

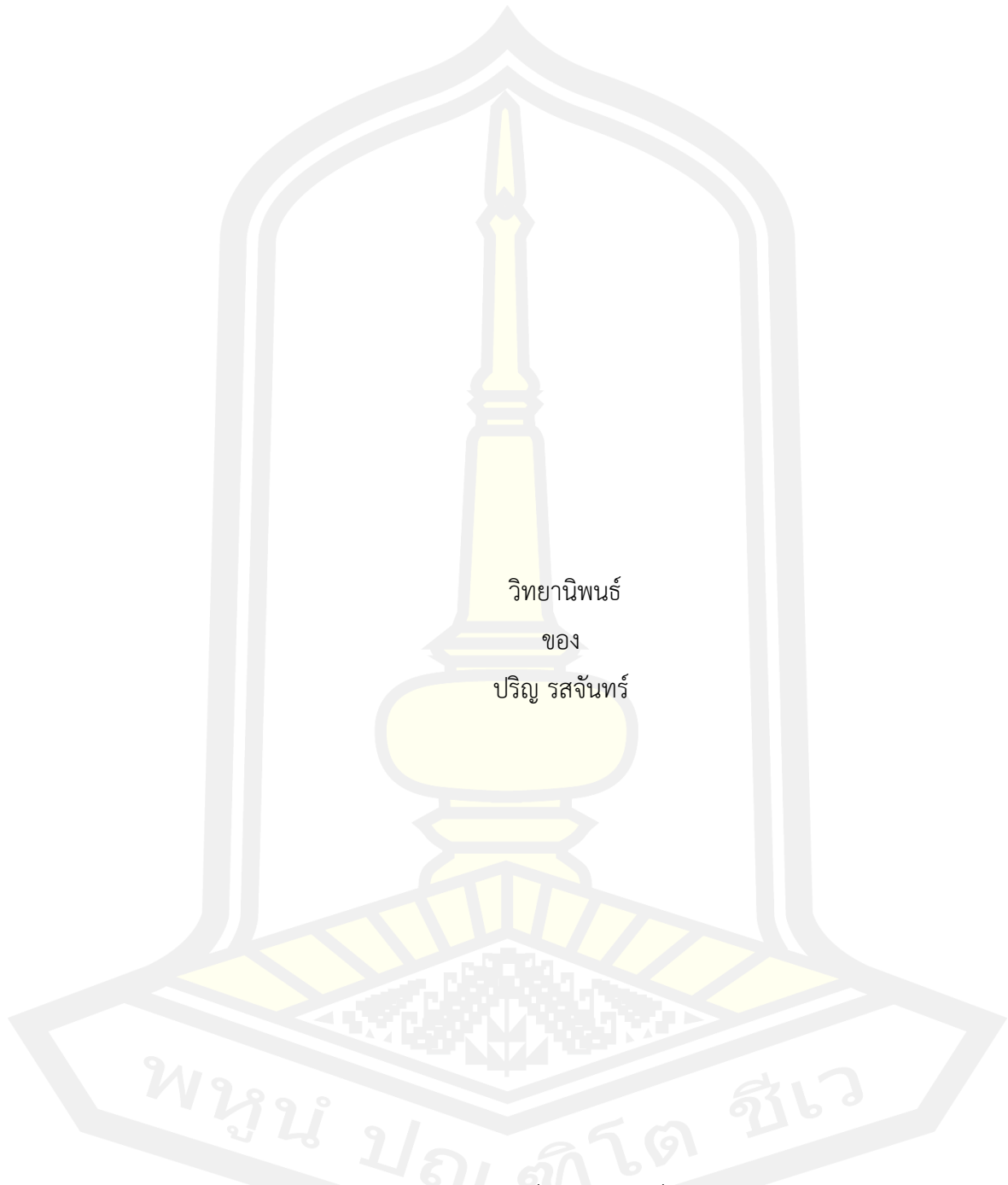
ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมืองสุวรรณภูมิกับทุนทางวัฒนธรรมในการส่งเสริมการท่องเที่ยว

วิทยานิพนธ์
ของ
ปริญญา รัชจันทร์

เสนอต่อมหาวิทยาลัยมหาสารคาม เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์
กุมภาพันธ์ 2565

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมืองสุวรรณภูมิกับทุนทางวัฒนธรรมในการส่งเสริมการท่องเที่ยว

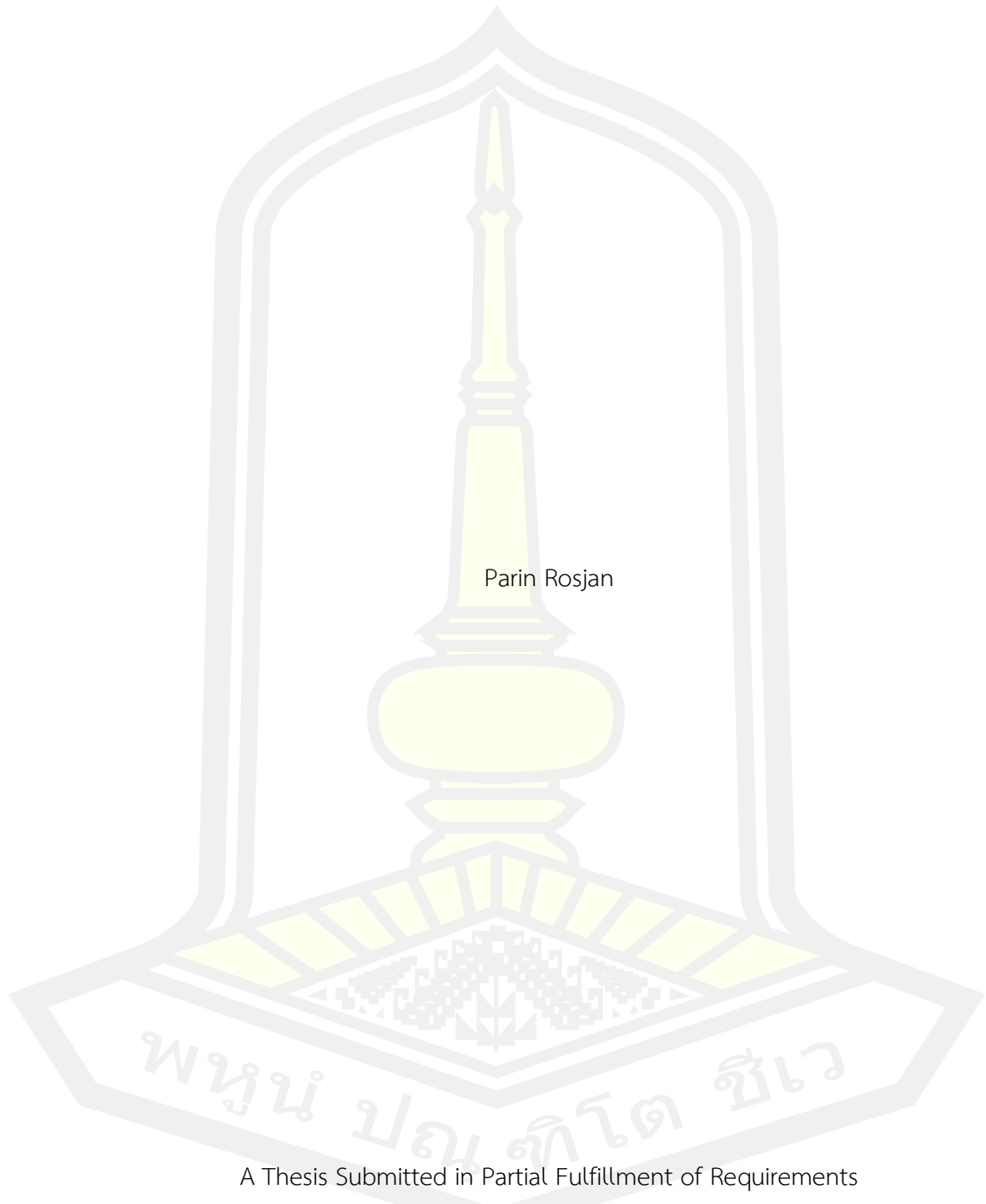
เสนอต่อมหาวิทยาลัยมหาสารคาม เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์

กุมภาพันธ์ 2565

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

Suvarnabhumi Local History and Cultural Capital for Tourism Promotion.

Parin Rosjan

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of Requirements
for Doctor of Philosophy (Cultural Science)

February 2022

Copyright of Maharakham University

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ได้พิจารณาวิทยานิพนธ์ของนายปริญญา รสจันทร์ แล้ว เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชา วัฒนธรรมศาสตร์ ของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ

(ผศ. ดร. ไชยสิทธิ์ พงษ์ร้อย)

.....อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

(รศ. ดร. ทวีศิลป์ สืบวัฒนะ)

.....กรรมการ

(ศ. ดร. ศุภชัย สิงห์ยะบุศย์)

.....กรรมการ

(ผศ. ดร. ศาสตรา เหล่าอรรคะ)

.....กรรมการ

(อ. ดร. บุญสม ยอดมาลี)

มหาวิทยาลัยขอนแก่นให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร ปริญญา ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ ของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

.....
(ศ. ดร. ศุภชัย สิงห์ยะบุศย์)

คณบดีคณะศิลปกรรมศาสตร์และวัฒนธรรม
ศาสตร์

.....
(รศ. ดร. กิริสน์ ชัยมูล)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

ชื่อเรื่อง	ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมืองสุวรรณภูมิกับทุนทางวัฒนธรรมในการส่งเสริมการท่องเที่ยว		
ผู้วิจัย	ปริญญา รสจันทร์		
อาจารย์ที่ปรึกษา	รองศาสตราจารย์ ดร. ทวีศิลป์ สืบวัฒนะ		
ปริญญา	ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต	สาขาวิชา	วัฒนธรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัย	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม	ปีที่พิมพ์	2565

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มุ่งนำเสนอรูปแบบ และแนวทางของการส่งเสริมการท่องเที่ยวเพื่อรับใช้คนท้องถิ่น มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์เมืองสุวรรณภูมิสำหรับรองรับการท่องเที่ยว และศึกษาพฤติกรรมการท่องเที่ยวของผู้เดินทางมาท่องเที่ยวในสุวรรณภูมิ ตลอดจนเพื่อจัดทำข้อเสนอในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองสุวรรณภูมิ โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

ผลการวิจัยพบว่า ประวัติศาสตร์เมืองสุวรรณภูมิที่มีความเหมาะสมสำหรับรองรับการท่องเที่ยว ประกอบด้วย 1) ประวัติศาสตร์พัฒนาการของเมือง สำหรับการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ในรูปแบบการท่องเที่ยวแบบเยือนอาคารสถานที่หรือการสืบสานตำนานเมือง 2) ประวัติศาสตร์การเดินทางของนักสำรวจชาวฝรั่งเศสสำหรับการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ในรูปแบบการตามรอย และ 3) สายตระกูลสำคัญของเมืองสุวรรณภูมิสำหรับการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ในรูปแบบพิพิธภัณฑ์

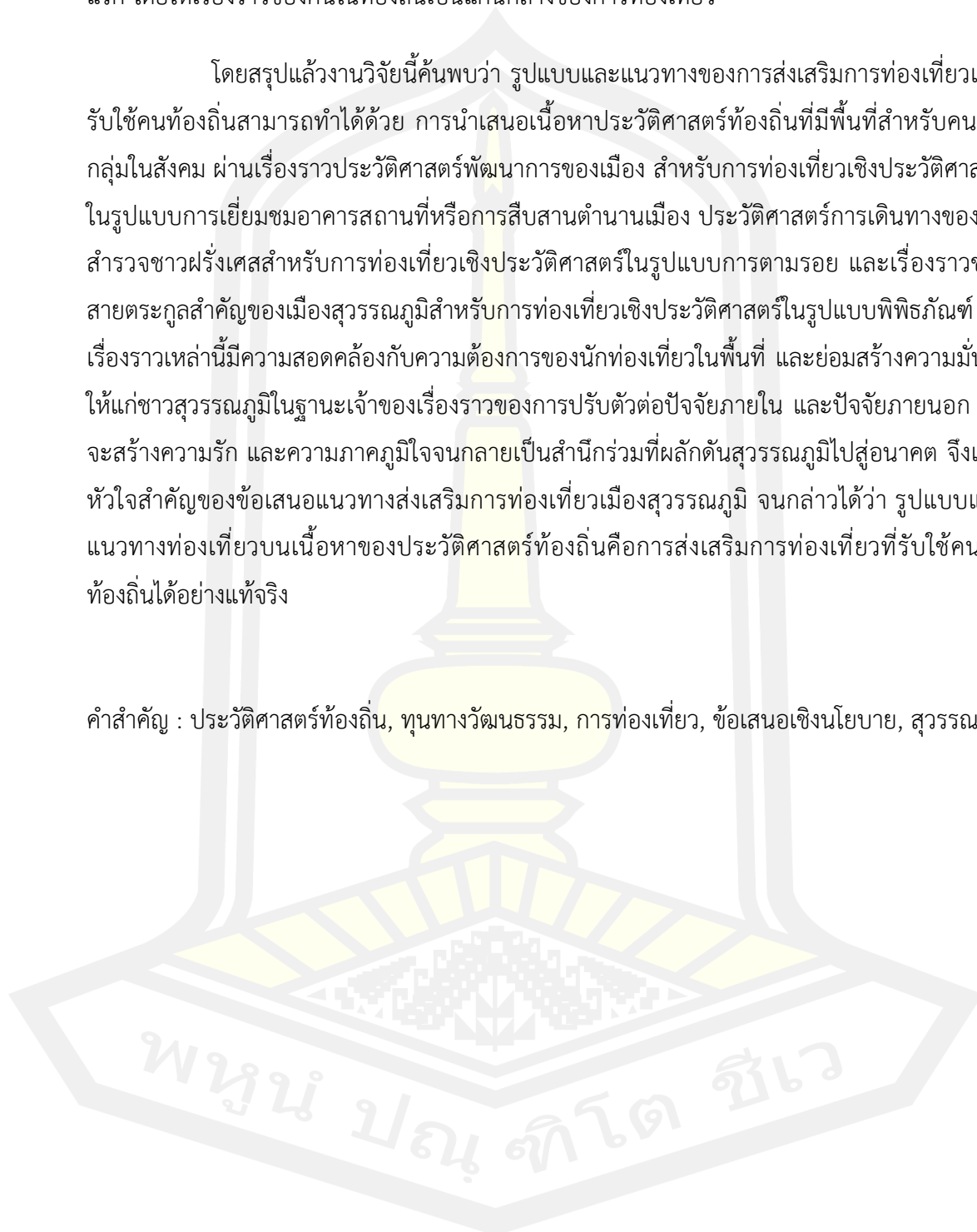
ด้านพฤติกรรมการท่องเที่ยวของผู้เดินทางมาท่องเที่ยวในสุวรรณภูมิ พบว่านักท่องเที่ยวของสุวรรณภูมิมีความนิยมการท่องเที่ยวแบบชมสถานที่สำคัญภายในเมือง และมีเทศกาลที่เป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยวได้แก่ บุญบั้งไฟ บุญคูณลาน และงานจิว นักท่องเที่ยวต้องการกิจกรรมแบบมีส่วนร่วม นักท่องเที่ยวของสุวรรณภูมิมีพฤติกรรมการเดินทางท่องเที่ยวเป็นกลุ่ม โดยใช้ยานพาหนะส่วนตัว นักท่องเที่ยวส่วนมากเป็นนักท่องเที่ยวแบบไปกลับ หรือแบบค้างคืนไม่เกิน 1 คืน แต่มีความพร้อมที่จะพักอาศัยนานขึ้นหากมีเทศกาลสำคัญ โดยต้องการที่พักที่มีความปลอดภัยสูงในราคาประมาณ 200 – 500 บาท

การจัดทำข้อเสนอแนะทางส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองสุวรรณภูมิ พบว่า 1) สิ่งที่ต้องพัฒนาด้านทรัพยากรการท่องเที่ยวสุวรรณภูมิคือการจัดทำป้ายความรู้ไปติดตั้งในสถานที่สำคัญต่าง ๆ เพื่อทดแทนการขาดเจ้าหน้าที่ในแหล่งท่องเที่ยว 2) สิ่งที่ต้องพัฒนาด้านคุณลักษณะของคนในท้องถิ่นคือความรู้เกี่ยวกับความเป็นมาของสถานที่สำคัญ และความรู้ทางด้านกฎหมาย 3) สิ่งที่ต้องพัฒนา

ด้านนโยบายภาครัฐ คือการกำหนดแนวทางที่ให้ความสำคัญต่อนักท่องเที่ยวภายในท้องถิ่นเป็นอันดับแรก โดยให้เรื่องราวของคนในท้องถิ่นเป็นแกนกลางของการท่องเที่ยว

โดยสรุปแล้วงานวิจัยนี้ค้นพบว่า รูปแบบและแนวทางของการส่งเสริมการท่องเที่ยวเพื่อรับใช้คนท้องถิ่นสามารถทำได้ด้วย การนำเสนอเนื้อหาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่มีพื้นที่สำหรับคนทุกกลุ่มในสังคม ผ่านเรื่องราวประวัติศาสตร์พัฒนาการของเมือง สำหรับการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ในรูปแบบการเยี่ยมชมอาคารสถานที่หรือการสืบสานตำนานเมือง ประวัติศาสตร์การเดินทางของนักสำรวจชาวฝรั่งเศสสำหรับการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ในรูปแบบการตามรอย และเรื่องราวของสายตระกูลสำคัญของเมืองสุวรรณภูมิสำหรับการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ในรูปแบบพิพิธภัณฑ์ ซึ่งเรื่องราวเหล่านี้มีความสอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยวในพื้นที่ และช่วยสร้างความมั่นใจให้แก่ชาวสุวรรณภูมิในฐานะเจ้าของเรื่องราวของการปรับตัวต่อปัจจัยภายใน และปัจจัยภายนอก อันจะสร้างความรัก และความภาคภูมิใจจนกลายเป็นสำนึกร่วมที่ผลักดันสุวรรณภูมิไปสู่อนาคต จึงเป็นหัวใจสำคัญของข้อเสนอแนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองสุวรรณภูมิ จนกล่าวได้ว่า รูปแบบและแนวทางท่องเที่ยวบนเนื้อหาของประวัติศาสตร์ท้องถิ่นคือการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่รับใช้คนในท้องถิ่นได้อย่างแท้จริง

คำสำคัญ : ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น, ทูทางวัฒนธรรม, การท่องเที่ยว, ข้อเสนอเชิงนโยบาย, สุวรรณภูมิ

TITLE	Suvarnabhumi Local History and Cultural Capital for Tourism Promotion.		
AUTHOR	Parin Rosjan		
ADVISORS	Associate Professor Taveesinp Subwattana , Ph.D.		
DEGREE	Doctor of Philosophy	MAJOR	Cultural Science
UNIVERSITY	Maharakham University	YEAR	2022

ABSTRACT

This research aims to present a model and guidelines of promoting tourism to serve local people. The objectives of this research are to study the history of Suvarnabhumi for tourism support, to study the tourism behavior of tourists traveling in Suvarnabhumi and to make proposals to promote tourism in Suvarnabhumi by using a qualitative research method.

The results show that the history of Suvarnabhumi that is suitable for tourism which consists of 1) the development history of the city for historical tourism as a sightseeing tour or to inherit urban legends; 2) a French explorer's travel history for a historical tour as a tracer; and 3) the important family line of Suvarnabhumi for historical tourism in the form of a museum.

Regarding the tourism behavior of tourists visiting Suvarnabhumi, it was found that the tourists of Suvarnabhumi had a preference for sightseeing in the city. There are festivals that are popular with tourists such as Bun Bang Fai, Bun Khun Lan and Chinese Opera. Tourists of Suvarnabhumi tend to travel in groups by using a private vehicle. Most of the tourists are round trip tourists or overnight which no more than 1 night, but they are ready to stay longer if there is a significant festival by requiring high-security accommodation at a price of about 200-500 baht.

Preparation of proposals to promote tourism in the city of Suvarnabhumi found that 1) what needs to be developed in the field of tourism resources at

Suvarnabhumi is the preparation of knowledge labels to be installed in Important places to replace the lack of staff in tourist attractions, 2) what needs to be developed in terms of the characteristics of local people is knowledge about the history of important places and legal knowledge, 3) what needs to be developed in government policy is to establish a guideline that puts local tourists in the first place by giving the stories of local people as the center of tourism.

In conclusion, this research found that forms and guidelines for tourism promotion to serve local people can also be done. Presentation of local history content that has space for all groups of people in society through the history of the development of the city. For a historical tour in the form of visiting buildings or continuing urban legends a French explorer's travel history for a historical tour in a trace-style and the story of the significant family line of Suvarnabhumi for historical tourism in the form of a museum which these stories are consistent with the needs of tourists in the area, and it will create confidence for the people of Suvarnabhumi as the owner of the story of adaptation to internal factors and external factors which will create love and pride until becoming a collective consciousness that drives Suvarnabhumi into the future. Therefore, it is the heart of the proposal to promote tourism in Suvarnabhumi until it can be said that the theme and approach to tourism based on the content of local history is to promote tourism that truly serves the local people.

Keyword : Local History, Cultural Capital, Tourism Policy Proposals, Suvarnabhumi

พหุ ม ประ โท ชี เว

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยความอนุเคราะห์จากรองศาสตราจารย์ ดร.ทวีศิลป์ สืบวัฒนะ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ศาสตราจารย์ ดร.ศุภชัย สิงห์ยะบุศย์ คณบดีคณะศิลปกรรมศาสตร์และ วัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคามที่กรุณาให้คำแนะนำข้อคิด และหลักการ ในการทำ วิทยานิพนธ์ ขอขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โฆสิต แพงสร้อย อาจารย์ ดร.บุญสม ยอดมาลี และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศาสตรา เหล่าอรรคะ ในแนวทางการทำงานจนสำเร็จลุล่วง

ขอขอบพระคุณผู้บริหารและบุคลากรเทศบาลตำบลสุวรรณภูมิ นักวิชาการ ผู้รู้ในท้องถิ่น ข้าราชการ ผู้นำชุมชน ชาวบ้าน ในพื้นที่ ผู้ประกอบการห้างร้าน และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในด้านต่าง ๆ ใน พื้นที่ ที่ช่วยเหลือ แนะนำ และให้ข้อมูลแก่ผู้วิจัย

สำคัญเป็นอย่างยิ่งขอขอบพระคุณ อาจารย์ ดร.นราวิทย์ ดาวเรือง อาจารย์คชชิน สุวิชา พี่ผู้ ผลักดันให้งานวิจัยนี้ลุล่วง ขอขอบพระคุณคณะผู้สนใจศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมืองสุวรรณภูมิ โรงเรียน สุวรรณภูมิพิทยไพศาล ที่ให้ความอนุเคราะห์ข้อมูลโดยละเอียด

ขอขอบพระคุณบิดามารดา น้องสาว ภรรยา และลูกทุกคนในกำลังใจที่ผลักดันให้การทำงาน เป็นไปได้อย่างต่อเนื่อง

ขอขอบพระคุณคุณครูอรุณชัย ไหมน้ำคำ คุณวิภาดา แสนภพ และคุณสินีนาฏ เจริญภักดี ใน ข้อเสนอแนะ และการสนับสนุนข้อมูลด้านต่าง ๆ ด้วยดีเสมอมา

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณทุกท่านที่มีส่วนในการให้ข้อมูล ทำให้การศึกษานี้สำเร็จลุล่วงลงได้ อย่างดี ขอยกประโยชน์ และคุณค่าของวิทยานิพนธ์นี้ให้กับทุกท่านที่มีส่วนร่วมในการสร้างเสริมแนวทาง ในการพัฒนาท้องถิ่นให้ยั่งยืนสืบไป

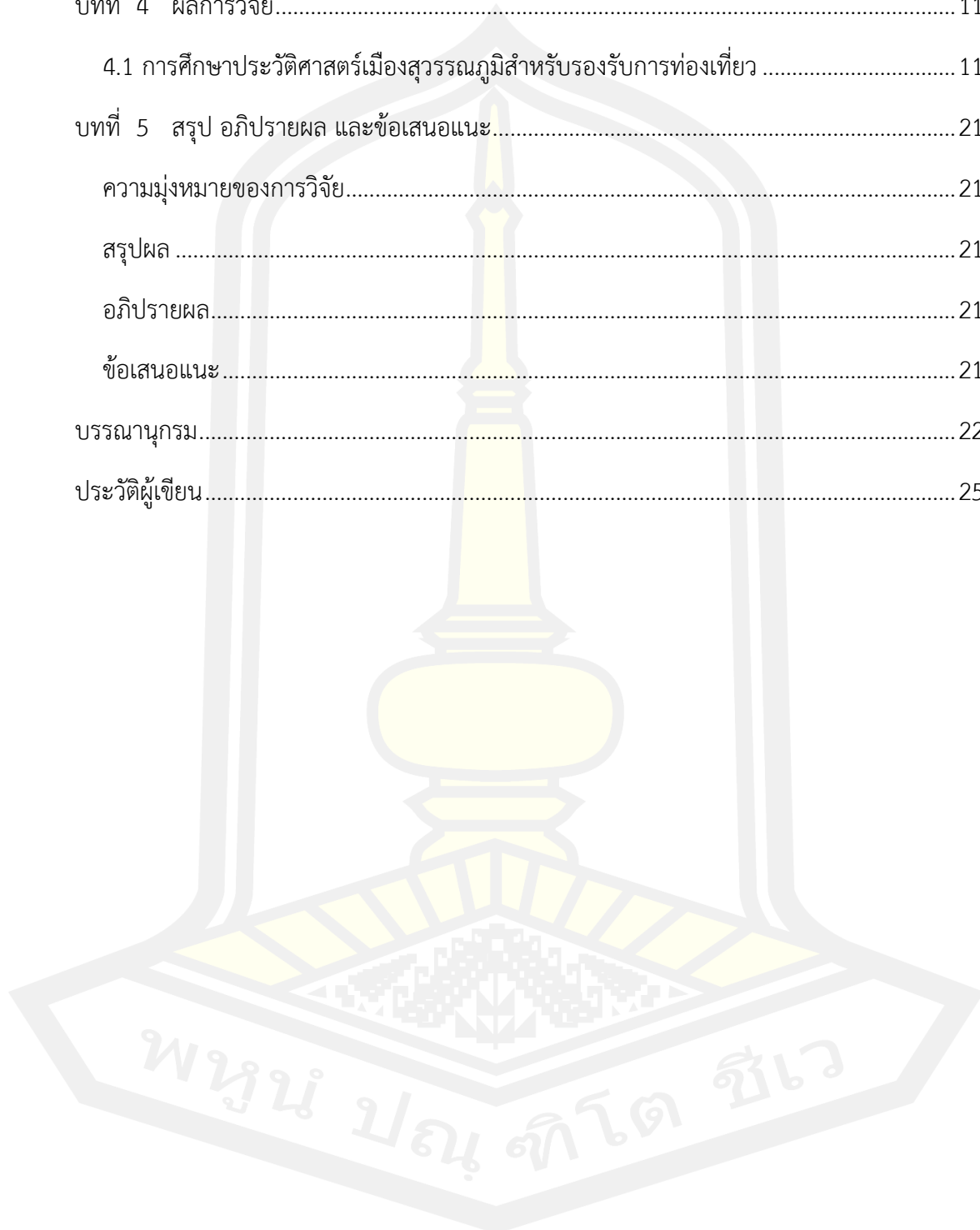
ปริญ รสจันทร์

พูน ปณ ทิโต ชีเว

สารบัญ

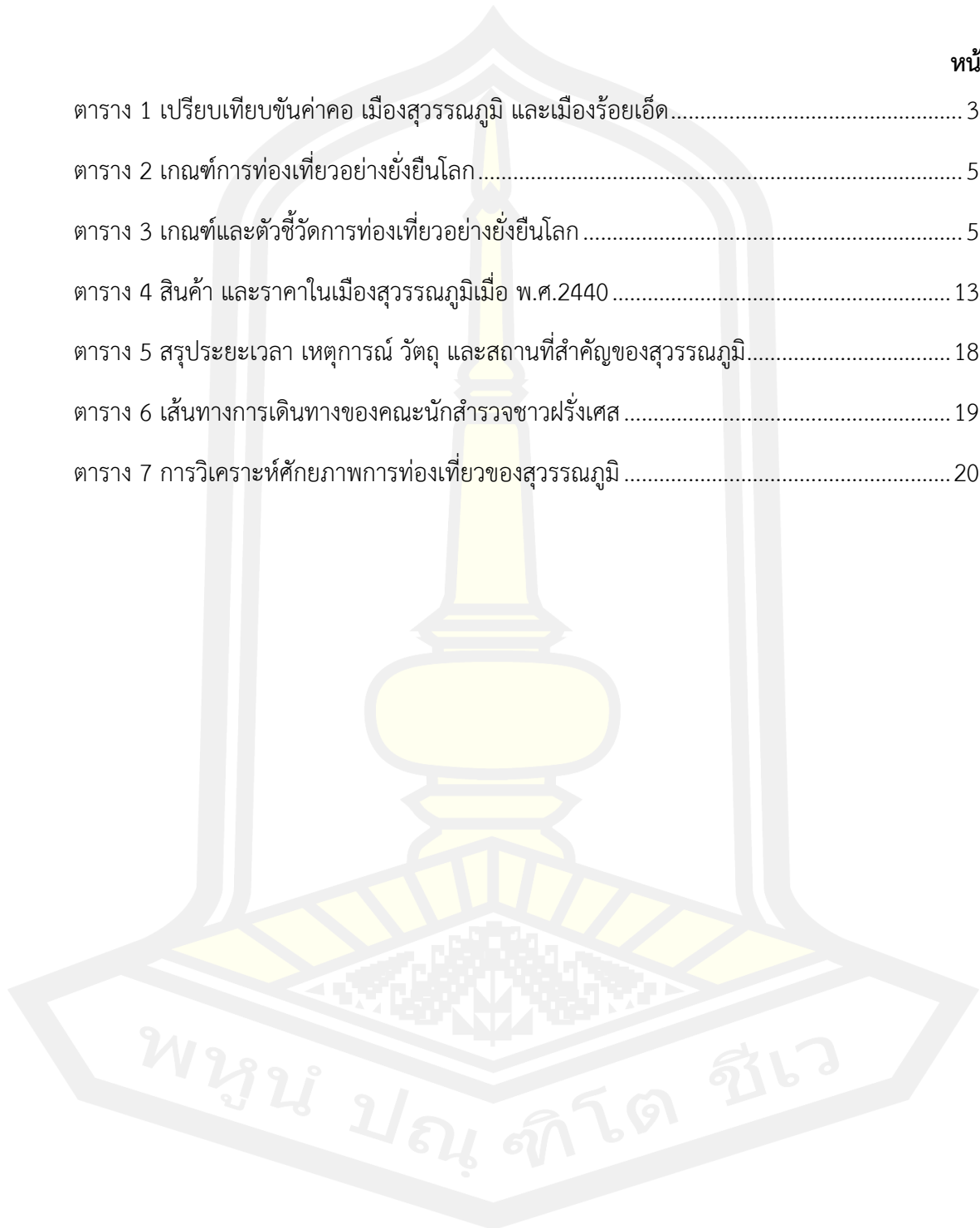
	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ฉ
กิตติกรรมประกาศ.....	ช
สารบัญ.....	ฌ
สารบัญตาราง.....	ฉ
สารบัญภาพประกอบ.....	ฌ
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย	1
1.2 ความมุ่งหมายของการวิจัย	6
1.3 คำถามการวิจัย.....	7
1.4 ความสำคัญของการวิจัย.....	7
1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ	7
1.6 กรอบแนวคิดของการวิจัย	8
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	10
1. ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับสุวรรณภูมิ.....	11
2. ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์	53
3. ความรู้เกี่ยวกับข้อเสนอแนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองสุวรรณภูมิ	83
4. แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง.....	88
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	94
บทที่ 3 วิธีการวิจัย	111
ขอบเขตของการวิจัย.....	112

วิธีดำเนินงานวิจัย	115
บทที่ 4 ผลการวิจัย.....	117
4.1 การศึกษาประวัติศาสตร์เมืองสุวรรณภูมิสำหรับรองรับการท่องเที่ยว	117
บทที่ 5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	212
ความมุ่งหมายของการวิจัย.....	212
สรุปผล	212
อภิปรายผล.....	215
ข้อเสนอแนะ.....	219
บรรณานุกรม.....	221
ประวัติผู้เขียน.....	258

สารบัญตาราง

	หน้า
ตาราง 1 เปรียบเทียบชั้นค่าคอค เมืองสุวรรณภูมิ และเมืองร้อยเอ็ด.....	35
ตาราง 2 เกณฑ์การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนโลก.....	56
ตาราง 3 เกณฑ์และตัวชี้วัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนโลก.....	56
ตาราง 4 สินค้า และราคาในเมืองสุวรรณภูมิเมื่อ พ.ศ.2440.....	135
ตาราง 5 สรุประยะเวลา เหตุการณ์ วัตถุ และสถานที่สำคัญของสุวรรณภูมิ.....	181
ตาราง 6 เส้นทางการเดินทางของคณะนักสำรวจชาวฝรั่งเศส.....	190
ตาราง 7 การวิเคราะห์ศักยภาพการท่องเที่ยวของสุวรรณภูมิ.....	201

สารบัญภาพประกอบ

	หน้า
ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดของการวิจัย.....	9
ภาพประกอบ 2 แผนที่ทุนทางวัฒนธรรมที่ปรากฏรอบเมืองสุพรรณภูมิ	84
ภาพประกอบ 3 พื้นที่ในการศึกษาวิจัย.....	113
ภาพประกอบ 4 เมืองทุ่ง ระหว่าง พ.ศ.2256 – 2319	120
ภาพประกอบ 5 พระธาตุบ่อพันขัน ศาสนสถานสำคัญ ตั้งอยู่ในชุมชนโบราณขนาดใหญ่ที่มีแนวคันดิน และคูน้ำล้อมรอบ ปรากฏร่องรอยการบูรณะต่อเติมหลายยุคหลายสมัยแสดงให้เห็นถึงความมั่นคง ต่อเนื่องของชุมชน	120
ภาพประกอบ 6 จารึกตอนขุมเงิน เป็นหนึ่งในจารึกจิตรเสนที่พบในประเทศไทย นับเป็นลายลักษณ์ อักษรเก่าแก่ที่สุดที่บันทึกถึงดินแดนที่ต่อมาจะกลายเป็นสุพรรณภูมิ	121
ภาพประกอบ 7 บ่อน้ำสำคัญที่ตอนขุมเงินกรุด้วยหินทรายแล้วก่ออาคารล้อมรอบมีลำรางที่ลาดลงไป ทางตะวันตกสู่ลำน้ำเสียว ในบ่อน้ำนี้มีตัวอักษรปัลลวะ 4 ตัวอยู่บนผนังหินกรู คือ ล หมายถึงพระศิวะ ช หมายถึงพระนารายณ์ ป หมายถึงพระนางปารพตี และ ย หมายถึงพระแม่ลักษมี	127
ภาพประกอบ 8 กู่พระโกนาศิลปะขอมแบบปาปวนอายุในราวพุทธศตวรรษที่ 16 ภายหลังได้มีการ ดัดแปลงให้เป็นศาสนสถานในพระพุทธศาสนา	128
ภาพประกอบ 9 แผนที่เมืองสุพรรณภูมิราว พ.ศ.2440.....	129
ภาพประกอบ 10 เมืองสุพรรณภูมิ พ.ศ.2315 - 2441 ยุคการสร้างบ้านแปลงเมืองสุพรรณภูมิ.....	129
ภาพประกอบ 11 เมืองสุพรรณภูมิ พ.ศ.2442 - 2479 ยุคการเปลี่ยนแปลงการปกครองในระบบ เทศาภิบาลและการขยายตัวเมืองที่เกิดจากการศึกษา.....	147
ภาพประกอบ 12 เมืองสุพรรณภูมิ พ.ศ.2480 - 2517 ยุคการปกครองแบบเทศบาล และการพัฒนา เมืองสุพรรณภูมิจากนโยบายของรัฐ	157
ภาพประกอบ 13 ถนนปัทมานนท์ ตั้งตามนามสกุลของ นายวีรพล ปัทมานนท์ นายช่างกำกับ หมวด การทางสุรินทร์ราว พ.ศ.2490.....	158

ภาพประกอบ 14 อิทธิพลของวัฒนธรรมจีนที่มีต่อเมืองสุพรรณภูมิ สามารถพบได้จากศาลหลักเมือง (ซ้าย) และศาลปู่ย่าสุพรรณภูมิ (ขวา) ริมถนนประดิษฐานยูทการ ย่านการค้าเดิมของสุพรรณภูมิ	162
ภาพประกอบ 15 โรงสีขนาดใหญ่อันทันสมัยท่ามกลางแปลงข้าวอันเขียวขจีคือลักษณะสำคัญของสุพรรณภูมิในช่วงพ.ศ.2518 - 2540 ยุคการเปลี่ยนแปลงของทุ่งกุลาร้องไห้ “ทุ่งกุลาแตก”	163
ภาพประกอบ 16 นโยบายของภาครัฐทำให้มีการพัฒนาทุ่งกุลาร้องไห้จากพื้นที่รกร้างให้กลายเป็นแหล่งผลิตทางการเกษตรที่สำคัญ ที่มา : ปริญ รสจันทร์.....	163
ภาพประกอบ 17 การสืบสานการตัดกระดาดลายศรีภูมิการช่วงชิงความหมาย และตัวตนผ่านประเพณีบุญบั้งไฟ ระหว่าง พ.ศ.2540 - 2563 ยุคการสร้างตัวตนและการสร้างอัตลักษณ์ ของเมืองสุพรรณภูมิ.....	170
ภาพประกอบ 18 หนังสือสุพรรณภูมิราชบุรินทร์ ตีพิมพ์ใน พ.ศ.2560.....	185
ภาพประกอบ 19 หนังสือครรลองไทอีสานล้านช้าง ตีพิมพ์ใน พ.ศ.2563	186
ภาพประกอบ 20 อาณาเขตของเมืองสุพรรณภูมิเมื่อสมัยมีฐานะเป็นประเทศราช จากหนังสือครรลองไทอีสานล้านช้าง.....	187
ภาพประกอบ 21 บั้งไฟตัดลายศรีภูมิ จากเพลงสุพรรณภูมิราชบุรินทร์ สืบค้นเมื่อวันที่ 7 มิถุนายน พ.ศ. 2564.....	188
ภาพประกอบ 22 ลายศรีภูมิ กลายเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่มีการเดินทางไปสู่เทศกาลงานวิ่ง และเสื้อผ้าอาภรณ์	188
ภาพประกอบ 23 การสนทนากลุ่มเพื่อร่วมกำหนดแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวของสุพรรณภูมิ ณ วัดทุ่งลัญจิวัน เมื่อวันที่ 11 สิงหาคม พ.ศ. 2564.....	205
ภาพประกอบ 24 ผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มจากชุมชน หน่วยงานราชการ หน่วยงานท้องถิ่น และประชาชนทั่วไป ณ วัดทุ่งลัญจิวัน เมื่อวันที่ 11 สิงหาคม พ.ศ. 2564.....	206
ภาพประกอบ 25 การติดตั้งป้ายความรู้ และทดสอบการทำงานของคิวอาร์โค้ด	211

บทที่ 1

บทนำ

การวิจัยเรื่องประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมืองสุวรรณภูมิกับทุนทางวัฒนธรรมในการส่งเสริมการท่องเที่ยว คือการวิจัยที่มุ่งนำเสนอรูปแบบ และแนวทางของการส่งเสริมการท่องเที่ยวเพื่อรับใช้คนท้องถิ่น โดยนำเสนอแนวทางในการนำประวัติศาสตร์ท้องถิ่นมาเสริมสร้างคุณค่าให้แก่ทุนทางวัฒนธรรม เพื่อสร้างความรัก และความภาคภูมิใจให้แก่ชาวสุวรรณภูมิ และการนำตัวอย่างของเรื่องราวในอดีตมาใช้ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์เพื่อรำลึกถึงรากเหง้าความเป็นมาของท้องถิ่นของตน โดยมีความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย ความมุ่งหมายของการวิจัย คำถามการวิจัย ความสำคัญของการวิจัย นิยามศัพท์เฉพาะ และกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น (Local history) คือเรื่องราวในอดีตของความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนกับธรรมชาติ ผู้คนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ และกับผู้คนที่อาศัยอยู่ร่วมกัน ซึ่งผูกพันกันโดยสำนึกร่วมจากการเผชิญหน้ากับความเปลี่ยนแปลงอันเนื่องมาจากปัจจัยภายใน และปัจจัยภายนอกจนเกิดเป็นประสบการณ์แห่งการปรับตัวจนกลายเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตของคนรุ่นหลัง และยังเป็นประวัติศาสตร์ที่บอกเล่าเรื่องราวของคนทุกกลุ่มในสังคมให้มีพื้นที่ในเรื่องราวของอดีตอย่างเท่าเทียมกัน (ทวีศิลป์ สืบวัฒนะ. 2554 : 28 - 32)

ประโยชน์ของประวัติศาสตร์ท้องถิ่นมีหลายด้าน เช่น การสร้างความมั่นใจ และการเสริมสร้างความรักความภาคภูมิใจของผู้คนในแต่ละพื้นที่ และที่สำคัญคือเป็นเครื่องมือในการรื้อฟื้นความสัมพันธ์ของชุมชนที่เคยแน่นแฟ้นให้กลับคืนมาเป็นพลังของท้องถิ่นให้ก้าวไปสู่อนาคตอย่างมั่นคง (สีลาภรณ์ บัวสาย. 2547 : 9 - 21)

ด้วยเหตุนี้ จึงมีการนำประวัติศาสตร์ท้องถิ่นไปใช้ประโยชน์ในมิติต่าง ๆ เช่น การใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนผ่านเวทีบอกเล่าเรื่องราวความเป็นมาของชุมชนเพื่อชี้ให้เห็นถึงโครงสร้างความเป็นอยู่ และสภาวะต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในท้องถิ่น ตลอดจนช่วยชี้ให้เห็นถึงจุดแข็ง และจุดอ่อน ตลอดจนทุนชนิดต่าง ๆ ในชุมชน (ภาสกร นันทพานิช. 2549 : 87 - 89)

การใช้ประวัติศาสตร์เพื่อสร้างความน่าสนใจแก่ทุนทางวัฒนธรรมในท้องถิ่น เป็นอีกแนวทางหนึ่งในการนำประวัติศาสตร์ท้องถิ่นไปใช้ให้เกิดประโยชน์ โดยการบอกเล่าเรื่องราวความเป็นมาของทุนทางวัฒนธรรม 3 รูปแบบ คือ ทุนวัฒนธรรมในรูปแบบของวัตถุ (objectified form) ทุนวัฒนธรรมในรูปแบบของสถาบัน (institutionalism form) และทุนทางวัฒนธรรมในรูปแบบ

สมรรถนะด้านวัฒนธรรมของปัจเจกบุคคล (embodied form) อันเป็นรูปแบบของทุนทางวัฒนธรรม ตามแนวคิดของ ปีแอร์ บูร์ดิเยอร์ (Pierre Bourdieu) (กาญจนา แก้วเทพ. 2560 : 549 – 550.)

แม้ทุนทางวัฒนธรรมเหล่านี้ หลงเหลือตกทอดมาถึงปัจจุบันในรูปแบบของอาคารสถานที่ ภาพถ่าย หรือเครื่องมือเครื่องใช้ ต่าง ๆ แต่หากทุนทางวัฒนธรรมเหล่านั้นขาดเรื่องราวที่สัมพันธ์กับคนในท้องถิ่นแล้ว สิ่งที่หลงเหลือเหล่านั้นย่อมขาดความน่าสนใจ และไร้พลังในการเชื่อมโยงให้คนในท้องถิ่นเกิดความตระหนักรู้ถึงความสำคัญของตน แต่หากนำคุณลักษณะของประวัติศาสตร์ท้องถิ่นมาใช้เพื่อเป็นแกนกลางในการบอกเล่าเรื่องราวแล้วย่อมสร้างความน่าสนใจได้มากขึ้น ดังงานวิจัยของ แบร์รี เวิร์ธINGTON Barry Worthington (2003) เรื่องการเปลี่ยนแปลงในรีสอร์ทเอสโตเนีย : บริบทการพัฒนาที่ขัดแย้งกัน (Change in an Estonian resort: Contrasting Development Contexts.) ซึ่งบอกเล่าเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ของเมืองปาร์นู (Pärnu) ในเอสโตเนีย ซึ่งเมืองท่าแห่งนี้เคยถูกยึดครองโดย โปแลนด์ สวีเดน และรัสเซีย ผ่านยุคของสหภาพโซเวียต และการได้รับเอกราชในที่สุด จากการเป็นเมืองท่าใกล้ชิดกับยุโรปตะวันออก และกลุ่มประเทศคาบสมุทรสแกนดิเนเวีย ส่งผลให้เมืองแห่งนี้กลายเป็นเมืองท่องเที่ยวที่มีนโยบายชูจุดเด่นจากประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่บอกเล่าเรื่องราวความหลากหลายของวัฒนธรรมในแต่ละช่วงเวลา ตลอดจนเรื่องราวของผู้คนทั่วไปเช่นการจาริกแสวงบุญของนักบวช เรื่องราวของทหารที่มีความกล้าหาญ เรื่องราวของอดีตเจ้าเมือง เรื่องราวของพ่อค้าและการค้าขาย ตลอดจนชีวิตในมหาวิทยาลัยของนักศึกษาในอดีต การใช้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของเมืองปาร์นูสร้างความมั่นใจ ตลอดจนความรักและภาคภูมิใจแก่ชาวเมืองแห่งนี้ไม่น้อย เพราะเกิดมีเครือข่ายคนท้องถิ่นที่เข้มแข็งจนสามารถขับเคลื่อนต่อสู้ต่อรองกับทุนที่มาจากภายนอกได้ (Barry Worthington. 2003 : 369 - 385)

นอกจากนี้ ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นยังมีประโยชน์ในการสร้างประเด็นให้แก่ทุนทางวัฒนธรรมที่เป็นวัตถุ เช่น ภาพถ่าย ภาพจิตรกรรม ตลอดจนเครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ จากการตั้งคำถามที่เกี่ยวข้องกับเรื่องของคนจึงทำให้ทุนทางวัฒนธรรมที่เป็นวัตถุเสมือนกลับฟื้นคืนชีวิต และได้มุมมองใหม่ ๆ ที่สามารถใช้ในการเรียนรู้เรื่องราวของท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี เช่น ตัวอย่างหลักสูตรประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของทวิซิลป์ สืบวัฒนธรรมในบทที่เริ่มต้นด้วยคำถามว่าในอดีตผู้คนไหว้พระด้วยอะไร อาจได้คำตอบว่ารุ่นคุณปู่ไหว้พระด้วยดอกพะยอม รุ่นคุณพ่อไหว้พระด้วยดอกมะลิ และปัจจุบันไหว้พระด้วยดอกดาวเรือง ซึ่งดอกไม้แต่ละชนิดสะท้อนถึงสภาพชุมชนที่แตกต่างกัน เช่น ดอกพะยอมแสดงให้เห็นถึงชุมชนที่ยังเป็นป่า ดอกมะลิแสดงให้เห็นถึงบทบาทของทุนนิยมและตลาดจากภายนอก ในขณะที่ดอกดาวเรืองสะท้อนให้เห็นถึงยุคแห่งการค้าที่มีความเข้มข้นมากยิ่งขึ้นกว่าเวลาที่ผ่านมาเป็นต้น (ทวิซิลป์ สืบวัฒนธรรม. 2554 : 160)

แท้ที่จริงแล้ว การนำประวัติศาสตร์ท้องถิ่น มาสร้างความน่าสนใจของคนในท้องถิ่นเป็นส่วนหนึ่งของรูปแบบการท่องเที่ยวที่เรียกว่า การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ (historical tourism) อันเป็นการท่องเที่ยวที่ได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวเป็นอย่างดี โดยเป็นการท่องเที่ยวที่เปิดโอกาสให้ผู้คนได้ชื่นชม เรียนรู้ประวัติศาสตร์และโบราณสถานในท้องถิ่น (ประภาวี วงษ์บุตรศรี. 2556 : 1-2)

การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ยังเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่ทำให้ได้รำลึกนึกถึงอดีตที่ผ่านมา และเห็นถึงคุณค่าทางประวัติศาสตร์ สังคมวัฒนธรรม ตลอดจนวิถีชีวิตในท้องถิ่น โดยการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์สามารถจัดทำได้หลายรูปแบบ เช่น การเที่ยวชมอาคารสถานที่ซึ่งบ่งบอกถึงพัฒนาการการขยายตัวของชุมชน หรือการจัดรายการเส้นทางท่องเที่ยวตามรอยประวัติศาสตร์ และหากชุมชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวแล้วจะสามารถส่งผลให้เกิดรูปแบบการท่องเที่ยวและกิจกรรมทางเศรษฐกิจหลากหลายประเภทจนก่อให้เกิดการหมุนเวียนของเม็ดเงินจำนวนมาก ด้วยเหตุนี้จึงมีหน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานส่วนท้องถิ่น ตลอดจนภาคประชาชนทั่วไปต้องการสร้างการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ให้เกิดขึ้นในท้องถิ่นของตน (ปวงปณต สออบขุนทด. 2561 : 2 -5)

การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ในท้องถิ่นยังต้องอาศัยปัจจัยพื้นฐานที่มีอิทธิพลต่อการท่องเที่ยว ประกอบด้วย 1) ทรัพยากรการท่องเที่ยว 2) คุณลักษณะของคนในท้องถิ่น และ 3) นโยบายภาครัฐ จากปัจจัยพื้นฐานเหล่านี้ นโยบายภาครัฐคือปัจจัยที่มีอิทธิพลโดยรวมต่อการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ในท้องถิ่นอย่างยั่งยืนมากที่สุด โดยแนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์อย่างยั่งยืน คือการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวที่มุ่งเป้าไปยังต้นทุนที่เป็นจุดแข็งของการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ และต้องมีการสร้างการรับรู้ ความรู้ความเข้าใจปลูกฝังจิตสำนึกของคนในชุมชนท้องถิ่น นักท่องเที่ยวและเจ้าหน้าที่ของรัฐให้ตระหนักถึงความสำคัญของแหล่งโบราณสถาน พัฒนาเส้นทางคมนาคมให้เกิดความสะดวกและความปลอดภัย และสุดท้ายการบริหารจัดการบูรณาการหน่วยงานต่างๆ เพื่อการบริหารจัดการไปในทิศทางเดียวกัน (ดำเกิง อัสวสุนทรางกูร. 2562 : 1126 – 1139)

ประเทศไทยมีตัวอย่างของชุมชนที่ประสบความสำเร็จในการจัดการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์หลายแห่ง เช่น การเที่ยวชมขุมดินศิลปวัฒนธรรมวิถีชีวิตชนเผ่า บ้านจะแล ตำบลแม่ยาว อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย ซึ่งมีพิพิธภัณฑ์เป็นศูนย์กลางของการท่องเที่ยวที่มีข้อมูลความรู้ รูปแบบการจำลองวิถีชีวิตในอดีตของชุมชน ประกอบด้วยขุมศิลปะและภาพถ่ายในอดีต ซึ่งแสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตและประวัติศาสตร์ของชนเผ่าต่าง ๆ นอกจากนี้ยังมีรูปแบบ การเที่ยวชมเมืองโบราณหรือบริเวณที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ เช่น เมืองโบราณ เวียงกาหลง จังหวัดเชียงราย ซึ่งมีการขุดค้นพบเตาโบราณแบบเวียงกาหลง ตลอดจนการท่องเที่ยวเพื่อรับฟังเรื่องราวและความเป็นมาของวัดวาอาราม เช่น วัดพระสิงห์ วัดเจติยหลวง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นต้น (กรวรรณ สังขกร. 2552 : 48)

การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ยังสามารถสร้างได้หลายรูปแบบตามเนื้อหาที่ถูกคัดเลือกมา นำเสนอ เช่นในงานวิจัยของแคโรลีน สเตรง (Carolyn Strang) และไมเคิล เคมปา (Michael Kempa) เรื่อง เงามืดของการท่องเที่ยว:เงาอัลคาทราซ และเงารอบเบน (Shades of dark tourism: Alcatraz and Robben Island.) ผลงานชิ้นนี้กล่าวถึงสถานที่ซึ่งเคยเป็นคุกใช้คุมขังนักโทษ แต่ต่อมาถูกปรับปรุงเป็นพิพิธภัณฑ์ และเกิดกิจกรรมการท่องเที่ยวขึ้น ได้แก่ เงาอัลคาทราซ ในสหรัฐอเมริกา และเงารอบเบนในแอฟริกาใต้ ซึ่งเปรียบเทียบกับการท่องเที่ยวเพื่อศึกษา ประวัติศาสตร์ด้านมืดของมนุษย์ที่กลับได้รับความนิยมเป็นอย่างยิ่งจากการสร้างเรื่องราวด้วยการตีความประวัติศาสตร์อย่างน่าสนใจ เช่น เรื่องราวของอาชญากรคนสำคัญ และเรื่องราวของนักโทษทั่วไปที่ไม่มีชื่อเสียง พฤติกรรมของนักโทษที่น่าอับอาย และยังมีเรื่องราวความรู้ของระบบโทษ เรื่องราวของเหยื่อ การบังคับใช้กฎหมาย การป้องกันอาชญากรรม นิติวิทยาศาสตร์ และระบบยุติธรรมของสหรัฐอเมริกา มีการแสดงให้เห็นว่าอาชญากรรมเกิดขึ้นได้อย่างไร คดีได้รับการแก้ไขและต่อสู้กันอย่างไร และสมาชิกคณะลูกขุนบรรลุข้อตกลงในการพิจารณาขั้นสุดท้ายอย่างไร อันเป็นความรู้ที่ผู้ชมสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตได้ (Carolyn Strang, Michael Kempa. 2003 : 386 – 405)

อย่างไรก็ดี การมุ่งพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อตอบสนองต่อคนภายนอกอาจไม่ใช่แนวทางที่มีแต่ด้านดีเพียงด้านเดียว เช่น กรณีของตัวเมืองพระนครศรีอยุธยาอันเป็นมรดกโลกของประเทศไทย นั้น ประสบปัญหาความขัดแย้งของคนในท้องถิ่นกับนักท่องเที่ยวจากภายนอก ดังงานวิจัยของคำเกิง อัครสุนทรางกูร (2562) เรื่อง บุพปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์อย่างยั่งยืนของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งอธิบายว่าปัญหาและอุปสรรคต่อการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์คือการดูแลรักษาความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว เช่น ปัญหาการจราจรที่ไม่ปลอดภัย ปัญหาด้านอาชญากรรม ปัญหาการโดยสารรับจ้างที่ฉวยโอกาสขึ้นค่าโดยสารกับนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ รวมทั้งปัญหาด้านการรुक้าแหล่งโบราณสถาน ระบบบริหารด้านการท่องเที่ยวที่ขาดการวางแผน และขาดการบูรณาการที่ดี (คำเกิง อัครสุนทรางกูร. 2562 : 1126 – 1139)

นอกจากนี้ การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ไม่เน้นคนภายนอกในท้องถิ่นทำให้เกิดปัญหาการทำผิดกฎหมายขึ้น ดังงานวิจัยของสมจิตร อินทมน (2561) เรื่อง รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์พื้นที่จังหวัดสงขลา ที่ชี้ให้เห็นถึงปัญหาการทำลายโบราณสถาน และโบราณวัตถุจากความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ และการขาดป้ายอธิบายกฎกติกา และข้อมูลความสำคัญอันเป็นผลมาจากการขาดการวางแผนนโยบายการจัดการท่องเที่ยวที่ดี โดยงานวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่าการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์นั้นจำเป็นต้องมีการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ และอย่างมีคุณภาพ โดยมุ่งเน้นที่คนภายในท้องถิ่นเป็นหลัก ดังนั้นต้องมีการจัดการด้านอนุรักษ์ การสร้างและปลูกจิตสำนึก รวมถึงการแสวงหาการมีส่วนร่วมของชุมชน และการกระจายรายได้สู่ชุมชน (สมจิตร อินทมน. 2561 : 3 – 5)

สุวรรณภูมิ เป็นเมืองที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม เมืองแห่งนี้ตั้งอยู่ในทุ่งกุลาร้องไห้ อันเป็นแหล่งโบราณคดีที่ทรงคุณค่า ปรากฏร่องรอยการตั้งถิ่นฐานของชุมชนที่มีการดื่มเกลือ และถลุงเหล็กมาอย่างยาวนานนับพันปี นอกจากนี้สุวรรณภูมียังเป็นเมืองแรก ๆ ที่ผู้ตั้งถิ่นฐานชาวลาวก่อตั้งขึ้น และกลายเป็นต้นกำเนิดของอีกหลายเมืองในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ก่อนจะกลายเป็นพื้นที่เพาะปลูกข้าวหอมมะลิที่มีชื่อเสียงระดับโลกในปัจจุบัน (สุจิตต์ วงษ์เทศ. 2560 : 22 - 28)

ด้วยเหตุนี้ จึงมีความต้องการจากคนภายในท้องถิ่นในการพัฒนาเมืองแห่งนี้ให้กลายเป็นเมืองท่องเที่ยว โดยมีการผลิตสินค้าของเทศบาลตำบลสุวรรณภูมิอันเป็นหน่วยงานในท้องถิ่นที่มียุทธศาสตร์การพัฒนาภายใต้วิสัยทัศน์เมืองน่าอยู่ เชิดชูวัฒนธรรม คุณภาพสังคม วิถีชุมชนเข้มแข็ง ซึ่งมีพันธกิจในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ผ่านกิจกรรมที่ต่อเนื่อง เช่น โครงการพัฒนาและปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยวและโบราณสถานบริเวณโรงเรียนกระดังงอ และบริเวณดอนธาตุ โครงการรำลึกเจ้าเมืองสุวรรณภูมิ โครงการครบรอบการจากไปของพระรัตนวงษา โครงการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ในเขตเทศบาลตำบลสุวรรณภูมิ โครงการประเพณีบุญบั้งไฟ โครงการจัดนิทรรศการเผยแพร่ความรู้ให้แก่ประชาชนเนื่องในวันท้องถิ่นไทย โครงการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่เยาวชน โครงการประกวดตัดลายศรีภูมิ โครงการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นการทำบั้งไฟลายศรีภูมิ โครงการอุดหนุนวัดใต้วิถีธรรม โครงการอุดหนุนวัดทุ่งลัญจิวัน เป็นต้น (เทศบาลตำบลสุวรรณภูมิ. 2561 : 2 - 29)

ต้องยอมรับว่า เมืองสุวรรณภูมิมีทุนทางวัฒนธรรมที่มีเรื่องราวความเป็นมาอันน่าสนใจ สามารถนำมาขยายระดับสร้างเป็นการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์เพื่อให้บริการแก่ผู้คนในท้องถิ่นได้อาทิ

ทุนวัฒนธรรมในรูปแบบของวัตถุ (objectified form) ได้แก่อาคารสถานที่เขตถนนประดิษฐ์ยุทธการอันเป็นถนนสายแรกของเมือง แต่เดิมนั้นถนนสายนี้เป็นเพียงทางเกวียนแต่เป็นศูนย์กลางของเมืองเพราะมีโฮงเจ้าเมืองตั้งอยู่บ้านเรือนของผู้คนจึงตั้งรายรอบแนวถนนนี้ ในช่วงตั้งเมืองยุคแรกมีการตั้งวัดสำคัญหลายแห่งที่หลงเหลือกลายเป็นโบราณสถานและโบราณวัตถุอันทรงคุณค่า เช่น สิมวัดใต้วิถีธรรมที่มีฮูปแต้มเรื่องราวเกียรติ ในวัดกลางมีพระธาตุพระโมคคัลลานะ และพระพุทธรูปพระโมคคัลลานะ เป็นต้น ริมถนนสายนี้ยังคงเป็นที่ตั้งของโฮงเจ้าเมืองซึ่งปัจจุบันกลายเป็นศาลเจ้าปู่ย่าสุวรรณภูมิ (ปึงเถ่า กงม่า) ที่มีความสวยงาม และฝั่งตรงข้ามศาลเจ้าแห่งนี้ยังมีศาลหลักเมืองที่มีความศักดิ์สิทธิ์ สามารถส่งเสริมสู่การเป็นการท่องเที่ยวเพื่อรับฟังเรื่องราวและความเป็นมาของเมืองได้

สุวรรณภูมิมีทุนวัฒนธรรมในรูปแบบของสถาบัน (institutionalist form) เช่น คำบอกเล่าความเป็นมาและพัฒนาการของเมือง และมีสถานที่อันมีความน่าสนใจในยุคสมัยต่าง ๆ หลายแห่ง

เช่น อนุสาวรีย์เจ้าเมือง ย่านการค้าเก่า ตัวเมืองใหม่ ตลอดจนอาคารเก่าแก่ที่โรงเรียนเมืองสุวรรณภูมิ ที่กล่าวกันว่าเป็นอาคารแบบเดียวกันกับที่ว่าการอำเภอเดิมที่ถูกหรือทำลายไปแล้ว ตลอดจน โบราณสถานที่มีการขุดค้นใหม่ที่โรงเรียนกระดังงอ และดอนธาตุ เป็นต้น ทูทางวัฒนธรรมเหล่านี้ สามารถนำมาจัดการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ในรูปแบบการตามรอยประวัติศาสตร์ได้

นอกจากนี้ สุวรรณภูมียังมี ทูทางวัฒนธรรมในรูปแบบสมรรถนะด้านวัฒนธรรมของปัจเจกบุคคล (embodied form) เช่น ความสามารถ ความรอบรู้ ตลอดจนความเชี่ยวชาญ จากผู้รู้ในด้านต่าง ๆ เช่น การทำมาหากิน การค้าขาย ซึ่งสามารถนำมาจัดการท่องเที่ยวแบบพิพิธภัณฑที่บอกเล่าเรื่องราวอาชีพของสายตระกูลต่าง ๆ ที่เป็นเหมือนกลไกในการผลักดันให้สุวรรณภูมิเติบโตอย่างมั่นคง จากอดีตมาจนถึงปัจจุบัน

อย่างไรก็ดี การส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองสุวรรณภูมิให้มีพลังนั้นจำเป็นที่จะต้องกำหนด ก้าวเดินในการพัฒนาอย่างชัดเจนเพื่อรองรับการพัฒนาอย่างยั่งยืน งานวิจัยนี้จึงเป็นการศึกษาเพื่อ สร้างข้อเสนอแนะแนวทางการสร้างการท่องเที่ยวที่รับใช้ผู้คนในท้องถิ่นเป็นอันดับแรกเพื่อเป็นฐานในการสร้างความเข้มแข็งก่อนจะมุ่งถึงนักท่องเที่ยวจากภายนอก โดยผู้วิจัยมีข้อเสนอว่าการใช้ ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเป็นแกนกลางในการบอกเล่าเรื่องราวของทูทางวัฒนธรรมด้านต่าง ๆ อาจทำให้คนในท้องถิ่นเกิดความสำนึกถึงความสัมพันธ์ระหว่างอดีตกับชีวิตในปัจจุบันอันเป็นการกระตุ้นให้เกิดการเดินทางท่องเที่ยวเพื่อรำลึกถึงบรรพบุรุษ เพื่อตามรอยการเดินทางของผู้คนในอดีต เป็นต้น

ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมืองสุวรรณภูมิกับทูทางวัฒนธรรมในการส่งเสริมการท่องเที่ยว จึงพยายามนำเสนอรูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์เพื่อรับใช้คนท้องถิ่นประกอบด้วย 1) ประวัติศาสตร์พัฒนาการของเมือง สำหรับการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ในรูปแบบการเยี่ยมชม อาคารสถานที่หรือการสืบสานตำนานเมือง 2) ประวัติศาสตร์การเดินทางของนักสำรวจชาวฝรั่งเศส สำหรับการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ในรูปแบบการตามรอย และ 3) สายตระกูลสำคัญของเมือง สุวรรณภูมิสำหรับการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ในรูปแบบพิพิธภัณฑที่ ซึ่งเนื้อหาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นทั้ง 3 เรื่องนี้ น่าจะทำให้ทูทางวัฒนธรรมมีความโดดเด่นยิ่งขึ้น จากนั้นจึงเป็นการศึกษา พฤติกรรมของนักท่องเที่ยวในพื้นที่ แล้วย่นำความรู้เหล่านี้สร้างเป็นข้อเสนอแนะในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเพื่อให้ชาวสุวรรณภูมิทุกกลุ่มสามารถนำไปประกอบการตัดสินใจในอนาคตได้อย่างแท้จริง

1.2 ความมุ่งหมายของการวิจัย

- 1.2.1 เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์เมืองสุวรรณภูมิสำหรับรองรับการท่องเที่ยว
- 1.2.2 เพื่อศึกษาพฤติกรรมการท่องเที่ยวของผู้เดินทางมาท่องเที่ยวในสุวรรณภูมิ
- 1.2.3 เพื่อจัดทำข้อเสนอแนะทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองสุวรรณภูมิ

1.3 คำถามการวิจัย

1.3.1 คำถามด้านประวัติศาสตร์ ประวัติศาสตร์ของทุนทางวัฒนธรรมใดของเมืองสุวรรณภูมิที่สามารถสร้างความน่าสนใจสำหรับการท่องเที่ยวได้

1.3.2 คำถามด้านพฤติกรรม พฤติกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ มีผลต่อการท่องเที่ยวอย่างไร อะไรคือจุดเด่น และอะไรคือจุดที่ต้องปรับปรุงถ้าหากต้องการเป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยวในท้องถิ่น

1.3.3 คำถามด้านการจัดทำข้อเสนอ การจัดทำข้อเสนอส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองสุวรรณภูมิจะมีแนวทางอย่างไร

1.4 ความสำคัญของการวิจัย

1.4.1 ทำให้ทราบถึงประวัติศาสตร์ของทุนทางวัฒนธรรมเมืองสุวรรณภูมิที่สามารถสร้างความน่าสนใจสำหรับการท่องเที่ยว

1.4.2 ทำให้ทราบถึงพฤติกรรมการท่องเที่ยวของผู้เดินทางมาท่องเที่ยวในสุวรรณภูมิ

1.4.3 ทำให้เกิดข้อเสนอแนวทางในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองสุวรรณภูมิ

1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ

1.5.1 ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น (Local history) ในการวิจัยนี้ หมายถึง ประวัติศาสตร์ที่กล่าวถึงชีวิตของคนเมืองสุวรรณภูมิในทุกระดับตั้งแต่ผู้ปกครองจนถึงคนทั่วไปที่แสดงให้เห็นความเปลี่ยนแปลงภายใต้ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับธรรมชาติ และมนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ

1.5.2 ทุนทางวัฒนธรรม (Cultural Capital) ในการวิจัยนี้ หมายถึง ผลผลิตทางวัฒนธรรม ประกอบด้วย ทุนวัฒนธรรมในรูปแบบของวัตถุ (objectified form) เช่น บันทึกรูปภาพ เครื่องมือใช้สอย อาคารสถานที่ ที่ปัจเจกบุคคลครอบครอง ทุนวัฒนธรรมในรูปแบบของสถาบัน (institutionalist form) เช่น ชื่อเสียง คำเลื่องลือ ความเชื่อถือ และ ทุนทางวัฒนธรรมในรูปแบบสมรรถนะด้านวัฒนธรรมของปัจเจกบุคคล (embodied form) เช่น ความสามารถ ความรอบรู้ ตลอดจนความเชี่ยวชาญ

1.5.3 การท่องเที่ยว (Tourism) ในการวิจัยนี้ หมายถึง หมายถึง กิจกรรมที่มีเจือปนเกี่ยวข้องกับอยู่ 3 ประการ คือ 1) ต้องมีการเดินทาง 2) ต้องมีสถานที่ปลายทางที่ประสงค์จะไปเยี่ยมเยือน และ 3) ต้องมีจุดมุ่งหมายของการเดินทาง และได้ อธิบายเพิ่มเติมของจุดมุ่งหมายของการเดินทางท่องเที่ยวไว้ว่า การเดินทางท่องเที่ยวต้องมีใช้เพื่อ การประกอบอาชีพ และการไปอยู่ประจำ และเป็นไปเพื่อวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างดังต่อไปนี้ได้แก่ เพื่อพักผ่อนในวันหยุด

เพื่อวัฒนธรรมหรือศาสนา เพื่อการศึกษา เพื่อการกีฬาและบันเทิง เพื่อชมประวัติศาสตร์และความสนใจพิเศษ เพื่องานอดิเรก เพื่อเยี่ยมเยือนญาติมิตร เพื่อวัตถุประสงค์ทางธุรกิจและเพื่อเข้าร่วมประชุมหรือสัมมนา

1.5.4 การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ (historical tourism) ในการวิจัยนี้ หมายถึง การท่องเที่ยวที่เปิดโอกาสให้ผู้มาเยือนได้ชื่นชมเรียนรู้ประวัติศาสตร์และโบราณสถานในแหล่งท่องเที่ยว โดยมีรูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ คือ การเที่ยวชมพิพิธภัณฑสถาน การจัดการรายการเส้นทางท่องเที่ยวตามรอยประวัติศาสตร์ การเที่ยวชมโบราณสถาน การเที่ยวชมเมืองโบราณ การเที่ยวชมนิทรรศกาลภาพเก่า ตลอดจนการท่องเที่ยวชมวัดวาอาราม

1.5.5 ข้อเสนอแนะทางส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองสุวรรณภูมิ ในการวิจัยนี้ หมายถึง ข้อเสนอแนะเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองสุวรรณภูมิ ประกอบด้วย 1) ข้อเสนอแนะด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว 2) ข้อเสนอแนะด้านคุณลักษณะของคนในท้องถิ่น และ 3) ข้อเสนอแนะด้านนโยบายภาครัฐ อันเป็นปัจจัยพื้นฐานในการจัดการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ และมีความสอดคล้องกับการบริหารจัดการให้สอดคล้องกับความยั่งยืนด้านวัฒนธรรมตามเกณฑ์การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนสำหรับแหล่งท่องเที่ยว (GSTC-D)

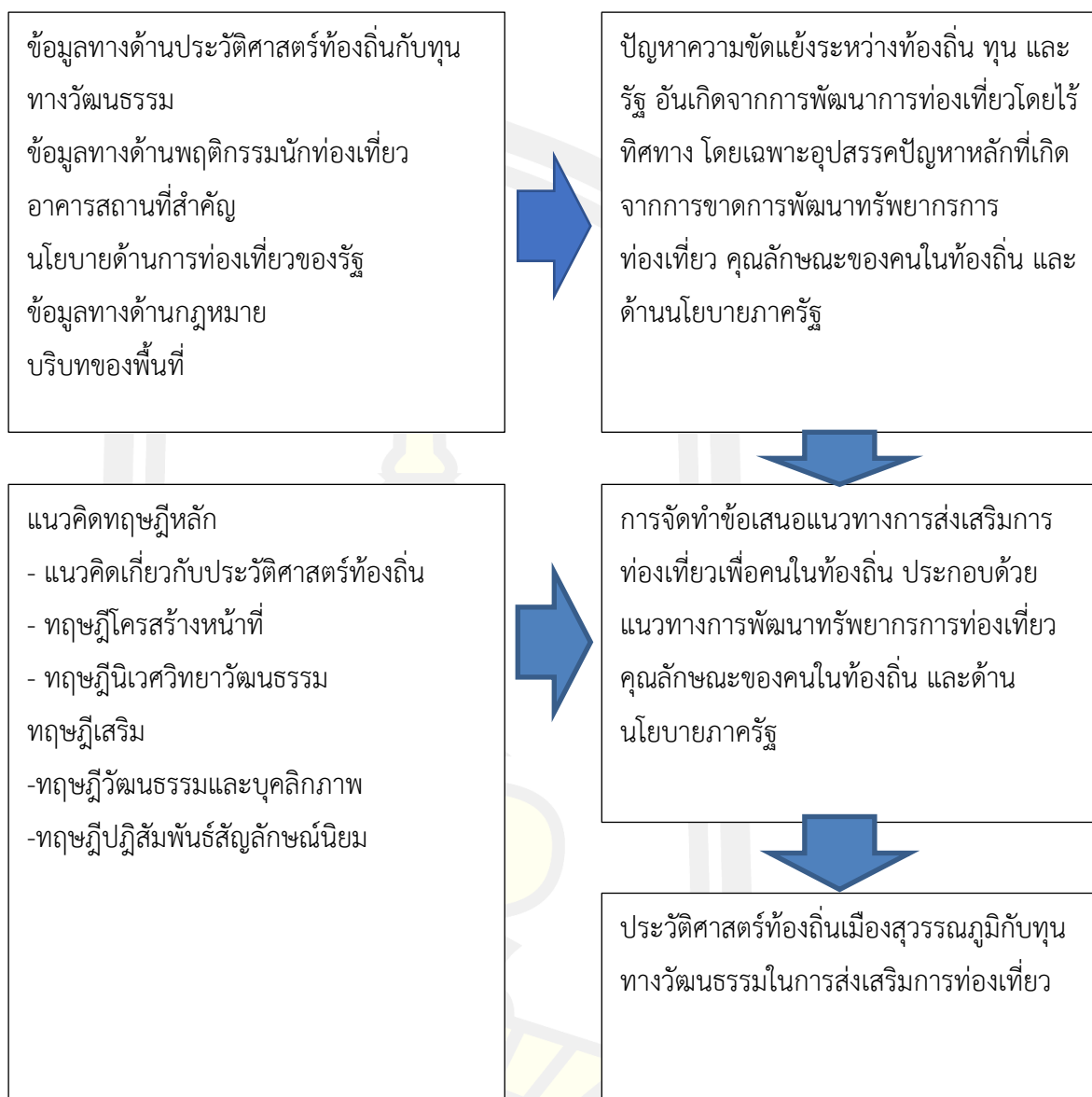
1.5.6 สุวรรณภูมิ ในการวิจัยนี้ หมายถึงพื้นที่ในเขตเทศบาลตำบลสุวรรณภูมิ มีพื้นที่ประมาณ 6.8 ตารางกิโลเมตร แบ่งออกเป็น 12 ชุมชน ประกอบด้วย ชุมชนพลังเมืองทอง ชุมชนพระรัตนวงษา ชุมชนเจริญราษฎร์ ชุมชนดอนเจ้าบ้าน ชุมชนหมู่ 4 สามัคคี ชุมชนยูเนียนพัฒนา ชุมชนหลักเมืองพัฒนา ชุมชนหอแก้วพัฒนา ชุมชนหมู่ 5 โชนเหนือ ชุมชนหมู่ 5 โชนใต้ ชุมชนคุ้มเมืองใหม่ ชุมชนบ้านสนาม

1.5.7 การส่งเสริมการท่องเที่ยว ในการวิจัยนี้ หมายถึงการสร้างแนวทางในการดำเนินการเพื่อพัฒนาด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว ด้านคุณลักษณะของคนในท้องถิ่น และ ด้านนโยบายภาครัฐในเขตเทศบาลตำบลสุวรรณภูมิ

1.5.8 พฤติกรรมการท่องเที่ยว (Tourist Behavior) ในการวิจัยนี้ หมายถึง การแสดงออกของแต่ละบุคคลที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการใช้สินค้าและบริการการท่องเที่ยวในสุวรรณภูมิ

1.6 กรอบแนวคิดของการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่องนี้ผู้วิจัยกำหนดกรอบแนวคิดของการวิจัย โดยศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นกับทุนทางวัฒนธรรม พฤติกรรมของนักท่องเที่ยว และการจัดทำข้อเสนอแนะแนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองสุวรรณภูมิ เพื่อเป็นข้อมูลให้ชาวสุวรรณภูมิได้ใช้เพื่อกำหนดทิศทางการพัฒนาการท่องเที่ยว ประกอบด้วยด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว ด้านคุณลักษณะของคนในท้องถิ่น และด้านนโยบายภาครัฐ ดังปรากฏในแผนภาพกรอบแนวคิดของการวิจัย ดังนี้

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดของการวิจัย

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมืองสุวรรณภูมิกับทุนทางวัฒนธรรมในการส่งเสริมการท่องเที่ยว ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับสุวรรณภูมิ
 - 1.1 ความเป็นมาของสุวรรณภูมิ
 - 1.2 ตำนานและกฎหมายโบราณที่เกี่ยวข้องกับเมืองสุวรรณภูมิ
 - 1.3 แนวทางการศึกษาประวัติศาสตร์ของเมืองสุวรรณภูมิ
2. ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์
 - 2.1 ความหมายและนโยบายเกี่ยวกับการท่องเที่ยว
 - 2.2 การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์
 - 2.3 แนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมกรรมการท่องเที่ยว
3. ความรู้เกี่ยวกับข้อเสนอแนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองสุวรรณภูมิ
 - 3.1 ทรัพยากรการท่องเที่ยวของเมืองสุวรรณภูมิ
 - 3.2 คุณลักษณะของคนในท้องถิ่นเมืองสุวรรณภูมิ
 - 3.3 แผนนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวของสุวรรณภูมิ
4. แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง
 - 4.1 แนวคิดทฤษฎีหลัก
 - 4.2 แนวคิดทฤษฎีเสริม
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 5.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 5.2 งานวิจัยต่างประเทศ

พูน ปณ ทิโต ชีเว

1. ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับสุวรรณภูมิ

การศึกษาความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับสุวรรณภูมิคือรากฐานในการสร้างความรู้ความเข้าใจต่อเมืองแห่งนี้อย่างลึกซึ้ง ประกอบด้วย 1) ความเป็นมาของสุวรรณภูมิ 2) ตำนานที่เกี่ยวข้องกับเมืองสุวรรณภูมิ 3) แนวทางการศึกษาประวัติศาสตร์ของเมืองสุวรรณภูมิ มีรายละเอียดในการศึกษาดังต่อไปนี้

1.1 ความเป็นมาของสุวรรณภูมิ

เมืองสุวรรณภูมิ ตั้งอยู่ในใจกลางของอำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ห่างจากกรุงเทพมหานคร ฯ ราว 564 กิโลเมตร และอยู่ห่างจากจังหวัดร้อยเอ็ดราว 52 กิโลเมตร มีพื้นที่ตารางกิโลเมตร มีอาณาเขตล้อมรอบด้วยพื้นที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลสระคู เขตเทศบาลตำบลสุวรรณภูมิ มีพื้นที่ประมาณ 6.8 ตารางกิโลเมตร แบ่งออกเป็น 12 ชุมชน ประกอบด้วย ชุมชนพลังเมืองทอง ชุมชนพระรัตนวงษา ชุมชนเจริญราษฎร์ ชุมชนดอนเจ้าบ้าน ชุมชนหมู่ 4 สามัคคี ชุมชนยูเนี่ยนพัฒนา ชุมชนหลักเมืองพัฒนา ชุมชนหอกวนพัฒนา ชุมชนหมู่ 5 โชนเหนือ ชุมชนหมู่ 5 โชนใต้ ชุมชนคุ้มเมืองใหม่ ชุมชนบ้านสนาม สภาภูมิประเทศ เป็นที่ราบสูง พื้นที่ราบส่วนใหญ่เป็นดินร่วนปนทรายและมีหินลูกรังบ้างเป็นบางส่วน มีแหล่งน้ำในเขตเทศบาล คือ หนองคู หนองงูเหลือม และหนองบัว แหล่งน้ำใกล้เคียงได้แก่ลำน้ำเสียว ลักษณะภูมิอากาศ มีอากาศร้อนจัดและแห้งแล้งในฤดูร้อนและมีอากาศหนาวเย็นในฤดูหนาว ซึ่งสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ฤดู ประกอบด้วย 1) ฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ไปจนถึงเดือนพฤษภาคม 2) ฤดูฝนเริ่มตั้งแต่เดือนมิถุนายนไปจนถึงเดือนตุลาคม 3) ฤดูหนาวตั้งแต่เดือนพฤศจิกายนไปจนถึงเดือนมกราคม (เทศบาลตำบลสุวรรณภูมิ. 2561 : 1)

ผู้ก่อตั้งเมืองสุวรรณภูมิคือชนชั้นสูง นามว่าจารย์แก้ว หรือเจ้าแก้วมงคล ราชันต์ดาของพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช สันนิษฐานได้ว่าเป็นราชันต์ดาฝ่ายล้านนา เพราะในพงศาวดารร้อยเอ็ดกล่าวถึงองค์หล่อหน่อคำเจ้าชายจากเมืองน่านได้ตามหาจารย์แก้วผู้เป็นบิดา ควบคุมไพร่พล 3,000 คนมาสร้างเมืองขึ้นใหม่ เรียกว่าเมืองทุ่ง หรือเมืองทุ่งศรีภูมิใน พ.ศ.2256 ซึ่งจะมีพัฒนาการกลายเป็นเมืองสุวรรณภูมิในเวลาต่อมา (สิลา วีระวงส์. 2540 : 115 – 125.)

เมื่อแรกตั้งเมืองสุวรรณภูมิ ปกครองด้วยรูปแบบอาญาสี่ อันเป็นการปกครองของล้านช้างในสมัยโบราณ ประกอบด้วยเจ้าเมือง อุปฮาด ราชวงศ์ ราชบุตร ในแต่ละเมืองผู้ปกครองท้องถิ่นมีอิสระในการจัดการปกครองภายใน เช่น มีอำนาจในการตัดสินคดี เก็บภาษีและส่วยจากไพร่ซึ่งผลประโยชน์ที่เก็บได้ส่วนที่เหลือจากที่ส่งมายังราชธานี ผู้ปกครองมีสิทธิแบ่งปันแจกจ่ายภายในวงศ์ตระกูลของตนเอง ตลอดจนจ่ายให้กรมการเมืองตามสมควร (หลวงผดุงแคว้นประจันต์. 2504 : 24 - 26.)

ราว พ.ศ.2310 เมืองทุ่งเกิดความขัดแย้งในหมู่ผู้ปกครอง จนเป็นเหตุให้เกิดการแยกตัวไปตั้งเมืองร้อยเอ็ดใน พ.ศ.2318 จากนั้นผู้ครองเมืองทุ่งจึงได้โยกย้ายเมืองมาตั้งที่สุวรรณภูมิใน

ปัจจุบัน ต่อมาเมืองสุวรรณภูมิตกอยู่ในหล่มของความขัดแย้งจนเกิดการแยกตัวไปตั้งเมืองแห่งใหม่หลายเมือง อาทิ เมืองชนบท พ.ศ.2335 เมืองขอนแก่น พ.ศ.2340 เมืองพุทไธสง พ.ศ.2342 เมืองเกษตรวิสัย พ.ศ.2415 เมืองพนมไพรแดนมฤค พ.ศ.2421 และเมืองจตุรพักตรพิมาน พ.ศ.2425 (ปฐมคเนจร. 2545 : 281 - 407)

ต่อมาราว พ.ศ.2440 ได้มีการปกครองในระบบมณฑลเทศาภิบาล อันเป็นการเปลี่ยนแปลงการปกครองของอังกฤษในพม่าและมาเลเซีย การเกิดขึ้นของระบบมณฑลเทศาภิบาลส่งผลให้กลุ่มเจ้าเมืองไม่มีอำนาจในการปกครอง ตามพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองท้องที่ ร.ศ. 116 จัดตั้งทำเนียบข้าราชการโดยโปรด ฯ ให้ยกเลิกการปกครองแบบอาญา 4 แล้วพระราชทานศักดินาให้แบบเดียวกับข้าราชการไทยตามพระราชบัญญัติศักดินา เจ้านาย พระยา ท้าวแสนเมืองประเทศราช โดยที่เจ้าเมืองให้เรียกว่า ผู้ว่าราชการเมือง ถือศักดินา 10,000 ไร่ อุปฮาดให้เรียกว่า ปลัดเมือง ถือศักดินา 5,000 ไร่ ราชวงศ์ให้เรียกว่า ยกกระบัตรเมือง ถือศักดินา 3,000 ไร่ ราชบุตรให้เรียกว่า ผู้ช่วยราชการเมือง ถือศักดินา 2,400 ไร่ (นงลักษณ์ ลิ้มสิริ. 2524 : 8 - 17.)

เบื้องต้นของการปฏิรูปการปกครองในระบบมณฑลเทศาภิบาล เมืองสุวรรณภูมิมีฐานะเป็นเมืองชั้นเอก โดยมีเมืองภายใต้การปกครองจำนวน 5 เมือง ได้แก่ เมืองสุวรรณภูมิ เมืองพยัคฆภูมิพิสัย เมืองพนมไพรแดนมฤค เมืองเกษตรวิสัย และเมืองจตุรพักตรพิมาน แต่ในราว พ.ศ.2450 สุวรรณภูมิได้กลายเป็นอำเภอในการปกครองของจังหวัดร้อยเอ็ดมาจนถึงปัจจุบัน (เต็ม วิชาคย์พจนกิจ.2546 : 362-413.)

1.2 ตำนานและกฎหมายโบราณที่เกี่ยวข้องกับเมืองสุวรรณภูมิ

ตำนานคือทฤษฎีวิวัฒธรรมในรูปแบบของสถาบัน (institutionalist form) และผู้ที่มีความรอบรู้ในตำนานถือว่าเป็นผู้มีทฤษฎีวิวัฒธรรมในรูปแบบสมรรถนะด้านวัฒนธรรมของปัจเจกบุคคล (embodied form) (กาญจนา แก้วเทพ. 2560 : 549 - 550.)

สุวรรณภูมิมีทฤษฎีวิวัฒธรรมประเภทตำนานอยู่หลายเรื่อง โดยตำนานเหล่านี้คือรูปแบบการบันทึกเรื่องราวที่เก่าแก่ที่สุด และอาจแบ่งเนื้อหาได้ 3 ชนิด คือตำนานที่มีเนื้อหาติดคำบรรพ์ ตำนานที่มีเนื้อหาแบบประวัติศาสตร์สากล และตำนานปุชนิยสถานและปุชนิยวัตถุ (เดวิด เค. วัลยาจ. 2527 : 181 - 188)

อย่างไรก็ดี ในตำนานนั้นมีธรรมชาติของเรื่องราวที่เต็มไปด้วยอิทธิทธิปาฏิหาริย์ที่มีไขข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ จึงไม่สามารถนำเหตุการณ์ในตำนานมาใช้เป็นข้อสรุปโดยปราศจากความเข้าใจในความหมายระหว่างบรรทัด การใช้ตำนานเพื่อศึกษาประวัติศาสตร์จึงต้องทำการขุดลงไปให้ลึกยิ่งกว่าเรื่องราวที่ปรากฏ นั่นคือการศึกษาเนื้อหาภาพรวม และสัญลักษณ์ที่ซ่อนอยู่ในระบบคิดของท้องถิ่นนั้น ๆ (อานันท์ กาญจนพันธุ์. 2527 : 189 - 190)

ด้วยเหตุที่ว่าตำนานคือผลผลิตทางความคิดพื้นฐานของผู้สร้าง และผู้ผลิตซ้ำเรื่องราวเหล่านั้น คำถามสำคัญจึงมิได้มีเพียงว่าตำนานกำลังเล่าเรื่องราวอะไรเท่านั้น ยังมีคำถามสำคัญอีกประการหนึ่งว่า เพราะเหตุใดจึงมีการสร้างตำนานเรื่องนั้น ๆ ขึ้น และเพราะเหตุใดจึงมีการคัดลอกต่อ หรือเพราะเหตุใดจึงมีการบอกเล่าตำนานนั้นต่อ คำตอบที่ได้จากคำถามเหล่านี้จะสามารถเป็นแนวทางในการวิเคราะห์เนื้อหาของตำนานให้เห็นถึงความหมายที่แท้จริง อานันท์ กาญจนพันธุ์. 2527 : 190)

จากการสำรวจภาคสนามพบว่า เมืองสุวรรณภูมิ มีตำนานเรื่องเล่าสำคัญอยู่ 2 เรื่อง ประกอบด้วย ตำนานอุรังคธาตุ และตำนานทุ่งกุลาร้องไห้ ตำนานเหล่านี้ได้อธิบายเรื่องเหตุที่มาของสถานที่ต่าง ๆ เช่น นามเมืองสุวรรณภูมิ และชุมชนสำคัญ ตลอดจนป่า และท้องทุ่ง อันอาจจัดเป็นรูปแบบของตำนานปุชนิยสถานและปุชนิยวัตถุ ได้ ผู้วิจัย พยายามตั้งคำถามกับตำนานที่ปรากฏเกี่ยวข้องกับเมืองสุวรรณภูมิ โดยจะวิเคราะห์โครงสร้างของความคิดอันเป็นเหตุแห่งการเลือกใช้ตำนาน โดยทำการศึกษาเทียบเคียงกับเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ที่เกิดขึ้นโดยจะพยายามให้เห็นถึงความคิดที่แสดงออกมาตามทัศนะของตำนานให้มากที่สุด ในฐานะของการใช้ตำนานเพื่อตอบสนองต่อเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ในช่วงเวลานั้น ๆ ดังเทียบได้ว่าหากเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์เปรียบเป็นดิน ตำนานก็คือสิ่งที่งอกงามจากดินชนิดนั้น ๆ อานันท์ กาญจนพันธุ์. 2527 : 189 - 190)

ตำนานอุรังคธาตุ ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นเอกสารที่มีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร มีจำนวน 2 ฉบับ ประกอบด้วย 1) เอกสารอุรังคธาตุ ตำนานพระธาตุ พิมพ์เนื่องในการสัมมนาประวัติศาสตร์อีสาน 16 - 18 พฤศจิกายน 2521 ณ วิทยาลัยครูมหาสารคาม มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม เรียบเรียงโดยพิเศษ เจียจันทร์พงษ์ ผู้เชี่ยวชาญประวัติศาสตร์ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และ 2) เอกสารอุรังคธาตุ ตำนานพระธาตุพนม (พิสดาร) เรียบเรียงโดยพระธรรมราชานุวัตร (แก้ว อุทุมมาลา) อดีตเจ้าอาวาสวัดพระธาตุพนม และอดีตเจ้าคณะจังหวัดนครพนม

เอกสารอุรังคธาตุ ที่เรียบเรียงโดยพิเศษ เจียจันทร์พงษ์ เป็นเอกสารสำเนาขนาด 8 หน้า ยก จำนวน 14 ยก ที่มาของต้นฉบับเดิมมาจากเอกสารใบลานที่พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหลวงประจักษ์ศิลปาคม ได้ประทานไว้สำหรับหอสมุดแห่งชาติ ตั้งแต่ พ.ศ. 2464 เป็นเอกสารจารึกด้วยตัวอักษรที่เรียกว่าตัวธรรม ต่อมากรมศิลปากรให้นายสุต ศรีสมวงศ์ และ นายทองดี ไชยชาติ เปรียญ ถ่ายออกจากสำนวนเดิม เรียบเรียงพอให้อ่านเข้าใจได้ทั่วไปมิข้อความแปลกพิสดารกว่าที่เคยพิมพ์เป็นฉบับสังเขป ให้ชื่อว่า อุรังคธาตุ ตำนานพระธาตุพนม (พิเศษ เจียจันทร์พงษ์. 2521 : 1 - 3)

มีการพิมพ์อุรังคธาตุ (ตำนานพระธาตุพนม) ฉบับความพิสดารครั้งแรกใน พ.ศ. 2483 เพื่อเป็นที่ระลึกในงานพระราชทานเพลิงศพของหลวงประชุมบรรณสาร (พิณ เดชะคุปต์) ให้ชื่อว่า อุรังคธาตุ (ตำนานพระธาตุพนม) ต่อมา มีการพิมพ์ตำนานพระธาตุพนมที่มีความพิสดารนี้อีกครั้งหนึ่ง บนใบลาน แบ่งออกเป็น 10 ผูกผูกละ 1 กัณฑ์ ซึ่งสำนักงาน ส. ธรรมภักดีพิมพ์ขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2504

ปรากฏชื่อบนบานแพนงที่พิมพ์ว่า อรุังครธาตเทศนา ชำระออกมาเป็นสำนวนภาค อีสานโดยสีลา วีระวงศ์ (พิเศษ เจียจันทรพงษ์. อ้างแล้ว)

การเรียบเรียงของพิเศษ เจียจันทรพงษ์ มีจุดมุ่งหมายเพื่อเป็นงานวิชาการจึงมีการศึกษาเอกสารที่ละเอียดชัดเจน โดยได้ตรวจสอบเอกสารฉบับพิมพ์ทั้งสองเทียบกับต้นฉบับใบลานเดิมในคำหรือความบางตอนที่แตกต่างกันของฉบับพิมพ์ทั้งสองดังกล่าว โดยเมื่อได้พิจารณาใบลานของเดิมเปรียบเทียบกับฉบับพิมพ์ได้พบว่าในการชำระของกรมศิลปากรเมื่อพิมพ์ครั้งแรกนั้น มีวิธีการชำระคือใช้ต้นฉบับใบลานในการถอด ความและดำเนินเรื่องทั้งหมด เมื่อความตอนใดมีที่สงสัยเนื่องจากต้นฉบับใบลานฉบับนี้จารึกไม่ชัดเจน จึงคอยค้นหาทำความเข้าใจจากต้นฉบับใบลานอื่น ๆ และบางครั้งจะใช้คำจากต้นฉบับใบลานอื่นมาแทนที่โดยไม่บอกว่าเป็นมาจากฉบับใด เสร็จแล้วจึงเรียบเรียงสำนวนภาษาให้อ่านเข้าใจได้ง่ายขึ้น ในการเรียบเรียงครั้งนี้ ยังคงรักษาข้อความและเชิงอรรถคำแปลตามฉบับพิมพ์ครั้งแรกซึ่งกรมศิลปากรเป็นผู้ชำระไว้ ยกเว้นคำบางคำ ที่เป็นผลจากการตรวจสอบต้นฉบับใบลาน และพิจารณาเห็นว่ามีความแตกต่างที่สำคัญจึงจะทำเชิงอรรถเพิ่มเติม (พิเศษ เจียจันทรพงษ์. อ้างแล้ว)

เอกสารอรุังครธาตุ ตำนานพระธาตุพนม (พิสดาร) เรียบเรียงโดยพระธรรมราชานุวัตร (แก้ว อุทุมมาลา) อดีตเจ้าอาวาสวัดพระธาตุพนม และอดีตเจ้าคณะจังหวัดนครพนม มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ประชาชนทั่วไปสามารถอ่านเข้าใจได้จึงใช้ภาษาในการเรียบเรียงที่ทันสมัยเข้าใจง่าย รูปลักษณะของเอกสารมีขนาดเล็กเป็นเอกสารขนาด 16 หน้ายก จำนวน 18 ยก พิมพ์ครั้งแรกใน พ.ศ.2491 ส่วนฉบับที่ทำการวิจัยเป็นฉบับพิมพ์ครั้งที่ 11 พ.ศ.2551 (แก้ว อุทุมมาลา. 2551)

คำนำครั้งที่ 1 ระบุว่าเอกสารนี้เป็นการค้นคว้าจากต้นฉบับใบลานเดิมโดยเลือกเอาเฉพาะเรื่องที่เกี่ยวข้องกับพระธาตุพนม โดยมีการศึกษาเอกสารอรุังครธาตุ (ตำนานพระธาตุพนม) ฉบับความพิสดารครั้งแรกใน พ.ศ. 2483 เพื่อเป็นที่ระลึกในงานพระราชทานเพลิงศพของหลวงประชุมบรรณสาร (พิณ เดชะคุปต์) และเอกสารอรุังครธาตุเทศนาที่ชำระโดยสีลา วีระวงศ์ ของสำนักงาน ส.ธรรมภักดีที่พิมพ์ขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2504 อีกด้วย (แก้ว อุทุมมาลา. 2551 : 7 - 9)

จุดเด่นของเอกสารอรุังครธาตุ ตำนานพระธาตุพนม (พิสดาร) เรียบเรียงโดยพระธรรมราชานุวัตร (แก้ว อุทุมมาลา) คือการปรับสำนวนภาษาให้ทันสมัยเข้าใจง่ายยิ่งขึ้น ส่วนเนื้อหาใจความสอดคล้องกันกับฉบับที่พิเศษ เจียจันทรพงษ์เรียบเรียงขึ้น แต่มีความน่าสนใจตรงที่มีการเรียบเรียงเรื่องราวเกี่ยวกับการบูรณะพระธาตุพนมเพิ่มเติมขึ้น เรียกว่า ไทยล้านช้างอุปลัมภ์ และไทยสยามบำรุง อันเป็นเรื่องราวการบูรณะพระธาตุพนม เช่น การบูรณะสมัยพระเจ้าโพธิสาลราช และการบูรณะโดยพระครูวิโรจน์รัตโนบลเมื่อ พ.ศ.2444 ไปจนถึงการบูรณะของกรมศิลปากรเมื่อหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง เป็นต้น (แก้ว อุทุมมาลา. 2551 : 104 - 145)

และในส่วนท้ายของเอกสารยังมีบันทึกของพระโสภณเจติยาภิบาลอดีตเจ้าอาวาสวัดพระธาตุพนมอีก 50 หน้ากระดาษ ซึ่งเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับพระธาตุพนมตั้งแต่ พ.ศ.2430 และเหตุการณ์หลัง พ.ศ.2518 อันเป็นปีที่พระธาตุพนมพังทลายลง ซึ่งแสดงให้เห็นถึงเหตุการณ์อันสืบสวนวุ่นวายหลายประการ เช่น เหตุการณ์บ้านเมืองในสมัยพระธาตุพนมพัง และเหตุการณ์น้ำท่วมพระธาตุพนมใน พ.ศ.2521 เป็นต้น (แก้ว อุทุมมาลา. 2551 : 235 - 284)

ในการศึกษาเอกสารอุรังคราตุทั้ง 2 ฉบับ ผู้วิจัยมีขั้นตอนดังนี้ ขั้นตอนแรกใช้วิธีการอ่านเพื่อเทียบเคียงเนื้อหา และสำนวนพบว่าเนื้อหาส่วนใหญ่มีความคล้ายคลึงกัน และในฉบับของพิเศษเจียรนทร์พงษ์มีเนื้อหากว้างขวางกว่า และมีสำนวนที่เก่าแก่กว่า ซึ่งเป็นดังเหตุผลที่กล่าวไปแล้วว่าเอกสารอุรังคราตุ ตำนานพระธาตุพนม (พิสดาร) เรียบเรียงโดยพระธรรมราชานุวัตร (แก้ว อุทุมมาลา) นั้นเลือกเอาเฉพาะเรื่องราวเกี่ยวกับพระธาตุพนม และปรับสำนวนภาษาให้บุคคลทั่วไปเข้าใจง่ายขึ้นตอนที่สองผู้วิจัยใช้ฉบับของพิเศษ เจียรนทร์พงษ์ที่มีเนื้อหาละเอียดอยู่เป็นแกนหลักในการศึกษาเรื่องราวในตำนาน และตรวจสอบทำความเข้าใจกับฉบับของพระธรรมราชานุวัตร ขั้นที่สามคือศึกษาโครงเรื่องภาพรวมทั้งหมด เพื่อให้เห็นถึงทัศนะที่แฝงอยู่ในตำนานอุรังคราตุ ก่อนจะนำผลที่ได้ไปเปรียบเทียบกับตำนานทุ่งกุลาร้องไห้ ซึ่งเป็นอีกตำนานที่เกี่ยวข้องกับเมืองสุวรรณภูมิเพื่อวิเคราะห์ความสอดคล้อง และแตกต่างกันต่อไป

การศึกษาด้านานทุ่งกุลาร้องไห้ ผู้วิจัยใช้วิธีการศึกษาจากเอกสารเป็นหลัก แล้วตรวจสอบกับการสัมภาษณ์คำบอกเล่าจากคนในพื้นที่ โดยเอกสารที่ใช้ศึกษาด้านานทุ่งกุลาร้องไห้ประกอบด้วย หนังสือเรื่องประวัติศาสตร์สามัญชน : คนทุ่งกุลาร้องไห้ ภูสองชั้นที่พิมพ์ใน พ.ศ.2545 ซึ่งเดิมเอกสารนี้เป็นบันทึกส่วนตัวที่รวบรวมมาจากนิทานในท้องถิ่น และเมื่อสุจิตต์ วงษ์เทศ บรรณาธิการหนังสือศิลปวัฒนธรรมได้สำรวจทุ่งกุลาร้องไห้และพบกับเดช ซึ่งขณะนั้นเป็นกำนันตำบลทุ่งหลวง อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด จึงได้พิมพ์หนังสือเล่มนี้ขึ้น (เดช ภูสองชั้น. 2545 : 83 - 85)

เอกสารอีกเล่มที่กล่าวถึงตำนานทุ่งกุลาร้องไห้ คือหนังสือโบราณคดีในพื้นที่ทุ่งกุลาร้องไห้ ของสุกัญญา เบนิต ฉบับพิมพ์ พ.ศ. 2553 ซึ่งข้อมูลส่วนของตำนานทุ่งกุลาร้องไห้มาจากเอกสารอัดสำเนาชื่อตำนานทุ่งกุลาร้องไห้ของประไพพรรณ ภูลอย ซึ่งไม่ปรากฏปีที่พิมพ์

อย่างไรก็ดี ผู้วิจัยได้ตรวจสอบเนื้อหาของตำนานทุ่งกุลาร้องไห้จากหนังสือทั้ง 2 เล่มแล้วปรากฏว่าเนื้อหามีความพ้องกัน และน่าเชื่อว่างานของประไพพรรณ ภูลอย อาจมาจากการเรียบเรียงงานของเดช ภูสองชั้นอันเป็นการรวบรวมข้อมูลผ่านการจดบันทึก ดังนั้นงานวิจัยนี้จึงอาศัยโครงเรื่องตำนานทุ่งกุลาร้องไห้จากหนังสือของเดช ภูสองชั้นเป็นแกนหลัก แล้วจึงการตรวจสอบกับข้อมูลภาคสนาม โดยทำการสัมภาษณ์ผู้รู้ในพื้นที่ได้แก่ผู้สูงอายุที่เคยฟังตำนานนี้ และผู้สนใจศึกษาเรื่องราวในอดีตของเมืองสุวรรณภูมิ ซึ่งพบว่าตำนานทุ่งกุลาร้องไห้มีโครงเรื่องหลัก คือการอธิบายความเป็นมา

ของโบราณสถาน และโบราณวัตถุในบริเวณทุ่งกุลาร้องไห้ โดยมีตงเท่าสารที่ต่อมาจะกลายเป็นเมืองสุวรรณภูมิเป็นศูนย์กลางของเรื่อง และมีเกร็ดแยกย่อยไปตามชุมชนต่าง ๆ เช่น บ้านตาเณร ป่อพันขัน สระสีแจ เป็นต้น แต่เรื่องย่อยทั้งหมดนั้นเป็นส่วนหนึ่งของจักรวาลโครงเรื่องหลักนั่นเอง เมื่อศึกษาโครงสร้างของตำนานทั้ง 2 เรื่องแล้ว ผู้วิจัยพบว่าความแตกต่างของตำนานสองเรื่องนี้คือ ตำนานอรัญธราชตุนั้นถูกสร้างขึ้นจากภายนอกในรูปแบบของเอกสารแล้วมีผู้นำมาใช้ในพื้นที่ ส่วนตำนานทุ่งกุลาร้องไห้นั้นสร้างขึ้นภายในพื้นที่ และมีรูปแบบการส่งต่อแบบมุขปาฐะ โดยมีเนื้อหา กล่าวถึงอดีตของทุ่งกุลาร้องไห้ว่าเคยเป็นทะเลมาก่อนเรียกว่าทะเลหลวง แล้วผ่านเหตุการณ์หลายอย่างจนกลายเป็นท้องทุ่งอันกว้างใหญ่เรียกว่าทุ่งหลวงในที่สุด (เดช ภูสองชั้น. 2545 : 83 - 85)

อย่างไรก็ดี ตำนานที่ปรากฏเกี่ยวข้องกับเมืองสุวรรณภูมิมีลักษณะร่วมกันอย่างน้อย 2 ประการ ประการแรกคือเป็นเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา ประการที่สองคือมีเนื้อหาเกี่ยวกับการพลัดพราก และการเดินทางเป็นต้น จากนั้นไปผู้วิจัยจะทำการอธิบายเค้าโครงเนื้อหาของตำนานก่อนที่จะวิเคราะห์ลักษณะร่วมของตำนานเหล่านี้ต่อไป ดังนี้

1.2.1 ตำนานอรัญธราชตุ

ตำนานอรัญธราชตุ มีขึ้นในรัชสมัยของพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราช ระหว่าง พ.ศ.2181 - 2238 อันเป็นยุคสมัยแห่งความรุ่งเรืองของอาณาจักรล้านช้างเวียงจันทน์ (สิลา วีระวงส์. 2540 : 117) เรียบเรียงโดยพระยาศรีไชยชมพู่ ซึ่งสร้างขึ้นเพื่อให้เป็นมงคลภูมิศรีสวัสดิ์แก่พระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราชนั่นเอง (พิเศษ เจียจันทร์พงษ์. 2521 : 108)

เนื้อหาของตำนานอรัญธราชตุ สามารถแบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ เรื่องราวครั้งพุทธกาล การสร้างพระธาตุพนม และเรื่องราวของบุคคลสำคัญ โดยมีเนื้อหาโดยสังเขป ดังนี้

เรื่องราวครั้งพุทธกาล ประกอบด้วยตำนานในส่วนที่เรียกว่าตำนานพระเจ้าเลียบโลก อันเป็นเรื่องราวเมื่อครั้งพุทธกาลที่พระศาสดาเสด็จประทับหนองคันแทเสื่อน้ำ แล้วประทับรอยพุทธบาทที่โพ้นฉันโพนแพง และพระบาทเงินปลา จากนั้นเสด็จออกยกปณคิริ และเมืองศรีโคตบูร ทรงพยากรณ์พญาตีโคตรบูรและเมืองมรุกขนคร เสด็จถึงแม่น้ำพุง และประทับรอยพระบาทที่เมืองหนองหานหลวง เสด็จออกแค้น และภูกุเวียน ทรงทรมานและสั่งสอนพญานาค แล้วประทับตอยนันทังฮี ทรงทำนายเมืองศรีสัตนาคนาน้อย ประทับรอยพระบาทที่ตอยนันทังฮี เสด็จกลับพระเชตวัน ทรงปรารภเมืองกุสินารายณ์และเจตีย์ ทรงกล่าวถึงบุพกรรมของพระองค์ ทรงปรารภพระธรรมวินัย และปรารภการบูชาแล้วนิพพาน มัลลกะษัตริย์จัดพระบรมศพ เกิดมีพระบรมธาตุที่มีปาฏิหาริย์ และการแบ่งพระบรมธาตุ (แก้ว อุทุมมาลา. 2551 : 12 - 32)

เรื่องการสร้างพระธาตุพนม ประกอบด้วยเรื่องชาวหนองหานก่ออุโมงค์แข่งกัน และเรื่องพระมหากัสสปะนำพระอรัญธราชตุมาเทศนาธรรมโปรดพญาหนองหานหลวง พญาสุวรรณภิงคาร จากนั้นคณะผู้หญิงขอพระบรมธาตุ เกิดการห้ามผู้หญิงไปภูกำพร้าว พระมหากัสสปะให้พระอรหันต์ไป

เอาพระอังคาร พญาคำแดงเสด็จมาหนองหานหลวง พญาทั้ง 5 มาประชุมกันที่ภูเก้าพราหมณ์พระมหากัสสปะจึงแนะนำให้รู้จักกัน จากนั้นจึงอธิบายปัญหาธรรมว่า เชื้อไป ขามา ขามา เชื้อไป คือการผลัดเปลี่ยนกันครองแผ่นดินจากใต้มาเหนือ และจากเหนือไปใต้ในอนาคตชาติของพญาทั้ง 5 เมื่อพญาทั้ง 5 หายระแวงกันแล้ว จึงให้พลโยธาขึ้นดินดึกก่ออุโมงค์โดยแบ่งหน้าที่กันก่ออุโมงค์จนแล้วเสร็จ (แก้ว อุทุมมมาลา. 2551 : 33 - 51)

จากนั้นพญาทั้ง 5 บริจาคทรัพย์เป็นพุทธานุชา แล้วบรรจุพระอรุรังคะธาตุและเกิดปาฏิหาริย์ขึ้น การสร้างบานประตูและฝังเสาศิลา พญาทั้ง 5 เวณของบุชาและปรารณา พระอรหันต์ 500 รูป อนุโมทนาแล้วกลับ พญาทั้ง 5 จึงประชุมอำลากัน พระอินทร์นำบริวารลงมาบุชา แล้วให้ช่างสลักลวดลายประดับเจดีย์ สลักลวดลายภายในอุโมงค์ แต่งเทวดารักษาพระธาตุ เมื่อพระอินทร์ทรงกลับเทวดาในจักรวาลจึงมาบุชาพระบรมธาตุ (แก้ว อุทุมมมาลา. 2551 : 52 - 67)

เรื่องราวของบุคคลสำคัญ ประกอบด้วยเรื่องน้ำท่วมหนองหานหลวง และเมืองหนองหานน้อย เรื่องพ่อท้าวคำบางอพยพมาสร้างเมืองสุวรรณภูมิที่บริเวณห้วยแก้วคดแก้วเลี้ยว แล้วอภิเษกบุตรเขยคือบุรีจันอ้วยล้วยผู้ปล้ำกษัตริย์และมาจากตระกูลชวาณาครองเมืองจันทบุรี ความรุ่งเรืองของเมืองสาเกตนคร และเมืองกรุงนทนคร ในสมัยพญาสุริยวงศา และการหลบหนีภัยจากเมืองสาเกตไปยังเมืองสุวรรณภูมิของเจ้าสังขวิไชยรสของพญาสุริยวงศา ตลอดจนการอธิบายถึงการกลับชาติมาเกิดใหม่ของบุคคลสำคัญในประวัติศาสตร์ลาว เช่น พญาตีโครตบุร พญาสุริยวงศา พญาสุमितตธรรมเจ้า เป็นต้น (พิเศษ เจียจันทร์พงษ์. 2521 : 53 - 58)

เมืองสุวรรณภูมิ คือฉากสำคัญฉากหนึ่งในตำนานอุรังคะธาตุ ที่ตั้งของเมืองแห่งนี้อยู่บริเวณหนองคันแทเสื่อน้ำ อันเป็นพื้นที่ซึ่งสุวรรณภาคเป็นใหญ่ควบคุมอยู่ (พิเศษ เจียจันทร์พงษ์. 2521 : 1 - 2)

อันที่จริงนามสุวรรณภูมิไม่ได้ปรากฏเพียงในตำนานอุรังคะธาตุเท่านั้น เพราะปรากฏในตำนานอื่นอีกหลายตำนาน เช่น มหาวงศ์พงศาวดารลังกา ชาดกพุทธศาสนาในอินเดีย และนิทานเปอร์เซียในอิหร่าน เป็นต้น คำว่าสุวรรณภูมิ แปลว่า แผ่นดินทอง หรือดินแดนทอง และสอดคล้องกับคำว่า แหลมทอง หมายถึงบริเวณผืนแผ่นดินใหญ่ของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มาตั้งแต่ราว 2,000 ปีที่ผ่านมา ผู้ใดที่เดินทางมาค้าขายแลกเปลี่ยนมักมีความมั่งคั่งร่ำรวย เพราะดินแดนแห่งนี้เป็นที่ตั้งจุดนัดพบหรือ สะพานแผ่นดินเชื่อมโยงระหว่างจีนกับอินเดีย ส่วนชาวจีนโบราณ เรียกดินแดนนี้ว่า จินหลิน หรือกิมหลิน หมายความว่าแผ่นดินทองเช่นเดียวกับคำว่าสุวรรณภูมิ นามนี้ จึงเป็นมงคลที่ใช้เรียกชื่อบ้านนามเมืองสืบเนื่องยุคหลายสมัย ได้แก่ รัฐสุวรรณภูมิ หรือเมืองสุวรรณบุรี รวมทั้งชื่อ เมืองสุวรรณภูมิในจังหวัดร้อยเอ็ดปัจจุบันนี้ (สุจิตต์ วงษ์เทศ. 2558 : 124 - 125)

เมืองสุวรรณภูมิในจังหวัดร้อยเอ็ด ได้รับอิทธิพลมาจากเมืองสุวรรณภูมิในอุรังคะธาตุ เนื่องจากมีหลักฐานเอกสารอื่น ๆ ที่สร้างในเมืองสุวรรณภูมิ นำนามสำคัญในตำนานอุรังคะธาตุมาใช้

เช่น เอกสารอาณาจักรหลักคำเมืองสุวรรณภูมิ ที่ตราขึ้นเมื่อราว พ.ศ. 2367 - 2427 บันทึกนามเจ้าเมืองสุวรรณภูมิว่า สมเด็จพระรัตนวงศมหาชาติสุริยวงศ์เสวยเมืองสุวรรณภูมิราชบุรีศรีสาเกต ซึ่งนามนี้พบคำว่า สุริยวงศ์ สอดคล้องกับคำว่าสุริยวงศา คำว่าเมือง เมืองสุวรรณภูมิ สอดคล้องกับชื่อเมืองสุวรรณภูมิ และพบคำว่าราชบุรีศรีสาเกต ซึ่งสอดคล้องกับนามเมืองสาเกตในอุรังคราตุตนเอง ดังเนื้อหาบางส่วนของอาณาจักรหลักคำฉบับเมืองสุวรรณภูมิ ต่อไปนี้ (ปริยัติวเมธี และคณะ. 2562 : 1367 - 1369)

...ศรี ๆ สิทธิชัยมงคลมงคลจักราษาได้ 2 พันปลายหกร้อยเก้าสิบแปดตัว ปี กาบสัน อธิกมาส มีในคิมหันตฤดู เดือน 8 ทศมาสตรขึ้น 13 คำ วันอังคาร ยามกองแลง จาเป็นวันไทย หนพินิสัยว่ามีอ่าเข้า พระจันทจวรศรีไสเมตเสด็จเข้าแบ่งพับจับพระ จันนะขัดตะยาตรอตุตมหาราช ถูกขี้กหน่วยชื่อว่ามุนละศาสตร์ลูกดิงามสนิทอนสถิตอยู่ ในธนูราชราศีแลประสิทธิพระราชาอาชญา สมเด็จพระรัตนวงศมหาชาติสุริยวงศ์เสวยเมืองสุวรรณภูมิราชบุรีศรีสาเกตปลงประสิทธิพระราชาอาชญาอาณาจักรหลักคำใส่หัวพระยา หัวพัน หัวฮ้อย เสนาใน แลเสนานอก ข้าขอบขันทสี่มาทั้งปวงแล้ว พระราชาอาชญาอาณาจักรหลักคำ ใส่หัวท้าวพระยา หัวพัน หัวฮ้อย เสนาใน แล เสนา นอก ข้าขอบขันทสี่มาทั้งปวง ให้เว้นจากอคติ 4 แล้วให้ตั้งอยู่ในทศราชธรรม 10 ประการ ให้เป็นนิจสุจริต โดยยุติธรรมอันประเสริฐ... (ปริยัติวเมธี และคณะ. 2562 : 1369)

อย่างไรก็ดี การนำนามจากตำนานมาใช้สำหรับเมืองที่ตั้งใหม่ อาจมีสาเหตุเนื่องมาจากอุดมคติของความเป็นคนต่างถิ่นที่มาตั้งบ้านเมืองใหม่ซ้อนทับเมืองโบราณที่มีมาแต่เดิม จึงนำร่องรอยโบราณวัตถุโบราณสถานที่ปรากฏไปเชื่อมโยงกับตำนานนิทานของตนนั่นคือตำนานอุรังคราตุ ด้วยเหตุนี้จึงมีการนำนามสุวรรณภูมิในอุรังคราตุมาใช้เป็นนามเมือง

คำถามสำคัญต่อไปคือ ในเมื่อตำนานท้องถิ่นมีอยู่อย่างมากมายแล้วเหตุใดจึงต้องเลือกตำนานอุรังคราตุมาเชื่อมโยงกับชุมชนที่ตั้งขึ้นใหม่ โดยมีข้อสันนิษฐาน 2 ข้อ ดังนี้

ข้อสันนิษฐานแรก บรรพชนกลุ่มผู้ตั้งเมืองสุวรรณภูมิมิมีความรู้ทางพุทธศาสนาสูง และผูกพันกับตำนานอุรังคราตุโดยตรง เพราะตำนานอุรังคราตุได้ถูกเรียบเรียงขึ้นในสมัยของพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราชผู้ทรงปราบปรามญาติพี่น้องแล้วสถาปนาอาณาจักรอย่างเป็นทางการเป็นปึกแผ่นตั้งแต่ พ.ศ. 2181 - 2238 ยาวนานถึง 57 ปี อันเป็นช่วงเวลาแห่งความเจริญรุ่งเรืองของเวียงจันทน์โดยเฉพาะการพระพุทธศาสนา (สิลา วีระวงส์. 2540 : 117 - 126)

ช่วงเวลาดังกล่าวนครเวียงจันทน์มีพระสงฆ์ที่มีศิวีศะหลายรูป และหนึ่งในนั้นคือ พระครูสีดา หรือพระครูโพนสะเม็กซึ่งเป็นผู้รู้แจ้งในภาษาบาลีตั้งแต่ครั้งเป็นสามเณร ถึงขนาดที่องค์พระสังฆราชยอดแก้วหรือพระไตรปิฎกทุกคัมภีร์ไว้ตามลานวัด ให้สามเณรน้อยเก็บรวบรวมเป็นผูกเป็นมัด ก็เก็บได้โดยคล่องแคล่วรวดเร็ว ความรอบรู้ของสามเณรสีดานี้ เป็นที่โปรดปรานของพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราชจนได้รับตำแหน่งชาจั่ว ซึ่งต่อมาเมื่ออุปสมบทเป็นภิกษุได้นามว่าพระครูโพนสะเม็ก

ซึ่งพระครุมีโยมอุปัฏฐากคือนายแก้ว นายหวด ซึ่งเป็นผู้เรียนศิลปะวิชาความรู้มาก ครั้นอายุครบ 21 ปี จึงให้ ทั้งสองคน บวชเป็นภิกษุ และต่อมานายแก้วผู้นี้คือจารย์แก้ว ผู้ตั้งเมืองทุ่งที่ต่อมาจะกลายเป็น เมืองสุวรรณภูมินั่นเอง (เหล่า ณ ร้อยเอ็ด. 2563 : 77 - 78)

นายแก้ว เป็นหลานของพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช และเป็นบุตรเขยเจ้านครน่านมีบุตร คนหนึ่งชื่อองค์หล่อหน่อคำ ภายหลังจึงติดตามมาทำราชการที่เวียงจันทน์เป็นโยมอุปัฏฐากพระครู ยอดแก้วโพนสะเม็กผู้รอบรู้ในคัมภีร์ศาสนาต่าง ๆ จึงเป็นไปได้ที่นายแก้วจะมีภูมิรู้เรื่องสุวรรณภูมิใน ชาดก และเป็นไปได้อีกว่าการเรียบเรียงอุรังคธาตุของพระยาศรีไชยชมพูที่เป็นฆราวาสนั้นอาจต้อง ปรึกษาตรวจสอบข้อมูลด้านตำนานกับพระครูโพนสะเม็กผู้ได้รับสมณศักดิ์ยอดแก้ว เรื่องนี้จึงยอมผ่าน ตาลูกศิษย์คนสำคัญอยู่บ้างเป็นธรรมดา (เติม วิภาคย์พจนกิจ. 2546 : 155 – 156)

ข้อสันนิษฐานต่อมา คือกลุ่มผู้ตั้งเมืองสุวรรณภูมิในจังหวัดร้อยเอ็ดมีพื้นเพมาจาก บริเวณสุวรรณภูมิเดิมจึงนำนามเดิมของตนมาตั้งนามเมืองใหม่ของตน ซึ่งในเมืองศรีโคตรบอง ของ นครหลวงเวียงจันทน์ ในปัจจุบันปรากฏชื่อหมู่บ้านเก่าแล้ว ซึ่งพ้องกับชื่อบริเวณที่พ่อท้าวคำบาง อพยพมาสร้างเมืองสุวรรณภูมิที่บริเวณห้วยเก่าคดเก่าแล้ว อีกทั้งกลุ่มจารย์แก้วยอมทราบดีว่านาม เดิมของเวียงจันทน์นั้นคือสุวรรณภูมิ และเพื่อเป็นการรำลึกถึงบ้านเมืองเดิมของตนจึงนำนามสุวรรณ ภูมิมาดังเป็นนามของเมืองแห่งใหม่นั้นเอง

นอกจากนี้ ความหมายของเมืองสุวรรณภูมิในอุรังคธาตุยังเป็นเสมือนสถานที่หลบลิ ภัยเพื่อตั้งตัวใหม่ โดยมี 2 เหตุการณ์สำคัญ ดังนี้ 1) เมื่อครั้งเมืองหนองหานล่ม พ่อท้าวคำบางซึ่งเป็น น้าของพระยาสุวรรณภิงคารได้พาไพร่พลอพยพขึ้นมาตั้งเมืองที่ริมแม่น้ำโขงบริเวณห้วยเก่าคดเก่า แล้ว ตั้งเป็นเมืองสุวรรณภูมิแล้วให้ผู้คนทำมาหากินบริเวณหนองคันแพเสื่อน้ำจมนมีชายตระกูลชวานา นามว่าบุรีจันอ้วยล้วยชอบทำบุญกับพระอรหันต์จึงเป็นผู้มีบุญมากภายหลังได้นางอินทสว่างลงฮอด ธิตาของพ่อท้าวคำบางเป็นภรรยาจึงได้ตั้งเมืองจันทบุรีขึ้น และกาลต่อมาจึงได้กลายเป็นเวียงจันทน์ และ 2) เมืองสุวรรณภูมิของพ่อท้าวคำบางยังเป็นที่ลี้ภัยในเจ้าสังขวิช โอรสของพระยาสุริยวงศาธรรมิ ราชหลบหนีจากเมืองร้อยเอ็ดที่ถูกข้าศึกรุกราน จนสามารถสำเร็จเป็นพระอรหันต์ในที่สุด (แก้ว อุทุม มาลา. 2551 : 74 – 81) ความหมายนี้ สอดคล้องกับสถานการณ์ของกลุ่มผู้ตั้งเมืองที่เพิ่งผ่านช่วงเวลา ของการอพยพเพื่อก่อตั้งเมืองใหม่ด้วยเช่นกัน

เห็นได้ว่า ตำนานอุรังคธาตุเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่มีความเชื่อมโยงกับอำเภอสุวรรณภูมิ ทั้งในด้านชื่อนามอันเป็นมงคล ซึ่งสุวรรณภูมิหมายถึงแผ่นดินทอง อันเป็นที่ตั้งมั่นของผู้นำที่มีศีลธรรม และเชื่อมโยงกับสถานที่สำคัญต่าง ๆ ในอีสานและลุ่มแม่น้ำโขง จากนี้ไปจะกล่าวถึงตำนานทุ่งกุลาร ่องไห้อันเป็นตำนานที่สร้างขึ้นเพื่ออธิบายเกี่ยวกับสถานที่สำคัญของเมืองสุวรรณภูมิ และทุ่งกุลาร ่องไห้ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.2.2 ตำนานทุ่งกุลาร่องไห้

ตำนานทุ่งกุลาร้องไห้ เป็นขุนนางวัฒนธรรมสำคัญของเมืองสุวรรณภูมิมีลักษณะเป็นเรื่องเล่าเพื่ออธิบายชื่อของสถานที่สำคัญในทุ่งกุลาร้องไห้ มีโครงเนื้อหาหลักสองส่วน ส่วนแรกคือตำนานการสร้างเมืองที่ตั้งท่าสาร และส่วนที่สองคือตำนานกุลาร้องไห้ โดยมีเนื้อหาโดยสังเขป ดังนี้

ย้อนอดีตไปหลายพันปีมาแล้ว ดินแดนทุ่งกุลาร้องไห้เคยเป็นทะเลกว้างใหญ่ ริมทะเลนั้นมีเมืองจำปานาคบุรี ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของทะเลสาบ เจ้าเมืองจำปาขันมีธิดาชื่อนางแสนสี และมีหลานสาวชื่อนางคำแพง ผู้ดูแลนางทั้งสองนี้ชื่อว่าจำเอน เมืองแห่งนี้มีฝูงนาคมีฤทธิ์คอยปกป้องรักษาเมืองอยู่ (เดช ภูสองชั้น. 2545 : 10 - 12)

ด้านตะวันออกของทะเลมีเมืองชื่อบูรพานคร เจ้าเมืองมีโอรสชื่อว่า ท้าวฮาดคำโปง และมีหลานชายชื่อ ท้าวอุทร ทั้งสองได้เรียนวิชาจากสำนักเดียวกัน เมื่อเรียนจบแล้ว อาจารย์อยากจะให้ลูกศิษย์ลองวิชาความสามารถจึงให้ไปปราบฝูงนาคที่เมืองจำปานาคบุรี ท้าวฮาดคำโปง และท้าวอุทรจึงเดินทางไปปราบนาคตามคำของอาจารย์ ระหว่างทางได้ยินเสียงลือชาในความสวยงามของนางแสนสี และนางคำแพงจึงสืบดูว่าทุกเจ็ดวันนางทั้งสองพร้อมด้วยจำเอนและบ่าวไพร่จะออกมาเล่นน้ำทะเลที่นอกเมือง และเมื่อวันนั้นมาถึงท้าวทั้งสองจึงเสกผ้าให้กลายเป็นหงส์ทองลอยอยู่ข้างหน้าเรือของเจ้าหญิง เมื่อนางทั้งสองเห็นหงส์ทองแล้วจึงอยากได้ไว้ชม เลยอ้อนวอนจำเอนให้พายเรือติดตามเอาหงส์ทองมาให้ได้ แต่ยังคงไปไกลเท่าไรหงส์ทองยิ่งลอยออกไปไกลทุกที ครั้นชะลอฝีพายลงหงส์ทองกลับลอยช้าลงด้วย จนเรือของนางทั้งสองออกไปไกลจากฝั่ง ท้าวฮาดคำโปง และท้าวอุทร จึงแล่นเรือสำเภาของตนออกสกัดหน้าเรือของนางแสนสี และนางคำแพง แล้วเอานางทั้งสองพร้อมด้วยบริวารขึ้นเรือสำเภาแล่นออกไปกลางทะเลใหญ่ สุกัญญา เบนิต. 2553 : 19 - 22)

เมื่อเจ้าเมืองจำปานาคบุรีทราบเรื่องจึงได้ขอให้ฝูงนาคช่วยเหลือ ฝูงนาคจึงบันดาลให้ทะเลแห้งเหือดทันที เมื่อเรือสำเภาแล่นต่อไม่ได้ท้าวทั้งสองจึงนำจำเอนไปซ่อนไว้ในดงแห่งหนึ่ง ต่อมาได้เรียกดงนี้ว่าดงจำเอน และกลายเป็นบ้านจำเอน หรือบ้านแจ่มอารมณ์ ในอำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด (เดช ภูสองชั้น. อ้างแล้ว)

ท้าวทั้งสองนำนางแสนสีไปซ่อนไว้ในดงต่อมาได้ชื่อว่าดงแสนสี และกลายเป็น บ้านแสนสี ในอำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด ส่วนนางคำแพงได้ถูกนำไปซ่อนไว้ในบริเวณที่ต่อมาเรียกว่าดงป่าหลาน และได้กลายเป็นที่ตั้ง อำเภอป่าหลาน หรือ อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคามในกาลต่อมา ท้าวฮาดคำโปง และท้าวอุทรเกิดขัดแย้งเพราะต่างรักนางแสนสีเช่นกันจึงเกิดการต่อสู้จนท้าวฮาดคำโปงถูกท้าวอุทรฟันคอขาดกลายเป็นผีเฝ้าทุ่งมีแสงวิ่งไปมาเพื่อติดตามหานางแสนสีที่ตนรัก ต่อมาเรียกแสงนี้ว่า ผีโป่ง หรือ ผีทุ่งศรี ในขณะที่ทะเลแห้งเหือดไปหมด บรรดากุ้งหอย ปู ปลา ที่อาศัยในทะเลได้ตายหมด จนเน่าเหม็นคลุ้งขึ้นไปบนสวรรค์ พระอินทร์จึงใช้นกอินทรีสองตัวเมื่อยลงมากินซากสัตว์ที่ตายให้หมด นกอินทรีได้กินอยู่ประมาณครึ่งเดือนจึงหมด และได้ถ่ายมูลไว้เป็นกองใหญ่มาก ทุกวันนี้เรียกว่า โพนขึ้นก ปรากฏทั่วไปในทุ่งกุลาร้องไห้ เมื่อนกอินทรีกิน

กุ่ม หอย ปู ปลา จนหมดแล้ว จึงทูลถามพระอินทร์ว่า จะให้กินอะไรได้อีกบ้าง พระอินทร์จึงบอกว่าให้นอนฝันเห็นสิ่งใดให้กินสิ่งนั้น นกอินทรีผิวเมียจึงฝันว่าได้กินพระยาข้างสาร จึงพากันไปสู่ดงใหญ่ เรียกว่าดงตะตึก ปัจจุบันคืออำเภอสะตึก จังหวัดบุรีรัมย์ แล้วบอกบรรดาข้างสารทั้งหลายว่าพระอินทร์ให้มากินพวกท่านเพราะได้รับพรว่าฝันเห็นสิ่งใดให้กินสิ่งนั้น เหล่าข้างไม่เชื่อจึงขอผลัดนกอินทรีไปก่อนหนึ่งวัน แล้วให้ข้างชื่อเคล้าคลึงไปถามพระอินทร์ และเมื่อพระอินทร์ยอมรับว่าเป็นจริงข้างเคล้าคลึงจึงถามว่าถ้าข้าฝันว่าได้นอนกับนางสุชาตามเหสีของพระองค์ จะทรงอนุญาตหรือไม่ พระอินทร์มีอุบายจึงนั่งเฉยแล้วบอกให้ข้างเคล้าคลึงพักผ่อนอาบน้ำกินสุราอาหารก่อน ข้างได้หลงใหลมัวเมาในสุรานารีจึงหลับเลยวันที่ผลัดไว้กับนกอินทรี เหล่าข้างสารจึงถูกจับกินแล้วคาบเท้าข้างไปทิ้งกลายเป็นดงเท้าสาร คาบหัวไปทิ้งกลายเป็นบ้านหัวข้างในปัจจุบัน เมื่อนกอินทรีได้กินข้างสารแล้ว จึงฝันว่าได้กินมนุษย์จนสร้างความเดือดร้อนให้ผู้คนไปทั่ว คราวนั้นพระพุทธเจ้าทรงรับรู้ได้ด้วยพุทธบารมี จึงทรงให้พระโมคคัลลานะอัครสาวกเบื้องขวาผู้มีฤทธิ์มากมาปราบนกอินทรีนั้น พระโมคคัลลานะจึงเดินทางมาพักที่ดงเท้าสาร แล้วเพิ่งไฟไปทรมานนกอินทรีจนต้องแผดเสียงร้องด้วยความเจ็บปวดจนบรรดานาคได้ยินแล้วตกใจจึงพันพิษผ่านรูนาคลงโลกจนฟ้าดินมีดมิตส่วนที่ตกลงดินกลายเป็นเกลือเค็มทั่วไป แต่มีพิษนาคบางส่วนไปถูกตาผู้คนจนกระเด็นออกมาองเกลือนเรียกว่าบ้านตาเถรในปัจจุบัน (เดช ภูสองชั้น. 2545 : 10 - 12)

พระโมคคัลลานะ จึงใช้จักรปิดปากรูนาคลงแล้วครอຍบาทไว้ในบริเวณนั้นเพื่อให้ได้บูชาไปในภายหน้า แล้วให้นิวกตเป็นรูอธิษฐานให้มีน้ำจืดท่ามกลางทุ่งเกลือเพื่อให้มนุษย์ได้ดื่มกิน เรียกว่าสาบครก บริเวณแถบนั้นเรียกว่าบ่อพันขัน จากนั้นพระโมคคัลลานะจึงไปตั้งพำนักที่ดงเท้าสาร เพื่อแสดงธรรมโปรดมนุษย์และสัตว์ทั้งหลายมิให้เบียดเบียนกันแล้วจึงกลับไปสู่สำนักของพุทธองค์ ฝ่ายเจ้าเมืองจำปานาคบุรี เมื่อได้ฟังธรรมจากพระโมคคัลลานะแล้วเกิดสังเวชสำนึกในการที่ตนคิดฟังพาเหล่านาจนเกิดความวิบัติไปทั่ว จึงจัดเสนาข้าราชการไปติดตามเอานางทั้งสอง พร้อมท้าวอุทรกลับเข้ามายังเมืองจำปานาคบุรี พร้อมทั้งยกนางแสนสี่ให้เป็นมเหสี แล้วจึงประทานไพร่พลให้ท้าวอุทรไปสร้างดงเท้าสาร ขึ้นเป็นเมืองเท้าสาร ปัจจุบันคือที่ตั้งอำเภอสุวรรณภูมิ ภายหลังเมื่อพระโมคคัลลานะนิพพานจึงมีผู้เชิดชูคุณของท่าน มาไว้ที่ดงเท้าสาร ปัจจุบันคือพระธาตุพระโมคคัลลานะที่วัดกลาง อำเภอสุวรรณภูมิ มีเรื่องเล่าว่าพระธาตุพระโมคคัลลานะมีความศักดิ์สิทธิ์มาก ผู้มีบุญจะเป็นผู้สร้าง และบูรณะวัดแห่งนี้

ส่วนที่เป็นตำนานกุลาห้องให้ มีเรื่องอยู่ว่า เมื่อท้องทะเลกลายเป็นท้องทุ่งใหญ่จึงเกิดชุมชนกระจายอยู่ทั่วไป จนหลายร้อยปีที่ผ่านมามีชาวกุลาซึ่งเป็นพวกพ่อค้านักเดินทางไกลที่มีความทรหดอดทนยังหาบสินค้าจำพวกครั่ง เข้ม ยา หมึกสักยันต์ ไส้ถุงกะเทียวมาค้าขาย จนพอมมาถึงท้องทุ่งใหญ่นี้ได้มองเห็นหมู่บ้านอยู่ลึบตาจึงชวนกันเดินทางข้ามทุ่งแห่งนั้น ชาวกุลาพากันเดินทางเป็นเวลานานกลับไม่ถึงหมู่บ้าน ด้วยความร้อนแล้งแห้งผากจึงอ่อนแรงเหนื่อยล้าไปด้วยกัน เมื่อทนไม่ไหว

จึงพากันทิ้งข้าวของบางส่วน บริเวณนั้นกลายเป็นบ้านดงครั้งน้อย ตำบลดงครั้งน้อย อำเภอเกษตรวิสัย ในปัจจุบัน จากนั้นเมื่อเดินทางไปต่อได้อีกระยะหนึ่งจึงต่างหมดแรงจะทนทานพากันทิ้งข้าวของทั้งหมดแล้วนั่งพักร้อนให้เรียกว่าบ้านดงครั้งใหญ่ ตำบลดงครั้งใหญ่ อำเภอเกษตรวิสัย ในปัจจุบัน เมื่อได้พักร้อนให้จนพอมีแรงแล้ว ชาวกุลาลาจึงพากันเดินทางไปถึงหมู่บ้านเมื่อปรากฏว่ามีผู้คนในหมู่บ้านมากมาย ถ้านำสินค้ามาขายจะได้เงินเป็นจำนวนมากจึงพากันนั่งร้องไห้อีกครั้งหนึ่ง จึงเรียกทุ่งกุลาร้องไห้แต่นั้นมา (สุกัญญา เบนนิต. 2553 : 19 - 22)

จากการศึกษาดำเนินการทุ่งกุลาร้องไห้ทำให้เห็นถึงทุนทางวัฒนธรรมประเภทที่เป็นเรื่องเล่าในการอธิบายโบราณสถาน และโบราณวัตถุ ทั้งยังแสดงให้เห็นถึงความเชื่อมโยงทางภูมิศาสตร์ ตลอดจนสะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อในสิ่งที่มีพลังอำนาจเหนือธรรมชาติ และพลังของพระพุทธศาสนา ในหัวข้อต่อไปผู้วิจัยจะทำการวิเคราะห์เอกภาพในตำนานเกี่ยวกับเมืองสุวรรณภูมิเพื่อให้เห็นถึงทัศนคติของผู้เลือกใช้ตำนานทั้งสองเรื่อง ดังนี้

1.2.3 เอกภาพในตำนานเกี่ยวกับเมืองสุวรรณภูมิ

การศึกษาเอกภาพในตำนานเกี่ยวกับเมืองสุวรรณภูมิ คือการศึกษาความสอดคล้องกลมกลืนในภาพรวมของตำนาน ที่มีใช้เพียงการศึกษาเนื้อหาเหตุการณ์เพียงส่วนหนึ่งส่วนใดเท่านั้น เนื่องจากรูปแบบของตำนานนั้นเป็นการรวบรวมเรื่องเล่าหลาย ๆ เรื่องมารวมไว้ในจักรวาลเดียวกัน ดังนั้นจึงต้องเข้าใจแกนหลักของเรื่องและผู้รวบรวมต้องการสื่อความหมาย ซึ่งจะทำให้เข้าใจถึงสภาพทางสังคมของอดีตได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

การศึกษาดำเนินการอุรังคราตุ และตำนานทุ่งกุลาร้องไห้ ทำให้เห็นแกนหลักของเรื่องประกอบด้วยเรื่องราวต่อไปนี้ 1) พลังของพระพุทธศาสนา 2) เนื้อหาเกี่ยวกับการพลัดพรากและการเดินทาง ซึ่งผู้วิจัยจะทำการอธิบายทีละหัวข้อดังนี้

1. พลังของพระพุทธศาสนาในตำนานสุวรรณภูมิ เมื่อศึกษาเนื้อหาอันเป็นแกนหลักของตำนานอุรังคราตุ และตำนานทุ่งกุลาร้องไห้แล้ว พบว่าทั้งสองเรื่องเป็นส่วนหนึ่งของจักรวาลพุทธศาสนา อันเป็นพื้นที่ของเรื่องราวทางพุทธศาสนาที่มีแกนที่บอกเล่าถึงพลัง และความสำคัญของพระพุทธศาสนาไม่ว่าจะเป็น พุทธประวัติ ชาดกในนิบาต ชาดกนอกนิบาต ตลอดจนถึงนิทานเรื่องเล่าพื้นบ้าน ที่แม้บางเรื่องจะมีเนื้อหาทางโลกอย่างมหัศจรรย์ แต่สุดท้ายแล้วเรื่องราวเหล่านั้นจะชี้ให้เห็นเสมอว่าทศรूपของทุกสิ่งคือต้องขออนอบน้อมแด่พระพุทธเจ้า ตรงกับคำบาลีว่า นโม พุทธายะ และนะโม ตัสสะ ซึ่งมักเป็นคำขึ้นต้นของตำนานนั่นเอง (พิเศษ เจียจันทร์พงษ์. 2521 : 1)

อาณาบริเวณของเรื่องราวตำนานอุรังคราตุ และตำนานทุ่งกุลาร้องไห้ อยู่ในพุทธจักรวาลเช่นเดียวกันและเรียกพื้นที่โดยรวมนี้ว่าชมพูทวีป เนื้อหาในตำนานทั้งสองสะท้อนให้เห็นถึงพลังของพระพุทธศาสนา ที่ทำให้สัตว์โลกทั้งหลายต้องขออนอบน้อม ประกอบด้วย พระพุทธคุณ พระ

ธรรมคุณ และพระสังฆคุณ ซึ่งเป็นแนวทางให้มนุษย์พ้นจากความทุกข์ (ป. อ. ปยุตโต. 2547 : 911 - 915)

พุทธคุณ คือพระคุณของพระพุทธเจ้าที่มีต่อสัตว์โลก เริ่มต้นจากการเสียสละอันยิ่งใหญ่ในการละทิ้งความสุขสบายทั้งปวง เพื่อแสวงหาหนทางดับทุกข์ และยังทรงสั่งสอนให้ผู้อื่นพ้นทุกข์อีกด้วย เนื้อหาหลักของพุทธคุณปรากฏ 3 ด้านประกอบด้วย 1) พระปัญญาคุณ 2) พระบริสุทธิคุณ 3) พระกรุณาคุณ (ป. อ. ปยุตโต. อ้างแล้ว)

พระปัญญาคุณ คือ มีความรู้ทั้งด้านทางโลกและทางธรรม รู้อดีตปัจจุบันอนาคต รู้การเกิดและการตายของสัตว์โลก รู้การหลุดพ้นจากกิเลสและทรงค้นพบอริยสัจ อันมีความ รู้ทุกข์ รู้เหตุที่แห่งทุกข์ รู้ความดับทุกข์ และรู้ทางปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ (ป. อ. ปยุตโต. อ้างแล้ว)

ตำนานอุรังคธาตุ แสดงให้เห็นถึงพระปัญญาคุณที่รู้เจเนจทั้งทางโลกและทางธรรม เช่น การมีพุทธทำนายถึงอนาคตข้างหน้าของผู้คน และบ้านเมืองในกลุ่มแม่น้ำโขง ดังปรากฏในความตอนหนึ่งว่า

“...ดูราอานนท์ ตถาคต เห็นแล่นแลปลิ้นให้เป็นเหตุ เมืองสุวรรณภูมิ นี้ เป็นที่อาศัยอยู่แห่งนาคทั้งหลาย มีสุวรรณนาคเป็นค้ำ แลมีเสือเสือบก ยักษ์ทั้งมวลภายในนั้น... .. เหตุว่าตถาคตเห็นแล่นค้ำแลปลิ้นนั้นเป็นนิมิตร เมื่อใดท้าวพระยาองค์ เป็นเชื้อหน่อพุทธวงศ์ได้มาเสวยราชสมบัติ พุทธศาสนา บ้านเมืองจักรุ่งเรืองเหมือนดังเมื่อ ตถาคตยังธรรมานอยู่... ..ดูราอานนท์ เมื่อตถาคตนิพพานไปแล้ว พระยานาคก่อแรกเป็นเมือง ตั้งไว้ที่ แคมน้ำเพียง หาดทราย และยังมีพระยาองค์หนึ่งชื่อว่าสมิตตธรรม จักให้นำเครื่องปัจจัยราช กุศรัณท์ มาหตสรงกะทาทายผู้หนึ่ง อันเป็นพ่อไร่พ่อนาพร้อมทั้งตระกูลวงศ์ มาเป็นใหญ่ในเมืองสุวรรณภูมินั้น ให้เป็นพระยาจันทบุรี จักได้ตั้งไว้ยังพระพุทธรูปเป็นปฐมก่อนท้าวพระยาทั้งหลาย...” (พิเศษ เจียจันทร์พงษ์. 2521 : 1 - 2)

ตำนานทุ่งกุลาร้องไห้ มีโครงหลักคือทุกข์ทางโลกพ้นไปได้ด้วยพระปัญญา เสมือนเหตุการณ์ที่พระพุทธองค์ทรงรู้ด้วยปัญญาญาณว่าเหล่าอินทรีกำลังทำลายมนุษย์จึงส่งพระโมคคัลลานะมาปราบปรามอินทรีเหล่านั้น แต่เมื่อพิจารณาลงไปอีกจะพบว่าทุกข์ภัยทั้งมวลในตำนานทุ่งกุลาร้องไห้ล้วนเกิดจากความรัก ความโลภ ความโกรธ ความหลง นับตั้งแต่ความลุ่มหลงของท้าวฮาดคำโป่งกับท้าวอุทรที่ละทิ้งภารกิจที่อาจารย์สั่งในที่สุดจึงต้องฆ่าฟันกันเองเพราะความโลภ และความโกรธ

ความไม่รู้จักของพระอินทร์สร้างปัญหามากมายกว่านั้น เพราะเป็นการแก้ปัญหาเก่าโดยการสร้างปัญหาใหม่ คือแก้ปัญหาสัตว์น้ำเน่าเหม็นโดยการส่งนกอินทรีที่เต็มไปด้วยความโลภเมื่อได้กินสัตว์น้ำแล้วยังอยากกินช้าง และกินมนุษย์ เมื่อช้างเคล้าคลึงชี้ให้เห็นถึงข้อบกพร่องในการแก้ปัญหาด้วยการฝันว่าได้กินสิ่งใดให้กินสิ่งนั้น พระอินทร์กลับใช้อุบายในการผิดผ่อนจนบรรดาช้างต้องล้มตาย เมื่อปัญหาลุลกลามมากขึ้นพระอินทร์กลับไม่สามารถแก้ไขสิ่งใดได้โดยสิ้นเชิง จึงมีแต่เพียงพระพุทธเจ้า และพลังของพุทธศาสนาเท่านั้นที่จะปิดเป่าทุกข์ภัยของโลกได้

พระบริสุทธิ์คุณ คือความหลุดพ้นจากกิเลส พ้นจาก ความรัก ความโลภ ความโกรธ ความหลง มีดวงจิตที่สะอาดบริสุทธิ์ พบแนวคิดนี้ในตำนานอุรังคธาตุตั้งความตอนหนึ่งว่า

“... ครั้งนั้น พระยาสุริยวงศาไชยจักรพรรดิราชาเชษฐาธิราช พระองค์ทรงบำเพ็ญศีลทานบารมี ทรงตั้งอยู่ในทศราชธรรม 10 ประการ และพระองค์ได้กำจัดคนทั้งหลายผู้ถือมิฉชาติภูริเหล่านั้ให้หมดสิ้น เป็นประดุจดั่งพระสุริยาอาทิตย์ขึ้นมากำจัดเสียยังเมฆให้แจ่มใสงามสะอาด พระองค์มัจฉุแพ้ข้าศึกภายในชั้นธันดานทั้งมวลด้วยดี มี โลภะ โทษะ โมหะ มานะ กุกกุกจะ วิจิกิจฉาสันแล้ว จึงมีคำติบองตามค่านักด้วยกุศลกรรมหาบุคคลผู้จะเสมอได้ด้วยยาก เป็นพระยาองค์ประเสริฐยิ่งกว่าพระยาในชมพูทวีปทั้งมวล...” (พิเศษ เจียจันทร์พงษ์. 2521 : 7 - 8)

ดั่งที่ทราบแล้วว่า แกนหลักของตำนานทุ่งกุลาร้องไห้ คือทุกข์ที่เกิดจากความรัก ความโลภ ความโกรธ ความหลง และการ หลุดพ้นจากความรัก ความโลภ ความโกรธ ความหลง คือการดับเหตุแห่งทุกข์ เปรียบดั่งการที่พระโมคคัลลานะ ใช้จิวรปิดปากกรูนาควไว้แล้วกรอຍบาทไว้ในบริเวณนั้น จากนั้นพระโมคคัลลานะจึงไปตั้งพำนักที่ดงเท้าสาร เพื่อแสดงธรรมโปรดมนุษย์และสัตว์ทั้งหลายมิให้เบียดเบียนกัน

พระกรุณาคุณ คือหนึ่งในพุทธคุณที่ปรากฏในตำนานทั้ง 2 เรื่อง พระกรุณาคุณ เกิดจากการเสด็จไปสั่งสอนมนุษย์ และสัตว์โลกให้เรียนรู้พระธรรมที่พระองค์รู้แจ้งเพื่อนำสู่หนทางของการดับทุกข์ ในอุรังคธาตุพบเนื้อหาที่แสดงถึงพระกรุณาคุณที่ทรงรับบาตรของพระยาตีโคตรบูร ดั่งความว่า

“...เมื่อพระยาตีโคตรบูรรับเอาบาตรจากพระศาสดาแล้วก็ทรงยกบาตรขึ้นเหนือพระเศียร ทรงกระทำความปรารถนาแล้วจึงนำบาตรไปถวายพระศาสดาที่ประทับ พระศาสดาทรงรับเอาบาตรแล้วก็เสด็จกลับมาทางอากาศลงประทับที่ภูกำพร้าวัดเก่า พระยาตีโคตรบูรเมื่อทอดพระเนตรเห็นพระศาสดาเสด็จมาทางอากาศดั่งนั้นทรงปีติยินดียกพระหัตถ์ขึ้นประนมทอศพระเนตรพระศาสดาจนสุดชั่วพระเนตรจึงทรงคำนึงในพระทัยว่าอยากจะเป็นพระพุทเจ้าองค์หนึ่งแล้วจึงเสด็จกลับมาสู่พระราชฐาน...” (พิเศษ เจียจันทร์พงษ์. 2521 : 10)

ตำนานทุ่งกุลาร้องไห้ กล่าวถึงพระกรุณาคุณ ทั้งทางโลก และทางธรรม พระกรุณาคุณในทางโลกคือการให้พระโมคคัลลานะมาปราบอินทรี และนาค ส่วนพระกรุณาคุณในทางธรรมนั้นคือการปราบกิเลสอันเป็นเหตุให้เกิดการเบียดเบียนกัน ด้วยเหตุนี้ในตำนานจึงให้พระโมคคัลลานะปราบทุกข์ทางโลกคือการเกิดแก่เจ็บตายก่อน แล้วจึงปราบทุกข์อันเกิดจากกิเลสของมนุษย์และสัตว์ทั้งหลายต่อไป

นอกจากพุทธคุณแล้ว เนื้อหาในตำนานอุรังคธาตุ และตำนานทุ่งกุลาร้องไห้ยังประกอบด้วยธรรมคุณ หมายถึงพระธรรมที่พระพุทเจ้าได้ตรัสไว้ เป็นสิ่งที่ผู้ศึกษาและปฏิบัติพึงเห็นได้ด้วยตนเอง สามารถปฏิบัติและให้ผลไม่จำกัดกาลเวลา โดยตำนานอุรังคธาตุกล่าวถึงอานุภาพของ

พระธรรมคุณว่า หากผู้ใดได้เคยรับฟังหรือเคยปฏิบัติจะมีอานิสงส์ได้เกิดในศาสนาของพระศรีอารยเมตไตรย ดังเนื้อความต่อไปนี้

“...พระพุทธองค์ทรงตรัสว่า ตถาคตเห็นพญาปลาตัวหนึ่งพาบริวารมาถึงฝั่งน้ำที่นี้ และพญาปลาตัวนี้ เมื่อเป็นมนุษย์ได้บวชในสำนักพระพุทธเจ้าองค์ชื่อว่า กัสสป ได้มาถึงแม่น้ำที่อยู่นั้น ภิกษุรูปนั้นได้เดินไปไม่กรองน้ำนั้น เมื่อใกล้จุ่มมีความกินหน่วงในการที่ได้กระทำนั้นจึงได้มาเกิดเป็นพญาปลาอยู่ในแม่น้ำที่นั้น เมื่อมันได้เห็นรัศมีและได้ยินเสียง ต้อง กลอง, แสง จึงได้ออกมาจากที่อยู่เป็นอาจิณ ด้วยเหตุว่ามันเคยได้เห็นรูปารมณ และได้ยิน สัททรมณอันดีมาแต่เมื่อก่อน จึงได้รู้สัพพัญญูนั้น ๆ และพญาปลาตัวนี้จักมีอายุยืนตลอด ถึงพระอริยมตไตรยโพธิสัตว์ ลงมาตรัสเป็นพระพุทธเจ้า จึงจักได้จุติจากชาติอันเป็นปลา มาเกิดเป็นมนุษย์ แล้วออกบวชเป็นภิกษุในสำนักพระพุทธเจ้าพระองค์นั้น...” (พิเศษ เจียจันทร์พงษ์. 2521 : 9 - 10)

ตำนานทุ่งกุลาร้องไห้ กล่าวถึงพระธรรมคุณว่าเป็นหนทางแห่งการพ้นจากความทุกข์ ดังจะเห็นได้จากการที่พระโมคคัลลานะเดินทางไปยังดงเท้าสารเพื่อสั่งสอนมนุษย์และสัตว์ทั้งหลายไม่ให้เบียดเบียนกัน ซึ่งในลำดับเหตุการณ์ของตำนานนี้จะเล่าถึงการปราบภัยทางโลกคืออกอินทรี และนาคอันนำมาซึ่งความเจ็บและความตายก่อน การฝังรอยบาทไว้บริเวณที่ปราบนาคเป็นเสมือนการประทับอำนาจของพระธรรมแห่งพุทธองค์ไว้ในดินแดนที่มีความพิเศษ แล้วพระโมคคัลลานะจึงแสดงพระธรรมของพระพุทธเจ้าก่อนเดินทางกลับสู่สำนักของพุทธองค์อันเป็นภารกิจสุดท้าย

จากการศึกษาในประเด็นพระธรรมคุณแล้วพบว่า พระธรรมของพระพุทธเจ้าเป็นสิ่งที่ตำนานทั้งสองให้ความสำคัญในฐานะเป็นหนทางของการพ้นทุกข์ทั้งทางโลก และทางธรรม และธรรมคุณนี้มีความสัมพันธ์กับบุคคล และสถานที่ที่มีความพิเศษจากการปฏิบัติ หรือได้รับการบอกเล่าในตำนาน ต่อจากนี้ผู้วิจัยจะอธิบายประเด็นสังฆคุณที่ปรากฏในตำนานดังกล่าว และสรุปภาพรวมพลังของพระพุทธศาสนา ดังต่อไปนี้

สังฆคุณ หมายถึง คุณูปการของสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้าผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติตรงกับพระพุทธเจ้า ซึ่งเปรียบสงฆ์เหล่านั้นเป็นผู้ควรแก่การสักการบูชา เพราะเป็นเนื่อนาบุญในการสั่งสมบารมีของบุคคลสำคัญในตำนาน เช่น บุรีจันอ้วยล้วย ซึ่งรับใช้พระอริยสงฆ์ จนเกิดมีบุญบารมีการกลายเป็นผู้นำชุมชนในที่สุด ดังความว่า

“...ครั้งนั้นยังมีพระอรหันต์ 2 องค์ มาจากเมืองราชคฤห์ องค์หนึ่งชื่อ มหาพุทธวงศาองค์หนึ่งชื่อมหาลัชชชติ อยู่ป่าโพนเหนือน้ำบึง ครั้งนั้นยังมีกะทาชายผู้หนึ่งคำปุมใหญ่มีใจประกอบไปด้วยการกุศลยิ่งนัก ตั้งบ้านเรือนอยู่ที่ห้องสะแกทางหนองคันแทะเลื้อน้ำออกมาประจบที่บึงนั้น เป็นผู้อุปัฏฐากพระอรหันต์ทั้ง 2 องค์ด้วยข้าวบิณฑบาตและข้าวสงฆ์เป็นปกติ พระอรหันต์จึงกล่าวว่า ปุมหลวงนี้เป็นคนมีศรัทธาบำเพ็ญบุญ ท่านจึงใส่ชื่อให้ปรากฏ ใ้ว่าบุรีจันอ้วยล้วย แล้วคนทั้งหลายที่เป็นวงศ์ญาติ

และที่อยู่ร่วมบ้านเดียวกัน จึงพร้อมกันอุปโลกบุรีจันอ้วยล้วยขึ้นเป็นครูอาจารย์ว่ากล่าวสั่งสอนแก่เขาทั้งหลายตั้งแต่นั้นมา...” (พิเศษ เจียจันทร์พงษ์. 2521 : 62 - 63)

การสั่งสมผลบุญกับพระสงฆ์ เปรียบเหมือนการทำนาบุญที่ออกดอกผล จนสามารถเปลี่ยนสภาพของบุคคลจากผู้เกิดในตระกูลต่ำต้อยให้มีสถานภาพสูงได้ ในที่สุดบุรีจันอ้วยล้วยที่เกิดในตระกูลชวานาจึงกลายเป็นกษัตริย์นามว่าเจ้าบุรีจัน เท่ากับว่าพลังแห่งพระพุทธศาสนาสามารถเปลี่ยนให้คนธรรมดากลายเป็นบุคคลที่มีสถานภาพสูงขึ้นได้ ดังนี้

“...คนทั้งหลายจึงกล่าวกับพราหมณ์ว่า หน่อพุทธังกูรนี้ เทียรยอมเกิดชาติตระกูล และพราหมณ์ตระกูลดอกหนา... ...พราหมณ์ทั้ง 5 จึงกล่าวว่า ตามและน้ำนั้นเป็นประดุจดั่งบิดาและมารดาของเจ้าบุรีจันซึ่งเกิดในตระกูลพ่อไร่พ่อนานนั้นแหละ ชาติที่อันบุคคลผู้ประเสริฐแล้วแม้จะเกิดในที่ใด ๆ ก็ตาม ที่เกิดนั้นแลเป็นที่ประเสริฐ... ...เมื่อบุคคลที่เกิดมาในตระกูล 2 ตระกูล คือ ชาติตระกูล และพราหมณ์ตระกูลนั้นจะถือเป็นหน่อพุทธังกูรทั้งสิ้นก็หามิได้... ...ต้องเป็นผู้ที่อยู่ในการกุศล เป็นต้นว่าให้ทานรักษาศิล และปรารถนาเป็นพระพุทธรูปเจ้านั้นแหละ จึงจะได้สมความประสงค์...” (พิเศษ เจียจันทร์พงษ์. 2521 : 76)

ตำนานทุ่งกุลาร้องไห้ กล่าวถึงสังคมแบบตรงไปตรงมาเข้าใจได้ง่ายยิ่งกว่าตำนานอรัญธาคด้วยซ้ำ นั่นคือการปราบกอินทรี และการปราบนาคของพระโมคคัลลานะเปรียบกับการกำจัดมารที่มาจากปากฟ้าและบาดาล ด้วยพลังแห่งการปฏิบัติปฏิบัติชอบของสาวกแห่งองค์ศาสดา ทำให้ผู้มีทุกข์สามารถพ้นทุกข์ได้และภายหลังจึงมีผู้มีบุญก่อสร้างศาสนสถานบูชาพระโมคคัลลานะในเมืองดงท้าวสาร เปรียบเหมือนการยกเมืองแห่งนี้ให้กลายเป็นศูนย์กลางของตำนานทุ่งกุลาร้องไห้ และผู้ใดที่ครองเมืองแห่งนี้ย่อมต้องเป็นผู้มีบุญบารมีเหนือผู้อื่นด้วยเช่นกันเพราะสืบเนื่องความชอบธรรมมาจากการบูชาพุทธสาวกผู้มีสังฆคุณอันใหญ่หลวงนั่นเอง

ความเจริญรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนา เป็นดังเครื่องมือชีวิตบุญบารมีของผู้ปกครอง ความมั่นคงของพระพระรัตนตรัยคือความมั่นคงของบ้านเมือง และในขณะเดียวกันความตกต่ำของสถาบันสงฆ์ คือความตกต่ำของบ้านเมืองด้วยเช่นกัน ดังความในตำนานอรัญธาคว่า

“...บุคคลเหล่าใดบ่ประมาทหลงลืมในกุศลบุญ และคุณแก้วทั้ง 3 ประการนั้น เป็นคลองอันจักได้ถึงยังพระนิพพาน บุคคลเหล่าใดมีความประมาทในคุณแก้ว 3 ประการนั้น หากเป็นคลองแห่งความตาย และผู้มิได้ประมาทนั้น ถึงแม้ว่าตายแล้วก็ได้ชื่อว่ายังมีชีวิตอยู่ บุคคลที่มีความประมาท ถึงแม้ว่าชีวิตมีอยู่ก็ได้ชื่อว่าตายแล้ว บุคคลที่ประกอบไปด้วยศรัทธาในพระรัตนตรัย และเป็นผู้ตั้งอยู่ในศีลนั้น ข้าวของเงินทอง ลูกเมีย ข้างม้า ยศศักดิ์ก็มีได้เสียแม้ว่าบุคคลผู้นั้นไปตกประเทศใดก็ดี คนทั้งหลายก็เทียรยอมสักการบูชามิได้ขาด เปรียบประดุจดั่งฝนที่ตกลงมาแต่ที่สูงยอมไหลลงไปสู่มหาสมุทรทั้งสิ้น ฉะนั้น...” (พิเศษ เจียจันทร์พงษ์. 2521 : 88)

การประมาทหลงลืมพระรัตนตรัยยอมส่งผลร้ายแรงดังในตำนานทุ่งกุลาร้องไห้ที่กล่าวถึงในตอนที่น่าง
 แสนสีกุ๊กลักพาตัวไป เจ้าเมืองจำปานาคบุรีไม่นึกถึงพุทธคุณ แต่ไปพึ่งพานาคที่นับเป็นเดรัจฉาน จึง
 เกิดเป็นความวิบัติร้ายแรงในที่สุด และแม้แต่เทพเจ้าดังเช่นพระอินทร์นั้นยังมีอาจเป็นที่พึ่งของมนุษย์
 ได้ แต่พระโมคคัลลานะเป็นเพียงมนุษย์ที่ศรัทธาในพระพุทธองค์กลับแก้ปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ
 ที่สุด

2. การพลัดพรากและการเดินทางในตำนานเมืองสุวรรณภูมิ การศึกษาทำความเข้าใจเกี่ยวกับการพลัดพรากและการเดินทางในตำนานเมืองสุวรรณภูมินั้น ต้องอาศัยการเข้าใจ
 โครงสร้างทางความคิดทางประวัติศาสตร์ในตำนานทั้ง 2 เรื่องก่อน เนื่องจากแนวคิดทาง
 ประวัติศาสตร์ในตำนานมิได้เป็นการแสวงหาข้อเท็จจริง และไม่ใช่ว่าการหาความสัมพันธ์ของเหตุการณ์
 ที่ส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลง และสืบเนื่อง (อานันท์ กาญจนพันธุ์. 2563 : 129 – 130)

ในทัศนะของตำนานเรื่องราวที่ปรากฏอยู่นั้นล้วนเป็นความจริงโดยมีต้องสงสัย
 เนื่องจากเป็นเรื่องราวของพุทธองค์ผู้ค้นพบความจริงอันสูงสุด และตำนานนั้นเกิดขึ้นเพื่อเป็นพุทธบูชา
 ซึ่งจะทำความเข้าใจเรื่องนี้ได้ต้องอาศัยความเข้าใจเรื่องพื้นที่ และความเข้าใจเรื่องเวลาในตำนาน ดัง
 จะกล่าวถึงต่อไปนี้ (อานันท์ กาญจนพันธุ์. อ้างแล้ว)

เมื่อพิจารณาเรื่องพื้นที่ตามทัศนะของตำนานแล้ว พื้นที่ในตำนานทั้งสองเรื่องคือ
 ส่วนหนึ่งของชมพูทวีป อันเป็นพื้นที่ที่มีกฏกติกาเฉพาะตัวแยกจากทวีปอื่น ๆ ด้วยว่ามีพระพุทธเจ้า
 เป็นใหญ่ และทุกชีวิตต้องปฏิบัติตามคำสอน และพุทธทำนายอันเป็นกฎเกณฑ์ที่มนุษย์และสัตว์โลก
 ต้องปฏิบัติตามโดยมีอาจหลีกเลียง จึงเป็นกฎระเบียบและคำอธิบายสำหรับการดำเนินชีวิตที่มี
 จุดมุ่งหมายทางศีลธรรมแฝงอยู่ (อานันท์ กาญจนพันธุ์. อ้างแล้ว)

ดังจะเห็นได้จากการขอพระเกียรติพระยาสุริยวงศาผู้ทรงธรรมว่าเป็นผู้
 ปราบปรามเหล่ามิจฉาธิฐิ เปรียบเหมือนพระอาทิตย์ฉายแสงแล้วความมืดมนจากหมู่เมฆย่อมหายไป
 ตามธรรมชาติ ในทางเดียวกันการกระทำใด ๆ ของพระยาสุริยวงศาจึงเป็นหน้าที่ที่ถูกกำหนดไว้
 เหมือนพระอาทิตย์ที่ย่อมขึ้นลงตามจังหวะ ภายใต้กฎระเบียบแห่งชมพูทวีปการสู้รบปราบปรามกันจึง
 เป็นดังภารกิจที่มีความชอบธรรม ความหมายของผู้ชนะและผู้แพ้จึงไม่ใช่เรื่องของการพิชิตหรือการ
 รุกรานเพียงอย่างเดียว หากแต่เป็นหน้าที่ในการแสดงให้เห็นถึงเรื่องบุญและกรรมตามที่กำหนดไว้แล้ว
 ดังความว่า

“... ครั้งนั้น พระยาสุริยวงศาไชยจักรธรรมิกราชาเขมฐาธิราช พระองค์ทรงบำเพ็ญศีลทาน
 บารมี ทรงตั้งอยู่ในทศราชธรรม 10 ประการ และพระองค์ได้กำจัดคนทั้งหลายผู้ถ่มมิจฉาธิฐิ
 เหล่านั้นให้หมดสิ้น เป็นประดุจดั่งพระสุริยาอาทิตย์ขึ้นมากำจัดเสียดังเมฆให้แจ้งเสาะใสงามสะอาด
 พระองค์ผจญแพ้ข้าศึกภายในชั้นธันดานทั้งมวลด้วยดี มี โลกะ โทษะ โมหะ มานะ กุกกุงจะ

วิจิตรวิมลแล้ว จึงมีคำติบองตามค่านักด้วยกุศลกกรรมหาบุคคลผู้จะเสมอได้ด้วยยาก เป็นพระยาองค์
ประเสริฐยิ่งกว่าพระยาในชมพูทวีปทั้งหมด...” (พิเศษ เจียจันทร์พงษ์. 2521 : 7 - 8)

ในทัศนะของตำนาน สถานที่ต่าง ๆ ที่กล่าวถึงล้วนมีอยู่จริง เพราะมี
ความสัมพันธ์กับเหตุการณ์เสมอ สิ่งเหล่านี้แสดงออกมาในชื่อของพื้นที่ ที่สะท้อนเรื่องราวต่าง ๆ
เช่น รอยพระบาทเมื่อครั้งที่พุทธองค์เสด็จมาประทับไว้ ล้วนมีอยู่จริงไม่ว่าจะเป็นพระบาทเวินเพล
และพระบาทเวินปลา ตลอดจนงูกำพรางที่พระยาติโครตบรูเคยเสวยชาติเป็นผู้กำพรางเชิงใจ และ
หนองหานที่พญานาคบันดาลให้น้ำท่วม หรือบ่อพันขันที่ปกคลุมด้วยจีวรของพระโมคคัลลานะ ขึ้นก
อินทรี ดงป่าหลาน ดงเท้าสาร ดงครั้งน้อย ดงครั้งใหญ่ ล้วนมีอยู่จริงโดยไม่ต้องพิสูจน์ดังนั้นสถานที่
เหล่านี้จึงเป็นเครื่องยืนยันถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงอย่างชัดเจน (อานันท์ กาญจนพันธุ์. อ้างแล้ว)

ด้วยเหตุนี้ การสร้างตำนานจึงไม่ได้มุ่งสืบเสาะหาความจริง แต่เป็นการรำลึกถึง
พระคุณของพระรัตนตรัยด้วยการยืนยันถึงเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจริงเป็นสิ่งสำคัญ จึงยืนยันได้ว่าใน
ทัศนะของสังคมที่สร้างตำนาน หรือสังคมที่ใช้ตำนานเหล่านี้ย่อมต้องเชื่อว่าเรื่องราวที่เกิดขึ้นในชีวิต
ย่อมมีความสัมพันธ์กับกฎระเบียบของชมพูทวีปโดยมิสามารถแยกออกจากกัน ซึ่งการทำความเข้าใจ
เรื่องนี้อย่างชัดเจนต้องทำความเข้าใจในความหมายของเวลาในตำนานก่อน (อานันท์ กาญจนพันธุ์.
อ้างแล้ว) ดังนี้

เวลาในทัศนะของตำนานไม่ได้เป็นเส้นตรงที่ก้าวหน้าไปเรื่อย ๆ หากแต่เป็นวัฏ
จักรที่มีวงจรหลัก คือตั้งแต่กัปกลับเกิดขึ้นจนถึงเวลาที่ไฟทำลายล้างสรรพสิ่ง และเมื่อไฟประลัยกัลป์
ดับไปแล้วจึงวนมาถึงการกำเนิดสรรพสิ่งเช่นเดิม กัปกลับปัจจุบันนี้เรียกว่าภัทรกัป มีพระพุทธเจ้า 5
พระองค์ ได้แก่ พระกกุสันธพุทธเจ้า พระโกนาคมพุทธเจ้า พระกัสสปพุทธเจ้า พระสมณโคดมพุทธเจ้า
และพระศรีอาริยมตไตรยพุทธเจ้า (อานันท์ กาญจนพันธุ์. 2563 : 127)

ภายในวงจรหลักนี้ มีวงจรย่อยซ้อนอยู่หลายวงจร หนึ่งในนั้นคือวงจรการเกิด
พระพุทธเจ้าจนถึงสิ้นศาสนาแล้วจึงเกิดมีพระพุทธเจ้าองค์ต่อไป ซึ่งพระพุทธเจ้าแต่ละองค์มีประเพณี
ต้องปฏิบัติในบางสิ่งเหมือนกัน เช่น การลอยถาดเสี่ยงพระบารมีว่าจะสามารถเป็นพระพุทธเจ้าได้
หรือไม่ หรือการประทับรอยพระพุทธรูปไว้ในสถานที่ต่าง ๆ และในตำนานอูรังคราตุเองมีเรื่องราว
เช่นนี้อยู่ ดังความว่า

“...ในขณะที่นั้น พระพุทธองค์จึงตรัสว่า ตูรา มหาราช สถานที่นี้เป็นที่ประดิษฐาน รอยพระ
บาทของพระพุทธเจ้าทั้ง 3 พระองค์ แก้วจึงได้ออกมาจากที่นี้ 3 ลูก มีรอยพระบาท ของพระกกุสันธ
พระโกนาคมน์ และพระกัสสป พระพุทธเจ้าทั้ง 3 องค์นี้ ได้เสด็จไปรับข้าว บิณฑบาตในเมืองศรีโคตร
ของมาฉันที่ภูกำพรางแล้วประดิษฐานรอยพระบาทไว้ ณ ที่นี้ ส่วน แก้วลูกที่ 4 นั้น คือถาดคณีนีเอง...”
(พิเศษ เจียจันทร์พงษ์. 2521 : 13)

นอกจากการมองเวลาเป็นวัฏจักรแล้ว ในทัศนะของตำนานยังมองเวลาเป็นเหตุการณ์ ซึ่งเป็นการมองเวลาแบบทั่วไปพบในสำนวนต่าง ๆ เช่น เพล หมายความว่าก่อนเที่ยงแต่หลังจันทัน ซึ่งไม่ได้กำหนดโดยเวลาของนาฬิกา หรือคำว่า หน้านา ซึ่งไม่ได้ถูกกำหนดด้วยตัวเลขในปฏิทิน เป็นต้น (อานันท์ กาญจนพันธ์. 2563 : 125 - 126) และในตำนานอุรังคธาตุมีการกล่าวถึงเวลาเป็นเหตุการณ์ เช่น “เมื่อพระพุทธเจ้ายังธรรมานอยู่สำราญในเขตะวันอารามยามใกล้รุ่ง” (พิเศษ เจียจันทร์พงษ์. 2521 : 1) หรือ “เมื่อตถาคตเสวยพระชาติเป็นท้าวสุทนต์” (พิเศษ เจียจันทร์พงษ์. 2521 : 2) และในตำนานทุ่งกุลาร้องไห้ได้รับบุชช่วงเวลาเป็นเหตุการณ์เมื่อครั้งที่พระพุทธองค์ยังมีชีวิตอยู่ (บุญชู ฤทธิ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 31 พฤษภาคม 2564)

ในตำนานอุรังคธาตุแบ่งเวลาอย่างชัดเจนเป็นอดีต ปัจจุบัน และอนาคต ซึ่งหลายเหตุการณ์มักเกิดขึ้นซ้ำแล้วซ้ำเล่าเป็นวงจรที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ เช่น การพลัดพรากและการเดินทาง ซึ่งเป็นเหตุการณ์สำคัญฉากหนึ่งในตำนานทั้งสองเรื่อง ความสำคัญของการเดินทางในอุรังคธาตุ และตำนานทุ่งกุลาร้องไห้ คือการดำเนินการตามครรลองที่มีการกำหนดไว้ เช่นในอุรังคธาตุมีบทที่กล่าวถึงปริศนาธรรมว่า *เชื่อไป ขามา ขามา เชื่อไป* หมายถึงการที่พระราชาทั้งหลายต้องหมุนเวียนกันไปบำเพ็ญบุญในเมืองต่าง ๆ สลับกันไป ดังความว่า

“...พระมหาเถระเจ้ามองเห็นอนาคตว่า พระยาสุวรรณภิงคารและ พระยาคำแดง จักจูงไปเกิดในเมืองอินทปัฐนคร ร่วมพระราชบิดาและพระราชมารดาเดียว กัน จึงได้นำเอาปัญหาพระยาธรรมเข้ามาแทรกแซงว่า “เชื่อไป” เพื่อเหตุนี้... ..บทว่า “ขามา” ได้แก่พระยาจุลณีพรหมทัต พระยาอินทปัฐนคร ทั้ง 2 จักจูงมา เกิดในเมืองจุลณีพรหมทัต ร่วมพระราชบิดาและพระราชมารดาเดียวกันบทว่า “ขาไป” นั้น ได้แก่ พระยาติโคตรบุร จุติแล้วจักได้ไปบังเกิดเป็นพระยาสุริยวงศาในเมืองสาเกตนคร พระยานันทเสนผู้เป็นพระอนุชา จักได้เสวยราชสมบัติแทน 13 ปี จึงจะได้เสด็จมาสู่ภูกำพร้าว แล้วจึงได้จูงไปเกิดในครรภ์แห่งนางศรีรัตนเทวี พระราชเทวีของพระยาสุริยวงศา...” (พิเศษ เจียจันทร์พงษ์. 2521 : 31 - 32)

ตำนานสามารถล่วงรู้ อดีต ปัจจุบัน อนาคต ผ่านพุทธทำนาย และคำทำนายจากพระเถระ ทุกสิ่งที่เกิดขึ้นมีภารกิจ 2 ด้านคือ เพื่อสั่งสมบุญ กับเพื่อชดใช้กรรม ซึ่งมีความหมายที่ดีทั้ง 2 ด้าน การสั่งสมบุญมีจุดหมายปลายทางสู่การเป็นพระพุทธเจ้าซึ่งมักประสบความสำเร็จ ส่วนการชดใช้กรรมเป็นการชำระล้างให้เกิดความบริสุทธิ์เพื่อโอกาสในการสั่งสมบุญต่อไป ด้วยเหตุนี้ในการชดใช้กรรมจึงต้องประสบกับความทุกข์ยากก่อน เช่น ในตำนานอุรังคธาตุว่า

“...พระยาไชยประเสริฐองค์นี้ เมื่อชาติก่อนนั้นได้พาทารกบริวารไปเล่นน้ำในที่แห่งหนึ่ง ทารกทั้งหลายลอยน้ำไปเป็นได้จำลองด้วยอันเหาะโย ทารกทั้งหลายผู้นั้นได้รับความลำบากเวทนา ครั้นต่อมาเมื่อพระยาไชยประเสริฐพาริพลโยธาไปยุทธกรรมเมืองอินทปัฐนครตั้งพลอยู่ที่แม่น้ำในเขตต์เมืองมรุกขนคร อันเป็นเมืองเก่าแต่ชาติก่อนนั้น บังเกิดการกุศลจักได้ก่อแรกพระพุทธศาสนา และได้

ก่อเจดีย์ใหญ่ไว้ที่นั่น แล้วจึงได้ไปยุทกรรมสงคราม... ..ส่วนทหารทั้งหลายที่เป็นบริวารของพระยาไชยประเสริฐครั้งนั้น ครั้นจตุตจากชาตินั้น แล้วได้ไปเกิดในเมืองอินทปัฐนครเป็นใหญ่ในพลศึก จึงได้อ้อมวังซึ่งไว้ยังพลศึกของพระยาไชยประเสริฐ บางพ่องตาย บางพ่องก็ลอยพัน เหตุที่พระยาไชยประเสริฐตกอยู่ในที่ล้อมแห่งชาตินั้น ก็ด้วยเศษกรรมที่ได้บังคับให้ทารกลอยน้ำครั้งนั้นเป็นเหตุ...”
...” (พิเศษ เจียจันทร์พงษ์. 2521 : 6)

ด้วยเหตุนี้ จึงอาจกล่าวได้ว่า การศึกษาเรื่องพื้นที่ และเวลาในทัศนะของตำนาน ทำให้เห็นถึงมุมมองของสังคมที่ใช้ตำนานนั้น ๆ ต่อเหตุการณ์การการพลัดพรากและการเดินทาง ซึ่งเป็นภารกิจที่ถูกกำหนดไว้แล้ว ซึ่งภารกิจนี้อาจเกิดขึ้นเนื่องจากบาปกรรมที่ต้องผ่านเพื่อให้เกิดความบริสุทธิ์ หรืออาจเกิดขึ้นเพื่อการบำเพ็ญบุญ และการค้าชูพระพุทธศาสนา ตลอดจนเป็นส่วนสำคัญที่จะเชื่อมโยงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของอดีต ปัจจุบัน และอนาคต ตามโครงเรื่องที่จะนำสู่บทสรุปของเรื่องราวทั้งหมด ดังเช่นในตำนานทุ่งกุลาร้องไห้ที่การเดินทางของท้าวฮาดคำโปง และท้าวอุทรคือการสร้างเรื่องราวทั้งหมดเป็นต้น จากนั้นไปผู้วิจัยจะทำการสังเคราะห์ความสัมพันธ์ของตำนานกับบริบททางประวัติศาสตร์เมืองสุวรรณภูมิ เพื่อพยายามทำความเข้าใจถึงความสำคัญของตำนานในฐานะทุนทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่ง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.2.4 ความสัมพันธ์ของตำนานกับบริบททางประวัติศาสตร์เมืองสุวรรณภูมิ
จากการศึกษาตำนานเกี่ยวกับเมืองสุวรรณภูมิ ทั้งตำนานอุรังคธาตุ และตำนานทุ่งกุลาร้องไห้แล้วพบว่า มีหลักเอกภาพที่สะท้อนให้เห็นถึงแนวความคิดที่สอดคล้องกับบริบททางประวัติศาสตร์เมืองสุวรรณภูมิ ในเวลาแรกตั้งเมืองที่ต้องการความเป็นปึกแผ่นระหว่างเจ้าเมืองกับสถาบันสงฆ์ ซึ่งสถาบันทั้งสองต้องเกื้อกูลกันเพราะต่างเป็นดัชนีชี้วัดความรุ่งเรืองของกันและกัน โดยกล่าวได้ว่าเจ้าเมืองที่มีบุญบารมีจะมีโอกาสได้ทำนุบำรุง และพุทธศาสนา และพระอริยสงฆ์จะเกิดมีขึ้นในบ้านเมืองที่มีความเจริญรุ่งเรืองเป็นปึกแผ่น ดังที่ปรากฏอยู่ในตำนานอุรังคธาตุ และตำนานทุ่งกุลาร้องไห้

อุดมการณ์การสร้างความกลมเกลียวระหว่างผู้ปกครองกับคณะสงฆ์ อาจเกิดจากสภาพความวุ่นวายทางการเมืองภายหลังการสวรรคตของพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราชใน พ.ศ. 2238 เมื่อราชสำนักเวียงจันทน์เกิดการแย่งชิงอำนาจระหว่างขุนนางกับเชื้อพระวงศ์เนื่องจากพระองค์ไม่มีโอรสไว้สืบราชสมบัติ พระยาเมืองจัน หรือในบางเอกสารระบุว่าพระยาเมืองแสนเสนาบดีผู้ใหญ่จึงสถาปนาตนเป็นพระเจ้าแผ่นดิน และจะรับเอาเจ้าสุมังคลาพระธิดาของพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราชเป็นภรรยา ในขณะที่เจ้าหญิงทรงเป็นม่ายโดยมีราชบุตรอยู่แล้วองค์หนึ่งนามว่าองค์หล่อ ทั้งยังทรงตั้งครุฑอยู่ด้วย นางจึงต้องไปพึ่งพระครูยอดแก้วที่วัดโพนสะเม็ก (สิลา วีระวงส์. 2540 : 117 - 126)

หากความเจริญของพระพุทธศาสนาคือสัญลักษณ์ของความร่มเย็นเป็นสุขของสังคมแล้ว สภาพของนครเวียงจันทน์ในเวลานั้นคงเปรียบดังมีคสัญลักษณ์กึ่งที่ราชสำนักกับสถาบันสงฆ์

มีอาจเกือหนุกันได้ในที่สุดเมื่อเจ้าสุมังคลาหนิราชภัยมาพึ่งพาพระครูยอดแก้ววัดโพนสะเม็ก พระครูจึงส่งนางไปไว้บ้านสะง้อหอคำ จนเมื่อนางประสูติพระโอรสนามว่าเจ้าหนอกษัตริย์ พระครูยอดแก้ววัดโพนสะเม็ก พร้อมพระอาจารย์แก้ว และพระอาจารย์หวดจึงพาผู้คนราว 3,000 คน หนีออกจากเวียงจันทน์ และให้คนพาเจ้าสุมังคลากับเจ้าหนอกษัตริย์ไปอยู่ที่จัวพันลำสมสนุก โดยพระครูพาผู้คนเดินทางต่อไปตามลุ่มแม่น้ำโขง แล้วไปต้อยอดบวรณะพระธาตุนมอมู่ 3 ปี จนถึง พ.ศ.2235 จึงเดินทางต่อไปตามแม่น้ำโขงมีคนนิมนต์บิถือติดตามไปด้วยบ้านละ 2 - 3 คร้ว ตลอดถึงเขตกรุงอินทปัตนคร (เติม วิชาคย์พจนกิจ. 2546 : 35 - 36)

เมื่อถึงกรุงอินทปัตนคร เจ้าเมืองกลับใช้ขุนนางมาทำบัญชีสำมนคร้ว เพื่อเก็บเอาเงินแก่ญาติโยมของท่านพระครูคร้วละ 8 บาท ท่านพระครูกลัวญาติโยมจะได้รับความเดือดร้อน จึงพาครอบครัวหนีขึ้นมาตามลำแม่น้ำโขง รอนแรมทำบุญให้ทาน หล่อพระตามเกาะในแม่น้ำโขงแล้วเดินทางไปถึงนครกาลจำบากนาคบุรีศรี ขณะนั้นมีสองแม่ลูกคือนางเพาผู้แม่กับนางแพงผู้ลูกปกครองบ้านเมืองอยู่ สองแม่ลูกจึงให้กับพระยาคำหยาด และพระยาสองฮาดไปนิมนต์ท่านพระครูให้อยู่รักษาพระศาสนาให้รุ่งเรืองถาวร ให้ปกครองทั้งพุทธจักร และอาณาจักร แต่ต่อมาบ้านเมืองเกิดความวุ่นวายเพราะเมื่อผู้คนเบียดเบียนกัน เช่น ฉกฉกทรัพย์สิ่งของช้าง ม้า โค กระบือ ครั้นท่านพระครูจะจับตัวมาลงโทษจำขังเขียนตีจะผิดบาปสิกลิขบาปมีกรรมมัวหมอง (เหล่า ณ ร้อยเอ็ด. 2563 : 79) เมื่อสถาบันสงฆ์ต้องอาศัยการเกือหนุจากผู้ปกครอง ท่านพระครูจึงแต่งตั้งให้จารย์แก้วพาท้าวเพี้ยไพร่พลขึ้นไปรับเอาเจ้าหนอกษัตริย์ กับพระมารดาลงมาถึงนครกาลจำบากนาคบุรีศรีแล้วอัญเชิญขึ้นครองเมือง ถวายพระนามว่าเจ้าสร้อยศรีสมุทรพุทธางกูร เป็นเจ้าเอกราชครองราชสมบัติ ณ กรุงกาลจำบากนาคบุรีศรี ตามราชประเพณีกษัตริย์มาลาประเทศแต่กาลปางก่อน แล้วจึงผลัดนามเมืองใหม่ว่านครจำปาศักดิ์นี้คบุรีศรี (เติม วิชาคย์พจนกิจ. 2546 : 40 - 41)

หลังผู้ปกครองกับพระพุทธรศาสนากลับมาเกือหนุกลมเกลียวกันอีกครั้ง ท่านพระครูและเจ้าสร้อยศรีสมุทรพุทธางกูรจึงจัดแจงตั้งแต่งบ้านเมือง คือให้ตั้งบ้านโขงเป็นเมืองโขงให้จารย์หวดเป็นเจ้าเมือง ยกบ้านทางโขงขึ้นเป็นเมืองเชียงแตงให้พ่อเชียงแตงเป็นเจ้าเมือง ให้จารย์แก้วออกไปสร้างเมืองทุ่ง เป็นอาณาเขตให้ปกครองรักษาฝ่ายเหนือ ตั้งแต่สามตัน อันสามขวย หลักทอตยอดยังข้างตะวันออกถึงเขาบรรทัด ต่อแดนกับญวน ข้างตะวันตกถึงลำน้ำพังชู ทิศใต้ถึงห้วยลำคันยูงเป็นแดน (เหล่า ณ ร้อยเอ็ด. 2563 : 79)

จารย์แก้วออกจากนครจำปาศักดิ์มาตั้งเมืองทุ่งราว พ.ศ.2256 มีไพร่พลชายหญิงใหญ่น้อยประมาณ 3,000 คนเศษ มีบุตรชายที่เมืองทุ่ง 3 คน คือท้าวมืด ท้าวทน และท้าวเพ และมีบุตรชายอีกคนที่เมืองน่าน เมื่อจารย์แก้วถึงแก่กรรมใน พ.ศ.2268 ท้าวมืดผู้พี่ได้ครองเมืองแทนบิดาท้าวทนเป็นอุปฮาด ท้าวมืดมีบุตรชาย 2 คน ผู้พี่ชื่อท้าวเชียง ผู้น้องชื่อท้าวสุน และได้ปกครองบ้านเมืองสืบต่อ ๆ มา ราษฎรอยู่เย็นเป็นสุข (เติม วิชาคย์พจนกิจ. 2546 : 155 - 156)

ความขัดแย้งวุ่นวายเกิดขึ้นอีกครั้งหลังท้าวเมิดเจ้าเมืองถึงแก่กรรมใน พ.ศ.2306 ท้าวทนต์ขึ้นครอบครองบ้านเมืองแทนพี่ชายตามธรรมเนียม แต่ท้าวเซียง และท้าวสุนพาทันมีความขัดใจเป็นอันมากจึงเดินทางไปกรุงศรีอยุธยาเพื่อขอกองทัพขึ้นมารบเอาเมืองทุ่ง จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้ท้าวเซียง ท้าวสุน พร้อมกองทัพสยามยกขึ้นมาตั้งอยู่ ณ หัวสะพานแขวงเมืองนครราชสีมา แม่ทัพสยามจึงแต่งให้ขุนหมื่นหน้า ขุนสุทธนู กรมการคนใช้ของท้าวเซียง ท้าวสุน เชิญท้าวตราพระราชสีห์มาถึงท้าวทนต์ผู้เป็นเจ้าของว่าจะยอมอ่อนน้อมแต่โดยดี หรือจะต่อสู้รบพุ่งประการใด ให้ท้าวทนต์ผู้เป็นเจ้าของเมืองตอบมาให้ผู้เป็นแม่ทัพล่วงรู้ (เหล่า ณ ร้อยเอ็ด. 2563 : 80)

เมื่อท้าวทนต์ได้ทราบความในท้าวตราพระราชสีห์ซึ่งโปรดเกล้า ฯ แล้ว ให้มีความครั้นคร้ามเกรงกลัวเป็นอันมาก แล้วมีหนังสือบอกตอบมาถึงท่านแม่ทัพว่า จะขอพึ่งพระบารมีโพธิสมภารพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ขอเป็นข้าขอบขัณฑสีมาต่อไป แล้วจึงพาครอบครัวหนีออกจากเมืองทุ่งหนีไปที่ริมทุ่งกระหม่อม ปัจจุบันเรียกว่าบ้านดงเมืองจอก แล้วให้ไพร่พลของตนตั้งนิเวศสถานบ้านเรือนอาศัยทำมาหากินอยู่นั้น (เหล่า ณ ร้อยเอ็ด. 2563 : 81)

ครั้น พ.ศ.2318 สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีโปรดให้ท้าวทนต์ยกครอบครัวมาตั้งบ้านกุ่มซึ่งเป็นเมืองร้างอยู่แต่ก่อนเป็นเมืองร้อยเอ็ดใน แล้วจัดการปกครองเมืองทุ่งโดยตั้งให้ท้าวเซียงเป็นเจ้าเมือง และท้าวสุนเป็นอุปฮาด ย้ายจากเมืองทุ่งที่อยู่บนทางน้ำซัดพังตลิ่งมาตั้งตั้งท้าวสารเป็นเมืองสุวรรณภูมิ ใน พ.ศ.2319 แบ่งปันเขตให้แก่เมืองร้อยเอ็ด เมืองสุวรรณภูมิปกครองรักษาตามสมควรทั้งสองฝ่าย (เติม วิชาคหกรรมกิจ. 2546 : 156 - 157)

หากไม่มีตำนานทั้งสองเรื่องแล้ว เหตุการณ์ความขัดแย้งในกลุ่มผู้ปกครองเมืองอาจสร้างคำถามแก่ผู้คนเป็นอันมาก ด้วยว่าบ้านเมืองที่เคยเป็นปึกแผ่นกลับต้องมีอันพลัดพรากจากที่อยู่ที่กินญาติพี่น้องเพียงเพราะมีผู้ที่ไม่ยึดมั่นในธรรมเนียมการปกครองบ้านเมืองที่มีอยู่ว่าพี่ตายได้น้องจนเกิดการแย่งชิงอำนาจกันอย่างยาวนานตั้งแต่ พ.ศ.2306 – 2318 ข้าหลังจากท้าวเซียง ท้าวสุนได้ครองเมืองทุ่งแล้วแทนที่ชาวบ้านชาวเมืองจะได้ตั้งหน้าตั้งตาทำมาหากินต่อไป กลับมีอันต้องโยกย้ายไปตั้งถิ่นฐานใหม่ที่ตงท้าวสาร ซึ่งการก่อสร้างอาคารบ้านเรือน ตลอดจนการก่อสร้างศาสนสถาน และการบุกเบิกหักร้างทางพงเพื่อสร้างฝายเพื่อเป็นที่ทำมาหากินไม่เคยเป็นเรื่องง่าย และเมื่อสิ่งเหล่านี้ต้องทำหลังจากที่พลเมืองส่วนหนึ่งโยกย้ายไปตั้งเมืองร้อยเอ็ดจึงหมายถึงงานที่หนักหนาสาหัสเพิ่มขึ้นอีก และเมื่อถึงตรงนี้ดูเหมือนว่าเพียงเหตุผลการย้ายเมืองเพราะอยู่บนทางน้ำอาจไม่เพียงพอ เนื่องจากเมืองทุ่งคงอยู่บนทางน้ำมาแต่แรกสร้างแล้ว การโยกย้ายตามคำแนะนำของขุนนางสยามที่เป็นคนนอกคงเป็นสิ่งที่น่ากังขามีไข้อยู่ (เหล่า ณ ร้อยเอ็ด. 2563 : 78 - 79)

คำตอบทั้งหมดอยู่ในตำนาน ซึ่งสามารถสร้างความเข้าใจต่อเหตุการณ์ทั้งหมดได้เป็นอย่างดี ดังนี้

1) ทำไมกลุ่มผู้ปกครองเมืองที่เป็นเครือญาติกันจึงต้องแย่งชิงเมืองทุ่ง คำถามนี้มีคำตอบในอุรังคธาตุอยู่แล้วว่าเป็นเรื่องของบุญกรรมอันเป็นกฎกติกาที่ถูกกำหนดไว้ในจักรวาลของพุทธศาสนา มีสภาพที่สัตว์โลกต้องดำเนินไปตามครรลองแห่งกรรมที่เคยทำในอดีตที่ย่อมส่งผลถึงปัจจุบัน และแม้กระทั่งอนาคต อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ แม้กระทั่งธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ ยังไม่สามารถฝืนสิ่งที่ถูกกำหนดไว้แล้วไปได้ ดังตัวอย่างข้อความในตำนานอุรังคธาตุว่า

“...คนฝูงอยู่ในเมืองอันนี้ แม้นรู้ธรรมก็ดีจะเลือกหาผู้มีลัจจะได้ยากนัก **แลจักหล่าณา คาที่ในแม่ ไปมา เป็นหลายแห่งหลายชื่อ** บางพ่องจักเชื่อบุญคุณแก้วทั้งสามสิ้น บางพ่องจักเชื่อบุญคุณ แก้วทั้งสามถ่องหนึ่ง และจักเชื่อมิจฉาปฏิญญาส่วนหนึ่ง บางพ่องจักเชื่อบุญคุณแก้วทั้งสามสอง ส่วนจักเชื่อมิจฉาปฏิญญาส่วนหนึ่ง บางพ่องจักเชื่อบุญคุณแก้วทั้งสามส่วนหนึ่งจักเชื่อมิจฉาปฏิญญา สองส่วน บางพ่องก็เชื่อบุญคุณแก้วทั้งสามสักอัน จักถือมิจฉาปฏิญญากรรมอันเป็นคลองแห่ง อุบายทั้ง 4 สิ่งเดียว...”

เหตุว่าตลาคตเห็นแลนคำแลปลิ้นนั้นเป็นนิมิตร เมื่อใดท้าวพระยาองค์ เป็นเชื้อหน่อพุทธวงศ์ได้มาเสวยราชสมบัติ พุทธศาสนา บ้านเมืองจักรุ่งเรืองเหมือนดังเมื่อ ตลาคตยังธรรมานอยู่ เมืองอันนี้เป็นที่เที่ยวไปมาแห่งพระโพธิสัตว์แต่ก่อน เป็นเหตุจักนำมา ส่งผลเวรเมื่อตลาคตเสวยพระชาติเป็นท้าวสุทนต์ ได้มาเขาในศาลายักษ์ที่นั่น จึงพลัดนาง แก้วเจียรประภา เมื่อเป็นท้าวสุทนต์ ก็ได้มาเขาศาลายักษ์ที่นั่น มีฤษีตนหนึ่งอยู่ในป่าที่นั่น มีเมตตาให้พ้นจากยักษ์กินในกาลครั้งนั้น...” (พิเศษเจียรจันทร์พงษ์. 2521 : 1 - 2)

2) ทำไมต้องย้ายเมืองไปอยู่ที่ดงเท้าสาร คำถามนี้มีคำตอบอยู่ในตำนานทุ่งกุลาร้องไห้อยู่ว่า เพราะดงเท้าสารเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่พระโมคคัลลานะมาแสดงธรรมหลังปราบเหล่าร้ายในบริเวณนี้ได้สำเร็จ ต่อมาจึงมีผู้นำธาตุของท่านมาไว้ เพื่อรอผู้มีบุญมาโชดนาพระพุทธรูปในสถานที่แห่งนี้ ซึ่งผู้มีบุญนั้นก็คือท้าวเซียง ท้าวสุน พระณเร และไพร่พลทั้งมวลนั่นเอง

พลังในการอธิบายของตำนานเกิดจากการผนึกกำลังของผู้ปกครองกับสถาบันสงฆ์ เมื่อสถาบันสงฆ์ให้การสนับสนุนเจ้าเมืองย่อมสามารถหว่านล้อมเกลี้ยกล่อมพลเมืองให้คล้อยตามได้ เพราะเพียงชีวิตที่ลำบากค้ำขันในชาติปัจจุบันคงเพียงพอที่จะทำให้พวกเขาอยู่ในครรลองของหน้าที่ตามบาปบุญที่เคยก่อไว้ และแน่นอนว่าพวกเขาคงไม่ปรารถนาให้ความทุกข์ยากนี้ติดตามไปในโลกหน้า จึงปรากฏการร่วมมือระหว่างเจ้าเมืองกับสถาบันสงฆ์ตั้งแต่แรกตั้งเมืองสุวรรณภูมิ นั่นคือการที่ท้าวเซียงได้สร้างวัดถึงสองวัดพร้อมกัน คือ วัดกลาง และวัดใต้ สร้างวิหารกว้าง 5 วา ยาว 8 วา สูง 6 วา สร้างพระพุทธรูปด้วยอิฐและปูนลงรักปิดทอง หน้าตักกว้างสี่ศอกคืบสูงแปดศอกคืบเหมือนกัน ทั้งสองวัด (ปฐม คเนจร. 2545 : 302)

ตำนานอุรังคธาตุ และตำนานทุ่งกุลาร้องไห้ คงมีอิทธิพลทางใดทางหนึ่งต่อความคิดของพลเมือง และสามารถอธิบายได้อย่างเป็นเหตุเป็นผลต่อปัญหาหลายเรื่อง จนไม่อาจจินตนาการได้ว่าหากไม่มีตำนานอุรังคธาตุแล้วจะอธิบายเรื่องความขัดแย้งอย่างไร และหากไม่มี

ตำนานทุ่งกุลาร้องไห้แล้ว จะอธิบายการย้ายจากเมืองทุ่งมาที่ตั้งเท่าสารได้อย่างไร ที่สุดแล้วจึงอาจสรุปได้ว่า ทุนทางวัฒนธรรมในรูปแบบของตำนานคือสิ่งที่เคยมีบทบาททำให้สังคมมีความสงบสุข มั่นคง สามารถลดความขัดแย้ง และเดินทางต่อไปได้ ดังจะกล่าวถึงในหัวข้อต่อไป

1.2.5 ทุนทางวัฒนธรรมประเภทกฎหมายอาณาจักรหลักคำสุวรรณภูมิ

จากการศึกษาตำนานในฐานะทุนทางวัฒนธรรม พบว่ามีความเชื่อมโยงสอดคล้องกับเรื่องราวทางประวัติศาสตร์เมื่อครั้งการสร้างบ้านแปลงเมืองสุวรรณภูมิอยู่มาก ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะค้นคว้าความรู้ด้านสังคมวัฒนธรรม ในยุคการสร้างบ้านแปลงเมืองสุวรรณภูมิจากเอกสารชั้นต้นอื่น ๆ โดยเฉพาะในกฎหมายอาณาจักรหลักคำเมืองสุวรรณภูมิ อันหมายถึงกฎหมายที่ใช้เป็นหลักในการปกครองบ้านเมืองอันมีค่าประดุจทองคำ บางที่เรียกอาณาจักรหลักคำ หมายถึงหลักในการประคับประคองราชอาณาจักร อันเป็นการศึกษาทุนทางวัฒนธรรมของสุวรรณภูมิอย่างลึกซึ้งรอบด้านดังต่อไปนี้

เอกสารอาณาจักรหลักคำสุวรรณภูมิที่หลงเหลืออยู่มี 2 ฉบับ พบที่วัดเมืองสรวงใหญ่ อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด จารด้วยอักษรไทยน้อยทั้ง 2 ฉบับ ฉบับแรกเป็นหนังสือก้อมจำนวน 25 ลาน ฉบับที่ 2 เป็นหนังสือผูก จำนวน 19 ลาน ซึ่งทั้งสองฉบับมีสำนวนเหมือนกัน มีอายุราว พ.ศ. 2367 – 2427 อันเป็นช่วงสมัยของพระรัตนวงศา (โอะ) หรือสมัยของพระรัตนวงศา (คำสิงห์) เป็นผู้ปกครอง โดยมีเนื้อหาสำคัญเป็นหมวดหมู่ ดังนี้ (ปริยัติวรมณี และคณะ. 2562 : 1368 - 1379)

อาณาจักรหลักคำสุวรรณภูมิ จึงเป็นเครื่องมือควบคุมผู้คนให้อยู่ในความสงบด้วยเหตุนี้จึงมีลักษณะที่ประกอบด้วยกฎ กติกา และมารยาทที่พึงมีต่อกัน ตลอดจนมีการกำหนดลักษณะความผิดอย่างชัดเจนกฎหมายของเมืองสุวรรณภูมิมีการกำหนดโทษร้ายแรงถึงชีวิต อย่างไรก็ตามก็มีแนวทางการไต่โทษเรียกว่า ชันค่าค่อ คือ บทลงโทษด้วยการปรับไหมแทนการประหารชีวิตในกรณีทำผิดร้ายแรง โดยมีการเรียงลำดับตามยศศักดิ์ของแต่ละบุคคล นับได้ว่าชันค่าค่อนี้เป็นเครื่องมือในการปกครองเพื่อป้องกันการละเมิดอำนาจของผู้ปกครอง และสะท้อนให้เห็นถึงคนกลุ่มชนชั้นต่าง ๆ ในสังคมเมืองสุวรรณภูมิ โดยมีอัตราค่าชันค่อของบุคคลต่าง ๆ ดังตารางต่อไปนี้

ตาราง 1 เปรียบเทียบชั้นค่าคอ เมืองสุวรรณภูมิ และเมืองร้อยเอ็ด

ลำดับ	ตำแหน่ง	ชั้นค่าคอเมืองสุวรรณภูมิ	ชั้นค่าคอเมืองร้อยเอ็ด
1	ราชสกุล	1600	1200
2	เมืองแสนเมืองจัน	1200	1200
3	เมืองกลาง	1000	800
4	เมืองขวา เมืองซ้าย พุมเหนือพุมใต้	800	800
5	เสนาในสังเวียน	800	800
6	ฝ่ายอาสา 8 เหล่า	800	400
7	ฝ่ายอาสา 6 เหล่า	600	600
8	อามาตย์ในธรรมเนียม	800	200
9	อามาตย์นอกธรรมเนียม	600	600
10	เสนานอกสังเวียน	600	600
11	ไพร่บ้านพลเมือง นักบุญ ขุนค้ำ	400	400
12	ไพร่หินชาติ	200	200
13	ช้อยท่าน	100	-

ที่มา : ปริยัติวรมณี และคณะ. 1368 - 1379

เอกสารอาณาจักรหลักคำสุวรรณภูมิ ปราบกฎธรรมเนียมปฏิบัติ ห้ามขุนนางไม่ให้ถืออาวุธ กางร่ม ปลดเดี่ยว ลอยชาย เข้าสู่วังหลวง เมื่อขุนนางเดินทางในเมือง ให้มีคนติดตาม และให้แสดงเครื่องยศอย่างชัดเจน หากเดินทางกลางคืนให้มีคนติดตาม มีไฟและเครื่องยศปรากฏให้เห็นชัดเจน หากไม่มีเครื่องหมายให้รู้ดังกล่าว ราษฎรได้ล่วงละเมิดไม่ถือเป็นความผิด (ปริยัติวรมณี และคณะ. 2562 : 1369 - 1370)

การพิจารณาคดีความ แบ่งการพิจารณาคดีเป็น 2 ส่วน คือ คดีที่เกิดขึ้นในคุ้มของอาญาสี่ และคดีของบุคคลทั่วไป มีลักษณะการชำระคดีความแตกต่างกัน คือ 1) คดีที่เกิดขึ้นในบริเวณคุ้มของอาญาหรือ ราชสกุลมีเรื่องราวฟ้องร้องกัน ให้เจ้าอุปราช ราชวงศ์ พิจารณา 2) คดีของประชาชนทั่วไป แบ่งการชำระคดีความตามโทษหนักเบา ถ้าโทษเบาเพียง ชันสมมา ให้นายบ้านหรือ

ผู้ใหญ่บ้านชำระความ ถ้าโทษถึงขั้นตี (ชั้นปาจิตติย หรือชั้นแปง) ให้ตาแสงหรือกำนัน ชำระความ โทษสูงกว่าชั้นสมมาและขั้นตีให้นำตัวเข้าสู่ศาล (ปริยัติวรเมธี และคณะ. 2562 : 1368 - 1379)

เมื่อคนในสังกัดผู้ปกครอง หรือลูกหลานผู้ปกครอง เกิดทะเลาะวิวาทกับคนทั่วไป ให้ห้ามปรามทั้ง 2 ฝ่าย และห้ามไม่ให้ช่วยคนของตนเองทำร้าย ต่าทอ คนในสังกัด และลูกหลานท่าน ถ้าทำถือว่ามีความผิด และห้ามฆ่าคน เว้นแต่ 1) เจ้าแผ่นดินสั่งให้ฆ่า 2) ลักทรัพย์ จับได้พร้อมของกลาง 3) เป็นขี้เมียท่านจับได้ขณะเป็นขู้ 4) ขว้างปาเรือนท่าน เจ้าเรือนจับได้ 5) จุดไฟเผาเรือนท่าน เจ้าเรือนจับได้ 6) ถี้ออาวุธจะเข้าทำร้ายท่านในพื้นที่ของท่าน การฆ่าคนทั้ง 6 ประเภทนี้ สามารถฆ่าได้ไม่มีความผิด (ปริยัติวรเมธี และคณะ. 2562 : 1370 - 1373)

ลักษณะลักทรัพย์ ประกอบด้วย 1) จับสัตว์ได้ การจับข้างม้าวัวควายที่หลุดจากการดูแลของเจ้าของรวมถึงค่าไถ่ถอนสัตว์เลี้ยงที่จับได้เหมือนกัน ส่วนการจับข้างป่าและฆ่าไถ่กันนั้น เป็นของแผ่นดิน 1 งา ผู้จับได้ 1 งา ถ้าปิดบังไว้มีโทษ 2) ขโมยข้างม้าวัวควาย 3) ขโมยเรือ 4) ขโมยทำไร่นา หากบุคคลใดทำนาแล้วทิ้งร้างไว้ แต่ยังไม่บอกกล่าวคงสิทธิ์ความเป็นเจ้าของเรียกว่า วรรณ สามารถทิ้งร้างไว้ถึง 7 ปี ภายในระยะเวลาที่วรรณไว้นี้ ห้ามบุคคลใดทำลายทรัพย์สินที่เกิดภายในไร่นา 5) เครื่องมือจับปลา คือ ต้อน ลี มีลักษณะเหมือนกับนา คือ ต้อน ลี ทำแล้วสามารถละทิ้งไว้ โดยบอกกล่าวกรรมสิทธิ์ ทิ้งร้างไว้ได้ 7 ปี (ปริยัติวรเมธี และคณะ. 2562 : 1368 - 1379)

นอกจากนี้ อาณาจักรหลักค้ำยังสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิต เช่น การเกี่ยวพาราฮีของหนุ่มสาวจากข้อบังคับที่ปรากฏในกฎหมาย ดังความว่า

เวลาเดินทางไปจับสาวห้ามมีอาวุธ และให้มีไฟ มีเครื่องดนตรี ไม่พูดคุยจับกันเกินเที่ยงคืน เกินกว่านั้นถือเอาเป็นผิด และ “...อันหนึ่ง บ่าวแพวไปเหล่านสาว ไปให้มีหมู่ เหล่านอยู่ให้มีไฟ ไปมีปี่มีแคนมีเทียะ มีขอ ห้ามอย่า ให้เหล่านเด็กตื่น ล่วงลักลายคองกลายอาชญา กลายเที่ยงคืนไป ถือว่าเป็นใจโจร ผิดมีโทษ...” (ปริยัติวรเมธี และคณะ. 2562 : 1378)

เมื่อกรรมการเมืองกระทำความผิด มีการกำหนดโทษไว้อย่างรุนแรง เช่น 1) คลัง ข้าง ม้า วัว ควาย 2) ผู้รักษาป่าตง ของป่า 3) นายด่านศุลกากร 4) ขุนจวด ขุนคลัง ทั้ง 4 ตำแหน่งนี้ เมื่อมีการฉ้อราษฎร์บังหลวง ให้ละโทษประหารเสีย ให้ถอดยศ และให้ชดใช้ค่าเสียหายทั้งหมด 2) ทหารไปรบต่างเมือง พ่ายกลับมา อย่าฟังฆ่า อย่าฟังถอดยศ ให้พิจารณาเหตุ 3) ประการก่อน คือ 1) มีอำนาจสิทธิ์ขาดในกองทัพ 2) มีอายุพร้อม 3) ไปรบในเมืองท่าน ควรเขียน และจำคุกไว้ แล้วเลี้ยงดูต่อไป แต่ถ้ารบแพ้แล้วหนีไปซ่อนที่อื่น สืบได้ฆ่าเสียสมควร (ปริยัติวรเมธี และคณะ. อ้างแล้ว)

1.2.5.1 เหตุแห่งการต่อสู้ต่อรองของคนธรรมดา

อ้าย กับ สาว คือคำเรียกผู้ชายกับผู้หญิงที่เป็นคนธรรมดาสามัญทั่วไป ส่วนผู้ปกครองและบรรดาลูกหลานจะถูกเรียกว่าเจ้านาหน้านามเสมอ (จันทร์ อุดตรนคร. 2504 : 26 - 27)

เมื่อเป็นคนธรรมดาจึงเป็นสามัญที่ เรื่องราวของพวกเขาจะไม่ถูกบันทึกไว้อย่างเป็นทางการ เรื่องราวของพวกเขาหลบซ่อนอยู่ภายใต้บรรทัด และระหว่างบรรทัด ในเอกสารต่าง ๆ ซึ่งต้องอาศัยความพยายามในการปะติดปะต่อของเรื่องราวเหล่านั้นมาประกอบเป็นเรื่องราวขึ้น

กฎหมายของเมืองสุวรรณภูมิ ทำให้เห็นว่าโดยปกติแล้ว คนธรรมดาทั่วไปจะต้องอยู่ในพื้นที่ของตนเองไม่พึงเข้าใกล้บรรดาเจ้า หรือแม้กระทั่งเข้าใกล้บ้านเรือนของเจ้า เพราะพวกเจ้ามีอำนาจเอาผิดคนธรรมดาได้ทุกเมื่อ หากพวกเขาารู้สึกว่าถูกละเมิดในทางใดทางหนึ่ง และโทษนั้นอาจรุนแรงถึงขั้นประหารชีวิต หากพวกเจ้าสงสัยว่ามีการลักทรัพย์ท่าน หรือขว้างปาเรือนท่าน ดังปรากฏในกฎหมายอาณาจักรหลักคำสุวรรณภูมิว่า

“...ขุนนางเดินไปมา ให้มีคนติดตาม และมีเครื่องยศปรากฏชัดเจน หากเดินทางกลางคืนให้มีคนติดตาม มีไฟและเครื่องยศปรากฏให้เห็นชัดเจน หากไม่มีเครื่องหมายให้รู้ดังกล่าว ราษฎรได้ล่วงละเมิดไม่ถือเป็นการผิด... ...ห้ามฆ่าคนด้วย เว้นแต่ 1) เจ้าแผ่นดินสั่งให้ฆ่า 2) ลักทรัพย์ จับได้พร้อมของกลาง 3) เป็นขู่เมียท่านจับได้ขณะเป็นขู่ 4) ขว้างปาเรือนท่าน เจ้าเรือนจับได้ 5) จุดไฟเผาเรือนท่าน เจ้าเรือนจับได้ และ 6) ถืออาวุธจะเข้าทำร้ายท่านในพื้นที่ของท่าน การฆ่าคนทั้ง 6 ประเภทนี้ สามารถฆ่าได้ไม่มีความผิด...” (ปริยัติวรมณี และคณะ. 2562 : 1374 - 1375)

เมื่อนำความในกฎหมายอาณาจักรหลักคำสุวรรณภูมิมาตีความแล้วจะพบความหมายในกฎหมายนี้ว่า หากขุนนางมีคนติดตาม และมีเครื่องยศปรากฏชัดเจน ราษฎรได้ล่วงละเมิดถือเป็นการผิด และฆ่าคนได้หาก 1) เจ้าแผ่นดินสั่งให้ฆ่า 2) ลักทรัพย์ จับได้พร้อมของกลาง 3) เป็นขู่เมียท่านจับได้ขณะเป็นขู่ 4) ขว้างปาเรือนท่าน เจ้าเรือนจับได้ 5) จุดไฟเผาเรือนท่าน เจ้าเรือนจับได้ และ 6) ถืออาวุธจะเข้าทำร้ายท่านในพื้นที่ของท่าน การฆ่าคนทั้ง 6 ประเภทนี้ สามารถฆ่าได้ไม่มีความผิด..

บรรดาชนชั้นเจ้าอยู่ในความสุขสบาย มีรสนิยมแบบสยาม และชนชั้นปกครองหลายคนมีนิสัยดูร้ายและชอบดื่มสุรา ดังความว่า

“...พระรัตนวงศาเจ้าเมืองสุวรรณภูมิ (Phrah Ratana Vong Sa Chau Mocuong Suvarna Phoum) ผมก็ได้ไปร่วมงานพระราชทานเพลิงศพด้วย ซึ่งศพคนตายนั้นจะถูกใส่ใน หีบใบใหญ่ปิดทอง ดอกไม้พลาสติก แล้วเก็บไว้ที่ห้องโถงที่กว้างและมีด ที่นั่นผมก็ได้พบกับภรรยาหม้ายของเจ้าเมืองและลูกสาว ซึ่งก็เป็นหม้ายเหมือนกัน และยังมีหญิงหม้ายที่เป็นคนจีนซึ่งมาจากบางกอก ทั้งสองหญิงหม้ายแม่ลูกได้นั่งขานหม่อมโกนศีรษะเพื่อไว้ทุกข์ให้แก่ผู้ตาย และได้พูดจาซักถามผม ปรากฏว่านางมีท่าทางชอบโอ้อวดมีมรรยาทของผู้ดีและศิลปะ ของการดำรงชีวิต เพื่อชี้บอกให้รู้ว่าพวกนางเคยอยู่ที่บางกอกในสมัยก่อน ที่ข้างพวกเรายังมี พระอีก 2 รูป และเนรรูปหนึ่งซึ่งได้ทำการสวดพระอภิธรรมในตอนกลางคืน กำลังฉันอาหาร เข้าซึ่งครอบครัวของเจ้าเมืองจัดถวาย

ประชาชนเมืองศรีภูมิมีหน้าตาไม่ดีเท่าพวกคนลาวทางตะวันออก เพราะพวกเขา เมาเท่าๆ
กับการสุบิ่น นอกจากนี้ยังมีการสุบิ่นอีก มีพวกขโมย ซึ่งผมรู้สึกว่าจะมีมาก เหลือเกินในที่นี้ และยังมี
มีการนุ่งห่มแบบสยาม ส่วนพวกผู้หญิงนั้นยังคงนุ่งผ้าถุงยาว แทน การนุ่งโจงกระเบน แต่โดยทั่วไป
แล้วจะตัดผม พวกขุนนางหลายคนทำการต้อนรับพวกเรา ด้วยความไม่พอใจนั้นเป็นคนขี้เมา พูดเร็ว
และเสียงดัง พวกคนสยามซึ่งมาจากภาคตะวันตก ได้ถ่ายทอดนิสัยชอบโอ้อวดทรงตัว และความไม่เอา
ถ่าน ละไว้เล็กน้อย...” (เอเจียน แอมอนิเย. 2541 : 38 - 44)

ระหว่างคนธรรมดา กับเจ้าเหล่านี้ มีกลุ่มคนของเจ้าที่เชื่อมโยงด้วยการสอดส่อง
และรายงานเรียกว่าคนในสังกัด กลุ่มคนเหล่านี้มีอภิสิทธิ์จากการดูแลของเจ้า จึงมีอำนาจควบคุมพวก
เดียวกัน ดังนี้

“...คนในสังกัด ลูกหลาน ไปทะเลาะวิวาทกับคนอื่น ให้ห้ามทั้ง 2 ฝ่าย ห้ามมิใช่ช่วยคนของ
ตนเองทำร้าย ต่ำทอ คนในสังกัดท่าน ถ้าทำถือว่ามีความผิด...” (ปริยัติวรเมธี และคณะ. 2562 :
1374)

คนธรรมดาในสุวรรณภูมิรู้จักตำแหน่งทางสังคมของตนเอง ด้วยการเปรียบเทียบ
ตนเองกับผู้ปกครอง ไม่ว่าจะเป็นสถานภาพ ทรัพย์สินสมบัติ สิทธิต่อสิ่งต่าง ๆ หรือกล่าวได้ว่าพวกเขา
รู้จักตนเองผ่านความอ่อนแออ่อนด้อยเมื่อเทียบกับผู้ปกครองนั่นเอง ความแตกต่างเหล่านี้ถูกกลม
เกลาวัวด้วยวัฒนธรรมความเชื่อ ที่สร้างสำนึกด้านกลับให้พวกเขายอมสยบต่อการถูกปกครอง
จินตนาการจากแบบแผนของคนธรรมดาที่พึงปรารถนาปรากฏในคอง 14 กตทัณฑ์ให้พวกเขาต้องเจียม
ตัวเจียมตนในความอ่อนแอ ความสกปรก และความบาป มากกว่าจะมีความมั่นใจในตนเอง เช่นการ
สอนว่า เมื่อข้าวเป็นรวงต้องให้ผู้มีศีลกินก่อนเสมอ เมื่อขึ้นบ้านหรือก่อนเข้านอนต้องล้างเท้า เมื่อถึง
วันศีลให้ขอขมาเตาไฟ ขอขมาหัวบันได ต้องเสียสละเพื่อสังคม และศาสนา ตลอดจนห้ามมี
เพศสัมพันธ์ในวันพระเป็นต้น (สวิง บุญเจิม. 2554 : 574)

การสั่งสอนให้เจียมตัวเจียมตน เป็นรากเหง้าของความไม่มั่นใจในตนเอง และเป็น
พื้นฐานของการควบคุมคนภายใต้ระบบอาญา 4 ที่กำหนดให้บรรดาผู้อ่อนแอ และมีบาปหยาบช้า
ทั้งหลายต้องพึ่งพาผู้มีบุญซึ่งมีภาระอันหนักหน่วงในการนำพาเหล่าผู้มากด้วยบาปสู่ความหลุดพ้น ซึ่ง
ปรากฏแนวคิดเช่นนี้ในตำนานนิทานทางศาสนา เช่น อูรังครธาตุ ซึ่งมีเนื้อหาสัมพันธ์กับเมืองสุวรรณภูมิ
และอีกหลายเมืองในอีสาน ตำนานเรื่องนี้มีตอนหนึ่งที่กล่าวถึง บุรีจันอ้วยล้วย ผู้ที่ได้ทำบุญกับพระ
อรหันต์อยู่เป็นนิจ ต่อมาจึงได้เป็นพระมหากษัตริย์มีหน้าที่นำทางให้ผู้ที่มีบุญน้อยมีโอกาสได้ทำบุญทำ
ทานเป็นต้น (พิเศษ เจียจันทร์พงษ์. 2521 : 53 - 58)

การกลมเกลียวด้วยเรื่องของบุญกรรมเช่นนี้ จึงสร้างสำนึกที่กลับด้านจากการที่
ผู้ปกครองพึ่งพาแรงงานของผู้ใต้ปกครอง กลายเป็นผู้ใต้ปกครองต้องพึ่งพาบุญของผู้ปกครองที่
กลายเป็นแกนหลักของสังคม จินตนาการเช่นนี้ย่อมสร้างความอ่อนน้อมสมยอมให้เกิดขึ้นในหมู่ผู้ใต้

ปกครองซึ่งเป็นคนหนุ่มมาก และเป็นเครื่องมือให้ผู้ปกครองซึ่งเป็นคนกลุ่มน้อยสามารถล่อหลอกยกตนให้มีสถานภาพเหนือผู้อื่นได้ (รณชิต คูหา. 2563 : 61 - 62)

เนื้อแท้ภายใต้สำนึกที่กลับด้าน คนธรรมดาผู้ได้ปกครองกลายเป็นผู้เสียเปรียบ และถูกขูดรีดทางเศรษฐกิจอยู่เสมอ เช่นการเสียส่วย และแรงงาน จริงอยู่ที่พวกเขาเหล่านั้นมีศาสนาที่เป็นเหมือนยาที่บรรเทาความเจ็บปวดให้สามารถอยู่ในชีวิตแบบเดิมต่อไปได้ แต่เมื่อใดที่การขูดรีดเป็นไปจนเกินการยอมรับได้ พวกเขาจะมีวิธีการปรับตัวแบบต่าง ๆ นอกแบบแผนการดำเนินชีวิต โดยทั่วไปเรียกว่าการต่อสู้ต่อรองของคนธรรมดา ดังนี้

1.2.5.2 สภาพการเมืองการปกครองในยุคการสร้างบ้านแปลงเมืองสุวรรณภูมิ
สภาพการเมืองการปกครองในยุคการสร้างบ้านแปลงเมืองสุวรรณภูมินี้ เป็นไปตามประเพณีการปกครองแบบล้านช้าง คือเป็นระบบอาญา 4 ประกอบด้วย เจ้าเมือง อุปฮาด ราชวงศ์ ราชบุตร ซึ่งตามปกติแล้วตำแหน่งเหล่านี้สามารถเลื่อนไหลไปตามเวลาโดยลำดับจากตำแหน่งราชบุตรไปจนถึงตำแหน่งเจ้าเมือง ดังนี้ (จันทร์ อุตตรนคร. 2504 : 22-38)

เจ้าเมือง เป็นผู้ปกครองสูงสุดทำหน้าที่ดูแลทุกข์สุขของพลเมือง มีอำนาจสิทธิขาดในการบังคับบัญชาสั่งการโดยทั่วไป แต่เนื่องจากเป็นเมืองสุวรรณภูมิขึ้นตรงต่อสยาม การแต่งตั้งกรรมการเมืองชั้นผู้ใหญ่ ประกอบด้วย อุปฮาด ราชวงศ์ ราชบุตร จึงขึ้นอยู่กับการตัดสินใจของสยาม เป็นสำคัญ ด้วยเหตุนี้อำนาจทางการเมืองของเจ้าเมืองเองจึงมีโดยจำกัด (ไพฑูริย์ มีกุล. 2515 : 11-15)

อุปฮาด เป็นรองเจ้าเมืองมีอำนาจหน้าที่แทนเจ้าเมืองในขณะที่เจ้าเมืองไม่อยู่หรือไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ ส่วนหน้าที่โดยตรงคือ สำรวจจำนวนคน จัดทำรวบรวมบัญชีส่วยอากร เร่งรัด การจัดเก็บส่วยในแต่ละปี พร้อมทั้งจัดส่งส่วยให้เมืองเหนือหัวให้ทันตามกำหนด ตลอดจนการเกณฑ์กำลังคนไปทำสงคราม ราชวงศ์ เป็นผู้ช่วยของเจ้าเมือง และอุปฮาด ทั้งยังมีหน้าที่ในการผลิตเปลี่ยนกับราชบุตรเพื่อนำส่งส่วยแก่เมืองเหนือหัว ตลอดจนมีหน้าที่รวบรวมบัญชีไพร่บ้านพลเมืองที่เป็นชายฉกรรจ์ที่ควรจะจัดเข้าเป็นพลทหาร หากเกิดภัยสงคราม ราชวงศ์จะทำหน้าที่เป็นแม่ทัพควบคุมไพร่พลออกทำการศึก หรืออาจทำหน้าที่เกณฑ์ไพร่พล จัดหาเสบียงอาหาร และอาวุธยุทโธปกรณ์ต่าง ๆ ราชบุตร มีอำนาจหน้าที่เช่นเดียวกับราชวงศ์ กล่าวคือทำหน้าที่ผลิตเปลี่ยนกับราชวงศ์ ทั้งในการส่งส่วยของหลวง การสงครามอื่น ๆ เช่น หากราชวงศ์เป็นผู้ควบคุมกำลังไพร่พลออกไปทำสงคราม ราชบุตรจะทำหน้าที่เกณฑ์ไพร่พลจัดหาอาวุธ และเสบียงอาหารเพิ่มเติม เป็นต้น (ไพฑูริย์ มีกุล. 2515 : 11- 17)

คณะอาญา 4 ต่างมีกำลังคนเป็นของตนเอง โดยจัดตำแหน่งการปกครอง และการควบคุมออกเป็น 4 กอง คือ กองเจ้าเมือง กองอุปฮาด กองราชวงศ์ กองราชบุตร โดยให้ราษฎรเลือกขึ้นทะเบียนไพร่พลในกองใดกองหนึ่งได้ตามความสมัครใจ ซึ่งการแบ่งกำลังคนเช่นนี้ส่งผลให้แต่

ละกองแก่งแย่งผู้คนมาสังกัดกองของตนอยู่เสมอ และเมื่อถึงคราวเก็บส่วยจึงมักมีปัญหาข้อขัดแย้ง เช่นกัน ตำแหน่งรองลงมาจากคณะอาญา 4 มีหน้าที่เกี่ยวกับการพิจารณาพิพากษาอาชญากรรมคดีต่าง ๆ ตลอดจนควบคุมดูแล การปฏิบัติงานในแผนกการต่าง ๆ แทนอาญา 4 ตามความเหมาะสม มีอยู่ 4 ตำแหน่งด้วยกันคือ ท้าวสุริยะ หรือท้าวขัตติยะ ท้าวสุริโย ท้าวโพธิสาร ท้าวสุทธิสาร เรียกตำแหน่งเหล่านี้ว่า ตำแหน่งผู้ช่วยอาชญา 4 รองลงมาจากตำแหน่งผู้ช่วยอาชญา 4 เรียกว่า ชื่อบ้านขางเมือง ประกอบด้วย เมืองแสน ทำหน้าที่กำกับการฝ่ายทหาร และ เมืองจัน ทำหน้าที่กำกับการฝ่ายพลเรือน ทั้งสองตำแหน่งนี้มีหน้าที่ ออกหนังสือเดินทางแก่ราษฎรที่จะเดินทางไปมาค้าขายยังเขตแขวงต่าง ๆ จัดทำรายงานและใบบอกเกี่ยวกับราชการทั่วไปที่จะต้องส่งไปยังเมืองเหนือหัว เป็นตุลาการในการพิจารณาพิพากษาอาชญากรรมคดีของราษฎรโดยทั่ว ๆ ไป ดูแลจัดแจง ว่ากล่าว ท้าวฝ่าย ตาแสง และจำบ้าน ให้ดูแลทุกข์สุขของราษฎรให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย ไม่กตขี้ข่มเหง รังแกซึ่งกันและกัน ตลอดจนการติดตามจับกุมโจรผู้ร้ายที่เกิดขึ้นในเมือง ตำแหน่ง เมืองขวา เมืองซ้าย และเมืองกลาง ทำหน้าที่เกี่ยวกับการควบคุมนักโทษ ประกอบด้วยการดูแลบัญชา และกักขัง ตลอดจนจัดทำที่คุมขัง หรือ ซ่อมแซมที่กักขังนักโทษ นอกจากงานด้านนักโทษแล้วยังมีงานดูแลปฏิสังขรณ์วัดวาอาราม งานดูแล กำกับการสักเลก และงานดูแลบัญชาโลกเขยส่งจากต่างเมือง ตำแหน่ง เมืองคุก เมืองฮาม และเมืองแพน ทำหน้าที่ควบคุมระวางนักโทษไม่ให้หลบหนี และตำแหน่ง นาเหนือ นาใต้ ทำหน้าที่จัดหาเก็บเสบียงอาหารไว้ในยุ้งฉางของเมือง เพื่อใช้ในยามเกิดศึกสงคราม ตำแหน่งเหล่านี้เป็นผู้ออกเดินเก็บส่วยในเขตเมืองของตน ตำแหน่ง ชานนตรี ชานนทร์ เป็นเสมียนของเมือง ตำแหน่ง ชาวบัณฑิต ทำหน้าที่อ่าน ท้องตราที่ส่งมาจากเมืองใหญ่ อ่านประกาศของเจ้าเมืองหรือกรรมการเมืองผู้ใหญ่ในเวลาที่มีการ ประชุม เช่น อ่านประกาศแข่งน้ำในพิธีถือน้ำพิพัฒน์สัตยา ประกาศตั้งชื่อกรรมการเมืองชั้นผู้น้อยที่เจ้าเมืองอุปฮาด ราชวงศ์ได้แต่งตั้งขึ้น เป็นผู้รวบรวมรายงานกิจต่าง ๆ ของเมือง และคำนวณศักราช วันเดือนปี นอกจากนี้ยังทำหน้าที่รักษาห้องสมุดแต่งตำราต่าง ๆ ของเมืองอีกด้วย มหาเสนา มหามนตรี เป็นหัวหน้าซึ่งทำหน้าที่เกี่ยวกับการออกคำสั่งนัดประชุมหาหรือข้อราชการ หรือการกำหนดการ ทำพิธีต่าง ๆ ของเมือง กรมเมือง ทำหน้าที่รักษาประเพณีของเมือง สุโภ เป็นแม่ทัพของเมือง อันเป็นตำแหน่งสูงสุดของฝ่ายทหาร ตำแหน่งผู้ปกครองระดับหมู่บ้าน มีอยู่ 4 ตำแหน่ง คือ ท้าวฝ่าย ตาแสง นายบ้าน จำบ้าน (ไพฑูรย์ มีกุล. 2515 : 11- 15)

โครงสร้างการปกครองเช่นนี้ถูกเชื่อมโยงให้ดำรงอยู่ได้ด้วยประเพณีที่เรียกว่า คอง 14 ซึ่งมีจินตนาการแบ่งคนในสังคมออกเป็น 3 กลุ่ม ประกอบด้วย กลุ่มผู้ปกครอง กลุ่มพระสงฆ์ และกลุ่มผู้ถูกปกครอง ซึ่งแต่ละฝ่ายจะมีข้อบัญญัติให้พึงปฏิบัติฝ่ายละ 14 ข้อ (สวิง บุญเจิม. 2554 : 562 - 575)

1.3 แนวทางการศึกษาประวัติศาสตร์ของเมืองสุวรรณภูมิ

การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นคือการสร้างพลังความรักความมั่นใจแก่ผู้คนในทุกกลุ่มของชุมชน ด้วยการค้นพื้นที่ในอดีตให้แก่คนกลุ่มต่าง ๆ ที่ประกอบเป็นเมืองสุวรรณภูมิจึงเป็นการเติมเต็มภาพของเมืองสุวรรณภูมิที่เคยมีแต่เรื่องราวของรัฐและผู้ปกครองให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ทั้งยังทำให้ชุมชนทราบเรื่องราวว่าตนเองเป็นใครมาจากไหน ด้วยเหตุนี้ การส่งเสริมการท่องเที่ยวสำหรับคนในท้องถิ่นจึงจำเป็นที่จะต้องเริ่มจากการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นก่อนเป็นลำดับแรก ในหัวข้อต่อไปจึงว่าด้วยแนวทางการศึกษาประวัติศาสตร์ของเมืองสุวรรณภูมิ ประกอบด้วย ความหมายของประวัติศาสตร์ท้องถิ่น คุณค่าในการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และแนวทางการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

1.3.1 ความหมายของประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

นักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของประวัติศาสตร์ท้องถิ่นไว้แตกต่างกัน เช่น ศรีศักร วัลลิโภดม ซึ่งชี้ให้เห็นว่าประวัติศาสตร์ท้องถิ่น คือประวัติศาสตร์สังคมที่แสดงถึงภูมิวัฒนธรรม แห่งความสัมพันธ์ระหว่างชีวิตคนกับสิ่งแวดล้อมรอบตัว (ศรีศักร วัลลิโภดม. 2560 : 1 – 32.)

อนันท์ กาญจนพันธุ์ (2560) กล่าวถึงประวัติศาสตร์ท้องถิ่นว่า คือการใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์เพื่อศึกษาพื้นที่ชุมชนที่อยู่บนกรรัฐชาติ เป็นการศึกษาชีวิตความเป็นอยู่ ตลอดจนความเปลี่ยนแปลง ในด้านต่าง ๆ

ทวีศิลป์ สืบวัฒนะ (2554) อธิบายว่าประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเป็นเรื่องราวในอดีตของความสัมพันธ์ของผู้คนกับธรรมชาติ ผู้คนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ และกับผู้ที่อาศัยอยู่ร่วมกัน อาจเป็นกลุ่มเดียวกันหรือหลายกลุ่ม โดยผู้คนดังกล่าวมีสำนึกร่วมกัน ผู้คนเหล่านี้ได้เผชิญความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ทั้งสาเหตุอันเนื่องจากปัจจัยภายในและภายนอก ได้เกิดการปรับตัวและประสบการณ์ดังกล่าวบางประการได้กลายเป็นแนวทางในการดำรงชีวิตของคนรุ่นต่อมา

ขณะที่ ฉลอง สุนทรวาณิชย์ (2529) กล่าวถึงประวัติศาสตร์ท้องถิ่นว่าเป็นการศึกษาประวัติศาสตร์ของสังคมหรือชุมชนที่อยู่นอกแคว้นวงศุนย์อำนาจทางการเมืองของรัฐ รวมไปถึงถึงประวัติศาสตร์ของสังคม หรือชุมชนที่อยู่ในบริเวณศุนย์กลางอำนาจทางการเมืองของรัฐในเชิงกายภาพอาจ หากแต่ในเชิงวัฒนธรรมนั้น ไม่ได้มีส่วนร่วมในการใช้อำนาจรัฐแต่อย่างใด

ธิดา สาระยา (2529) กล่าวถึงความหมายของประวัติศาสตร์ท้องถิ่นว่าเป็นการมองประวัติศาสตร์ผ่านคนในสังคมมีลักษณะเป็นประวัติศาสตร์จากเบื้องล่าง และมีความเป็นประวัติศาสตร์สังคมที่สะท้อนให้เห็นถึงเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เช่น สภาพทางเศรษฐกิจ สภาพทางสังคม ตลอดจนวัฒนธรรม และทัศนคติของคนในสังคมนั้น ๆ เป็นต้น

จากแนวคิดเกี่ยวกับความหมายของประวัติศาสตร์ท้องถิ่นดังกล่าวข้างต้น จึงเห็นได้ว่าความหมายของประวัติศาสตร์ท้องถิ่นมีความยืดหยุ่นค่อนข้างสูง สามารถนิยามได้อย่างหลากหลาย

รูปแบบ โดยมีประเด็นร่วมสำคัญ 3 ประการ ประการแรกเป็นเรื่องราวของอดีตที่สะท้อนเรื่องราว เรื่องใดเรื่องหนึ่งของคนในพื้นที่ ประการที่สองมีการบอกเล่าเรื่องราวที่แตกต่างจากศูนย์กลาง ประวัติศาสตร์รัฐชาติ ประการที่สามมีพื้นที่ในการศึกษาที่แตกต่างจากประวัติศาสตร์รัฐชาติ

1.3.2 คุณค่าในการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเป็นสิ่งที่มีความสำคัญหลายประการ ตามที่วิชาการหลายท่านได้อธิบายไว้ เช่น ทวีศิลป์ สืบวัฒนะ (2554) กล่าวถึงคุณค่าในการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นว่า ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นช่วยเติมเต็มให้ประวัติศาสตร์มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้นเนื่องจากการเป็นการศึกษาที่ให้ความสำคัญต่อชีวิตผู้คนทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่นอกศูนย์กลางอำนาจทางการเมือง จึงทำให้เนื้อหาของประวัติศาสตร์ท้องถิ่นมองภาพจากข้างล่างสู่ข้างบน เมื่อนำเนื้อหาจากประวัติศาสตร์ชาติมารวมกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจึงทำให้เห็นภาพของอดีตที่ละเอียดชัดเจนยิ่งขึ้น

ยงยุทธ ชูแวน (2550) ได้กล่าวถึงคุณค่าในการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นว่า ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น สามารถสร้างความมั่นใจให้แก่คนในท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งยังเสมือนเป็นทุนทางสังคม สำหรับใช้เป็นรากฐานต่อยอดสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน ประวัติศาสตร์ชุมชนท้องถิ่นระดับต่าง ๆ นั้น มีความสำคัญอย่างยิ่งในบริบทสังคมปัจจุบัน ทั้งยังเป็นเสน่ห์ที่ท้าทายให้ค้นหาอย่างไม่สิ้นสุด สู่อดีตอันสดชื่นหอมหวานแห่งวันเยาว์ เป็นจิตวิญญาณของสังคมไทยที่รอคอยการฟื้นฟูทะนุรักษาให้มีชีวิตจนเป็นพลังของประเทศชาติในอนาคตอย่างแท้จริง

สำหรับคุณค่าของประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในทัศนะของ อานันท์ กาญจนพันธุ์ (2546) คือการเลือกพื้นที่ยื่นเคียงข้างผู้คนที่ถูกอำนาจต่าง ๆ กดทับ โดยนัยนี้ ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจึงเป็นการบอกเล่าเรื่องราวของผู้คนที่ไม่มีโอกาสได้บอกเล่า เป็นการกล่าวถึงความเคลื่อนไหวของความเป็นคนที่ว่างเปล่าในประวัติศาสตร์รัฐชาติ

ศรีศักร วัลลิโภดม (2533) อธิบายถึงคุณค่าของประวัติศาสตร์ท้องถิ่นว่า ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นช่วยให้เห็นภาพพัฒนาการของสังคมวัฒนธรรมในพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ทั้งความเปลี่ยนแปลง ความสืบเนื่อง และความขัดแย้งต่าง ๆ ที่อยู่นอกเหนือสายตาของประวัติศาสตร์ชาติ

จากการศึกษาคุณค่าในการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ทำให้เห็นถึงประเด็นร่วมที่มีความสำคัญ 3 ประการ ดังนี้ ประการแรกประวัติศาสตร์ท้องถิ่นช่วยให้ประวัติศาสตร์ชาติมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ประการที่สองประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเป็นเครื่องมือในการสร้างความมั่นใจให้แก่คนในพื้นที่ ประการที่สามประวัติศาสตร์ท้องถิ่นมีเรื่องราวเนื้อหาที่มีรายละเอียดผูกพันระหว่างผู้คนและสิ่งแวดล้อมที่เขาอาศัยอยู่ ซึ่งประวัติศาสตร์ชาติมักไม่กล่าวถึง

1.3.3 ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นกับการสร้างอัตลักษณ์

ยศ สันตสมบัติ เสนอไว้ว่าแต่เดิมนั้นมโนทัศน์เรื่อง กลุ่มชาติพันธุ์ (ethnic group) หรือความเป็นชาติพันธุ์ (ethnicity) มีการใช้อย่างคลุมเครือและมีนัยที่แตกต่างกันออกไป ต่อมานักมานุษยวิทยาเริ่มนำเสนอแนวคิดใหม่ว่า ในลักษณะที่เป็นจิตสำนึกทางประวัติศาสตร์ (historical consciousness) ที่มีได้ถูกกำหนดจากสายเลือดโดยกำเนิด หากแต่เป็นผลมาจากการจงใจเลือกที่จะหยิบยกเอาเหตุการณ์หรือเรื่องราวต่างๆ มาตีความในลักษณะที่มีนัยสำคัญต่อชีวิตทางสังคมของตน การทำความเข้าใจกับอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชนกลุ่มหนึ่งจึงควรเริ่มต้นจากการศึกษา จิตสำนึกทางประวัติศาสตร์ของชนกลุ่มนั้น (ยศ สันตสมบัติ. 2559 : 153 - 182)

ความเป็นชาติพันธุ์หรือสำนึกของชนกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ มักเกิดขึ้นในสภาวะการณ์ที่มีการเผชิญหน้า หรือมีความขัดแย้ง ในการจัดสรรและการใช้อำนาจภายในระบบสังคมที่กลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้อาศัยอยู่ โดยเฉพาะในบริบททางสังคมสมัยใหม่ที่กลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ เริ่มมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันและกันผ่านทาง กลไกตลาดและระบบทุนนิยมเพิ่มมากขึ้น ในสภาวะการณ์เช่นนี้ ความเป็นชาติพันธุ์จึงถูกสร้างใหม่ และปรับใช้โดยผ่านสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมต่าง ๆ เพื่อเป็นยุทธวิธีในการแสวงหาผลประโยชน์ ภายใต้เงื่อนไขของปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา สมาชิกของ กลุ่มชาติพันธุ์เดียวกันมีผลประโยชน์ร่วมกันและแข่งขันกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ เพื่อรักษาและกีดกัน มิให้ชนกลุ่มอื่นเข้าถึงทรัพยากรที่หายาก (ยศ สันตสมบัติ. อ้างแล้ว)

1.3.4 แนวทางการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

การศึกษาแนวทางการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น พบว่ามีนักวิชาการหลายท่านให้แนวทางไว้ ประกอบด้วย ศึกษาผ่านประวัติศาสตร์บอกเล่า การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นด้วยเอกสาร และการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นโดยใช้ตำนานนิทาน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

การกำหนดขอบเขตพื้นที่ในการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น คือสิ่งสำคัญลำดับแรก ๆ ที่ผู้ศึกษาควรคำนึงถึง เพราะเป็นการศึกษาที่มุ่งเข้าใจถึงลักษณะ พัฒนาการ และการดำรงอยู่ของหน่วยย่อยอันหลากหลาย ซึ่งหมายถึงชีวิต และเลือดเนื้อ ตลอดจนความคิดความหวัง และความหวาดหวั่น ของผู้คนในหน่วยย่อยอันซับซ้อน อันเป็นหน้าที่โดยตรงที่นักประวัติศาสตร์จะต้องเผยแพร่เรื่องราวเหล่านั้นออกมา ต่อไปนี้คือแนวคิดพื้นฐานในการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ซึ่งผู้ศึกษาควรคำนึงถึงเพราะเป็นเสมือนธรรมชาติของท้องถิ่นที่ นั่นคือ ตัวตนของท้องถิ่น ท้องถิ่นกับภายนอก ตลอดจนความเปลี่ยนแปลงและความสืบเนื่องของท้องถิ่น ดังต่อไปนี้

ความมีตัวตนของท้องถิ่น เมื่อได้ขอบเขตในการศึกษาแล้ว สำนึกแรกของผู้ศึกษาต้องมี คือความคำนึงว่าท้องถิ่นมีตัวตน และดำรงคงอยู่มาอย่างเนิ่นนาน ผ่านวันเวลา และประสบการณ์ความสุข ความทุกข์ มีผู้คนรุ่นแล้วรุ่นเล่าถือกำเนิด ใช้ชีวิต และล้มหายตายจาก ดังนั้นท้องถิ่นจึงย่อมมีช่วงเวลาทางประวัติศาสตร์ของตนเอง โดยไม่จำเป็นต้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับพื้นที่อื่น ๆ และเมื่อประวัติศาสตร์มุ่งศึกษาอดีตของมนุษย์ ดังนั้นร่องรอย และกิจกรรมทุกอย่างของมนุษย์

จึงสามารถใช้เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ได้ ท้องถิ่นจึงไม่เคยขาดแคลนหลักฐาน โดยเฉพาะใน การศึกษา 3 ประเด็นสำคัญ คือ สังคม เศรษฐกิจ และการเมือง ซึ่งอาจแสดงออกในผลรวมคือจิต วิญญาณ และวัฒนธรรมของคนในพื้นที่

ความสัมพันธ์ของท้องถิ่นกับภายนอก ในขณะที่กล่าวว่า ท้องถิ่นมีช่วงเวลาทาง ประวัติศาสตร์ของตนเอง โดยไม่จำเป็นต้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับพื้นที่อื่น ๆ ก็ต้องกล่าวคำที่ ยอกย้อนอีกว่า ไม่มีท้องถิ่นใดตั้งอยู่อย่างโดดเดี่ยวโดยไม่เกี่ยวข้องกับพื้นที่อื่น ๆ เช่นกัน แต่ทั้งนี้ ต้อง เข้าใจก่อนว่าความสัมพันธ์กับพื้นที่อื่นนี้ ไม่ได้หมายความว่าท้องถิ่นสิ้นตัวตนของตนเองแต่ประการใด ความเข้าใจในความสัมพันธ์ระหว่างท้องถิ่นกับพื้นที่ภายนอก ไม่ว่าจะเป็นศูนย์กลาง หรือท้องถิ่นอื่น ๆ อาทิ ความสัมพันธ์ระหว่างบ้านท่า บ้านทุ่ง และบ้านโคก ย่อมช่วยให้สามารถเข้าใจท้องถิ่นได้ดียิ่งขึ้น

ความเปลี่ยนแปลง และความสืบเนื่องของท้องถิ่น ความเปลี่ยนแปลง และความ สืบเนื่อง คือสิ่งสำคัญเมื่อกล่าวคำว่าพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ ปรากฏการณ์ที่ตรงกันข้ามนี้ เปรียบเสมือนต้นธารของวิชาประวัติศาสตร์ทั้งหมด ท่ามกลางกาลเวลานับแต่แรกสร้างบ้านแปงเมือง ท้องถิ่นผ่านวันเวลาแห่งความเปลี่ยนแปลง และความสืบเนื่องในตนเอง จากทางเกวียน สู่นถนนลูกรัง และถนนลาดยางส่งผลให้หลายอย่างในท้องถิ่นเปลี่ยนแปลงไป พร้อมกับคำถามถึงสาเหตุแห่งความ เปลี่ยนแปลงเหล่านั้น ในขณะเดียวกัน ในท้องถิ่นก็อาจมีหลายอย่างที่ยังสืบเนื่องมาแต่อดีต แม้ รายละเอียดบางประการอาจแปรเปลี่ยนไป ทว่าในแก่นแกนสำคัญ ยังสะท้อนร่องรอยที่คลี่คลายมา จากวันวาน เพราะความเปลี่ยนแปลง และความสืบเนื่องสามารถสะท้อนความเป็นเฉพาะของท้องถิ่น จึงถือเป็นคำถามสำคัญที่ผู้ศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นต้องมีความรู้ความเข้าใจ เพื่อการอธิบายที่ลุ่ม ลึกมีพลัง

การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น คือการศึกษาพัฒนาการ ความเปลี่ยนแปลง และความสืบเนื่องของหน่วยที่ทำการศึกษา เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจตลอดจนความตระหนักใน ความหลากหลาย และความซับซ้อนของสังคมประเทศชาติ โดยมีจุดประสงค์สำคัญคือทำให้ผู้ศึกษา เป็นผู้มีความคิดอันละเอียดลึกซึ้ง มีเหตุผล ตลอดจนเป็นคนช่างสังเกตช่างจดจำ สามารถเป็นผู้วินิจฉัย ปรากฏการณ์ต่าง ๆ ได้โดยปราศจากอคติ และรู้เท่าทันความเปลี่ยนแปลงของโลก ซึ่งทวีศิลป์ สืบ วัฒนะได้ให้แนวทางว่าการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่ดีนั้น ควรเริ่มจากการให้ความสำคัญต่อการ ตั้งหัวข้อในการศึกษา โดยมีแนวทางในการกำหนดหัวข้อในการศึกษาดังต่อไปนี้

การเลือกหัวข้อในการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เปรียบเสมือนประตูสู่ความรู้ ความเข้าใจเรื่องราวในหน่วยการศึกษาที่กำหนดขึ้น หัวข้อในการศึกษาที่ดีจึงไม่ควรเกิดขึ้นอย่างเลื่อน ลอย หรือไร้ซึ่งเหตุผล อย่างน้อยผู้ศึกษาควรมีความชอบหรือสนใจหัวข้อนั้น ๆ ในเบื้องต้นก่อนเป็น อันดับแรก ปัญหาสำคัญสำหรับผู้เริ่มศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น คือการหาข้อสรุปไม่ได้ว่าตนสนใจ หัวข้อใดเป็นพิเศษ จึงไม่สามารถเลือกหัวข้อเพื่อทำการศึกษาได้แม้แต่หัวข้อเดียว เพื่อแก้ไขปัญหานี้ ผู้

ศึกษาควรแบ่งมิติในการศึกษาเป็น 3 ด้าน คือ สังคม เศรษฐกิจ การเมือง เพื่อเลือกด้านที่ตนสนใจ เพียง 1 ด้าน เช่น มิติทางด้านสังคม จากนั้นผู้ศึกษาต้องถามตนเองว่าชอบเรื่องอะไรในสังคม อาจได้คำตอบว่าเรื่องประเพณีความเชื่อ จากนั้นให้ลองทำการสำรวจพื้นที่เบื้องต้นว่ามีประเพณีความเชื่อใดที่พอจะศึกษาได้บ้าง ก็อาจได้คำตอบว่าประเพณีการเลี้ยงผีปู่ตาเป็นต้น

หลังจากได้หัวข้อในการศึกษาแล้ว ขั้นตอนต่อไปที่ผู้ศึกษาต้องทำ คือการตั้งคำถามในการศึกษา เพื่อสร้างความชัดเจนว่าการศึกษาในครั้งนี้ต้องการทราบคำตอบ หรือคำอธิบายต่อปัญหาใด เช่น ในการศึกษาประเพณีการเลี้ยงผีปู่ตา ผู้ศึกษาอาจตั้งคำถามว่า การเลี้ยงผีปู่ตามีขั้นตอนอย่างไร คติความเชื่อในประเพณีการเลี้ยงผีปู่ตาเป็นอย่างไร หรือความหมายของเครื่องเซ่นสังเวยคืออะไร ในการศึกษาอาจมีคำถามหลักเพียง 1 คำถาม หรืออาจมีหลายคำถามใน 1 การศึกษาก็ได้ แต่สุดท้ายแล้วต้องนำสู่การสรุปคำถาม และคำตอบทั้งหมดภายใต้ชื่อเรื่องที่นำเสนอ ซึ่งจะมีแนวทางการตั้งชื่อเรื่องดังนี้

การตั้งชื่อเรื่องในการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นนั้นมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ชื่อเรื่องที่ดีต้องมีความกระชับรัดกุมพร้อมด้วยโวหารที่กระตุ้นความสนใจของผู้อ่าน โดยปกติแล้ว การตั้งชื่อเรื่องควรสะท้อนให้เห็นแก่นสำคัญ หรือคำถามหลักในการศึกษา ในบางกรณีจึงอาจตั้งชื่อเรื่องตอนศึกษาแล้วเสร็จ โดยใช้หัวข้อ และคำถามในการศึกษาเป็นชื่อเรื่องไปก่อน การตั้งชื่อที่ดีควรประกอบด้วยนัยสะท้อนให้เห็นความเป็นคนในบริบทของพื้นที่ และมีระยะเวลา ทั้งยังต้องเป็นเรื่องที่คนส่วนมากให้ความสนใจ เช่น การศึกษาคติความเชื่อในประเพณีเลี้ยงผีปู่ตา ของชาวบ้านนาเมือง ตำบลนาเมือง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ระหว่าง พุทธศักราช 2520-2555 ซึ่งการตั้งชื่อเรื่องเช่นนี้ แม้สามารถสะท้อนให้เห็นถึงคำถามในการศึกษา กลุ่มคน และระยะเวลา ทว่ากลับไม่สามารถกระตุ้นความน่าสนใจออกมาได้ จนเมื่อศึกษาเรื่องนี้แล้วเสร็จ และได้คำตอบแล้วว่าชาวบ้านนาเมืองเชื่อว่าผีปู่ตาคือผู้ปกป้องภัยอันตรายต่าง ๆ ดังนั้น เมื่อถึงเทศกาลเลี้ยงผีปู่ตาทุกคนในชุมชนจะร่วมมือร่วมใจกัน ประกอบพิธีโดยอัตโนมัติ สะท้อนความเป็นกลุ่มคนที่อยู่ในพื้นที่เดียวกัน นับถือผีตัวเดียวกัน ซึ่งมีประเพณีการเลี้ยงผีเป็นเครื่องกระชับเครือข่ายตามเวลาที่กำหนด จึงอาจปรับปรุงชื่อเรื่องใหม่ว่า พื้นที่เวลา ผีปู่ตา และชาวบ้านนาเมือง พุทธศักราช 2520 - 2555 (ทวีศิลป์ สืบวัฒนะ. 2554 : 115 - 119.)

1.3.5 แนวทางการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นผ่านประวัติศาสตร์บอกเล่า

อัมพร จิรัฐติกร (2558) กล่าวว่าการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นผ่านประวัติศาสตร์บอกเล่าเป็นการหาข้อมูลจากการสัมภาษณ์ในเรื่องราวที่ผู้ถูกสัมภาษณ์ได้ผ่านประสบการณ์เหล่านั้นมาโดยตรง ประวัติศาสตร์บอกเล่าเกิดขึ้นจากแนวคิดที่ควรเปิดโอกาสให้บุคคลที่มีชีวิตอยู่ในช่วงเวลาในประวัติศาสตร์ได้บอกเล่าเรื่องราวที่พวกเขาเรียนรู้และสร้างขึ้น

การศึกษาประวัติศาสตร์บอกเล่าใช้การสัมภาษณ์เป็นหลัก โดยเฉพาะผู้สูงอายุที่นับวันต้องล้มหายตายจากไปพร้อมกับเรื่องราวที่ยังมิได้ถ่ายทอดไว้ การสัมภาษณ์นั้นควรใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (Indepth interview) และข้อมูลที่ต้องการคือข้อมูลเชิงพรรณนา เพื่อเปิดเผยข้อมูลที่อาจยังมิได้บันทึก มีข้อสงสัยว่าเป็นหลักฐานในการเข้าใจอดีตได้ดีเหมือนหลักฐานเอกสารหรือไม่ และยังมีข้อถกเถียงในประเด็นที่ว่าความทรงจำของใครด้วยได้รับการบันทึก และประเด็นเส้นแบ่งระหว่างความทรงจำร่วมและความทรงจำของปัจเจกมีเส้นแบ่งอยู่ที่ใด แต่ความจริงย่อมมีหลายด้านเสมอ และสิ่งที่แน่นอนคือข้อมูลที่ได้มาสามารถมั่นใจได้ว่าจะสามารถได้เรื่องราวและเหตุผลของคนเล่าที่เลือกจำเหตุการณ์เหล่านั้นในสายตาของตน

อย่างไรก็ดี ต้องยอมรับว่าประวัติศาสตร์บอกเล่าสามารถให้เรื่องราวที่มีข้อจำกัดในเรื่องของเวลาที่อาจย้อนไปได้เท่าที่ชีวิตของผู้เล่าได้พบเห็นมาเท่านั้น เรื่องราวเหตุการณ์ที่เก่าแก่ไปกว่านั้นยังจำเป็นต้องใช้วิธีการอื่นนั่นคือการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นการศึกษาด้วยเอกสาร ดังต่อไปนี้

1.3.6 แนวทางการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นด้วยการศึกษาเอกสาร

เป็นวิธีการที่สืบทอดมาจากการศึกษาประวัติศาสตร์ด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์ ซึ่ง ดนัย ไชโยธธา (2537) ได้กล่าวว่า ประวัติศาสตร์ต้องตอบความสงสัยว่ากว่าจะมาถึงปัจจุบัน มนุษย์ได้ผ่านเรื่องราวอย่างไรมาบ้าง และอดีตเหล่านั้นมีความสัมพันธ์กับปัจจุบันอย่างไร โดยผู้ศึกษาควรยึดหลักวิธีการทางประวัติศาสตร์ ซึ่งเป็นกระบวนการในการค้นคว้าหาข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ ทั้งเป็นกระบวนการเสริมในการรวบรวมข้อมูล และทดสอบข้อความจริงของข้อมูล นักประวัติศาสตร์อาจสร้างโครงร่างของสมมติฐานขึ้น โดยเป็นการคาดคะเนชั่วคราว แล้วทดสอบ และตรวจสอบหลักฐาน ซึ่งเป็นกระบวนการที่นักประวัติศาสตร์ต้องทำงานกระทั่งครอบคลุมหลักฐานทั้งหมด จึงจะพิจารณาว่าสมมติฐานนั้นสามารถใช้อธิบายได้โดยสอดคล้องกับหลักฐานที่มีอยู่หรือไม่ หรือต้องเพิกถอนสมมติฐานนั้นไปเนื่องจากหลักฐานไม่เพียงพอ โดยมีขั้นตอนตามลำดับดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การกำหนดเป้าหมาย นักประวัติศาสตร์ต้องมีจุดประสงค์ชัดเจนว่าจะศึกษาอะไร อดีตส่วนไหน สมัยอะไร และเพราะเหตุใด เป็นการตั้งคำถามที่ต้องการศึกษา นักประวัติศาสตร์ต้องอาศัยการอ่าน การสังเกต และควรต้องมีความรู้กว้าง ๆ ทางประวัติศาสตร์ในเรื่องนั้น ๆ มาก่อนบ้าง ซึ่งคำถามหลักที่นักประวัติศาสตร์ควรคำนึงอยู่ตลอดเวลาอันเป็นพื้นฐานในการศึกษาประวัติศาสตร์ นั่นคือ (What) เกิดเหตุการณ์อะไรขึ้น (When) เหตุการณ์นั้นเกิดขึ้นเมื่อไหร่ (Where) เหตุการณ์นั้นเกิดขึ้นที่ไหน (Why) ทำไมจึงเกิดเหตุการณ์นั้นขึ้น (How) เหตุการณ์นั้นเกิดขึ้นได้อย่างไร

ขั้นตอนที่ 2 การรวบรวม และคัดเลือกหลักฐาน นักประวัติศาสตร์ต้องพยายามสืบค้นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ทั้งหลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษร และหลักฐานที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษร ทั้งที่เป็นหลักฐานขั้นต้น (ปฐมภูมิ) และหลักฐานขั้นรอง (ทุติยภูมิ) ในบางครั้งโลกแห่งข้อมูล

อาจมากมายมหาศาลจนผู้ศึกษาอาจหลงไปกับเรื่องราวเหล่านั้นได้ ผู้ศึกษาประวัติศาสตร์ที่ดีจึงควรตั้งมั่นในประเด็นศึกษา และมีการจัดบันทึกรายละเอียดต่าง ๆ ทั้งข้อมูล และแหล่งข้อมูลให้เป็นระบบอย่างสมบูรณ์ และถูกต้อง

ขั้นตอนที่ 3 การวิเคราะห์ และการประเมินคุณค่าของหลักฐาน หลังการรวบรวม และคัดเลือกหลักฐานแล้ว นักประวัติศาสตร์จะตรวจสอบหลักฐาน และข้อมูลในหลักฐานเหล่านั้น ด้วยวิพากษ์วิธีทางประวัติศาสตร์ เพื่อหาความน่าเชื่อถือของหลักฐาน โดยอาศัยการวิพากษ์หลักฐาน (external criticism) หรือการวิพากษ์ภายนอก คือการพิจารณาตรวจสอบหลักฐานที่ได้คัดเลือกไว้แต่ละชิ้นว่ามีความน่าเชื่อถือเพียงใดมีได้มุ่งที่ข้อมูลในหลักฐาน โดยเป็นการประเมินตัวหลักฐานว่าเป็นของจริงหรือของปลอม ตลอดจนสามารถใช้เป็นหลักฐานได้หรือไม่ ซึ่งมีหลักในการพิจารณาเบื้องต้น อาทิ การพิจารณาว่าอายุของเอกสารสอดคล้องกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นหรือไม่ ส่วนการเขียน วิธีการสะกดสอดคล้องกับยุคสมัยของเหตุการณ์หรือไม่ เมื่อทำการวิพากษ์หลักฐานแล้วจึงทำการวิพากษ์ข้อมูล (internal criticism) หรือการวิพากษ์ภายใน คือ การพิจารณาเนื้อหาหรือความหมายที่แสดงออกในหลักฐาน เพื่อประเมินคุณค่า และความน่าเชื่อถือ ตลอดจนความหมายที่แท้จริง อาทิ ผู้เขียนเป็นใคร มีความรู้เกี่ยวกับเรื่องที่เขียนหรือไม่ อยู่ใกล้เหตุการณ์เพียงใด ตลอดจนเป็นผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียกับเหตุการณ์หรือไม่

ขั้นตอนที่ 4 การตีความหลักฐาน คือ การพิจารณาข้อมูลในหลักฐานว่าผู้สร้างหลักฐานมีเจตนาที่แท้จริงอย่างไร นับเป็นกระบวนการที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง โดยอาศัยการตีความแนวดิ่งตามประเด็นที่ศึกษา และการตีความในแนวราบโดยยึดลำดับเวลา เพื่อหาความสัมพันธ์ของเหตุการณ์ต่าง ๆ ตลอดจนความหมาย และเจตนาของผู้สร้างหลักฐาน

ขั้นตอนที่ 5 การสังเคราะห์ประวัติศาสตร์ คือขั้นตอนของการเชื่อมโยงข้อมูลที่ผ่านกระบวนการตีความมาแล้ว มาจำแนกประเภทโดยเรื่องเดียวกันควรจัดไว้ด้วยกัน รวมทั้งเรื่องที่เกี่ยวข้อหรือสัมพันธ์กัน เรื่องที่เป็นเหตุเป็นผลซึ่งกัน และกัน จากนั้นจึงวางโครงสร้างของเรื่อง ตามสมมติฐานหลัก และสมมติฐานรอง แล้วถ่ายทอดอย่างมีเอกภาพ และมีเหตุผล

พัฒนาการของการศึกษาประวัติศาสตร์อีสานเริ่มต้นขึ้นในราว พุทธศักราช 2435 งานชิ้นแรก ๆ ที่บอกเล่าเรื่องราวของเมืองสุวรรณภูมิคือ พงศาวดารหัวเมืองมณฑลอีสาน ของหม่อมอมรวงษ์วิจิตร (ม.ร.ว.ปฐม คเนจร) ปัจจุบันได้จัดพิมพ์อยู่ใน ประชุมพงศาวดารฉบับกาญจนาภิเษก เล่มที่ 9 เอกสารชิ้นนี้ นับเป็นตำราสำคัญในการเริ่มต้นศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในภาคอีสาน และถือเป็นหลักฐานชิ้นต้นสำคัญเพราะผู้เรียบเรียงเป็นผู้ที่มีความรู้ดี และมีความรักในการสืบค้นหาความเป็นมาของบ้านเมืองต่าง ๆ เนื้อหาสาระในพงศาวดารหัวเมืองมณฑลอีสาน ประกอบด้วยส่วนสำคัญ 3 ส่วน ส่วนแรกกล่าวถึงขอบเขตทางภูมิศาสตร์ และประชากรของมณฑลอีสาน พร้อมด้วยบริบททางการเมืองระหว่างประเทศในขณะนั้น ซึ่งเป็นช่วงสำคัญที่สยามกำลังเผชิญหน้ากับฝรั่งเศส เนื้อหาส่วน

ที่ 2 เป็นส่วนของตำนานการตั้งบ้านเมืองในมณฑลอีสาน โดยกล่าวถึงเจ้าสุทนต์ราชาผู้ครองนครกาละจำบากนาคบุรีศรี และตำนานญาคูขี้หอม หรือพระครูโพนสะเม็ด จากนั้นจึงกล่าวถึงการสร้างบ้านเมืองของกลุ่มพระครูโพนสะเม็ด โดยปรากฏเรื่องราวการสร้างเมืองทุ่ง และการโยกย้ายมาตั้งเมืองสุวรรณภูมิ ตลอดจนเรื่องราวของเหตุการณ์สำคัญในเมืองสุวรรณภูมิหลายตอน และเนื้อหาส่วนที่ 3 เป็นส่วนที่เรียบเรียงจากเอกสารทางราชการ อาทิ เรื่องการตั้งเมืองใหม่ ความขัดแย้งของกรมการเมืองในเมืองต่าง ๆ การเสียด้อย และการปราบปรามโจรผู้ร้าย ส่วนนี้ถือเป็นหลักฐานชั้นต้นที่พอให้ความเชื่อถือได้อย่างมาก (ปฐม เคนจร. 2545 : 281 - 407)

หนังสือสำคัญในการศึกษาประวัติศาสตร์สุวรรณภูมิเล่มต่อมาคือ ประวัติศาสตร์อีสาน ของ เต็ม วิภาคย์พจนกิจ เป็นวรรณกรรมที่ขยายขอบเขตของเนื้อหาจากพงศาวดารหัวเมืองมณฑลอีสานให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น โดยแยกการพรรณนาประวัติความเป็นมาของเมืองต่าง ๆ ตามลุ่มแม่น้ำ ประกอบด้วยลุ่มแม่น้ำมูลตอนต้น ลุ่มแม่น้ำมูลตอนล่าง ลุ่มแม่น้ำชี และลุ่มแม่น้ำโขง เรื่องกบฏเจ้าอนุวงศ์ ลักษณะการปกครองก่อนปฏิรูป การปฏิรูปการบริหาร หัวเมืองลาวกาวสมัยพระบรมวงศ์เธอ กรมหลวงพิชิตปรีชากร เรื่องระบบเทศาภิบาล ลักษณะจัดเขตปกครองตามระบบเทศาภิบาล ในมณฑลภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มณฑลลาวกาวสมัยพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงสรรพสิทธิประสงค์ กบฏผีบาบผีบุญประกาศเปลี่ยนแปลงนามณฑล และศึกดินนาในเมืองประเทศราช การเสด็จตรวจราชการของเจ้านาย และข้าราชการผู้ใหญ่ อาณาเขตหลวงพระบางฝั่งขวา นครจำปาศักดิ์ และเมืองมะโนไพร เมื่อเสียแก่ฝรั่งเศส ลักษณะการเขียนของเต็ม วิภาคย์พจนกิจ มีจุดเด่นตรงที่ใช้ภาษาที่รัดกุมกระชับมีเทคนิคการบรรยายจากต้นสู่ปลายทำให้เข้าใจง่าย และการที่เป็นเชื้อสายของผู้ร่วมจัดทำพงศาวดารหัวเมืองมณฑลอีสาน และเป็นข้าราชการคนสำคัญทำให้งานชิ้นนี้มีส่วนที่เป็นหลักฐานชั้นต้นที่มีความน่าเชื่อถือ หนังสือเล่มนี้ให้เรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับเมืองสุวรรณภูมิอย่างละเอียดหลายตอน เช่น การก่อตั้งเมือง การสร้างวัด และสถานที่สำคัญ ตลอดจนเหตุการณ์ความขัดแย้งของชนชั้นปกครอง และการปฏิรูปเข้าสู่ระบบมณฑลเทศาภิบาลจึงเป็นหนังสือที่ทำให้เห็นถึงการถูกลดบทบาทของเมืองสุวรรณภูมิจากการเป็นเมืองสู่การเป็นอำเภอในที่สุด (เต็ม วิภาคย์พจนกิจ. 2546)

นอกจากวรรณกรรมที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับภูมิหลังทางประวัติศาสตร์แล้ว ยังมีวรรณกรรมที่ให้ข้อมูลเชิงมานุษยวิทยา และภูมิศาสตร์ในอดีต อาทิ บันทึกการเดินทางในลาว ภาค 1 พุทธศักราช 2438 ของ เอเจียน แอมอนิเย จาก Voyage Dans Le Laos 1895 แปลโดยทองสมุทรรโทเร และ สมหมาย เปรมจิตต์ ซึ่งเป็นบันทึกการเดินทางสำรวจดินแดนลุ่มแม่น้ำโขง และอีสาน นับเป็นงานสำรวจที่มีความละเอียดเป็นอย่างยิ่ง มีเนื้อหาแบ่งเป็น เรื่องทรัพยากร ประชากร การหาเลี้ยงชีพ ภูมิประเทศ จาริตประเพณี ความเชื่อทางศาสนา การค้าขายแลกเปลี่ยน ระบบเงินตรา วัดและศาสนสถาน และเรื่องราวทั่วไป อาทิ ฝูงวัวต่าง ช้างต่อ ปลากะเบนแม่น้ำมูล กฎหมาย ตำรวจ

และโจรสลัด ในเอกสารนี้กล่าวถึงชื่อเสียงของเกลือเมืองศรีภูมิ ซึ่งเป็นอีกนามหนึ่งของเมืองสุวรรณภูมิ (เอเจียน แอมอนิเย. 2539)

บันทึกการเดินทางในลาว ภาค 2 พุทธศักราช 2440 ของ เอเจียน แอมอนิเย จาก Voyage Dans Le Laos 1895 แปลโดยทองสมุทร โดเร และ สมหมาย เปรมจิตต์ บันทึกการเดินทางในลาวฉบับที่สองนี้ กล่าวถึงการเดินทางเพื่อสำรวจหาศิลาจารึกในบริเวณภาคอีสานตอนล่าง ประเด็นหลักที่น่าสนใจของเอกสารฉบับนี้คือวิถีชีวิตของผู้คนที่อยู่ในบริเวณสองฝั่งแม่น้ำโขง และเส้นทางการค้าขายแลกเปลี่ยนที่เชื่อมโยงกันภายในภูมิภาคระบบไพร่ทาส และการค้าทาส ภาษี และการเกณฑ์แรงงาน เป็นต้น ความสำคัญของบันทึกเล่มนี้ คือการเป็นหลักฐานขั้นต้นที่แสดงให้เห็นเส้นทางการคมนาคม และทัศนคติของชาวตะวันตกที่มีต่อเรื่องราวต่าง ๆ ในลุ่มแม่น้ำโขง และดินแดนอีสาน หนังสือเล่มนี้ กล่าวถึงเส้นทางการเดินทางเข้ามายังสุวรรณภูมิ และบอกเล่าเรื่องราววิถีชีวิตของคนกลุ่มต่าง ๆ ในเมืองแห่งนี้หลายตอน ทั้งยังบอกเล่าเรื่องราวทางเศรษฐกิจ เช่นการผลิต และการค้าขายภายในเมืองสุวรรณภูมิที่น่าสนใจ (เอเจียน แอมอนิเย. 2541)

แอ่งอารยธรรมอีสาน ของศรีศักร วัลลิโภดม ซึ่งใช้ร่องรอยหลักฐานทางโบราณคดีเพื่ออธิบายพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของอีสาน และเห็นถึงพัฒนาการของดินแดนที่ต่อมาจะกลายเป็นเมืองสุวรรณภูมิ ตั้งแต่ชุมชนก่อนประวัติศาสตร์ และชุมชนที่พัฒนาต่อเนื่องจนเข้าสู่สมัยประวัติศาสตร์ โดยให้ความสำคัญต่อปัจจัยจากสภาพภูมิศาสตร์ที่มีผลต่อการปรับตัวของมนุษย์ ตลอดจนเครือข่ายที่มีความเชื่อมโยงทางวัฒนธรรม นับเป็นการขยายพรมแดนความรู้เกี่ยวกับอดีตของอีสานอย่างลึกซึ้ง (ศรีศักร วัลลิโภดม. 2546)

การปกครองระบบเทศาภิบาลของประเทศสยาม พุทธศักราช 2435 - 2458 ของ เตช บุนนาค ได้อธิบายภาพแห่งความเปลี่ยนแปลงหลังการปฏิรูปการปกครอง พุทธศักราช 2435 ivo อย่างละเอียด โดยมีประเด็นสำคัญคือปัจจัยความเปลี่ยนแปลงอันเกิดจากการเมืองระหว่างประเทศ ซึ่งสภาพการเมืองของสยามทั้งในเขตภุธรและนครหลวง ล้วนมีส่วนสัมพันธ์อยู่กับการเมืองภายนอกอย่างใกล้ชิด และการก่อตั้งการปกครองส่วนท้องถิ่นให้มีระบบรวมศูนย์ดังที่เรียกกันว่าระบบเทศาภิบาลระหว่าง พุทธศักราช 2435 - 2442 รวมทั้งการปรับปรุงและพัฒนาให้รัดกุมยิ่งขึ้นระหว่าง พุทธศักราช 2442 - 2458 มีผลกระทบโดยตรงกับวิถีชีวิตของคนทั่วประเทศ ในระยะเวลาแห่งความเปลี่ยนแปลงนี้ สยามได้ใช้เครื่องมือหลายชนิดในการควบคุมหัวเมืองอย่างใกล้ชิด และพระพุทศศาสนา คือเครื่องมืออันหนึ่งในการสร้างรัฐชาติให้เป็นปึกแผ่นขึ้น (เตช บุนนาค. 2548)

คณะสงฆ์สร้างชาติ สมัยรัชกาลที่ 5 ของ ปฐม ตาคะนานันท์ อธิบายถึงความสัมพันธ์ระหว่างพุทธศาสนากับการเมืองไว้ว่า รัฐสยามก่อนจะกลายเป็นรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ถูกอธิบายว่าเป็นรัฐแบบ รัฐอาณานิคม หรือ รัฐศักดินา ดังที่สมเด็จพระยาตำราจาชานุภาพทรงเรียกว่า ประเทศราชาธิราช และมีพระดำริว่าลักษณะการปกครองแบบเดิม

ของสยามก่อน พุทธศักราช 2435 คล้ายกับรัฐหรือแคว้นในชมพูทวีปหรือรัฐในเยอรมนี คือไม่ได้มีพระนครหลวงแห่งเดียวที่เป็นศูนย์กลางการปกครองของพระราชอาณาจักร อย่างแท้จริง แต่เป็นการปกครองทั่วกันไปหรือมีอำนาจการปกครองหลายศูนย์กลาง ซึ่งความสัมพันธ์ของรัฐดังกล่าวอาศัยระบบบรรณาการเป็นเครื่องแสดงความอ่อน น้อมยอมเป็นเมืองขึ้น แต่อำนาจในการปกครองหาได้มีอยู่จริงลักษณะ เช่นนี้จึงมีความเปลี่ยนแปลงเมื่อผู้ปกครองมีความปรารถนาที่จะสร้างรัฐที่มี อำนาจการปกครองที่แท้จริงมากกว่าการปกครองที่มีอำนาจอย่างหลวม ๆ แบบที่เคยเป็นมา ซึ่งการจัดการศึกษา และการปกครองคณะสงฆ์ที่สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรสได้ทรงมีบทบาทโดยตรง ทั้งในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทำให้พระองค์ทรงมีส่วนร่วมอย่างสำคัญในการสถาปนาอุดมการณ์แห่งรัฐสยามที่กำลังจะเปลี่ยนผ่านเข้าสู่ความเป็นรัฐแบบใหม่ รวมทั้งการทำให้อุดมการณ์ดังกล่าวแพร่หลายออกไปจนเป็นที่ยอมรับกว้างขวาง กลายเป็นวัฒนธรรมแห่งรัฐที่มีมาตรฐานเดียวกัน ความเป็นเหตุเป็นผล และมีความเป็นระเบียบ ตั้งแต่นั้นมา การทำให้พุทธศาสนาตอบสนองความจำเป็นของรัฐ สมบูรณาญาสิทธิราชย์นั้น สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรสทรงสืบทอดพระบรมราชโองบายที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงริเริ่มไว้ นั่นก็คือ การทำให้พุทธศาสนาในประเทศไทยมีความเป็นไทย มากขึ้น ส่งผลถึงบทบาทในการทำให้จิตตภาพของชาติไทยที่มีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นหัวใจ กลายเป็นจิตตภาพที่ชัดเจนและเป็นที่รับรู้ของคนทุกชั้น โดยมีพระภิกษุสามเณรที่เข้ามาสู่ระบบการศึกษาและระบบการปกครองคณะสงฆ์ ทั้งในสมัย สมบูรณาญาสิทธิราชย์และในสมัยหลังทำหน้าที่ในการเผยแพร่มนต์คัมภีร์เหล่านั้นไปสู่คนทั่วไปทั้งในเขตเมืองและชนบท ทั่วประเทศอีกทอดหนึ่ง (ปฐม ตาคะนานันท์. 2551)

คุณูปการของงานเขียนเหล่านี้ คือข้อมูลของเรื่องราว และเหตุการณ์สำคัญต่าง ๆ ซึ่งสามารถนำมาเป็นโครงร่างเพื่อตรวจสอบ และเทียบเคียงข้อมูลต่าง ๆ เช่น เวลา เหตุการณ์ บุคคล สถานที่ เป็นต้น

อย่างไรก็ดี การศึกษาประวัติศาสตร์ด้วยเอกสารยังมีข้อจำกัดเมื่อนักประวัติศาสตร์ย้ายพื้นที่ในการศึกษาจากศูนย์กลางสู่การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นซึ่งในบางพื้นที่อาจไม่มีประเพณีการบันทึกเรื่องราวประจำวัน หรือเรื่องราวทั่วไปเป็นลายลักษณ์อักษร ด้วยเหตุนี้ผู้ศึกษาจึงจำเป็นต้องใช้แนวทางการศึกษาผ่านการบันทึกหรือเรื่องเล่าแบบอื่น ๆ ทั้งในรูปแบบที่มีการบันทึก หรือไม่มีการบันทึก อาทิ ตำนาน หรือนิทาน ดังที่จะกล่าวต่อไป

1.3.7 การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นโดยใช้ตำนานนิทาน

นักประวัติศาสตร์หลายท่านได้ให้แนวทางการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นโดยใช้ตำนานนิทานไว้ เช่น เดวิด เค. วัลลอบ (2527) กล่าวว่า ตำนานเป็นแบบฉบับการบันทึกเรื่องราว เหตุการณ์ของอดีตที่เก่าแก่ที่สุดเนื้อหาส่วนใหญ่ของตำนานมักเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา โดยมักเริ่มจาก

เรื่องราวสมัยพุทธกาลแล้วเชื่อมโยงมายังพื้นที่ และเวลาที่ผู้เขียนมีชีวิตอยู่ ดังนั้นการเขียนตำนานขึ้นมาจึงมีนัยของการแสดงความชอบธรรม หรือสร้างความขลังให้แก่ สถาบันใดสถาบันหนึ่ง

นิธิ เอียวศรีวงศ์ และอาคม พัตติยะ (2525) ระบุว่า ตำนาน (legend) คือ เรื่องราวที่เล่าสืบต่อกันมา (มุขปาฐะ) และกล่าวกันว่า มีเนื้อหาสอดแทรกอิทธิทธิปาฏิหาริย์มากกว่า หลักฐานชนิดอื่น ๆ โดยปกติแล้ว สังคมโบราณในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มิใช่สังคมแห่งการบันทึก หรือติดต่อสื่อสารด้วยตัวอักษร หลักฐานจำนวนมากจึงอยู่ในรูปแบบของคำบอกเล่า แล้วอาจมีคำบอกเล่าส่วนหนึ่งได้รับการบันทึก ในขณะที่คำบอกเล่าธรรมดาไม่มีสถานภาพเพียงตำนานนิทาน คำบอกเล่าที่ได้รับการบันทึกอาจกลายเป็นพงศาวดาร หรือหลักฐานชั้นต้น และคำบอกเล่าที่ไม่ได้รับการบันทึกจึงย่อมคงสถานภาพเป็นตำนานนิทานไม่เปลี่ยนแปลง

อานันท์ กาญจนพันธุ์ (2527) ให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับการนำตำนานมาใช้เพื่อศึกษาอดีตว่าเนื้อหาของตำนานไม่อาจแยกออกจากลักษณะความคิดพื้นฐานของผู้เขียนตำนานนั้น (Content และ form) ก่อนจะดึงเนื้อหาของตำนานมาสร้างประวัติศาสตร์ นักประวัติศาสตร์จึงควรระลึกถึงคำถามที่ควรถามเอกสารอันเป็นหลักฐานอยู่เสมอว่า ทำไมจึงมีผู้เขียนเอกสารนั้น และทำไมเขาจึงเขียนเช่นนั้น คำตอบที่ได้จะเป็นแนวทางในการวิเคราะห์เนื้อหาของเอกสารนั้น ทำให้ทราบความหมายที่แท้จริงของเนื้อหา

ตำนานนั้นเป็นผลผลิตของจินตนาการเกิดจากความคิดและความเชื่อที่ต้องการความเข้าใจที่แตกต่างจากสายตาของปัจจุบัน ในตำนานจึงเต็มไปด้วยสัญลักษณ์ที่สร้างคิดจากแนวคิดของสังคมในยุคสมัยนั้นการแปลสัญลักษณ์ จึงต้องอาศัยความเข้าใจความคิด และระบบคุณค่าของสังคมนั้น

อย่างไรก็ดี ในตำนานนั้นมีธรรมชาติของเรื่องราวที่เต็มไปด้วยอิทธิทธิปาฏิหาริย์ ที่มีเชื้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ จึงไม่สามารถนำเหตุการณ์ในตำนานมาใช้เป็นข้อสรุปโดยปราศจากความเข้าใจในความหมายระหว่างบรรทัด การใช้ตำนานเพื่อศึกษาประวัติศาสตร์จึงต้องทำการขุดลงไปให้ลึกยิ่งกว่าเรื่องราวที่ปรากฏ นั่นคือการศึกษาเนื้อหาภาพรวม และสัญลักษณ์ที่ซ่อนอยู่ในระบบคิดของท้องถิ่นนั้น ๆ (อานันท์ กาญจนพันธุ์, 2527 : 189 - 190)

ด้วยเหตุที่ว่าตำนานคือผลผลิตทางความคิดพื้นฐานของผู้สร้าง และผู้ผลิตซ้ำ เรื่องราวเหล่านั้น คำถามสำคัญจึงมิได้มีเพียงว่าตำนานกำลังเล่าเรื่องราวอะไรเท่านั้น ยังมีคำถามสำคัญอีกประการหนึ่งว่าเพราะเหตุใดจึงมีการสร้างตำนานเรื่องนั้น ๆ ขึ้น และเพราะเหตุใดจึงมีการคัดลอกต่อ หรือเพราะเหตุใดจึงมีการบอกเล่าตำนานนั้นต่อ คำตอบที่ได้จากคำถามเหล่านี้จะสามารถเป็นแนวทางในการวิเคราะห์เนื้อหาของตำนานให้เห็นถึงความหมายที่แท้จริง (อานันท์ กาญจนพันธุ์, อ้างแล้ว)

ในทัศนะของตำนานเรื่องราวที่ปรากฏอยู่นั้นล้วนเป็นความจริงโดยมีต้องสงสัย เนื่องจากเป็นเรื่องราวของพุทธองค์ผู้ค้นพบความจริงอันสูงสุด และตำนานนั้นเกิดขึ้นเพื่อเป็นพุทธบูชา ซึ่งจะทำความเข้าใจเรื่องนี้ได้ต้องอาศัยความเข้าใจเรื่องพื้นที่ และความเข้าใจเรื่องเวลาในตำนาน เช่น แนวคิดนามธรรมเกี่ยวกับพื้นที่ซึ่งล้วนมีผู้มีอำนาจสามารถกำหนดกฎกติกาได้ เช่น พามีเจ้าฟ้า ดินมีเจ้าดิน เมืองมีเจ้าเมือง ปามีเจ้าป่า เมื่อเปลี่ยนพื้นที่นั้นอาจเปลี่ยนกฎกติกา เช่น ป่า ที่หมายถึงพื้นที่ที่มีเจ้าป่าคอยดูแล ปามีความผูกพันกับชีวิตเพราะเป็นที่พึ่งสำคัญในการหาอาหาร ใช้อยู่อาศัย ตลอดจนใช้เพื่อหลบหนีอำนาจบ้านเมือง เป็นต้น (อานันท์ กาญจนพันธุ์, 2563 : 132 - 133)

ประเด็นสำคัญของการใช้ตำนานในการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นมีความสำคัญอยู่ 3 ประเด็น ประเด็นแรก ตำนานเป็นผลผลิตของสังคมนั้น ๆ ประเด็นที่สองตำนานเกิดขึ้นเพื่อสร้างความชอบธรรมหรือสร้างความศักดิ์สิทธิ์ และประเด็นที่สามคือความเข้าใจในตำนานเป็นไปได้ผ่านการตั้งคำถามว่าตำนานนั้น ๆ ถูกสร้างขึ้นเพื่ออะไร ข้อสรุปทั้งสามประเด็นแสดงให้เห็นว่าตำนานสามารถนำมาใช้สะท้อนความคิดของคนในแต่ละยุคสมัยซึ่งจะช่วยให้ได้ภาพของอดีตที่ละเอียดชัดเจนขึ้น

จากการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เพื่อนำไปสู่การส่งเสริมการท่องเที่ยว ผ่านทุนทางวัฒนธรรมในเมืองสุวรรณภูมิ ประกอบด้วย ความหมายของประวัติศาสตร์ท้องถิ่น คุณค่าในการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และแนวทางการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น สามารถสร้างข้อสรุปเพื่อเป็นแนวทางในการวิจัยได้ 3 ประการ ประกอบด้วย

ประการแรกประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่สร้างขึ้นต้องแสดงให้เห็นถึงปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกอันเป็นพลังในการบันทาลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงและความสืบเนื่องในพัฒนาการของท้องถิ่น

ประการที่สองประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่สร้างขึ้นต้องฉายให้เห็นถึงความหมาย และความคิดของแต่ละยุคสมัย และต้องมุ่งอธิบายว่าเหตุการณ์แต่ละเหตุการณ์เกิดขึ้นได้อย่างไรมากกว่าการเล่าเรื่องไปตามลำดับเวลา

ประการที่สามประวัติศาสตร์ที่สร้างขึ้นต้องอาศัย วิธีการที่ครอบคลุมมากพอสมควรตามเนื้อหาประเด็นที่เหมาะสม คือต้องผสมผสานประวัติศาสตร์บอกเล่า การศึกษาเอกสาร และการใช้ตำนานนิทานในการศึกษาเพื่อให้เห็นถึงเหตุการณ์ ปัจจัย และโลกทัศน์ของผู้คนในเหตุการณ์เหล่านั้น

2. ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ประกอบด้วย 1) นโยบายและการส่งเสริมการท่องเที่ยว 2) การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ 3) แนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมการท่องเที่ยว 4) แนวคิดและทฤษฎีประชากรศาสตร์ 5) แนวคิดเกี่ยวกับอุปสงค์การท่องเที่ยว 6) แนวคิดเกี่ยวกับความพึงพอใจของผู้บริโภค ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.1 ความหมายและนโยบายเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

องค์การสหประชาชาติได้นิยามความหมายของการท่องเที่ยวไว้ว่า หมายถึง กิจกรรมที่มีเงื่อนไขเกี่ยวข้องอยู่ 3 ประการ คือ 1) ต้องมีการเดินทาง 2) ต้องมีสถานที่ปลายทางที่ประสงค์จะไปเยี่ยมเยือน และ 3) ต้องมีจุดมุ่งหมายของการเดินทาง และได้ อธิบายเพิ่มเติมของจุดมุ่งหมายของการเดินทางท่องเที่ยวไว้ว่า การเดินทางท่องเที่ยวต้องมีใช้เพื่อ การประกอบอาชีพ และการไปอยู่ประจำ และเป็นไปเพื่อวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างดังต่อไปนี้ได้แก่ เพื่อพักผ่อนในวันหยุด เพื่อวัฒนธรรมหรือศาสนา เพื่อการศึกษา เพื่อการกีฬาและบันเทิง เพื่อชมประวัติศาสตร์และความสนใจพิเศษ เพื่องานอดิเรก เพื่อเยี่ยมเยือนญาติมิตร เพื่อวัตถุประสงค์ทางธุรกิจและเพื่อเข้าร่วมประชุมหรือสัมมนา (ฉัตรชนก บุญไชยและรุ่งเกียรติ แก้วเพชร. 2556 : 6)

การท่องเที่ยวมีหลายรูปแบบ อาทิ การท่องเที่ยวชุมชน การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวเชิงเกษตร การท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพและกีฬา ตลอดจนการท่องเที่ยวยุคประวัติศาสตร์ ซึ่งการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่น่าสนใจทั้งจากความต้องการของนักท่องเที่ยว หรือการถูกจัดให้เป็นกลุ่มสินค้าการท่องเที่ยวที่สำคัญของประเทศ รวมทั้งนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวของภาครัฐที่มุ่งรักษาและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ โดยมีการสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน (องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน), ออนไลน์, 2554)

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 จาก พ.ศ.2560 – 2564 ได้สนับสนุนให้เกิดความสมดุลและยั่งยืนในการพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวที่คำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับของระบบนิเวศ และศักยภาพของพื้นที่ ตลอดจนสนับสนุนเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์และวัฒนธรรมเพื่อสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันของธุรกิจบริการและการท่องเที่ยวที่มีศักยภาพให้เติบโตและสนับสนุนภาคการผลิตภายในพื้นที่ เนื่องจากสังคมไทยมีปัญหาด้านความเหลื่อมล้ำของรายได้ ความเสื่อมโทรมของทรัพยากร และการกระจุกตัวของกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ด้วยเหตุนี้จึงมีความจำเป็นที่จะต้องกระจายรายได้สร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ โดยกำหนดอยู่ในยุทธศาสตร์การสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและแข่งขันได้อย่างยั่งยืน การท่องเที่ยวสามารถทำรายได้และแข่งขันได้มากขึ้น ซึ่งมีแนวทางการพัฒนาที่มุ่งเน้นการสร้างเชื่อมโยงของห่วงโซ่มูลค่าระหว่างภาคเกษตร อุตสาหกรรม บริการ และการค้าการลงทุน หมายความว่า การท่องเที่ยว

จะต้องมีความเชื่อมโยงกับภาคการผลิต และภาคบริการในท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น (สำนักงานพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2560 : 5 - 12)

การเพิ่มความสามารถในการแข่งขันให้กับภาคการท่องเที่ยวภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ได้มุ่งเน้นการสร้างหลากหลายของบริการท่องเที่ยวโดยรักษาความน่าดึงดูดสำหรับนักท่องเที่ยวทุกระดับ พร้อมกับเพิ่มสัดส่วนของนักท่องเที่ยวที่มีคุณภาพสูงและสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับบริการการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับทิศทางและแนวโน้มของตลาดยุคใหม่ภายหลังสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด 19 อุปทานส่วนเกินของธุรกิจท่องเที่ยวอาจก่อให้เกิดการแข่งขันด้านราคาอย่างรุนแรง ดังนั้นการสร้างหลากหลายของบริการท่องเที่ยวที่มีเอกลักษณ์ นอกจากจะเป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าและบริการแล้ว ยังสามารถเชื่อมโยงกับอุตสาหกรรมและบริการอื่น ๆ โดยรูปแบบของบริการการท่องเที่ยวที่ยุทธศาสตร์ชาติให้ความสำคัญ ประกอบด้วย การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และวัฒนธรรม ท่องเที่ยวเชิงธุรกิจ ท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ความงาม และแพทย์แผนไทย ท่องเที่ยวสำราญทางน้ำ และท่องเที่ยวเชื่อมโยงภูมิภาค (สำนักงานพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2564 : 13 - 48)

การส่งเสริมการท่องเที่ยวยังต้องตอบสนองต่อการมีส่วนร่วมของท้องถิ่นมากยิ่งขึ้นโดยตั้งสร้างประโยชน์ต่อทุกภาคส่วนในสังคม ดังปรากฏอยู่ในพระราชบัญญัตินโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 2 พ.ศ.2562 ว่าการท่องเที่ยวเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศให้ประสบความสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรมและสอดคล้องกับหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืน การบริหารและพัฒนาการท่องเที่ยวต้องคำนึงถึงหลักการการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวล ตลอดจนเพื่อลดความเหลื่อมล้ำและสร้างความเป็นธรรมในสังคม โดยมีกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา และการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยเป็นหน่วยงานรับผิดชอบหลัก (ราชกิจจานุเบกษา. 2562 : 160 - 170)

การจัดการท่องเที่ยวต้องมีการบริหารจัดการให้สอดคล้องกับความยั่งยืนด้านวัฒนธรรมตามเกณฑ์การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนสำหรับแหล่งท่องเที่ยว (GSTC-D) ของสภาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนระดับโลก อันเป็นแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวของไทยมีเกณฑ์ 4 ด้าน ประกอบด้วย ด้าน A การจัดการความยั่งยืน ด้าน B ความยั่งยืนด้านสังคม-เศรษฐกิจ ด้าน C ความยั่งยืนด้านวัฒนธรรม และด้าน D ความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม (กองยุทธศาสตร์และแผนงานสำนักงานปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. 2562 : 14)

การจัดการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ต้องมีการบริหารจัดการให้สอดคล้องกับความยั่งยืนด้านวัฒนธรรมตามเกณฑ์การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนสำหรับแหล่งท่องเที่ยว (GSTC-D) ของสภาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนระดับโลก อันเป็นแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวของไทยมีเกณฑ์ 4 ด้าน ประกอบด้วย ด้าน A การจัดการความยั่งยืน ด้าน B ความยั่งยืนด้านสังคม-เศรษฐกิจ ด้าน C

ความยั่งยืนด้านวัฒนธรรม และด้าน D ความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม (กองยุทธศาสตร์และแผนงาน สำนักงานปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. 2562 : 14)

เกณฑ์ของสภาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนระดับโลก (GSTC) ถูกสร้างขึ้นเพื่อให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เกณฑ์ของ GSTC หรือ GSTC-D เป็นเกณฑ์ขั้นต้นที่แหล่งท่องเที่ยวหรือจุดหมายปลายทางต่างๆ ควรตั้งเป้าที่จะไปถึง โดยแบ่งออกเป็น 4 หัวข้อหลัก ได้แก่ การจัดการที่ยั่งยืน, ผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคม, ผลกระทบทางวัฒนธรรม, และผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม โดยจะมีผลบังคับใช้กับภาคการท่องเที่ยวทั้งหมดเกณฑ์ GSTC ได้รับการพัฒนาและแก้ไข ในขณะที่มุ่งมั่นที่จะปฏิบัติตามจรรยาบรรณการตั้งค่ามาตรฐานของ ISEAL Alliance ซึ่งเป็นหน่วยงานที่ได้รับการยอมรับว่า มีการให้คำแนะนำเกี่ยวกับบรรทัดฐานระหว่างประเทศในการพัฒนามาตรฐานความยั่งยืนในทุกภาคส่วน

เกณฑ์การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนสำหรับแหล่งท่องเที่ยว ได้รับการออกแบบมาสำหรับจุดหมายปลายทางหรือแหล่งท่องเที่ยว โดยเป็นสถานที่ที่มีชื่อซึ่งสามารถระบุได้ เกณฑ์เพียงกำหนดให้เงื่อนไขที่อธิบายนั้น เกี่ยวข้องกับปลายทางโดยไม่ว่าหน่วยงานใดจะรับผิดชอบหรือดำเนินการใด ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างไรหรือโดยใครขอบเขตของ GSTC-D นั้นกว้างและสามารถนำเกณฑ์ไปใช้กับปลายทางได้หลากหลายโดยอาจอยู่ในส่วนใดส่วนหนึ่งของโลกและประเภทใดก็ได้ (เช่นในเมืองชนบท, ภูเขา, ชายฝั่งทะเล, หรือแบบผสมผสาน) เกณฑ์สามารถเกี่ยวข้องกับจุดหมายปลายทางขนาดใหญ่ (เช่น เมืองหรือภูมิภาคที่มีขนาดใหญ่) และกับจุดหมายปลายทางขนาดเล็ก (เช่น อุทยานแห่งชาติ, กลุ่มชุมชนในท้องถิ่น ฯลฯ) ในขณะที่ GSTC-D เกี่ยวข้องกับสถานที่ไม่ใช่กับร่างกาย เกณฑ์หลายข้ออาจถูกนำมาใช้และนำไปใช้ผ่านองค์กรการจัดการแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งรับผิดชอบแนวทางการประสานงานเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนภายในปลายทาง การดำรงอยู่ขององค์กรดังกล่าวเป็นข้อกำหนดกลางของ GSTC-D ตามที่ระบุไว้ในเกณฑ์ A1 ดังนั้นจะสังเกตว่าองค์กรดังกล่าวไม่จำเป็นต้องเป็นหน่วยงานในพื้นที่หรือหน่วยงานภาครัฐ และต้องมีส่วนร่วมของทั้งภาครัฐและเอกชนเกณฑ์บางส่วนหมายถึง วิสาหกิจ สิ่งเหล่านี้อาจเป็นธุรกิจส่วนบุคคล แต่อาจเป็นรูปแบบอื่นๆ ของสิ่งอำนวยความสะดวก และการดำเนินการ ตัวอย่างเช่น พิพิธภัณฑ์ งานเทศกาลอาคารสาธารณะ และอนุสาวรีย์ เป็นต้น โดยเกณฑ์การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนโลก มีเกณฑ์หลัก 4 ด้าน คือด้าน A การจัดการความยั่งยืน ด้าน B ความยั่งยืนด้านสังคม-เศรษฐกิจ ด้าน C ความยั่งยืนด้านวัฒนธรรม และด้าน D ความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม ดังนี้

ตาราง 2 เกณฑ์การท่องเที่ยวย่างยั่งยืนโลก

ด้าน A การจัดการความยั่งยืน	ด้าน B ความยั่งยืนด้านสังคม-เศรษฐกิจ
A(a) กรอบและโครงสร้างการจัดการ A(b) การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย A(c) การจัดการแรงกดดันและการเปลี่ยนแปลง	B(a) การนำผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจมาสู่ชุมชน B(b) ผลกระทบต่อชุมชนและสวัสดิภาพของชุมชน
ด้าน C ความยั่งยืนด้านวัฒนธรรม	ด้าน D ความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม
C(a) การปกป้องมรดกทางวัฒนธรรม C(b) การเยี่ยมชมแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม	D(a) การอนุรักษ์มรดกทางธรรมชาติ D(b) การจัดการทรัพยากร D(c) การจัดการของเสียและการปลดปล่อยมลพิษ

ตาราง 3 เกณฑ์และตัวชี้วัดการท่องเที่ยวย่างยั่งยืนโลก

เกณฑ์	ตัวชี้วัด
ด้าน A การจัดการความยั่งยืน	
A(a) กรอบและโครงสร้างการจัดการ	
A1 ความรับผิดชอบด้านการจัดการแหล่งท่องเที่ยว - แหล่งท่องเที่ยวมีหน่วยงาน ส่วนงาน กลุ่มหรือคณะกรรมการ ที่มีประสิทธิภาพเพียงพอที่จะรับผิดชอบเป็นผู้ประสานงานเพื่อสร้างการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนโดยการมีส่วนร่วมของภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน - กลุ่มบุคคลนี้จะต้องมีการกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบ การกำกับดูแล และความสามารถในการลงมือปฏิบัติงาน เพื่อจัดการประเด็นด้านสังคม-เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม	a. เอกสารหลักฐานการจัดตั้งหรือโครงสร้างของคณะบุคคลที่ได้รับมอบหมาย และอำนาจหน้าที่ของคณะบุคคลนั้น b. แผนการเงินและงบประมาณที่สามารถนำมาใช้ได้ทั้งในปัจจุบันและอนาคต c. หลักฐานที่แสดงถึงการมีความเชื่อมโยงและมีส่วนร่วมกับหน่วยงานอื่นๆ d. รายชื่อพนักงานประจำและพนักงานชั่วคราวพร้อมระบุประสบการณ์ที่เกี่ยวข้อง e. แนวทางและกระบวนการจัดการที่แสดงถึงความตระหนักรู้และปฏิบัติตามหลักการความยั่งยืนและโปร่งใสในการทำงานและการกระทำ

เกณฑ์	ตัวชี้วัด
- ในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว กลุ่มบุคคลนี้จะต้องได้รับงบประมาณที่เพียงพอ และมีความสามารถในการทำงานกับหน่วยงานหลากหลายรูปแบบได้ - กลุ่มบุคคลนี้จะต้องมีบุคลากรที่เพียงพอในการทำงาน (รวมถึงจะต้องมีผู้มีประสบการณ์ในด้านความยั่งยืนด้วย) และปฏิบัติงานตามหลักการความยั่งยืน และความโปร่งใส	สัญญาใด ๆ
A2 ยุทธศาสตร์การจัดการแหล่งท่องเที่ยว และแผนปฏิบัติการ - แหล่งท่องเที่ยวจะต้องมีการจัดทำและใช้แผนยุทธศาสตร์การจัดการแหล่งท่องเที่ยวระยะยาว และมีแผนปฏิบัติการที่เหมาะสม โดยการจัดทำ แผนยุทธศาสตร์และแผนปฏิบัติการจะต้องดำเนินการผ่านการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสีย และอยู่บนหลักการของความยั่งยืน รวมถึงจะต้องเปิดเผยให้สาธารณะชนรับทราบ - แผนยุทธศาสตร์จะต้องมีการระบุและการประเมินสินทรัพย์ด้านการท่องเที่ยวและพิจารณาถึงประเด็นและความเสี่ยงด้านสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม - แผนยุทธศาสตร์จะต้องเกี่ยวข้องและมีอิทธิพล ต่อนโยบายและการทำงานในการพัฒนาความ	a. มีการเผยแพร่เอกสารแผนยุทธศาสตร์และแผนปฏิบัติการของแหล่งท่องเที่ยวฉบับที่ใช้ในปัจจุบัน b. แผนยุทธศาสตร์/แผนการทำงานสามารถเข้าถึงได้ง่าย และสามารถค้นหาแบบ on-line ได้ c. มีหลักฐานของการหารือหรือการประชุมร่วมกับผู้มีส่วนได้เสียในการออกแบบแผนงาน d. แผนยุทธศาสตร์และแผนปฏิบัติการมีการกล่าวถึงหลักการความยั่งยืนและการประเมินสินทรัพย์ ประเด็นและความเสี่ยงด้านการท่องเที่ยว e. ระบุถึงความเกี่ยวข้องระหว่างแผนยุทธศาสตร์และแผนปฏิบัติการกับนโยบายการพัฒนาความยั่งยืนในภาพกว้าง (รวมถึงการบรรลุSDGs)

เกณฑ์	ตัวชี้วัด
ยั่งยืนของแหล่งท่องเที่ยวในภาพกว้างด้วย A3 การติดตามและการรายงาน -แหล่งท่องเที่ยวจะต้องมีการสร้างระบบในการติดตามดูแล และตอบสนองประเด็นในเชิงเศรษฐกิจ-สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม รวมถึงตอบสนองต่อผลกระทบต่างๆ อันเกิดการจากท่องเที่ยว -การดำเนินงานและผลลัพธ์จากการดำเนินงานจะต้องมีการกำกับดูแล ประเมิน และรายงานต่อ สาธารณะให้ทราบอยู่เสมอ ทั้งนี้ระบบการติดตาม จะต้องได้รับการทบทวนและปรับปรุงให้ทันสมัย อยู่เสมอ	a. มีการกำหนดตัวชี้วัดเชิงปริมาณเพื่อประเมินผล เชิงสังคม-เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม รวมถึงระบุเป้าหมายที่อย่างชัดเจน b. การประเมินผลตามตัวชี้วัดที่กำหนดขึ้นจะต้องมีการบันทึกและรายงานสู่สาธารณะอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง c. มีหลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษรของการติดตามดูแลและการรายงานผลการดำเนินงาน และผลลัพธ์ที่ได้ d. มีการทบทวนระบบการติดตามดูแล และมีการกำหนดช่วงเวลาการทบทวนระบบใน อนาคต
A(b) การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย	
A4 การมีส่วนร่วมและการใช้มาตรฐาน ความยั่งยืนของผู้ประกอบการ - แหล่งท่องเที่ยวจะต้องมีการให้ข้อมูลกับผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยวในเรื่องประเด็นด้านความยั่งยืนอยู่เสมอ รวมถึงส่งเสริมและ สนับสนุนให้ผู้ประกอบการเหล่านั้นดำเนินกิจการให้มีความยั่งยืนมากยิ่งขึ้น - แหล่งท่องเที่ยวจะต้องสนับสนุนการนำเอามาตรฐานความยั่งยืนมาใช้ โดยเฉพาะการสนับสนุนให้ผู้ประกอบการนำมาตรฐานที่ผ่าน	a. หลักฐานที่แสดงถึงการสื่อสารประเด็นด้านความยั่งยืนกับผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยวอย่างสม่ำเสมอ (สื่อ การประชุม การพูดคุย โดยตรง ฯลฯ) b. มีการสนับสนุนและให้คำแนะนำในเรื่องความยั่งยืนกับผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยว c. จำนวนและร้อยละของธุรกิจที่ได้รับการรับรองมาตรฐานด้านความยั่งยืน (GSTC recognized/accredited ก็ได้) โดยมีการตั้งเป้าหมายขยายขอบข่ายให้กว้างขึ้น d. หลักฐานการสนับสนุนการเข้าสู่ระบบการรับรองมาตรฐานความยั่งยืน

เกณฑ์	ตัวชี้วัด
GSTC-I Recognized มาใช้ และเข้าสู่ระบบการ รับรองมาตรฐานที่ผ่าน GSTC-I Accredited ใน กรณีและผู้ประกอบการนั้นมีขีดความสามารถทำ ได้ - แหล่งท่องเที่ยวจะต้องมีการเผยแพร่รายชื่อ ผู้ประกอบการที่ได้รับการรับรองมาตรฐาน ความ ยั่งยืน	e. รายชื่อของธุรกิจที่ได้รับการรับรองมาตรฐาน ความยั่งยืน และมีการปรับปรุงรายชื่อให้ ทันสมัยตลอดเวลา
A5 การมีส่วนร่วมและข้อเสนอแนะของผู้ อยู่อาศัย - แหล่งท่องเที่ยวมีการเปิดโอกาสและ สนับสนุน ให้สาธารณะชนมีส่วนในการวางแผนและจัดการ แหล่งท่องเที่ยวให้เกิดความยั่งยืน - ความปรารถนา ข้อกังวล และความพึงพอใจ ชุมชนท้องถิ่นที่มีต่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน และการจัดการแหล่งท่องเที่ยวจะต้องได้รับการ ติดตามดูแล และรายงานให้สาธารณะทราบ พร้อมกับการปฏิบัติงานเพื่อตอบสนอง ประเด็นต่างๆ ของชุมชนท้องถิ่น อยู่เสมอ - แหล่งท่องเที่ยวจะต้องมีระบบที่จะเสริมสร้าง ความเข้าใจให้แก่คนในท้องถิ่นเกี่ยวกับโอกาส และความท้าทายด้านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน และสร้างขีดความสามารถของชุมชนในการ ตอบสนองต่อโอกาสและความท้าทายต่างๆ	a. หลักฐานการสนับสนุนและการอำนวยความสะดวก สะดวกให้เกิดการมีส่วนร่วมของสาธารณะใน แหล่งท่องเที่ยว b. ข้อมูลของประเภทและระดับของการมีส่วน ร่วมนั้น c. มีการสำรวจและมีกลไกอื่นๆ ที่จะได้มาซึ่ง ความเห็นและข้อเสนอแนะของผู้อยู่อาศัย ซึ่ง ครอบคลุมประเด็นการท่องเที่ยว d. หลักฐานของการปฏิบัติการเพื่อตอบสนอง ต่อข้อเสนอแนะของผู้อยู่อาศัย e. มีโปรแกรมการให้ข้อมูล ให้ความรู้ และ อบรมในเรื่องการท่องเที่ยวให้แก่ผู้อยู่อาศัย
A6 การมีส่วนร่วมและข้อเสนอแนะของ	a. มีการสำรวจ (และมีกลไกอื่นๆ) ที่จะได้มาซึ่ง

เกณฑ์	ตัวชี้วัด
นักท่องเที่ยวนักท่องเที่ยว - แหล่งท่องเที่ยวจะต้องมีระบบการติดตามดูแล และรายงานความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อสาธารณชนในเรื่องของคุณภาพและความยั่งยืนของประสบการณ์ในแหล่งท่องเที่ยว และมีการตอบสนองหากจำเป็น - แหล่งท่องเที่ยวมีการให้ข้อมูลประเด็นด้านความยั่งยืนแก่นักท่องเที่ยว พร้อมกับแนะนำบทบาทของนักท่องเที่ยวที่สามารถมีส่วนร่วมกับความยั่งยืนของแหล่งเที่ยวนั้นได้อย่างไร	ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยว รวมถึงมีการรายงานผลการสำรวจด้วย b. แบบสำรวจหรือการรับฟังความคิดเห็นจะต้องรวมถึงปฏิภณของนักท่องเที่ยวต่อประเด็นด้านความยั่งยืน c. หลักฐานของการปฏิบัติการเพื่อตอบสนองต่อข้อค้นพบจากการสำรวจหรือสอบถามความเห็นนักท่องเที่ยว d. ตัวอย่างของการให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยวในเรื่องของความยั่งยืนและการตอบสนองต่อประเด็นด้านความยั่งยืน
A7 การส่งเสริมการท่องเที่ยว และการให้ข้อมูล - การส่งเสริมการท่องเที่ยว และการให้ข้อมูลของแหล่งท่องเที่ยวแก่นักท่องเที่ยวจะต้องถูกต้องตรงตามที่กล่าวไว้จริง ไม่ว่าจะในเรื่องของผลิตภัณฑ์ การบริการ และความยั่งยืน - ข้อความทางการตลาดและการสื่อสารอื่นๆ จะต้องสะท้อนถึงคุณค่าของแหล่งเที่ยวนั้น สะท้อนถึงการมุ่งไปสู่ความยั่งยืน รวมถึงการปฏิบัติต่อคนในท้องถิ่น ต่อวัฒนธรรม และธรรมชาติด้วยความเคารพ	a. ข้อมูลและเอกสารโปรโมทแหล่งท่องเที่ยวฉบับปัจจุบันที่มีเนื้อหาที่เหมาะสม b. มีกระบวนการตรวจสอบความถูกต้องและความเหมาะสมของข้อมูลและการโปรโมทแหล่งท่องเที่ยว c. หลักฐานที่แสดงถึงการปรึกษาหารือกับคนท้องถิ่นในแหล่งท่องเที่ยว และหน่วยงานด้านสิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม ในการจัดทำและนำเสนอเนื้อหาต่างๆ
A(c) การจัดการแรงกดดันและการเปลี่ยนแปลง	
A8 การจัดการปริมาณนักท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยว - แหล่งท่องเที่ยวจะต้องมีระบบในการจัดการนักท่องเที่ยว โดยระบบนั้นจะต้องมีการทบทวน ปรับปรุงอยู่เสมอ	a. แผนยุทธศาสตร์และแผนปฏิบัติการของการจัดการแหล่งท่องเที่ยวจะต้องมีการจัดการฤดูกาลท่องเที่ยว และการกระจายตัวของนักท่องเที่ยว b. มีการติดตามดูแลตัวแปรปัจจัยที่มีผลต่อปริมาณของนักท่องเที่ยวตลอดทั้งปี รวมถึงใน

เกณฑ์	ตัวชี้วัด
- แหล่งท่องเที่ยวมีการดำเนินการติดตามดูแล และจัดการปริมาณของนักท่องเที่ยวและ ปริมาณของกิจกรรมการท่องเที่ยว โดยการลด หรือเพิ่มปริมาณของนักท่องเที่ยวและปริมาณ ของกิจกรรมการท่องเที่ยวหากมีความจำเป็น ตามความเหมาะสมของช่วงเวลาและสถานที่ ทั้งนี้ จะต้องศึกษาความสมดุลระหว่างความ ต้องการของเศรษฐกิจ ชุมชน มรดกทาง วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ที่อยู่ในท้องถิ่นด้วย	สถานที่ท่องเที่ยวอดนิยมนด้วย c. มีการระบุถึงผลกระทบจากจำนวนของ นักท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยว โดยการ สสำรวจ และสอบถามข้อคิดเห็นจากชุมชนและผู้ มีส่วนได้เสีย d. มีการจัดการการเคลื่อนไหว (Flow) ของ นักท่องเที่ยวและผลกระทบ e. กลยุทธ์การตลาดและการเลือกเป้าหมาย ทางการตลาดคำนึงถึงรูปแบบของการท่องเที่ยว ผลกระทบของกิจกรรมการท่องเที่ยว และความ ต้องการของแหล่งท่องเที่ยว
A9 ภาวะเปียบในการวางแผนและการ ควบคุมการพัฒนา - แหล่งท่องเที่ยวจะต้องมีแนวทาง ภาวะเปียบ และ/หรือ นโยบาย การวางแผน ที่ควบคุมที่ตั้ง และลักษณะของการพัฒนา โดยมีการ ประเมินผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคม-วัฒนธรรม และบูรณาการการใช้ ที่ดิน การออกแบบ การก่อสร้าง และการรื้อ ถอน อย่างยั่งยืน - ภาวะเปียบยังจะต้องนำไปใช้กับการ ดำเนินงาน รวมถึงการให้เช่าอสังหาริมทรัพย์ และสัมปทานเพื่อการท่องเที่ยว แนวทาง ภาวะเปียบและนโยบายต้องถูกสร้างขึ้นผ่าน การมีส่วนร่วมของประชาชนและมีการสื่อสารและ บังคับใช้อย่างกว้างขวาง	a. เอกสาร นโยบาย/ภาวะเปียบ/แนวทาง เฉพาะเพื่อการควบคุมการพัฒนา พร้อมระบุชื่อ เอกสารและวันที่ b. มีข้อกำหนดการประเมินผลกระทบที่ ครอบคลุมให้เรื่องสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และ สังคม-วัฒนธรรม c. ภาวะเปียบเฉพาะเกี่ยวกับการให้เช่า อสังหาริมทรัพย์และการดำเนินงานเพื่อการ ท่องเที่ยวพร้อมหลักฐานการนำไปปรับใช้และ การบังคับใช้ d. หลักฐานการมีส่วนร่วมของสาธารณะในการ พัฒนา นโยบาย/ภาวะเปียบ/แนวทาง ต่างๆ e. หลักฐานการปรึกษาหารือและความยินยอม จากคนพื้นเมืองหรือกลุ่มชาติพันธุ์เมื่อมีการ เสนอหรือมีการพัฒนาการท่องเที่ยวเกิดขึ้นใน พื้นที่ของคนเหล่านั้น f. หลักฐานการสื่อสารและการบังคับใช้ นโยบาย/ภาวะเปียบ/แนวทาง ในการวางแผน

เกณฑ์	ตัวชี้วัด
A10 การปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ - แหล่งท่องเที่ยวจะต้องระบุความเสี่ยงและโอกาสที่เกี่ยวข้องเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ - กลยุทธ์การปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศมีไว้เพื่อเป็นแนวทาง เพื่อการติดตั้งการออกแบบ การพัฒนา และการจัดการสิ่งอำนวยความสะดวกด้านการท่องเที่ยว - ข้อมูลการคาดการณ์การเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ ความเสี่ยงที่เกี่ยวข้อง และสภาพในอนาคตจะต้องมีการเผยแพร่สู่ผู้เกี่ยวข้อง ภาครัฐกิจ และนักท่องเที่ยว	พัฒนา และลงมือปฏิบัติ a. ยุทธศาสตร์การจัดการแหล่งท่องเที่ยวและแผนปฏิบัติการจะต้องระบุถึงและแก้ไขปัญหาเรื่องสภาพภูมิอากาศ b. กฎระเบียบ แนวทาง และการจัดสรรพื้นที่เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยว รองรับผลพวงของการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ c. มีการจัดทำประเมินความเสี่ยงทั้งในปัจจุบันและอนาคต และรายงานให้สาธารณะทราบ d. หลักฐานการพิจารณาผลกระทบและการมีช่วยส่งเสริมของระบบนิเวศในท้องถิ่นต่อการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ e. มีการสื่อสารข้อมูลการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศสู่สาธารณะ
A11 การจัดการความเสี่ยงและวิกฤตการณ์ - แหล่งท่องเที่ยวมีการลดความเสี่ยง การจัดการวิกฤตการณ์ และแผนรับมือเหตุฉุกเฉินที่เหมาะสมกับแหล่งท่องเที่ยวนั้น - มีการสื่อสารข้อมูล/รายละเอียดที่สำคัญให้แก่ผู้เกี่ยวข้อง อาศัย นักท่องเที่ยว และสถานประกอบการต่าง ๆ - มีแผน/ขั้นตอนการรับมือ และทรัพยากรเพื่อ	a. มีการจัดทำเอกสารแผนการลดความเสี่ยง การจัดการวิกฤตการณ์ และแผนรับมือเหตุฉุกเฉิน สำหรับการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยว b. ในแผนมีการคำนึงถึงรูปแบบความเสี่ยงที่หลากหลาย ซึ่งรวมถึงภัยธรรมชาติ การก่อการร้าย สุขอนามัย ภาวะขาดแคลนทรัพยากร และอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยวนั้น c. มีขั้นตอนการสื่อสารที่ระบุไว้เพื่อใช้ในระหว่างและหลังเกิดเหตุฉุกเฉิน d. มีโปรแกรมสำหรับการให้ข้อมูลและการฝึกอบรมเกี่ยวกับการจัดการความเสี่ยงและวิกฤตการณ์แก่คนในท้องถิ่น

เกณฑ์	ตัวชี้วัด
ดำเนินการตามแผนและมีการปรับปรุงเป็นประจำ	
ด้าน B ความยั่งยืนด้านสังคม-เศรษฐกิจ	
B(a) การนำผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจมาสู่ชุมชน	
B1 การวัดผลของผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจจากการท่องเที่ยว - มีการติดตามดูแลผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่เกิดจากการท่องเที่ยวทั้งทางตรงและทางอ้อม และรายงานให้สาธารณะทราบ - มีการใช้มาตรวัดผลสำเร็จที่เหมาะสม เช่น ระดับจำนวนของนักท่องเที่ยว การใช้จ่ายของนักท่องเที่ยว การจ้างงาน การลงทุน และหลักฐานอื่นๆ ที่แสดงถึงการกระจายตัวของผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ	a. มีโปรแกรมการเก็บข้อมูลทางเศรษฐกิจ b. มีรายงานประจำปีของผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่เกิดจากการท่องเที่ยวทั้งทางตรงและทางอ้อม c. ข้อมูลจะต้องครอบคลุมมาตรวัดผลของผลกระทบทางเศรษฐกิจที่หลากหลาย (เช่น จำนวนนักท่องเที่ยว การใช้จ่าย การจ้างงาน การลงทุน และการกระจายตัวของผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจในแหล่งท่องเที่ยว)
B2 งานที่ดี และโอกาสทางอาชีพ - แหล่งท่องเที่ยวมีการส่งเสริมและสนับสนุนโอกาสในการทำงานและการฝึกอบรมด้านการทำงาน - ผู้ประกอบการในแหล่งท่องเที่ยวมุ่งมั่นที่จะให้โอกาสที่เท่าเทียมกันสำหรับการจ้างงานคนในท้องถิ่น ให้การฝึกอบรมและความก้าวหน้าในการทำงาน ให้สภาพแวดล้อมการทำงานที่ปลอดภัยและมั่นคง และให้ค่าครองชีพที่เหมาะสมแก่ทุกคน	a. มีโปรแกรม/หลักสูตรฝึกอบรมทักษะที่เกี่ยวข้อง b. มีแถลงการณ์หรือข้อสัญญาของผู้ประกอบการในการจ้างงานที่ดี/และโอกาสในการประกอบอาชีพ c. มีการส่งเสริมให้มีการฝึกอบรมและโอกาสในการจ้างงานให้แก่คนในท้องถิ่น รวมถึงผู้หญิง เยาวชน ชนกลุ่มน้อย และคนพิการ d. มีช่องทางในการตรวจสอบสภาพการทำงานและรับฟัง/จัดการความไม่พอใจของลูกค้า (เช่น การมีส่วนร่วมของสหภาพแรงงาน)
B3 การสนับสนุนผู้ประกอบการท้องถิ่นและการค้าที่เป็นธรรม	a. มีการให้คำปรึกษา ให้การสนับสนุนทางการเงิน หรือการสนับสนุนอื่นๆ ให้แก่ธุรกิจ SMEs ด้านการท่องเที่ยว

เกณฑ์	ตัวชี้วัด
- แหล่งท่องเที่ยวต้องมีระบบสนับสนุนให้รายได้ จากการท่องเที่ยวหมุนเวียนอยู่ในระบบเศรษฐกิจของท้องถิ่นโดยการสนับสนุนผู้ประกอบการท้องถิ่น ห่วงโซ่อุปทาน และการลงทุนอย่างยั่งยืน - แหล่งท่องเที่ยวมีการสนับสนุนการพัฒนาและ การซื้อผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นที่ยั่งยืนบนฐานของหลักการการค้าที่เป็นธรรม และสะท้อนถึงเอกลักษณ์ทางธรรมชาติและวัฒนธรรมของพื้นที่นั้น ซึ่งอาจจะครอบคลุมถึง อาหารและเครื่องดื่ม การศิลปหัตถกรรม การแสดง สินค้า การเกษตร และอื่นๆ	b. มีการช่วยเหลือด้านการตลาดให้แก่ธุรกิจ SMEs ด้านการท่องเที่ยว c. มีการสนับสนุนและช่วยเหลือผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวท้องถิ่นให้ซื้อสินค้าและบริการในท้องถิ่น d. มีการริเริ่มการให้ความช่วยเหลือแก่เกษตรกร ศิลปิน และผู้ผลิตอาหาร ในท้องถิ่น ในการเข้าสู่ห่วงโซ่อุปทานของการท่องเที่ยว e. มีการระบุ สนับสนุน และเปิดโอกาส ให้ผลิตภัณฑ์และงานศิลปหัตถกรรมท้องถิ่น จำหน่ายให้แก่นักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยว
B(b) ผลกระทบต่อชุมชนและสวัสดิภาพของชุมชน	
B4 การสนับสนุนชุมชน - แหล่งท่องเที่ยวมีระบบที่เปิดโอกาสและสนับสนุนให้ผู้ประกอบการ นักท่องเที่ยว และสาธารณชน สร้างประโยชน์แก่ชุมชนและจัดกิจกรรมริเริ่มด้านความยั่งยืน อย่างมีความรับผิดชอบ	a. ผู้ประกอบการการท่องเที่ยวในท้องถิ่นได้รับการสนับสนุนและส่งเสริมให้สนับสนุนชุมชน และกิจกรรมริเริ่มด้านความยั่งยืนของท้องถิ่น b. สนับสนุนและจัดให้มีโครงการที่ให้นักท่องเที่ยวมีส่วนในการสนับสนุนชุมชนท้องถิ่นและกิจกรรมริเริ่มด้านความยั่งยืน c. การทำกิจกรรมอาสาสมัครและการมีส่วนร่วมกับชุมชนนั้นต้องไม่เกี่ยวข้องกับการบุกรุกหรือการเอาใจเอาเปรียบชุมชน
B5 การป้องกันการแสวงหาผลประโยชน์โดยมิชอบและการเลือกปฏิบัติ - แหล่งท่องเที่ยวต้องปฏิบัติตามมาตรฐานด้านสิทธิมนุษยชนในระดับนานาชาติ	a. มีกฎหมาย (อ้างอิงมาตรา และวันประกาศใช้) เฉพาะที่เกี่ยวข้องกับเรื่องสิทธิมนุษยชน การแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตน การเลือกปฏิบัติ และการล่วงละเมิดต่อบุคคลอื่น b. มีหลักฐานที่แสดงให้เห็นว่ามีการสื่อสารให้

เกณฑ์	ตัวชี้วัด
- แหล่งท่องเที่ยวต้องมีกฎหมาย ข้อปฏิบัติ และ แนวทางในการปฏิบัติในการป้องกัน และ รายงานถึงปัญหาด้านการค้ามนุษย์ การใช้ แรงงานเยี่ยงทาส และการค้าทาส และการ ค้าประเวณี หรือการแสวงหาผลประโยชน์โดย มิ ชอบในรูปแบบอื่น การเลือกปฏิบัติและการ รังแก บุคคลใดๆ โดยเฉพาะเด็ก วัยรุ่น ผู้หญิง กลุ่มเพศทางเลือก และชนกลุ่มน้อยอื่นๆ - กฎหมายและการข้อปฏิบัติจะต้องมีการ สื่อสารแก่สาธารณะและมีการบังคับใช้	ข้อมูล และการบังคับใช้กฎหมายตามข้อ a. และ มีการให้แนวทางปฏิบัติที่ดี (รวมถึงธุรกิจ ท่องเที่ยวและนักท่องเที่ยว) c. มีการวิเคราะห์ความเสี่ยงและผลกระทบใน เรื่องสิทธิมนุษยชนอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งรวมถึง การค้ามนุษย์การใช้แรงงานทาสสมัยใหม่และ การใช้แรงงานเด็ก d. แหล่งท่องเที่ยวและผู้มีส่วนสำคัญในภาคการ ท่องเที่ยวมีการลงนามเกี่ยวกับจรรยาบรรณใน การปกป้องเด็กจากการล่วงละเมิดทางเพศใน ภาคการเดินทางและการท่องเที่ยว (Code of Conduct for the Protection of Children from Sexual Exploitation in Travel and Tourism)
B6 กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินและสิทธิทาง กฎหมาย - มีการจัดทำเอกสารและบังคับใช้กฎหมาย และ ข้อบังคับเกี่ยวกับกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินและ สิทธิ ในการครอบครอง - กฎหมายและข้อบังคับเหล่านั้นต้องเคารพ สิทธิ ชุมชนและชนพื้นเมือง และจะต้องมีการรับฟัง ความคิดเห็นจากสาธารณะด้วย - หากต้องการย้ายที่อยู่อาศัย ห้ามมิให้มีการ ดำเนินการโดยไม่แจ้งข้อมูลให้ทราบล่วงหน้า และจะต้องมีการชดเชยอย่างเป็นธรรม และ ตรงไปตรงมา	a. ในแหล่งท่องเที่ยว มีกฎหมายเฉพาะที่ เกี่ยวข้องกับเรื่องกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน และ สิทธิในการได้มาและครอบครอง รวมถึงสิทธิใน การเข้าถึงทรัพยากรต่างๆ (ชื่อกฎหมาย มาตรา และวันที่ที่ประกาศใช้) b. กฎหมายในข้างต้นมีการระบุในเรื่องสิทธิ ชุมชนและชนพื้นเมือง การปรึกษาหารือเพื่อรับ ฟังความคิดเห็นสาธารณะ และการให้ออกจาก พื้นที่และตั้งถิ่นฐานใหม่ c. มีหลักฐานของการบังคับใช้กฎหมายตาม ข้างต้นในบริบทของการพัฒนาการท่องเที่ยว และกิจกรรมการท่องเที่ยว d. มีหลักฐานของการเข้าไปการปรึกษาชุมชน ขอความยินยอม และจ่ายค่าตอบแทน

เกณฑ์	ตัวชี้วัด
- กฎหมายและข้อบังคับเหล่านั้นต้องปกป้องสิทธิทางกฎหมาย และสิทธิในการเข้าถึงทรัพยากรที่สำคัญ	
B7 สวัสดิภาพและความปลอดภัย แหล่งท่องเที่ยวมีระบบเพื่อเฝ้าสังเกตการณ์ ป้องกัน และตอบสนองต่อประเด็นด้านอาชญากรรม ความปลอดภัย และอันตรายต่อสุขภาพ โดยต้องจัดการให้เหมาะสมกับความต้องการของทั้งนักท่องเที่ยวและผู้คนในพื้นที่ และมีการรายงานต่อสาธารณชน	a. แหล่งท่องเที่ยวมีการบริการด้านความปลอดภัยและสุขภาพเป็นที่ยอมรับและใช้งานได้ b. มีการศึกษาเพื่อกำหนดและจัดการความต้องการของนักท่องเที่ยวเพื่อให้สามารถให้บริการด้านสุขภาพและความปลอดภัยที่สอดคล้องกับความต้องการได้ c. สิ่งอำนวยความสะดวกด้านการท่องเที่ยวที่ได้รับการตรวจสอบให้เป็นไปตามมาตรฐานความปลอดภัยและสุขอนามัย
B8 การเข้าถึงการท่องเที่ยวสำหรับคนทั้งมวล - สถานที่ท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวก และการบริการ จะต้องเข้าถึงได้โดยคนทั้งมวล ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงความเป็นไปได้ทั้งในเชิงธรรมชาติ และวัฒนธรรม ซึ่งคนทั้งมวลนั้นรวมถึงคนพิการ และคนที่มีความต้องการความช่วยเหลือหรือเข้าถึงเป็นพิเศษ - ในกรณีที่แหล่งท่องเที่ยวและสิ่งอำนวยความสะดวกไม่สามารถเข้าถึงได้ในทันที จะต้องมีการออกแบบและการแก้ไขปัญหาโดยคำนึงถึงความกลมกลืนของสถานที่ท่องเที่ยว รวมถึงควรจัดให้	a. มีข้อบังคับและมาตรฐานที่เกี่ยวข้องกับสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้ต้องการความช่วยเหลือเป็นพิเศษ ให้สามารถเข้าถึงสถานที่ท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวก และการบริการ b. มีการใช้มาตรฐานที่เกี่ยวข้องกับสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้ต้องการความช่วยเหลือเป็นพิเศษที่เหมาะสม สำหรับสิ่งอำนวยความสะดวกสาธารณะ c. มีข้อมูลเกี่ยวกับขอบเขต/สัดส่วนของการเข้าถึงสถานที่ท่องเที่ยว และสิ่งอำนวยความสะดวกที่ผู้ต้องการความช่วยเหลือเป็นพิเศษสามารถเข้าถึงได้ d. มีหลักฐานถึงการดำเนินการเพื่อปรับปรุงการเข้าถึงสำหรับผู้ที่มีความต้องการด้านการเข้าถึงที่หลากหลาย e. ในการสื่อสารโฆษณาแหล่งท่องเที่ยวใน

เกณฑ์	ตัวชี้วัด
มีที่พักสำหรับกลุ่มบุคคลที่มีความต้องการความช่วยเหลือเป็นพิเศษ ในราคาที่สมเหตุสมผล - มีการให้ข้อมูลด้านการเข้าถึงของสถานที่ท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวกและบริการต่างๆ	ภาพรวมจะต้องมีข้อมูลด้านสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้ต้องการความช่วยเหลือเป็นพิเศษบรรจุอยู่ด้วย f. ในจุดท่องเที่ยวหลัก มีรายละเอียดจุดอำนวยความสะดวกสำหรับผู้ต้องการความช่วยเหลือเป็นพิเศษอยู่ในข้อมูลสำหรับนักท่องเที่ยว
ด้าน C ความยั่งยืนด้านวัฒนธรรม	
C(a) การปกป้องมรดกทางวัฒนธรรม	
C1 การปกป้องทรัพย์สินทางวัฒนธรรม - แหล่งท่องเที่ยวมีนโยบายและระบบเพื่อประเมินคุณค่า พื้นฟู และสงวนรักษาทรัพย์สินทางวัฒนธรรมที่รวมถึงมรดกที่เป็นสิ่งปลูกสร้าง และภูมิทัศน์เชิงวัฒนธรรม	a. มีการจัดทำบัญชีข้อมูลรวบรวมทรัพย์สินทางวัฒนธรรม รวมถึงการประเมินคุณค่า และประเมินความเปราะบาง b. มีโปรแกรมการดำเนินงานเพื่อฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพย์สินทางวัฒนธรรม c. มีกลไกสำหรับการใช้ประโยชน์จากรายได้ทางการท่องเที่ยวเพื่อสนับสนุนการอนุรักษ์ทรัพย์สินทางวัฒนธรรม
C2 วัตถุทางวัฒนธรรม - แหล่งท่องเที่ยวมีกฎหมายที่เหมาะสมในการควบคุมการแลกเปลี่ยน การค้า การจัดแสดง หรือการให้ วัตถุทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี โดยมีการบังคับใช้จริง และมีการให้ข้อมูลแก่สาธารณชน รวมถึงการให้ข้อมูลแก่ธุรกิจท่องเที่ยวและนักท่องเที่ยวด้วย	a. มีข้อกำหนดที่เกี่ยวข้องกับวัตถุทางประวัติศาสตร์ที่เหมาะสมในแหล่งท่องเที่ยว โดยให้ระบุข้อกำหนด มาตรฐาน และวันที่ประกาศ b. มีหลักฐานของการให้ข้อมูลกฎหมายดังกล่าวแก่ธุรกิจท่องเที่ยวและนักท่องเที่ยวอย่างชัดเจน c. มีหลักฐานของการบังคับใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้อง
C3 มรดกที่จับต้องไม่ได้ - แหล่งท่องเที่ยวมีการสนับสนุนการยกย่องและการปกป้องมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้อง	a. ค้นหาและจัดทำคลังข้อมูลมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ b. ยกตัวอย่างงานเฉลิมฉลองทางวัฒนธรรมและการให้ประสบการณ์แก่นักท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้

เกณฑ์	ตัวชี้วัด
ไม่ได้ ซึ่งรวมถึง ประเพณีท้องถิ่น ศิลปะ เพลง ภาษา อาหาร และ อัตลักษณ์ และ ลักษณะเฉพาะ ของท้องถิ่นในมิติอื่นๆ - การนำเสนอ/แสดง การจำลอง และการสื่อ ความหมายของวัฒนธรรมและประเพณีที่ยังคง อยู่ นั้น จะต้องมีความละเอียดอ่อน และให้ ความ เคารพ และจะต้องให้คนในท้องถิ่นมีส่วนร่วม และได้รับประโยชน์ ในขณะที่เดียวกันจะต้อง มอบ ประสบการณ์ที่จริงแท้แก่นักท่องเที่ยว	(งานแสดงอีเว้นท์, ผลิตภัณฑ์ที่โดดเด่น ฯลฯ) c. หลักฐานของการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น และชนพื้นเมืองในการพัฒนาและส่งเสริม ประสบการณ์ให้กับนักท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับ มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ d. ข้อคิดเห็นจากนักท่องเที่ยวและชุมชนท้องถิ่น ในการส่งเสริมประสบการณ์เกี่ยวกับมรดกทาง วัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้
C4 การเข้าถึงวิถีปกติ - แหล่งท่องเที่ยวมีการติดตาม ปกป้อง และ หาก ความจำเป็น ให้ดำเนินการฟื้นฟู หรือสร้างการ เข้าถึงเพื่อให้ชุมชนท้องถิ่นให้สามารถเข้าถึง แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมได้ อีกครั้ง	a. ติดตามการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวทาง ธรรมชาติและวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น b. มีการสร้างการมีส่วนร่วมกับชุมชนท้องถิ่นใน เรื่องของการเข้าถึงวิถีชีวิตปกติ c. มีดำเนินการเป็นพิเศษเพื่อปกป้องและ/หรือ ฟื้นฟูการเข้าถึงของชุมชนท้องถิ่น
C5 ทรัพย์สินทางปัญญา - แหล่งท่องเที่ยวมีระบบในการสร้างการมีส่วน ร่วมในการปกป้องและรักษาสีทธิในทรัพย์สิน ทางปัญญาของชุมชนและบุคคล	a. มีกฎหมายเกี่ยวข้องกับทรัพย์สินทางปัญญา ในแหล่งท่องเที่ยว (ฉบับ, มาตรา, วันที่) b. มีการให้ข้อมูลในเรื่องทรัพย์สินทางปัญญา ให้แก่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทางการท่องเที่ยว c. มีหลักฐานของการที่ทรัพย์สินทางปัญญาที่ ได้รับการพัฒนาขึ้นเพื่อสร้างประสบการณ์ทาง วัฒนธรรมให้แก่นักท่องเที่ยวนั้นได้รับการ ปกป้อง
C(b) การเยี่ยมชมแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม	
C6 การจัดการนักท่องเที่ยวในแหล่ง	a. มีการเฝ้าสังเกตการณ์การเคลื่อนตัวของ

เกณฑ์	ตัวชี้วัด
ห้องเที่ยวทางวัฒนธรรม - แหล่งท่องเที่ยวจะต้องมีระบบจัดการ นักท่องเที่ยวทั้งภายในและโดยรอบแหล่ง ห้องเที่ยวทางวัฒนธรรม โดยคำนึงถึง คุณลักษณะของพื้นที่ ชีตความสามารถในการ รองรับ และความอ่อนไหวเปราะบางของพื้นที่ และจะต้องมีการเพิ่มประสิทธิภาพการเคลื่อน ตัวของนักท่องเที่ยว และลดผลกระทบเชิงลบที่ อาจเกิดขึ้น - แหล่งท่องเที่ยวมีคู่มือการปฏิบัติตนสำหรับ นักท่องเที่ยวเมื่อเข้าชมแหล่งท่องเที่ยวที่มี ความ เปราะบาง รวมถึงการเข้าชมการจัดแสดงทาง วัฒนธรรม โดยแจกจ่ายให้แก่นักท่องเที่ยว ผู้ประกอบการท่องเที่ยว และมีคูปองก่อนถึง เวลาการเข้าชม	นักท่องเที่ยวและผลกระทบที่เกิดขึ้นในสถานที่ ห้องเที่ยวทางวัฒนธรรม และมีการแบ่งปัน ข้อมูลดังกล่าวไปยังแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ b. มีหลักฐานของการดำเนินการจัดการกับ ผลกระทบจากการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นภายใน หรือโดยรอบสถานที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม c. มีการเผยแพร่คู่มือการปฏิบัติตัวสำหรับ นักท่องเที่ยวเมื่อเข้าชมสถานที่ท่องเที่ยวที่ เปราะบาง และเข้าชมการจัดแสดงอีเว้นท์ทาง วัฒนธรรมที่จัดทำขึ้น ตลอดจนติดตาม ตรวจสอบการปฏิบัติตนของนักท่องเที่ยวเป็น ระยะ d. มีหลักปฏิบัติสำหรับผู้ประกอบการท่องเที่ยว และมีคูปอง และ/หรือผู้ที่เกี่ยวข้อง ในการ จัดการนักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวทาง วัฒนธรรม e. มีการจัดอบรมสำหรับมีคูปอง
C7 การสื่อความหมายในแหล่งท่องเที่ยว - มีการจัดเตรียมเนื้อหาการสื่อความหมายที่ ถูกต้องเพื่อให้ความรู้ในแง่มุมที่มีความสำคัญ แก่ นักท่องเที่ยว ทั้งในเชิงวัฒนธรรมและเชิง ธรรมชาติของสถานที่ท่องเที่ยวนั้น - ข้อมูลที่ใช้สื่อความหมายมีความเหมาะสมใน เชิงวัฒนธรรม และจัดทำโดยการมีส่วนร่วม ของ คนในชุมชน และสามารถสื่อสารด้วยภาษาที่ เหมาะสมชัดเจนทั้งกับนักท่องเที่ยวและกับ ผู้คน	a. มีการสื่อสาร/แจกข้อมูลเนื้อหาการสื่อ ความหมายในแหล่งท่องเที่ยว ด้วยรูปแบบที่ นักท่องเที่ยวสามารถเข้าถึงได้ก่อนเข้ามายัง แหล่งท่องเที่ยวได้ b. มีหลักฐานให้เห็นว่าเนื้อหาการสื่อ ความหมายเหล่านั้นได้มาจากการค้นคว้าวิจัย เป็นอย่างดีและถูกต้องแม่นยำ c. เนื้อหาการสื่อความหมายมีการระบุถึง ความสำคัญและความอ่อนไหว/ความเปราะบาง ของสถานที่ท่องเที่ยว d. มีหลักฐานว่าคนในชุมชนมีส่วนร่วมในการ จัดทำเนื้อหาการสื่อความหมายที่เกี่ยวข้อง

เกณฑ์	ตัวชี้วัด
ในพื้นที่	e. มีเนื้อหาการสื่อความหมาย แปลในภาษาที่เหมาะสมกับนักท่องเที่ยว
ด้าน D ความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม	
D(a) การอนุรักษ์มรดกทางธรรมชาติ	
D1 การปกป้องสิ่งแวดล้อมที่มีความเปราะบาง - แหล่งท่องเที่ยวต้องมีระบบเพื่อเฝ้าสังเกตการณ์ ประเมิน และตอบสนองต่อผลกระทบจากการท่องเที่ยวต่อสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ การสงวนรักษาระบบนิเวศ ถิ่นที่อยู่ และพันธุ์พืชหรือสัตว์ รวมถึงต้องป้องกันการเริ่มต้นและการแพร่กระจายของสายพันธุ์พืชหรือสัตว์ต่างถิ่น	a. มีการจัดทำคลังข้อมูลแหล่งมรดกทางธรรมชาติและทรัพย์สินทางธรรมชาติ โดยระบุชนิด สถานะของการอนุรักษ์ และภาวะความเสี่ยง/ความเปราะบาง b. มีโปรแกรมการดำเนินงานเพื่อการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ และมรดกทางธรรมชาติ c. มีโปรแกรมการดำเนินงานเพื่อกำจัดและควบคุมสายพันธุ์พืชหรือสัตว์ต่างถิ่น d. ดำเนินการระบุ เฝ้าสังเกตการณ์ และบรรเทาผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวต่อความหลากหลายทางชีวภาพ และมรดกทางธรรมชาติ e. มีกลไกสำหรับการนำรายได้จากการท่องเที่ยวมาใช้เพื่อสนับสนุนการอนุรักษ์ทรัพย์สินทางธรรมชาติ f. มีการสื่อสารให้ข้อมูลกับนักท่องเที่ยวและภาคธุรกิจในการลดการแพร่กระจายของสายพันธุ์พืชหรือสัตว์ต่างถิ่น
D2 การจัดการนักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ - แหล่งท่องเที่ยวจะต้องมีระบบจัดการนักท่องเที่ยวทั้งภายในและโดยรอบแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ โดยคำนึงถึงคุณลักษณะของพื้นที่ ชัดความสามารถในการ	a. มีการเฝ้าสังเกตการณ์การเคลื่อนตัวของนักท่องเที่ยวและผลกระทบที่เกิดขึ้นในสถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติ และมีการแบ่งปันข้อมูลดังกล่าวไปยังแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ b. มีหลักฐานของการดำเนินการจัดการกับผลกระทบจากการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นภายใน

เกณฑ์	ตัวชี้วัด
รองรับ และความอ่อนไหวเปราะบางของพื้นที่ และจะต้องมีการเพิ่มประสิทธิภาพการเคลื่อนตัวของนักท่องเที่ยว และลดผลกระทบเชิงลบที่อาจเกิดขึ้น - แหล่งท่องเที่ยวมีคู่มือการปฏิบัติตนสำหรับนักท่องเที่ยวเมื่อเข้าชมจุดท่องเที่ยวที่มีความเปราะบาง โดยแจกจ่ายให้แก่นักท่องเที่ยว ผู้ประกอบการท่องเที่ยว และมัคคุเทศก์ ทั้งก่อน และ ณ เวลาเข้าชม	หรือโดยรอบแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ c. มีการเผยแพร่คู่มือการปฏิบัติตัวสำหรับนักท่องเที่ยวเมื่อเข้าชมจุดท่องเที่ยวที่เปราะบาง และมีการติดตามตรวจสอบการปฏิบัติตามของนักท่องเที่ยวเป็นระยะ d. มีหลักปฏิบัติสำหรับผู้ประกอบการท่องเที่ยว และมัคคุเทศก์ และ/หรือผู้ที่เกี่ยวข้อง ในการจัดการนักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ e. สร้างความร่วมมือกับหน่วยงานอนุรักษ์ในท้องถิ่นเพื่อระบุความเสี่ยงด้านสิ่งแวดล้อมที่อาจเกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว และมีมาตรการลดความเสี่ยงเหล่านั้น
D3 การมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งมีชีวิตในป่า - แหล่งท่องเที่ยวมีระบบตรวจสอบการปฏิบัติตามกฎหมายท้องถิ่น กฎหมายของชาติ และกฎหมายระหว่างประเทศ และมาตรฐานการมีปฏิสัมพันธ์ดำเนินกิจกรรมกับสิ่งมีชีวิตในป่า - กิจกรรมที่ต้องมีปฏิสัมพันธ์กับสัตว์ป่าที่อาศัยอยู่อย่างอิสระ จะต้องไม่มีการคุกคามและต้องมีการจัดการเพื่อหลีกเลี่ยงผลกระทบไม่พึงประสงค์ต่อสัตว์เหล่านั้น โดยคำนึงถึงการดำรงชีวิตและพฤติกรรมของสิ่งมีชีวิตในป่า	a. มีข้อกำหนดระหว่างประเทศ กฎหมายระดับประเทศ และกฎหมายท้องถิ่นที่ใช้ในแหล่งท่องเที่ยวในเรื่องของการทำกิจกรรม/มีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งมีชีวิตในป่า b. มีการสนับสนุนให้ใช้มาตรฐานสากลด้านการปกป้องสิ่งมีชีวิตในป่า ทั้งสิ่งมีชีวิตในน้ำและบนบก c. มีการออกหลักปฏิบัติสำหรับการทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับสิ่งมีชีวิตในป่ารวมถึงการสำรวจที่เป็นไปตามมาตรฐานสากล d. มีระบบตรวจสอบการปฏิบัติตามข้อบังคับและหลักปฏิบัติในการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยว e. มีการดำเนินการเพื่อเฝ้าสังเกตการณ์ความเป็นอยู่ของสิ่งมีชีวิตในป่า และลดการรบกวนสิ่งมีชีวิตในป่าโดยเฉพาะในบริเวณที่ทำกิจกรรม

เกณฑ์	ตัวชี้วัด
	f. มีการให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยวเกี่ยวกับทำกิจกรรมท่องเที่ยวที่เกี่ยวกับสิ่งมีชีวิตในป่าซึ่งอาจเป็นอันตราย เช่น การสัมผัส และการให้อาหาร เป็นต้น
D4 การแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบจากพืชหรือสัตว์และสวัสดิภาพสัตว์ - แหล่งท่องเที่ยวมีระบบที่ทำให้มีการปฏิบัติตามกฎหมายท้องถิ่น กฎหมายระดับประเทศ และกฎหมายระหว่างประเทศ รวมถึงมาตรฐานต่างๆ เพื่อรับรองว่าสัตว์จะมีสวัสดิภาพที่ดีและ มีการอนุรักษ์สายพันธุ์พืชและสัตว์(สัตว์, พืช, และสิ่งมีชีวิตทั้งหมด) ซึ่งรวมถึงการเลี้ยงหรือการจับ การซื้อขายแลกเปลี่ยน การแสดง และการขายสิ่งมีชีวิตจากป่าและสินค้าที่ผลิตจากพันธุ์พืชและสัตว์ - ต้องไม่มีการได้มา การขยายพันธุ์ และการกักขัง สัตว์ป่าชนิดใดๆ เว้นแต่ได้รับอนุญาตอย่างถูกต้อง รวมถึงอยู่ในการดูแลของบุคลากรที่มีความพร้อม และอยู่ภายใต้การดำเนินการตามข้อกำหนดที่เหมาะสม - การจัดที่อยู่อาศัย การดูแล และการจัดการทั้งสัตว์ป่าและสัตว์เลี้ยงทั้งหมดนั้น จะต้องให้เป็นไปตามมาตรฐานสวัสดิภาพสัตว์สูงสุด	a. มีกฎหมายเฉพาะทั้งในระดับระหว่างประเทศ ระดับชาติ และระดับท้องถิ่น รวมถึงมาตรฐานและแนวทางปฏิบัติเพื่อใช้ในแหล่งท่องเที่ยวในการปกป้องสวัสดิภาพสัตว์ และการอนุรักษ์สายพันธุ์พืชและสัตว์ b. มีการชี้แจงข้อมูลด้านกฎหมาย มาตรฐาน และแนวทางปฏิบัติให้แก่ผู้ประกอบการท่องเที่ยว และมัคคุเทศก์ c. มีระบบสำหรับตรวจสอบเงื่อนไขของการครอบครองสัตว์ป่า และสัตว์เลี้ยง รวมถึงการจัดที่อยู่อาศัยและการดูแล d. มีการออกใบอนุญาตและตรวจสอบคุณสมบัติของบุคลากรที่รับผิดชอบสัตว์ป่าที่อยู่ในครอบครอง e. มีการดำเนินการเพื่อส่งเสริมอนุสัญญา CITES ว่าด้วยการค้าระหว่างประเทศซึ่งชนิดสัตว์ป่าและพืชป่าที่ใกล้สูญพันธุ์ ในภาคการท่องเที่ยว และตรวจสอบให้มั่นใจว่ามีการปฏิบัติตามอนุสัญญาดังกล่าว f. มีการให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยว ในการการหลีกเลี่ยงการค้าสัตว์ใกล้สูญพันธุ์ เช่น การซื้อของที่ระลึกที่ทำจาก/ได้จากสัตว์ป่าคุ้มครองตามประกาศของสหภาพระหว่างประเทศเพื่อการอนุรักษ์ธรรมชาติ (IUCN) หรือ อนุสัญญาว่าด้วยการค้าระหว่างประเทศซึ่งชนิดสัตว์ป่าและ

เกณฑ์	ตัวชี้วัด
	พืชป่าที่ใกล้สูญพันธุ์ (CITES) g. มีการบังคับใช้กฎหมายเพื่อเป็นการรับรองว่ากิจกรรมการค้าสัตว์ใดๆ ที่เป็นส่วนหนึ่งของวิธีการทางวิทยาศาสตร์ โดยได้รับการจัดการอย่างเหมาะสมและเป็นไปตามกฎหมายอย่างเข้มงวด เพื่อการอนุรักษ์
D(b) การจัดการทรัพยากร	
D5 การอนุรักษ์พลังงาน - แหล่งท่องเที่ยวมีเป้าหมายที่จะลดการใช้พลังงาน ปรับปรุงประสิทธิภาพในการใช้พลังงาน รวมถึงเพิ่มการใช้พลังงานทดแทน - แหล่งท่องเที่ยวมีระบบในการส่งเสริมให้ภาคธุรกิจตรวจวัด ติดตามดูแล และลดการใช้พลังงาน และมีการรายงานผลการดำเนินงานต่อสาธารณชน	a. มีเผยแพร่และประกาศเป้าหมายการใช้พลังงาน b. มีโปรแกรมการดำเนินงานในการเพิ่มประสิทธิภาพการใช้พลังงาน เช่น การส่งเสริมและสนับสนุนให้ใช้ฉนวนกันความร้อน เป็นต้น c. มีการลงทุนในพลังงานทดแทน และควบคุมสัดส่วนร้อยละของการจัดหา/การบริโภคทั้งหมด d. สนับสนุนและสร้างแรงกระตุ้นในการตรวจสอบและลดการใช้พลังงานโดยภาคธุรกิจต่างๆ
D6 การจัดการน้ำ - แหล่งท่องเที่ยวต้องส่งเสริมให้ธุรกิจต่างๆ มีการตรวจวัด ติดตามดูแล และจัดการการใช้น้ำ รวมถึงมีการรายงานต่อสาธารณชน - แหล่งท่องเที่ยวต้องมีการประเมินความเสี่ยงด้านน้ำในแหล่งท่องเที่ยว และจัดทำเป็นเอกสารเป็นลายลักษณ์อักษร - ในกรณีมีความเสี่ยงเรื่องน้ำสูง เป้าหมายของการจัดการน้ำจะต้องกำหนดและกำกับภาคธุรกิจเพื่อให้การใช้น้ำของภาคท่องเที่ยวไม่ก่อให้เกิดความขัดแย้งกับความต้องการน้ำของ	a. มีการให้คำแนะนำและให้การสนับสนุนการติดตามและควบคุมการใช้น้ำของภาคธุรกิจ b. มีการดำเนินการประเมินความเสี่ยงเรื่องน้ำอย่างสม่ำเสมอ c. ในกรณีที่มีความเสี่ยงเรื่องน้ำสูง ให้มีการตั้งเป้าหมาย และบังคับใช้เป้าหมายการจัดการน้ำ และมีการรายงานต่อสาธารณชน d. ติดตามและควบคุมการใช้น้ำปริมาณและทรัพยากรน้ำเพื่อวัตถุประสงค์ในการท่องเที่ยว พร้อมทั้งติดตามและควบคุมผลกระทบที่เกิดขึ้นกับชุมชนและระบบนิเวศในท้องถิ่น ตลอดจน

เกณฑ์	ตัวชี้วัด
ชุมชนและระบบนิเวศในท้องถิ่น	มีการส่งเสริมและตรวจสอบให้ภาคธุรกิจ ท่องเที่ยวการปฏิบัติตามเป้าหมายการใช้ น้ำ e. มีการให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยวในเรื่องความ เสี่ยงของน้ำ และขอให้มีการใช้น้ำเท่าที่จำเป็น
D7 คุณภาพน้ำ - แหล่งท่องเที่ยวมีการตรวจสอบคุณภาพน้ำ ดื่ม น้ำเพื่อนันทนาการ และทางนิเวศวิทยา โดยใช้ มาตรฐานคุณภาพน้ำ - แหล่งท่องเที่ยวมีการรายงานผลต่อ สาธารณสุข และมีระบบที่สามารถตอบสนอง ต่อ ปัญหาเกี่ยวกับคุณภาพน้ำที่เกิดขึ้นอย่าง ทัน่วงท	a. มีการดำเนินการติดตามคุณภาพน้ำ b. มีข้อมูลและมีการรายงานเกี่ยวกับคุณภาพน้ำ c. มีการตรวจสอบน้ำที่ใช้สำหรับอาบ ด้วย มาตรฐานการรับรองและระบุสถานที่ตาม มาตรฐานที่กำหนดไว้ d. มีการดำเนินการเพื่อปรับปรุงคุณภาพน้ำ e. มีการให้ข้อมูลเกี่ยวกับคุณภาพน้ำดื่มใน ท้องถิ่นแก่นักท่องเที่ยว เพื่อส่งเสริมการใช้เป็น ทางเลือกแทนน้ำดื่มบรรจุขวด
D(c) การจัดการของเสียและการปลดปล่อยมลพิษ	
D8 น้ำเสีย - แหล่งท่องเที่ยวมีแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจนและ มีการปฏิบัติตามแนวทางดังกล่าวในในเรื่อง ของ การตั้ง การดูแลรักษา และการทดสอบการ ระบายจากบ่อเกรอะ และจากระบบบำบัดน้ำ เสีย - แหล่งท่องเที่ยวต้องสร้างความมั่นใจว่าน้ำเสีย เหล่านั้นจะได้รับการบำบัดและนำกลับมาใช้ หรือถูกปล่อยทิ้งอย่างปลอดภัยโดยไม่มี ผลกระทบต่อเชิงลบกับคนและสิ่งแวดล้อมใน ท้องถิ่น	a. มีการจัดทำแนวทางปฏิบัติและข้อบังคับที่ เป็นลายลักษณ์อักษรเกี่ยวกับการบำบัดน้ำเสีย b. มีระบบของการบังคับใช้แนวทางปฏิบัติในหมู่ ผู้ประกอบการ c. มีการติดตามตรวจสอบ/ทดสอบน้ำเสียที่ ปล่อยทิ้งแล้ว d. มีการจัดตั้งระบบบำบัดน้ำเสียอย่างยั่งยืน ชั่วคราวในระดับท้องถิ่น สำหรับใช้ในภาคการ ท่องเที่ยว หากเป็นไปได้และมีความเหมาะสม
D9 ขยะมูลฝอย - แหล่งท่องเที่ยวจะต้องมีการตรวจวัด และ	a. มีโปรแกรมดำเนินการติดตามเรื่องขยะ โดยมี การตั้งเป้าหมาย และผลการดำเนินงานที่

เกณฑ์	ตัวชี้วัด
รายงานปริมาณขยะที่เกิดขึ้น และมีการตั้งเป้าหมายในการลดปริมาณขยะ - ขยะมูลฝอยได้รับการจัดการอย่างถูกต้องและมีการลดการฝังกลบขยะด้วยการจัดให้มีระบบคัดแยกและจัดเก็บขยะแบบแยกประเภทและมีระบบรีไซเคิลที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งสามารถแยกขยะได้อย่างมีประสิทธิภาพตามชนิดของขยะ - แหล่งท่องเที่ยวมีการส่งเสริมให้ภาคธุรกิจหลีกเลี่ยงการสร้างขยะ และให้มีการลดจำนวนขยะ นำขยะกลับมาใช้ใหม่ และรีไซเคิลขยะ ซึ่งรวมถึงขยะที่เป็นเศษอาหารด้วย - มีการดำเนินการเพื่อกำจัดหรือลดการใช้วัสดุที่ใช้เพียงครั้งเดียวแล้วทิ้งโดยเฉพาะพลาสติก - ขยะที่เหลืออยู่ที่ไม่ได้นำมาใช้ซ้ำหรือรีไซเคิลต้องได้รับการกำจัดอย่างปลอดภัยและยั่งยืน	เผยแพร่ต่อสาธารณชน b. มีการประสานงานร่วมกับธุรกิจท่องเที่ยวในการจัดการรณรงค์/ให้คำปรึกษา/การสนับสนุนการจัดการขยะซึ่งรวมถึงขยะเศษอาหาร c. มีการรณรงค์เพื่อลด/กำจัดการใช้วัสดุที่ใช้เพียงครั้งเดียวแล้วทิ้งโดยเฉพาะพลาสติก d. มีโปรแกรมดำเนินการจัดการขยะในที่ทำงานของหน่วยงานรัฐ และสิ่งอำนวยความสะดวกสาธารณะต่างๆ e. มีระบบที่รวบรวมและรีไซเคิลขยะ อย่างน้อยสี่ประเภท (เช่น วัตถุอินทรีย์ กระดาษ โลหะ แก้ว และพลาสติก) f. จัดให้มีระบบที่ยั่งยืนสำหรับการกำจัดขยะที่ตกค้าง g. มีการรณรงค์ให้เลิกการทิ้งขยะนอกจุดทิ้ง และรักษาความสะอาดของพื้นที่สาธารณะ h. มีถังขยะเพียงพอสำหรับการแยกขยะ
D10 การลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกและบรรเทาการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ - แหล่งท่องเที่ยวต้องมีเป้าหมายในการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก รวมถึงดำเนินการและรายงานผลตามนโยบายและการปฏิบัติงานในการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก - ควรมีการสนับสนุนให้ภาคธุรกิจต่างๆ มีการตรวจวัด ติดตามดูแล ลด หรือปล่อยก๊าซเรือนกระจกให้น้อยที่สุด จากทุกมิติของการดำเนินธุรกิจ (รวมถึงจากซัพพลายเออร์ และผู้ให้บริการ)	a. มีการประกาศเป้าหมายในการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก โดยกำหนดร้อยละของการลดและวันในการวัดผล b. มีการจัดทำรายงานสภาพอากาศประจำปี รวมถึงการเฝ้าสังเกตการณ์และการปฏิบัติงานเพื่อผลกระทบต่างๆ c. มีการสนับสนุนการรณรงค์หรือการมีส่วนร่วมในรูปแบบต่างๆ กับธุรกิจท่องเที่ยวในการลดและบรรเทาการปล่อยก๊าซเรือนกระจก d. หน่วยงานภาครัฐมีการดำเนินการในการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก e. มีการให้ข้อมูลในเรื่องของแผนรายการการ

เกณฑ์	ตัวชี้วัด
ด้วย) และมีการรายงานต่อสาธารณชน - ควรมีการสนับสนุนให้มีการชดเชย (offset) การปล่อยก๊าซเรือนกระจกที่ยังไม่สามารถลดได้	ชดเชย (offset) การปล่อยก๊าซเรือนกระจกที่มีมาตรฐานเป็นที่ยอมรับ ให้แก่ภาคธุรกิจต่างๆ และนักท่องเที่ยว
D11 การขนส่งที่มีผลกระทบต่อ - แหล่งท่องเที่ยวมีเป้าหมายในการลดการปล่อยมลพิษจากการขนส่งในการเดินทางมายังแหล่งท่องเที่ยว และภายในแหล่งท่องเที่ยว - มีการเพิ่มการนำพาหนะและการขนส่งสาธารณะที่ยั่งยืน และปล่อยมลพิษต่ำมาใช้งาน รวมถึงการเดินทางแบบใช้แรงตัวเอง (Active travel - เช่นการเดินและปั่นจักรยาน) เพื่อให้ภาคการท่องเที่ยวลดการปลดปล่อยมลพิษทางอากาศ ลดความคับคั่งของการจราจร และลดการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ	a. มีการลงทุนกับโครงสร้างพื้นฐานด้านการขนส่งที่มีความยั่งยืนยิ่งขึ้น ซึ่งรวมถึงการขนส่งสาธารณะ และยานพาหนะที่ปล่อยมลพิษต่ำ b. มีการให้ข้อมูลโปรโมทการขนส่งทางเลือกต่างๆ ในการเดินทางมายังแหล่งท่องเที่ยว และภายในแหล่งท่องเที่ยว c. มีการเก็บข้อมูลของนักท่องเที่ยวที่เลือกใช้การขนส่งทางเลือก d. มีการพัฒนาและสนับสนุนให้มีการปั่นจักรยานและการเดิน e. ให้ความสำคัญกับกลุ่มตลาดนักท่องเที่ยวที่สนใจตัวเลือกการขนส่งระยะสั้นและยั่งยืนยิ่งขึ้น f. หน่วยงานภาครัฐและธุรกิจท่องเที่ยวควรให้ความสำคัญกับการใช้การขนส่งที่มีผลกระทบต่อภายในหน่วยงานของตนเอง
D12 มลภาวะทางแสงและเสียง - แหล่งท่องเที่ยวมีแนวทางปฏิบัติและข้อบังคับในการลดมลภาวะทางแสงและเสียง - แหล่งท่องเที่ยวมีส่งเสริมให้ภาคธุรกิจต่างๆ ปฏิบัติตามแนวทางปฏิบัติและข้อบังคับนั้น	a. มีแนวทางปฏิบัติในเรื่องมลภาวะทางแสงและเสียง โดยส่งเสริมและแจกจ่ายให้ภาคธุรกิจ b. มีการระบุและเฝ้าสังเกตการณ์จุดที่มีความเป็นไปได้ในการก่อให้เกิดมลภาวะทางแสงและเสียง โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว c. มีกลไกที่จะให้ผู้คนในพื้นที่สามารถรายงานเกี่ยวกับมลภาวะทางแสงและเสียง พร้อมกับสามารถติดตามผลการปฏิบัติงานได้

2.2 การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์

การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ (historical tourism) เป็นการท่องเที่ยวที่เปิดโอกาสให้ผู้มาเยือนได้ชื่นชม เรียนรู้ประวัติศาสตร์และโบราณสถานในแหล่งท่องเที่ยว (ประภาวี วงษ์บุตรศรี. 2556 : 1-2) และยังเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่ทำให้ได้รำลึกนึกถึงอดีตที่ผ่านมา และเห็นถึงคุณค่าทางประวัติศาสตร์ สังคมวัฒนธรรม ตลอดจนวิถีชีวิตในท้องถิ่น โดยมีรูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ เช่น การจัดรายการเส้นทางท่องเที่ยวตามรอยประวัติศาสตร์ การชมซากอารยธรรมโบราณสถาน และหากชุมชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวแล้วจะสามารถส่งผลให้เกิดรูปแบบการท่องเที่ยวและกิจกรรมทางเศรษฐกิจหลากหลายประเภทจนก่อให้เกิดการหมุนเวียนของเม็ดเงินจำนวนมาก ด้วยเหตุนี้จึงมีหน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานส่วนท้องถิ่น ตลอดจนภาคประชาชนทั่วไปต้องการสร้างการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ให้เกิดขึ้นในท้องถิ่นของตน (ปวงปณิต สอบขุนทด. 2561 : 2 -5)

ยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ในระยะแผนพัฒนา ฯ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550 – 2554) ได้ระบุถึงความสำคัญและประเภทของแหล่งประวัติศาสตร์ตลอดจนขีดความสามารถการแข่งขันของแหล่งท่องเที่ยวแต่ละประเภทไว้ดังนี้ 1) ความสำคัญและประเภทของแหล่งประวัติศาสตร์ ระดับ 6 ดาว พระราชวังโบราณสถานในเขตพระราชฐาน ระดับ 5 ดาว อุทยานประวัติศาสตร์แหล่งโบราณคดีแหล่งประวัติศาสตร์ระดับ 4 ดาว แหล่งวัฒนธรรมประเพณีชุมชนโบราณ ระดับ 3 ดาว แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ระดับ 2 ดาว แหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น สวนสนุก ระดับ 1 ดาว แหล่ง จัปจ่ายสินค้าสถานบันเทิง 2) สภาพการพัฒนาของแหล่งประวัติศาสตร์โบราณคดีในปัจจุบัน ระดับ 6 ดาว พระราชวังโบราณสถานในเขตพระราชฐาน ระดับ 5 ดาว แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ระดับ 4 ดาว แหล่งจัปจ่ายสินค้าสถานบันเทิงสวนสนุก ระดับ 3 ดาว แหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น ระดับ 2 ดาว อุทยานประวัติศาสตร์แหล่งโบราณคดีแหล่งประวัติศาสตร์ ระดับ 1 ดาว แหล่งวัฒนธรรมประเพณีชุมชนโบราณ 3) ขีดความสามารถการแข่งขันของแหล่งท่องเที่ยวแต่ละประเภทในปัจจุบัน อันดับ 1 พระราชวังโบราณสถานในเขตพระราชฐาน อันดับ 2 แหล่งจัปจ่ายสินค้าสถานบันเทิงสวนสนุก อันดับ 3 แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติแหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น อันดับ 4 แหล่งวัฒนธรรมประเพณีชุมชนโบราณ อันดับ 5 อุทยานประวัติศาสตร์แหล่งโบราณคดีแหล่งประวัติศาสตร์ (ประภาวี วงษ์บุตรศรี. 2556 : 9 – 10)

องค์ประกอบที่สามารถบ่งบอกว่าเป็นการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ประกอบด้วย 1) เป็นแหล่งโบราณคดีทั้งก่อนประวัติศาสตร์และสมัยประวัติศาสตร์ บางแห่งเป็นแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม บางแห่งเป็นพิพิธภัณฑ์ บางแห่งเป็นแหล่งมรดกโลก 2) เป็นการจัดการท่องเที่ยว วัฒนธรรมศึกษา สิ่งแวดล้อมศึกษา และความปลอดภัย 3) เป็นการจัดการโดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมกับพหุภาคีและได้รับผลประโยชน์อย่างเสมอภาค 4) เป็นการจัดการท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบ มีจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรม และสภาพแวดล้อม 5) เป็นการจัดการที่

ร่วมกันกำหนดนโยบาย แผนงานและแผนปฏิบัติการ เพื่อส่งเสริมและพัฒนาการ ท่องเที่ยวในระยะสั้นและระยะยาว 6) มีวิทยากรหรือมัคคุเทศก์ท้องถิ่นนำชม 7) นักท่องเที่ยวได้รับความเพลิดเพลิน ความปลอดภัย ความรู้และประสบการณ์ใหม่เพิ่มขึ้น และ 8) เป็นการจัดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน โดยมีกิจกรรมการท่องเที่ยวเช่น การท่องเที่ยวพิพิธภัณฑ์ การตามรอยประวัติศาสตร์ การสำรวจเส้นทาง ย่านถนน การเที่ยวชมโบราณสถาน การเที่ยวชมวัดวาอาราม เป็นต้น (กรวรรณ สังขกร. 2552 : 47 - 48)

การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์มีปัจจัยพื้นฐานที่มีอิทธิพลต่อการท่องเที่ยว ประกอบด้วย 1) ทรัพยากรการท่องเที่ยว 2) คุณลักษณะของคนในท้องถิ่น และ 3) นโยบายภาครัฐ จากปัจจัยพื้นฐานเหล่านี้นโยบายภาครัฐคือปัจจัยที่มีอิทธิพลโดยรวมต่อการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์อย่างยั่งยืนมากที่สุด โดยแนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์อย่างยั่งยืน คือการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวที่มุ่งเข้าไปยังต้นทุนที่เป็นจุดแข็งของการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ และต้องมีการสร้างการรับรู้ ความรู้ความเข้าใจปลูกฝังจิตสำนึกของคนในชุมชนท้องถิ่น นักท่องเที่ยวและเจ้าหน้าที่ของรัฐให้ตระหนักถึงความสำคัญของแหล่งโบราณสถาน พัฒนาเส้นทางคมนาคมให้เกิดความสะดวกและความปลอดภัย และสุดท้ายการบริหารจัดการบูรณาการหน่วยงานต่างๆ เพื่อการบริหารจัดการไปในทิศทางเดียวกัน (ดำเกิง อัสวสุนทรางกูร. 2562 : 1126 – 1139)

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมกรรมการท่องเที่ยวการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาพฤติกรรมกรรมการท่องเที่ยว มีความสำคัญในฐานะที่เป็นการแสวงหาแนวทางการศึกษาเพื่อทำความเข้าใจพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวที่ของเมืองสุวรรณภูมิ ประกอบด้วยแนวคิดเกี่ยวกับประชากรศาสตร์ แนวคิดเกี่ยวกับอุปสงค์การท่องเที่ยว และแนวคิดเกี่ยวกับแนวคิดเกี่ยวกับความพึงพอใจของผู้บริโภค ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.3.1 แนวคิดและทฤษฎีประชากรศาสตร์

จากการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับประชากรศาสตร์ พบว่าได้มีผู้อธิบายความสัมพันธ์ของประชากรศาสตร์กับพฤติกรรมกรรมการท่องเที่ยวไว้อย่างน่าสนใจ เช่น พิชญ์ ดวงฟู (2559) เสนอว่า ความรู้เรื่องประชากรศาสตร์ ทำให้เห็นถึงความรับรู้ และการตัดสินใจในการเลือกผลิตภัณฑ์และบริการการท่องเที่ยว ซึ่งมีความแตกต่างกันไปตามเพศ ช่วงวัย อาชีพ รายได้ ถิ่นที่อยู่ จึงช่วยให้กำหนดกลุ่มเป้าหมายได้ดียิ่งขึ้น

ทัศนาคง ทองแก้ว (2554) กล่าวถึงองค์ประกอบของลักษณะทางประชากรศาสตร์ และผลต่อพฤติกรรมกรรมการท่องเที่ยวว่า อายุคือเป็นองค์ประกอบสำคัญที่มีผลกระทบต่อความคิดเห็นของนักท่องเที่ยว นอกจากนี้รายได้ยังเป็นปัจจัยสำคัญต่อรูปแบบการท่องเที่ยว

ฮานนา และวอชเนียก (2544) อธิบายว่า ลักษณะทางประชากรศาสตร์ (Demographic) ประกอบด้วย การศึกษา เพศ อายุ รายได้ อาชีพ คือข้อมูลพื้นฐานที่สามารถนำมาเชื่อมโยงกับความพึงพอใจของผู้รับบริการได้

อดุลย์ จาตุรงค์กุล (2543) กล่าวว่าลักษณะทางประชากรศาสตร์ มีความสำคัญต่ออุปสงค์ของการท่องเที่ยว เนื่องจากเป็นจุดชี้ให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงของแนวโน้มต่าง ๆ อันเกิดจากช่วงวัย ในแต่ละช่วงมีพฤติกรรมที่แตกต่างกัน

ประมะ สตะเวทิน (2541) อธิบายความแตกต่างของพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวตามหลักประชากรศาสตร์ เช่น เพศหญิงให้ความสนใจในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารผ่านการดูโทรทัศน์ ในขณะที่เพศชายนิยมการอ่านเพื่อรับข้อมูลข่าวสาร นอกจากนี้ อายุ (Age) ที่แตกต่างกันยังมีผลต่อการรับรู้ข้อมูลข่าวสารโดยผู้มีอายุน้อยนิยมรับรู้ข้อมูลข่าวสารผ่านสื่อออนไลน์มากกว่าผู้สูงอายุ ส่วนพฤติกรรมการตัดสินใจนั้นพบว่าผู้มีอายุน้อยมีโลกทัศน์ที่เปิดกว้างต่อสิ่งใหม่ ๆ มากยิ่งกว่าผู้สูงอายุ

จากการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับประชากรศาสตร์ช่วยให้เห็นถึงประเด็นสำคัญที่สามารถนำมาใช้ในการวิจัยนี้ คือการจัดทำข้อเสนอเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวควรระบุกลุ่มเป้าหมายที่จะเป็นนักท่องเที่ยวให้ชัดเจน โดยสามารถแบ่งตามเพศ อายุ รายได้ อาชีพ โดยอาจเริ่มต้นที่การสำรวจถึงศักยภาพการท่องเที่ยวตามกลุ่มประชากรเหล่านี้ เช่น คนกลุ่มใดที่เคยท่องเที่ยวในสุวรรณภูมิมากที่สุด มากครั้งที่สุด หรือคนกลุ่มใดเคยไปเยือนสถานที่ต่าง ๆ ในสุวรรณภูมิมากที่สุด แล้วจึงทำข้อเสนอเพื่อกลุ่มคนเหล่านั้น หากทำเช่นนั้นจึงเหมาะสมกว่าการจัดทำแผนเพื่อคนทุกเพศทุกวัย ซึ่งมีความกว้างขวางของพฤติกรรม และความสนใจ จนอาจได้ข้อเสนอที่ไม่มีความชัดเจน

2.3.2 แนวคิดเกี่ยวกับอุปสงค์การท่องเที่ยว

การศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับอุปสงค์การท่องเที่ยว มีประโยชน์ต่อการทำความเข้าใจเกี่ยวกับความต้องการสินค้า และบริการของนักท่องเที่ยว อันจะเกี่ยวเนื่องไปถึงการคาดการณ์ถึงต้นทุน และกำไรที่จะได้รับการจัดการท่องเที่ยว เพื่อการจัดทำข้อเสนอส่งเสริมการท่องเที่ยวที่มีประสิทธิภาพ ดังต่อไปนี้

พัชรกร กนิษฐะสุนทร (2559) อธิบายความหมายของอุปสงค์การท่องเที่ยวว่าเป็น ปริมาณความต้องการในการซื้อสินค้าและบริการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว และเดินทางไปท่องเที่ยวโดยผู้ที่เลือกเดินทางหรือเป็นนักท่องเที่ยวนั้นต้องมีความสามารถในการซื้อ และมีความเต็มใจที่จ่ายสินค้าและบริการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ซึ่งความยืดหยุ่นต่ออุปสงค์ของการท่องเที่ยวนั้นสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามเวลา นโยบาย สถานการณ์ และปัจจัยต่าง ๆ โดยปัจจัยที่ทำให้อุปสงค์การท่องเที่ยวแตกต่างกัน แบ่งได้ 2 ปัจจัย คือ ปัจจัยผลักดัน และปัจจัยดึงดูด ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ปัจจัยผลักดัน คือ ความเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยี ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ ความเปลี่ยนแปลงของสภาพภาพ การพัฒนาด้านการคมนาคมขนส่ง และการสื่อสาร เป็นต้น

ปัจจัยดึงดูด ได้แก่ ความพร้อมของแหล่งการท่องเที่ยว ทรัพยากรการท่องเที่ยว ราคาค่าบริการ กฎหมาย ระเบียบ ตลอดจนความปลอดภัย และสื่อมวลชน

ปัจจัยสำคัญที่ทำให้อุปสงค์ด้านการท่องเที่ยวต่างกัน มี 12 ปัจจัย ประกอบด้วย 1) ปัจจัยทางประชากรศาสตร์ 2) ปัจจัยเศรษฐกิจ 3) ปัจจัยทางภูมิศาสตร์ 4) ปัจจัยทางวัฒนธรรม 5) ปัจจัยทางการเมืองและกฎหมาย สภาวะแวดล้อมทางการเมืองและรัฐบาล 6) ปัจจัยทางสื่อมวลชน ปัจจัยทางด้าน ข้อมูล ข่าวสาร การประชาสัมพันธ์ 7) ปัจจัยทางการเปรียบเทียบราคา 8) ปัจจัยทางการเคลื่อนย้ายส่วนบุคคล 9) ปัจจัยทางเทคโนโลยีการสื่อสารและคมนาคมขนส่ง 10) ปัจจัยการศึกษา เมื่อมีการขยายตัวของการศึกษาและโครงสร้างทางสังคม 11) ปัจจัยด้านกิจกรรมพิเศษหรือกิจกรรมเฉพาะด้าน 12) ปัจจัยความเป็นฤดูกาลการท่องเที่ยว

ชยันต์ ต้นติ้วสตการ (2556) อธิบายความหมายของอุปสงค์ว่า คือจำนวนของสินค้าและบริการที่ผู้บริโภคมีความเต็มใจในการจ่าย (Willingness to Pay) และมีความสามารถในการจ่าย (Ability to Pay) กล่าวคือมีลักษณะพิเศษกว่าความต้องการ (Want) และต้องประกอบด้วยสองปัจจัยคือความเต็มใจในการจ่าย และมีความสามารถในการจ่ายเป็นสำคัญ

ชลดา แสนคำเรือง และ กิตติพันธ์ คงสวัสดิ์เกียรติ (2556) กล่าวถึงอุปสงค์การท่องเที่ยวไว้ว่าเป็นจำนวนความต้องการของนักท่องเที่ยวในการบริโภคสินค้าและบริการในสถานที่ท่องเที่ยว โดยนักท่องเที่ยวมีความเต็มใจ และมีความสามารถในการจ่ายสินค้าและบริการ ซึ่งอุปสงค์การท่องเที่ยวมีความสัมพันธ์กับฤดูกาล ระยะเวลาในการพัก ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม รสนิยมของยุคสมัย ตลอดจนรูปแบบของพาหนะเดินทาง เป็นต้น

นราทิพย์ ชูติวงศ์ (2553) ให้ความหมายของอุปสงค์ว่า คือจำนวนหรือปริมาณของสินค้าและบริการที่ผู้บริโภคต้องจ่ายใช้สอย โดยอุปสงค์ที่ผู้บริโภคมีต่อสินค้าและบริการนั้นมีปัจจัยต่าง ๆ เข้ามาเกี่ยวข้อง เช่น ราคาสินค้า รายได้ของผู้บริโภค ตลอดจนรสนิยม และเงื่อนไขตามเวลา และสถานที่

ฉลองศรี พิมลสมพงษ์ (2550) กล่าวว่าอุปสงค์การท่องเที่ยวคือความต้องการในการเดินทางไปเยือน และการใช้บริการทางการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว ความเข้าใจอุปสงค์การท่องเที่ยวส่งผลต่อการเตรียมการวางแผนเพิ่มหรือลดจำนวนสินค้าและบริการบางชนิด ตลอดจนการเพิ่มสินค้าบริการต่อเนื่องอื่น ๆ เช่นการขนส่ง ที่พัก อุปกรณ์ต่าง ๆ เป็นต้น

จากการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับอุปสงค์การท่องเที่ยว พบว่ามีประเด็นร่วมสำคัญคือ ความเต็มใจ และความสามารถในการจ่ายใช้สอยสินค้าและบริการของนักท่องเที่ยวมี

ความสัมพันธ์กับ สภาพสิ่งแวดล้อม สภาพของแหล่งท่องเที่ยว และบุคลากรการท่องเที่ยว สถานภาพของนักท่องเที่ยว ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ระเบียบกฎหมาย การคมนาคมขนส่ง และการประชาสัมพันธ์

เมื่อทราบถึงแนวคิดเกี่ยวกับอุปสงค์การท่องเที่ยวแล้ว เรื่องต่อไปที่ต้องทำการศึกษา คือแนวคิดเกี่ยวกับความพึงพอใจของผู้บริโภค เพื่อให้ได้วิธีการในการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่เข้าใจความต้องการของนักท่องเที่ยวได้ดีที่สุด ดังจะกล่าวถึงในหัวข้อต่อไป

2.3.3 แนวคิดเกี่ยวกับความพึงพอใจของผู้บริโภค

การศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับความพึงพอใจของผู้บริโภค พบว่ามีผู้ศึกษาค้นคว้า และให้แนวคิดไว้ ดังนี้ อลิษา ฐิติมานะกุล (2558) กล่าวว่าความพึงพอใจของผู้บริโภค (Consumer Satisfaction) คือ การตัดสินใจของลูกค้าหลังการใช้สินค้าหรือบริการ เป็นผลจากการปฏิบัติ และคุณภาพของสินค้าและบริการกับความคาดหวังของลูกค้า (Expected Performance) ซึ่งหากสินค้าและบริการสามารถตอบสนองได้มากกว่าที่ลูกค้าคาดหวังจะทำให้เกิดความประทับใจ (Delighted Customer) และในทางตรงกันข้ามหากหากสินค้าและบริการสามารถตอบสนองได้ต่ำกว่าที่ลูกค้าคาดหวัง จะทำให้เกิดความไม่พอใจ (Satisfaction Customer) ขึ้น

อย่างไรก็ดีระดับความพึงพอใจของลูกค้าแต่ละรายจะมีระดับแตกต่างกันเกิดจากผลประโยชน์จากสินค้าและบริการ ตลอดจนความคาดหวังของบุคคล (Expectation) ที่เกิดจากการรับรู้ผ่านประสบการณ์ในอดีตของผู้ซื้อเองหรือจากคนใกล้ชิด

ปัจจัยสำคัญที่จะทำให้ผู้ประกอบการประสบความสำเร็จ คือ การเสนอผลิตภัณฑ์ที่มีการสร้างมูลค่าเพิ่ม (Value added) ซึ่งเกิดจากการผลิต (Manufacturing) และการตลาด (Marketing) ที่สอดคล้องกับความคาดหวังของลูกค้าโดยยึดหลักการสร้างความพึงพอใจรวมสำหรับลูกค้า (Total Customer Satisfaction)

ผลสืบเนื่องจาก ความพึงพอใจ หรือความไม่พึงพอใจของผู้บริโภคนั้น คือชื่อเสียง หรือการรับรู้คุณภาพการบริการ (Service Quality) ซึ่งมีส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดการซื้อซ้ำ และความภักดีต่อสินค้าและบริการ อันมีส่วนสำคัญต่อความสำเร็จของผู้ประกอบการ

วรรณชน จันทิษฐ (2552) ให้แนวทางเรื่องการสร้างความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยวว่า การท่องเที่ยวเป็นการใช้เวลาว่างเพื่อแสวงหาความสุขภาพ และความสุขใจ มีประโยชน์ในการผ่อนคลายความตึงเครียด เสริมสร้างคุณค่าของชีวิต นอกจากนี้การท่องเที่ยวยังเป็นโอกาสแห่งการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ โดยมีปัจจัยการท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิดความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว ดังนี้

ปัจจัยประการแรกคือสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว (Attraction) มี 2 ประเภท คือ สิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวจากธรรมชาติ (Natural Attraction Factors) เช่นภูเขา น้ำตก แม่น้ำ

และสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวจากมนุษย์ (Historical and Cultural Attraction Factors) เช่น โบราณสถาน วัด บ้านเรือน เป็นต้น

ปัจจัยประการที่สองคือสิ่งอำนวยความสะดวก (Facility) หมายถึงสิ่งรองรับนักท่องเที่ยว เช่น บุคลากรการท่องเที่ยว ที่พัก ร้านอาหาร แหล่งบริการข้อมูลข่าวสาร และการเข้าถึง (Accessibility) เช่นการคมนาคมขนส่ง เส้นทางท่องเที่ยวชม เป็นต้น

ปัจจัยประการที่สามคือ ด้านบุคลากร ซึ่งมีส่วนสำคัญที่สุด เนื่องจากสามารถเติมเต็มความต้องการนักท่องเที่ยวได้ทุกข้อ และสามารถสร้างความประทับใจให้นักท่องเที่ยวอยากมาเยือนอีกครั้งด้วย อธิปไตยไมตรี ความรู้เรื่องอดีต และบริบทของท้องถิ่น ทักษะความสามารถ เป็นต้น

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2548) อธิบายว่า มนุษย์ทุกคนมีความพึงพอใจในการท่องเที่ยวเป็นฐานเดิมอยู่แล้ว แต่สาเหตุที่ทำให้มีทัศนคติที่แตกต่างกัน เกิดจากสถานภาพ สังคม เศรษฐกิจ ตลอดจนช่วงเวลา และโอกาส

ปัจจัยสำคัญที่กระตุ้นให้เกิดการท่องเที่ยวมี 8 ประการ ประกอบด้วย 1) ความต้องการผจญภัย 2) ความต้องการค้นพบสิ่งใหม่ ๆ 3) ความต้องการคุณค่าในการเดินทางท่องเที่ยว 4) ความต้องการสัมผัสวัฒนธรรมที่แตกต่าง 5) ความต้องการอยากรู้อยากเห็นวิถีชีวิตของเพื่อนร่วมโลก 6) ความต้องการเป็นที่ยอมรับในสังคม 7) ความต้องการความภาคภูมิใจ 8) ความต้องการยกฐานะและเกียรติภูมิของตน

จากการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับความพึงพอใจของผู้บริโภค พบว่าความพึงพอใจของผู้บริโภค คือทัศนคติที่ผ่านกระบวนการรับรู้และตีความ อันเป็นการสั่งสมของประสบการณ์ และความคาดหวังที่มีส่วนต่อการเกิดทัศนคติต่อการบริโภคสินค้าและบริการ ความพึงพอใจของผู้บริโภคสามารถสร้างการซื้อซ้ำ และสร้างความภักดีต่อสินค้าและบริการอันเป็นแนวทางสู่ความสำเร็จของการส่งเสริมการท่องเที่ยว

ข้อสรุปจากการวิเคราะห์แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาพฤติกรรมนักท่องเที่ยว ประกอบด้วยแนวคิดเกี่ยวกับประชากรศาสตร์ แนวคิดเกี่ยวกับอุปสงค์การท่องเที่ยว และแนวคิดเกี่ยวกับแนวคิดเกี่ยวกับความพึงพอใจของผู้บริโภค ทำให้เห็นถึงประเด็นสำคัญในการส่งเสริมการท่องเที่ยว ประกอบด้วย 1) การกำหนดกลุ่มเป้าหมายที่จะเป็นนักท่องเที่ยวอย่างชัดเจน 2) การเสริมสร้างคุณค่าของสถานที่ท่องเที่ยว และ 3) การเสริมสร้างศักยภาพของบุคลากรการท่องเที่ยว

อย่างไรก็ดี ในการศึกษาประเด็นสำคัญในการส่งเสริมการท่องเที่ยวทั้ง 3 ประเด็นอย่างมีคุณภาพ จำเป็นต้องอาศัยมุมมองทางวัฒนธรรมที่เข้าใจถึงวิถีชีวิต และวิถีในการมองโลก เป็นเครื่องกรอบในการเตรียมความพร้อมของนักวิจัย ใช้เพื่อพัฒนาวิธีการในการศึกษา ตลอดจนใช้เพื่อช่วยในการตีความ และตรวจสอบบทสรุป ในการวิจัยนี้จึงศึกษาแนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วยทฤษฎีพื้นฐาน และทฤษฎีหลัก ดังที่จะกล่าวต่อไปข้างหน้า

3. ความรู้เกี่ยวกับข้อเสนอแนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองสุวรรณภูมิ

การศึกษาความรู้เกี่ยวกับข้อเสนอแนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองสุวรรณภูมิ ประกอบด้วย 1) ทรัพยากรการท่องเที่ยวของเมืองสุวรรณภูมิ 2) คุณลักษณะของคนในท้องถิ่นเมืองสุวรรณภูมิ 3) แนวนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวของสุวรรณภูมิ โดยมีรายละเอียดการศึกษา ดังนี้

3.1 ทรัพยากรการท่องเที่ยวของเมืองสุวรรณภูมิ

ทรัพยากรการท่องเที่ยวของเมืองสุวรรณภูมิ ประกอบด้วย 1) ทรัพยากรการท่องเที่ยวภายในเมืองสุวรรณภูมิ และ 2) ทรัพยากรการท่องเที่ยวรอบเมืองสุวรรณภูมิ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

3.1.1 ทรัพยากรการท่องเที่ยวภายในเมืองสุวรรณภูมิ จากการศึกษาเอกสารเบื้องต้นพบว่าสุวรรณภูมิมิทรัพยากรการท่องเที่ยวภายในเมืองหลายแห่ง เช่น ทิวทัศน์ธรรมชาติในรูปแบบของวัตถุ (objectified form) เมืองสุวรรณภูมิมีความโดดเด่นด้านสิ่งก่อสร้างอาคารสถานที่ที่มีความเก่าแก่และสอดคล้องกับพัฒนาการของเมืองในแต่ละยุคสมัย เช่น วัดใต้วิไลธรรม เป็นวัดที่ก่อตั้งพร้อม ๆ กับเมืองสุวรรณภูมิ จากการศึกษาภาคสนามพบว่าภายในวัดมีพระอุโบสถ หรือสิมสีขาวสวยงามตามอิทธิพลศิลปะฉวน ผั่งด้านหน้าของสิมแห่งนี้ มีการประกาศการบุญเกี่ยวกับการก่อสร้างสิมแห่งนี้ว่าสร้างใน พ.ศ. 2467 โดยนายฮายซึ่งเป็นช่างชาวจีน เรียกกันว่านายฮายแก้ว รอบอุโบสถ มีรูปปั้น หรือจิตรกรรมฝาผนังเรื่องราวเกียรติ ชาติโดยช่างนามว่านายโสมในปีเดียวกันนี้ นอกจากวัดใต้แล้วยังมีสถานที่อันน่าสนใจอีกแห่งคือวัดกลางที่สร้างขึ้นในสมัยท้าวเซียงพร้อม ๆ กับวัดใต้วิไลธรรมภายในวัดมีเจดีย์ที่ประดิษฐานพระธาตุของพระโมคคัลลานะ อันเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านเมืองของชาวสุวรรณภูมิ (เติม วิชาคย์พจนกิจ. 2546 : 157)

สุวรรณภูมิยังมีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่เป็นทิวทัศน์ธรรมชาติในรูปแบบของสถาบัน (institutionalism form) เช่น บ้านทีกคำบอกเล่าเกี่ยวกับเมืองสุวรรณภูมิในบ้านทีกของนักสำรวจชาวฝรั่งเศส (เอเจียน แอมอนิเย. 2541 : 36 - 44) และงานประเพณีบุญบั้งไฟสุวรรณภูมิ เป็นประเพณีอันเป็นที่ยอมรับว่าสามารถจัดได้อย่างยิ่งใหญ่ และมีความเป็นเอกลักษณ์จากการตกแต่งหรือการเอ้บั้งไฟด้วยการตัดกระดาษอย่างสวยงาม (อำคา แสงงาม. 2537 : 51 - 52)

นอกจากนี้ สุวรรณภูมิยังมีทิวทัศน์ธรรมชาติในรูปแบบสมรรถนะด้านวัฒนธรรมของปัจเจกบุคคล (embodied form) เช่น ความสามารถในการทำมาหากินของผู้คนในสายตระกูลต่าง ๆ และความสามารถในการตัดลายเอ้บั้งไฟของชาวสุวรรณภูมิที่มีการสืบทอดกันมารุ่นสู่รุ่นกลายเป็นเอกลักษณ์แห่งเดียวในประเทศ (อำคา แสงงาม. 2537 : 54)

สายเชือกทาบ และลายเขียนสี แหล่งโบราณคดีบ้านตาหยวก เป็นแหล่งโบราณคดีสมัยก่อนประวัติศาสตร์ ประมาณ 1800 - 2500 ปีที่ผ่านมา (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมาย เหตุ. 2542 : 76)

แหล่งโบราณคดีบ้านสังข์ เป็นแหล่งโบราณคดีสมัยก่อนประวัติศาสตร์ ประมาณ 1800 - 2500 ปีที่ผ่านมา เป็นที่ตั้งของหมู่บ้านมีลักษณะเนินดินทรงกลม ทางใต้มีลำน้ำสาขาของแม่น้ำมูลไหลผ่าน จากการตัดถนนในหมู่บ้านพบเศษเครื่องปั้นดินเผาจำนวนมากตามผนังดิน นอกจากนี้ยังพบภาชนะดินเผาบรรจุกระดูก เครื่องมือเหล็ก และลูกปัดแก้ว ซึ่งมีความสัมพันธ์กับการเป็นเครื่องอุทิศในพิธีกรรมฝังศพ (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ. 2542 : 77)

แหล่งโบราณคดีบ้านดอนตาพัน มีลักษณะเป็นเนินดินขนาดใหญ่ พบเครื่องปั้นดินเผาที่มีเกลบเป็นส่วนผสม จึงสันนิษฐานได้ว่าเป็นชุมชนเกษตรกรรมที่รู้จักการเพาะปลูกข้าว แหล่งโบราณคดีบ้านดอนตาพันเป็นแหล่งโบราณคดีสมัยก่อนประวัติศาสตร์ ประมาณ 1800-2500 ปีที่ผ่านมา (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ. 2542 : 77-79)

แหล่งโบราณคดีบ้านบ่อพันขันเป็นแหล่งโบราณคดีสมัยก่อนประวัติศาสตร์ ประมาณ 1800 - 2500 ปีที่ผ่านมา มีลักษณะเป็นเนินดินขนาดใหญ่ ตั้งอยู่ใกล้กับลำน้ำเสียว พบเศษเครื่องปั้นดินเผากระจายอยู่ทั่วไป และยังปรากฏหลักฐานที่ชี้ให้เห็นว่าเป็นชุมชนที่มีความสัมพันธ์กับการผลิตเกลือ และการเพาะปลูกข้าว (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ. 2542 : 77-79)

แหล่งโบราณคดีบ้านโนนเตื่อ เป็นเนินดินขนาดใหญ่พบเศษเครื่องปั้นดินเผาตกแต่งด้วยลายเชือกทาบแล้ว ชัดให้เรียบ เขียนด้วยสีแดงอันเป็นรูปแบบที่เรียกโดยทั่วไปว่าภาชนะดินเผาแบบร้อยเอ็ด (Roi Et Ware) ซึ่งมีความสัมพันธ์กับเครื่องปั้นดินเผาที่พบในแหล่งโบราณคดีบ้านดอนตาพัน และ แหล่งโบราณคดีบ่อพันขัน และพบกระดูกวัว และกระดูกหมู รวมทั้งเกลบข้าวในส่วนผสมของเนื้อภาชนะ ดินเผา แสดงให้เห็นถึงการรู้จักเลี้ยงสัตว์ และการเพาะปลูกข้าว ตลอดจนปรากฏหลักฐานการผลิตเครื่องมือเหล็ก และเกลือสินเธาว์อีกด้วย แหล่งโบราณคดีบ้านโนนเตื่อ เป็นแหล่งโบราณคดีสมัยก่อนประวัติศาสตร์ ประมาณ 1800 - 2500 ปีที่ผ่านมา (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ. 2542 : 79)

กู๋พระโกนา เป็นกลุ่มปราสาทขนาดใหญ่ เป็นปราสาทอิฐ 3 หลัง ตั้งอยู่บนฐานศิลาแลงอันเป็นรูปแบบศิลปะแบบบาปวน อายุราวพุทธศตวรรษที่ 16 - 17 ปราสาทองค์กลางถูกฉาบปูนทับ และก่อขึ้นใหม่เป็นชั้น ๆ แต่ละชั้นมีซุ้มพระพุทธรูปประดับอยู่ทั้ง 4 ทิศ ปราสาทองค์ทิศเหนือมีการสร้างกุฎีครอบทับตามแบบศิลปะล้านช้าง มีหน้าบันสลักเรื่องราวมายณะ และทับหลังเหนือกรอบประตูด้านหน้าสลักเป็นภาพพระนารายณ์บรรทมสินธุ์ ส่วนทับหลังด้านทิศตะวันตกสลักเป็นภาพพระนารายณ์ทรงครุฑ ปราสาทองค์ทิศ ไต้ยังคงเหลือทับหลังติดอยู่ เหนือกรอบประตูหลอกด้านทิศเหนือ

สลักเป็น รูปเทวดานั่งชันเข่าอยู่เหนือหน้าบัน (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ. 2542 : 84 - 86)

พระธาตุบ่อพันขัน เป็นศาสนสถานสำคัญในแหล่งโบราณคดีบ้านบ่อพันขัน เป็นปราสาทรูปสี่เหลี่ยมเพิ่มมุม ก่อด้วยอิฐไม่สอปูน ตั้งอยู่บนฐานสูง หันหน้าไปทางทิศตะวันออก มีโบราณวัตถุชิ้นสำคัญคือเอกมุขลึงค์ มีลักษณะส่วนปลาย (รูทระภาค) สลักเป็นรูปไข่ มีพระพักตร์ของพระศิวะประดับอยู่ทางด้านหน้า ส่วนฐานประกอบไปด้วยวิษณุภาค และ พรหมภาค สลักเป็นแปดเหลี่ยมและสี่เหลี่ยมตามลำดับ อายุระหว่างพุทธศตวรรษที่ 16 - 17 (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ. 2542 : 84 - 86)

ปราสาทหินกอง มีสภาพเป็นเนินดินที่มีร่องรอยของคูน้ำล้อมรอบ โบราณสถานมีขนาดค่อนข้างเล็ก ก่อด้วยศิลาแลง หันหน้าไปทางทิศตะวันออก บนอาคารมีทับหลังสลักเป็นรูปบุคคล และตัวสิงห์คาบสายที่เรียกว่า ท่อนพวงมาลัยทั้งสองข้าง น่าจะหมายถึงภาพพระกฤษณะขณะกำลังประลองกำลัง กำหนดอายุอยู่ในศิลปะขอมแบบบาปวน ราวพุทธศตวรรษที่ 16 - 17 (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ. 2542 : 88)

สิมวัตไตรภูมิคณาจารย์ หรือวัดบ้านตากแดด สร้างขึ้นราว พ.ศ. 2431 เป็นสิมพื้นเมืองบริสุทธิ์ประเภทสิมทึบ มีรูปทรงอาคารเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้าขนาดประมาณ 5 X 4 เมตร หันหน้าไปทางทิศตะวันออก หลังคาเป็นทรงจั่วชั้นเดียว มีลายแกะไม้ที่หน้าบันและยั้งผึ้ง รวมทั้งคันทวยซึ่งแกะเป็นรูปพญานาค เดิมหลังคามุงด้วยไม้แป้นเกล็ด ผนังปรากฏภาพ จิตรกรรมฝาผนังหรือฮูปแต้มประดับภายในตัวอาคาร เป็นภาพพุทธประวัติตอนออกมหาภิเนษกรรมและภาพรามเกียรติ์ ด้านหลังตัวอาคารมีพระพุทธรูปปูนปั้นขนาดใหญ่ ศิลปะแบบช่างพื้นเมืองปางมารวิชัย (กรมการศาสนา. 2533 : 351 - 352)

3.2 คุณลักษณะของคนในท้องถิ่นเมืองสุวรรณภูมิ

เมืองสุวรรณภูมิเป็นดินแดนที่มีวัฒนธรรมอันหลากหลาย อันเกิดจากการที่เป็นดินแดนอันเก่าแก่มีทรัพยากรเหมาะสมแก่การตั้งถิ่นฐาน จึงมีผู้คนอาศัยอยู่ตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์มาจนถึงปัจจุบัน โดยสามารถสรุปภาพรวมของกลุ่มทางวัฒนธรรม ได้ดังนี้ กลุ่มวัฒนธรรมกวย หรือกวย อาศัยอยู่บริเวณปากลำน้ำเสียว และลุ่มแม่น้ำมูล เป็นกลุ่มคนพื้นเมืองที่อาศัยในบริเวณนี้มาอย่างยาวนาน แต่เนื่องจากมีรูปแบบการดำรงชีวิตที่ผูกพันอยู่กับป่าดงจึงเป็นกลุ่มน้อยที่ต้องส่งบรรณาการให้แก่กลุ่มคนที่ใหญ่กว่า เป็นสาเหตุให้คนภายนอกเรียกคนกลุ่มนี้ว่าส่วย (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ. 2542 : 20)

กลุ่มวัฒนธรรมเขมร ตั้งชุมชนอาศัยอย่างหนาแน่นบริเวณลุ่มลำน้ำพลับพลา กับลุ่มน้ำมูล ลักษณะเด่นของคนกลุ่มนี้คือการใช้ภาษาเขมรสูงในการสื่อสารภายในกลุ่ม และหลายชุมชน

สามารถใช้ภาษาลาวได้ กลุ่มคนในวัฒนธรรมเขมรประกอบอาชีพเกษตรกรรม มีการนับถือบรรพบุรุษ เรียกว่า โดนตา (สุภัญญา เบนเนต. 2553 : 25 - 26)

กลุ่มวัฒนธรรมลาว เป็นกลุ่มที่มีจำนวนประชากรมากที่สุด มีถิ่นฐานอยู่ในตัวเมือง สุวรรณภูมิ และชุมชนอื่น ๆ เขตที่ราบลุ่มลำนํ้าเสียว กลุ่มคนลาวเข้ามาตั้งสุวรรณภูมिरาว พ.ศ.2256 เป็นอย่างน้อย โดยมีเมืองแห่งแรกเรียกว่าเมืองทุ่ง ซึ่งต่อมาจะกลายเป็นเมืองสุวรรณภูมิ (สุจิตต์ วงษ์เทศ. 2558 : 182)

กลุ่มวัฒนธรรมจีน คนกลุ่มนี้มีบทบาทสำคัญต่อการค้าขายแลกเปลี่ยนของเมือง สุวรรณภูมิ โดยมีหลักฐานเกี่ยวกับชาวจีนที่มาทำการค้าในสุวรรณภูมิตั้งแต่ พ.ศ.2408 ว่าจีนหอย ลูกค้าเมืองอุบลถูกผู้ร้ายปล้นฆ่าตายในแขวงเมืองสุวรรณภูมิ (ปฐม คเนจร. 2545 : 340)

การทำมาหากินของชาวสุวรรณภูมิแต่เดิมนั้น เป็นไปโดยเหมือนกับผู้คนในทุ่งกุลาร้องไห้ทั่วไปคือเป็นการผลิตเพื่อยังชีพเป็นหลัก จนเมื่อเข้าสู่ทศวรรษ 2500 เป็นต้นมา นโยบายจากภาครัฐทำให้ผู้คนเริ่มปรับตัวด้วยการหันมาปลูกพืชเชิงเดี่ยวเพื่อป้อนผลผลิตให้กับตลาด หลายครัวเรือนได้ออกไปทำงานยังต่างถิ่น การเข้าสู่ระบบตลาดทวีความเข้มข้นมากขึ้นช่วงปลายทศวรรษ 2520 เป็นต้นมา จากการตัดสินใจเชิงธุรกิจของชาวบ้านในการนำเครื่องจักรขนาดใหญ่ คือรถไถนากับรถเกี่ยวข้าวมาใช้แทนการใช้แรงงานคน (ธิดิญา เหล่าอัน. 2553 : 145 -152)

ต่อมาบางครัวเรือนจึงได้เริ่มธุรกิจใหม่คือการนำเครื่องจักรออกไปรับจ้างหมู่บ้าน และขยายออกไปรับจ้างนอกเขตหมู่บ้าน ขณะเดียวกันการแตกตัวทางชนชั้นได้ทำให้ชาวนาแต่ละชนชั้นมีโอกาสในการปรับตัวได้ไม่เท่ากัน ชาวนารวยสามารถปรับตัวเข้าสู่การผลิตเชิงพาณิชย์ได้เป็นอย่างดีในขณะที่ชาวนาฐานะปานกลาง และชาวนายากจนปรับตัวได้น้อยกว่า ชาวนาฐานะปานกลางได้หันเข้าสู่การเป็นผู้ประกอบการทั้งใน และนอกภาคเกษตรกรรมส่วนชาวนายากจนเปลี่ยนตนเองมาสู่การเป็นแรงงานรับจ้างในภาคการผลิตที่ไม่เป็นทางการนอกภาคเกษตรกรรมหรือกลายเป็นผู้ประกอบการรายย่อยในหมู่บ้าน (ธิดิญา เหล่าอัน. อ้างแล้ว)

ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในความเชื่อ และพิธีกรรมที่ครั้งหนึ่งเคยจรโลงสังคมชาวนาเอาไว้ จนกระทั่งกลายเป็นพิธีกรรมของครอบครัวชาวนาแต่ละครอบครัว ไม่ใช่เป็นพิธีกรรมของชุมชนที่ทำหน้าที่ในการจรโลงสังคมชาวนาอีกต่อไป และแม้จะมีการปรับตัวเข้าสู่ทุนนิยมอย่างเข้มข้น แต่ในขณะเดียวกันผู้คนยังคงไม่ละทิ้งการเป็นผู้ผลิตเพื่อเอาไว้บริโภคเอง และมีประเพณีการทำบุญเหมือนสังคมเกษตรในยุคอดีต (นภาพร อติวานิชย์ พงศ์. 2557 : 123 - 124.)

3.3 แนวนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวของสุวรรณภูมิ

การส่งเสริมการท่องเที่ยวจากหน่วยงานในท้องถิ่น มีการผลักดันของเทศบาลตำบล สุวรรณภูมิที่มียุทธศาสตร์การพัฒนากายได้วิสัยทัศน์เมืองน่าอยู่ เขตชุมชนธรรม คุณภาพสังคมดี วิถี

ชุมชนเข้มแข็ง ซึ่งมีพันธกิจในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ผ่านกิจกรรมที่ต่อเนื่อง เช่น โครงการพัฒนาและปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยวและโบราณสถานบริเวณโรงเรียนกระดังงอ และบริเวณดอนธาตุ โครงการรำลึกเจ้าเมืองสุวรรณภูมิ โครงการครบรอบการจากไปของพระรัตนวงษา โครงการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ในเขตเทศบาลตำบลสุวรรณภูมิ โครงการประเพณีบุญบั้งไฟ โครงการจัดนิทรรศการเผยแพร่ความรู้ให้แก่ประชาชนเนื่องในวันท้องถิ่นไทย โครงการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่เยาวชน โครงการประกวดตัดลายศรีภูมิ โครงการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นการทำบั้งไฟลายศรีภูมิ โครงการอุดหนุนวัดใต้วิถีธรรม โครงการอุดหนุนวัดทุ่งลัญจิวิน เป็นต้น (เทศบาลตำบลสุวรรณภูมิ. 2561 : 2 - 29)

4. แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่องประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมืองสุวรรณภูมิกับทุนทางวัฒนธรรมในการส่งเสริมการท่องเที่ยว ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย 1) แนวคิดทฤษฎีหลัก 2) แนวคิดทฤษฎีเสริม ดังนี้

4.1 แนวคิดทฤษฎีหลัก

4.1.1 แนวคิดเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่น (Local history) ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น คือ เรื่องราวในอดีตของความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนกับธรรมชาติ ผู้คนกับสิ่งเหนือธรรมชาติและกับผู้คนที่อาศัยอยู่ร่วมกัน ซึ่งผูกพันกันโดยสัมพันธ์กันจากการเผชิญหน้ากับความเปลี่ยนแปลงอันเนื่องมาจากการดำเนินชีวิตของคนรุ่นหลัง และยังเป็นประวัติศาสตร์ที่บอกเล่าเรื่องราวของคนทุกกลุ่มในสังคมให้มีพื้นที่ในเรื่องราวของอดีตอย่างเท่าเทียมกัน (ทวีศิลป์ สืบวัฒนะ. 2554 : 28 - 32) ประโยชน์ของประวัติศาสตร์ท้องถิ่นมีหลายด้าน เช่น การสร้างความมั่นใจ และการเสริมสร้างความรักความภาคภูมิใจของผู้คนในแต่ละพื้นที่ และที่สำคัญคือเป็นเครื่องมือในการรื้อฟื้นความสัมพันธ์ของชุมชนที่เคยแน่นแฟ้นให้กลับคืนมาเป็นพลังของท้องถิ่นให้ก้าวไปสู่อนาคตอย่างมั่นคง (สีลาภรณ์ บัวสาย. 2547 : 9 - 21)

4.1.2 ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยม (Structural Functionalism) พัฒนาขึ้นโดย แรดคลิฟ บราวน์ (A.R.Radcliffe Brown) ซึ่งได้รับอิทธิพลทางความคิดจากเอมีล ดูร์กายม์ (Émile Durkheim) เรื่องเสถียรภาพทางสังคมที่เป็นดังกลไกทำให้ส่วนต่าง ๆ ของสังคมมารวมกันและคงอยู่ได้ แรดคลิฟ บราวน์ ชี้ให้เห็นว่าบรรทัดฐานต่าง ๆ รวมทั้งค่านิยมความรู้สึกและพิธีกรรมมีอำนาจเหนือปัจเจกบุคคลและช่วยยึดสังคมเข้าไว้ด้วยกัน โดยระบบ สังคมประกอบด้วย โครงสร้างสังคมและ กิจกรรมต่าง ๆ โครงสร้างทางสังคม คือ แบบแผนที่อยู่ได้โดยประชากรมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน และมีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม โครงสร้างจะได้มาจากการกระทำระหว่างกันทางสังคมจากบรรทัด

ฐานและกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ของพฤติกรรมมนุษย์ ทฤษฎีนี้จะเน้นการทำความเข้าใจกับการคงอยู่และการสืบเนื่องของโครงสร้างและเสถียรภาพทางสังคม ซึ่งตัวบ่งชี้ที่สำคัญได้จากข้อมูลทางชาติพันธุ์วรรณาของแต่ละสังคมแสดงออกถึงความสัมพันธ์ที่มีความผูกพันระหว่างคน ตลอดจนความขัดแย้งระหว่างกันและมีการจัดการต่อความขัดแย้งอย่างเป็นทางการ ความสัมพันธ์ดังกล่าวจะช่วยลดโอกาสที่ทำให้เกิดความขัดแย้ง และทำให้สังคมทั้งหมดอยู่รอดต่อไป (งามพิศ สัตย์สงวน. 2547 : 34-35)

ทฤษฎีโครงสร้างการหน้าที่นิยม ให้ความสำคัญต่อการคงอยู่หรือระบบเสถียรภาพของระบบสังคมรวมทั้งภาระหน้าที่ทางสังคมและความมั่นคงไม่เปลี่ยนแปลงเป็นสำคัญในการวิเคราะห์พฤติกรรมมนุษย์ ดังนั้นส่วนต่าง ๆ ของวัฒนธรรมที่แตกต่างกันของกลุ่มทางสังคมต้องถูกนำมาศึกษาว่าทำหน้าที่อะไรบ้างที่จะทำให้เกิดเสถียรภาพของกลุ่ม โดยเน้นการคงอยู่หรือเสถียรภาพของระบบสังคมรวมทั้งการหน้าที่และความมั่นคง (งามพิศ สัตย์สงวน. 2543 94-95)

วิธีการศึกษาแบบโครงสร้างหน้าที่ (Structural Functional Approach) การศึกษาแบบโครงสร้างหน้าที่เป็นการศึกษารายละเอียดเกี่ยวกับสัมพันธ์ภาพของส่วนต่างๆ ที่ประกอบกัน เข้ามาเป็นสังคมนั้นเรียกว่า "โครงสร้างของสังคม" (Structural of Society) โครงสร้างของสังคมหมายถึงสัมพันธ์ภาพของกิจกรรมต่าง ๆ ที่ปรากฏอยู่ในสังคม เช่น กิจกรรมทางด้านครอบครัวเครือญาติ ด้านการศึกษาอนามัย ด้านการเศรษฐกิจ ด้านการเมือง ด้านการปกครอง ด้านความเชื่อและศาสนา การประสานงานกันของระบบย่อยต่าง ๆ ของโครงสร้างสังคมเป็นสิ่งจำเป็น เพื่อความอยู่รอดของสังคม เช่นเดียวกับร่างกายมนุษย์ หรือหากว่าระบบย่อยต่าง ๆ ทำหน้าที่ไม่ประสานกัน เพียงพอก็อาจจะสร้างความยุ่งยากในการดำรงอยู่ให้แก่ระบบใหญ่ และถ้าระบบย่อยมีความขัดแย้ง รุนแรงมากก็อาจนำไปสู่ความสิ้นสุดของระบบใหญ่ได้ในที่สุด ดังนั้น ระบบย่อยต่าง ๆ ของสังคม จะต้องปฏิบัติหน้าที่ต่าง ๆ ตามความถนัดเฉพาะและจะต้องประสานสัมพันธ์ของการทำงานระบบ ย่อยอื่น ๆ ที่มีอยู่ภายในระบบใหญ่ โดยระบบย่อย (Subsystems) ที่มีสำคัญอยู่ในโครงสร้างของทุกสังคมนมนุษย์ แบ่งได้ เป็น 6 ระบบ ดังต่อไปนี้ 1) ระบบย่อยของโครงสร้างที่ทำหน้าที่ เกี่ยวกับกิจกรรมทาง ด้านครอบครัว และญาติพี่น้อง (Family & Kinship System) 2) ระบบย่อยของโครงสร้างที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับกิจกรรมทางด้านการ ให้การศึกษาอบรม (Education System) 3) ระบบย่อยของโครงสร้างที่ทำหน้าที่ เกี่ยวกับกิจกรรมทาง ด้านการป้องกันรักษาและบำรุงสุขภาพสมาชิกของสังคม (Health System) 4) ระบบย่อยของโครงสร้างที่ทำหน้าที่ เกี่ยวกับกิจกรรมทาง ด้านเศรษฐกิจ (Economic System) 5) ระบบย่อยของโครงสร้างที่ทำหน้าที่ เกี่ยวกับกิจกรรมทางด้านการเมืองการปกครอง (Politic System) 6) ระบบย่อยของโครงสร้างที่ทำหน้าที่ เกี่ยวกับกิจกรรมทาง ด้านความเชื่อ และศาสนาต่าง ๆ ที่มีอยู่ในแต่ละสังคม (ทรงคุณ จันทจร. 2549 : 14)

4.1.3 ทฤษฎีนิเวศวิทยาวัฒนธรรม (cultural ecology) เป็นแนวคิดทางมานุษยวิทยาแนวหนึ่งที่น่าสนใจศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรม โดยเน้นถึงอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมว่า

เป็นตัวกำหนดกระบวนการวิวัฒนาการทาง สังคมวัฒนธรรม จูเลียน สจิวัด (Julian Steward) นักมานุษยวิทยาอเมริกัน ได้อธิบายแนวความคิดแบบนิเวศวิทยาวัฒนธรรมว่า เป็นการศึกษากระบวนการปรับตัวของสังคมภายใต้อิทธิพลของสิ่งแวดล้อม โดยเน้นการศึกษาวิวัฒนาการหรือการเปลี่ยนแปลงอันเกิดจากการปรับตัว (adaptation) ของสังคม แนวความคิดนี้มองสังคมในลักษณะเป็นพลวัตหรือเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา การเปลี่ยนแปลงเป็นผลมาจากการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม โดยมีพื้นฐานสำคัญคือ เทคโนโลยีการผลิตโครงสร้างสังคม และลักษณะของสภาพแวดล้อมธรรมชาติ เป็นเงื่อนไขการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรม

แนวคิดนิเวศวิทยาวัฒนธรรม มองสังคมในลักษณะเป็นพลวัตหรือเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาการเปลี่ยนแปลงเป็นผลมาจากการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมโดยมีพื้นฐานสำคัญซึ่งเป็นเงื่อนไขหลักกำหนดกระบวนการเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวของสังคมวัฒนธรรม คือ เทคโนโลยีการผลิต โครงสร้างสังคม และลักษณะของสภาพแวดล้อมธรรมชาติ ในการศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมจึงให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์ ความสัมพันธ์ระหว่างสภาพแวดล้อมกับเทคโนโลยีการผลิต ซึ่งเป็นตัวกำหนดสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม และความสัมพันธ์ระหว่างเทคโนโลยีกับพฤติกรรมของมนุษย์ ตลอดจนผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีต่อวัฒนธรรม (ยศ สันตสมบัติ, 2559 : 41 -43)

งามพิศ สัตย์สงวน (2543) ชี้ว่าแนวคิดนิเวศวิทยาวัฒนธรรมพัฒนามาจากแนวคิดของจูเลียน สจิวัด (Julian Steward) และเลสลี โลท์ (Leslie White) ซึ่งต่างมองวัฒนธรรมว่าเป็นการปรับตัวต่อปัญหาเบื้องต้นเกี่ยวกับการดำรงชีพอยู่และการผลิต แมว่ว่านักคิดทั้งสองมีกรอบความสนใจเหมือนกัน แต่ประเด็นความสนใจเฉพาะที่นักคิดทั้งสองท่านให้ความสนใจมีความแตกต่างกัน กล่าวคือ ในขณะที่ไวท์สนใจวิวัฒนาการทั่วไปของวัฒนธรรม ทำให้เขาเสนอแนวคิดเกี่ยวกับพัฒนาการของวัฒนธรรมกับการเปลี่ยนแปลงประสิทธิภาพของการใช้พลังงาน สจิวัดกลับมองวัฒนธรรมเป็นระบบพื้นฐานที่ตอบสนองการปรับตัวต่อสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติที่เฉพาะสังคมการอธิบายขั้นตอนการพัฒนาการทางวัฒนธรรมจึงพิจารณาจากความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติระดับของเทคโนโลยี และแบบแผนการทำงานในสังคมนั้น ๆ สจิวัดมองวัฒนธรรมว่าเป็นเครื่องมือช่วยใ้มนุษย์ปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อม ประเด็นสำคัญสำหรับการศึกษามานุษยวิทยาจึงมีอยู่ว่า วัฒนธรรมมีการปรับตัวอย่างไรให้เข้ากับสภาพแวดล้อม และมนุษย์มีวิธีการอย่างไรในการใช้เทคโนโลยีและระบบเศรษฐกิจในการปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมออกจากความต้องการทางด้านร่างกายและจิตใจ ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญอีกส่วนหนึ่งในการอธิบายพฤติกรรมของมนุษย์ ตัวอย่างเช่นในสังคมดั้งเดิม (primitive societies) มนุษย์มีวิธีการผลิตแบบล่าสัตว์และเก็บหาอาหาร โดยปกติแล้วผู้หญิงจะเป็นผู้เก็บหาอาหารและผู้ชายเป็นผู้ออกล่าสัตว์ การแบ่งแยกงานในลักษณะเช่นนี้มีได้เป็นเพราะผู้ชายมีร่างกายแข็งแรงกว่า แต่เป็นเพราะผู้หญิงต้องใช้เวลาคูแลลูก ในขณะที่ผู้ชายสามารถเดิน

ทางไกลและจากบ้านไปได้เป็นระยะเวลาสั้น ตามทัศนะของสจ๊วต มนุษย์เป็นสัตว์มีเหตุผล และวิวัฒนาการทางวัฒนธรรมวางอยู่บนรากฐานของเหตุผลแต่เป็นเพราะว่าสภาพการณ์และสภาวะแวดล้อมมีความแตกต่างกันออกไป วัฒนธรรมสองวัฒนธรรมจึงมีพื้นฐานของการปรับตัว การแก้ปัญหาและมีวิวัฒนาการแตกต่างกัน เช่น วัฒนธรรมของกลุ่มที่ตั้งรกรากอยู่ใกล้ทะเล ย่อมมีการประดิษฐ์คิดค้นเครื่องมืออย่างซีฟประเภทเบ็ด แห อวน ฉมวก เรือ และมีการพัฒนาสั่งสมความรู้เกี่ยวกับการเดินทะเลและการจับปลา ในขณะที่ชนกลุ่มอื่นที่ตั้งรกรากอยู่ในเขตป่าดงดิบ อาจมีการประดิษฐ์คิดค้นเครื่องมือเพื่อใช้ในการยังชีพแตกต่างกันออกไป เช่น หอก ธนู เพื่อใช้ในการล่าสัตว์และหาอาหาร กลุ่มชนทั้งสองกลุ่มนี้ย่อมต้องมีวิวัฒนาการทางวัฒนธรรมแตกต่างกัน สจ๊วตปฏิเสธแนวความคิดแบบวิวัฒนาการเส้นตรงของนักทฤษฎีวิวัฒนาการรุ่นเก่า ซึ่งเสนอว่าวัฒนธรรมของทุกเผ่าพันธุ์จะมีวิวัฒนาการเป็นเส้นตรงผ่านขั้นตอนต่างๆ เหมือนกันหมด สจ๊วตแย้งว่าวิวัฒนาการทางวัฒนธรรมอาจเกิดขึ้นได้หลายสาย (multilinear evolution) และแต่ละแนวย่อมมีความแตกต่างกัน ความแตกต่างนี้เกิดจากการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม เทคโนโลยีและโครงสร้างสังคมเป็นหลัก อาจกล่าวได้ว่าแนวความคิดแบบวิวัฒนาการหลายสายนี้ เป็นแนวความคิดใหม่ซึ่งพัฒนามาจากทฤษฎีวิวัฒนาการรุ่นเก่า แนวความคิดนี้เน้นความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมกับสภาพแวดล้อมที่มีความแน่นอนใกล้ชิดและส่งผลกระทบซึ่งกันและกันอย่างแยกไม่ออก ในยุคสมัยที่พัฒนาการด้านเทคโนโลยียังอยู่ในระดับต่ำมนุษย์จะต้องปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อม และทำให้สภาพแวดล้อมมีศักยภาพในการเปลี่ยนหรือดัดแปลงสภาพแวดล้อมได้มากขึ้นอิทธิพลของสภาพแวดล้อมก็เริ่มลดถอยลง หากแต่รูปแบบและลักษณะทางวัฒนธรรม ประสบการณ์และความเคยชินในอดีต ตลอดจนวิถีชีวิตและขนบธรรมเนียมประเพณีบางอย่างจะยังคงอยู่ และได้รับการสืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง กล่าวโดยสรุปแล้ว นิเวศวิทยาวัฒนธรรมตามทัศนะของสจ๊วต เป็นความพยายามศึกษาวิเคราะห์ถึง 1) ความสัมพันธ์ระหว่างสภาพแวดล้อมกับเทคโนโลยีทางการผลิต ซึ่งเป็นตัวกำหนดสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม 2) ความสัมพันธ์ระหว่างเทคโนโลยีกับพฤติกรรมของมนุษย์ และ 3) ผลในการอธิบายต้นกำเนิดของลักษณะทางวัฒนธรรม (cultural traits) ของกลุ่มชนต่าง ๆ เช่น เปอร์ู เม็กซิโก เมโสโปเตเมีย อียิปต์ และจีน เป็นต้น ผลงานของสจ๊วตมีส่วนสำคัญในการกระตุ้นให้นักมานุษยวิทยาหันมาสนใจศึกษาถึง ความสำคัญของสภาพแวดล้อมและอิทธิพลของสภาพแวดล้อมต่อพัฒนาการทางวัฒนธรรม (งามพิศ สัตย์สงวน, 2543 : 66)

เลสลี ไวต์ (Leslie White) เป็นนักมานุษยวิทยาอเมริกันอีกคนหนึ่งซึ่งสนใจศึกษาอิทธิพลของสภาพแวดล้อมต่อการปรับตัวทางวัฒนธรรม ไวต์ได้ศึกษาตรวจสอบผลงานของนักวิวัฒนาการรุ่นเก่า เช่น มอร์แกน อย่างละเอียด และพบว่า ทฤษฎีวิวัฒนาการมีหลักเกณฑ์ในการตีความหมายของการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมที่น่าสนใจอยู่หลายประการ และไวต์เองก็ได้เสนอแนวความคิดแบบวิวัฒนาการสมัยใหม่ ซึ่งต่อมาได้รับการขนานนามแนวความคิดแบบ "วิวัฒนาการ

สากล" (universal evolution) ไวต์มีความเห็นคล้ายคลึงกับแรดคลิฟฟ์-บราวน์ และมาลินอสกีในประเด็นที่ว่ามานุษยวิทยาควรเป็นวิทยาศาสตร์ และไวต์ก็ได้พยายามค้นหากฎเกณฑ์หรือทฤษฎีสากลเพื่อใช้อธิบายวิวัฒนาการทางสังคมวัฒนธรรมของกลุ่มชนต่างๆ ทั่วโลก ความหมายของ "วัฒนธรรม" ตามทัศนะของไวต์ มีความคล้ายคลึงกับมโนทัศน์เรื่ององค์อภินทรีย์ (superorganic) ของโคโรเบอร์ นั่นคือการมองว่าวัฒนธรรมเป็นสิ่งมีชีวิตและมีชีวิตแยกออกจากตัวมนุษย์อย่างเด็ดขาด วัฒนธรรมมีกฎเกณฑ์และการทำงานในตัวเอง ซึ่งแนวความคิดนี้ได้รับการขนานนามว่า "วัฒนธรรมวิทยา" (culturology) ไวต์เสนอว่า วัฒนธรรมมีองค์ประกอบอยู่ 3 ประการด้วยกัน คือ 1) ระบบเทคโนโลยี ซึ่งรวมถึงทรัพยากรธรรมชาติและเครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ ที่มนุษย์ประดิษฐ์คิดค้นขึ้น 2) ระบบสังคม ซึ่งเป็นการรวมตัวกันขององค์กรทางสังคม (social organization) และพฤติกรรมต่างๆ ของมนุษย์ และ 3) ระบบความคิด (ideology) ซึ่งรวมถึงความรู้ ความเชื่อ ทัศนคติและค่านิยมต่างๆ ระบบเทคโนโลยีเป็นโครงสร้างส่วนล่าง (infrastructure) หรือพื้นฐานสำคัญของวัฒนธรรม เพราะชีวิตมนุษย์จำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยระบบนี้ในการปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อม ส่วนองค์กรสังคมและระบบความคิดเป็นโครงสร้างส่วนบน (superstructure) ของวัฒนธรรม (ยศ สันตสมบัติ, 2559 : 43)

4.2 แนวคิดทฤษฎีเสริม

4.2.1 ทฤษฎีวัฒนธรรมและบุคลิกภาพ (Culture And Personality) มีหลักการว่าบุคลิกภาพถูกกำหนดโดยสถานการณ์ทางสังคมหรือสภาพแวดล้อมทางสังคมรวมทั้งวัฒนธรรมตลอดจนเชื่อว่าคนในสังคมเดียวกันจะมีบุคลิกภาพที่คล้ายกัน เช่น รูธ เบนเนดิกต์ (Ruth Benedict 1887-1948) อธิบายว่าวัฒนธรรม เกิดขึ้นด้วยความพยายามของมนุษย์ที่พยายามแก้ปัญหาต่าง ๆ ซึ่งเกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน มีการเลือกสรรพัฒนาและบูรณาการจนกลายเป็นแบบแผนของกลุ่มชนแต่ละกลุ่ม และสืบทอดกันต่อไป และหล่อหลอมสมาชิกให้มีทัศนคติและค่านิยมในการทำงานเหมือนกันจนเป็นลักษณะเฉพาะของกลุ่ม นัยยะเชิงทฤษฎีคือว่าวัฒนธรรมแต่ละวัฒนธรรมมีความเป็นองค์รวมที่ครอบคลุมบุคลิกภาพของปัจเจกบุคคลที่เป็นสมาชิกในวัฒนธรรมนั้น ฉะนั้นวัฒนธรรมแต่ละวัฒนธรรมจะมีเอกลักษณ์ที่สะท้อนลักษณะบุคลิกภาพและจิตใจของปัจเจกบุคคลในวัฒนธรรมนั้น ๆ วัฒนธรรมสามารถบูรณาการหรือรวมตัวกันได้เป็นระบบ จำต้องรักษารูปแบบทัศนคติไว้ ระบบวัฒนธรรม ที่มีบูรณาการสูง เกิดจากการรักษารูปแบบทัศนคติรูปแบบความคิด และรูปแบบความรู้สึก ปัจจัยดังกล่าวมีอิทธิพลเหนือวิถีชีวิตของมนุษย์ในสังคมมีอิทธิพลกำหนด การควบคุมและการคัดเลือกพฤติกรรมของมนุษย์ในสังคมให้สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างราบรื่นไม่มีอุปสรรค ดังนั้น การที่สังคมมีวัฒนธรรมแตกต่างกันเกิดจากความแตกต่างของรูปแบบความคิดและระดับความผูกพัน ทางจิตระหว่างมนุษย์ด้วยกัน กล่าวคือ รูปแบบความคิดสามารถจำลองภาพวัฒนธรรมได้โดยอาศัย วิธีการจิตวิทยา ตัวอย่างของวัฒนธรรมและบุคลิกภาพจากการศึกษาวัฒนธรรมของอพอลโลเนีย

(Apollonian) ซึ่งเป็นวัฒนธรรมที่เน้นบูรณาการ เกิดการยอมรับทั้งกายและร่วมมือกัน มีการควบคุม มีเครื่องยึดเหนี่ยวผูกพันและสงบเสงี่ยมจี๋มตัว ส่วนวัฒนธรรมของอินเดียแดงเผ่าควาคีอุท์ล (The Kwakiutl) มีลักษณะปัจเจกบุคคลสูง ก้าวร้าว ชอบกิจกรรมรุนแรง ชอบจัดพิธีกรรม สนองแสดงความตื่นเต้น และชาวเกาะโดบู (Dobu Bolanders) มีลักษณะมุ่งอิสระ ช่างระแวงสงสัย คล้ายกับมีปัญหาทางจิต นอกจากนี้ มาร์กาเรท มีดด์ (Margaret Mead 1901-1978) มีสมมุติฐานว่า กระบวนการขัดเกลาทางสังคมที่แพร่หลายอยู่ในสังคม เดียวกันจะมีส่วนที่เหมือนกัน ฉะนั้นบุคลิกของ คนไทยสังคมเดียวกันก็มักจะมีลักษณะบางอย่าง ที่เป็นลักษณะพื้นฐานที่สมาชิกของสังคมแทบทุกคน จะมี ตัวกำหนดบุคลิกภาพพื้นฐานคือลักษณะ ครอบครัวการอบรมเลี้ยงดู การให้นม หย่านม การอบรมเรื่องการขับถ่าย ข้อห้ามเกี่ยวกับเรื่องเรื่องเพศ (สุภาพร วีระปรียากร. 2554 : 141)

4.2.2 ทฤษฎีปฏิสัมพันธ์สัญลักษณ์นิยม (Symbolic Interactionism) แนวคิด

ปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์พิจารณาสังคมในระดับจุลภาคเช่นกันกับสำนักปรากฏการณ์วิทยา และสนใจเรื่องราวของชีวิตประจำวันกับการที่มนุษย์มีการกระทำโต้ตอบซึ่งกันและกันในชีวิตประจำวันเช่นกัน จอร์จ เฮร์เบิร์ต มีดด์ (George Herbert Mead) เฮร์เบิร์ต บลูมเมอร์ (Herbert Blumer) และ เออร์วิน กอฟมันน์ (Ervin Goffman) เป็นนักทฤษฎีในแนวคิดปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ที่สำคัญ มีดด์ ระบุว่า สิ่งที่ทำให้มนุษย์แตกต่างจากสัตว์ คือ กลไกทางความคิดที่ทำให้มนุษย์รู้จักวางแผนและปรับพฤติกรรมให้เข้ากับสถานการณ์และเป้าหมายที่วางไว้ รู้จักสื่อสารกับผู้อื่นโดยการใช้สัญลักษณ์ต่าง ๆ สัญลักษณ์ที่สำคัญที่สุดคือ ภาษา มนุษย์รู้จักตีความสิ่งที่ผู้อื่นพูดและโต้ตอบ นอกจากนั้นมนุษย์ยังมีสำนึกว่าผู้อื่นก็มีความรู้สึก ความคิดเห็น ตามแบบของเขาเองเช่นกัน มนุษย์จึงเรียนรู้ที่จะทำความเข้าใจว่าผู้อื่นคิดอะไร ตีความสถานการณ์ต่าง ๆ อย่างไร ตลอดจนรับรู้เกี่ยวกับตัวมนุษย์เองอย่างไร เกิดเป็นตัวตนและภาพลักษณ์เกี่ยวกับตัวตน (Self image) จากความคิดดังกล่าว มีดด์ จึงเชื่อว่า คนเรามีการกระทำโดยการโต้ตอบหรือสื่อสารกับคนอื่น ๆ ในสังคม ในกระบวนการโต้ตอบนี้ต่างก็ส่ง ความหมายและตีความให้กันและกัน เป็นความหมายที่ยืดหยุ่นไปตามสถานการณ์และบริบท โลก มนุษย์จึงเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องของการต่อรองความหมาย หรือความสัมพันธ์ในชีวิตประจำวัน กลายเป็นโลกทางสังคม (social world) ในโลกทางสังคม การโต้ตอบซึ่งกันและกันกระทำผ่าน สัญลักษณ์โดยเฉพาะภาษาเป็นสำคัญ มนุษย์ต้องรับรู้ความหมายของสัญลักษณ์ร่วมกันและสวามิภักดิ์ต่าง ๆ เพื่อกระทำโต้ตอบกันและกัน กล่าวโดยสรุป ปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ คือ การกระทำโต้ตอบกันโดยอาศัยกระบวนการทางความคิด (mental process) ความหมาย และสัญลักษณ์ บลูมเมอร์ซึ่งเป็นศิษย์ของมีดด์ ได้ขยายความแนวคิดของมีดด์และตั้งชื่อทฤษฎีปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ขึ้น บลูมเมอร์เสนอว่าในแง่ระเบียบวิธีทางสังคมวิทยา เราต้องทำความเข้าใจสังคมจาก ภายใน หมายถึง จากความรู้สึกนึกคิดของคนที่มีการกระทำโต้ตอบกันในสถานการณ์ปกติธรรมดา เช่น ใช้วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วมเพื่อจะได้เข้าใจว่าทำไมเขาจึงกระทำสิ่งนั้น แทนที่จะรวบรวมข้อมูลจากแหล่งภายนอก

บลูมเมอร์เสนอความคิดหลักของทฤษฎีปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ไว้ว่า 1) มนุษย์กระทำต่อสิ่งต่าง ๆ ตามความหมายที่ให้กับสิ่งเหล่านั้น 2) ความหมายเกิดขึ้นจากกระบวนการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม 3) ความหมายถูกจัดและปรับเปลี่ยนไปตามสถานการณ์ทางสังคม 4) การกระทำทางสังคมเป็นผลจากการปรับเปลี่ยนความหมาย นักทฤษฎีปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ที่เป็นที่รู้จัก และยังมีผู้นิยมความคิดของเขามาใช้ศึกษาปรากฏการณ์สังคม คือ เออร์วิง ก๊อฟมัน เออร์วิง ก๊อฟมัน (Erving Goffman: 1922 - 1982) ก๊อฟมันเป็นนักสังคมวิทยาชาวอเมริกันที่สนใจปฏิสัมพันธ์ทางสังคมในชีวิตประจำวัน เขาได้เสนอแนวคิดที่น่าสนใจมาอธิบายการกระทำของมนุษย์ แนวคิดดังกล่าวเรียกว่า การวิเคราะห์เชิงละคร ก๊อฟมันอธิบายว่า คนเรามีการกระทำโต้ตอบกับผู้อื่นโดยการนำเสนอตัวตนของเราให้ผู้อื่นได้เห็นหรือได้รู้จัก การนำเสนอ ทำทั้งโดยภาษา คำพูดที่ใช้ กิริยาท่าทาง การแต่งกาย ฯลฯ ในการนำเสนอตัวตนนี้ คนเราใช้วิธีการแบบเดียวกับการเล่นละคร พุดง่าย ๆ ก็คือ คนทุกคนมีการกระทำทางสังคมต่อผู้อื่นด้วยการเล่นละครให้ผู้อื่นดู ในการวิเคราะห์เชิงละคร ก๊อฟมันคิดว่ามนุษย์แต่ละคนกำลังแสดงอยู่บนเวที ที่หน้าเวทีมีผู้ชม ซึ่งได้แก่ คนอื่นที่มนุษย์กำลังมีปฏิสัมพันธ์ด้วย บนเวทีประกอบด้วย หน้าฉาก และหลังฉาก หน้าฉาก คือ การนำเสนอตัวตนของมนุษย์ตามที่ต้องการให้ผู้อื่นเห็นหรือรับรู้ เลือกใช้ถ้อยคำที่เหมาะสมกับสถานภาพ มีกิริยาท่าทีและแต่งกายตามบทบาท ฯลฯ เป็นตัวตนที่มนุษย์ต้องการนำเสนอให้ผู้อื่นเห็น อย่างไรก็ตาม มนุษย์แต่ละคนก็มีหลังฉาก คือ ความรู้สึกนึกคิดที่ไม่ต้องการเปิดเผยหรือนำเสนอให้ผู้อื่นรับรู้ เป็นส่วนที่มีความเป็นส่วนตัว เรียกว่า ตัวตนที่ซ่อน เมื่อขึ้นเวทีสิ่งที่เป็นหลังฉากก็จะไม่นำเสนอต่อผู้ชม แต่ละวันแต่ละเวลา มนุษย์ต่างก็เล่นละครฉากแล้วฉากแล้วฉากเล่าเพื่อนำเสนอตนเองให้สังคมได้รับรู้ ในการแสดงมนุษย์ต่างต้องการสร้างภาพในอุดมคติ ที่จะให้ผู้อื่นเกิดความประทับใจ ความพยายามสร้างภาพและสร้างความประทับใจทำให้มนุษย์ต้องเล่นละครมากขึ้น (สุภาพร วีระปริยากร. 2554 : 141 - 144)

5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้ค้นคว้างานวิจัยในประเทศ และต่างประเทศเพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการศึกษา โดยเฉพาะเป็นแนวทางมุมมองในการคิด แนวทางการวิเคราะห์ดังต่อไปนี้

5.1 งานวิจัยในประเทศ

ผู้วิจัยโดยแบ่งกลุ่มงานวิจัยในประเทศ ประกอบด้วย 1) งานวิจัยเพื่อทำความเข้าใจในทุนทางวัฒนธรรม ประกอบด้วยเนื้อหาด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และอิทธิพลต่อสิ่งแวดล้อม 2) งานวิจัยเกี่ยวกับแนวทางพัฒนาการท่องเที่ยว และ 3) งานวิจัยเกี่ยวกับข้อเสนอ ดังนี้

5.1.1 งานวิจัยเพื่อทำความเข้าใจในทุนทางวัฒนธรรม

การศึกษางานวิจัยเพื่อทำความเข้าใจในทุนทางวัฒนธรรม มีจุดมุ่งหมายเพื่อทำความเข้าใจต่อฐานความรู้ที่มีอยู่เดิมซึ่งเกี่ยวข้องกับทุนทางวัฒนธรรม และความเปลี่ยนแปลงของทุ่งกุลาร้องไห้ และเมืองสุวรรณภูมิ เริ่มจากงานวิจัยเกี่ยวกับการตั้งบ้านเมืองในพื้นที่ทุ่งกุลาร้องไห้ของสะอาด ชันอาสา (2531) วิทยานิพนธ์เรื่อง การอพยพย้ายถิ่นเข้าสู่ทุ่งกุลาร้องไห้ระหว่างปี 2512 - 2529 ศึกษากรณีบ้านสระโพนทอง ตำบลทุ่งหลวง อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด งานวิจัยนี้มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาสาเหตุของการอพยพเข้าสู่ทุ่งกุลาร้องไห้ ผลการศึกษาพบว่า ชาวบ้านสระโพนทองอาชีพเดิมมีการทำนา เมื่ออพยพเข้ามาก็มีการทำนาเป็นหลัก การปลูกข้าวเพื่อการบริโภค และเป็นสินค้า วิธีการทำนามีการใช้แรงงานคน สัตว์ และได้พยายามนำเอาวิทยาการและเทคโนโลยีใหม่ เข้ามาช่วยในการผลิต ไถเหล็ก ปุ๋ยวิทยาศาสตร์ ข้าวพันธุ์ใหม่ การบำรุงดิน เครื่องสูบน้ำ รถเข็น รถยนต์ เช่น รถ รถนวดข้าว ในทุกครอบครัว และมีการใช้เครื่องอำนวยความสะดวกในการดำเนินชีวิตได้แก่ วิทยุ เทป รถจักรยาน มอเตอร์ไซด์ เครื่องใช้ในครัวเรือน และเฟอร์นิเจอร์ต่าง รายได้ที่สำคัญมาจากข้าว และการรับจ้างเป็นกรรมกรในท้องถิ่นอื่นหลังฤดูกาลทำนา รัฐบาลพยายามเข้าไปสนับสนุนในการจัดตั้งกลุ่ม เพื่อพัฒนาระบบการผลิต ให้ชาวบ้าน รายได้สูงขึ้น สภาพทางเศรษฐกิจจึงมีความเป็นอยู่ดีขึ้นกว่าครั้งที่อยู่บ้านเดิม

สภาพทางด้านสังคม และวัฒนธรรม ระบบสังคมเดิมเป็นสังคมชานา มีความสัมพันธ์ ทางสายโลหิต เคารพนับถือผู้อาวุโส พึ่งพาช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เมื่อเข้ามาอยู่ในทุ่งก็ยังคงมีการปฏิบัติต่อเนื่องกันมา สมาชิกในสังคมมีความเกรงใจต่อกันมาก ระบบการผลิตขาย ให้มีการช่วยเหลือกันในหมู่ญาติพี่น้อง เพื่อนบ้าน เช่น การลงแขกทำนา สร้างบ้านเรือน ทำบุญ ในการรวมกลุ่มทางสังคม รัฐบาลได้พยายามเข้าไปจัดตั้งกลุ่มขึ้น เป็นกลุ่มที่มีระบบ โครงสร้างของกลุ่มเป็นแบบราชการ การใช้เทคนิค วิทยาการในการผลิต ทำให้ความสัมพันธ์ ทางสังคมเปลี่ยนแปลงไปทางด้านวัฒนธรรม ระบบความเชื่อเดิม ชาวบ้านเชื่อในสิ่งที่เหนือ ธรรมชาติ ธรรมชาติและทางพุทธศาสนา มีการประกอบพิธีกรรมสนองความเชื่อ มีการปรับ ประเพณีบางอย่างเข้าด้วยกันคือ การเลี้ยงปูตา บุญบั้งไฟ ประเพณีบางอย่างหมดไปเพราะความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ เช่น พิธีเกี่ยวกับการเกิด การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมได้ใช้ภาษาไทยลาวในการสื่อสาร และปฏิบัติตามประเพณีฮิลิบสองคองลีบสี่ของชาวอีสาน

สภาพเดิมของบ้านสระโพนทอง เป็นทุ่งหญ้าไม่มีคนไม่มีแหล่งน้ำ เมื่อชุมชนอพยพเข้ามาได้ทำการบุกเบิกทุ่งหญ้าให้เป็นไร่นา แต่เดิมนั้นการคมนาคมเป็นไปด้วยความยากลำบาก การพัฒนาทุ่งกุลาร้องไห้มีผลต่อชุมชนคือ มีการขุดคลองระบายน้ำ ขุดลอกหนองน้ำ สร้างถนน วางแผนผังหมู่บ้าน ปลูกป่า จัดรูปที่ดิน พัฒนาคุณภาพดิน พัฒนาชีวิตของชาวบ้านให้มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมดีขึ้น ประชากรเพิ่มมากขึ้น ขนาดของการถือครองที่ดินเล็กลง มีหนี้สิน ขาดแหล่ง

พื้น แหล่งน้ำที่มีน้ำตลอดปี สินค้าต้องพึ่งพาตลาด มีการยอมรับและ ปฏิบัติตามวิถีชีวิตของชาวเมือง ค่านิยมของชาวบ้านเปลี่ยนไป

วิทยานิพนธ์เรื่อง พัฒนาการของเมืองสุวรรณภูมิ ของ ประศาสตร์ อุ๋นใจ (2548) งานวิจัยนี้เสนอว่าเมืองสุวรรณภูมิมิจุดเริ่มต้นพัฒนาการเมื่อปรากฏกลุ่มคนจากนครจำปาศักดิ์ ได้อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐาน ซึ่งมีรูปแบบทางวัฒนธรรมและการเมืองการปกครองอย่างเวียงจันทน์ ในระยะแรกนั้นยังขึ้นตรงต่อศูนย์กลางอำนาจของนครจำปาศักดิ์ แต่เมื่อเกิดเหตุการณ์ขัดแย้ง ของกลุ่มผู้นำในนครจำปาศักดิ์จึงเป็นสาเหตุให้เมืองสุวรรณภูมิขอแยกตัวและขอพึ่งศูนย์กลาง อำนาจของราชสำนักสยาม ประกอบกับกลุ่มเจ้านายพื้นเมืองของเมืองสุวรรณภูมิ เกิดความขัดแย้ง กันเองจึงทำให้เมืองสุวรรณภูมิถูกตัดขาดจากจำปาศักดิ์โดยปริยาย ขณะเดียวกันราชสำนักสยาม ก็มีนโยบายส่งเสริม การตั้งเมืองใหม่ เป็นสาเหตุให้กลุ่มเจ้านายพื้นเมืองขอแยกไปตั้งเมือง ซึ่งเป็น ผลดีต่อราชสำนักสยาม และย้ายถึงอำนาจการครอบครองเมืองในอีสาน ในระยะต่อมาเมืองสุวรรณภูมิ ได้รับผลกระทบจาก นโยบายการปฏิรูปการปกครองของราชสำนักสยาม กลุ่มเจ้านายพื้นเมือง ต่างถูกลดฐานะและบทบาท ตลอดจนยุบเมืองสุวรรณภูมิลงเป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดร้อยเอ็ด

สภาพสังคมเมืองสุวรรณภูมิแต่เดิมประชาชนส่วนใหญ่เป็นผู้สืบเชื้อสายมาจาก จำปาศักดิ์ และมีรูปแบบของวัฒนธรรมอย่างเวียงจันทน์ มีความเชื่อและค่านิยม ตลอดจน การดำเนิน ชีวิตตาม ยึด 12 คอง 14 อย่างเคร่งครัด นอกจากนี้ยังมีชาวจีนซึ่งเป็นชนกลุ่มน้อย เข้ามามีบทบาท ทางด้านเศรษฐกิจ การจัดการศึกษา การเมืองในระดับท้องถิ่นและระดับชาติในระยะต่อมา

ทางด้านเศรษฐกิจ เมืองสุวรรณภูมิในระยะแรกนั้นเป็นเศรษฐกิจแบบยังชีพ และ พึ่งพาธรรมชาติ จึงมักประสบความเดือดร้อนเมื่อมีภัยแล้ง และมีการเก็บเกณฑ์ส่วยอยู่เสมอ การซื้อ ขายแลกเปลี่ยนใช้เส้นทางตามลำน้ำเสียว ลำน้ำมูล และใช้เกวียนในการขนส่งในเส้นทางบก ส่วน วิธีการหาบและการไล่ต้อนของกลุ่มพ่อค้าพื้นเมืองที่เรียกว่านายฮ้อย มักซื้อขายกระบือ เป็นหลัก นอกจากนี้ยังมีการค้าของพ่อค้าชาวจีนในระยะแรกใช้วิธีหาบสินค้าที่เป็นของใช้จำเป็น ใน ชีวิตประจำวันและครุภัณฑ์เรือมาจำหน่าย ต่อมาใช้วิธีตั้งร้านที่เรียกว่าตึกดิน แทนและกลายเป็น ผู้มี บทบาททางด้านเศรษฐกิจของเมืองสุวรรณภูมิในปัจจุบัน

เมื่อมีโครงการพัฒนาทุ่งกุลาร้องไห้ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2524 ถึง 2544 เมืองสุวรรณภูมิ เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม ตลอดจนสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศ เกิดการ ขยายตัวทางธุรกิจ การค้าขยายไปตามเส้นทางคมนาคมหลัก ข้าวหอมมะลิกลายเป็นพืชเศรษฐกิจ เกิด ชุมชนใหม่ในบริเวณทุ่งกุลาร้องไห้เนื่องจากการปฏิรูปที่ดิน การเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากร การใช้ และการพัฒนาที่ดินเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด ขณะเดียวกันโครงการพัฒนาดังกล่าวได้ส่งผล ให้เกิด ปัญหาต่าง ๆ ของเมืองสุวรรณภูมิตามมาด้วย

การกำหนดยุคสมัย ถือว่ามีความสำคัญต่องานด้านประวัติศาสตร์ ดังงานวิจัยของ ชัยชาญ วงศ์สามัญ และ สุวิทย์ อิศราศวัต (2533) เรื่อง ศักยภาพของชุมชนอีสาน : กรณีศึกษาบ้านดอนแคน ตำบลทุ่งกุลา อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพที่สะท้อนความเปลี่ยนแปลงของหมู่บ้านอีสานในด้านกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคม โดยแบ่งช่วงของความเปลี่ยนแปลงเป็น 1) ยุคตั้งถิ่นฐานและผลิตเพื่อยังชีพ 2) ยุครับอิทธิพลจากภายนอกและผลิตเพื่อขาย ซึ่งแต่ละยุคนั้นวิถีชีวิตและสภาพความเป็นอยู่จะแตกต่างกันขึ้นอยู่กับปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายใน ซึ่งชาวบ้านมีการปรับตัวเพื่อให้เหมาะสมกับสภาพธรรมชาติของชุมชน

ความรู้ด้านทุนทางวัฒนธรรมของสุวรรณภูมิมีผู้ทำการศึกษาในหลายประเด็นที่มีความโดดเด่น เช่น งานวิจัยของ อรชร ทองสตา (2539) เรื่อง บทเพลงกล่อมเด็กของชาวไทยเขมร บ้านตาหยวกตำบลทุ่งหลวงอำเภอสุวรรณภูมิจังหวัดร้อยเอ็ด ได้ศึกษารูปแบบและการใช้ถ้อยคำของเพลงกล่อมเด็ก และศึกษาภาพสะท้อนที่ปรากฏในบทเพลงกล่อมเด็ก ในด้านของรูปแบบและการใช้ถ้อยคำ พบว่าฉันทลักษณ์ในบทกล่อมเด็กไม่มีแบบแผนแน่นอน ฉันทลักษณ์โดยทั่วไปคล้ายเพลงพื้นเมืองจังหวัดสุรินทร์และประเทศกัมพูชา การใช้ถ้อยคำ จะใช้ถ้อยคำพื้นฐานในชีวิตประจำวัน มีการใช้คำซ้ำ คำซ้อน คำนามนัย คำเลียนเสียงธรรมชาติ คำบอกลักษณะสิ่งของ สำนวนเปรียบเทียบ และคำยืม เนื้อหาของเพลง มีทั้งการปลอบประโลม การชู้ และการวางเงื่อนไขให้รางวัลเด็ก สำหรับภาพสะท้อนมีทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม ด้านรูปธรรม กล่าวถึงสภาพแวดล้อมที่เกี่ยวกับสังคมเกษตรกรรม อาชีพทำนา เลี้ยงสัตว์ ธรรมชาติ และบทบาทสตรี ในด้านนามธรรม สะท้อนให้เห็นความรักที่มีต่อลูก การสั่งสอนอบรม ความเชื่อของไทยเขมร ค่านิยมในการดำเนินชีวิต คุณธรรมเรื่องความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การพึ่งพาอาศัย ประเพณีและพันธกรรม

ความเปลี่ยนแปลงทางการผลิตของชุมชนทุ่งกุลาร้องไห้มีความเชื่อมโยงกับความเปลี่ยนแปลงทางการผลิตของศูนย์กลางระดับประเทศ ซึ่งเน้นย้ำให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างท้องถิ่นกับโลกภายนอก ภาพนี้เห็นได้อย่างชัดเจนในงานวิจัยของ พิมพา จันทร์อยู่ (2546) เรื่อง พัฒนาการการผลิตเครื่องนอนด้วยเทคโนโลยีของชาวบ้านดงแดง ตำบลดงแดง อำเภอจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งศึกษาพัฒนาการการผลิตและผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจและสังคม จากการผลิตเครื่องนอน ด้วยเทคโนโลยีของชาวบ้าน

งานวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่าพัฒนาการการผลิตเครื่องนอนด้วยเทคโนโลยีของกลุ่มผู้ผลิตเครื่องนอน มีกระบวนการกระบวนการผลิตที่ผสมผสานระหว่างการผลิตแบบดั้งเดิมกับการผลิตแบบใหม่ เพื่อปรับปรุง และเพิ่มผลผลิตอันเป็นการปรับตัวเนื่องจากความต้องการของตลาด

ผู้ผลิตเครื่องนอนในทุ่งกุลาร้องไห้ เปลี่ยนตนเองจากการผลิตเพื่อตอบสนองตนเองหรือครัวเรือน สู่การผลิตเพื่อตอบสนองต่อตลาดอย่างเข้มข้นจึงต้องประยุกต์ใช้เทคโนโลยีเพื่อเอาชนะข้อจำกัดของฤดูกาล เช่น การใช้เย็บกระดาษทำไส้ที่นอนแทนการใช้ขน การออกแบบ

ลวดลายแบบใหม่ ตลอดจนการปรับเปลี่ยนรูปแบบผลิตภัณฑ์ให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภค

รายได้จากการทำที่นอน ถูกจัดสรรการออม และการลงทุนโดยครัวเรือน โดยเฉพาะกับการศึกษาของบุตรหลานซึ่งถือเป็นการลงทุนที่สำคัญ นอกจากนี้ยังมีการลงทุนไปกับการเกษตรกรรม อีกด้วย

พื้นที่สำคัญของชุมชน เป็นทุนวัฒนธรรมอีกอย่างที่ต้องให้ความสำคัญ การสร้างเรื่องราวที่น่าสนใจจากพื้นที่เหล่านี้ พบได้จากการศึกษาของงานวิจัยของ ธัญญา สังขพันธานนท์ (2546) เรื่องการศึกษาสถานที่สำคัญของท้องถิ่นในลุ่มแม่น้ำชีโดยกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน เป็นหนึ่งในงานวิจัยจากชุดโครงการประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคอีสาน : การขยายตัวของชุมชนลุ่มน้ำชี อันเป็นชุดโครงการที่ก่อให้เกิดการเคลื่อนไหวอย่างน่าตื่นตาช่วงหนึ่งของวงการประวัติศาสตร์นิพนธ์อีสาน

งานวิจัยนี้มีจุดประสงค์หลักเพื่อศึกษาเกี่ยวกับสถานที่สำคัญในท้องถิ่นลุ่มน้ำชีในด้านประวัติ ความเป็นมา ความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น การเปลี่ยนแปลงของสถานที่สำคัญและผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงที่มีต่อวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่นลุ่มน้ำชี มีพื้นที่ซึ่งเป็นหน่วยในการศึกษาคือลุ่มน้ำชีตอนบน ตอนกลาง และตอนล่าง ในจังหวัดชัยภูมิ มหาสารคาม ร้อยเอ็ด ยโสธร และอุบลราชธานี

ผลการวิจัยพบว่า สถานที่สำคัญในท้องถิ่นลุ่มน้ำชีมีทั้งสถานที่ธรรมชาติ และสถานที่ซึ่งคนในท้องถิ่นสร้างขึ้น สถานที่สำคัญเหล่านี้มีชื่อเรียกในหลายลักษณะ เช่น 1) เรียกตามลักษณะเด่นทางกายภาพ 2) เรียกตามลักษณะของการเข้าไปใช้ประโยชน์ 3) เรียกตามความเชื่อของคนในท้องถิ่น และ 4) เรียกชื่อตามตำนาน หรือเรื่องเล่าเกี่ยวกับสถานที่นั้น ๆ การเรียกชื่อดังกล่าวกลายเป็นแนวนิยามที่สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตขององค์ความรู้ และระบบความเชื่อของคนในท้องถิ่นที่มีผลต่อการดำเนินชีวิตการทำมาหากินและประเพณีพิธีกรรม รวมทั้งการจัดการกับฐานทรัพยากรที่มีในท้องถิ่นนั้น ๆ

ความสัมพันธ์ระหว่างคนในท้องถิ่นกับสถานที่สำคัญ พบว่าสถานที่สำคัญในท้องถิ่นลุ่มน้ำชีมีความสัมพันธ์กับวิถีการดำเนินชีวิตของคนในท้องถิ่นใน 3 ลักษณะ คือ 1) การใช้ประโยชน์เพื่อเป็นพื้นที่หาอยู่หากิน 2) การใช้ประโยชน์เพื่อตอบสนองความเชื่อ อุดมการณ์และพิธีกรรม หรือใช้เป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ และ 3) การใช้ประโยชน์เพื่อสร้างรายได้ให้ชุมชนหรือเป็นพื้นที่ธุรกิจ

จากอดีตถึงปัจจุบันสถานที่สำคัญในท้องถิ่นลุ่มน้ำชีมีการเปลี่ยนแปลงมาโดยตลอด ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงมาจากเงื่อนไขของสภาพธรรมชาติ และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการกระทำของมนุษย์การเปลี่ยนแปลงนี้ส่งผลกระทบต่อการใช้ประโยชน์ ในทุกด้าน

อย่างไรก็ตามคนในท้องถิ่นลุ่มน้ำซีมีการปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงของ สถานที่สำคัญอย่าง สอดคล้อง และกลมกลืน

งานวิจัยนี้ ได้สร้างแนวทางในการศึกษาวิเคราะห์ทุนทางวัฒนธรรมที่เป็นสถานที่ สำคัญ โดยเฉพาะการผูกเรื่องราวที่เชื่อมโยงกับชีวิตของผู้คนตามประเด็นของชื่อสถานที่ กับ ความสัมพันธ์อันเป็นการสร้างความน่าสนใจให้แก่พื้นที่ในชุมชนต่อไป

นอกจากเรื่องของสถานที่สำคัญแล้ว การขยายตัวของชุมชนเป็นอีกหนึ่งประเด็น ที่ควรให้ความน่าสนใจ ด้วยเหตุนี้จึงต้องศึกษางานที่ช่วยขยายประเด็นนี้ เช่นงานวิจัยของนารีรัตน์ ปริสุทธิภูมิพร (2546) เรื่องคนจีนกับการขยายตัวของเมืองบริเวณลุ่มน้ำซีซึ่งศึกษาในเขตจังหวัด ร้อยเอ็ดและมหาสารคาม

งานวิจัยของนารีรัตน์ทำให้เห็นภาพของอดีตที่มีความชัดเจนขึ้น เนื่องจากทำให้ เห็นผู้คนอีกกลุ่มหนึ่งที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาบ้านเมืองในอีสานแทนที่ภาพประวัติศาสตร์ท้องถิ่น แบบเดิมที่ให้บทบาทเฉพาะผู้นำทางการเมืองของท้องถิ่น จึงเห็นได้เฉพาะการก่อตัวของชุมชนที่อยู่ รอบ ๆ คุ้มเจ้าเมือง แต่งานวิจัยนี้ทำให้เห็นถึงกิจกรรมทางเศรษฐกิจ และการเกิดขึ้นของย่านการค้า ที่มีทั้งยุคแห่งการเริ่มต้น ยุคแห่งความรุ่งเรือง และยุคแห่งความเปลี่ยนแปลง

นารีรัตน์ชี้ให้เห็นว่าเมืองร้อยเอ็ด กับเมืองมหาสารคาม ไม่ใช่เมืองการค้าในอดีต แต่เมื่อคนจีนเข้าไปทำให้เมืองมีการขยาย และเติบโตตามย่านการค้าที่ชาวจีนสร้างขึ้น เนื่องจากชาว จีนมีการสะสมฐานอำนาจทางเศรษฐกิจ เช่นการขยายกิจการ หรือลงทุนในกิจการใหม่ ๆ ส่งผลให้เกิด ความเปลี่ยนแปลงของเมืองตามไปด้วย

ชาวจีนมีการปรับอัตลักษณ์ให้สอดคล้องกับท้องถิ่น ทั้งค่านิยมและความเชื่อ อัน เกิดจากการผสมครอบครัวกับคนพื้นเมือง เช่น กลุ่มเจ้าเมือง หรือข้าราชการ ซึ่งเป็นการต่อยอดทั้งทุน ทางเศรษฐกิจ และทุนทางสังคม เป็นฐานสำคัญต่อการสั่งสมความมั่งคั่ง และเส้นสาย จากนั้นได้ขยาย ฐานไปสู่ระบบการเมืองทั้งระดับชาติและท้องถิ่น จนกระทั่งการเข้ามามีบทบาทสำคัญทางด้าน วัฒนธรรมของท้องถิ่น นั้นหมายความว่าตัวตนความเป็นชาวจีนได้ถูกสลายไปในระดับหนึ่งการเป็น สมาชิกในท้องถิ่นที่ได้รับการยอมรับทางวัฒนธรรมนั่นเอง

นอกจากการศึกษาของนารีรัตน์แล้ว ยังมีงานวิจัยของ ถนอม ตะนา (2547) ซึ่ง ทำการศึกษาเรื่องการขยายตัวของชุมชนเมืองลุ่มแม่น้ำซี

งานวิจัยนี้ทำให้เห็นได้ว่าการศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนเมือง มีความสำคัญต่อ การเข้าใจถึงพัฒนาการของเมือง ในประเด็นการเปลี่ยนโครงสร้างความสัมพันธ์ของเมืองในแต่ละมิติ เวลา

งานของถนอมแสดงให้เห็นถึงแนวทางในการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในระดับ เมือง โดยมีวิธีการสืบค้นข้อมูลด้วยกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชน ผ่านการรื้อฟื้นความทรงจำ

ของคนในชุมชนให้มีการแลกเปลี่ยนวิพากษ์วิจารณ์ ตรวจสอบข้อมูล อันเป็นการทำให้ประวัติศาสตร์บอกเล่ามีความเข้มแข็งน่าเชื่อถือยิ่งขึ้น

การวิจัยนี้แบ่งยุคสมัยพัฒนาการของเมืองแบ่งสมัยตามการขยายตัวเป็น 4 สมัย คือ 1) สมัยการตั้งบ้านเมือง 2) สมัยการปรับตัวเมืองปรับตัวตามส่วนกลางเข้ามาปฏิรูป รัฐเข้ามาแย่งฐานทรัพยากรของชุมชน 3) สมัยการขยายที่ขยายนา พ.ศ. 2480 -2519 พ่อค้าชาวจีนและคนต่างถิ่นเข้ามาแทนที่ในคุ่มผลัดกันให้ชาวคุ่มออกสู่ที่นาและขายที่ขยายนา 4) สมัยการพัฒนา พ.ศ. 2520-2543 เมืองพัฒนาทันสมัยด้วยเทคโนโลยี ฐานทรัพยากรเดิมของชุมชนหมดไป

การขยายตัวของเมืองในสมัยแรกขยายตัวในที่บ้าน และสวน สมัยปฏิรูป บ้านเรือนขยายตามถนน หน่วยงานรัฐที่เกิดขึ้นใหม่ เกิดตลาดมีร้านค้าตามริมถนนโดยพ่อค้าชาวจีนและเกิดโรงสีตามท่าข้าวริมน้ำชี เมื่อถึงสมัยขยายที่ขยายนา ชาวคุ่มออกสู่ที่นามากขึ้น เกิดคุ่มใหม่ที่มิคนต่างถิ่นมากเกิดหน่วยงานรัฐ โรงเรียน ย่านการค้า การค้า การอุตสาหกรรม การบริการใหม่ขยายตัวบนฐานระบบทุนนิยม

สมัยการพัฒนา หลัง พ.ศ. 2520 เกิดที่อยู่อาศัยแบบใหม่คือ บ้านจัดสรร หอพัก บ้านเช่าขยายเข้าใกล้หน่วยงาน สถานศึกษา การค้า อุตสาหกรรม การบริการ ขยายออกสู่เขตตำบลรอบนอก เกิดอุตสาหกรรมใหม่

ปัจจัยที่มีต่อการขยายตัวของเมือง คือ 1) การเพิ่มของประชากรตามธรรมชาติ และคนต่างถิ่นเข้ามามากในสมัยขยายที่ขยายนา มาจากตำบลและอำเภอรอบนอก หลังปี พ.ศ.2520 มาจากต่างจังหวัด กลายมาเป็นคนส่วนมากของเมือง 2) นโยบายของรัฐเข้ามาจัดระเบียบเมืองตั้งแต่สมัยการปฏิรูป มาถึงสมัยเมืองนครเทศบาลร่วมกับจังหวัด และการพัฒนาตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1- 3 เน้นพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ฉบับที่ 4 -7 เน้นกระจายความเจริญภาคเกษตรกรรม อุตสาหกรรม การบริการให้เป็นฐานเศรษฐกิจด้านหน้าสู่ตลาดอินโดจีน และ 3) การขยายตัวของย่านการค้า อุตสาหกรรม การบริการของนายทุนเชื้อสายจีน

ระบบความสัมพันธ์ของเมือง มีโครงสร้างความสัมพันธ์คือ 1) ครอบครัว เครือญาติ คุ่มสัมพันธ์ในเครือข่ายการผลิตที่เปลี่ยนไปตามการขยายตัว 2) องค์กรรัฐตั้งแต่ระบบอาญาสิทธิ์ระบบมณฑล มาสู่องค์กรเทศบาล และองค์กรให้บริการเฉพาะกิจ เข้ามาสัมพันธ์กันตามบทบาทหน้าที่ 3) องค์กรวัด มีกิจกรรมทางศาสนาประเพณีเป็นตัวเชื่อมความสัมพันธ์ในชุมชน 4) สิ่งศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมืองมาควบคุมพฤติกรรมตามความเชื่อ

งานชิ้นนี้ชี้ให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างเมืองกับท้องถิ่น โดยเฉพาะการพึ่งพาฐานทรัพยากร เช่น พื้นที่ป่า แปลงกลีกรวม พื้นที่ปลูสดัว ซึ่งเมืองไม่มีพื้นที่เหล่านี้ แต่มีความจำเป็นในการบริโภค จึงเกิด field ตามกิจกรรมต่าง ๆ เช่นกลุ่มผู้ค้าขายข้าว กลุ่มผู้ขับรถ กลุ่มตลาดเช้า เป็นต้น

ความสัมพันธ์ตามทฤษฎีทางสังคมดังกล่าวทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนวิถีคิด ตลอดจนเกิดการปรับรูปแบบการผลิต และรูปแบบการบริโภค กิจกรรมทางเศรษฐกิจระหว่างเมืองกับท้องถิ่นรอบ ๆ จึงมีความเชื่อมโยงกันอยู่ตลอดเวลา ด้วยเหตุนี้ความเปลี่ยนแปลงของเมือง และท้องถิ่นจึงส่งผลถึงกันในทางใดทางหนึ่งเสมอ

งานของถนอม จึงทำให้ผู้วิจัยได้แนวทางในการศึกษา และตรวจสอบข้อมูลผ่านการตรวจสอบผลจากความเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ เช่น เมื่อท้องถิ่นเกิดน้ำท่วมทำนาไม่ได้ เมืองมีการปรับตัวอย่างไร เป็นต้น

เมื่อศึกษาประเด็นการปรับตัวของเมือง และท้องถิ่นแล้ว ผู้วิจัยจึงเห็นถึงความสำคัญของความรู้เรื่องการปรับตัวของปัจเจกบุคคล และการปรับตัวของครัวเรือน จึงต้องศึกษางานวิจัยที่ให้ความรู้ดังกล่าว เช่น ศรีพรรณ แสงชัย (2547) รายงานวิจัยเรื่องกระบวนการเรียนรู้ของสตรีต่างวัฒนธรรมในชนบทจังหวัดร้อยเอ็ด การวิจัยนี้มีความมุ่งหมาย เพื่อศึกษากระบวนการเรียนรู้ของสตรีต่างวัฒนธรรมในชนบทของจังหวัด ร้อยเอ็ด โดยมุ่งเน้นศึกษากระบวนการเรียนรู้ตามภารกิจเชิงพัฒนาการของสตรีช่วงวัยผู้ใหญ่ตอนต้น บ้านสวนปอ หมู่ที่ 6 และ หมู่ที่ 12 ตำบลหนองแคน อำเภอปทุมรัตน์ และ บ้านตาหยวก หมู่ที่ 1 ตำบลทุ่งหลวง อำเภอ สุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด

งานวิจัยนี้ให้ข้อมูลว่า สตรีทั้งสองหมู่บ้านส่วนใหญ่แต่งงาน และสร้างครอบครัวเมื่ออายุเฉลี่ย 17 – 20 ปี โดยเลือกคู่ครองตามความเห็นของพ่อแม่และญาติผู้ใหญ่ คู่ครองส่วนใหญ่เป็นคนในหมู่บ้านเดียวกัน หรือหมู่บ้านใกล้เคียง ซึ่งพ่อแม่ญาติพี่น้องจะรู้จักกันอยู่แล้ว

เหตุผลในการแต่งงาน คือ ถึงวัยที่สมควรสร้างฐานะ และช่วยกันทำมาหากิน แต่สตรีบ้านตาหยวกนั้นจะมีการ หมั้นไว้ล่วงหน้า 1-3 ปี เพื่อให้ทั้งสองฝ่ายได้ทำความรู้จัก ค้นเคย และปรับตัวเข้าหากัน สตรีบ้านตาหยวกจะทอผ้าไหมชนิดต่างๆ เพื่อใช้ในพิธีแต่งงาน หรือพิธีแต่งงานของตนเอง

สตรีทั้งสองหมู่บ้านได้รับการถ่ายทอดจากครอบครัวให้รู้จักวิถีเลี้ยงดูบุตรด้วยตนเองตามวิถีธรรมชาติ อบรมสั่งสอนบุตรให้เชื่อฟังพ่อแม่ ให้มีความกตัญญูต่เวที และรู้จักรับผิดชอบการทำงานที่เหมาะสมกับวัย โดยพาเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ คนในสองหมู่บ้านมีอาชีพที่แตกต่างกันตามทุนวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน สตรีบ้านตาหยวกมีหน้าที่สำคัญคือการถ่ายทอดการทอผ้าไหมให้กับลูกสาวเพื่อเป็นอาชีพเสริม ส่วนสตรีบ้านสวนปอจะเรียนรู้การแสดงหมอลำเพื่อเป็นอาชีพเสริม

ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ เป็นปัจจัยอย่างหนึ่งที่ส่งผลต่อความเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมในทุ่งกุลาร้องไห้ ดังในงานของธิดิญา เหล่าอัน (2553) เรื่องความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของสังคมชาวนาอีสาน ตั้งแต่ พ.ศ. 2500-2550 ศึกษากรณีหมู่บ้านกู่กาสิงห์ จังหวัดร้อยเอ็ด

งานวิจัยนี้นำเสนอสังคมชาวนาที่มีความสลับซับซ้อน และไม่อยู่ในกรอบแห่งอุดมคติที่หยุดนิ่ง ไปจนถึงกาลอวสานของสังคมชาวนาในภาคชนบท โดยพิจารณาการปรับตัวของชาวนา และความเปลี่ยนแปลงของสังคมชาวนาที่เชื่อมโยงกับความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ และสังคมในช่วงเวลาดังกล่าวจนกระทั่งความเปลี่ยนแปลงนั้นได้นำมาซึ่ง การอวสานของสังคมชาวนา (ธิดิญา เหล่าอัน. 2553 : 92 - 114)

การดำเนินนโยบายพัฒนาประเทศภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ในทศวรรษ 2500 เป็นต้นมาได้ทำให้ชาวนาเริ่มปรับตัวด้วยการหันมาปลูกพืชเชิงเดี่ยวเพื่อป้อนผลผลิตให้กับตลาดแม้ในระยะแรกพวกเขาจะมีได้ละทิ้งระบบการผลิตแบบเลี้ยงชีพไปโดยสิ้นเชิงแต่มีความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมไม่น้อย เช่น มีการทำนาโดยใช้เครื่องจักรทางการเกษตรคือรถไถนาเดินตาม และการเกิดการแตกตัวทางชนชั้นซึ่งนับเป็นจุดเริ่มต้นที่นำไปสู่การล่มสลายของสังคมชาวนาในเวลาต่อมา (ธิดิญา เหล่าอัน. อ้างแล้ว)

ความเปลี่ยนแปลงของ สังคมชาวนา ทวีความเข้มข้นมากขึ้นช่วงปลายทศวรรษ 2520 เป็นต้นมา โดยชาวนาได้มีโอกาสใช้ทุนเข้มข้น เพื่อ ปลูกพันธุ์ข้าวใหม่ ที่มุ่งเน้นผลิตเพื่อป้อนตลาดเป็นหลัก จากการตัดสินใจเชิงธุรกิจของชาวนาทำให้มีการนำเครื่องจักรขนาดใหญ่ คือรถไถนา กับรถเกี่ยวข้าวมาใช้แทนการใช้แรงงานคน (ธิดิญา เหล่าอัน. อ้างแล้ว)

ต่อมาชาวนา เริ่มทำธุรกิจด้วยการนำเครื่องจักรออกไปรับจ้างหมู่บ้าน และขยายออกไปรับจ้างนอกเขตหมู่บ้าน ขณะเดียวกันการแตกตัวทางชนชั้นที่เกิดขึ้นก่อนหน้านี้ได้ทำให้ชาวนาแต่ละชนชั้นมีโอกาสในการปรับตัวได้ไม่เท่ากัน ชาวนารวยสามารถปรับตัวเข้าสู่การผลิตเชิงพาณิชย์ได้เป็นอย่างดีในขณะที่ชาวนาฐานะปานกลาง และชาวนายากจนปรับตัวได้น้อยกว่า (ธิดิญา เหล่าอัน. อ้างแล้ว)

ชาวนาฐานะปานกลางได้หันเข้าสู่การเป็นผู้ประกอบการทั้งใน และนอกภาคเกษตรกรรมส่วนชาวนายากจนเปลี่ยนตนเองมาสู่การเป็นแรงงานรับจ้างในภาคการผลิตที่ไม่เป็นทางการนอกภาคเกษตรกรรมหรือกลายเป็นผู้ประกอบการรายย่อยในหมู่บ้าน (ธิดิญา เหล่าอัน. อ้างแล้ว)

ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงใน ความเชื่อ และพิธีกรรมที่ครั้งหนึ่งเคยจรโลงสังคมชาวนาเอาไว้ จนกระทั่งกลายเป็นพิธีกรรมของครอบครัวชาวนาแต่ละครอบครัว ไม่ใช่เป็นพิธีกรรมของชุมชนที่ทำหน้าที่ในการจรโลงสังคมชาวนาอีกต่อไป (ธิดิญา เหล่าอัน. อ้างแล้ว)

ผลการศึกษางานวิจัยนี้ทำให้เห็นถึงสภาพความเคลื่อนไหวของสังคมชาวนาในทุ่งกุลาร้องไห้ที่มีความเปลี่ยนแปลงไม่หยุดนิ่ง ความเคลื่อนไหวนี้เกิดจากความจำเป็นในการปรับตัวเพื่อความอยู่รอด โดยเฉพาะความอยู่รอดภายใต้เศรษฐกิจแบบทุนนิยม

อย่างไรก็ดี งานวิจัยของนภาพร อติวานิชยพงศ์ (2557) เรื่องคนชนบทอีสานกับการทำมาหากิน ความเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย ซึ่งศึกษาการทำมาหากินของคนชนบทอีสานในช่วงประมาณหนึ่งทศวรรษที่ผ่านมา อันเป็นยุคที่สังคมชนบทอีสานมีความผสมผสานกันระหว่างความเป็นสมัยใหม่กับการเป็นสังคมแบบเดิม การทำมาหากินของคนชนบทอีสานจึงมีความหลากหลายภายใต้ระบบทุนนิยมสมัยใหม่โดยการเป็นผู้ผลิตเพื่อขายอย่างเข้มข้น มีการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ ระบบเกษตรพันธสัญญา หรือการเพิ่มมูลค่าของผลผลิตโดยใช้อัตลักษณ์ของชุมชน และการสนับสนุนเชิดชูจากกลไกหรือสถาบันของรัฐ แต่ในขณะเดียวกันคนชนบทอีสานยังไม่ละทิ้งการเป็นผู้ผลิตเพื่อเอาไว้บริโภคเอง และมีประเพณีการทำบุญเหมือนสังคมเกษตรในยุคอดีต (นภาพร อติวานิชยพงศ์. 2557 : 123 – 124.)

การผลิตเพื่อขาย เกิดขึ้นจากความเปลี่ยนแปลงของจิตวิญญาณจากสังคมชวานาสู่สังคมผู้ประกอบการ ดังงานของ อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์ (2558) เรื่อง ชนบท : ประชาธิปไตยบนความเคลื่อนไหว ซึ่งเสนอว่าในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมา ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจสังคมอีสาน คล้ายคลึงกับท้องถิ่นอื่น ๆ ทั่วประเทศไทย

เริ่มเปลี่ยนจากสังคมชวานาสู่สังคมผู้ประกอบการ ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจในสังคมชนบทไทยที่สำคัญมากตลอดระยะเวลา 20 ปีที่ผ่านมา คือ การเปลี่ยนแปลงของชาวบ้านในสังคมชนบท จากสังคมชวานาที่เน้นการผลิตเพื่อยังชีพ ไปสู่สังคมของผู้ประกอบการในชนบทนอกเหนือไปจากการผลิตสินค้าเกษตรบนที่ดินของตนเอง อาทิ การผลิตเพื่อขายด้วยการใช้แรงงานรับจ้าง การจัดตั้งโรงงานแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรขนาดเล็ก การกลายเป็นพ่อค้าคนกลาง และการให้เช่าอุปกรณ์การผลิตทางการเกษตรแก่เกษตรกรรายอื่นทั้งในและนอกหมู่บ้าน

การเกิดขึ้นของสังคมผู้ประกอบการในท้องถิ่น เป็นโอกาสที่จะสร้างให้ชาวบ้านได้ขยายฐานะทางเศรษฐกิจ ซึ่งจะ เป็นประโยชน์ไม่ใช่เพียงแค่ชาวบ้านในชนบท แต่ยังรวมถึงเศรษฐกิจโดยรวมของคนทั้งประเทศ ภายใต้เงื่อนไขทางเศรษฐกิจของประเทศระดับกลางที่ ณ จุดหนึ่งการผลิตเพื่อส่งออกจะค่อย ๆ ลดทอนความสำคัญลงไปพร้อมกับข้อได้เปรียบด้านต้นทุนการผลิตโดยเฉพาะความได้เปรียบในเรื่องของค่าแรงเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศกำลังพัฒนากลุ่มใหม่ ทำในอีกด้านหนึ่ง การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจจะต้องหันไปพึ่งพาการเจริญเติบโตของตลาดภายใน เพื่อทดแทนการเสื่อมถอยของการผลิตเพื่อส่งออก ซึ่งเคยเป็นกลจักรสำคัญในการสร้างการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศ

จากการศึกษางานวิจัยเพื่อทำความเข้าใจในทุนทางวัฒนธรรม เพื่อทำความเข้าใจต่อฐานความรู้ที่มีอยู่เดิมซึ่งเกี่ยวข้องกับทุนทางวัฒนธรรม และความเปลี่ยนแปลงของทุ่งกุลาร้องไห้ และเมืองสุวรรณภูมิ ทำให้เห็นประเด็นสำคัญดังนี้ 1) ทุนทางวัฒนธรรมของทุ่งกุลาร้องไห้ และเมืองสุวรรณภูมิมีความหลากหลายทั้งในรูปแบบของทุนวัฒนธรรมในรูปแบบของวัตถุ (objectified form)

ทุนวัฒนธรรมในรูปแบบของสถาบัน (institutionalist form) และทุนทางวัฒนธรรมในรูปแบบสมรรถนะด้านวัฒนธรรมของปัจเจกบุคคล (embodied form) 2) ชุมชนทุ่งกุลาร้องไห้ และเมืองสุวรรณภูมิมีความเปลี่ยนแปลงตามปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคม คริวเรือนบางส่วนเปลี่ยนแปลงสู่สังคมผู้ประกอบการตามระบบทุนนิยม 3) ชุมชนทุ่งกุลาร้องไห้ และเมืองสุวรรณภูมิ มีความสัมพันธ์ระหว่างเมืองกับพื้นที่รายรอบอยู่ตลอดเวลา ความเปลี่ยนแปลงในพื้นที่หนึ่งส่งผลทางใดทางหนึ่งกับอีกพื้นที่เสมอ

ข้าวหอมมะลิ ถือเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่มีความโดดเด่นของทุ่งกุลาร้องไห้ ซึ่งมีเรื่องราวความเปลี่ยนแปลงทางการผลิตที่น่าสนใจ ดังงานของ สุภาวดี บุญเจือ (2550) เรื่องการศึกษาการเปลี่ยนแปลงระบบการผลิตข้าวของชุมชนในอีสาน : กรณีศึกษาการปลูกข้าวหอมมะลิเชิงพาณิชย์ในเขตทุ่งกุลาร้องไห้ การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงระบบการผลิตข้าวของชุมชนในเขตทุ่งกุลาร้องไห้จากระบบดั้งเดิม เปลี่ยนแปลงไปสู่การผลิตข้าวหอมมะลิเชิงพาณิชย์ 2) เพื่อศึกษาเงื่อนไขที่สัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงระบบการผลิตข้าวของชุมชน 3) เพื่อศึกษาผลกระทบที่เกิดจากระบบการผลิตข้าวหอมมะลิในเชิงพาณิชย์ที่มีต่อครอบครัวเกษตรกร และชุมชน การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ และการ สังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม

พัฒนาการผลิตข้าวของชุมชน แบ่งได้เป็น 3 ช่วง ช่วงที่หนึ่ง(ตั้งแต่ก่อตั้งบ้าน 2495 เป็นการผลิตเพื่อยังชีพ มีการเครื่องมือเครื่องภายในชุมชน มีพันธุ์ข้าวที่หลากหลาย ใช้แรงงานคน และแรงงานสัตว์ทำงานมีการผลิตข้าวเหนียวเป็นหลัก การกระจายผลผลิตจะเป็นระบบการแลกเปลี่ยนสิ่งของที่ไม่ได้ผลิตเอง

ช่วงที่สอง พ.ศ. 2495-2507 เริ่มเป็นช่วงที่เริ่มเข้าสู่การผลิตข้าวเพื่อขายปลูกข้าวเหนียวเพื่อขายและเริ่มมีการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ผสมผสานกับเทคโนโลยีแบบดั้งเดิม เริ่มมีการจ้างแรงงานคนทำการผลิต

ช่วงที่สาม พ.ศ.2507 เป็นต้นมา เมื่อมีนโยบายของรัฐเข้ามาพัฒนาในทุ่งกุลาร้องไห้ และทำให้ชุมชนได้มีการติดต่อกับภายนอกมากยิ่งขึ้นทำให้มีการรับนวัตกรรมใหม่ เช่น เมล็ดพันธุ์ข้าว ชุมชนได้เรียนรู้การนำเทคนิคการผลิตเพื่อที่จะเพิ่มผลผลิต ช่วงนี้มีการผลิตข้าวหอมมะลิเป็นจำนวนมาก และมีการใช้เทคนิคการผลิตแบบใหม่อยู่เสมอ เช่น ใช้รถไถนา รถเกี่ยวข้าวการจ้างแรงงานคน เพื่อที่จะเพิ่มผลผลิตข้าว การเปลี่ยนเป้าหมายการผลิต จากผลิตเพื่อเฮ็ดอยู่เฮ็ดกินมาเป็นการผลิตเพื่อขาย มีการเปลี่ยนแปลงระบบการผลิตข้าวจากการปลูกข้าวนาดำ มาเป็นการปลูกข้าวนาหว่าน ช่วงนี้พิธีกรรมในการปลูกข้าวลดลงมาก

ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงระบบการผลิตข้าวของชุมชน ประกอบด้วย ปัจจัยภายใน คือ การติดต่อพึ่งพาระหว่างเมือง และชนบท การต้องการเพิ่มผลผลิต ลักษณะดินที่

เหมาะกับการปลูกข้าวหอมมะลิ การเอาอย่างในการยอมรับนวัตกรรม ค่านิยม และความเชื่อในการดำรงชีวิต ปัจจัยภายนอก คือ นโยบายรัฐในการพัฒนาให้ทุ่งกุลาร้องไห้กลายเป็นพื้นที่ปลูกข้าวมะลิที่ใหญ่ที่สุดในโลก และบทบาทของภาครัฐกิจเอกชนที่ได้เข้ามาทำธุรกิจการเกษตรแบบครบวงจร อาทิ การจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย ยากำจัดศัตรูพืช ปลอ่ยเงินกู้ การขายปัจจัยทางการผลิต เป็นต้น

ระบบการผลิตข้าวหอมมะลิเชิงพาณิชย์ ทำให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนดังนี้ ด้านเศรษฐกิจ ผลกระทบด้านบวกและด้านลบ คือ ด้านบวกเงินหมุนเวียนภายในชุมชน มีการใช้ที่ดินที่มีการผลิต และรับซื้อข้าว กระทบด้านลบ ได้แก่ ภาวะหนี้สินในชุมชนมีมากขึ้น ต้นทุนในการผลิตสูงขึ้น

ผลกระทบด้านสังคม มีผลทางบวกคือการได้รับการถ่ายทอดความรู้เรื่องการใช้เทคโนโลยีการผลิต มีองค์ความรู้ในการทำนาแบบใหม่ ผลทางลบคือความสัมพันธ์ของคนในชุมชนและในครัวเรือนลดลง ความมั่นคงทางอาหารลดลง เทคโนโลยีพื้นบ้านสูญหาย ความหลากหลายของพันธุ์ข้าวลดลง

ผลกระทบด้านกายภาพ ได้แก่ ความอุดมสมบูรณ์ของดินลดลง เกิดความไม่สมดุลของระบบนิเวศ พื้นที่เลี้ยงสัตว์ลดลง

นอกจากจากการศึกษางานวิจัยเพื่อทำความเข้าใจในทุนทางวัฒนธรรมแล้ว งานวิจัยเกี่ยวกับแนวทางพัฒนาการท่องเที่ยวยังมีความสำคัญต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเป็นอย่างดี ดังจะกล่าวถึงในหัวข้อต่อไป

5.1.2 งานวิจัยเกี่ยวกับแนวทางพัฒนาการท่องเที่ยว

การศึกษางานวิจัยเกี่ยวกับแนวทางพัฒนาการท่องเที่ยว มีความสำคัญในการสร้างฐานความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยว และผลจากการพัฒนาการท่องเที่ยว ตลอดจนแนวทางในการป้องกันและแก้ไขปัญหาที่อาจเกิดขึ้น ซึ่งจากการศึกษานี้พบว่าเมืองสุวรรณภูมิมีแหล่งโบราณคดีสำคัญที่มีศักยภาพในการส่งเสริมการท่องเที่ยวหลายแห่งเช่นงานวิจัยของวัฒน์รัชต์ แสนสุพันธ์ (2556) เรื่อง การสำรวจและศึกษาชุมชนรอบโบราณสถานกู่พระโกนา ตำบลสระคู อำเภอสวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด งานวิจัยนี้ศึกษาชุมชนรอบโบราณสถานกู่พระโกนา ตำบลสระคู อำเภอสวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด เพื่อหาร่องรอยหลักฐานร่วมสมัยกับโบราณสถานกู่พระโกนา ซึ่งเป็นสิ่งก่อสร้างในวัฒนธรรมเขมรสมัยบาปวนอายุราวครึ่งหลังของพุทธศตวรรษที่ 16 – ครึ่งแรกของพุทธศตวรรษที่ 17 ผลการวิจัยพบว่าสามารถแบ่งกลุ่มหลักฐานได้ 3 กลุ่มคือ 1) กลุ่มที่มีอายุร่วมสมัยกับกู่พระโกนา 4 แห่ง 2) กลุ่มที่ถูกสร้างขึ้นสมัยวัฒนธรรมลาว 3 แห่ง 3) กลุ่มที่ยังคลุมเครือไม่สามารถจัดอายุสมัยได้ 11 แห่ง

การนำทุนทางวัฒนธรรมมาแปลงเป็นทุนทางเศรษฐกิจ อาจแลกด้วยบทเรียนสำคัญคือความเป็นเจ้าของทุนของคนในชุมชน ดังในงานของศุภชัย สิงห์ยะบุศย์ (2552) เรื่อง หลวงพระบาง : การเปลี่ยนแปลงในฐานะเมืองมรดกโลก ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความหมายของเมืองหลวงพระ

บางที่แปรเปลี่ยนไปในห้วงเวลาต่าง ๆ จากการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์มาตั้งแต่ดึกดำบรรพ์ เมื่อถึงสมัยพระเจ้าฟ้าจูมเป็นต้นมาหลวงพระบางได้ถูกกำหนดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมด้วยบริบทของพุทธศาสนา ผสานกับความเชื่อ ผีบรรพบุรุษ และนาคาคติ ในสมัยอาณาจักรล้านช้างหลวงพระบางเป็นศูนย์กลางการปกครองลาวภาคเหนือ หลังเปลี่ยนแปลงการปกครองสู่ระบอบสังคมนิยมใน พ.ศ. 2518 สังคมนิยม ได้กดทับไว้ให้กลายเป็น ราชอาณาจักรแห่งความทรงจำ และเปลี่ยนเป็นเมืองมรดกโลกใน พ.ศ. 2538 ในงานวิจัยนี้ ได้ชี้ให้เห็นถึงการช่วงชิงความหมายของหลวงพระบางของคนกลุ่มต่าง ๆ และการสถาปนาความหมายของอำนาจทางการเมือง อำนาจทางความเชื่อ และอำนาจทางเศรษฐกิจ การริบเอาสมบัติของชุมชนบางอย่างเพื่อประดิษฐ์สร้างเป็นสินค้าทางวัฒนธรรมตามวิถีแห่งทุนนิยม

คุณูปการของงานชิ้นนี้นอกจากทำให้ผู้วิจัยเห็นตัวอย่างการสร้างสรรค์การท่องเที่ยวแบบใหม่ ๆ แล้วยังสร้างข้อคำนึงแก่ผู้วิจัยให้คำนึงถึงความเป็นเจ้าของของชุมชน ด้วยเหตุนี้เมื่อถามว่าเป้าหมายของนักท่องเที่ยวคือใคร คำตอบที่ควรย้าอย่างชัดเจนคือแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นต้องตอบสนองคนในพื้นที่เป็นหลัก แต่ไม่หวังห้ามหากคนภายนอกสนใจใคร่เรียนรู้ด้วยความเคารพ

การพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อตอบสนองต่อคนในท้องถิ่นอย่างมั่นคงยั่งยืนนั้น จำเป็นต้องมีแนวทางในการศึกษาสำนักชุมชน การสร้างความหมาย การรื้อฟื้นตัวตน ตลอดจนการสร้างเครือข่ายทางสังคมในพื้นที่ โดยศึกษางานวิจัยของ ปฐม หงษ์สุวรรณ (2553) เรื่อง อาณาบริเวณชายแดนแม่น้ำโขงกับกระบวนการสร้างความหมายในบริบทของสังคมสมัยใหม่กรณีศึกษาเมืองหนองคายกับเมืองเวียงจันทน์ อันเป็นการวิจัยเชิงมานุษยวิทยาชายแดนว่าด้วยกระบวนการสร้างความหมายเกี่ยวกับอาณาบริเวณชายแดนแม่น้ำโขงในบริบทสังคมสมัยใหม่ งานวิจัยนี้แสดงให้เห็นซึ่งความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างอำนาจรัฐ และอำนาจทุน กับชาวบ้านผู้มีบทบาทเป็นผู้กระทำในฐานะคนตัวเล็กตัวน้อยที่ผลิตความหมายต่อสิ่งต่าง ๆ โดยเฉพาะอาณาบริเวณที่เรียกว่าชายแดน และชุมชนปลาบึกอันเป็นชุมชนในจินตนาการนอกเขตการนิยามของรัฐและทุนเพื่อเป็นเครื่องมือในการต่อรองที่มีพลวัตเลื่อนไหลตามสถานการณ์ต่าง ๆ

ด้วยเหตุนี้ การจัดการท่องเที่ยวจึงควรมีการกำหนดทิศทางการส่งเสริมหรือพัฒนาที่ชัดเจน โดยเฉพาะการจัดทำข้อเสนอ ดังงานของ ธนิต แสงกระจ่าง (2558) เรื่องการพัฒนาข้อเสนอเพื่อการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนของประเทศไทย โดยนำเสนอเนื้อหาสาระจากการศึกษา 3 ขั้นตอน คือขั้นที่ 1 เป็นการสังเคราะห์แนวความคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ขั้นที่ 2 ศึกษาแนวความคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน โดยการวิจัยสำรวจผลกระทบที่เกิดจากการท่องเที่ยวจากกลุ่มประชากรที่อาศัยในบริเวณที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว แล้วจึงนำเนื้อหาสาระเกี่ยวกับนโยบายที่ได้จาก 2 ขั้นตอนมาสังเคราะห์ขึ้นเป็น ข้อเสนอเชิง นโยบายเพื่อการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนของประเทศไทย ขั้นที่ 3 นำข้อเสนอแนะดังกล่าว มาประเมิน เรื่องความถูกต้อง ความเหมาะสม ความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์

งานวิจัยนี้นำเสนอข้อเสนอเพื่อการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนของประเทศไทย 13 ข้อ ดังนี้ 1) สร้างการจัดการด้านสถานที่ท่องเที่ยวที่เป็นระบบ มีการติดตามกำกับ ดูแลผลกระทบจากการท่องเที่ยว มีการกำกับติดตามตรวจสอบมาตรฐานความยั่งยืน สร้างมาตรการในการรักษาความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว 2) การส่งเสริมและโฆษณา สินค้าและบริการของชุมชนเจ้าของแหล่งท่องเที่ยว สนับสนุนผู้ประกอบการของชุมชนโดยเน้นการค้า เพื่อสร้างความยั่งยืน และเป็นธรรม 3) สร้างการจัดการด้านทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม โดยมี ระบบการจัดการการใช้น้ำมีระบบความปลอดภัยเกี่ยวกับการใช้น้ำระหว่างนักท่องเที่ยวกับชุมชน ระบบตรวจสอบคุณภาพน้ำ และระบบกำจัดน้ำเสีย 4) สร้างการจัดการด้านทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม โดยเน้นการท่องเที่ยวที่ลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก การอนุรักษ์พลังงาน การใช้ระบบขนส่งสาธารณะ และมีระบบจัดการขยะ 5) อยางการจัดการด้านทรัพยากรทาง สังคม และวัฒนธรรม โดยปลูกฝังจิตสำนึกของชุมชน และนักท่องเที่ยวให้ปกป้องและอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม และให้ความ เคารพต่อทรัพย์สินทางปัญญาของชุมชนแหล่งท่องเที่ยว 6) สร้างระบบที่สนับสนุนให้นักท่องเที่ยวเป็นอาสาสมัครเพื่อช่วยการพัฒนาชุมชนและอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม และความหลากหลายทางชีวภาพ 7) กำหนดแนวปฏิบัติเพื่อสร้างพฤติกรรมที่ดี ของนักท่องเที่ยว เพื่อสร้างความพึงพอใจของ ผู้มาเยือนตามแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ใช้แนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนเป็นเกณฑ์ประเมินผล การปฏิบัติงานของหน่วยงานที่ทำงานด้านการท่องเที่ยว 9) เน้นการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ให้งดงามตามวัตถุประสงค์หลักของสถานที่ เช่น ศาสนสถาน โบราณสถาน มากกว่าจะเน้นการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเพียง อยางเดียว 10) สร้างให้พื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเป็นตลาดกลุ่มเฉพาะ 1) ใช้แนวทางการวิจัยเพื่อศึกษาความ เป็นไปได้ในการกำหนดพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในลำดับถัดไป 12) สนับสนุนการสร้างเครือข่ายชุมชนนโยบาย เพื่อการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน เพื่อกระตุ้นการติดต่อสื่อสารและประสานงานกันของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยว ที่ยั่งยืน 13) สนับสนุนให้สร้างหน่วยงานกิจการเพื่อสังคม เพื่อจัดการกับกระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวของประชาชนเจ้าของแหล่งท่องเที่ยวและนักท่องเที่ยว

จากการศึกษางานวิจัยเกี่ยวกับแนวทางพัฒนาการท่องเที่ยว ทำให้ได้ความรู้ที่น่าสนใจในประเด็นดังต่อไปนี้ 1) การพัฒนาการท่องเที่ยวมีหลายรูปแบบและการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเป็นรูปแบบที่ดี 2) การพัฒนาการท่องเที่ยว อาจเกิดผลกระทบต่อชุมชนที่เป็นเจ้าของทุนทางวัฒนธรรมได้ และ 3) การจัดทำข้อเสนอเป็นแนวทางที่ดีสำหรับการป้องกัน และแก้ไขปัญหาที่อาจเกิดขึ้น

เมื่อข้อเสนอมีความสำคัญจำเป็นต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนแล้ว ด้วยเหตุนี้จึงจำเป็นต้องศึกษางานวิจัยเกี่ยวกับข้อเสนอ เพื่อเป็นแนวทางในการจัดทำข้อเสนอในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองสุวรรณภูมิ ดังรายละเอียดที่จะกล่าวถึงในหัวข้อต่อไป

5.2 งานวิจัยต่างประเทศ

นอกจากการศึกษางานวิจัยภายในประเทศแล้ว ผู้ศึกษายังศึกษางานวิจัยต่างประเทศ เพื่อตรวจสอบความเป็นสากลของข้อสรุปจากการศึกษางานวิจัยในประเทศ ดังต่อไปนี้

การใช้ประวัติศาสตร์กับทุนวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว เป็นกระแสที่ได้รับความนิยมในต่างประเทศ ทั้งยังทำให้เกิดความพยายามฟื้นฟูอัตลักษณ์ของชุมชนได้ เช่นงานของ Laurie Kroshus Medina (2003) เรื่อง *Commoditizing culture: Tourism and Maya Identity*. ซึ่งเป็นการศึกษาเชิงชาติพันธุ์วรรณา โดยศึกษาว่าการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ส่งผลต่อวิถีชีวิตของหมู่บ้านมายาเดิมที่อยู่ติดกับซากปรักหักพังของชาวมายาในประเทศเบลีซอย่างไร

ความน่าสนใจของการศึกษานี้ อยู่ที่ข้อค้นพบว่าแม้ว่าชาวบ้านส่วนใหญ่จะละทิ้งอัตลักษณ์ของบรรพบุรุษไปแล้ว แต่พวกเขาตอบสนองต่อความต้องการด้านการท่องเที่ยวเพื่อแสดงวัฒนธรรมมายันโบราณที่ใช้ช่องทางใหม่ในการเข้าถึงประเพณีที่พวกเขาไม่สามารถเรียนรู้ผ่านการสืบทอดได้อีกต่อไป

ชาวมาयरุ่นใหม่ ทำการศึกษางานเขียนของนักโบราณคดี และสื่อต่าง ๆ เพื่อเรียนรู้เรื่องราวของชาวมายาโบราณ และในขณะที่ชาวบ้านพัฒนาความเชี่ยวชาญในประเพณีวัฒนธรรมของบรรพบุรุษพวกเขายังคงมีความสับสนว่าการได้มาซึ่งความรู้ของพวกเขานั้นเพียงพอสำหรับการเรียกคืนอัตลักษณ์ของชาวมายาให้กลับคืนมาได้หรือไม่หรือไม่

การเติมเรื่องราวเข้าไปในทุนทางวัฒนธรรมที่เป็นอาคารสถานที่ เป็นแนวทางในการสร้างความน่าสนใจแก่การท่องเที่ยวอย่างได้ผล แม้สถานที่นั้นอาจมีประวัติความเป็นมาที่น่าสะพรึงกลัว เช่นในงานของ Carolyn Strange และ Michael Kempa (2003) เรื่อง *Shades of dark tourism: Alcatraz and Robben Island*. ผลงานชิ้นนี้กล่าวถึงสถานที่ซึ่งเคยเป็นคุกใช้คุมขังนักโทษ แต่ต่อมาถูกปรับปรุงเป็นพิพิธภัณฑ์ และเกิดกิจกรรมการท่องเที่ยวขึ้น ได้แก่ เกาะอัลคาทราซ ในสหรัฐอเมริกา และเกาะรอบเบนในแอฟริกาใต้ ซึ่งเปรียบเทียบการท่องเที่ยวเพื่อศึกษาด้านมืดของมนุษย์ที่กลับได้รับความนิยมเป็นอย่างยิ่ง (Carolyn Strange, Michael Kempa. (2003). 386 – 405)

การศึกษานี้วิเคราะห์ให้เห็นถึงช่องทางการตลาดที่ให้ความสำคัญต่อการระบุกลุ่มเป้าหมายโดยใช้ข้อมูลประชากรศาสตร์ การสร้างเรื่องราวด้วยการตีความประวัติศาสตร์ที่น่าสนใจ การแสดงเครื่องมือ และวิธีการลงโทษอันน่าตื่นตาตื่นใจ

วิธีการศึกษาของการศึกษานี้ ใช้วิธีการสังเกตการณ์ในแหล่งท่องเที่ยวทั้งสองแห่ง เพื่อรวบรวมข้อมูลนักท่องเที่ยว และการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ของพิพิธภัณฑ์ แล้วสังเคราะห์เพื่ออธิบายว่ารูปแบบการตีความที่มีน้ำหนักอารมณ์ความรู้สึกหนักเบาเปรียบดังหลายเฉดสีเกิดขึ้นได้อย่างไร และ

ไม่เพียงแต่ผ่านการจัดลำดับความสำคัญที่เปลี่ยนแปลงไปของผู้จัดการหน่วยความจำเท่านั้น หากแต่ยังรวมถึงความคาดหวังของนักท่องเที่ยว และความต้องการของกลุ่มผลประโยชน์ภายนอกอีกด้วย

การสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยวสามารถดึงดูดเม็ดเงินลงสู่ชุมชนเป็นจำนวนมหาศาล ดังงานของAyele Gelan (2003) เรื่อง Local economic impacts: The British Open ซึ่งศึกษาผลกระทบทางเศรษฐกิจในท้องถิ่นที่มีการจัดงานบริติช โอเพ่น 1999 ขึ้น และได้ผลการประเมินว่ามีเม็ดเงินประมาณ 20.1 ล้านดอลลาร์ถูกอัดฉีดเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจในท้องถิ่น และส่งผลให้คนในชุมชนเกิดรายได้จากสินค้า และบริการในท้องถิ่น จึงเป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจอย่างได้ผล

พื้นที่ซึ่งเคยมีความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองสูง เช่นเคยถูกยึดครองจากหลากหลายผู้ที่คิดจนมีความหลากหลายทางวัฒนธรรมสูง นับเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่มีความน่าสนใจ ดังงานของ Barry Worthington (2003) เรื่อง Change in an Estonian resort: Contrasting Development Contexts. ที่เล่าถึงพัฒนาการของเมืองปาร์นู (Pärnu) ในเอสโตเนีย ซึ่งเมืองท่าแห่งนี้เคยถูกยึดครองโดย โปแลนด์ สวีเดน และรัสเซีย ผ่านยุคของสหภาพโซเวียต และการได้รับเอกราชในที่สุด จากการเป็นเมืองท่าใกล้ชิดกับยุโรปตะวันออก และกลุ่มประเทศคาบสมุทรสแกนดิเนเวีย ส่งผลให้เมืองแห่งนี้กลายเป็นเมืองท่องเที่ยวที่มีนโยบายชูจุดเด่นจากประวัติศาสตร์ และความหลากหลายทางวัฒนธรรมอย่างโร้คดี ผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวได้ดึงดูดนักลงทุนจากภายนอกเข้ามาเป็นจำนวนมากและส่งผลกระทบต่อความเปลี่ยนแปลงของภาคบริการที่มีการแข่งขันกันสูงขึ้น

การท่องเที่ยวสีเขียว เป็นอีกแนวทางหนึ่งที่น่าทุนทางวัฒนธรรมในรูปแบบความรู้ ความเชี่ยวชาญการเกษตรกรรม เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว ดังงานของ Sung-kwon Hong และ Seong-il Kim และ Jae-hyun Kia (2003). ในการศึกษาเรื่อง Implications of potential green tourism development. การศึกษานี้ให้ความสำคัญต่อการวางแผนการท่องเที่ยวสีเขียวโดยสำรวจความคิดเห็นจากนักท่องเที่ยว เพื่อพัฒนาปัจจัยที่เหมาะสมสำหรับการดึงดูดนักท่องเที่ยวที่มีศักยภาพแล้วจึงจัดการท่องเที่ยวในรูปแบบตลาดสีเขียวที่เมืองยังพยองในเกาหลีใต้

ภาครัฐนั้นบางส่วนอย่างยิ่งในการกำหนดนโยบายในการพัฒนาการท่องเที่ยว ดังในงานของ Bill Bramwell และ Dorothe Meyer (2007) ในเรื่อง Power and tourism policy relations in transition. ซึ่งศึกษาแนวทางเชิงสัมพันธ์ในการศึกษาอำนาจการกำหนดนโยบายที่เกี่ยวข้องที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยว การศึกษานี้มุ่งเน้นไปที่ความสัมพันธ์แบบวิภาษวิธีระหว่างตัวแสดง และโครงสร้างในพื้นที่อดีตเยอรมนีตะวันออก ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงจากสังคมนิยมไปสู่ทุนนิยมและประชาธิปไตยแบบตัวแทน การศึกษานี้ก่อให้เกิดความเข้าใจในการใช้แนวทางเชิงสัมพันธ์ในการวิจัยเชิงนโยบายและแนวทางการเปลี่ยนผ่านในบริบทดังกล่าว

การกำหนดนโยบายที่ดีควรมาจากการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อร่วมกันกำหนดภาพรวมมากกว่าการมุ่งให้ความสำคัญกับลำดับขั้นตอนเป็นหลัก เช่นการจัดการท่องเที่ยวของเมือง

ลีดส์ประเทศอังกฤษ ในงานของ Nancy Stevenson และ David Airey และ Graham Miller (2008) เรื่อง Tourism Policy Making: The Policymakers' Perspectives..งานวิจัยนี้สำรวจการกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวจากมุมมองของผู้กำหนดนโยบายโดยใช้ทฤษฎีพื้นฐาน โดยกล่าวถึงประเด็นต่าง ๆ เกี่ยวกับการกำหนดนโยบายซึ่งรวมถึงการขาดความชัดเจนความไม่แน่นอนการขาดความเห็นพ้องและความสอดคล้องและความซับซ้อน

ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าการกำหนดนโยบายเป็นกระบวนการทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารและการเจรจาระหว่างผู้คนในบริบทของการเปลี่ยนแปลงที่กว้างขึ้น มันแสดงให้เห็นถึงแนวคิดทางสังคมและการวิจัยเพิ่มเติมเพื่อตรวจสอบการสื่อสารที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดนโยบายมากกว่าการมุ่งเน้นไปที่ลำดับกระบวนการตามแผนการกำหนดนโยบาย

นอกจากการส่งเสริมการท่องเที่ยวแล้ว หากมีนโยบายที่เหมาะสมจะสามารถป้องกันหรือบรรเทาปัญหาที่อาจเกิดขึ้นได้ ดังการศึกษาของ Li Yang และ Geoffrey Wall และ Stephen L.J. Smith (2008) เรื่อง Ethnic tourism development: Chinese Government Perspectives ซึ่งศึกษาเรื่องการจัดการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ในเขตสิบสองปันนาประเทศจีน ซึ่งรัฐบาลใช้การส่งเสริมการท่องเที่ยวเป็นเครื่องนำทางการพัฒนา

อย่างไรก็ดีในระยะเริ่มแรก มีความขัดแย้งจากหลายหน่วยงานที่มีนโยบายในระดับต่าง ๆ ที่แตกต่างกัน ทั้งด้านการควบคุมการผลิต การควบคุมการบริโภค และการควบคุมการลงทุน อันเป็นผลมาจากความขัดแย้งในกฎระเบียบสิทธิทางชาติพันธุ์และความสัมพันธ์กับผู้ประกอบการ จากนั้นจึงมีการกระจายอำนาจเพื่อให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการพัฒนาและก่อให้เกิดนโยบายที่มีประสิทธิภาพขึ้น การศึกษานี้จึงสรุปได้ว่านโยบายของรัฐบาลที่เหมาะสมยิ่งขึ้นสามารถบรรเทาปัญหาต่าง ๆ ได้ การวางแผนการท่องเที่ยวในอนาคตควรให้การให้บทบาทการท่องเที่ยวของคนในท้องถิ่นมากขึ้น และควรใช้การมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการตัดสินใจ

บทที่ 3 วิธีการวิจัย

การวิจัยเรื่องประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมืองสุวรรณภูมิกับทุนทางวัฒนธรรมในการส่งเสริมการท่องเที่ยว ผู้วิจัยใช้วิธีการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลในเชิงลึก (In-depth Study) ด้วยการสำรวจ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participatory Observation) และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participatory Observation) การสัมภาษณ์ชนิดมีโครงสร้าง (Structured Interview) และการสัมภาษณ์ชนิดไม่มีโครงสร้าง (Non-Structured Interview) การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) การประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) การศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร (Document Analysis) และการเก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Study) เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์เมืองสุวรรณภูมิสำหรับรองรับการท่องเที่ยว และเพื่อศึกษาพฤติกรรมนักท่องเที่ยวของผู้เดินทางมาท่องเที่ยวในสุวรรณภูมิ ตลอดจนเพื่อจัดทำข้อเสนอแนะส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองสุวรรณภูมิ โดยใช้กรอบแนวคิดด้านต่าง ๆ ในการศึกษา บันทึกภาพ และนำข้อมูลมาวิเคราะห์ ซึ่งมีขอบเขตขั้นตอนในการดำเนินงานวิจัยดังนี้

1. ขอบเขตของการวิจัย
 - 1.1 ขอบเขตเนื้อหา
 - 1.2 วิธีการวิจัย
 - 1.3 ระยะเวลาการวิจัย
 - 1.4 พื้นที่ในการศึกษาวิจัย
 - 1.5 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
2. วิธีดำเนินงานวิจัย
 - 2.1 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
 - 2.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล
 - 2.3 การจัดทำข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล
 - 2.4 การนำเสนอผลการวิจัย

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตเนื้อหา

เนื้อหาในการวิจัยเรื่องประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมืองสุวรรณภูมิกับทุนทางวัฒนธรรมในการส่งเสริมการท่องเที่ยว ผู้วิจัยกำหนดเนื้อหาในการศึกษาดังนี้

- 1.1 เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์เมืองสุวรรณภูมิสำหรับรองรับการท่องเที่ยว
- 1.2 เพื่อศึกษาพฤติกรรมนักท่องเที่ยวของผู้เดินทางมาท่องเที่ยวในสุวรรณภูมิ
- 1.3 เพื่อจัดทำข้อเสนอแนะทางส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองสุวรรณภูมิ

2. วิธีการวิจัย

การวิจัยเรื่องประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมืองสุวรรณภูมิกับทุนทางวัฒนธรรมในการส่งเสริมการท่องเที่ยว ผู้วิจัยใช้วิธีการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ประกอบด้วย การศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร (Document Analysis) และการเก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Study) เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์เมืองสุวรรณภูมิสำหรับรองรับการท่องเที่ยว ตลอดจนเพื่อศึกษาพฤติกรรมนักท่องเที่ยวของผู้เดินทางมาท่องเที่ยวในสุวรรณภูมิ และเพื่อจัดทำข้อเสนอแนะทางส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองสุวรรณภูมิ โดยใช้กรอบแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องตามระเบียบวิธีวิจัยและนำเสนอผลงานวิจัย

3. ระยะเวลาการวิจัย

การวิจัยเรื่องประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมืองสุวรรณภูมิกับทุนทางวัฒนธรรมในการส่งเสริมการท่องเที่ยว มีระยะเวลาการวิจัย 1 ปีหลังได้รับการอนุมัติให้ดำเนินการวิจัยเป็นต้นไป

ภาพประกอบ 3 พื้นที่ในการศึกษาวิจัย

4. พื้นที่ในการศึกษาวิจัย

ผู้วิจัยกำหนดกฎเกณฑ์ในการเลือกพื้นที่ในการศึกษาครั้งนี้ คือบริเวณเขตเทศบาลตำบล สุวรรณภูมิ โดยการสำรวจข้อมูลกำหนดขอบเขตจากพื้นที่อันปรากฏทุนทางวัฒนธรรม (Cultural Capital) ประกอบด้วย ทุนวัฒนธรรมในรูปแบบของวัตถุ (objectified form) ทุนวัฒนธรรมในรูปแบบของสถาบัน (institutionalist form) และทุนทางวัฒนธรรมในรูปแบบสมรรถนะด้านวัฒนธรรมของปัจเจกบุคคล (embodied form) และมีเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ที่น่าสนใจมาเป็นเกณฑ์ในการพิจารณา ดังนี้

เกณฑ์ในการพิจารณา

1. การสำรวจข้อมูลกำหนดขอบเขตจากพื้นที่อันปรากฏทุนวัฒนธรรมในรูปแบบของวัตถุ (objectified form) เช่น บ้านพัก รูปภาพ เครื่องมือใช้สอย อาคารสถานที่ ที่ปัจเจกบุคคลครอบครอง ทุนวัฒนธรรมในรูปแบบของสถาบัน (institutionalist form) เช่น ชื่อเสียง คำเลื่องลือ ความเชื่อถือ และทุนทางวัฒนธรรมในรูปแบบสมรรถนะด้านวัฒนธรรมของปัจเจกบุคคล (embodied form) เช่น ความสามารถ ความรอบรู้ ตลอดจนความเชี่ยวชาญ

2. เลือกเฉพาะพื้นที่ที่มีประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่น่าสนใจ หมายถึงการมีเรื่องราวในอดีตที่มีความเกี่ยวข้องกับผู้คนจำนวนมาก และสามารถทำการสืบค้นข้อมูลได้

ผู้วิจัยได้ใช้เกณฑ์ทั้ง 2 ข้อเป็นแนวทางในการพิจารณาเลือกพื้นที่เพื่อทำการศึกษาวิจัย 3 แห่ง ได้แก่

1. ถนนประดิษฐ์ยุทธการ ปรางค์กู่วัฒนธรรมในรูปแบบของวัตถุ (objectified form) เช่น อาคารสถานที่สำคัญต่าง ๆ ของเมือง เช่นวัดใต้ วัดกลาง และศาลหลักเมือง เป็นต้น

2. โรงเรียนกระดังงอ และดอนธาตุ มีทุนวัฒนธรรมในรูปแบบของสถาบัน (institutionalist form) เช่น คำบอกเล่าความเป็นมาและพัฒนาการของเมือง

3. รอบอนุสาวรีย์เจ้าเมือง ย่านการค้าเก่า และตัวเมืองใหม่ ทุนทางวัฒนธรรมในรูปแบบสมรรถนะด้านวัฒนธรรมของปัจเจกบุคคล (embodied form) เช่น ความรอบรู้ในการทำมาหากินของผู้คนในสุวรรณภูมิ

4. พื้นที่รอบเมืองสุวรรณภูมิที่มีความเกี่ยวเนื่องทางประวัติศาสตร์ ประกอบด้วยเมืองทุ่งอันเป็นเมืองแห่งแรกก่อนมีการโยกย้าย และบ่อพันขันอันเป็นบริเวณผลิตเกลือของเมืองสุวรรณภูมิในอดีต

5. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงในเขตเทศบาลตำบลสุวรรณภูมิ และพื้นที่รอบเมืองที่มีความเกี่ยวเนื่องในประวัติศาสตร์ โดยใช้กลุ่มตัวอย่างที่เป็นการเก็บข้อมูลด้วยวิธีการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ประกอบด้วย

1. กลุ่มผู้รู้ (Key Informant) ได้แก่ ผู้บริหารเทศบาลตำบลสุวรรณภูมิ ผู้นำท้องถิ่น ผู้เชี่ยวชาญด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่น จำนวน 10 คน เก็บข้อมูลด้วยวิธีการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

2. กลุ่มผู้ปฏิบัติ (Casual Informant) ได้แก่ ผู้ประกอบการร้านอาหาร ผู้ประกอบการบริการ ผู้ประกอบการร้านค้า ผู้ประกอบการโรงแรมที่พัก ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว และนักท่องเที่ยว จำนวน 20 คน เก็บข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview)

3. ประชาชนทั่วไป (General Informant) ได้แก่ ประชาชนที่อาศัยอยู่ภายในเขตเทศบาลตำบลสุวรรณภูมิ จำนวน 20 คน เก็บข้อมูลด้วยวิธีการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

วิธีดำเนินงานวิจัย

1. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1.1 การสำรวจ (Survey) เป็นการสำรวจเบื้องต้นของบริบทพื้นที่เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล อาคารสถานที่ที่น่าสนใจ เส้นทางสำคัญ ย่านต่าง ๆ ตลอดจนสภาพแวดล้อมทางกายภาพ สภาพภูมิศาสตร์ สภาพบ้านเรือน สภาพวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวสุพรรณภูมิ

1.2 การสัมภาษณ์ (Interview Guide) ผู้วิจัยแบ่งการสัมภาษณ์ออกเป็น 2 แบบ ประกอบด้วย การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) และการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Interview) จากกลุ่มผู้รู้ (Key Informant) ได้แก่ ผู้บริหารเทศบาลตำบลสุพรรณภูมิ ผู้นำท้องถิ่น ผู้เชี่ยวชาญด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่น จำนวน 10 คน จากกลุ่มผู้ปฏิบัติ (Casual Informant) ได้แก่ ผู้ประกอบการร้านอาหาร ผู้ประกอบการบริการ ผู้ประกอบการร้านค้า ผู้ประกอบการโรงแรมที่พัก ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว และนักท่องเที่ยว จำนวน 20 คน และจากประชาชนทั่วไป (General Informant) ได้แก่ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลตำบลสุพรรณภูมิ จำนวน 20 คน

1.3 การสังเกต (Observation) แบ่งเป็นการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participatory Observation) และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participatory Observation) เพื่อสังเกตสภาพทั่วไปของเมืองสุพรรณภูมิ วิถีชีวิตความเป็นอยู่วัฒนธรรม และเหตุการณ์ทั่วไป นอกจากนี้ผู้วิจัยได้เข้าไปมีส่วนร่วมกับการประชุมของเครือข่ายผู้สนใจศึกษาประวัติศาสตร์เมืองสุพรรณภูมิเพื่อหาแนวทางการสร้างความน่าสนใจแก่การท่องเที่ยวอันประกอบด้วยผู้บริหารจากเทศบาลตำบลสุพรรณภูมิ ตัวแทนหน่วยงานราชการตัวแทนจากสถานศึกษา และผู้เชี่ยวชาญด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เพื่อได้ข้อมูลเกี่ยวกับนโยบายของหน่วยงานภาครัฐ ปัญหา และแนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยวจากคนภายในพื้นที่ เพื่อนำข้อมูลมาประเมินคุณค่าในด้านต่าง ๆ ตามกรอบแนวคิดในการศึกษาวิจัย

1.4 การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เป็นการจัดกลุ่มสนทนาประมาณกลุ่มละ 4 – 10 คน โดยผู้ให้ข้อมูลเป็นกลุ่มผู้บริหารเทศบาลตำบลสุพรรณภูมิผู้เชี่ยวชาญประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ผู้นำชุมชน ผู้ประกอบการ และตัวแทนประชาชนทั่วไป เป็นการสนทนาร่วมปรึกษาให้ครอบคลุมประเด็นตามความมุ่งหมายในการวิจัยที่กำหนดไว้

1.5 การประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) เป็นการประชุมกลุ่มผู้รู้ (Key Informant) กลุ่มผู้ปฏิบัติ (Casual Informant) และกลุ่มประชาชนทั่วไป (General Informant) เพื่อให้ได้ข้อเสนอแนะทางส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองสุพรรณภูมิตามความมุ่งหมายการวิจัย

2. วิธีการเก็บข้อมูลการวิจัย

1. การศึกษาเอกสาร การเก็บรวบรวมข้อมูลผู้วิจัยใช้วิธีการเก็บข้อมูลเอกสาร ดังนี้

ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับสุวรรณภูมิ นโยบาย และการส่งเสริมการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ศึกษาเอกสารด้านประวัติศาสตร์ ท้องถิ่นของสุวรรณภูมิ และทุนทางวัฒนธรรม (Cultural Capital) ประกอบด้วย ทุนวัฒนธรรมในรูปแบบของวัตถุ (objectified form) ทุนวัฒนธรรมในรูปแบบของสถาบัน (institutionalist form) และทุนทางวัฒนธรรมในรูปแบบสมรรถนะด้านวัฒนธรรมของปัจเจกบุคคล (embodied form) ศึกษาข้อมูลเอกสารด้านแนวคิดทฤษฎีทางสังคม และแนวคิดทฤษฎีทางวัฒนธรรม เพื่อเป็น ทฤษฎีหลัก และทฤษฎีเสริม

2. การศึกษาภาคสนาม (Field Studies) ผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์ การสังเกต การประชุมเชิงปฏิบัติการ การสนทนาแบบกลุ่ม และการเก็บบันทึกด้วยภาพถ่ายเพื่อการเก็บข้อมูลได้อย่างถูกต้องตามความเป็นจริง

3. การจัดทำข้อมูล ผู้วิจัยได้จัดทำข้อมูลตามกรอบแนวคิดดังนี้

3.1 นำข้อมูลที่ได้มาตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูล และจัดเรียงข้อมูลเพื่อง่ายต่อการวิเคราะห์

3.2 สรุปข้อมูลตามความมุ่งหมายของการวิจัย

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยนี้เป็นการนำเสนอผลงานวิจัยเชิงคุณภาพ และตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Data Triangulation) เพื่อเป็นการตรวจสอบความถูกต้องความเที่ยงตรงของข้อมูล ซึ่งมีการตรวจสอบ 4 ด้าน คือ

การตรวจสอบด้านข้อมูล (Data Triangulation) ของพื้นที่ สถานที่ เวลา บุคคลผู้ให้ข้อมูล

การตรวจสอบด้านผู้วิจัย (Investigator Triangulation) ในการเก็บข้อมูลของผู้วิจัยที่เก็บจากเรื่องเดียวกัน หรือเปลี่ยนผู้เก็บข้อมูลว่ามีประเด็นใดที่เหมือนและแตกต่าง

การตรวจสอบด้านทฤษฎี (Theory Triangulation) เพื่อตรวจสอบการนำทฤษฎีไปใช้ในการวิเคราะห์การแปลความหมายข้อมูลมีความแตกต่างกันมากน้อยเพียงใด

การตรวจสอบด้านวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล (Methodological Triangulation) คือการใช้วิธีการรวบรวมข้อมูลต่างกันในการเก็บข้อมูลเรื่องเดียวกัน

4. การนำเสนอผลการวิจัย

การนำเสนอข้อมูลการวิจัยใช้การนำเสนอเชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพเปรียบเทียบข้อมูลทางวิชาการที่ผู้วิจัยได้ยกขึ้นมาเป็นแนวคิดหลักในการวิจัยครั้งนี้ และบรรยายให้เห็นขั้นตอนการศึกษาเกี่ยวกับข้อค้นพบแนวทางในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองสุวรรณภูมิ โดยนำข้อมูลที่ได้มาเขียนรายงานการวิจัยเสนอผลงานประกอบภาพถ่าย

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมืองสุวรรณภูมิกับทุนทางวัฒนธรรมในการส่งเสริมการท่องเที่ยว ผู้วิจัยใช้วิธีการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์เมืองสุวรรณภูมิสำหรับรองรับการท่องเที่ยว และเพื่อศึกษาพฤติกรรมการท่องเที่ยวของผู้เดินทางมาท่องเที่ยวในสุวรรณภูมิ ตลอดจนเพื่อจัดทำข้อเสนอแนะทางส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองสุวรรณภูมิ โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลในเชิงลึก (In-depth Study) ด้วยการสำรวจ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participatory Observation) และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participatory Observation) การสัมภาษณ์ชนิดมีโครงสร้าง (Structured Interview) และการสัมภาษณ์ชนิดไม่มีโครงสร้าง (Non-Structured Interview) การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) การประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) และการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร (Document Analysis) ตลอดจนการเก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Study) โดยใช้กรอบแนวคิดด้านต่าง ๆ ในการศึกษาบันทึกภาพ และนำข้อมูลมาวิเคราะห์ มีผลการวิจัยประกอบด้วย 1) การศึกษาประวัติศาสตร์เมืองสุวรรณภูมิสำหรับรองรับการท่องเที่ยว 2) การศึกษาพฤติกรรมการท่องเที่ยวของผู้เดินทางมาท่องเที่ยวในสุวรรณภูมิ 3) การจัดทำข้อเสนอแนะทางส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองสุวรรณภูมิ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

4.1 การศึกษาประวัติศาสตร์เมืองสุวรรณภูมิสำหรับรองรับการท่องเที่ยว

การศึกษาประวัติศาสตร์เมืองสุวรรณภูมิสำหรับรองรับการท่องเที่ยว ผู้วิจัยดำเนินการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร (Document Analysis) และการเก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Study) เพื่อศึกษาองค์ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ จากนั้นจึงใช้การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) และการประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) ประกอบด้วยกลุ่มผู้รู้ (Key Informant) กลุ่มผู้ปฏิบัติ (Casual Informant) และกลุ่มประชาชนทั่วไป (General Informant) เพื่อให้ได้ประเด็นหัวข้อที่เป็นการนำเรื่องราวทางประวัติศาสตร์มาเพิ่มความน่าสนใจให้แก่ทุนทางวัฒนธรรมในรูปแบบต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ประกอบด้วย 1) ประวัติศาสตร์พัฒนาการของเมือง สำหรับการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ในรูปแบบการท่องเที่ยวแบบเยือนอาคารสถานที่หรือการสืบสานตำนานเมือง 2) ประวัติศาสตร์การเดินทางของนักสำรวจชาวฝรั่งเศสสำหรับการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ในรูปแบบการตามรอย และ 3) สายตระกูลสำคัญของเมืองสุวรรณภูมิสำหรับการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ในรูปแบบพิพิธภัณฑ์ ดังนี้

4.1.1 ประวัติศาสตร์พัฒนาการของเมืองสุวรรณภูมิ

ประวัติศาสตร์พัฒนาการของเมืองสุวรรณภูมิ สามารถนำมาสร้างเนื้อหาสำหรับการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ในรูปแบบการท่องเที่ยวแบบเยือนอาคารสถานที่หรือการสืบสานตำนานเมือง ซึ่งมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตของผู้คนในแต่ละยุคสมัย ซึ่งไม่อาจทำได้ด้วยการศึกษาเอกสารแต่เพียงอย่างเดียว จึงต้องใช้วิธีการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นผ่านคำบอกเล่า และการลงพื้นที่สำรวจภาคสนามเพื่อทำความเข้าใจกับปัจจัยภายใน และปัจจัยภายนอกที่ส่งผลต่อความเปลี่ยนแปลงของสุวรรณภูมิในแต่ละช่วงเวลา คือ ช่วงที่ 1 ก่อน พ.ศ.2315 ก่อนการตั้งเมืองสุวรรณภูมิ ช่วงที่ 2 พ.ศ.2315 - 2441 ยุคการสร้างบ้านแปลงเมืองสุวรรณภูมิ ช่วงที่ 3 พ.ศ.2442 - 2479 ยุคการเปลี่ยนแปลงการปกครองในระบบเทศบาลและการขยายตัวเมืองที่เกิดจากการศึกษา ช่วงที่ 4 พ.ศ. 2480 - 2517 ยุคการปกครองแบบเทศบาลและการพัฒนาเมืองสุวรรณภูมิจากนโยบายของรัฐ ช่วงที่ 5 พ.ศ.2518 - 2540 ยุคผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงของทุ่งกุลาร้องไห้ช่วงทุ่งกุลาดำ และช่วงที่ 6 พ.ศ.2519 - 2563 ยุคการสร้างตัวตนและการสร้างอัตลักษณ์ของเมืองสุวรรณภูมิ

4.1.1.1 ช่วงที่ 1 ก่อน พ.ศ.2315 ก่อนการตั้งเมืองสุวรรณภูมิ

แผ่นดินที่กลายมาเป็นเมืองสุวรรณภูมินั้น มีร่องรอยหลักฐานการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์โบราณราว 3,500 ปีมาแล้ว โดยกำหนดอายุจากแหล่งโบราณคดีที่มีการขุดค้นแล้ว เช่น แหล่งโบราณคดีดอนตาพันบ่อพันขันโนนเตื่อ หรือเรียกว่าเมืองโบราณจำปาขัน แหล่งโบราณคดีโนนกกขามแตก อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งชุมชนโบราณเหล่านี้มีพัฒนาการต่อเนื่องมาจนถึงสมัยประวัติศาสตร์ยุคต้นวัฒนธรรมเจนละ ราว พ.ศ.1000 (สุกัญญา เภาเนิต. 2553 : 45)

จากการขุดค้นแหล่งโบราณคดีดังกล่าว ค้นพบหลักฐานประเภทเครื่องมือเครื่องใช้ที่แสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่แบบสังคมเกษตรกรรมระดับหมู่บ้าน (Village Farming Society) มีการผลิตเกลือสินเธาว์ มีการถลุงเหล็กเพื่อทำเครื่องมือเครื่องใช้ มีความสามารถเพาะปลูกข้าว มีความสามารถในการทำเครื่องปั้นดินเผา มีแบบแผนประเพณีฝังศพในภาชนะดินเผา (Burial jar) ตลอดจนมีการเลี้ยงสัตว์ และรู้จักการทอผ้า จับปลา หาของป่า (สุกัญญา เภาเนิต. อ้างแล้ว)

เกลือสินเธาว์ คือทรัพยากรสำคัญของชุมชนโบราณของสุวรรณภูมิ และถือเป็นทรัพยากรที่ดึงดูดให้เกิดการตั้งถิ่นฐานใกล้แหล่งทรัพยากรเหล่านี้ เกลือ คือแร่ธาตุที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีพของมนุษย์มาตั้งแต่อดีตกาลนานก่อนสมัยประวัติศาสตร์ เพราะนอกจากความจำเป็นต่อการรักษาสมดุลของร่างกายโดยตรงแล้ว เกลือยังมีบทบาทในชีวิตประจำวันอย่างมาก อาทิ ใช้เป็นอาหาร ใช้ปรุงอาหาร และใช้ถนอมอาหาร ตลอดจนเป็นส่วนประกอบของยารักษาโรคเป็นต้น เกลือจึงเป็นทรัพยากรที่มีค่า และมีบทบาทในการค้าการแลกเปลี่ยนมาแต่ครั้งอดีต (สุจิตต์ วงษ์เทศ. 2553.

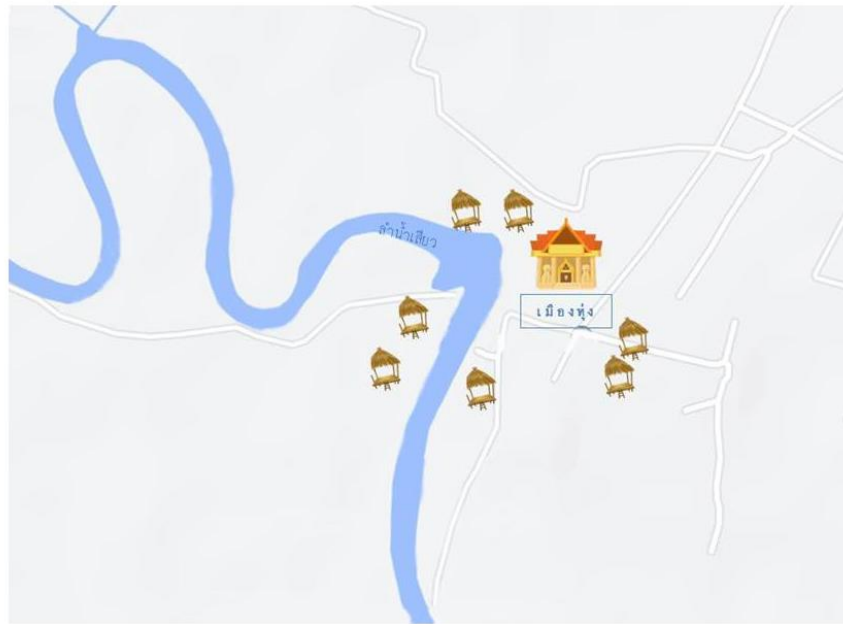
การผลิตเกลือสินเธาว์ มีมากบริเวณลุ่มลำน้ำเสียว และบริเวณบ่อพันขัน พื้นที่
 เขตนี้มีการผลิตเกลือมาอย่างยาวนานจนเกิดเป็นเนินดินที่เป็นผลจากการทิ้งดินที่จืดแล้ว และทิ้ง
 เครื่องปั้นดินเผาจนทับถมกันกลายเป็นเนินดินขนาดใหญ่ เช่น เนินดินที่บ่อพันขัน และเนินดินที่บ้าน
 ตาณร เป็นต้น ด้วยเหตุที่บริเวณเขตนี้มีทรัพยากรเกลือเป็นจำนวนมาก เป็นเหตุให้มีการตั้งชุมชน
 อย่างหนาแน่น และคงมีการติดต่อแลกเปลี่ยนสินค้ากับภายนอก จึงมีความสัมพันธ์กับเจนละ และ
 กัมพูชา ส่งผลให้มีการก่อตั้งเมือง และสร้างศาสนสถานในศาสนาฮินดูอย่างแพร่หลายในเวลาต่อมา
 (ศรีศักร วัลลิโภดม. 2546 : 96)

มีการค้นพบโบราณวัตถุที่ทำจากโลหะเป็นอันมากในเขตเมืองโบราณของสุวรรณ
 ภูมิ เช่น หลักฐานการถลุงโลหะ ตลอดจนเครื่องมือเหล็กที่โนนสูง และที่โนนหนองพระเจ้า บ้านปลา
 ค้าว ตำบลจำปาขัน อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด การค้นพบเครื่องประดับสำริดที่แหล่ง
 โบราณคดีโนนสูง บ้านค้อ และที่แหล่งโบราณคดีบ้านจาน อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด เป็นต้น
 (สุกัญญา เบาเน็ด. 2553 : 42 - 44)

โบราณวัตถุที่ทำจากโลหะเหล่านี้ พบในชั้นดินตอนบนระดับประมาณ 1.50 เมตร
 ขึ้นมา มีความสัมพันธ์กับเครื่องปั้นดินเผาหลายเชือกทาบชนิดบาง และเครื่องปั้นดินเผาที่มีลายเขียนสีที่
 ใช้บรรจุเถ้าของคนตาย ตามชั้นดินเหล่านี้ปรากฏเครื่องมือที่ทำด้วยเหล็ก และเครื่องประดับที่ทำด้วย
 สำริดอยู่ด้วยกัน เครื่องมือเครื่องใช้โลหะเหล่านี้มีมากกว่าการตอบสนองความต้องการของชุมชน
 ในท้องถิ่น จึงอาจนับเป็นหนึ่งในการติดต่อแลกเปลี่ยนกับชุมชนภายนอก (ศรีศักร วัลลิโภดม. 2546 :
 97 - 98)

จากหลักฐานประเภทอิฐโบราณที่ใช้เปลือกข้าวเป็นส่วนผสมที่หลงเหลืออยู่ บ่งชี้
 ว่าชุมชนโบราณในสุวรรณภูมิบริโภคข้าวเหนียว (สุจิตต์ วงษ์เทศ. 2553. 24 - 26) การเพาะปลูกข้าว
 นั้นใช้วิธีรอให้น้ำหลากเอ่อท่วม แล้วทำคันดินกักน้ำไว้ จากนั้นจึงหว่านเมล็ดข้าวลงไปโดยไม่
 จำเป็นต้องใส่ปุ๋ยเพราะดินมีความอุดมสมบูรณ์จากตะกอนแร่ธาตุที่สายน้ำพัดพามาเรียกวิธีการปลูก
 ข้าวนี้ว่าข้าวที่น้ำท่วมถึง (Flooded Rice) (ศรีศักร วัลลิโภดม. 2546 : 101 - 106)

พูน บุญเกิด ชีวะ

ภาพประกอบ 4 เมืองทุ่ง ระหว่าง พ.ศ.2256 – 2319
(สะอาด ชันอาษา, ผู้ให้สัมภาษณ์, 6 พฤศจิกายน 2564)

ภาพประกอบ 5 พระธาตุบ่อพันขัน ศาสนสถานสำคัญ ตั้งอยู่ในชุมชนโบราณขนาดใหญ่ที่มีแนวคันดิน
และคูน้ำล้อมรอบ ปรางค์ร่องรอยการบูรณะต่อเติมหลายยุคหลายสมัยแสดงให้เห็นถึงความมั่นคง
ต่อเนื่องของชุมชน

ที่มา : ปริณ รสจันทร์, 2564

ภาพประกอบ 6 จารึกตอนชุมเงิน เป็นหนึ่งในจารึกจิตรเสนที่พบในประเทศไทย นับเป็นลายลักษณ์อักษรเก่าแก่ที่สุดที่บันทึกถึงดินแดนที่ต่อมาจะกลายเป็นสุวรรณภูมิ
ที่มา : ปริญ รสจันทร์, 2564

การเพาะปลูกข้าวด้วยวิธีนี้ให้ผลผลิตสูง และส่งผลให้จำนวนประชากรเพิ่มสูงตามไปด้วย การปลูกข้าวเช่นนี้จึงมีส่วนในการดึงดูดผู้คนให้อยู่กับแปลงปลูกของตนจนเกิดเป็นชุมชนขนาดใหญ่ และเมื่อผู้คนมากขึ้นจนจำเป็นต้องเพิ่มผลผลิตข้าวด้วยการบุกเบิกที่นาเพิ่ม เกิดการตั้งชุมชนใหม่ที่มีความผูกพันอยู่กับชุมชนเดิม การเพาะปลูกข้าวจึงเป็นปัจจัยรากฐานอย่างหนึ่งที่ทำให้เกิดรัฐขึ้นมาได้ จึงพบว่าชุมชนเหล่านี้มีโบราณวัตถุ และโบราณสถานที่มีความสัมพันธ์กันกระจายอยู่ทั่วทุ่งกุลาร้องไห้ (ศรีศักร วัลลิโภดม. 2546 : 101 – 106)

ชุมชนใหม่เหล่านี้มีความสัมพันธ์กับชุมชนเดิมที่เป็นศูนย์กลาง สภาพเช่นนี้ได้ก่อโครงสร้างของรัฐขึ้นมา โดยมีหลักฐานสำคัญคือการสร้างชุมชนที่มีคูน้ำคันดินเพื่อแก้ปัญหาการขาดแคลนน้ำในฤดูแล้ง การก่อสร้างเช่นนี้ต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายชุมชน (ศรีศักร วัลลิโภดม. 2546 : 102 – 104)

ความร่วมมือเหล่านี้ทำให้เกิดชุมชนที่มีคูน้ำคันดินกระจายอยู่ทั่วไป เช่น ที่โนนนกเอี้ยง บ้านท่าสมอ ตำบลทุ่งศรีเมือง และที่หนองคูใน บ้านยางเครือ ตำบลเมืองทุ่ง หรือที่บ้านตาหยวก ตำบลทุ่งหลวง อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด (สุภัญญา เภาเนต. 2553 : 84 - 85)

การเกิดชุมชนที่มีคูน้ำคันดินกระจายอยู่ทั่วไป อีกทั้งการมีคันดินเป็นถนน
เชื่อมต่อระหว่างชุมชนขนาดใหญ่ และชุมชนขนาดเล็ก แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของชุมชนระดับ
เมือง และชุมชนระดับบ้าน ซึ่งประสานกันด้วยความเชื่อเรื่องหินตั้ง หรือการเป็นเครือญาติ ซึ่ง
ความสัมพันธ์เช่นนี้อาจพัฒนาสู่การปกครองแบบรัฐในที่สุด (ศรีศักร วัลลิโภดม. 2546 : 102 – 104)

อย่างไรก็ดี ด้วยความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากร เช่น เกลือ เหล็ก ตลอดจนพืช
และสัตว์ป่าที่มีอยู่ทั่วไป และการมีพื้นที่เพาะปลูกที่ค่อนข้างมากส่งผลให้พัฒนาการของชุมชนในยุค
แรก ๆ เป็นการตั้งหลักแหล่งกระจายตัวตามลุ่มน้ำเสียว มากกว่าการเกิดศูนย์กลางเป็นสังคมเมือง
ดังเช่นชุมชนที่มีพื้นที่เพาะปลูกจำกัด จนเมื่อชุมชนมีความรู้ในการปลูกข้าวแบบน้ำท่วม จึงทำให้เกิด
ชุมชนที่อยู่เป็นที่เป็นที่ และเมื่อผู้คนมากขึ้นจึงเกิดการขยายสร้างชุมชนใหม่ไปตามการบุกเบิก
ที่นาใหม่ ๆ (ศรีศักร วัลลิโภดม. 2546 : 83 – 106)

เป็นไปได้ว่า เมื่อชุมชนเหล่านี้ใช้วิธีขยายพื้นที่นาไปไกลจากหมู่บ้านเดิมมาก
ขึ้น จึงอาจจำเป็นต้องสร้างที่อยู่ชั่วคราวแบบที่ปัจจุบันเรียกว่าเถียงนา และเรียกการไปอาศัยที่เถียงนา
ว่าลงนา ซึ่งการสร้างเถียงนานั้นนิยมสร้างไว้ใกล้กันเป็นกลุ่ม ๆ เพื่อพึ่งพาอาศัยกัน และเมื่อเวลาผ่าน
ไปชานนาเหล่านี้ อาจอาศัยอยู่ที่นาของตนนานขึ้นจนกลายเป็นหมู่บ้านแห่งใหม่ที่ยังคงพึ่งพาความ
มั่นคงปลอดภัยจากหมู่บ้านเดิม ทั้งยังนับถือวิญญาณบรรพบุรุษร่วมกัน และเมื่อมีหมู่บ้านใหม่ ๆ
เกิดกระจายในลักษณะนี้มากขึ้น ผู้นำในหมู่บ้านเดิม หรือผู้นำทางพิธีกรรม จึงมีอำนาจเหนือชุมชน
หลาย ๆ แห่ง กลายเป็นโครงสร้างของรัฐจากพื้นฐานของเครือญาติขึ้น

มีตำนานท้องถิ่นบางเรื่องช่วยอธิบายสภาพของการขยายพื้นที่ทำมาหากินกับ
ความสัมพันธ์ของชุมชน เช่นตำนานเจ้าพ่อศรีนครเตาที่เล่าว่าเจ้าพ่อศรีนครเตาได้ไปขุดหลุมต้อนดัก
ปลาที่หัวนาเป็นสระสี่เหลี่ยม และได้ผูกเสี่ยวกับพ่อใหญ่เสื่อหาญผู้เป็นหัวหน้าอยู่บ้านกู่กาสิงห์ ซึ่งเจ้า
พ่อศรีนครเตาได้เดินไปยามต้อน และเอาปลาไปฝากเสี่ยวอยู่บ่อยครั้งในที่สุดจึงพากันขุดคูดักปลา
ต่อมาชาวบ้านเรียกคูนี้ว่าคูผีแปงเป็นถนนเชื่อมต่อระหว่างพิมายกับกู่กาสิงห์มาจนปัจจุบัน (สมปอง
มูลมณี. 2560 : 77 – 78)

ระบบคิดของคนโบราณมองความตายเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต ความตายไม่ใช่การ
สิ้นสุดแต่เป็นเพียงสภาวะแห่งวงจรหนึ่งเท่านั้น ด้วยเหตุนี้ความตายจึงสะท้อนให้เห็นถึงความจริง
ความหมาย และคุณค่าของชีวิต ตลอดจนแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ที่กลุ่มคนมีต่อกันในระดับ
ครอบครัว ชุมชน และสังคม ซึ่งแสดงผ่านสัญลักษณ์ และพิธีกรรมที่เชื่อมโยงระหว่างคนเป็นกับคน
ตายให้มีสัมพันธ์อย่างชั่วคราว (สุกัญญา เบาเน็ด. 2553 : 125 - 127)

ชุมชนโบราณของสุวรรณภูมิมีประเพณีจัดการศพที่มีแบบแผน และมี
ความสัมพันธ์กับการผลิตเครื่องปั้นดินเผาเพื่อใช้เป็นภาชนะบรรจุกระดูก เช่น ภาชนะดินเผาบรรจุ

กระดูกที่โนนกกขามแตก บ้านยางเลิง ตำบลดอกไม้ และเครื่องปั้นดินเผาที่แหล่งโบราณคดีดอนตาพันบ่อพันขันโนนเตือ อำเภอสวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด (สุกัญญา เบนิต. 2553 : 54 - 85)

ประเพณีจัดการศพที่มีแบบแผนของสุวรรณภูมิ มีความสัมพันธ์กับกลุ่มชนที่มีประเพณีฝังศพครั้งที่สอง (secondary jarburial) ที่มีการสืบทอดต่อเนื่องมาถึงสมัยที่มีเสมาหิน และมีการขุดคูน้ำคันดินรอบชุมชน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงพัฒนาการต่อเนื่องของชุมชนตั้งแต่ก่อนรับวัฒนธรรมอินเดีย นอกจากนี้การพบเครื่องปั้นดินเผาที่เป็นเครื่องมือเครื่องใช้ และใช้เพื่อเป็นเครื่องอุทิศยังแสดงให้เห็นถึงพัฒนาการในการผลิต ตั้งแต่การปั้นหรือตีอย่างหยาบมาจนถึงการใช้เป็นหมุน และลวดลายที่มีเอกลักษณ์ (ศรีศักร วัลลิโกดม. 2546 : 105 - 107) เช่น ภาชนะดินเผาแบบร้อยเอ็ด (Roi Et ware) ศาสตราจารย์ชาร์ลส์ ไฮแอม (Charles Higham) แห่งมหาวิทยาลัยโอทาโก นิวซีแลนด์ (University of Otago, New Zealand) ขุดค้นพบครั้งแรกที่แหล่งโบราณคดีโนนเตือดอนตาพันบ่อพันขัน เมื่อพุทธศักราช 2520 (สุจิตต์ วงษ์เทศ. 2560 : 30)

การมีแบบแผนพิธีกรรมจัดการศพ ที่มีความสัมพันธ์กับพื้นที่อื่น ๆ แสดงให้เห็นว่าชุมชนโบราณในสุวรรณภูมิมีพัฒนาการร่วมกับบ้านเมืองในเขตใกล้เคียง โดยมีเกลือและเหล็กเป็นทรัพยากรสำคัญสามารถใช้แลกเปลี่ยนกับชุมชนอื่น ๆ นอกจากนี้ความสามารถในการทำนาเพาะปลูกข้าวยังมีความสำคัญที่ทำให้ชุมชนมีพัฒนาการจนเป็นบ้านเมืองขนาดใหญ่ จนเป็นรัฐที่มีการบริการจัดการแรงงาน และทรัพยากรเป็นพื้นฐานอย่างดี

ราวพุทธศตวรรษที่ 12 รัฐเจนละที่มีผู้นำคนสำคัญคือพระเจ้าจิตรเสนได้แผ่อำนาจเข้าสู่บ้านเมืองในเขตเมืองสุวรรณภูมิเพื่อควบคุมทรัพยากรเกลือ และเหล็ก ในช่วงนี้มีการรับแบบแผนวัฒนธรรมด้านศาสนา การปกครอง และขนบธรรมเนียมแบบอินเดีย โดยมีการสร้างโบราณสถาน และโบราณวัตถุ 2 แบบ คือแบบพระพุทธรูปในวัฒนธรรมที่เรียกว่าทวารวดีอันเป็นของพื้นเมือง และแบบที่สร้างเนื่องในศาสนาฮินดูอันเป็นของชนชั้นปกครอง (ศรีศักร วัลลิโกดม. 2546 : 119 - 126)

การผลิตเกลือในบริเวณบ่อพันขัน คงมีความสำคัญทางเศรษฐกิจการเมืองมากจนทำให้เกิดชุมชนโบราณที่มีขนาดใหญ่กว้างประมาณ 800 เมตร ยาวประมาณ 2,100 เมตร มีแนวคันดินและคูน้ำล้อมรอบ มีปราสาทพระธาตุพันขัน เป็นศาสนสถานสำคัญตั้งอยู่กลางเมือง ซึ่งพระธาตุนี้ ปรากฏร่องรอยการบูรณะต่อเติมหลายยุคหลายสมัย แสดงให้เห็นถึงความมั่นคงต่อเนื่องของชุมชน ซึ่งเป็นไปได้ว่าชุมชนนั้นย่อมเกิดก่อนการก่อสร้างพระธาตุนี้อย่างแน่นอน อาคารชั้นในสุดของพระธาตุพันขันบ่งชี้ว่ามีอายุตั้งแต่สมัยไพรกเมง ราวพุทธศตวรรษที่ 12 - 13 ต่อมาพบการสร้างในสมัยบาปวนทับลงบนฐานเดิม ราวพุทธศตวรรษที่ 16 และพบมุขลิ่งค์รุ่นราวพุทธศตวรรษที่ 16 - 17 (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ. 2542 : 85 - 86)

मुखलिंगค์ที่พบนี้คล้ายกับที่พบที่แก่งสะพือและที่พบที่โขงเจียม อันเป็นศาสนสถาน รุ่นเก่าแบบสมโบรีไพรกุกมีอายุราวพุทธศตวรรษที่ 11 - 12 เป็นเครื่องแสดงเขตการปกครองของพระเจ้าจิตรเสนแห่งเจนละ และบริเวณใกล้เคียงนั้นยังพบเสมาหินทรายแดงรูปแปดเหลี่ยมปลายมนค่อนข้างกลมเป็นวัตถุเนื่องในวัฒนธรรมทางพุทธศาสนาสมัยทวารวดีลงมา แสดงให้เห็นถึงความเชื่อของคนสองกลุ่มอย่างชัดเจน (ศรีศักร วัลลิโภดม. 2546 : 126 - 127)

ลายลักษณ์อักษรเก่าที่สุดที่บันทึกถึงดินแดนที่ต่อมากลายเป็นสุวรรณภูมิ มีอายุราวพุทธศตวรรษที่ 12 พบที่ดอนขุมเงินใกล้บ่อพันขัน จึงเรียกจารึกนี้ว่าจารึกดอนขุมเงิน กล่าวถึงการขยายอำนาจของพระเจ้าจิตรเสนเพื่อควบคุมพื้นที่บริเวณบ่อพันขัน แล้วจึงสร้างศาสนสถานเพื่อบูชาพระศิวะไว้ในบริเวณดังกล่าว (สุจิตต์ วงษ์เทศ. 2558 : 133 - 142)

เมื่อควบคุมชุมชนที่ผลิตเกลือในทุ่งกุลาร้องไห้ได้แล้ว จิตรเสนจึงขยายอำนาจออกไปปากแม่น้ำมูลไปถึงสองฝั่งแม่น้ำโขง แล้วรวมตัวกับเศรษฐปุระ และแผ่อำนาจไปถึงทะเลสาบเขมร ดินแดนที่ต่อมากลายเป็นสุวรรณภูมิจึงถือเป็นส่วนหนึ่งของรัฐเจนละ ต่อมาอีสานวรรณโอรสของจิตรเสนจึงสร้างราชธานีใหม่ที่สมโบรีไพรกุก และจะพัฒนามากลายเป็นกัมพูชาในที่สุด (สุจิตต์ วงษ์เทศ. 2558 : 140 - 142)

ในเวลานี้มีบ้านเมืองปรากฏตามเส้นทางการค้าอย่างหนาแน่น โดยมีเมืองขนาดใหญ่ตั้งอยู่ในทำเลที่จะเชื่อมโยงระหว่างเมืองในกลุ่มแม่น้ำชีที่มีแบบแผนวัฒนธรรมทวารวดี กับเมืองในทุ่งกุลาร้องไห้ ซึ่งเมืองแห่งนี้มีพัฒนาการมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ และจะขยายต่อเนื่องไปจนถึงพุทธศตวรรษที่ 19 ในตำนานของวัฒนธรรมลาวเรียกเมืองแห่งนี้ว่าเมืองร้อยเอ็ดประตู สอดคล้องกับคำว่าทวารวดีจากร่องรอยหลักฐานคูน้ำคันดิน และเสมาที่เชื่อมโยงกับที่พบบริเวณพระธาตุดุบพันขัน ตลอดจนบ้านเมืองบัวอำเภอกษัตริย์ และที่หนองศิลาเลข อำเภอพนมไพร ซึ่งนามเมืองร้อยเอ็ดจะปรากฏในประวัติศาสตร์ลาวอีกหลายตอนดังที่จะกล่าวต่อไปข้างหน้า (สุจิตต์ วงษ์เทศ. 2558 : 143)

จนราวพุทธศตวรรษที่ 16 - 18 วัฒนธรรมขอมจากทะเลสาบเขมรกัมพูชาแผ่อำนาจเข้าสู่สุวรรณภูมิ ในระยะนี้ เป็นช่วงเวลาที่บ้านเมืองในเขตนี้เจริญก้าวหน้าขึ้นมากที่สุด เนื่องจากการขยายตัวของการค้าส่งผลให้เกิดการสร้างศาสนสถานขนาดใหญ่ตามเส้นทางที่จะเชื่อมโยงไปสู่กัมพูชา เช่น กู่พระโกนา ตลอดจนกู่กาสิงห์ และกู่เมืองบัว อำเภอกษัตริย์ซึ่งปราสาทหินเหล่านี้ล้วนอยู่บนเส้นทางคมนาคมทางลำน้ำเสียวซึ่งสามารถเชื่อมโยงกับแม่น้ำมูลจากบริเวณพระธาตุดุบพันขันเดินตัดผ่านทุ่งหลวงไปถึงบ้านด่านที่มีศาสนสถานในศาสนาฮินดู และพุทธนิกายมหายานอายุราวพุทธศตวรรษที่ 18 เรียกว่ากู่คนธนาม ก่อนออกสู่น้ำมูลต่อไป (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ. 2542 : 44 - 45)

เมื่อถึงพุทธศตวรรษที่ 19 พระเจ้าฟ้าจัมได้นำกำลังจากกัมพูชาโจมตีบ้านเมืองในกลุ่มแม่น้ำโขงแล้วบังคับส่งส่วยช้าง คนเลี้ยงช้าง และทาสชายหญิงจากทุกเมือง จนมีกำลังมากพอที่จะยึดเอาเมืองเชียงทอง และเสวยราชสมบัติเป็นพระยาฟ้าหัตถ์ศรีศัคนาคนหุต จากนั้นพระองค์ได้เริ่มให้ชาวลาวลงมาตั้งหลักแหล่งในดินแดนของชาวพื้นเมืองเดิม เช่น เมืองหนองหานหลวง เมืองหนองหานน้อย เมืองคำน่วย เป็นต้น ต่อมาพระเจ้าฟ้าจัมได้อำนาจได้คิดโจมตีกรุงศรีอยุธยา จึงเข้าควบคุมเมืองร้อยเอ็ดไว้ และโจมตีเมืองที่อยู่ใกล้เคียงเมืองร้อยเอ็ดอีกหลายเมือง เช่น เมืองพระศาสตร์ เมืองพระสะเขียน เมืองพระสิง เมืองพระนารายณ์ เมืองพระนาเทียน เมืองเซชะมาต เมืองสะพังสีแจ เมืองโพนผิงแดด เป็นต้น (สิลา วีระวงส์. 2540 : 42 - 55)

การขยายอำนาจของพระเจ้าฟ้าจัม คงเป็นสาเหตุสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้บ้านเมืองในบริเวณร้อยเอ็ด ซึ่งรวมถึงดินแดนที่ต่อมากลายเป็นสุวรรณภูมิต้องรกร้างร้างโรยลง โดยอาจเกิดจากการถูกเกณฑ์ไปเป็นทาสจนจำนวนผู้คนลดลง หรือการหลบหนีส่วยไปสู่ป่าดงจนบ้านเมืองรกร้าง ตลอดจนการอพยพเพื่อหนีพ้นจากการปกครองของลาวไปยังพื้นที่อื่น ๆ (สิลา วีระวงส์. มปป. : 106 - 107)

ราวพุทธศตวรรษที่ 20 - 21 บริเวณทุ่งกุลาร้องไห้กลายเป็นพื้นที่อันกั้นดารผู้คนมีความหมายกลายเป็นที่ลี้ภัยเมื่อราชสำนักล้านช้างเกิดความขัดแย้ง เช่นในสมัยพระสุเมงคละไยยะโกโพธิสัตว์ครองราชย์สมบัติในเวียงจันทน์ ได้มีการอพยพของผู้คนมายังเขตทุ่งกุลาร้องไห้ และจำปาศักดิ์ เป็นต้น (สิลา วีระวงส์. มปป. : 106 - 107)

ราว พ.ศ.2256 เจ้าสร้อยศรีสมุทรพุทธางกูรแห่งจำปาศักดิ์ ได้มอบหมายให้จารย์แก้ว หรือเจ้าแก้วมงคลควบคุมไพร่พลประมาณ 3,000 คนมาสร้างบ้านเมืองในบริเวณลุ่มน้ำเสียวมีนามว่ากลายเป็นเมืองท่ง หรือเมืองทุ่งศรีภูมิ (ปฐม คเนจร. 2545 : 294 - 295)

ผู้คนในเมืองท่ง หรือเมืองทุ่งศรีภูมิ ตั้งบ้านเรือนทำไร่นาใกล้ลำน้ำเสียว ปัจจุบันคือบ้านดงใหม่ ตำบลทุ่งศรีเมือง อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด (ประศาสตร์ อุ๋นใจ. 2548 : 3)

จารย์แก้วเจ้าเมืองท่ง มีบุตรชาย 3 คน คนที่ 1 ชื่อท้าวमित คนที่ 2 ชื่อ ท้าวทนต์ คนที่ 3 ชื่อท้าวเพ จารย์แก้วครองเมืองท่งได้ 16 ปี จนราว พ.ศ.2277 จึงถึงแก่กรรม ท้าวमितผู้พี่ได้ปกครองบ้านเมืองแทนบิดา ท้าวทนต์เป็นอุปฮาดตั้งแข็งเมืองเป็นเอกราชไม่ได้ขึ้นแก่นครจำปาศักดิ์ เพราะเหตุว่านครจำปาศักดิ์เกิดวิวาทแย่งชิงสมบัติแก่กัน จึงไม่ได้ติดตามมาว่ากล่าวเอาส่วยสาอากร ท้าวमितเจ้าเมืองมีบุตรชาย 2 คน ผู้พี่ชื่อท้าวเซียง ผู้น้องชื่อท้าวสุน (เหลา ณ ร้อยเอ็ด. 2509 : 38 - 39)

ต่อมาเจ้าองค์หล่อหน่อคำ บุตรอีกคนของจารย์แก้ว เป็นหลานเจ้าเมืองน่านพาไพร่พลมาสืบหาบิดา ซึ่งรู้ข่าวว่าบิดามาเป็นเจ้าเมืองอยู่ริมสระสีแจจาง ครั้นมาถึงเขตเมืองท่งได้ตั้งค่าย

อยู่ระหว่างปากเสียวน้อย ซึ่งเรียกว่าวังหม่าน เจ้าองค์หล่อจับได้เพี้ยบุตรตะพานบ้านโนนสูง กวนหมื่น หน้าบ้านเบน ซึ่งยกกองทัพออกมาต่อสู้กันนอกเมือง เมื่อได้ตัวแม่ทัพสองคนนี้แล้ว จึงชักได้ไต่ถามหา สระสีแจง แม่ทัพสองคนได้แจ้งความให้เจ้าองค์หล่อหน่อคำทราบทั้งหมดทั้งสิ้น (เหล่า ณ ร้อยเอ็ด. 2509 : 39 - 40)

เมื่อเจ้าองค์หล่อหน่อคำ ได้ทราบว่าเป็นเมืองบิดาของตนแล้วจึงปล่อยให้แม่ทัพ สองคนเข้าไปบอกแก่ท้าวमितน่องชายให้ทราบทุกประการ เมื่อท้าวमितรู้ความจริงได้แต่งให้แสนท้าว ออกไปอัญเชิญเจ้าองค์หล่อหน่อคำให้เข้ามายังเมืองทุ่ง แล้วจัดการรับรองให้เป็นเกียรติยศอันดีแล้ว ท้าวमितพร้อมกับเจ้าองค์หล่อหน่อคำ จัดการปลงศพบิดาตามประเพณีเสร็จแล้วเจ้าองค์หล่อหน่อคำจึง ลาท้าวमितกลับไปเมืองน่านตามเดิม (เหล่า ณ ร้อยเอ็ด. 2509 : 39 - 40)

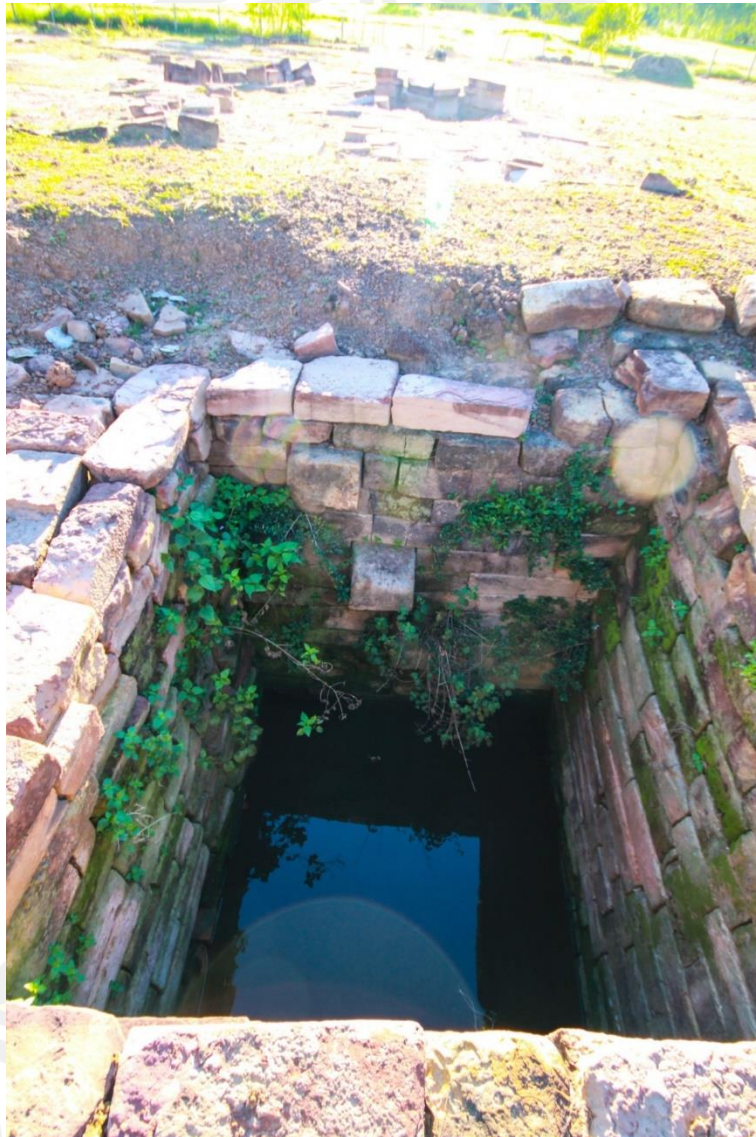
ท้าวमितได้เป็นเจ้าเมืองทุ่ง จนราว พ.ศ.2306 จึงถึงแก่กรรม แล้วท้าวทนต์ผู้เป็น อุปฮาดได้ขึ้นครอบครองบ้านเมืองแทนที่ชายตามธรรมเนียม ทว่าท้าวเชียง ท้าวสุน บุตรท้าวमितไม่ ยอมให้ท้าวทนต์ผู้เป็นอาครอบครองบ้านเมือง ต่างพากันหลบหนีลงไปกรุงศรีอยุธยาขอให้เสนาบดีนำ ตัวเข้าเฝ้าสมเด็จพระบรมราชาที่ 3 เพื่อขอกองทัพกรุงศรีอยุธยาขึ้นมารบเอาเมืองทุ่งให้อ่อนน้อม สืบไป (ปฐม คเนจร. 2545 : 300)

สมเด็จพระเจ้าฟ้าอุทุมพร จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ท้าวเชียง ท้าวสุน พร้อม แม่ทัพสยามยกกำลังมาตั้งอยู่ ณ ห้วยสะเทตแขวงเมืองนครราชสีมา แม่ทัพสยามจึงแต่งให้ขุนหมื่น หน้า ขุนสุดธนู กรมการคนใช้ของท้าวเชียง ท้าวสุน เชิญท้องตราพระราชสีห์มาถึงท้าวทนต์ผู้เป็นเจ้า เมือง มีใจความว่าจะยอมอ่อนน้อมขึ้นแก่กรุงเทพมหานครศรีอยุธยาโดยดี หรือจะต่อสู้รบพุ่งประการ ใด ให้ท้าวทนต์ผู้เป็นเจ้าเมืองตอบมาให้ผู้เป็นแม่ทัพรู้ด้วย เมื่อท้าวทนต์ได้ทราบความในท้องตราพระ ราชสีห์แล้ว มีความครั้นคร้ามเกรงกลัวเป็นอันมาก จึงมีหนังสือบอกตอบว่า จะขอเป็นข้าขอบขัณฑ เสนาสืบไป แล้วจึงพาครอบครัว หนีออกจากเมืองทุ่งมาทางทิศเหนือครั้นมาถึงริมทุ่งตะหมุม ซึ่ง เรียกว่าบ้านดงเมืองจอก จึงพาไพร่พลของตนตั้งบ้านเรือนอาศัยทำมาหากิน (เหล่า ณ ร้อยเอ็ด. 2509 : 39 - 40)

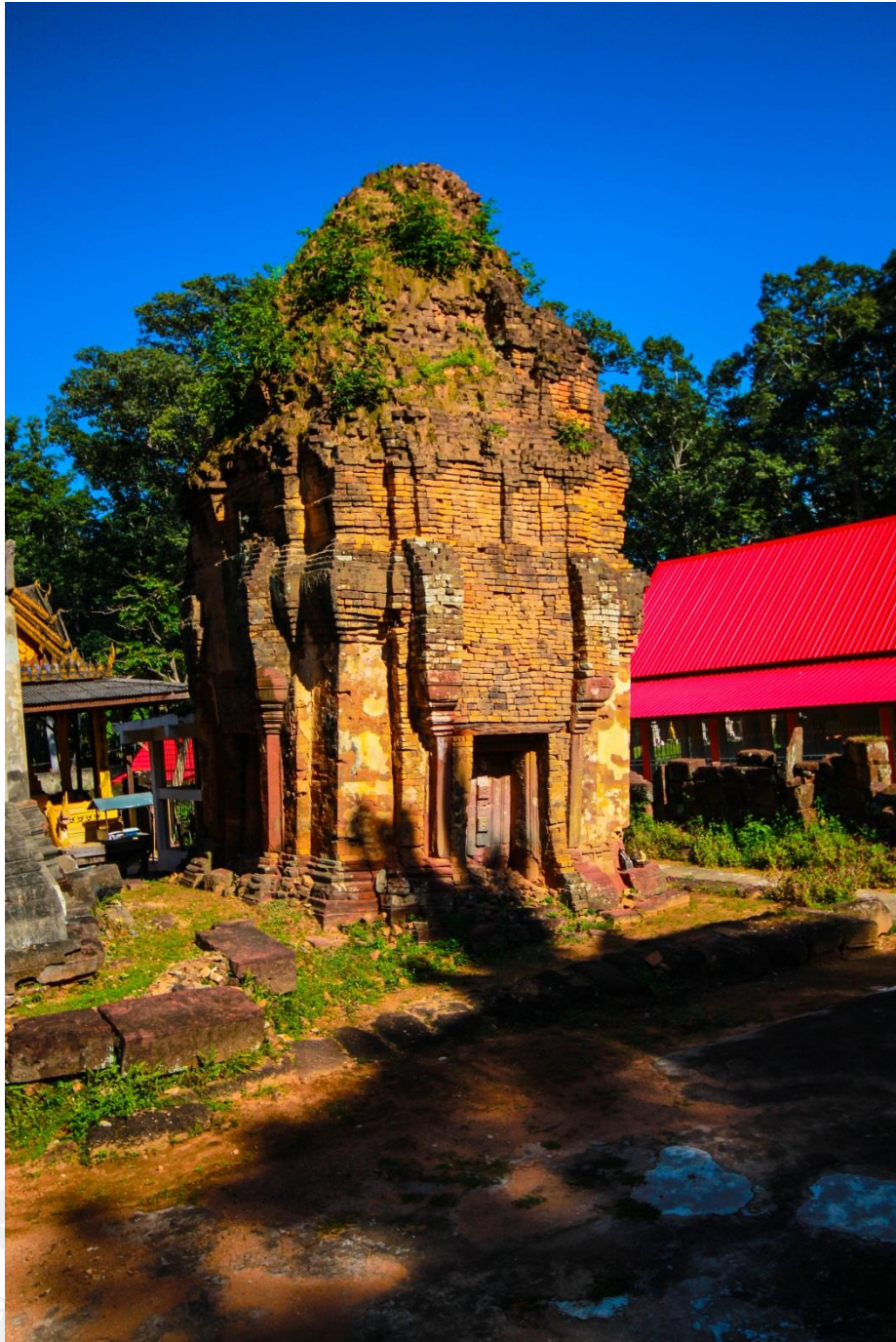
ราว พ.ศ.2315 ในแผ่นดินพระเจ้ากรุงธนบุรีพระพรหม พระยากรมท่า เห็นว่า ทำเลเมืองทุ่งอยู่ในทางน้ำซัดแรงจึงปรึกษาท้าวเชียงเจ้าเมืองให้ย้ายไปที่ดงเท่าสาร และมีใบบอกไปที่กรุงธนบุรี จึงโปรดให้ตั้งดงเท่าสารขึ้นเป็นเมืองขนานนามว่าเมืองสุวรรณภูมิแต่ครั้งนั้น และโปรดให้ ท้าวทนต์พาไพร่พลมาตั้งบ้านกุ่มเป็นเมืองร้อยเอ็ดใน พ.ศ.2318 (ปฐม คเนจร. 2545 : 302)

จากการศึกษาประวัติศาสตร์ช่วงที่ 1 ก่อน พ.ศ.2315 อันเป็นช่วงเวลาก่อนการ ตั้งเมืองสุวรรณภูมินั้น ทำให้ได้ข้อสรุปว่า อาณาบริเวณอันเป็นที่ตั้งเมืองสุวรรณภูมิมีสภาพ ภูมิศาสตร์ที่มีความเหมาะสมต่อการตั้งถิ่นฐาน โดยมีทรัพยากรธรรมชาติสำคัญ ได้แก่ เกลือ เหล็ก แหล่งน้ำ ตลอดจนพืช และสัตว์ อันเป็นปัจจัยพื้นฐานสำหรับการดำรงชีวิต หลักฐานที่ยืนยันถึงปัจจัย

เหมาะสมดังกล่าว คือร่องรอยการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ตั้งแต่ราว 2,500 ปี และมีการอยู่อาศัยต่อเนื่อง แสดงให้เห็นปัจจัยทางสภาพแวดล้อมที่มีส่วนสำคัญต่อการเกื้อหนุนให้สุวรรณภูมิสามารถสร้างบ้านแปลงเมืองได้อย่างรวดเร็ว ดังจะกล่าวถึงในหัวข้อต่อไป

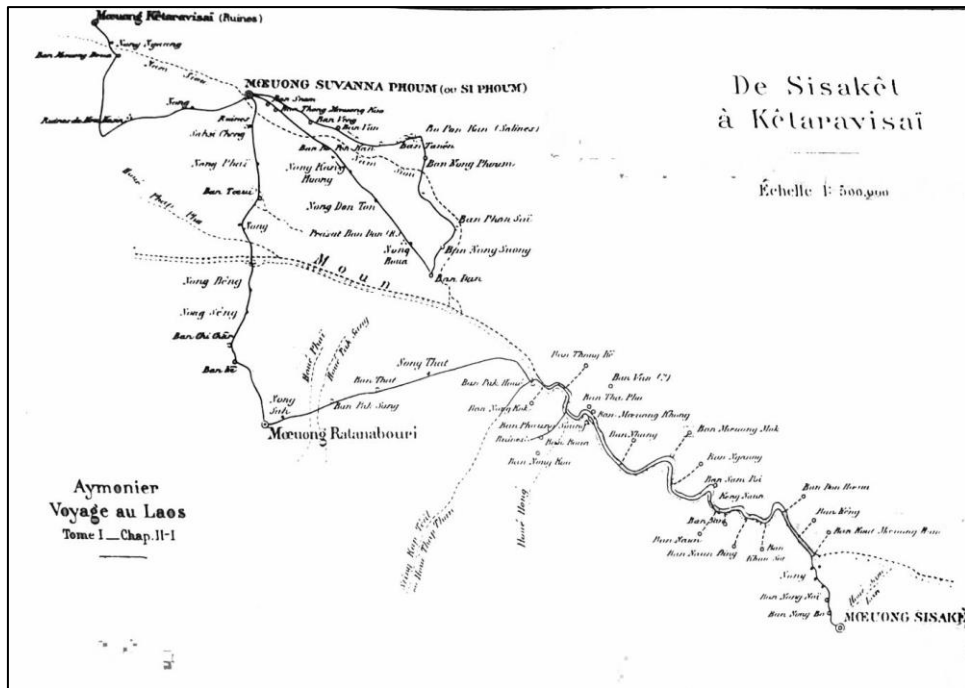

ภาพประกอบ 7 บ่อน้ำสำคัญที่ตอนชุมเงินกรุด้วยหินทรายแล้วก่ออาคารล้อมรอบมีลักรางที่ลาดลงไปทางตะวันตกสู่ลำน้ำเสียว ในบ่อน้ำนี้มีตัวอักษรปัลลวะ 4 ตัวอยู่บนผนังหินกรูด คือ ล หมายถึงพระศิวะ ช หมายถึงพระนารายณ์ ป หมายถึงพระนางปารพตี และ ย หมายถึงพระแม่ลักษมี
ที่มา : ปริญ รสจันทร, 2564

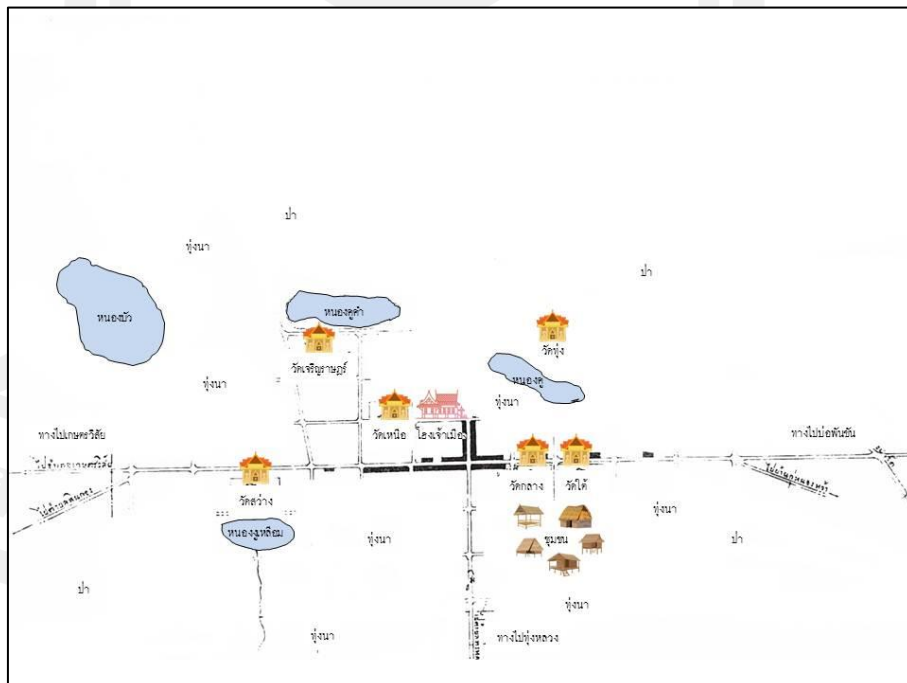
ภาพประกอบ 8 กู่พระโกนาศีลปะขอมแบบปาปวนอายุในราวพุทธศตวรรษที่ 16 ภายหลังได้มีการ
ดัดแปลงให้เป็นศาสนสถานในพระพุทธศาสนา

ที่มา : ปริณ รสจันทร์, 2564

ภาพประกอบ 9 แผนที่เมืองสุวรรณภูมิราว พ.ศ.2440

ที่มา : เอเจียน แอมอนิเย. 2541 : 42

ภาพประกอบ 10 เมืองสุวรรณภูมิ พ.ศ.2315 - 2441 ยุคการสร้างบ้านแปลงเมืองสุวรรณภูมิ

ที่มา : นรินทร์ ถนงค์คำ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 6 พฤศจิกายน 2564

4.1.1.2 ช่วงที่ 2 พ.ศ.2315 - 2441 ยุคการสร้างบ้านแปลงเมืองสุวรรณภูมิ

ดงท้าวสารอันเป็นที่ตั้งของเมืองสุวรรณภูมินั้น เป็นเนินสูงขนาดใหญ่ ประมาณ 1,500 – 2,000 เมตร มีลำน้ำเสียวไหลผ่านด้านทิศตะวันตก และทิศใต้ สภาพทั่วไปของเนินเป็นดินสีดำ มีหินลูกรังกระจายกระจายทั่วริมฝั่งลำน้ำเสียวทางทิศเหนือ (เอเจียน แอมอนิเย. 2541 : 41 - 42)

ทิศตะวันออกเป็นป่าโคก ทิศตะวันตก และทิศใต้เป็นที่นาทามน้ำท่วม บริเวณตอนกลางของเนินปรากฏเจดีย์เก่าแก่ก่อด้วยอิฐ มีสภาพทรุดโทรม พบใบเสมา และต้นโพธิ์ขนาดใหญ่ บ่งชี้ว่าเป็นบ้านเป็นเมืองมาก่อน (นรินทร์ ถนัดคำ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 6 พฤศจิกายน 2564)

พื้นที่ใจกลางเมืองในยุคนี้ คือบริเวณวัดกลางด้วยแต่เดิมพื้นที่บริเวณนี้คือโฮงเจ้าเมือง และติดกับโฮงเจ้าเมืองนั้นมีทางเกวียนเป็นเส้นทางคมนาคม ปัจจุบันทางเกวียนนี้กลายเป็นถนนประดิษฐ์ยุทธการ ผู้คนตั้งบ้านเรือนเป็นคุ่ม ๆ ตามผู้นำของตน เช่น คุ่มหนองบอน คุ่มดอนแฮด คุ่มกลาง คุ่มเหนือ การแบ่งเขตคุ่มนั้นจะมีสวนเป็นอาณาเขต ทางทิศเหนือของเมืองมีป่าดงใหญ่เรียกว่า ดงป่าก่อ (นรินทร์ ถนัดคำ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 6 พฤศจิกายน 2564)

การตั้งชุมชนแห่งใหม่ให้มีความมั่นคง จำเป็นต้องปลูกสร้างศาสนสถานเป็นศูนย์รวมใจของผู้คน และแสดงถึงบุญบารมี และสถานภาพทางเศรษฐกิจของผู้ปกครองอันเป็นเครื่องมือในการสร้างความสงบเรียบร้อยในชุมชน เนื่องจากสถาบันสงฆ์เปรียบดังผู้เชื่อมประสานระหว่างผู้ปกครองกับผู้ใต้ปกครองให้ลดความขัดแย้งต่อกัน จึงเป็นดังผู้ผดุงโครงสร้างทางสังคมให้ดำเนินอยู่ได้ (เดิม วิภาคย์พจนกิจ. 2546 : 157)

เมื่อแรกตั้งเมืองสุวรรณภูมิ ท้าวเซียงจึงได้สร้างวัดขึ้น 2 แห่งคือวัดกลาง และวัดใต้ เพื่อให้ราษฎรได้ประกอบศาสนกิจตามประเพณี ท้าวเซียงได้สร้างวิหารกว้าง 5 วา ยาว 8 วา สูง 6 วา สร้างพระพุทธรูปด้วยอิฐและปูนลงรักปิดทองหน้าตักกว้าง 4 ศอกคืบ สูง 8 ศอกคืบเหมือนกันทั้ง 2 วัด (เดิม วิภาคย์พจนกิจ. อ้างแล้ว)

บริเวณที่ตั้งวัดกลาง แต่เดิมเป็นป่าที่มีต้นโพธิ์ขนาดใหญ่ 3 ต้น พร้อมด้วยอาคารที่กล่าวกันว่าเป็นพระวิหารของพระโมคคัลลานะ (กรมการศาสนา. 2533 : 265 - 266)

ส่วนวัดใต้วิไลธรรม หรือ วัดใต้นั้นอยู่ถัดจากวัดกลางไปทางตะวันออกของถนนประดิษฐ์ยุทธการมีเจ้าอาวาสรูปแรกคือพระสีธาตุ (กรมการศาสนา. 2533 : 349 -350)

หลังการสร้างวัดทั้ง 2 แห่งแล้วนั้น พื้นที่โดยรอบทั้ง 2 วัดนี้จึงกลายเป็นชุมชนอันเป็นที่ตั้งบ้านเรือนของผู้คนในช่วงระยะเวลาเริ่มแรก (นรินทร์ ถนัดคำ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 6 พฤศจิกายน 2564)

จากนั้นจึงได้มีการขยายตัวเมืองออกไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ โดยมีการก่อสร้างวัดสำคัญขึ้นอีก 2 แห่งใน พ.ศ.2319 คือวัดเหนือสุพรรณวาราม หรือวัดเหนือสุวรรณภูมิ เพื่อเป็นที่ประกอบศาสนกิจของชนชั้นผู้ปกครอง(กรมการศาสนา. 2533 : 731)

ปีเดียวกันนี้มีการสร้างวัดเจริญราษฎร์ ในภาษาปากเรียกว่าวัดทะแขก หรือวัดท่าแขก อันเป็นวัดที่อยู่บริเวณชานเมืองในเวลานั้น เหตุที่ได้นามภาษาปากว่าวัดทะแขก หรือวัดท่าแขก เนื่องจากวัดแห่งนี้เป็นที่พักของพ่อค้า และคนเดินทางมาขออาศัยพักนอนจึงได้ชื่อว่าวัดท่าแขกด้วย เหตุนี้ (กรมการศาสนา. 2533 : 309)

ทศวรรษที่ 2410 – 2420 เมืองสุวรรณภูมิขยายตัวอีกครั้ง จึงมีการสร้างวัดทุ่งลัญจิวัน เมื่อ พ.ศ.2410 ทางด้านตะวันออกเฉียงเหนือของเมือง (กรมการศาสนา. 2533 : 369) และสร้างวัดสว่างโพธิ์ทอง เมื่อ พ.ศ. 2421 ชาวบ้านเรียกว่าวัดสว่าง ผู้สร้างวัดคือพระคำภา อยู่ทางตะวันตกของแนวถนนประดิษฐ์ยุทธการ (กรมการศาสนา. 2533 : 627 - 628)

การมีวัดเป็นจำนวนมากนี้ แสดงให้เห็นถึงความมั่นคงทางการเมือง และพลังทางเศรษฐกิจ ของสุวรรณภูมิ ด้วยหน้าที่ของสถาบันสงฆ์ต่อสังคม คือการดำเนินชีวิตตามคอง 14 ประกอบด้วย การศึกษาพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า การดูแลบำรุง และก่อสร้างศาสนสถาน การรับภิกษุใหม่จากชาวบ้าน การบิณฑบาตโปรดญาติโยม การสวดภาวนา การสงฆ์น้ำศาสนสถาน และการเข้าร่วมประชุมกับผู้ปกครองเมือง (สวิง บุญเจิม. 2554 : 572)

นอกจากนี้ วัดยังมีความสำคัญทางเศรษฐกิจ และศิลปะวิทยาการ เนื่องจากสถาบันสงฆ์ เป็นทั้งหน่วยการบริโภค และหน่วยการผลิต โดยการบริโภคของสถาบันสงฆ์ เกิดจากการทำบุญทำทาน และการก่อสร้างถาวรวัตถุ ซึ่งเป็นการถ่ายเททรัพยากรจากผู้มีฐานะที่สาธารณสมบัติ และนอกจากนั้นวัดยังมีกำลังคนของตนเองจากการยกแลกไพร่ให้เป็นข้าวัดคอยทำการอุปฐาก ซึ่งผู้คนเหล่านี้ขาดจากภาระต่อผู้ปกครอง ด้วยเหตุนี้วัดจึงสามารถทำการผลิตได้ด้วยตนเอง เช่นการทำนา การก่อสร้างอาคารสถานที่ การหัตถกรรม ตลอดจนเป็นสถาบันในการถ่ายทอดงานฝีมือต่าง ๆ อีกด้วย (อ้วน ตีสโส. 2545 : 204)

1) การทำมาหาเลี้ยงชีพของผู้คนในยุคการสร้างบ้านแปลงเมืองสุวรรณภูมิ การทำมาหาเลี้ยงชีพของผู้คนในยุคการสร้างบ้านแปลงเมืองสุวรรณภูมิ เป็นการผลิตเพื่อยังชีพ เพื่อศาสนา และเพื่อเสวยส่วย การผลิตทั้งหลายมีดินฟ้าอากาศ และฤดูกาลเป็นเครื่องกำกับ โดยปรากฏรูปแบบการทำมาหาเลี้ยงชีพในกฎหมายอาณาจักรหลักคำเมืองสุวรรณภูมิ ได้ เช่น การทำนา การทำไร่ การทำสวน การหาของป่า การจับสัตว์น้ำ การเลี้ยงช้าง การเลี้ยงวัว การเลี้ยงควาย การเลี้ยงม้า การเลี้ยงเป็ด การเลี้ยงไก่ การเลี้ยงไหม การทอผ้า เป็นต้น (ปริยัติวรเมธี และคณะ. 2562 : 1370 - 1379)

2) การผลิตของเมืองสุวรรณภูมิ ชาวสุวรรณภูมิประกอบการเกษตรกรรม ทำนา ทำไร่ ทำสวน เป็นหลัก และเมื่อนอกฤดูกาลทำนา บางชุมชนจะมีการทำเกลือ ผลผลิตที่ชาวบ้านทำได้นอกจากใช้บริโภคในครัวเรือนแล้ว ยังต้องนำไปเสวยส่วยให้ผู้ปกครองเป็นค่านาค่าที่ดิน และนำไปใช้เพื่อทำบุญ (สวิง บุญเจิม. 2554 : 574)

การทำนาของชาวบ้านต้องจ่ายค่ามาให้ผู้ปกครอง หากบุกเบิกที่นาไว้แล้วไม่ทำไม่ ต้องเสียค่านา แต่สามารถทิ้งร้างได้ไม่เกิน 7 ปี เรียกว่า วรรณ หากเกินกว่า 7 ปี แล้วให้ถือว่าผู้อื่นมี สิทธิมาทำนาแทนได้ ซึ่งการวรรณนี้แต่ละเมืองจะให้ระยะเวลาไม่เท่ากัน เช่น เมืองร้อยเอ็ดให้ ระยะเวลาวรรณเพียง 3 ปี เท่านั้น (ปริยัติวรมณี และคณะ. 2562 : 1370 - 1375)

เมื่อชาวบ้านต้องการบุกเบิกป่าให้เป็นที่ดินเพื่อทำการเกษตร ต้องบากไม้กรุยไว้ เป็นสัญลักษณ์โดยรอบพื้นที่ที่ต้องการ เมื่อบากไม้ดังนี้แล้วถือว่าเป็นสิทธิของผู้นั้น หากมีผู้อื่นผู้ใดมา ตัดฟันไม้หรือก่อสร้างทับถมพื้นที่ให้ถือว่าละเมิดต้องปรับให้เสียเงิน 6 สลึง เหล้า 1 ไห และไก่ตัวหนึ่ง เป็นเบี้ยละเมิด เว้นแต่ไม้ที่บากกรุยไว้ถูกปล่อยลวงเลยฟันปีให้ถือว่าพันกรรมสิทธิ์ของผู้ที่บากกรุย ไว้ (จันทร์ อุตตรนคร. 2504 : 44 - 45)

หากเรียกสวนไร่นาถูกช้างม้าโคกระบือบุกรุกกัดกินทำลายพืชผลให้เสียหาย ต้อง ปรับให้เจ้าของช้าง ม้า โค กระบือ ไช้กล้า และข้าวแก่เจ้าของเขาจงครบตามที่เสียไป ถ้าข้าวทองหรือ ออกรวงต้องปรับให้ใช้ข้าวเป็นเมล็ด หรือเป็นฟ่อนตามจำนวนที่กินไป ถ้าช้าง ม้า โค กระบือ ไป เหยียบย่ำลานข้าวหรือกินเมล็ดข้าว หรือชนกองข้าวของผู้ใด ให้ปรับให้เจ้าของช้างมาโคกระบือนั้น ชดใช้ข้าวตามที่เสียไปมาก และปรับให้ทำขวัญข้าว ด้วยไก่ 1 ตัว เหล้า 1 ไห ถ้าเจ้าของช้างมาโค กระบือไม่มาตามสัตว์เลี้ยงของตนกลับภายใน 1 - 3 เดือน ให้ถือว่าสัตว์เหล่านั้นจำพลัดเจ้าของนา ต้องนำส่งต่อผู้ครองเมือง (จันทร์ อุตตรนคร. 2504 : 45 - 46)

เมื่อหมดหน้านา ชาวสุวรรณภูมิส่วนหนึ่งจะทำการผลิตเกลือ ในบ้นทีกของ เอ เจียน แอมอนิเย ชาวฝรั่งเศสที่เดินทางมายังเมืองสุวรรณภูมิใน พ.ศ. 2440 กล่าวถึงการเกษตรกรรม และการทำเกลือของบริเวณนี้ว่า ผู้คนในเขตนี้ตั้งชุมชนอยู่ริมลำน้ำเสียว ชุมชนละ 10 - 25 หลังคา เรือน พวกเขาทำนา และต้มเกลือเป็นหลัก โดยเฉพาะบริเวณบ่อพันขันมีหมู่บ้านหลายหมู่บ้านล้อมกัน อยู่ตามริมบ่อพันขันที่เป็นลานยาวขนาดยาว 2 กิโลเมตร กว้างราว 200 เมตร เช่น บ้านแวง มี กระท่อมอยู่ 8 หลัง บ้านวานมีกระท่อมอยู่ 14 หลัง บ้านตาณรมีกระท่อมอยู่ 10 หลัง ชาวบ้านจะ เริ่มทำเกลือระหว่างเก็บเกี่ยวจนถึงการตกกล้า ซึ่งผู้ที่ทำเกลือต้องจ่ายภาษีค่าเกลือให้เจ้าเมือง ครอบครัพละ 1 หาบ จากความสามารถในการผลิตทั้งหมด 5 - 10 หาบต่อฤดูกาล โดยมีบ้นทีกถึง การผลิตเกลือของชุมชนต่าง ๆ ดังนี้ (เอเจียน แอมอนิเย. 2541 : 38 - 44)

“...การผลิตเกลือเป็นแบบเดียวกันหมด เหมือนที่ราบลุ่มแม่น้ำมูล การผลิตเกลือที่บ้านบ่อพัน ขันเริ่มด้วยเอาดินเค็มใส่ลงในรางไม้ยาวประมาณ 1 วา ซึ่งมีรูและอุดด้วยตะไไผ่หรือหญ้า 1 กำ เพื่อทำการกรองเอาน้ำเค็ม พอน้ำไหลลงจากที่กรองก็จะถูกนำไปเก็บไว้ เพื่อเอาไปต้มจนกลายเป็น เกลือ... ..ในระหว่างเก็บเกี่ยวจนถึงเวลาตกกล้า พวกชาวบ้านจะเปลี่ยนเป็นคนผลิตเกลือ แต่ละคนจะ ผลิตได้ 5 - 10 หาบในฤดูหนึ่ง ซึ่งขึ้นอยู่กับความชำนาญของแต่ละคนด้วย มีคนในท้องถิ่นบอกให้ฟัง

ว่า เจ้าเมืองได้ซักราคาเกลือ 1 บาทต่อครอบครัวที่ทำอุตสาหกรรมนี้ ราคาเกลืออยู่ในระหว่าง 1 บาทต่อเกลือ 5 มิน...” (เอเจียน แอมอนิเย. 2541 : 39 - 44)

การเลี้ยงสัตว์ มีการเลี้ยงสัตว์เพื่อเป็นอาหาร และเพื่อใช้แรงงาน เช่น ไก่ เป็ด หมู หม่อนไหม โค กระบือ ช้าง ม้า ซึ่งในกรณีของสัตว์ใหญ่ที่เป็นแรงงานนั้นต้องเสียเงินค่าตัวรูปพรรณ เพื่อแสดงสิทธิ์การครอบครอง และเพื่อการเคลื่อนย้ายเมื่อค้าขาย ดังในราว พ.ศ.2420 ก็ได้มีการส่งตัวพิมพ์รูปพรรณสัตว์พาหนะเพื่อเป็นหลักฐานในการค้า ดังนี้

“...ในระหว่างนี้โปรดเกล้าฯ ให้ส่งตัวพิมพ์รูปพรรณสัตว์พาหนะไปให้หัวเมืองบรรดาฝ่ายตะวันออกเพื่อซื้อขายจะได้ทำกันให้เป็นหลักฐาน...” (เลียง เจริญศิริ. 2563 : 109)

3) การหาของป่าและการล่าสัตว์ เป็นกิจกรรมการผลิตสำคัญอีกอย่างของเมืองสุวรรณภูมิ โดยการหาของป่าและการล่าสัตว์นั้นมีวัตถุประสงค์เพื่อบริโภคใช้สอยในครัวเรือน เพื่อการค้าขายแลกเปลี่ยน และเพื่อเสียส่วยเป็นต้น การหาของป่าและการล่าสัตว์เพื่อบริโภคใช้สอยในครัวเรือน ประกอบด้วย การเก็บพืชผัก การจับสัตว์น้ำ และสัตว์บกขนาดเล็ก

ตามกฎหมายอาณาจักรหลักคำ กล่าวว่า การจับสัตว์น้ำ ต้องเสียค่าเครื่องมือในการจับ เช่น ค่าหลี่ ค่าต้อน โดยคิดราคาตามขนาดเรียกว่าวัง ชาวเมืองที่สร้างหลี่สร้างต้อนแล้วไม่ใช้งานนับว่าไม่ต้องเสียค่าอากร แต่ปล่อยไว้ได้ไม่เกิน 7 ปี เหมือนท้องนา (ปริยัติวรเมธี และคณะ. 2562 : 1370 - 1375)

การหาของป่าและการล่าสัตว์เพื่อการค้าขายแลกเปลี่ยน เช่น การล่าจับช้าง ซึ่งในกฎหมายอาณาจักรหลักคำสุวรรณภูมิกำหนดไว้ว่า หากผู้ใดล่าช้างได้จะต้องมอบขาข้างหนึ่งแก่เจ้าเมืองสุวรรณภูมิ ดังนี้

“...อันหนึ่ง พมพรานหากยิงช้างได้ง่า ในป่าในดงอันเป็นเขตของแขวงเมืองสุวรรณภูมิว่า กิ่งเทิงไว้แก่พราน ง่ากิ่งลุ่มเอาเข้ามาสู่ศาลาแล อันหนึ่ง ช้างหลุดพลอก ม้าหลุดหลัก จัวลากหวายควายลากเชือก ผู้ใดจับได้ให้เอาเข้ามาสู่ศาลา ถ้าเจ้าของเป็นคนนอกท้องแขวงเมืองสุวรรณภูมิ ให้คิดราคาช้างตัว 5 บาท ม้าตัว 10 สลึง จัวตัว 5 สลึง ควายตัวบาท ได้ค่าถอนท่อใดให้แบ่ง 3 ส่วน ขึ้นราชโกฐส่วน 1...” (ปริยัติวรเมธี และคณะ. 2562 : 1370 - 1379)

การหาของป่าและการล่าสัตว์เพื่อเสียส่วย ซึ่งการเสียส่วยนั้นคือการจัดหาสิ่งของส่งให้ผู้ปกครองแทนการเกณฑ์แรงงานปีละ 6 เดือนซึ่งของส่วยนั้นเมื่อมีมากเหลือใช้สอยจะกลายเป็นสินค้าสำหรับส่งไปขายยังเมืองอื่น และภายหลังการเสียสิ่งของหรือเงินในอีสานจะรวมเรียกว่าส่วยทั้งหมด (ยง เศรษฐีโรโกเศศ. 2472 : 5 - 7)

ส่วยสิ่งของที่ชาวเมืองสุวรรณภูมิต้องเสีย ประกอบด้วย เร่ว ขี้ผึ้ง ป่าน ผ้าขาว น้ำรัก (วิระพงศ์ ยศบุญเรือง. 2546 : 70 - 71) ชาวสุวรรณภูมิต้องจ่ายส่วยเร่วปีละ 1 หาบครึ่ง และ

เปลี่ยนเป็นจ่ายเงินแทนเร็วในราว พ.ศ.2420 เนื่องจากเร็วหาได้ยากมากขึ้น (เอเจียน แอมอนิเย. 2541 : 42 - 44)

4) การค้าขายแลกเปลี่ยน เมืองสุวรรณภูมิมีการค้าขายแลกเปลี่ยนทั้งภายใน และภายนอกชุมชน โดยใช้เงินเป็นสื่อกลางในการค้าขายประกอบด้วยเงินบาทสยาม และเงินในท้องถิ่น ประกอบด้วย (เอเจียน แอมอนิเย. 2541 : 43)

ชนิดที่หนึ่ง เรียกว่า เงินฮาง เนื่องจากรูปสัณฐานหัวท้ายงอนเหมือนเรือ มีความยาวประมาณ 6 นิ้ว กว้าง 2 นิ้ว มีน้ำหนัก 6 ตำลึง 6 สลึง มีขอบเหมือนแคมเรือทั้ง 4 มุม ที่มุมด้านหนึ่ง มีอักษรจีนตอกอยู่ 2 ตัว

ชนิดที่สอง เรียกว่า เงินตุ้ มีรูปสัณฐานเหมือนกันกับเงินฮางแต่ไม่มีขอบสูงและไม่มีงอนเหมือนเงินฮาง แต่มีขนาดและน้ำหนักน้อยกว่าเงินฮาง เงินตุ้เป็นเงินที่หล่อจากแร่เงินมีเนื้ออ่อนสามารถใช้ตีเป็นถาดหรือขันได้ง่าย

ชนิดที่สาม เรียกว่า เงินฮ้อย มีลักษณะเรียวกคล้ายกระสวยทอผ้า ฮ้อยหมายถึงร้อย เนื่องจากมีน้ำหนัก 10 บาท เงินฮ้อยเป็นเงินเนื้อผสม เป็นเงินที่หล่อแล้วใช้เลยจึงมีราคาไม่แน่นอน บางครั้งเพียง 3 - 6 บาท

ชนิดที่สี่ เรียกว่า เงินลาด หมายถึงเงินที่มีไว้ใช้สอยเบ็ดเตล็ดมีบทบาทในการซื้อขายภายในเมือง เงินชนิดนี้มีร่องอยู่ตรงกลางมีรูปสัณฐานเหมือนกระสวย กว้างประมาณ 2 ฟุต หนาประมาณ 1 กระเบียด เนื้อมีหลายชนิด อาจใช้ ทองแดง ทองเหลือง ตลอดจนทองขาว บางทีก็หล่อรวมกัน เพราะไม่มีบัญญัติมาตรฐานที่แน่นอน (จันทร์ อุตตรนคร. 2504 : 48 - 62)

การหล่อเงินลาดเพื่อใช้กันเองของชาวบ้าน คงส่งผลกระทบต่อผลประโยชน์ของผู้ปกครองทางใดทางหนึ่ง จึงมีข้อห้ามในคอง 14 โดยใช้ธรรมเรื่องอคติทั้ง 4 คือความโลภ มานิยามผู้ที่ฝ่าฝืนหล่อเงินเอง อุดมคติในคอง 14 จึงไม่สอดคล้องกับความจำเป็นของชาวบ้านที่ต้องการสื่อกลางในการแลกเปลี่ยน ดังความว่า อย่าโลภตาสาย อย่าจ่ายเงินแดง อย่าแบ่งเงินคว้าง (สวิง บุญเจิม. 2554 : 562 - 575)

อย่างไรก็ดี การค้าขายภายในเมืองสุวรรณภูมิ นิยมใช้เงินบาทสยามกับเงินลาด ในอัตรา 8 ลาดต่อ 1 สลึง เท่ากับ 32 ลาดต่อ 1 บาท และแม้ในราว พ.ศ.2440 เมืองสุวรรณภูมิจะไม่มีตลาดขนาดใหญ่ แต่การค้าขายภายในเมืองสามารถทำได้ตามร้านขายเครื่องเบ็ดเตล็ด และมีสินค้าและราคา ดังตารางนี้ (เอเจียน แอมอนิเย. 2541 : 43 - 44)

ตาราง 4 สินค้า และราคาในเมืองสุวรรณภูมิเมื่อ พ.ศ.2440

สินค้า	ขนาด/น้ำหนัก	ราคา
เกลือ	30 กิโลกรัม	1 บาท
หมูใหญ่	1 ตัว	6 สลึง – 5 บาท
ไก่หนุ่ม	1 ตัว	2 ลาด
เหล้า	1 ขวด	1 เฟื้อง
ฝิ่น	3 สลึง	1 บาท
โค	ตัว	ตามขนาด
กระบือ	ตัว	ตามขนาด
ช้าง	เชือก	ตามขนาด
ม้า	ตัว	ตามขนาด

ที่มา : เอเจียน แอมอนิเย. 2541 : 43 - 44

การค้าขายภายนอกชุมชน หรือการค้าขายกับชุมชนอื่นทำได้โดยบรรดาคนต่างถิ่น เช่นชาวกุลา และชาวจีน เนื่องจากการแย่งชิงตัวเลกของบรรดาผู้ปกครองเมืองส่งผลให้ชาวบ้านทั่วไปไม่ได้รับอนุญาตให้เดินทางไปต่างชุมชนได้โดยสะดวกนัก สินค้าสำคัญของพ่อค้าเหล่านี้ได้แก่ ฝิ่น ผ้าไหมดิบ ดาบ มีด เครื่องเงิน อัญมณี สีย้อมผ้า เป็นต้น (เอเจียน แอมอนิเย. 2541 : 40 - 43)

กุลา คือชื่อที่คนลาวใช้เรียกชาวพม่า บรรดาพ่อค้าชาวกุลา ใช้วัวต่างเป็นพาหนะในการบรรทุกสัมภาระสิ่งของ และกระบอกน้ำไม้ไผ่สำรองไว้ใช้ในการเดินทางจึงสามารถเดินทางได้เป็นระยะทางไกลในแต่ละวัน (เอเจียน แอมอนิเย. 2541 : 43 - 44)

ชาวจีน คือพ่อค้าอีกพวกหนึ่งที่เดินทางมาค้าขายยังเมืองสุวรรณภูมิ และในช่วงเวลาตั้งแต่การตั้งเมืองทุ่งจนถึงการปรับเปลี่ยนการปกครองเป็นมณฑลเทศาภิบาลชาวจีนยังไม่ตั้งร้านค้าเป็นการถาวรในเมืองสุวรรณภูมิ เนื่องจากมีโจรผู้ร้ายชุกชุม ดังกรณีจีนหอยลูกค้าเมืองอุบลถูกผู้ร้ายปล้นฆ่าตายในแขวงเมืองสุวรรณภูมิ (ปฐม คเนจร. 2545 : 340 - 341)

ด้วยเหตุของโจรผู้ร้ายนี้ส่งผลให้ในช่วงนี้จึงยังไม่มีพ่อค้าชาวจีนลงหลักปักฐานตั้งร้านค้าอย่างมั่นคง มีเพียงร้านขายของเบ็ดเตล็ดขนาดเล็กอยู่บริเวณใกล้โกลีโองเจ้าเมืองเท่านั้น (เอเจียน แอมอนิเย. 2541 : 41 - 43)

5) การตัดสินใจตัดสินใจของยุคการสร้างบ้านแปลงเมืองสุวรรณภูมิ

ความยุติธรรมในการตัดสินคดีความ อยู่ในมือของเหล่าผู้ปกครอง เมืองสุวรรณภูมิจะแบ่งระดับของคดีความเป็น 2 ระดับ ประกอบด้วย คดีของชนชั้นเจ้าเหล่าอาญา 4 และ คดีของบุคคลธรรมดาทั่วไป โดยคดีของชนชั้นเจ้าเหล่าอาญา 4 มีขอบเขตในกฎหมายอาณาจักรหลักค่านางเหือนหลวง กลวงผาสาท มหาดเล็กเด็กชาย ราชสกุลมีเรื่องราวฟ้องร้องกัน ให้เจ้าอุปราชา ราชวงศ์พิจารณา สำหรับคดีของบุคคลธรรมดาทั่วไป จะแบ่งเป็นระดับ ตั้งแต่เบาไปหาหนัก คือ 1) ชั้นสมมา 2) ชั้นตี 3) ชั้นพันบกพันน้ำ 4) สังฆาปาราชิก หากมีโทษเพียงชั้นสมมา ให้นายบ้านหรือผู้ใหญ่บ้านชำระตัดสินความ ถ้าโทษชั้นชั้นตีให้ตาแสงหรือกำนัน ชำระตัดสิน หากโทษตั้งแต่ระดับชั้นพันบกพันน้ำจนถึงสังฆาปาราชิก ให้ขึ้นศาลที่เรียกว่าสุภาพาการการ มีเมืองแสน – เมืองจัน เป็นผู้ตัดสินความ แต่ก่อนจะจัดลำดับคดีความนั้นต้องให้เจ้าพนักงานในที่พื้นที่นั้น ๆ ชำระ หากเจ้าพนักงานยังไม่ชำระ ให้นำคดีไปฟ้องเจ้านาย หรือข้าหลวง และหากคดีอยู่ในระหว่างพิจารณา ห้ามหนีไปฟ้องที่ศาลอื่น (ปริยัติวรเมธี และคณะ. 2562 : 1374)

6) การปรับตัวต่ออำนาจกดทับของผู้คนในยุคการสร้างบ้านแปลงเมืองสุวรรณภูมิ คนธรรมดาผู้มีวิธีการปรับตัวต่ออำนาจกดทับทั้งทางเศรษฐกิจ และการเมือง ประกอบด้วย 1) การนิ่งเฉย 2) การสร้างความสับสน 3) การเป็นโจร 4) การย้ายถิ่นที่อยู่ โดยมีรายละเอียดดังนี้

การนิ่งเฉย เป็นการปรับตัวต่ออำนาจกดทับแบบแรก ๆ และถือเป็นการต่อสู้ต่อรองต่อการบีบคั้นขั้นต้น เมื่อใดก็ตามที่คนธรรมดาทำการผลิต และมีผลประโยชน์เกิดขึ้นจะมีการชักชวนเก็บส่วยทันที (ยง เศรษฐีโรโกเศศ. 2472 : 9) ดังนั้น ชาวบ้านคนธรรมดาจึงต้องประเมินความคุ้มค่าของงานที่ทำทุกอย่าง เช่น การทำนา การทำเกลือ ตลอดจนการจับปลา และการหาของป่า เป็นต้น และทางออกหนึ่งของผู้ที่ไม่พร้อมต่อการเสียส่วยคือการนิ่งเฉย ไม่ว่าจะเป็นการตีมีสุรา และเสพฝิ่น ไปจนถึงการทิ้งไร่นา และเครื่องมือทำมาหากินเพื่อลดวันการผลิตในปีที่ไม่พร้อมจ่ายส่วยเพิ่ม (ปริยัติวรเมธี และคณะ. 2562 : 1375)

การสร้างความสับสน เป็นการอาศัยช่องว่างของระบบการควบคุมกำลังคน และอำนาจในพื้นที่ปลายแดนทับซ้อนในอำนาจของหลายเมือง และการใช้ความเป็นเขยสู่หนีไปแต่งงานต่างเมืองเพื่อหลีกเลี่ยงส่วย โดยผู้คนในเมืองปลายแดนสามารถอ้างตนต่อพนักงานผู้เก็บส่วยได้ว่าเป็นคนของเมืองอื่น ซึ่งสามารถสร้างความสับสนให้เจ้าพนักงานได้ และการสร้างความสับสนนี้ ยังก่อให้เกิดปัญหาการแย่งชิงตัวแลกของเมืองต่าง ๆ อีกด้วย (เอเจียน แอมอนิเย. 2541 : 40)

การใช้ความเป็นเขยสู่หนีไปแต่งงานต่างเมืองเพื่อหลีกเลี่ยงส่วย เป็นการสร้างความไม่คุ้มค่าแก่เจ้าผู้ปกครอง เนื่องจากเป็นหน้าที่ของเมืองต้นสังกัดเดิมต้องจัดหาคนมาเก็บส่วยจากบรรดาเขยสู่ แต่หากเขยสู่ที่ไปแต่งงานต่างเมืองมีจำนวนน้อยราย ย่อมส่งผลให้เมืองต้นสังกัดจะไม่สามารถมาจัดเก็บได้โดยสะดวก เนื่องจากการลงทุนที่ไม่คุ้มค่า (วีระพงศ์ ยศบุญเรือง. 2546 : 70)

การเป็นโจร เป็นการปรับตัวต่ออำนาจกดทับอีกวิธีหนึ่ง และคงเป็นวิธีปกติธรรมดาในหัวเมืองลาวทั่วไป จนต้องมีการส่งกำลังเข้าปราบปรามโจรผู้ร้ายหลายครั้ง เช่น ใน พ.ศ. 2421 พระศักดิ์เสนีเป็นข้าหลวงออกไปตั้งสืบสวนจับโจรผู้ร้ายอยู่ตามหัวเมืองตะวันออก (ปฐมคนจร. 2545 : 357) ซึ่งปัญหาโจรผู้ร้ายได้ทำให้การค้าขายแลกเปลี่ยนของเมืองสุวรรณภูมิเกิดปัญหา เช่น กรณีของเงินหอย จนชาวจีนไม่กล้าเปิดร้านค้าภายในเมือง (เอเจียน แอมอนิเย. 2541 : 43)

พ่อค้าชาวจีน และชาวกลุลา ได้เริ่มเข้ามาค้าขายในเมืองสุวรรณภูมิ ตั้งแต่ราว พ.ศ. 2408 เป็นอย่างน้อย เห็นได้จากเหตุการณ์ที่เงินหอย ได้ถูกปล้นฆ่าในพื้นที่เมืองสุวรรณภูมิ (ปฐมคนจร. 2545 : 340 - 341) และเหตุการณ์ที่นายฮ้อยคำอ่องชาวกลุลาซึ่งเดินทางมาค้าขายยังสุวรรณภูมิได้โดนปล้นฆ่าที่เขตเมืองมหาสารคาม (บุญจิตต์ ชูทรงเดช. 2545 : 348 -353)

อย่างไรก็ดี ในระหว่าง พ.ศ.2315 - 2441 นั้นยังไม่มี การตั้งร้านค้าอย่างเป็นทางการ เนื่องจากเมืองสุวรรณภูมิมีปัญหาโจรผู้ร้ายมาก การค้าขายของชาวจีนในสมัยนี้จึงเป็นแต่เพียง การตั้งกองเกวียนค้าขายชั่วคราวในบริเวณทางเกวียนใกล้โคงเจ้าเมืองเท่านั้น โดยมีที่พักสำหรับพ่อค้า และนักเดินทาง คือที่วัดกลาง และวัดเจริญราษฎร์ สินค้าของบรรดาพ่อค้าต่างเมือง ได้แก่ ผืน ผ้าไหมดิบ ดาบ มีด เครื่องเงิน อัญมณี สีย้อมผ้า แลกเปลี่ยนกับค้าขาย กับ เร่ว เขาสัตว์ นอแรด ของชาวเมืองเป็นต้น (เอเจียน แอมอนิเย. 2541 : 40 - 44)

นอกจากชาวจีนแล้ว โจรผู้ร้ายยังสร้างปัญหาให้แก่พ่อค้าชาวกลุลาอีกด้วย เช่น เรื่องที่นายฮ้อยคำอ่อง ได้ว่าจ้างลูกค้าชาวลาว 10 คน นำเงิน 1,500 บาท จะไปซื้อโคกระบือ และม้าที่เมืองอุบลราชธานีเพื่อไปขายที่ปากเพรียว ขากลับจากอุบลราชธานีได้โดนปล้นฆ่าที่เขตเมืองมหาสารคาม (บุญจิตต์ ชูทรงเดช. 2545 : 348 -353)

การย้ายถิ่นที่อยู่ เป็นวิธีการต่อสู้เพื่อให้หลุดพ้นจากความกดดันจากเจ้าผู้ปกครองอีกแบบหนึ่ง การตัดสินใจเช่นนี้คือการทิ้งทุกอย่างจากบ้านเมืองเดิมไปเผชิญหน้ากับชีวิตใหม่ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความกดดันบีบคั้นอย่างถึงที่สุด เช่นใน พ.ศ. 2325 มีผู้คน 340 คน ติดตามเมืองแสนไปตั้งบ้านกองแก้วเป็นเมืองชนบท หรือใน พ.ศ.2331 มีผู้คนราว 330 คน จากเมืองสุวรรณภูมิ ไปตั้งบ้านบึงบอนเป็นเมืองขอนแก่น เป็นต้น (ปฐม คนจร. 2545 : 311)

7) ความแตกแยกของชนชั้นปกครอง

ท่ามกลางความเจริญเติบโตของสุวรรณภูมิในยุคการสร้างบ้านแปลงเมือง กลับเกิดปัญหาความแตกแยกของชนชั้นปกครองอันมีสาเหตุมาจาก 1) รูปแบบการปกครองแบบอาญา 4 และ 2) ระบบการควบคุมกำลังคน 3) นโยบายของสยามที่มีต่อเมืองสุวรรณภูมิ ดังจะกล่าวถึงต่อไปนี้

สภาพปัญหาของชนชั้นปกครอง ที่เป็นสาเหตุให้ชนชั้นปกครองแตกความสามัคคีประการแรก เกิดจากรูปแบบการปกครองแบบอาญา 4 ซึ่งเป็นระบบการคานอำนาจระหว่างเจ้าเมืองอุปฮาด ราชวงศ์ และราชบุตร ซึ่งตำแหน่งเหล่านี้จะได้รับการแต่งตั้งจากราชสำนักสยาม อำนาจทาง

การเมืองของเจ้าเมืองแห่งนี้จึงเกิดจากการสนับสนุนของอำนาจภายนอกมาตั้งแต่ต้น และกล่าวให้ชัดเจนมากไปกว่านั้นคือทุกตำแหน่งในอาญา 4 นั้นล้วนมาจากการแต่งตั้งจากสยามทั้งสิ้น ด้วยเหตุนี้ความมั่นคงทางการเมืองของชนชั้นปกครอง จึงเป็นเรื่องของการทำให้เจ้าเหนือหัวที่ลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาพึงพอใจ มากกว่าการทำให้ผู้คนที่ปกครองมีความนิยมชมชอบ (ปฐม คเนจร. 2545 : 229)

สาเหตุแห่งความขัดแย้งประการต่อมาเกิดจากระบบการควบคุมกำลังคนที่มีการแบ่งกำลังคนเป็นกองเจ้าเมือง และกองอุปฮาด ซึ่งปัญหาจะเกิดขึ้นเมื่อมีการเปลี่ยนเจ้าเมืองแล้วเจ้าเมืองกับอุปฮาดไม่ใช่บิดากับบุตร เมื่ออุปฮาดได้เลื่อนเป็นเจ้าเมืองจะเอาคนในกองเจ้าเมืองเดิมเป็นของตน และเอาคนในกองอุปฮาดซึ่งเป็นของตนแต่เดิมเลื่อนไปเป็นกองเจ้าเมืองตามตำแหน่งของตน ซึ่งอาจส่งผลให้บุตร และภรรยาของเจ้าเมืองคนเดิมต้องสูญเสียผู้คนของตนให้กับอุปฮาด จนเกิดความขัดแย้งในที่สุด (ประศาสตร์ อุ๋นใจ. 2548 : 18)

ตัวอย่างของความขัดแย้งนี้ เกิดขึ้นเมื่อท้าวเม็ดเจ้าเมืองทุ่งเสียชีวิต แล้วท้าวทนต์ผู้น้องซึ่งเป็นอุปฮาดเดิมต้องเลื่อนเป็นเจ้าเมือง แต่เมื่อขาดกับเมืองจำปาศักดิ์แล้วจึงยังไม่มีอำนาจเหนือหัวจากภายนอกมารับรอง ภาวะเช่นนี้เป็นโอกาสให้ท้าวเชียง และท้าวสุน บุตรของเจ้าเมืองคนเดิมมีหนทางขึ้นสู่อำนาจได้ด้วยการแสวงหาแรงสนับสนุนจากภายนอก ซึ่งหากต่อสู้กันเป็นการภายในก็อาจไม่สามารถสู้ท้าวทนต์ได้ แต่ด้วยกติกาจากประเพณีการปกครองที่ชนชั้นสูงในเมืองทราบดีว่าอำนาจที่มั่นคงที่สุดไม่ได้มาจากจำนวนคนไม่กี่พันที่มีในเมือง หากแต่มาจากการสนับสนุนของมหาอำนาจภายนอกหรือเจ้าเหนือหัวผู้ให้การสนับสนุน แต่เมื่อเมืองจำปาศักดิ์ไม่อาจเป็นที่พึ่งได้ ท้าวเชียงจึงต้องมองไปให้ไกลกว่าวิสัยทัศน์ของผู้นำชาวลาวทั้งหมดในยุคนั้น นั่นคือการพึ่งพาการสนับสนุนจากสยาม (เหลลา ณ ร้อยเอ็ด. 2563 : 80 - 81)

บางครั้งความแตกแยกอาจมีสาเหตุมาจากการที่ระบบเอื้อให้เกิดความแตกแยก ดังเช่นนโยบายของสยามที่มีต่อเมืองสุวรรณภูมินั้นนับได้ว่าเห็นแก่ประโยชน์ทางเศรษฐกิจ และการเมืองของตนมากกว่าอย่างอื่น เช่น สยามให้ความสำคัญต่อผลประโยชน์จากส่วยที่ได้รับจากเมืองต่าง ๆ จนทำให้เจ้าเมืองสุวรรณภูมิกลายเป็นผู้ที่ขัดแย้งในตนเองเมื่อพิจารณาจากมิติทางเศรษฐกิจ เนื่องจากในขณะที่ตำแหน่งเจ้าเมืองมาจากการแต่งตั้งของคนภายนอก แต่การยอมรับในอำนาจของเจ้าเมืองนั้นย่อมมาจากคนภายใน การที่จะทำให้สยามพึงพอใจเจ้าเมืองจึงต้องเสาะหาส่วยหรือสิ่งพิเศษไปถวาย ซึ่งต้องอาศัยกำลังการผลิตจากกรมการเมือง และไพร่บ้านพลเมือง ซึ่งนับเป็นภาระที่ต้องมีการกะเกณฑ์กำลังกันจนอาจเกิดความขัดแย้งได้ ด้วยเหตุนี้อำนาจของเจ้าเมืองจึงเป็นบารมีเฉพาะบุคคล และมักเกิดปัญหาเมื่อมีการเปลี่ยนเจ้าเมือง เช่น เมื่อท้าวเชียงผู้เป็นเจ้าเมืองถึงแก่กรรมแล้วท้าวสุนผู้น้องรับตำแหน่งเจ้าเมืองแทน ต่อมาขุนนางตำแหน่งเมืองแสนวางแผนสังหารท้าวสุนเจ้าเมือง โดยจ้างทิดโคตรให้เป็นผู้ลงมือ (ปฐม คเนจร. 2545 : 307 - 308)

หลังก่อการสังหารทำวสุนแล้ว เมืองแสนจึงพาผู้คนเข้าถวายตัวต่อสยาม จึงได้ตั้งบ้านกองแก้วเป็นเมืองชนบท โดยไม่ได้รับโทษอันใด ดังปรากฏในพงศาวดารร้อยเอ็ด ว่า

“...ทราบข่าวกวนเมืองแสนเมืองสุวรรณภูมิ จ้างทิดโกดบังเข้าฟันทำวสุนเมืองสุวรรณภูมิตาย เมืองแสนกลัวความผิด หลบตัวนี้ลงไปพึ่งพระโคราช ๆ บอกให้เมืองแสนลงไปเป็นเจ้าเมือง จึงโปรดเกล้า ๆ ให้พระจันทประเทศ ขึ้นมาตั้งบ้านกองแก้วเป็นเมืองชนบท มีไพร่พลสมัครไปด้วย 340 คน...” (เหล่า ณ ร้อยเอ็ด. 2563 : 82)

เมื่อการกระทำของเมืองแสนไม่ได้มีโทษในทัศนะของสยาม ซ้ำยังได้รับผลดีจนได้ตำแหน่งเจ้าเมืองชนบท อำนาจของเจ้าเมืองสุวรรณภูมิจึงจืดจางเลือนลหายเป็นอย่างยิ่ง เมื่อเกิดมีขุนนางที่ไม่พอใจเจ้าเมืองขึ้น ขุนนางผู้นั้นสามารถนำผู้คนพึ่งพึ่งอำนาจของสยามเพื่อตั้งเมืองใหม่ได้ไม่ยาก เช่นใน พ.ศ.2331 ขุนนางตำแหน่งเมืองแพนบ้านชีโหล่นพาผู้คนหลบหนีไปตั้งเมืองขอนแก่น ดังความว่า

“...ครั้งถึงจุลศักราช 1150 ได้ทราบข่าวว่าเมืองแพนบ้านชีโหล่น แขวงเมืองสุวรรณภูมิ พาราษฎร์ไพร่พลประมาณ 330 คน แยกจากเมืองสุวรรณภูมิ ไปขอตั้งฝั่งบึงบอนเป็นเมือง จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้เมืองแพนเป็นพระนครศรีบริรักษ์ ผู้ว่าราชการเมืองขอนแก่น...” (เหล่า ณ ร้อยเอ็ด. 2563 : 82)

สยามเองคงจับตามองสถานการณ์ในเมืองสุวรรณภูมิที่มีความขัดแย้งวุ่นวายระหว่างเจ้าเมืองกับขุนนางจนต้องเข่นฆ่ากัน และเกิดการโยกย้ายหลบหนีของขุนนางหลายครั้ง จึงส่งทำวอ่อนมหาดเล็กผู้เป็นบุตรทำวทนผู้ตั้งเมืองร้อยเอ็ด ซึ่งถวายตัวเป็นมหาดเล็กเรียนรู้ธรรมเนียมงานราชการอยู่ ณ กรุงเทพมหานคร ฯ มาเป็นเจ้าเมืองสุวรรณภูมิ ใน พ.ศ.2335 ซึ่งแสดงให้เห็นถึงอำนาจของกรุงเทพมหานคร ฯ ที่มีเหนือเมืองสุวรรณภูมิอย่างเต็มที่ ดังความว่า (ปฐม คเนจร. 2545 : 309)

“...แล้วเจ้าเมืองกรมการจึงมีบอกลงมายังกรุงเทพ ฯ โปรดเกล้า ฯ ตั้งให้ทำวอ่อนท้าว บุตรพระขัติยวงษา (ทน) เจ้าเมืองร้อยเอ็ดคนเก่าซึ่งได้มาถวายตัวเป็นมหาดเล็กอยู่ในกรุงเทพ ฯ นั้นเป็นอุปราชเจ้าเมืองสุวรรณภูมิ พระราชทานหมวกตุ้มปีกระบี่บังทองเป็นเกียรติยศ...” (ปฐม คเนจร. 2545 : 309)

อย่างไรก็ดี ทำวอ่อนผู้มีเชื้อสายจากทางเมืองร้อยเอ็ดคงไม่อาจทำราชการได้โดยราบรื่นเท่าใดนักเนื่องจากใน พ.ศ.2346 เพี้ยศรีปากนา เพี้ยเหล็กสะท้อน เพี้ยไกรสรเสนา ได้พาผู้คนไปตั้งบ้านเมืองใหม่ ดังความว่า

“...ครั้งระหว่างจุลศักราช 1165 ปีชวด เบ็ญจตก ได้ทราบข่าวว่าเพี้ยศรีปากนา เพี้ยเหล็กสะท้อน เพี้ยไกรสรเสนา แยกจากเมืองสุวรรณภูมิ ไปกราบทูลขอเป็นเมือง จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เพี้ยศรีปากนา เป็นพระเสนาสงคราม ผู้ว่าราชการเมืองพุทไธสงฆ์เก่า เป็นเมืองพุทไธสงฆ์ขึ้นแก่เมืองนครราชสีมา มีไพร่พลสมัครไปด้วย 220 คน...” (เหล่า ณ ร้อยเอ็ด. 2563 : 82)

เจ้าเมืองผู้อ้างว่าไม่เพียงแต่มีความขัดแย้งกับเหล่าเครือญาติ และขุนนางเท่านั้น ยังอาจมีความขัดแย้งภายในครอบครัวได้อีกด้วย เช่น ใน พ.ศ.2357 ท้าวอ่อนเจ้าเมืองสุวรรณภูมิถูก นางแก้วภรรยาหลวงร้องเรียนกล่าวโทษไปยังกรุงเทพมหานคร ฯ ว่าทุจริตข่มเหงราษฎร จนต้องไปว่า ความที่กรุงเทพมหานคร ฯ และต้องโทษถูกกักขังที่บ้านหนองหอย แขวงเมืองสระบุรี (ปฐม คเนจร. 2545 : 315)

ท่ามกลางบริบทที่การวางแผนลอบฆ่าเจ้าเมืองแล้วยังมีโอกาสได้กลายเป็นเจ้าเมือง น่าสนใจว่าเหตุใดข้อหาทุจริตข่มเหงราษฎรของท้าวอ่อนนั้นจึงกลายเป็นเรื่องรุนแรงจนต้องไปว่าความที่กรุงเทพมหานคร ฯ และต้องโทษถูกกักขังในที่สุด ซึ่งความพยายามเข้าใจเรื่องนี้คงต้องพิจารณาว่าสยามสนใจสิ่งใดในหัวเมืองลาวเป็นสำคัญ และคำตอบที่รู้กันดีอยู่แล้วนั้นคือส่วย ซึ่งสยามให้ความสำคัญและมีการคาดโทษที่รุนแรงสำหรับกรมการเมืองที่ปิดบังเลกส่วย และผู้ที่ไม่ส็กเลกส่วย มาโดยตลอด (วีระพงศ์ ยศบุญเรือง. 2546 : 53 -56)

ด้วยเหตุนี้ การทุจริตข่มเหงราษฎรนั้น คงมีความหมายเดียวกันกับคำว่าฉ้อราษฎ์บังหลวง คือการที่พนักงานเจ้าหน้าที่เก็บเงินจากราษฎรแล้วไม่ส่งหลวง หรือเบียดบังเงินหลวง นั้นเอง ซึ่งโทษเรื่องนี้จึงถือเป็นเรื่องใหญ่มากพอถึงขนาดที่จะต้องไปว่าความที่เมืองหลวง และถูกกักขังดังความว่า

“...ในปีนั้น ฝ่ายเมืองสุวรรณภูมิท้าวอ่อนผู้เป็นอุปราช เจ้าเมืองสุวรรณภูมิเป็นคนมีภรรยา มาก หลงรักภรรยาน้อย ฝ่ายนางแก้วภรรยาใหญ่มีความขัดใจ จึงได้ลงมาทำฎีกาทูลเกล้า ฯ ถวาย กล่าวโทษท้าวอ่อนเจ้าเมืองว่าประพฤติกดขี่ข่มเหงราษฎรได้ความเดือดร้อนต่าง ๆ จึงทรง พระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้หาตัวท้าวอ่อน เจ้าเมืองลงมาแก้คดี ณ กรุงเทพ ฯ พิจารณาได้ความจริงว่า ท้าวอ่อนเป็นผู้ประพฤติกดขี่ข่มเหงราษฎรต่าง ๆ จึงโปรดเกล้า ฯ ให้เอาตัวไปกักไว้ ณ บ้านหนองหอย แขวง เมืองสระบุรี แล้วโปรดตั้งให้ท้าวไอ้ บุตรท้าวเชียง หลานท้าวมีด เหล่นจารแก้วเจ้าเมืองคนต้น เป็น พระรัตนวงษา เจ้าเมืองสุวรรณภูมิต่อไป...” (ปฐม คเนจร. 2545 : 315)

ดังที่กล่าวไว้แล้วว่า ปัญหาเรื่องการปิดบังตัวเลขจำนวนคนเสียส่วย เป็นสิ่งที่ สยามต้องการแก้ไขให้ชัดเจน ด้วยเหตุนี้ ใน พ.ศ. 2367 สยามจึงส่งข้าหลวงแยกย้ายกันตั้งกองส็กเลก ในเมืองสำคัญต่าง ๆ รวมถึงเมืองสุวรรณภูมิ ดังความว่า

“...วัน 1 ปิวอก ฆอศก จุลศักราช 1186 พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเสด็จอภัยวรัราชสมบัติ โปรดเกล้าฯให้ข้าหลวงแยกย้ายกันสำรวจสำมะโนครัวแลตั้งกองสักรวมหัวเมืองมีร้อยเอ็ด สุวรรณภูมิ เป็นต้นแลให้เรียกส่วยเก็บผลเร็วตามธรรมเนียม...” (เลียง เจริญศิริ. 2563 : 97)

การที่สยามยื่นมือเข้ามาสะสมจำนวนเลกส่วยที่เคยเป็นเสมือนแหล่งรายได้ของ บรรดาเจ้าเมืองลาวทั้งหลาย อาจเป็นปัจจัยตั้งเครียดหนึ่งในอีกหลายปัจจัยที่นำสู่การเผชิญหน้า

ระหว่างสยามกับล้านช้าง ในสงครามเจ้าอนุวงศ์ที่กองทัพจากเวียงจันทน์จับนายกองสักเลกที่เมืองสุวรรณภูมิ เมืองยโสธร และเมืองกาฬสินธุ์ไปประหาร (วิระพงศ์ ยศบุญเรือง. 2546 : 63 -64)

ราว 2369 เกิดสงครามเจ้าอนุวงศ์ การต่อสู้ระหว่างสยามกับล้านช้าง ส่งผลให้เมืองสุวรรณภูมิต้องปรับตัวเองตามแรงของการเมืองภายนอกอย่างสุดกำลัง เมื่อแรกที่ฝ่ายเจ้าอนุวงศ์ได้เปรียบสามารถจับข้าหลวงจากสยามไปประหารชีวิต พระรัตนวงษาจึงเอนางอ่อมบุตรสาวเจ้าเมืองสุวรรณภูมิคนเก่าพร้อมผู้คนที่จำนวนหนึ่งให้แก่แม่ทัพของล้านช้าง อันเป็นนโยบายเดียวกันกับเมืองร้อยเอ็ดที่พระยาขัติยวงษา (สีลัง) เจ้าเมืองเห็นว่าจะสู้รบมิได้จึงนางหมานุย นางตุ่ย นางแก้ว บุตรสาวยกให้ฝ่ายเจ้าอนุวงศ์ (เลียง เจริญศิริ. 2563 : 97 - 99)

แต่เมื่อปลายศึก ทางสยามกลับเป็นฝ่ายได้เปรียบเมืองร้อยเอ็ดกลับไปเข้าข้างฝ่ายสยามและมีความดีความชอบในราชการสงคราม ที่สุดแล้วอุปฮาด (ภู) เมืองร้อยเอ็ดซึ่งเป็นบุตรพระขัติยวงษา (ทน) เจ้าเมืองร้อยเอ็ดคนแรก จึงได้รับบำเหน็จได้เป็นเจ้าเมืองสุวรรณภูมิ เท่ากลับว่าอำนาจการเมืองการปกครองจากสายท้าวทนมี่เหนือเมืองสุวรรณภูมิอีกคำรบ

สงครามเจ้าอนุวงศ์ คงทำให้จำนวนผู้คนในหัวเมืองทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือเปลี่ยนแปลงไปมากพอสมควร ใน พ.ศ.2379 สยามจึงส่งข้าหลวงชุดใหม่มาสักเลกตามหัวเมืองลาวเหล่านี้ เพื่อทดแทนข้าหลวงชุดเดิมที่ล้มหายตายจากไปเนื่องจากสงคราม ดังนี้

“...ให้เจ้าพระยาบดินทรเดชา ออกไปทำบัญชีเขมรป่าดง เมืองขุขันธ์ เมืองสุรินทร์ เมืองสังขะ เมืองศรีสะเกษ เมืองเดชอุดม สุวรรณภูมิ เมืองนครจำปาศักดิ์ เมืองอุบล เมือง เมืองยโสธร เมืองศรีธันดร เมืองเชียงแตง เมืองแสนปาง เมืองอัตปือ รวม 13 เมือง ให้พระมหาเทพ (ป้อม) ซึ่งเป็นพระยามหาอำมาตย์ชำระตัวเลข เมือง นครพนม บ้านท่าบ่อ เมืองสกลนคร เมืองไชยบุรี เมืองกาฬสินธุ์ เมืองร้อยเอ็ด เมืองมุกดาหาร เมืองเขมรรัฐ เมืองคงเจียม เมืองสะเมียม เมืองสารวัน เมืองทองใหญ่ รวม 12 เมือง ให้พระพิเรนทรเทพ ชำระเลขเมืองหนองคาย เมืองหนองหาร เมืองขอนแก่น เมืองชนบท เมืองภูเวียง เมืองปากเหือง รวม 6 เมือง...” (ไพฑูริย์ มิกุล. 2515 : 26 - 27)

อุปฮาด (ภู) ครองเมืองสุวรรณภูมิจนถึง พ.ศ.2395 จึงได้ถึงแก่กรรม จากนั้นทางกรุงเทพมหานคร ฯ จึงตั้งท้าวสารบุตรท้าวโอะ เป็นเจ้าเมืองสุวรรณภูมิเมื่อ พ.ศ.2396 แต่ได้ถึงแก่กรรมใน พ.ศ. 2397 จากนั้นสยามไม่ได้แต่งตั้งเจ้าเมืองสุวรรณภูมิจนถึง พ.ศ. 2401 จึงตั้งท้าวเลนบุตรท้าวอ่อนอดีตเจ้าเมืองผู้ถูกจองจำ เป็นเจ้าเมืองสุวรรณภูมิ และเลื่อนราชวงศ์เป็นอุปฮาด เลื่อนราชบุตรเป็นราชวงศ์ ตั้งท้าวคำสิงเป็นราชบุตร รักษาราชการเมืองสุวรรณภูมิ (ปฐม คเนจร. 2545 : 333 - 335)

สยามยังคงให้ความสำคัญต่อส่วย และจำนวนตัวเลขเป็นลำดับต้น ๆ ใน พ.ศ. 2402 จึงมีการส่งข้าหลวงมาทำบัญชีสักเลกอีกครั้งที่เมืองยโสธร ดังความว่า

“...จุลศักราช 1221 ปี มะแม เอกศก โปรตเกล้า ๆ ให้เจ้าพระยายมราช (แก้ว) แต่ครั้งยังเป็น เจ้า พระยากำแหงสงครามเจ้าเมืองนครราชสีมา เป็นข้าหลวงแม่กองสัก ตั้งกองสักเลขหัวเมือง ตะวันออก อยู่ ณ เมืองยโสธร บรรดาเลขในมณฑลอีสาน ได้สักหมายหมู่ไว้ ณ ครั้งนั้นเป็นอันมาก..” (ปฐม คเนจร. 2545 : 336)

การสักเลขครั้งนี้ เป็นการนับจำนวนคนเพื่อคำนวณจำนวนส่วย โดยคนที่ถูกนับ ลงบัญชีแล้วจะถูกสักหมายเลขไว้บริเวณข้อมือเรียกว่าสักข้อมือดำ ซึ่งคำว่าเลขคือนามธรรมแทนตัว คน เป็นสิ่งที่เจ้าเมืองต่าง ๆ มุ่งสร้างผลงานให้เป็นที่เอ็นดูรักใคร่ของสยามเพื่อที่เจ้าเมืองเหล่านั้นจะได้ มีความมั่นคงทางการเมืองในพื้นที่ปกครองของตน และเพื่อสร้างผลงานนี้เจ้าเมืองต่าง ๆ จึงแก่งแย่ง สักพาตัวผู้คน เหตุนี้จึงนำสู่ข้อพิพาทเรื่องเขตการปกครอง ดังความในพงศาวดารร้อยเอ็ดที่บันทึก เรื่องราวการสักเลขที่แสนสับสนทับซ้อนในครั้งนั้นว่า

“...ต่อมาได้อีกปีเศษ พระขัติยวงษา ผู้ว่าราชการเมืองมีบอกแต่งให้อุปลาท (ฟู) กับราชวงศ์ (สาร) ท้าวเพี้ยกรมการเจ้าหมวดนายกอง คุณตัวเลขไปสักข้อมือดำ ต่อเจ้าคุณพระยากำแหงสงคราม แม่กองสักเลขซึ่งตั้งสักเลขอยู่ ณ เมืองยโสธร ครั้งนั้นจำนวนเลขเมืองร้อยเอ็ด คงได้สักเป็น 14,494 คน เพราะยังไม่ได้แบ่งปันเขตแดนแก่กันและกัน เลขผู้ใดอยู่เขตแขวงเมืองใด ก็นำตัวมาสักตามสบาย ใจ ครั้นพระยากำแหงสงครามแม่กองสัก กลับจากยโสธรลงไปกรุงเทพฯ ๆ แล้วอุปลาท (ฟู) ถึงแก่กรรม ...” (เหล่า ณ ร้อยเอ็ด. 2563 : 85)

นอกจากการนำคนไปเป็นเลขแล้ว พวกเจ้าเมืองยังต้องนำทรัพยากรในเมืองไป สร้างความโปรดปรานแก่สยาม เช่น การแสวงหาช้างเผือกเพื่อถวายให้แก่พระเจ้าแผ่นดินสยาม ซึ่งใน การนำช้างลงไปถวายนี้ทำให้ได้รับรางวัลถึงครั้งละห้าช้าง ในระหว่าง พ.ศ.2402 – 2415 เมืองสุวรรณ ภูมิถวายช้างเผือกถึง 4 เชือก ซึ่งการนำช้างไปถวายกรุงเทพมหานคร ๆ แต่ละครั้งมีคณะผู้นำเป็นเจ้า เมือง และอุปลาท ท้าวเพี้ยกรมการเมืองสุวรรณภูมิ ซึ่งล้วนเป็นคนสำคัญของเมือง ทั้งมีผู้ติดตามอีก จำนวนมากจนน่าสนใจว่าการจัดการกิจการบ้านเมืองเป็นไปอย่างไร ด้วยเหตุนี้ การจัดหาช้างไปถวาย จึงเป็นไปเพื่อเพิ่มพูนยศศักดิ์ทรัพย์สิน และหน้าตาของชนชั้นปกครองของเมือง ดังความว่า

“...จุลศักราช 1221 ปีมะแม เอกศก คนใช้ของพระรัตนวงษาเจ้าเมืองสุวรรณภูมิไปแทรก โพนได้ช้างพลายเผือกหนึ่งช้าง สูงสี่ศอก จึงบอกไปกราบเรียนเจ้าพระยากำแหงสงครามส่งบอกลงมา ณ กรุงเทพฯ ๆ มีตราพระราชสีห์โปรดเกล้า ๆ ให้ส่งช้างพลายเผือกนั้นลงมา ณ กรุงเทพฯ ๆ พระ รัตนวงษาเจ้าเมือง แลอุปลาท ท้าวเพี้ยกรมการเมืองสุวรรณภูมิ จึงได้นำช้างสำคัญมา เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ณ กรุงเทพฯ ๆ โปรดเกล้า ๆ ให้มีการสมโภช ขึ้นระวางขนานนามช้างพลาย เผือกนั้นว่า พระมหาศรีเสวตรวิมลวรรณ ตั้งหม่อช้างให้เป็นขุนประสภารเสวตร ตั้งควาญเป็นหมื่น วิเศษนักราช แลโปรดเกล้า ๆ พระราชทานเงินแก่พระรัตนวงษาเจ้าเมืองสุวรรณภูมิห้าช้าง ให้ขุน

ประสพสารเสวตรหมอห้าซ้ง แหวนทองคำสามล่ำรับ ให้หมื่นวิเศษนักราชควาญสามซ้ง แหวนทองคำสองล่ำรับ กับตราภูมิคุ้มห้าม แลเสื้อผ้าตามสมควร

ลุลเกล้าฯ 1223 ประกาศตริคก คนใช้พระรัตนวงษาเจ้าเมืองสุวรรณภูมิคล้องได้ช้างเผือกอิกข้างหนึ่ง นำมาถวาย ณ กรุงเทพ ฯ โปรดเกล้าฯ ให้มีการสมโภชตามธรรมเนียม พระราชทานนามช้างล่ำคัญนั้นว่า พระเสวตรสุวรรณภาพรรณ ตั้งหมอเป็นขุนสุวรรณเสวตร ตั้งควาญเป็นหมื่นวิเศษกำราบ พระราชทานเงินแลเสื้อผ้าให้หมอควาญตามธรรมเนียม กับพระราชทานเงินให้พระรัตนวงษาห้าซ้ง แลทั้งเพิ่มเติมเครื่องยศให้ด้วย... (ปฐม คเนจร. 2545 : 336 - 349)

การดูแลความสงบเรียบร้อยของบ้านเมืองเป็นภาระกตตันอีกประการหนึ่ง เนื่องจากเมืองสุวรรณภูมิมิโจรผู้ร้ายเป็นจำนวนมากเช่น ใน พ.ศ. 2408 เกิดการปล้นฆ่าพ่อค้าชาวจีนซื้อเงินหอยในพื้นที่ทับซ้อนระหว่างเมืองอุบลราชธานี และเมืองสุวรรณภูมิ แต่เมืองสุวรรณภูมิไม่ยอมรับคำร้องเรียนจากญาติของเงินหอย จนเจ้าเมืองนครราชสีมาที่ควบคุมดูแลหัวเมืองอีสานให้เมืองที่รับดำเนินการเรื่องนี้ได้พื้นที่เกิดคดีความนั้นไป แต่หลังจากนั้นเมืองสุวรรณภูมิกลับร้องเรียนกล่าวโทษว่าเมืองอุบลราชธานีรุกล้ำเขตปกครองของตน จนมีการตัดสินแบ่งเขตแดนให้เป็นสิทธิ์ของเมืองอุบลราชธานี (ปฐม คเนจร. 2545 : 340 - 341)

ดูเหมือนว่าการแย่งชิงอำนาจในหมู่เครือญาติผู้ครองเมืองจะเป็นปัญหาที่ไม่จบสิ้น และเกิดขึ้นอีกครั้งเมื่อ พ.ศ.2410 ท้าวเลนเจ้าเมืองสุวรรณภูมิถึงแก่กรรม ใน พ.ศ.2411 ท้าวอุปฮาด (คำผาย) และท้าวเหง้าราชวงษ์ ต่างลงมากรุงเทพมหานคร ฯ เพื่อขอเป็นเจ้าเมืองสุวรรณภูมิซึ่งทางกรุงเทพมหานคร ฯ ตัดสินให้ท้าวอุปฮาด (คำผาย) เป็นพระรัตนวงษาเจ้าเมืองสุวรรณภูมิ และให้ราชวงษ์เลื่อนขึ้นเป็นอุปฮาด จึงเกิดความขัดแย้งจนเป็นเหตุให้อุปฮาด (เหง้า) แยกไปตั้งเมืองเกษตรวิสัยดังจะกล่าวถึงต่อไป (ปฐม คเนจร. 2545 : 343)

ดูเหมือนว่าสยามให้ความสำคัญต่อปัญหาเรื่องจำนวนคน และจำนวนส่วยจากการปกปิดของบรรดาผู้ปกครองเมือง จึงมีความพยายามเปลี่ยนวิธีการทำบัญชีผู้คนหลายแบบ จากเดิมที่เดียวเป็นรายงานจำนวนคนจากคณะอายุ 4 มาเป็นการส่งข้าหลวงกองสักมาสักเลกตามหัวเมือง ซึ่งวิธีนี้ยกเลิกลงไป ใน พ.ศ.2415 เนื่องจากความสับสนแย่งชิงตัวเลขของแต่ละเมือง และการตั้งกองสักทำได้เพียงบางเมืองเท่านั้นไปสามารถไปทั่วถึงทุกเมืองได้

ความพยายามหาวิธีการที่จะรู้จำนวนคนให้ชัดเจนใกล้เคียงความเป็นจริงของสยาม ส่งผลเมื่อ พ.ศ.2415 เกิดนโยบายให้ไพร่ในหัวเมืองตะวันออกสามารถโยกย้ายถิ่นที่อยู่ และย้ายสังกัดกรมการเมืองได้ตามใจ โดยให้จัดทำบัญชีสำมะโนครัวส่งแทน (ปฐม คเนจร. 2545 : 350 - 351)

นโยบายนี้เท่ากับลดทอนอำนาจของกลุ่มเจ้าเมือง และก่อเกิดการเปิดโปงการปิดบังตัวคนระหว่างผู้ปกครองเมือง ซึ่งเท่ากับเปิดโอกาสให้กรุงเทพมหานคร ฯ มีข้อมูลของท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น เพื่อให้สามารถจัดการกับท้องถิ่นได้สะดวกยิ่งขึ้น แต่นโยบายนี้ยังทำให้เมืองสุวรรณภูมิเกิด

ความขัดแย้งระหว่างเจ้าเมือง (คำผาย) กับอุปฮาด (เหง้า) ในการแย่งชิงผู้คนจนอุปฮาดได้แยกกำลังคนไปสร้างเมืองเกษตรวิสัยใน พ.ศ.2415 ครั้งนั้นท้าวเพี้ยตัวเลขในท้องแขวงเมืองสุวรรณภูมิ ได้พากันไปสมัครขึ้นกับเมืองเกษตรวิสัยจำนวนราว 4,800 คน (ปฐม คเนจร. 2545 : 350 - 351)

การแย่งชิงอำนาจ และผลประโยชน์ในเมืองสุวรรณภูมิทวีความรุนแรงมากขึ้น เนื่องจากนโยบายให้ไพร่สังกัดมูลนายได้ตามใจประสงค์ หลังท้าวคำผายเจ้าเมืองสุวรรณภูมิเสียชีวิตใน พ.ศ. 2415 เกิดความขัดแย้งระหว่างอาทิกับหลาน คล้ายความขัดแย้งระหว่างท้าวทนต์กับท้าวเชียง เมื่อราชวงศ์ (คำสิง) น้องท้าวคำผายเจ้าเมืองสุวรรณภูมิคนเก่า กับหลวงรัตนวงษา (บุญตา) ผู้เป็นลูกของท้าวคำผายต่างแย่งชิงตำแหน่งเจ้าเมืองสุวรรณภูมิ ใน พ.ศ. 2420 (ปฐม คเนจร. 2545 : 355 - 356) ที่สุดแล้วสยามจึงตัดสินใจให้ราชวงศ์ (คำสิง) เป็นพระรัตนวงษาเจ้าเมืองสุวรรณภูมิ และให้ตั้งบ้านโป่งแขวงเมืองสุวรรณภูมิ เป็นเมืองพนมไพรแดนมฤค ให้หลวงรัตนวงษา (บุญตา) เป็นพระดำรงฤทธิไกรเจ้าเมืองส่งผลให้เมืองสุวรรณภูมิถูกแบ่งเขตแดน และผู้คนอีกครั้งหนึ่ง

เมื่อเวลาพระรัตนวงษา (คำสิง) เจ้าเมืองสุวรรณภูมิ ยังอยู่ที่กรุงเทพมหานคร ฯ ได้ร้องเรียนเรื่องเมืองเกษตรวิสัยไม่ตั้งเมืองที่บ้านดอนเสาโรง แต่ไปตั้งที่บ้านกู่กระโดนแทน ซึ่งทางกรุงเทพมหานคร ฯ ชี้ว่าเมืองสุวรรณภูมิเองไม่ใส่ใจบอกกล่าวตั้งแต่แรกปล่อยให้เนิ่นนานนับ 10 ปี หากเพิกถอนให้ย้ายจะเกิดปัญหาเดือดร้อนขึ้น(ปฐม คเนจร. 2545 : 356)

เนื่องจากพื้นที่ และผู้คนเป็นบ่อเกิดแห่งผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ เมืองสุวรรณภูมิจึงมีความพยายามตั้งเมืองในกำกับของตน โดยใน พ.ศ. 2422 ได้มีการขอตั้งบ้านเมืองเสียเป็นเมืองพยัคฆภูมิพิสัย แต่เมื่อได้รับอนุญาตแล้วกลับไปตั้งที่บ้านนาข่า (ปฐม คเนจร. 2545 : 359 - 360)

ต่อมาใน พ.ศ. 2425 เมืองสุวรรณภูมิได้ขอยกบ้านเมืองหงส์เป็นเมืองจตุรพักตรพิมาน โดยยกหลวงพรหมพิทักษ์ (พรหม) เป็นพระธาดาอำนวยเดชเจ้าเมือง ขึ้นเมืองสุวรรณภูมิ แต่พระธาดาอำนวยเดชได้อพยพครอบครัวไปตั้งที่ว่าการเมืองอยู่ที่บ้านเปลือยหัวช้าง ไม่ได้ตั้งที่บ้านเมืองหงส์ดังที่ขอ (ปฐม คเนจร. 2545 : 368)

อย่างไรก็ดี ใ้ว่าจะมีเพียงเมืองสุวรรณภูมิที่มีนโยบายในการตั้งเมืองบริวาร เนื่องจากหัวเมืองลาวอื่น ๆ ก็มีนโยบายการตั้งเมืองบริวารเช่นกัน ดังใน พ.ศ.2432 กรมการเมืองสุวรรณภูมิร้องเรียนการตั้งเมืองของเมืองมหาสารคามเมืองสุรินทร์ เมืองศรีสะเกษ ว่าล่งล้ำเขตแดนของเมืองสุวรรณภูมิ ซึ่งในที่สุดแล้วการร้องเรียนนั้นไม่เป็นผลแต่อย่างใด ดังนี้

“...ฝ่ายอุปฮาดผู้รักษาเมืองแลกรมการเมืองสุวรรณภูมิมีบอกกล่าวโทษเจ้าเมืองมหาสารคามเมืองสุรินทร์เมืองศรีสะเกษ ว่าแย่งชิงเขตต์แขวงเมืองสุวรรณภูมิไปขอตั้งเปนเมืองขึ้นคือ เมืองมหาสารคามขอบ้านนาเลาเปน เมืองวาปีประทุม เมืองสุรินทร์ขอบ้านทัพค้ายเปนเมืองชุมพลบุรี เมืองศรีสะเกษขอบ้านโนนหินกองเปนเมืองราชสีสไล โปรดเกล้าฯ ให้ข้าหลวงนครจำปาศักดิ์แลเมืองอุบลได้

สวนรื้อถอนไม่ไหวเพราะได้โปรดเกล้าฯ ให้ตั้งเปนมืองขึ้นของเมืองทั้งสามมาหลายปีแล้ว ตกลงคองเปนไปตามเดิม..” (เลียง เจริญศิริ. 2563 : 113 – 114)

8) ความอ่อนแอในประเพณีอันเข้มแข็ง

ระบบอาญา 4 คือความอ่อนแอในประเพณีการปกครองอันเข้มแข็ง ระบบการปกครองเช่นนี้ส่งผลต่อการเมืองเศรษฐกิจ และสังคมของเมืองสุวรรณภูมิเป็นอย่างยิ่ง จากนั้นไปผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ปัญหาจากระบบอาญา 4 ดังนี้

ปัญหาในทางการเมือง ระบบอาญา 4 เป็นการพึ่งพิงอำนาจจากภายนอกในการแต่งตั้งคณะผู้นำสูงสุดในเมือง แล้วใช้อำนาจนั้นกำกับควบคุมผู้คนภายใน ด้วยเหตุนี้การปกครองบ้านเมืองจึงไร้ซึ่งเสถียรภาพ เนื่องจากผู้ปกครองต่างต้องแข่งขันกันเอาใจเมืองใหญ่เพื่ออำนาจของตน และสิ่งที่จะทำให้เจ้าเมืองใหญ่พึงพอใจย่อมเกิดจากผลประโยชน์อันเนื่องมาจากการชู้ตริตส่วยจากผู้อ่อนแอ

ระบบอาญา 4 ถูกออกแบบไว้เพื่อให้เมืองเล็กไม่อาจเป็นหนึ่งเดียวได้โดยง่าย เนื่องจากมีการกระจายอำนาจแบ่งคนเป็น 4 กอง คือกองเจ้าเมือง กองอุปฮาด กองราชวงศ์ กองราชบุตร ซึ่งตำแหน่งในอาญา 4 ไม่ได้แต่งตั้งกันเองภายในเมือง หากได้รับการแต่งตั้งจากมหาอำนาจภายนอก จึงอาจแต่งตั้งกลุ่มคนที่มีความขัดแย้งกันเป็นทุนเดิมเข้าคานอำนาจในคณะอาญา 4 ด้วยเหตุนี้ ระบบดังกล่าวจึงส่งเสริมให้เกิดการแย่งชิงอำนาจในหมู่คณะผู้ปกครองเมือง ดังได้ปรากฏในประวัติศาสตร์เมืองสุวรรณภูมิมาโดยตลอด

ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ เนื่องจากระบบอาญา 4 ไม่ส่งเสริมให้เกิดการผลิตในหมู่ผู้คนธรรมดาทั่วไป และยังไม่ส่งเสริมการค้าขายแลกเปลี่ยน โดยการเก็บส่วยจากการผลิตทุกด้านที่เรียกว่าซั๊กเอา และยังมี การเก็บส่วยสิ่งของอีก ส่งผลให้ชาวบ้านชาวเมืองรับภาระส่วยมากจนไม่คุ้มค่า ในประวัติศาสตร์เศรษฐกิจของสุวรรณภูมิจึงเป็นการผลิตที่ไม่เต็มเม็ดเต็มหน่วย มีการทิ้งร้างปัจจัยการผลิตแบบต่าง ๆ ซึ่งทางผู้ปกครองต้องยืดระยะเวลากรรมสิทธิ์เช่นการวรรณฯ ซึ่งเป็นการทิ้งที่นาไว้โดยไม่ทำติดต่อกันได้ถึง 7 ปี นับเป็นเวลาที่เนิ่นนานมาก เมื่อเทียบกับระยะเวลาวรรณฯของเมืองอื่น เช่นเมืองร้อยเอ็ดที่ให้ระยะเวลาวรรณฯเพียง 3 ปีเท่านั้น แสดงให้เห็นถึงอุปสงค์ในการใช้ที่ดินมากกว่า

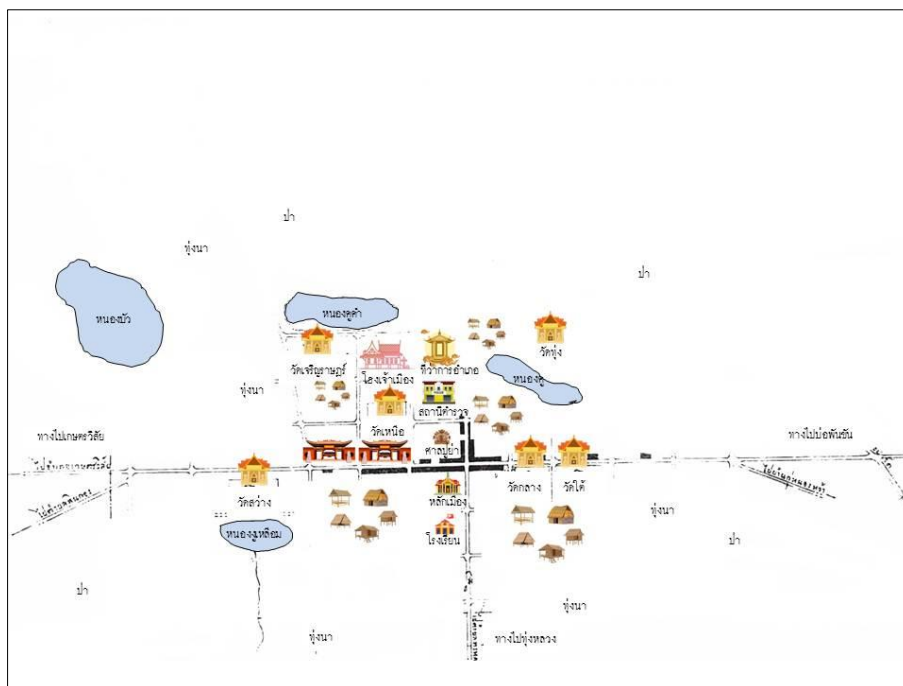
สำหรับการค้าขายแลกเปลี่ยนนั้น ประกอบด้วยปัญหาจากการขาดแคลนสื่อกลางคือเงินที่มีมาตรฐาน จนชาวบ้านต้องลักลอบทำเงินลาดใช้เพื่อเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนเอง เพราะการแลกเปลี่ยนด้วยสินค้าต่อสินค้าย่อมมีปัญหาเมื่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่ต้องการสินค้าของอีกฝ่ายหนึ่ง ด้วยเหตุนี้เงินจึงมีความจำเป็นเพราะเป็นที่ต้องการของทุกฝ่าย ด้วยเหตุนี้การขาดแคลนเงินนี้ย่อมส่งผลเสียต่อการพัฒนาเศรษฐกิจให้เจริญก้าวหน้าหลายด้าน เช่น การไม่สามารถส่งสมทุนในรูปแบบของเงินตรา และไม่เอื้อต่อการลงทุนในการผลิตเพื่อค้าขาย

ทัศนคติของการปกครองแบบลัทธิชาตินิยม กลับปรับตัวไม่ทันต่อความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจในเวลานั้นที่เชื่อมโยงสุวรรณภูมิเข้าสู่โลกาภิวัตน์ ที่การผลิต การค้า และการบริโภค ไม่ได้ดำเนินไปโดยโดดเดี่ยว หากแต่ดำเนินไปเป็นหนึ่งเดียวโลก เช่น การเสพผืน หรือการประดับอัญมณี ที่เป็นสินค้าต่างถิ่นที่ไกลเกินกว่าโลกล้านช้างลุ่มแม่น้ำโขง สิ่งเหล่านี้จำเป็น และเหมาะสมต่อการใช้จ่ายตราในการแลกเปลี่ยน เพราะสำหรับพ่อค้าต่างถิ่น เช่นชาวกุลานัน น่าจะได้รับบทเรียนว่าการบรรทุกลูกของมากเกินไปย่อมนำมาสู่หายนะในที่สุด แต่ในขณะที่โลกเปลี่ยนไปเช่นนั้น คง 14 ยังพร่ำสอนว่า อย่าโลภตาสา่ย อย่าจ่ายเงินแดง อย่าแบ่งเงินคว้าง ซึ่งแสดงถึงโลกทัศน์ที่ไม่สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงของโลก และเป็นคำตอบหนึ่งถึงความล้มเหลวของเศรษฐกิจของเมืองจนไม่มีแม้กระทั่งตลาดเพื่อค้าขายแลกเปลี่ยน (สรวง บุญเจิม. 2554 : 562 - 575)

ปัญหาทางสังคม ระบบอาญา 4 เป็นระบบที่ทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างผู้ปกครองกับผู้ใต้ปกครอง เพราะผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของฝ่ายหนึ่งย่อมแลกด้วยการเสียผลประโยชน์ของอีกฝ่ายหนึ่งเสมอ และแม้องค์กรศาสนาจะพยายามให้เกิดจิตสำนึกที่กลับด้านว่าผู้ปกครองคือผู้มีบุญคุณต่อผู้ใต้ปกครองมากเพียงใด แต่ปรากฏการต่อสู้ต่อรอง และต่อต้านของผู้ถูกกดขี่เสมอ ด้วยเหตุนี้จึงเกิดกฎหมาย และกระบวนการยุติธรรมที่เอื้อต่อการผดุงรักษาอำนาจของผู้ปกครองเป็นสำคัญ

อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า แม้ระบบการปกครองแบบลัทธิชาตินิยมจะส่งผลให้การเมือง เศรษฐกิจ และสังคมเมืองสุวรรณภูมิอ่อนแอเพียงใด ทว่าตัวระบบอาญา 4 เองกลับมีความเข้มแข็งและดำรงอยู่ได้เกือบ 200 ปี ไม่เคยมีเจ้าเมืองคนใดคิดที่จะเอาชนะเหนือระบบนี้ให้ได้ แม้ระบบเช่นนี้จะทำให้พวกเขาประสบกับปัญหาความกดดันรอบด้าน ส่วนชาวเมืองคนธรรมดาต่างอาศัยช่องว่างของระบบเป็นหลักมากกว่าที่จะต่อสู้กับการทุจริตโดยตรงไปตรงมา ซึ่งเปรียบเหมือนช่องว่างที่พอให้ผู้ใต้ปกครองได้หายใจ และรักษาระบบให้ดำเนินไปภายใต้ความไร้ประสิทธิภาพนั่นเอง อย่างไรก็ตาม ระบบอาญา 4 ได้ถึงกาลสิ้นสุดลง หลังปฏิรูปการเมืองการปกครองในสมัยรัชกาลที่ 5 ราว พ.ศ.2442 ซึ่งส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงต่อเมืองสุวรรณภูมิในหลายด้าน ดังจะกล่าวถึงในหัวข้อต่อไป

พูน บุญเกิด ชิว

ภาพประกอบ 11 เมืองสุพรรณภูมิ พ.ศ.2442 - 2479 ยุคการเปลี่ยนแปลงการปกครองในระบบ
 เทศาภิบาลและการขยายตัวเมืองที่เกิดจากการศึกษา
 ที่มา : สุวิทย์ ศรีนิล, ผู้ให้สัมภาษณ์, 11 กรกฎาคม 2564

4.1.1.3 ช่วงที่ 3 พ.ศ.2442 - 2479 ยุคการเปลี่ยนแปลงการปกครองในระบบ
 เทศาภิบาลและการขยายตัวเมืองที่เกิดจากการศึกษา

พัฒนาการช่วงที่ 3 พ.ศ.2442 - 2479 ยุคการเปลี่ยนแปลงการปกครองในระบบ
 เทศาภิบาลและการขยายตัวเมืองที่เกิดจากการศึกษาของเมืองสุพรรณภูมิคือผลจากการปฏิรูปการ
 ปกครองของสยาม พ.ศ.2440 อันเป็นการเปลี่ยนแปลงการปกครองหัวเมืองลาวจากรูปแบบจักรวรรดิ
 หรือที่เรียกว่ารัฐราชาธิราช (Empire) ไปสู่รูปแบบราชอาณาจักร หรือพระราชอาณาเขต (Kingdom)
 ซึ่งมีการริเริ่มมาตั้งแต่ราว พ.ศ.2430 แต่ปรากฏผลต่อสุพรรณภูมิอย่างชัดเจนในราว พ.ศ.2440 เป็น
 ต้นมา (ดำรงราชานุภาพ. 2560 : 255)

สาเหตุของการปฏิรูปการปกครองของสยามเกิดจากการขยายอิทธิพลของ
 ฝรั่งเศสเข้ามาในลุ่มแม่น้ำโขง ซึ่งทางราชสำนักสยามได้พยายามปฏิรูปการปกครองภายในก่อน โดยริ
 เริ่มจัดตั้งกรมกระทรวงต่าง ๆ และจากนั้นจึงจัดราชการหัวเมืองชั้นนอก เช่น ในราว พ.ศ.2434 ได้
 รวมหัวเมืองลาวฝ่ายตะวันออก และหัวเมืองลาวฝ่ายตะวันออกเฉียงเหนือเข้าไว้ด้วยกันเรียกว่ามณฑล

ลาวกาว โดยมีพระเจ้าน้องยาเธอกรมหลวงพิชิตปรีชากรเป็นข้าหลวงใหญ่ประจำอยู่ที่เมืองจำปาศักดิ์ (ไพฑูรย์ มิกุล. 2515 : 35 - 39)

การจัดราชการมณฑลลาวกาวนี้ ได้เริ่มมีการกำหนดหัวเมืองใหญ่ของมณฑลนี้ไว้ 7 เมืองคือ เมืองอุบลราชธานี นครจำปาศักดิ์ เมืองศรีสะเกษ เมืองสุรินทร์ เมืองร้อยเอ็ด เมืองมหาสารคาม และเมืองกาฬสินธุ์ โดยมีที่บัญชาการมณฑลอยู่ที่เมืองอุบลราชธานี ซึ่งการกำหนดหัวเมืองใหญ่นี้เกิดจากความเหมาะสมด้านยุทธศาสตร์เพื่อเป็นกำลังเมื่อมีการเผชิญหน้ากับฝรั่งเศสเป็นสำคัญ (เติม วิชาคย์พจนกิจ. 2546 : 300 - 396)

อย่างไรก็ดี เมื่อถึง พ.ศ.2436 สยามเสียดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงแก่ฝรั่งเศส จึงมีการเปลี่ยนข้าหลวงใหญ่จากพระเจ้าน้องยาเธอกรมหลวงพิชิตปรีชากรเป็นพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหลวงสรรพสิทธิประสงค์ จนถึง พ.ศ.2440 สยามจึงมีพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองท้องที่รัตนโกสินทร์ศก 116 ซึ่งมีการเปลี่ยนลักษณะการปกครองท้องที่ใหม่แบ่งเป็น มณฑล จังหวัด (เมือง) อำเภอ ตำบล หมู่บ้าน (เติม วิชาคย์พจนกิจ. 2546 : 353)

เมื่อ พ.ศ.2442 เกิดเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครองท้องที่ใหม่ โดยยกเลิกตำแหน่งอาญา 4 เป็นตำแหน่งข้าราชการแบบสยามเพื่อให้กลายเป็นพระราชอาณาเขตเดียวกันโดยสมบูรณ์เรียกว่ามณฑลเทศาภิบาล โดยเจ้าเมือง เรียกว่า ผู้ว่าราชการเมือง อุปฮาด เรียกว่าปลัดเมืองราชวงศ์ เรียกว่า ยกกระบัตรเมือง และราชบุตรเรียกว่าผู้ช่วยราชการเมือง และเปลี่ยนชื่อมณฑลตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นมณฑลอีสานในปีต่อมา (ไพฑูรย์ มิกุล. 2515 : 110 - 111)

ผลกระทบจากการปกครองแบบมณฑลเทศาภิบาลส่งผลให้เมืองสุวรรณภูมิกลายเป็นหัวเมืองในกำกับของบริเวณร้อยเอ็ด ประกอบด้วย เมืองร้อยเอ็ด เมืองสุวรรณภูมิ เมืองมหาสารคาม เมืองกมลาไสย และเมืองกาฬสินธุ์ ส่งผลให้เกิดการพัฒนาในหัวเมืองศูนย์กลางเป็นหลัก เช่น การตั้งสถานที่ราชการของมณฑล หรือโรงเรียนสอนภาษาไทยเพื่อฝึกหัดข้าราชการ ตลอดจนการจัดตั้งสถานีตำรวจเพื่อปราบปรามโจรผู้ร้าย เป็นต้น (ไพฑูรย์ มิกุล. 2515 : 140 - 153)

อย่างไรก็ดี แม้เมืองสุวรรณภูมิมีฐานะเป็นเพียงเมืองรองในกำกับของเมืองร้อยเอ็ด แต่ยังได้รับานิสงส์จากการจัดตั้งสถานที่ราชการพื้นฐานตามแบบแผนราชการสมัยใหม่ในสุวรรณภูมิ โดยสถานที่ราชการแห่งแรก ๆ คือที่ว่าการข้าหลวงเทศาภิบาล ก่อสร้างขึ้นในราว พ.ศ. 2445 ในบริเวณที่เป็นธนาคารออมสินในปัจจุบัน (นรินทร์ ถนัดคำ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 6 พฤศจิกายน 2564)

สถานีตำรวจภูธร ก่อตั้งในราว พ.ศ.2445 อยู่หลังที่ว่าการข้าหลวงเทศาภิบาล อันเป็นเขตศูนย์กลางของเมืองในขณะนั้น การมีสถานีตำรวจขึ้นในเมืองสุวรรณภูมิส่งผลให้เกิดมีความมั่นคงปลอดภัยภายในเมืองมากยิ่งขึ้น และนำไปสู่การเกิดย่านการค้าของชาวจีนขึ้นในเมืองสุวรรณภูมิเรียกว่าย่านตลาดเก่าในราว พ.ศ.2450 เป็นอย่างน้อย

ชุมชนเมืองสุวรรณภูมิจึงขยายจากบริเวณถนนประดิษฐ์ยุทธการ มาที่บริเวณตลาดสด ธนาคารออมสิน และธนาคารกรุงไทย จึงกลายเป็นย่านการค้าสำคัญของอำเภอสุวรรณภูมิ (สะอาด ชันอาษา, ผู้ให้สัมภาษณ์, 6 พฤศจิกายน 2564)

เมื่อเมืองมีผู้คนมากขึ้น เจ้าเมืองจึงได้เคลื่อนย้ายโหงไปทางตอนเหนือใกล้วัดเจริญราษฎร์ บ้านเรือนผู้คนจึงเคลื่อนย้ายตามโหงเจ้าเมือง กลายเป็นชุมชนแห่งใหม่แทนที่ที่นาเดิม บริเวณที่ซึ่งเป็นโหงเจ้าเมืองเดิม กลายเป็นย่านการค้า และตลาดสด รวมถึงบริเวณที่เป็นศาลเจ้าปู่ย่า และศาลหลักเมือง ด้านตะวันออกเฉียงเหนือของย่านการค้านี้มีศาลารัฐบาลอันเป็นที่ทำการของผู้ว่าราชการเมือง และเปลี่ยนมาเป็นที่ทำการของนายอำเภอเมื่อปฏิรูประบบราชการ (สุวิทย์ ศรีนิล, ผู้ให้สัมภาษณ์, 11 กรกฎาคม 2564)

ที่ว่าการอำเภอสุวรรณภูมิ สร้างขึ้นในราว พ.ศ.2463 – 2473 ในสมัยหลวงประศาสน์โสภณ นายอำเภอคนที่ 4 โดยพื้นที่ก่อสร้างอยู่บริเวณตลาดสดสุขาภิบาลอำเภอสุวรรณภูมิ อันเป็นบริเวณธนาคารออมสินสาขาสวรรณภูมิในปัจจุบัน จนถึง พ.ศ.2487 ในสมัยร้อยโทถวิล ศรีลังกูร เป็นนายอำเภอ ได้ย้ายที่ทำการอำเภอไปก่อสร้างใหม่บริเวณต่งปาก่ออันเป็นที่ทำการในปัจจุบัน จึงเกิดการเคลื่อนย้ายของชุมชนขยายไปทางตอนเหนือตามสถานที่ราชการที่ย้ายไปยังต่งปาก่อ (กาญจนพงษ์ เพ็ญทองดี, ผู้ให้สัมภาษณ์, 6 พฤศจิกายน 2564)

การมีสถานที่ราชการทำให้การรู้ภาษาไทยกลายเป็นเรื่องสำคัญ จึงมีการสอนภาษาไทยภายในวัดกลางตั้งแต่วราว พ.ศ.2443 เป็นอย่างน้อย (ประศาสตร์ อุ่นใจ, 2548 : 93)

โรงเรียนประชาบาลแห่งแรกของสุวรรณภูมิ คือโรงเรียนบ้านสุวรรณภูมิ ตั้งเมื่อ พ.ศ.2454 อาศัยศาลาวัดเหนือเป็นสถานศึกษา เปิดทำการสอนตั้งแต่ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 จนเมื่อ พ.ศ. 2456 ได้ยกฐานะขึ้นเป็นโรงเรียนรัฐบาลชื่อ โรงเรียนสุวรรณภูมิพิทยไพศาล จนถึง พ.ศ. 2497 เปลี่ยนชื่อเป็นโรงเรียนบ้านสุวรรณภูมิ และ พ.ศ. 2539 ได้เปลี่ยนชื่อโรงเรียนจากโรงเรียนบ้านสุวรรณภูมิ เป็นโรงเรียนเมืองสุวรรณภูมิ (สุวิทย์ ศรีนิล, ผู้ให้สัมภาษณ์, 11 กรกฎาคม 2564)

โรงเรียนแห่งนี้ได้รับฐานะเป็นโรงเรียนประชาบาล เมื่อ พ.ศ. 2465 จนถึง พ.ศ. 2474 จึงย้ายไปอยู่ทางตอนใต้ถัดจากศาลหลักเมือง และได้ก่อสร้างอาคารเรียนขึ้นหนึ่งหลัง คืออาคาร 1 หลังปัจจุบัน และยุบโรงเรียนประชาบาล 3 โรงเรียน คือ โรงเรียนวัดเหนือ (โรงเรียนสุวรรณภูมิ) โรงเรียนวัดกลาง และโรงเรียนวัดเจริญราษฎร์ (วัดท่าแขก) รวมเป็นโรงเรียนเดียวกันชื่อโรงเรียนประชาบาลตำบลสระคู 1 (สุวิทย์ ศรีนิล, อ้างแล้ว)

การมีสถานศึกษา ได้ดึงดูดให้ผู้คนเข้ามาสู่เมืองมากยิ่งขึ้น การได้รับการศึกษา ส่งผลให้ชาวสุวรรณภูมิได้เข้าสู่ระบบราชการมากยิ่งขึ้น สถานที่ราชการ ย่านการค้า และผู้คนที่มีจำนวนมากขึ้นได้ส่งผลให้เมืองสุวรรณภูมิจำเป็นต้องขยายตัวขนานใหญ่ออกไปยังพื้นที่ทางเหนืออัน

เป็นการก้าวเข้าสู่ยุคการปกครองแบบเทศบาลและการพัฒนาเมืองสุวรรณภูมิจากนโยบายของรัฐ ดังที่จะกล่าวถึงในหัวข้อต่อไป

1) ผลกระทบจากนโยบายเทศบาล

หากสยามต้องการบำรุงหัวเมืองใดให้รุ่งเรืองก้าวหน้า หัวเมืองนั้นย่อมจะเจริญก้าวหน้า และนี่ไม่ใช่โชคชะตาที่หัวเมืองลาวทั้งหลายสามารถลิขิตเองได้ คือสิ่งที่ต้องเข้าใจเป็นลำดับต้น ๆ และในความเข้าใจนี้ต้องเข้าใจอีกด้วยว่าหัวเมืองที่เจริญก้าวหน้าเหล่านั้นเกิดขึ้นได้ด้วยการเก็บรายได้อย่างถ่วงหน้า แต่กระจายกลับอย่างไม่ถ่วงหน้า หมายความว่าหลังยุคสมัยการปกครองด้วยระบบอาญา 4 ในราว พ.ศ.2442 แล้ว ผู้คนที่มณฑลต้องเสียส่วยแก่สยามคนละ 4 บาท แต่ส่วยเหล่านั้นถูกนำมาเพื่อสร้างเมืองศูนย์กลางไม่กี่ปี่เมืองเท่านั้น(ไพฑูริย์ มีกุลศ. 2515 : 35 - 39)

คำถามสำคัญคือ อะไรเป็นสาเหตุหลักที่ทำให้สยามเลือกบางเมืองให้มีบทบาทสำคัญ เป็นศูนย์กลางการปกครองเหนือเมืองอื่น ๆ ซึ่งหากอธิบายคำถามนี้ได้ จะสามารถเห็นคำตอบว่าเมืองสุวรรณภูมิถูกกลบบทบาทลงได้อย่างไร ดังนี้

สาเหตุประการแรก สยามมีสำนักทางภูมิศาสตร์แบบใหม่ โดยข้าราชการสยามวาดตำแหน่งเมืองที่มีความเหมาะสม และเส้นทางคมนาคมของมณฑลอีสานขึ้นใหม่ ด้วยเหตุนี้ จึงพบว่าบางเมืองที่มีที่ตั้งไม่ดี เช่นเมืองขอนแก่นที่กั้นดาร์น้ำจันต้องโยกย้ายหลายครั้ง หรือเมืองอุดรธานีที่เดิมเป็นเพียงหมู่บ้านธรรมดา แต่เมืองเหล่านี้กลับใหญ่โตขึ้นเนื่องจากการสนับสนุนของสยามให้เป็นศูนย์กลางทางราชการ (เติม วิภาคย์พจนกิจ. 2546 : 289 - 397)

เหตุผลหลักในการสร้างเมืองศูนย์กลางทางราชการ เกิดจากความพยายามของสยามในการเปลี่ยนฐานะหัวเมืองลาวจากประเทศราชาธิราช (Empire) มาเป็นส่วนหนึ่งในพระราชอาณาเขต (Kingdom) โดยที่มีวิธีการคือใช้แบบแผนการบริหารราชการแบบเดียวกันกับมณฑลชั้นใน ดังนั้นในเมืองลาวต่าง ๆ ควรมีสถานที่ราชการ และมีข้าราชการที่เป็นตัวแทนของสยามอยู่ที่นั่น (ดำรง ราชานุกาพ. 2558 : 255 - 256)

ปัญหาสำคัญของสยามในการจัดการราชการคือ ข้าราชการ และงบประมาณที่ไม่เพียงพอที่จะส่งคนไปทำราชการได้ทุกเมือง รวมถึงไม่มีงบประมาณจัดตั้งศาลาทำการในทุกแห่งได้ด้วยเหตุนี้จึงต้องยกบางเมืองเป็นศูนย์กลางแล้วให้กำกับดูแลเมืองบริวารอื่น ๆ อีกชั้นหนึ่ง ดังความว่า

“...คิดไปก็เห็นทางแก้ตรงกับโครงการซึ่งพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระราชดำริ คือที่รวมหัวเมืองเข้าเป็นมณฑลนั้น เห็นว่าเป็นหัวเมืองชั้นในก็ควรรวมเข้าเป็นมณฑลละ 5 เมืองหรือ 6 เมือง เอาขนาดท้องที่ ๆ ผู้บัญชาการ มณฑลอาจจะจัดการและตรวจตราได้เองตลอดอาณาเขตเป็นประมาณ และให้มีเจ้านายหรือข้าราชการผู้ใหญ่อันชั้นยศอยู่ในระหว่างเสนาบดีกับเจ้าเมืองไป อยู่ประจำบัญชาการ มณฑลละคน เป็นพนักงานจัดการต่าง ๆ ในอาณาเขตของ ตนตามคำสั่งของเสนาบดี ทั้งเป็นหูเป็นตา

และเป็นที่ปรึกษาหารือของเสนาบดี ด้วย ถ้าว่าโดยย่อก็คือ แยกหน้าที่จัดการต่าง ๆ ตามหัวเมืองไปให้ผู้บัญชาการมณฑลเป็นผู้ทำ เสนาบดีเป็นผู้คิดแบบแผนและตรวจการที่ทำนั้นประกอบกัน จึงจะจัดการปกครองหัวเมืองให้ดีได้ดัง พระราชประสงค์ ข้าพเจ้าคิดเห็นเรื่องนี้เป็นข้อแรกในเวลาเมื่อไปตรวจราชการหัวเมือง

ยังมีอีกข้อหนึ่ง ซึ่งข้าพเจ้าคิดเห็นแต่แรกว่าจะเป็นการลำบากอย่างใหญ่หลวง คือที่จะไม่มีเงินพอใช้ในการจัดหัวเมือง ข้อนี้ใคร ๆ ก็เห็นว่าจะต้อง เลิกวิธีปกครองอย่างกินเมือง ดังเช่นพรรณนาไว้ในภาคต้น จะต้องห้ามมิให้เจ้าเมืองกรมการหากินในหน้าที่ราชการและต่อไปจะต้องใช้แต่ผู้ซึ่งทรงคุณวุฒิ สมกับตำแหน่งเป็นเจ้าเมืองกรมการ ซึ่งโดยมากภูมิลำเนาเดิมอยู่ต่างถิ่น เช่น เป็นชาวกรุงเทพฯ เป็นต้น เพราะเหตุทั้ง 2 อย่างนี้ รัฐบาลจำจะต้องให้เงิน เดือนข้าราชการหัวเมืองให้พอเลี้ยงชีพ มิฉะนั้นก็ไม่มีใครเป็นเจ้าเมืองกรมการ ใช้แต่เท่านั้น ยังสถานที่ว่าราชการเมืองก็ดี บ้านเรือนที่อยู่ของเจ้าเมืองกรมการก็ดี ล้วนเป็นสมบัติส่วนตัวของเจ้าเมืองกรมการทั้งนั้นดังกล่าวมาแล้ว ความจำเป็นที่จะต้องจ่ายเงินหลวงเพิ่มขึ้น มีต่อออกไปจนถึงค่าสร้างศาลารัฐบาล และสถานที่ทำราชการอย่างอื่นขึ้นใหม่ ทั้งสร้างเรือนให้ข้าราชการผู้ไปจากต่างถิ่นอยู่อาศัยให้พอกัน ถ้าจะว่าต้องสร้างเมืองใหม่หมดทุกเมืองก็ไม่ผิดกับความจริง ซึ่งพึงเห็นในปัจจุบันนี้ แต่ในสมัยนั้นปรารถนาเพียงแต่จำเป็นในขั้นนั้นก็จะเป็นการจำนวนมากมิใช่น้อย น่ากลัวการที่จะติดขัดเพราะไม่ได้เงิน พอใช้ด้วยอีกอย่างหนึ่ง ...” (ตำราพระราชานุญาต. 2555 : 116 - 256)

เมื่อเป็นดังนี้ เพื่อแก้ปัญหาการขาดแคลนกำลังคนและงบประมาณ ใน พ.ศ.2440 จึงมีพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองท้องที่ ร.ศ.116 ซึ่งมีการยกเมืองศูนย์กลางเป็นจังหวัดมีผู้ว่าราชการจังหวัดผู้หนึ่งซึ่งเป็นบุคคลที่มีอุปนิสัยดี มีลักษณะคล้ายคลึงกับสมุหเทศาภิบาล แต่ย่อส่วนหน้าที่เล็กน้อยกว่าตำแหน่งนี้ บางคนพระเจ้าอยู่หัวทรงเลือกตั้งบ้าง เสนาบดีกระทรวงมหาดไทยเลือกเฟ้น แล้วกำหนดให้หัวเมืองใกล้เคียงเป็นอำเภอ ซึ่งมีข้าราชการชั้นสัญญาบัตรประจำอยู่อำเภอละ 1 คน นอกนั้นเป็นข้าราชการชั้นประทวน (ตำราพระราชานุญาต. 2555 : 159 - 161)

อย่างไรก็ดี การตั้งจังหวัดยังเป็นไปด้วยความยากลำบากเนื่องจากสยามไม่มีระบบการผลิตข้าราชการที่มีมาตรฐาน จึงต้องคัดเลือกข้าราชการในระบบเก่าที่พอมีความสามารถส่งออกไปยังต่างจังหวัด แต่ก็หาเพียงพอมิได้ ดังความว่า

“...แต่การเลือกสรรบุคคลตั้งว่านี่ในสมัยที่โรงเรียนกฎหมาย โรงเรียนมหาดเล็ก และโรงเรียนข้าราชการพลเรือน ยังไม่ทันเกิดในประเทศไทย ย่อมเป็นความลำบากอย่างยิ่งแก่ท่านผู้จัดสรรข้าราชการสักปานใด พอจะคาดคะเนได้ เมื่อยังไม่ได้บุคคลที่คงแก่เรียน ก็ต้องเลือกจากผู้ที่ยังคงงาน

คือ ข้าราชการที่มีความรู้ความชำนาญในกระบวน ราชการมานานแล้ว แต่ลำพังข้าราชการของ กระทรวงมหาดไทยแหล่งเดียวหา พอจะส่งไปให้ทันความต้องการไม่ เท่าที่เจียดส่งไปบ้างก็น้อยเต็มที จำเป็นต้องเลือกจากข้าราชการต่างประเทศด้วย เช่น นายทหารชั้นผู้ใหญ่ ข้าราชการ ในกรมพระ ตำรวจหลวง กรมวัง และกรมมหาดเล็กบ้าง ที่ได้เคยผ่านราชการ ใกล้ชิดสังคมชั้นสูง ได้ยินได้ฟัง ลังเกตเหตุผลของราชการในที่สำคัญมาาก แล้ว เช่นในเวลาพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกขุนนาง ทรงฟัง ข้าราชการที่กราบ บังคมทูล และมีพระราชดำรัสอยู่เบื้องหน้าเป็นบทเรียนอันดีส่วนหนึ่ง และ ประกอบด้วยชื่อเสียงที่มีอุปนิสัยสติปัญญาสามารถ สมควรเป็นที่ไว้วางพระราชหฤทัยได้ จึงโปรดให้ไป รับราชการในมณฑลที่ได้ตั้งขึ้น ต่อมาก็ได้ทรงจัดการศึกษาสำหรับเป็นข้าราชการขึ้น...” (ดำรงราชานุ ภาพ. 2555 : 166)

ปัญหาใหญ่ของการจัดการปกครองของสยาม ประกอบด้วย การขาดแคลน ทรัพยากรมนุษย์ในการทำราชการสมัยใหม่ และความยากลำบากในการคมนาคม และสองปัญหานี้คือ ปัจจัยภายนอก และปัจจัยภายในที่ทำให้บทบาทของเมืองสุวรรณภูมิต้องลดน้อยถอยลงไป ดังนี้

การขาดแคลนทรัพยากรมนุษย์ในการทำราชการสมัยใหม่ เป็นปัจจัยภายนอกที่ ส่งผลให้สยามไม่สามารถพัฒนาเมืองต่าง ๆ ในมณฑลอีสานได้อย่างทั่วถึง ด้วยเหตุนี้ จึงจำเป็นต้อง เลือกลงเมืองบางเมืองขึ้นมาเป็นศูนย์กลางในการบริหารราชการแผ่นดิน (ดำรงราชานุภาพ. 2555 : 150 - 152)

เพื่อการเร่งรัดในการจัดตั้งหน่วยราชการอย่างรวดเร็ว มณฑลอีสานได้ขอตัว ข้าราชการจากกรุงเทพมหานคร ฯ หลายครั้ง ดังความที่พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงสรรพสิทธิ ประสงค์ทรงรับสั่งกับพระยาสุริยเดโชวิเศษฤทธิพิศพิศวิไชย เพื่อให้เขียนรายงานกราบทูลสมเด็จพระ เจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงดำรงราชานุภาพว่า

“...การปกครองในมณฑลอีสานอยู่ข้างขัดสนตัวข้าราชการ เปนการไม่พอเพียง จะจัดเอาดี อย่างมณฑลอื่นในนั้นยังไม่ได้...” (ไพฑูริย์ มิกุล. 2515 : 201)

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงดำรงราชานุภาพเองได้ทรงเล็งเห็นถึง ปัญหาเช่นกันแต่การฝึกหัดผู้มีความรู้เพื่อมาทำราชการเป็นเรื่องยาก ดังความว่า

“...ข้างฝ่ายคนชั้นเก่าตั้งใจจะทำให้ดี แต่พื้นความรู้ไม่ดี จะแลดูอะไรก็เป็นการทดลอง และ จะทำอะไรก็เป็นการทดลองไปหมด การทดลองคงมีผลมากเป็นครู เมื่ออาศัยการที่เขาทดลอง มาแล้วเป็นทางความรู้ไม่ได้ ต้องงมไปใหม่ งมไปพลาดหนักเข้าก็เลยท้อใจลงงม่อีกต่อไปอีก... .. ความต้องการของเรา ต้องการให้รู้ทั้งนอกทั้งในทั้งใหม่ทั้งเก่าประกอบกันได้ ซึ่งเป็นข้อที่ขัดสนอย่าง เอกอยู่ในเวลานี้ ถึงจะบ่นไปก็หาไม่ได้...” (ดำรงราชานุภาพ. 2555 : 215 - 216)

เพื่อแก้ไขปัญหาการขาดแคลนข้าราชการในมณฑลอีสาน จึงมีการจัดตั้งโรงเรียนขึ้นในมณฑล โดยอาศัยวัดในธรรมยุติกนิกายเป็นโรงเรียนสำหรับจัดการเรียนการสอนภาษาไทยขึ้น ด้วยเหตุนี้โรงเรียนสำหรับสอนภาษาไทยจึงเป็นพื้นฐานของเมืองที่จะมีความสำคัญต่อไป

การจัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์แบบธรรมยุติกนิกาย มีความเข้มแข็งเป็นเอกภาพด้วยการปกครองแบบ การคณะ โดยกำหนดลำดับชั้นสมณศักดิ์ให้เป็นหมวด แขวง เมือง และมณฑล มีตำแหน่งเจ้าคณะหมวด เจ้าคณะแขวง เจ้าคณะเมือง และเจ้าคณะมณฑล ดูแลกันเป็นชั้น ๆ และทั้งหมดนี้ได้รับการอุปถัมภ์จากกรุงเทพมหานคร ฯ ซึ่งคณะสงฆ์เหล่านี้มีภารกิจสำคัญคือการสั่งสอนภาษาไทยแก่ลูกหลานข้าราชการ และสั่งสอนพระปริยัติธรรมแก่พระสงฆ์สามเณรรุ่นใหม่ ในขณะที่พระสงฆ์พื้นเมืองที่มีหน้าที่ตาม คอง 14 นั้นเหลือบทบาทเพียงการอุปถัมภ์จากชาวบ้าน และในที่สุดพระพื้นเมืองจะถูกยกเลิกสมณศักดิ์อย่างถาวรใน พ.ศ.2456 (เดิม วิกาศย์พจนกิจ. 2546 : 487 - 502)

ช่วง พ.ศ.2442 ศูนย์กลางในการสอนภาษาไทยของมณฑลอีสาน มีอยู่ 4 เมือง คือ อุบลราชธานี ร้อยเอ็ด นครจำปาศักดิ์ และศรีสะเกษ ซึ่งคณะสงฆ์ของเมืองเหล่านี้ได้รับการสนับสนุนจากรัฐอย่างเต็มที่ โดยที่เมืองร้อยเอ็ดมีศูนย์กลางแบบแผนธรรมยุติกนิกายที่วัดบึงพระลานชัย พระอารามหลวง ในขณะที่เมืองสุวรรณภูมิยังมีเพียงคณะสงฆ์แบบพื้นเมือง จึงเป็นการยากที่จะมีการเรียนการสอนภาษาไทยอันเป็นพื้นฐานอย่างหนึ่งของการเป็นเมืองศูนย์กลางการเมืองการปกครองของสยามในเวลาต่อมา (กรมการศาสนา. 2533 : 450 - 452)

เส้นทางคมนาคมเชื่อมโยงกับกรุงเทพมหานคร ฯ คือผลสำคัญอย่างหนึ่งจากการตั้งสำนักธรรมยุติกนิกายในหัวเมืองต่าง ๆ ของมณฑลอีสาน เช่น เมืองอุบลราชธานี เมืองเกษมสีมา เมืองยโสธร เมืองร้อยเอ็ด เมืองขอนแก่น เมืองอุดรธานี และเมืองเลย เป็นต้น(เดิม วิกาศย์พจนกิจ. 2546 : 493 - 495)

เนื่องจากพระสงฆ์ไปตั้งสำนักในเมืองต่าง ๆ นั้นล้วนมีสถานภาพเป็นพระหลวง ได้รับเงินนิตยภัต และของถวายรายปี จากพระเจ้าแผ่นดินสยาม อันเป็นประเพณีมาตั้งแต่แผ่นดินพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อถึงสมัยพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เพิ่มการถวายค่าพาหนะขนแบบเรียนในพระราชูปถัมภ์ซึ่งเป็นหน้าที่ของเมืองอุบลราชธานีต้องจัดส่งสิ่งของเหล่านั้นไปยังเมืองต่าง ๆ (เดิม วิกาศย์พจนกิจ. 2546 : 490 - 502)

ต่อมาจึงเกิดโรงเรียนสอนภาษาไทยตามเมืองรายทาง ที่เชื่อมระหว่างสำนักใหญ่ในหัวเมืองหลัก เช่น การก่อตั้งโรงเรียนสอนภาษาไทยที่เมืองเสลภูมิใน พ.ศ.2446 ดังความว่า

“...ด้วยพระภูวณรักชิตเจ้าคณะมณฑลอิสาน ได้ให้พระสมบิณขึ้นไปเปนครู ตั้งโรงเรียนที่อำเภอเสลภูมิ แขวงเมืองอุบลราชธานีแห่งหนึ่ง ครั้นพระสมบิณได้ขึ้นไปถึงแล้วได้เรียรายแก่ผู้มี

ครัทธา ได้เงิน 22 บาท 48 อัฐ พระสมบดินได้จัดสร้างสิ่งของไว้สำหรับโรงเรียนเสร็จแล้ว ครั้นวันที่ 9 เมษายน ร.ศ. 122 ได้เปิดโรงเรียนเสลภูมิไพศาล พระสมบดินเป็นครูมีนักเรียนในวันแรก 30 คนเศษ ท้าวอรรคบุตรเป็นผู้อุดหนุนให้กระดาษ ดินสอ และเครื่องบริโภคตามควร...” (ราชกิจจานุเบกษา. 2446 : 356)

เมื่อ พ.ศ.2446 สุวรรณภูมิยังอาศัยพื้นที่วัดในการจัดการศึกษา โรงเรียนสอนภาษาไทยของเมืองสุวรรณภูมิตั้งอยู่ที่ อำเภอพนมไพร ชื่อโรงเรียนว่าพนมไพรอุดมเวทย์ ดังความว่า “...ส่วนโรงเรียนซึ่งจัดขึ้นใหม่ในปลายศก 122 ในบริเวณร้อยเอ็ด เมืองร้อยเอ็ด ที่วัดสระทอง นามว่าสระทองวิทยาเกษม 1 เมืองกมลาไสย ที่วัดบ้านเมืองไพร อำเภอเสลภูมิ นามว่าวิทยาบาล 1 เมืองสุวรรณภูมิ ที่วัดคู่ม อำเภอพนมไพร นามว่าพนมไพรอุดมเวทย์ 1 ผู้จัดการและครูควรจะได้รับบำรุงใหม่ 10 คน โรงเรียนนอกบำรุง เมืองอุบล ที่จวนเมืองเก่า นามว่าวาลีสถาน 1 ที่คู่งนามว่าทัณฑวิทยะศาลา 1 ส่วนโรงเรียนที่เสื่อมเสียไปในปลายศก 122 นั้น บริเวณร้อยเอ็ด วัดสีทอง อำเภอเสลภูมิ แขวงเมืองกมลาไสย 1 ตำบล เหลือจากนี้ดำรงอยู่ทุกสถานตามสังกัด ในต้นศก 122 นักเรียนระล่ำระสายมาก เพราะเกิดทุพภิกขภัย ต่อมาปลายศกตลอดทุกวันนี้ นักเรียนเจริญขึ้นกว่าแต่ก่อนทุกตำบล..” (ราชกิจจานุเบกษา. 2448 : 10)

เป็นที่น่าสังเกตว่า เมืองสุวรรณภูมิพลาดโอกาสในการเชื่อมโยงตนเองเข้ากับเส้นทางคมนาคมสายสำนักธรรมยุติกนิทายที่ต่อมาเป็นศูนย์กลางในการสอนภาษาไทยอันเป็นพื้นฐานในการสร้างข้าราชการสมัยใหม่แบบสยาม แต่ทั้งนี้ไม่ได้หมายความว่าเมืองสุวรรณภูมิอยู่ห่างไกลจากสำนักเหล่านั้น เนื่องจากหลัง พ.ศ.2442 นั้นมีสำนักธรรมยุติกนิทายที่มั่นคงแล้วในเมืองร้อยเอ็ด เมืองยโสธร และเมืองศรีสะเกษ ซึ่งเมืองเหล่านี้ล้วนอยู่ใกล้เคียงเมืองสุวรรณภูมิจนไม่จำเป็นต้องสร้างศูนย์กลางการปกครองคณะสงฆ์ และการสอนภาษาไทยที่เมืองสุวรรณภูมิอีก และที่สุดแล้วคณะสงฆ์เมืองสุวรรณภูมิจึงอยู่ภายใต้การปกครองของเมืองร้อยเอ็ดในเวลาต่อมา (เดิม วิชาคย์พจนกิจ. 2546 : 502 - 505)

เป็นไปได้ว่า เมื่อสถานที่ราชการเกิดขึ้นในจังหวัดสำคัญ สิ่งหนึ่งที่ติดตามมาคือกลุ่มข้าราชการจากต่างถิ่น ซึ่งบางคนนำครอบครัวติดตามมาด้วย และตั้งที่ทราบแล้วว่าคนกลุ่มนี้จำเป็นต้องอาศัยเงินตราในการซื้อสินค้าเพื่อการดำรงชีวิต รอบ ๆ สถานที่ราชการจึงกลายเป็นย่านการค้าที่คึกคัก และย่านการค้านี้จึงกลายเป็นพื้นที่ในการดึงดูดผู้คน และทรัพยากรเข้าสู่เมืองทำให้เมืองมีขนาดใหญ่ขึ้นเรื่อย ๆ ในขณะที่เมืองซึ่งไม่ถูกกำหนดให้เป็นเมืองใหญ่อย่างเช่นเมืองสุวรรณภูมิ จึงมีพัฒนาการที่ช้ากว่า และมีบทบาทน้อยลงในที่สุด

ด้วยเหตุนี้จึงสรุปได้ว่า การลอบทบาทของสุวรรณภูมิเกิดจากการกำหนดโดยคนจากภายนอก ด้วยความไม่พร้อมด้านกำลังคน และงบประมาณที่จะทำให้ทุก ๆ เมืองมีหน่วยงานราชการที่เพียงพอได้ อันเป็นผลจากปัจจัยภายนอกของสุวรรณภูมิ

อย่างไรก็ดี แม้จะดูเหมือนว่าสุวรรณภูมิถูกทิ้งห่างเรื่องการศึกษาในช่วงต้นทศวรรษที่ 2540 แต่เมื่อถึงทศวรรษที่ 2540 เมืองสุวรรณภูมิกลับเข้าสู่ยุคของการขยายตัวทางการศึกษาอย่างต่อเนื่อง อาจเป็นไปด้วยพื้นฐานความเหมาะสมด้านสภาพภูมิศาสตร์ ที่เกื้อหนุนให้มีผู้คนมาก เมืองแห่งนี้จึงมีพัฒนาการตามวิถีทางของตนอยู่ตลอดเวลา และคงต้องยอมรับว่าการเกิดสถานที่ราชการตามแบบอย่างสยามได้ทำให้เกิดการขยายตัวของเมือง และเกิดย่านการค้า ตลอดจนนำสู่การพัฒนาโรงเรียนเพื่อสอนภาษาไทยขึ้น อันเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญที่จะกล่าวถึงในหัวข้อต่อไป

2) การขยายตัวเมือง และการขยายตัวของการศึกษา

การปฏิรูปการปกครองยกเลิกระบบอาญา 4 ใน พ.ศ.2442 แล้วให้ผู้ปกครองเมืองแต่เดิมเข้าสู่ระบบราชการแบบสยาม ความเปลี่ยนแปลงนี้ส่งผลให้เกิดสถานที่ราชการตามแบบแผนราชการสมัยใหม่ในสุวรรณภูมิ (เติม วิภาคย์พจนกิจ. 2546 : 387) ประกอบด้วย

สถานที่ราชการแห่งแรก ๆ คือที่ว่าการข้าหลวงเทศาภิบาล ก่อสร้างขึ้นในราว พ.ศ.2445 ในบริเวณที่เป็นธนาคารออมสินในปัจจุบัน (นรินทร์ ถนัดคำ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 6 พฤศจิกายน 2564)

สถานีตำรวจภูธร ก่อตั้งในราว พ.ศ.2445 อยู่หลังที่ว่าการข้าหลวงเทศาภิบาล อันเป็นเขตศูนย์กลางของเมืองในขณะนั้น การมีสถานีตำรวจขึ้นในเมืองสุวรรณภูมิส่งผลให้เกิดมีความมั่นคงปลอดภัยภายในเมืองมากยิ่งขึ้น และนำไปสู่การเกิดย่านการค้าของชาวจีนขึ้นในเมืองสุวรรณภูมิเรียกว่าย่านตลาดเก่าในราว พ.ศ.2450 เป็นอย่างน้อย (นรินทร์ ถนัดคำ, อ่างแล้ว)

กล่าวกันว่าชาวจีนคนแรกที่มาตั้งร้านค้าในสุวรรณภูมิคือเจ๊กหลวงราช เข้ามาโรงต้มเหล้าขายที่คุ้มหนองคู จากนั้นจึงมีชาวจีนจากร้อยเอ็ด และนครราชสีมาเข้ามาทำการค้าขายตั้งร้านเรียกว่าตึกดิน ขายข้าวของเครื่องใช้ น้ำมันก๊าด ใต้ ผ้า และสีย้อมผ้า หม้อโลหะ กระจดาช ตลอดจนขายอาหารการกินสำหรับคนเดินทาง การเข้ามาทำธุรกิจการค้าของชาวจีนเหล่านี้ส่งผลให้สุวรรณภูมิมีตระกูลการค้าสำคัญ เช่นตระกูลสายเชื้อ ตระกูลเวโรจน์ ตระกูลชคัตตริย์ ตระกูลชิตทรงสวัสดิ์ เป็นต้น

ชุมชนเมืองสุวรรณภูมิจึงขยายจากบริเวณถนนประดิษฐ์ยุทธการ มาที่บริเวณตลาดสด ธนาคารออมสิน และธนาคารกรุงไทย จึงกลายเป็นย่านการค้าสำคัญของอำเภอสุวรรณภูมิ (สะอาด ชันอาษา, ผู้ให้สัมภาษณ์, 6 พฤศจิกายน 2564)

เมื่อเมืองมีผู้คนมากขึ้น เจ้าเมืองจึงได้เคลื่อนย้ายโฮงไปทางตอนเหนือใกล้วัดเจริญราษฎร์ บ้านเรือนผู้คนจึงเคลื่อนย้ายตามโฮงเจ้าเมือง กลายเป็นชุมชนแห่งใหม่แทนที่ที่นาเดิม

บริเวณที่ซึ่งเป็นโฮงเจ้าเมืองเดิม กลายเป็นย่านการค้า และตลาดสด รวมถึงบริเวณที่เป็นศาลเจ้าปู่ย่า และศาลหลักเมือง ด้านตะวันออกเฉียงเหนือของย่านการค้านี้มีศาลารัฐบาลอันเป็นที่ทำการของผู้ว่าราชการเมือง และเปลี่ยนมาเป็นที่ทำการของนายอำเภอเมื่อปฏิรูประบบราชการ (สุวิทย์ ศรีนิล, ผู้ให้สัมภาษณ์, 11 กรกฎาคม 2564)

ย่านตลาดการค้าของเมืองสุวรรณภูมิ ดึงดูดผู้คนจากหมู่บ้านรอบ ๆ เมืองให้เข้ามาค้าขายแลกเปลี่ยนโดยมีถนนสำคัญที่ทอดยาวลงไปทางทิศใต้ผ่านชุมชนบ้านตาหยวกไปจนถึงเมืองสุรินทร์ ในช่วง พ.ศ.2442-2479 นั้นการเดินทางเข้ามายังตัวเมืองเป็นสิ่งที่ต้องเตรียมพร้อมเป็นอย่างดี โดยต้องเดินทางมาตั้งแต่เช้ามืด และอาศัยการเดินทางเท้าลุยน้ำ เพื่อหลีกเลี่ยงพงหญ้าอันเป็นที่อยู่อาศัยของงู และสัตว์มีพิษอื่น ๆ หากทำธุระหรือซื้อหาข้าวของไม่ครบต้องอาศัยนอนตามวัด หรือพยายามหาบคอนข้าวของกลับไปให้ทันก่อนมืดค่ำ (เดช ภูสองชั้น, ผู้ให้สัมภาษณ์, 6 พฤศจิกายน 2564)

ร้านค้าชาวจีนอันเป็นที่รู้จักของชาวชนบทรอบนอกถูกเรียกขานตามนามของเจ้า แต่ผู้เป็นเจ้าของกิจการ เช่นร้านเจ๊กสี ร้านเจ๊กช่อ ร้านเจ๊กห้วง ร้านเจ๊กเสียง ร้านเจ๊กเฮง เป็นต้น

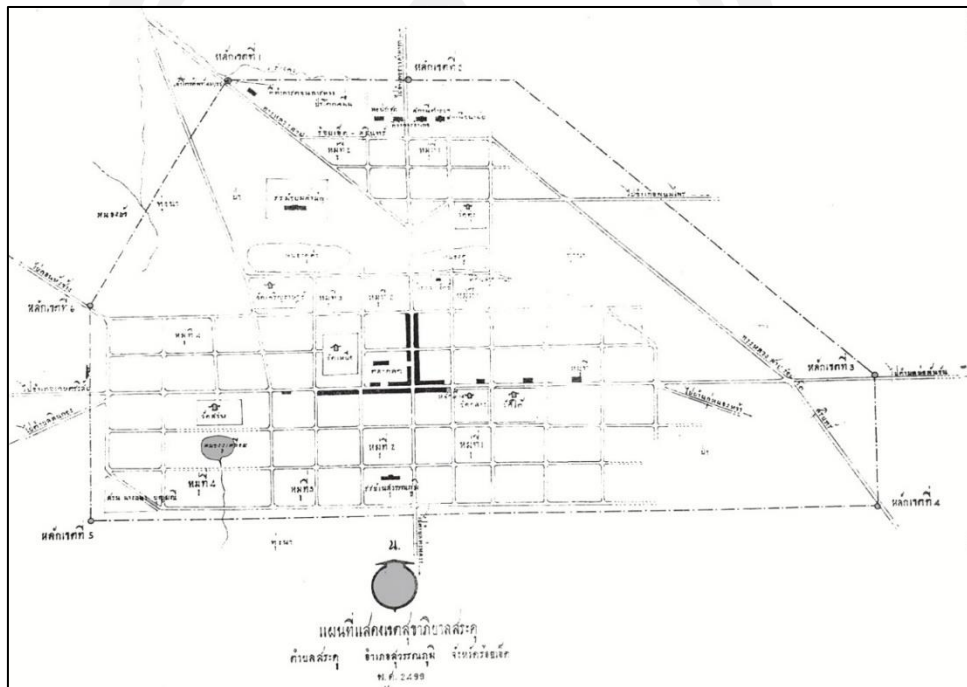
ที่ว่าการอำเภอสุวรรณภูมิ สร้างขึ้นในราว พ.ศ.2463 – 2473 ในสมัยหลวงประศาสน์โสภณ นายอำเภอคนที่ 4 โดยพื้นที่ก่อสร้างอยู่บริเวณตลาดสดสุขาภิบาลอำเภอสุวรรณภูมิ อันเป็นบริเวณธนาคารออมสินสาขาสุวรรณภูมิในปัจจุบัน จนถึง พ.ศ.2487 ในสมัยร้อยโทถวิล ศรีลังกูร เป็นนายอำเภอ ได้ย้ายที่ทำการอำเภอไปก่อสร้างใหม่บริเวณตงปากออันเป็นที่ทำการในปัจจุบัน จึงเกิดการเคลื่อนย้ายของชุมชนขยายไปทางตอนเหนือตามสถานที่ราชการที่ย้ายไปยังตงปากอ (กาญจนพงษ์ เพ็ญทองดี, ผู้ให้สัมภาษณ์, 6 พฤศจิกายน 2564)

การมีสถานที่ราชการทำให้การรู้ภาษาไทยกลายเป็นเรื่องสำคัญ จึงมีการริเริ่มสอนภาษาไทยภายในวัดกลางตั้งแต่ราว พ.ศ.2443 เป็นอย่างน้อย (ประวัติศาสตร์ อุ้มใจ. 2548 : 93)

โรงเรียนประชาบาลแห่งแรกของสุวรรณภูมิ คือโรงเรียนบ้านสุวรรณภูมิ ตั้งเมื่อ พ.ศ.2454 อาศัยศาลาวัดเหนือเป็นสถานศึกษา เปิดทำการสอนตั้งแต่ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 จนเมื่อ พ.ศ. 2456 ได้ยกฐานะขึ้นเป็นโรงเรียนรัฐบาลชื่อ โรงเรียนสุวรรณภูมิพิทยไพศาล จนถึง พ.ศ. 2497 เปลี่ยนชื่อเป็นโรงเรียนบ้านสุวรรณภูมิ และ พ.ศ. 2539 ได้เปลี่ยนชื่อโรงเรียนจากโรงเรียนบ้านสุวรรณภูมิ เป็นโรงเรียนเมืองสุวรรณภูมิ (สุวิทย์ ศรีนิล, ผู้ให้สัมภาษณ์, 11 กรกฎาคม 2564)

โรงเรียนแห่งนี้ได้รับฐานะเป็นโรงเรียนประชาบาล เมื่อ พ.ศ. 2465 จนถึง พ.ศ. 2474 จึงย้ายไปอยู่ทางตอนใต้ถัดจากศาลหลักเมือง และได้ก่อสร้างอาคารเรียนขึ้นหนึ่งหลัง คือ อาคาร 1 หลังปัจจุบัน และยุบโรงเรียนประชาบาล 3 โรงเรียน คือ โรงเรียนวัดเหนือ (โรงเรียนสุพรรณภูมิ) โรงเรียนวัดกลาง และโรงเรียนวัดเจริญราษฎร์ (วัดท่าแขก) รวมเป็นโรงเรียนเดียวกันชื่อ โรงเรียนประชาบาลตำบลสระคู 1

การมีสถานศึกษา ได้ดึงดูดให้ผู้คนเข้ามาสู่เมืองมากยิ่งขึ้น การได้รับการศึกษา ส่งผลให้ชาวสุพรรณภูมิได้เข้าสู่ระบบราชการมากยิ่งขึ้น สถานที่ราชการ ย่านการค้า และผู้คนที่มิจำนวนมากขึ้นได้ส่งผลให้เมืองสุพรรณภูมิจำเป็นต้องขยายตัวขนานใหญ่ออกไปยังพื้นที่ทางเหนืออันเป็นการก้าวเข้าสู่ยุคการปกครองแบบเทศบาลและการพัฒนาเมืองสุพรรณภูมิจากนโยบายของรัฐ ดังที่ จะกล่าวถึงในหัวข้อต่อไป

ภาพประกอบ 12 เมืองสุพรรณภูมิ พ.ศ.2480 - 2517 ยุคการปกครองแบบเทศบาล และการพัฒนา

เมืองสุพรรณภูมิจากนโยบายของรัฐ

ที่มา : ราชกิจจานุเบกษา. 2499 : 54

พหุ น บณุ ทิโต ชีเว

ภาพประกอบ 13 ถนนปัทมานนท์ ตั้งตามนามสกุลของ นายวีรพล ปัทมานนท์ นายช่างกำกับ
หมวดการทางสุรินทร์ราว พ.ศ.2490

ที่มา : ราชกิจจานุเบกษา. 2499 : 54

4.1.1.4 ช่วงที่ 4 พ.ศ.2480 - 2517 ยุคการปกครองแบบเทศบาล และการ
พัฒนาเมืองสุวรรณภูมิจากนโยบายของรัฐ

นโยบายของรัฐมีส่วนสำคัญเป็นอย่างยิ่งต่อพัฒนาการของเมืองสุวรรณภูมิ
ระหว่าง พ.ศ.2480 – 2517 อันเป็นผลมาจากการย้ายสถานที่ราชการไปทางตอนเหนือของเมือง อีก
ราว 2 กิโลเมตร ซึ่งแต่เดิมบริเวณนี้เป็นป่าหนาทึบเรียกว่า ดงป่าก่อ โดยการย้ายสถานที่ราชการนี้มี
สาเหตุเบื้องหลังมาจากความพยายามในการจัดการกับปัญหาความแออัดภายในย่านการค้าของเมือง
(สะอาด ชันอาษา, ผู้ให้สัมภาษณ์, 6 พฤศจิกายน 2564)

อาคารที่ว่าการอำเภอ และสถานีตำรวจ คือสถานที่ราชการแห่งแรก ๆ ที่ขยับ
ขยายเคลื่อนย้ายไปที่ดงป่าก่อ เมื่อ พ.ศ.2487 ในสมัยร้อยโทถวิล ธนสีลังกูรเป็นนายอำเภอ ได้ย้ายที่
ทำการอำเภอไปก่อสร้างใหม่ จากนั้นสถานีตำรวจภูธรสุวรรณภูมิได้เคลื่อนย้ายติดตามที่ว่าการอำเภอ
ใน พ.ศ. 2488 (กาญจนพงษ์ เพ็ญทองดี, ผู้ให้สัมภาษณ์, 6 พฤศจิกายน 2564)

เมื่อสถานที่ราชการเคลื่อนย้ายไปยังทิศเหนือ ชุมชนจึงเคลื่อนย้ายตามไปด้วย
โดยเฉพาะครอบครัวที่มีอาชีพรับราชการได้เคลื่อนย้ายปรับเปลี่ยนบริเวณที่นาเป็นย่านที่อยู่อาศัย จน
ราว พ.ศ.2490 เป็นต้นมา เมืองสุวรรณภูมิขยายตัวไปทางทิศเหนืออย่างรวดเร็ว เนื่องจากมีการตัด

ทางหลวงแผ่นดินสาย ร้อยเอ็ด – สุรินทร์ มีชื่อว่าถนนปัทมานนท์ เพื่อเป็นเกียรติแก่นายวีรพล ปัทมานนท์ นายช่างกำกับหมวดการทางสุรินทร์ (ราชกิจจานุเบกษา. 2493 : 6385)

เมื่อเกิดถนนปัทมานนท์ขึ้น ทำให้เกิดการขยายตัวของเมืองไปทางด้านเหนือ บริเวณ 2 ข้างทางตามแนวถนน โดยเป็นบ้านของข้าราชการที่เดิมมีภูมิลำเนาอยู่ที่อื่น เมื่อต้องเข้ามาทำงานในสุวรรณภูมิจึงสร้างที่พักอาศัยลงหลักปักฐานกลายเป็นชาวสุวรรณภูมิ หลังจากนั้นจึงมีสถานที่ราชการอื่น ๆ และร้านค้า ร้านอาหาร ธนาคารไทยพาณิชย์ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (นรินทร์ ถนัดคำ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 6 พฤศจิกายน 2564)

1) การก่อตั้งโรงเรียนในช่วงหลังพ.ศ.2490

หลังพ.ศ.2490เป็นต้นมามีการตั้งโรงเรียนเพิ่มขึ้นอีกหลายแห่ง เช่น โรงเรียนสุวรรณภูมิ หรือโรงเรียนสุวรรณภูมิวิทยาลัย ใน พ.ศ. 2497 โดยอาศัยอาคารเรียนชั่วคราวโรงเรียนบ้านสุวรรณภูมิ เป็นสถานที่เรียนชั่วคราว ต่อมาเมื่อวันที่ 1 กันยายน 2497 ได้ย้ายไปทำการสอนที่ศาลาการเปรียญวัดทุ่งถ้ำภูวัว และเมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2499 ได้ย้ายมาทำการเรียนการสอนที่สถานที่ปัจจุบัน (นรินทร์ ถนัดคำ, อ้างแล้ว)

จนเมื่อปีการศึกษา 2503 ได้เปลี่ยนการเรียนการสอน เปิดประถมศึกษาตอนปลาย ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2503 ในระดับ ป.5 – ป.7 สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ จนปีการศึกษา 2520 ได้ยกฐานะเป็นโรงเรียนมัธยมศึกษา จากการศึกษาที่โรงเรียนแห่งนี้สังกัดกรมสามัญศึกษา จึงทำให้คนท้องถิ่นเรียกชื่อว่า โรงเรียนสามัญ (ประภากร กลางคาร, ผู้ให้สัมภาษณ์, 11 กรกฎาคม 2564)

โรงเรียนสุวรรณภูมิพิทยไพศาล ก่อตั้งเมื่อวันที่ 29 มิถุนายน พ.ศ.2515 โดยใช้ชื่อว่าโรงเรียนศรีสุวรรณภูมิพิทยา คนท้องถิ่นจึงเรียกว่าโรงเรียนศรีมาถึงปัจจุบัน และนำชื่อโรงเรียนสุวรรณภูมิพิทยไพศาล มาใช้ใน พ.ศ.2516 (ประภากร กลางคาร, อ้างแล้ว)

นอกจากการก่อตั้งโรงเรียนขึ้นหลายแห่งเพื่อรองรับการขยายตัวของประชากรแล้ว ยังมีการโยกย้าย และก่อตั้งสถานที่ราชการขึ้นอีกหลายแห่งในทางเหนือของถนนปัทมานนท์ เช่น ที่ทำการอำเภอสุวรรณภูมิ สถานีอนามัย สำนักงานโทรศัพท์ ที่ทำการการทาง เป็นต้น ต่อมาจึงเกิดการเคลื่อนย้ายของประชาชนเข้าไปตั้งชุมชนในตอนเหนือของเมืองในที่สุด (นรินทร์ ถนัดคำ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 6 พฤศจิกายน 2564)

ต่อมาใน พ.ศ.2523 มีการตัดถนนอรุณประเสริฐเชื่อมต่อไปยังจังหวัดยโสธร ภาษาปากชาวบ้านเรียกว่าถนนสายใหม่ จึงเกิดการขยายตัวของเมืองไปทางทิศตะวันออกตามถนนสายนี้ โดยมีธุรกิจสำคัญ อาทิ ตัวแทนจำหน่ายรถยนต์ ร้านค้าวัสดุก่อสร้าง ธุรกิจการเกษตร ร้านบริการซ่อมรถยนต์ และรถจักรยานยนต์ โรงน้ำแข็ง โรงสีข้าว โรงน้ำดื่ม สถานีบริการน้ำมัน

ร้านอาหาร ที่พัก ธนาคาร ตามถนนสายนี้ กลายเป็นย่านการค้าใหม่ที่มีความเจริญเติบโตอย่างต่อเนื่อง กลายเป็นตัวเมืองใหม่ในที่สุด (ประวัติศาสตร์ อุณหภูมิ. 2548 : 107)

2) การก่อตั้งสุขาภิบาลสระคู

เมื่อเมืองขยายขึ้นจึงเกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครองภายในตัวเมือง สุวรรณภูมิโดยมีการยกฐานะตำบลสระคูให้เป็นสุขาภิบาลสระคู เมื่อวันที่ 18 เดือน กรกฎาคม พ.ศ. 2499 มีสำนักงานเป็นอาคารชั้นเดียว ตั้งอยู่ถนนปัทมานนท์ตรงข้ามที่ว่าการอำเภอสุวรรณภูมิ (นรินทร์ ถนัดคำ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 6 พฤศจิกายน 2564)

สุขาภิบาลสระคู ได้ยกฐานะกลายเป็นเทศบาลสระคูเมื่อวันที่ 25 เดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2542 และได้เปลี่ยนแปลงชื่อเป็นเทศบาลตำบลสุวรรณภูมิ เมื่อวันที่ 27 เดือน มีนาคม พ.ศ. 2549 และได้ทำการก่อสร้างอาคารสำนักงาน 1 หลัง เป็นอาคารคอนกรีต 3 ชั้น ใน พ.ศ. 2548 มีพื้นที่ในการปกครอง 6.8 ตารางกิโลเมตร โดยแบ่งออกเป็น 12 ชุมชน 2 เขต ดังนี้

เขตที่ 1 จำนวน 6 ชุมชน ประกอบด้วย

- 1) ชุมชนพลังเมืองทอง หมู่ 2
- 2) ชุมชนพระรัตนวงษา หมู่ 2
- 3) ชุมชนเจริญราษฎร์ หมู่ 3
- 4) ชุมชนดอนเจ้าบ้าน หมู่ 3
- 5) ชุมชน หมู่ 4 สามัคคี
- 6) ชุมชนยูเนียนพัฒนา หมู่ 4

เขตที่ 2 จำนวน 6 ชุมชน ประกอบด้วย

- 1) ชุมชนหลักเมืองพัฒนา หมู่ 1
- 2) ชุมชนหอแก้วพัฒนา หมู่ 1
- 3) ชุมชนหมู่ 5 โชนเหนือ
- 4) ชุมชนหมู่ 5 โชนใต้
- 5) ชุมชนคุ้มเมืองใหม่ หมู่ 9
- 6) ชุมชนบ้านสนาม หมู่ 10

3) บทบาทของชาวเชื้อสายจีนที่มีต่อเมืองสุวรรณภูมิ

ชาวจีนมีบทบาทอย่างมากในการพัฒนาเมืองสุวรรณภูมิโดยเฉพาะการศึกษา และทางด้านเศรษฐกิจ มีการจัดตั้งโรงเรียนของเอกชนแห่งแรก คือ โรงเรียน ช ประดิษฐ์วิทยา ตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2481 โดยนาย ช. สายเชื้อ ผู้ถือกำเนิดในย่านตลาดเมืองเก่าของสุวรรณภูมิใน พ.ศ.2450 ตระกูลสายเชื้อ มีสกุลเดิมคือแซ่เซี่ย สืบเชื้อสายมาจากเตี้ยตาของผู้ตั้งตึกดินรึมนนประดิษฐ์ยุทธการ

เพื่อค้าขายของชำ ต้มเหล้า และค้าฝิ่น โรงเรียนของเขา เปิดสอนตั้งแต่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โดยมีนายเจริญ กลางการ เป็นผู้บริหาร (ประวัติศาสตร์ อุ๋นใจ. 2548 : 65 - 107)

ธุรกิจโรงเรียนเอกชนคงสร้างผลประกอบการเป็นที่น่าพอใจจนกลายเป็นแบบอย่างให้มีผู้เปิดโรงเรียนเพิ่มขึ้นอีกในเวลาต่อมา อาทิ พ.ศ. 2482 นาย ปราโมทย์ สุวรรณรงค์ ตั้งโรงเรียนชายชื่อ ศรีภูมิพิทยาคม และใน พ.ศ. 2483 นางละม่อม อัสตร ได้ตั้งโรงเรียนสตรี คือ โรงเรียนประสาธศิลป เปิดสอนตั้งแต่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จนถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6

เมื่อถึง พ.ศ.2505 นายเจริญ กลางการ ได้ก่อตั้งโรงเรียนเจริญศึกษาขึ้นอีกโรงเรียนหนึ่ง แสดงให้เห็นถึงจำนวนประชากรที่มีเป็นจำนวนมาก และความต้องการความรู้ของชาวสุวรรณภูมิเป็นอย่างดี ในช่วงเวลานี้ธุรกิจโรงเรียนของตระกูลสายเชื้อได้ขยายไปยังต่างอำเภอ เช่น การตั้งโรงเรียนสหราษฎร์วิทยาที่อำเภอพนมไพร ตั้งโรงเรียนเชื้อจรูญวิทย์ที่อำเภออาจสามารถ ตั้งโรงเรียนสายศิลปกุลที่อำเภอเกษตรวิสัย ตั้งโรงเรียนอำนวยการวิทยา และโรงเรียน ช วิทยาที่จังหวัดร้อยเอ็ด (ประภากร กลางการ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 11 กรกฎาคม 2564)

นอกจากความสำเร็จในด้านธุรกิจการศึกษาแล้ว ตระกูลสายเชื้อยังประสบความสำเร็จในด้านธุรกิจการเกษตรแล้ว ตระกูลสายเชื้อยังมีบทบาททางการเมือง โดยนายช สายเชื้อได้ลงสมัครรับเลือกตั้ง และได้เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดร้อยเอ็ดใน พ.ศ.2491 และนายบรรเจิด สายเชื้อได้ลงสมัครรับเลือกตั้ง และได้เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดร้อยเอ็ดใน พ.ศ.2500 โดยนายช สายเชื้อมีกลอนพญาในการหาเสียงว่า “ศรีภูมิแล้งสาวเอยอย่าฟ้าวตื้น มั่นลิ้นชุ่มให้บัดช่ได้นั่งสมา” (เดช ภูสองชั้น, ผู้ให้สัมภาษณ์, 6 พฤศจิกายน 2564)

ตระกูลเวโรจน์เป็นอีกหนึ่งกลุ่มทางเศรษฐกิจที่มีบทบาททางการเมือง สกุลเดิมคือแซ่อิงประกอบกิจการค้าขายข้าว มีบทบาทในเวทีการเมืองท้องถิ่นตั้งแต่ยุคสุขาภิบาล ไปจนถึงยุคเทศบาล และยังมีตระกูลชิตทรงสวัสดิ์หรือแซ่ไข้ว เริ่มธุรกิจจากรับจ้างย้อมผ้า จนสามารถขยายอาณาจักรสู่งานรับเหมาก่อสร้าง ทำท่าทราย จำหน่ายรถยนต์ และรถจักรยานยนต์ เป็นต้น (ประวัติศาสตร์ อุ๋นใจ. 2548 : 82)

เห็นได้ว่า การขยายตัวของสุวรรณภูมิ ระหว่าง พ.ศ.2480 - 2517 อันเป็นยุคการปกครองแบบเทศบาล และการพัฒนาเมืองสุวรรณภูมิจากนโยบายของรัฐนี้เป็นยุคที่มีการขยายตัวของเมืองอย่างรวดเร็วตามแนวถนนสายใหม่คือถนนปัทมานนท์ และถนนอรุณประเสริฐ ถนนเหล่านี้ นอกจากจะเชื่อมโยงสุวรรณภูมิเข้ากับหัวเมืองอื่น ๆ ในอีสาน เช่น ร้อยเอ็ด สุรินทร์ และยโสธรแล้วยังได้เปิดพื้นที่ใหม่ ๆ ตั้งที่เป็นป่าดง และท้องทุ่งให้กลายเป็นย่านที่พักอาศัย และย่านธุรกิจ จนเมืองสุวรรณภูมิกลายเป็น 2 ส่วนใหญ่ ๆ คือย่านเมืองเก่าด้านทิศใต้ และทิศตะวันตก บริเวณถนนประดิษฐ์ยุทธการ ถนนศรีภูมิ และถนนรองเมือง และย่านเมืองใหม่ด้านทิศเหนือ และทิศตะวันออกตามแนว

ถนนถนนปัทมานนท์ และถนนอรุณประเสริฐ โดยมีถนนประสานเมืองเชื่อมโยงตัวเมืองทั้งสองฝั่งเข้าไว้ด้วยกันอย่างมั่นคง

จากนี้ไปสุวรรณภูมิจะเข้าสู่ช่วงที่ 5 อันมีระยะเวลาระหว่าง พ.ศ.2518 - 2540 ยุคการเปลี่ยนแปลงของทุ่งกุลาร้องไห้ เรียกว่า“ทุ่งกุลาแตก” ซึ่งนโยบายของรัฐทำให้เกิดการหลั่งไหลเข้าไปตั้งถิ่นฐานในทุ่งกุลาร้องไห้ ส่งผลให้สุวรรณภูมิพัฒนากลายเป็นศูนย์กลางในการผลิต และการค้าขายข้าวหอมมะลิที่ในทุ่งกุลาร้องไห้ ดังจะกล่าวถึงในหัวข้อต่อไป

ภาพประกอบ 14 อิทธิพลของวัฒนธรรมจีนที่มีต่อเมืองสุวรรณภูมิ สามารถพบได้จากศาลหลักเมือง (ซ้าย) และศาลปู่ย่าสุวรรณภูมิ (ขวา) ริมนถนนประดิษฐยุทธการ ย่านการค้าเดิมของสุวรรณภูมิ
ที่มา : ปริณู รสจันทร์

พหุ อนุ ทิโต ชีเว

ภาพประกอบ 15 โรงสีขนาดใหญ่อันทันสมัยท่ามกลางแปลงข้าวอันเขียวขจีคือลักษณะสำคัญของ
สุวรรณภูมิในช่วงพ.ศ.2518 - 2540 ยุคการเปลี่ยนแปลงของทุ่งกุลาร้องไห้ “ทุ่งกุลาแตก”
ที่มา : ปริณุญ รสจันทร์

ภาพประกอบ 16 นโยบายของภาครัฐทำให้มีการพัฒนาทุ่งกุลาร้องไห้จากพื้นที่รกร้างให้กลายเป็น
แหล่งผลิตทางการเกษตรที่สำคัญ ที่มา : ปริณุญ รสจันทร์

4.1.1.5 ช่วงที่ 5 พ.ศ.2518 - 2540 ยุคการเปลี่ยนแปลงของทุ่งกุลาร้องไห้ “ทุ่ง
กุลาแตก”

ท้องทุ่งแห้งแล้งที่ภาคอีสาน

มีชื่อกล่าวขาน

ทุ่งกุลาร้องไห้

เหลียวสุดขอบฟ้า ไร่ไร

แผ่นดิน กว้างใหญ่

แล้งตั้งไฟ ผดผลาญ.

เขาเล่าไว้เป็น นิทาน

ท้องทุ่งนี้มี ช้านาน

ไร่นาแสน กันดาร

แห้งแล้ง ใจหาย....

ครั้งหนึ่งพ่อค้าชาวเผ่ากุลา

เดินดั้นด้นมา

ทุ่งกันดาร แสนเหนื่อยหน่าย.

ร้อนแดดแผดเผา เจียนตาย

ตั้งทะเลทราย

หาจุดหมาย เมื่อยล้า

เห็นขอบฟ้าไกล ลิบตา

แสนเหนื่อยเพราะเดิน หลงมา

หมดความหวัง ปัญญา

กอดเข้า ร้องไห้....

สาวทุ่งกุลาร้องไห้คนงาม

คงไม่ใจดำ ให้พี่ชาย ข้าใจ.

ถึงอยู่อีสาน แดนไกล

แห้งแล้ง ปานใด

น้ำใจใคร จะเหมือน.

ขอฝากน้ำคำ ย้ำเตือน

น้องอย่าแก่งทำ ร้างเลื่อน

ให้พี่เหมือน กุลา

ร้องไห้ กำสรวล

เนื้อหาจากเพลงทุ่งกุลาร้องไห้ที่ครูสุรินทร์ ภาคศิริ ประพันธ์ขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2518 เป็นการบรรยายที่สะท้อนให้เห็นถึงอารมณ์ความรู้สึกจากการเดินทางผ่านทุ่งกุลาร้องไห้เพื่อกลับไปเยี่ยมบ้านเกิด แล้วพบเห็นความแห้งแล้งว่างเปล่า และผู้คนที่ดูสิ้นหวังภายในท้องทุ่งอันกว้างใหญ่ ครอบคลุมจังหวัดร้อยเอ็ด จังหวัดบุรีรัมย์ จังหวัดสุรินทร์ จังหวัดมหาสารคาม และจังหวัดยโสธร (ชินวัฒน์ ตั้งสุทธิจิต, ผู้ให้สัมภาษณ์, 6 พฤศจิกายน 2564)

1) นโยบายการพัฒนาทุ่งกุลาร้องไห้

บรรยากาศในเพลงทุ่งกุลาร้องไห้สอดคล้องกับคำบอกเล่าของเดช ภูสองชั้น อดีตกำนันตำบลตาหยวก อันเป็นบริเวณสำคัญของความเปลี่ยนแปลงของท้องทุ่งแห่งนี้ จากแต่เดิมเป็นพื้นที่รกร้างทำประโยชน์ได้ยากเนื่องจากเต็มไปด้วยหญ้าต้นใหญ่รากยาวเรียกว่าหญ้าขอมง หญ้าชนิดนี้ทำให้การกสิกรรมในทุ่งกุลาร้องไห้เป็นไปได้โดยยากเพราะรากของมันนั้นเหนียวแน่นเกินกว่าแรงมนุษย์จะขุดฟัน หรือแม้แต่แรงงานสัตว์เช่นโคกระบือก็มีอาการไถตัดออกจากกันได้โดยง่าย ชาวบ้านจึงได้เพียงอาศัยทำนาแปลงขนาดเล็กเท่าที่จะพอมีข้าวประทังชีวิต เพราะเมื่อน้ำน้ำมาท้องทุ่งกุลาร้องไห้จะนองไปด้วยผืนน้ำเว้งว่างจนแทบทำประโยชน์อย่างอื่นไม่ได้ นอกจากทำคูปลาน้อยเพื่อจับสัตว์น้ำกิน และนำไปขายที่เมืองสุวรรณภูมิ จนราว พ.ศ.2518 - 2540 ทุ่งกุลาร้องไห้เกิดความเปลี่ยนแปลงจนกล่าวได้ว่าเป็นยุคทุ่งกุลาดำ (เดช ภูสองชั้น, ผู้ให้สัมภาษณ์, 6 พฤศจิกายน 2564)

ย้อนกลับไปก่อน พ.ศ.2518 หลายรัฐบาลต่างมีนโยบายการพัฒนาทุ่งกุลาร้องไห้ให้กลายเป็นพื้นที่เกษตรกรรม แต่ทุ่งกุลาร้องไห้มีปัญหาสำคัญคือปัญหาน้ำท่วม เนื่องจากเมื่อถึงหน้า

น้ำ น้ำจากแม่น้ำมูล และลำน้ำสาขาจะเอ่อท่วมทันเป็นวังกว้างจนยากที่จะอยู่อาศัย และน้ำเหล่านี้จะหายเหือดแห้งไปเมื่อหน้าแล้ง กลายเป็นที่ราบโล่งกว้างไกล ด้วยเหตุนี้จึงมีชุมชนอยู่อาศัยอย่างเบาบาง (ปราโมทย์ ทัศนาศูวรรณ. 2525 : 134 – 135)

พลังทางการเมืองมีส่วนสำคัญต่อการพัฒนาทุ่งกุลาร้องไห้ ใน พ.ศ.2496 นายนิวัฒน์ พุนศรีศรีสุวรรณนท์ผู้แทนราษฎรจังหวัดร้อยเอ็ด มีโอกาสเป็นคณะกรรมการพิจารณางบประมาณ ปีงบประมาณ พ.ศ.2497 ได้อภิปรายในที่ประชุมคณะกรรมการกระทรวงมหาดไทย สมัยพลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ เป็นรัฐมนตรี เพื่อให้กรมประชาสงเคราะห์ทำการสำรวจทุ่งกุลาร้องไห้ แล้วสร้างเป็นนิคมสร้างตนเองโดยแบ่งพื้นที่ดินให้ราษฎรได้ทำมาหากิน เพื่อเป็นการป้องกันไม่ให้ราษฎรบุกรุกป่าในพื้นที่อื่น (ประศาสน์ อุ่นใจ. 2548 : 117)

วันที่ 6 มิถุนายน พ.ศ.2497 นายปรกรณ์ อังศุสิงห์ อธิบดีกรมประชาสงเคราะห์ นายนิวัฒน์ พุนศรีศรีสุวรรณนท์ ผู้แทนราษฎรจังหวัดร้อยเอ็ด และขุนปราจีนธานี (ชลุต สิงหประเสริฐ) ปลัดจังหวัดร้อยเอ็ด ได้ร่วมกันสำรวจทุ่งกุลาร้องไห้เป็นการเบื้องต้น และมีความเห็นว่าควรปรับปรุงพื้นที่ว่างเปล่าเพื่อให้ราษฎรใช้เพื่อทำมาหากินต่อไป จึงมีการตั้งงบประมาณสำรวจทุ่งกุลาร้องไห้เพิ่มเติมระหว่าง พ.ศ.2498 – 2499 โดยกรมชลประทานเป็นผู้สำรวจโดยพบว่ามีผู้คนอาศัยอยู่ในทุ่งกุลาร้องไห้ราว 300,000 คนซึ่งนับว่าเบาบางมาก และส่วนใหญ่ไม่มีกรรมสิทธิ์หลักฐานการครอบครองที่ดินตาม (ประศาสน์ อุ่นใจ. 2548 : 118)

ช่วง พ.ศ.2503 เป็นช่วงที่เริ่มมีการปรับปรุงถนนหนทาง การก่อสร้างระบบชลประทาน ตลอดจนการส่งเสริมให้มีการผลิตเพื่อตอบสนองต่อระบบตลาด เช่น การปลูกข้าวพันธุ์ และพืชเศรษฐกิจต่าง ๆ ส่งผลให้ผู้คนถูกปลดปล่อยจากการครอบงำของชนชั้นนำในชุมชน นายทุน และพ่อค้าคนกลาง โดยเป็นโอกาสให้ชาวบ้านสามารถดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ เช่น การเป็นแรงงานรับจ้าง การสร้างกิจการส่วนตัว การเป็นพ่อค้าแม่ขายซึ่งกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับระบบตลาดเหล่านี้ช่วยให้พวกเขาสามารถตัดสินใจได้อย่างเสรีกว่าสังคมนเกษตรกรรมพื้นบ้าน เป็นรากฐานสำคัญให้เกิดปรากฏการณ์ทุ่งกุลาร้องไห้ใน ราว พ.ศ.2518 (ประสพสุข ฤทธิเดช. 2550 : 222)

2) ความเปลี่ยนแปลงของทุ่งกุลาร้องไห้

เมื่อถึง พ.ศ.2518 นับเป็นยุคแห่งการเปลี่ยนแปลงของทุ่งกุลาร้องไห้ ดังที่เรียกว่ายุคทุ่งกุลาร้องไห้ เนื่องจากภาครัฐได้ส่งเสริมให้มีการจับจองบุกเบิกทุ่งกุลาร้องไห้เพื่อตั้งถิ่นฐาน และทำการเกษตรกรรม โดยมีการจัดสรรที่ดินให้ครอบครัวละ 28 ไร่ เพื่อส่งเสริมให้ทำการปลูกพืชเศรษฐกิจ เช่น ปอ มัน อ้อย แต่พืชที่มีบทบาทมากที่สุดคือข้าวหอมมะลิ ซึ่งใช้เทคโนโลยีการผลิตสมัยใหม่ ทำให้ชาวบ้านสามารถทำการผลิตได้ง่ายขึ้น (เดช ภูสองชั้น, ผู้ให้สัมภาษณ์, 6 พฤศจิกายน 2564)

พืชเศรษฐกิจเหล่านี้มาพร้อมกับพลังแห่งเทคโนโลยีการเกษตร โดยเฉพาะโครงสร้างพื้นฐานคือถนนหนทาง ไฟฟ้า ตลอดจนระบบชลประทาน เครื่องจักรกลการเกษตร ปุ๋ยเคมี

ยาฆ่าแมลง และพันธุ์พืชที่มีคุณภาพได้เปลี่ยนผืนแผ่นดินของทุ่งกุลาร้องไห้ที่เคยไร้ราคาแบบเอาไก่อ แลกได้ หรือถางได้ถางเอาแล้วแต่แรงมี กลายเป็นถูกจับจองมีเจ้าของเพราะพืชเกษตรกรรมนั้นงดงาม ทั้งด้านราคา และผลผลิตสามารถสร้างรายได้ให้กับชาวบ้านเป็นกอบเป็นกำ (เดช ภูสองชั้น, ผู้ให้ สัมภาษณ์, 6 พฤศจิกายน 2564)

นอกจากพืชเศรษฐกิจดังที่กล่าวมาแล้ว ชาวบ้านทุ่งกุลาร้องไห้ยังได้รับการ สนับสนุนให้เลี้ยงสัตว์เศรษฐกิจเป็นรายได้เสริม เช่น สัตว์น้ำ และโคกระบือ ซึ่งอาศัยพื้นที่ทุ่งหญ้าอัน กว้างไกลเป็นแหล่งเลี้ยงสัตว์ได้อย่างดีทุ่งกุลาร้องไห้จึงปรากฏว่ามีฝูงปศุสัตว์ยึดครองเป็นเจ้าของนยาม ที่มีการเคลื่อนย้ายฝูงสัตว์ทั้งยามเช้า และยามเย็น (เดช ภูสองชั้น, ผู้ให้สัมภาษณ์, 6 พฤศจิกายน 2564)

เดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2519 มีประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่อง แบ่งท้องที่ อำเภอสวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ตั้งเป็นกิ่งอำเภอโพนทราย เนื่องจากท้องที่อำเภอสวรรณภูมิ มี อาณาเขต กว้างขวางและมีพลเมืองมาก ท้องที่บางตำบลอยู่ห่างไกลจากอำเภอ เจ้าหน้าที่ออกตรวจ ตราดูแลความทุกข์สุขของราษฎรไม่ทั่วถึง สภาพ ท้องที่โดยทั่ว ๆ ไปเชื่อว่าจะเจริญต่อไปในภายหน้า จึงแบ่งท้องที่อำเภอสวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ตั้งเป็นกิ่งอำเภอ เรียกชื่อว่า กิ่งอำเภอโพนทราย มีเขต การปกครองรวม 2 ตำบล คือ ตำบลโพนทราย และตำบลสามขา ตั้งที่ว่าการกิ่งอำเภอที่ตำบลโพน ทราย (ราชกิจจานุเบกษา. 2519 : 3465)

เมื่อถึงเดือนธันวาคมปีเดียวกันนี้มีพระราชกฤษฎีกากำหนดเขตที่ดินในท้องที่ อำเภอสวรรณภูมิ และกิ่งอำเภอโพนทราย อำเภอสวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ให้เป็นเขตปฏิรูปที่ดิน เนื่องจากในท้องที่อำเภอสวรรณภูมิ และกิ่งอำเภอโพนทรายมีเกษตรกรผู้ไม่มีที่ดินประกอบการ เกษตรกรรมเป็นของตนเอง หรือมีที่ดินเล็กน้อยไม่พอแก่การครองชีพ และที่ดินมีผลผลิตต่อไร่ต่ำ (ราชกิจจานุเบกษา. 2519 : 12 - 14)

ทศวรรษที่ 2530 เกิดแนวคิดในการพัฒนาทุ่งกุลาร้องไห้ให้กลายเป็นสถานที่เล่น การพนันอย่างถูกกฎหมายหรือคาสิโนเหมือนทะเลทรายในสหรัฐอเมริกาซึ่งมีเมืองการพนันคือ ลาสเวกัส โดยมีการสำรวจความคิดเห็นจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวน 184 คน เพื่อความ คิดเห็นในด้านสังคมวัฒนธรรมและเศรษฐกิจปรากฏว่าไม่มีการสานต่อโครงการนี้ ระยะเวลาดังกล่าว ได้เกิดการเคลื่อนย้ายของผู้คนเข้ามายังทุ่งกุลาร้องไห้เพื่อแสวงหาที่ดินในการทำมาหากิน โดยมีการ จัดสรรที่ดินรอบ ๆ เมืองสวรรณภูมิให้แก่ประชาชนที่มาเคลื่อนย้ายเข้ามาจากต่างถิ่น ซึ่งผู้คนเหล่านั้น จะจับกลุ่มตั้งบ้านเรือนเป็นคุ้มเป็นหมู่เพื่อช่วยเหลือพึ่งพากัน เนื่องจากในเวลานั้นปรากฏภูมิฉิบโจร ผู้ร้าย และพวกที่หากินด้วยการหลอกลวงชาวบ้านอยู่ทั่วทุ่งกุลาร้องไห้จนทางการต้องส่งเจ้าหน้าที่เข้า มาปราบปรามอยู่บ่อยครั้ง (เดช ภูสองชั้น, ผู้ให้สัมภาษณ์, 6 พฤศจิกายน 2564)

ช่วงทศวรรษที่ 2540 ริมสองข้างทาง และคันทนาในทุ่งกุลาร้องไห้ กลายเป็นแปลงปลูกต้นคันทนา ต้นกระดาศ หรือต้นยูคาลิปตัสเพื่อป้อนอุตสาหกรรมกระดาษที่เติบโตอย่างต่อเนื่อง ทิวแถวแนวกำแพงยูคาลิปตัสเหล่านี้ได้กลายเป็นภูมิทัศน์ใหม่แทนที่ภาพของทุ่งโล่งสุดสายตา และนำมาซึ่งโรงงานไม้แปรรูป และโกดังรับซื้อทองคำสีเขียวนี้นานเมืองสุวรรณภูมิ

ระบบตลาดส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชาวสุวรรณภูมิเป็นอย่างมาก หมู่บ้าน รอบ ๆ เมือง เกิดการขยายพื้นที่ทางการเกษตรกรรม เนื่องจากมีถนน คลองส่งน้ำ ขยายไปในพื้นที่ต่าง ๆ มีการปลูกพืชเพื่อขาย มีการเลี้ยงสัตว์พันธุ์ใหม่ ๆ เช่น โค กระบือ สุกร เป็ด ไก่ ตลอดจนจันสัตว์น้ำ ที่ให้ผลผลิตดีขึ้น มีการปลูกข้าวเจ้า และข้าวเหนียวพันธุ์ กข. แต่บางปีที่ได้ผลผลิตมาราคาผลผลิตเหล่านี้ตกต่ำ ต้องกู้ยืมเงินมาใช้ ยืมข้าวมากิน ช่วงระยะเวลา พ.ศ.2510 เป็นต้นมาผู้คนรอบ ๆ อำเภอสุวรรณภูมิมีการออกไปทำงานยังเมืองใหญ่ เช่น ไปขับสามล้อ ขับรถยนต์รับจ้าง เป็นช่างก่อสร้าง เช่น บ้านตاهยวก บ้านโพนพอง บ้านดอกไม้ บ้านยางเครือ เป็นต้น (เดช ภูสองชั้น, ผู้ให้สัมภาษณ์, 6 พฤศจิกายน 2564)

การไปทำงานยังต่างถิ่นของหลายครัวเรือนเป็นการไปเพื่อส่งเงินกลับมาที่หมู่บ้าน โดยมีการไปทำงานเป็นฤดูกาลคือไปทำงานเมื่อฤดูแล้ง และกลับบ้านมาทำนาเมื่อถึงฤดูฝน และการเดินทางไปทำงานเป็นเวลานานหลายปี แล้วส่งเงินกลับมาให้คนทางบ้านเป็นทุนในการก่อสร้างบ้าน หรือทำร้านค้า พอมั่นคงแล้วจึงกลับมาบ้าน บางคนไปทำงานต่างประเทศ มีเงินส่งมาให้ทางบ้านซื้อที่ดิน บางส่วนปล่อยดอกเบี้ย (สะอาด ชันอาษา, ผู้ให้สัมภาษณ์, 6 พฤศจิกายน 2564)

บางครัวเรือนปรับตัวค้าขายกลายเป็นพ่อค้าท้องถิ่น เช่น เป็นนายฮ้อยค้าขายโค กระบือโดยการบรรทุกด้วยรถยนต์ ซึ่งเป็นงานที่สร้างรายได้ที่ดีกว่าการเป็นนายฮ้อยแบบไล่ด้อนแบบเดิม การสนับสนุนจากนโยบายการปลูกข้าวหอมมะลิทำให้เกิดการผลิตที่ลงทุนสูง ซึ่งสร้างเม็ดเงินให้เกิดการขยายตัวของธุรกิจการเกษตร เกิดโรงสีขนาดใหญ่ที่ร่ำรวย ร้านขายเครื่องจักรกลเพื่อการเกษตร ร้านขายเคมีภัณฑ์ประเภทปุ๋ย และยาฆ่าแมลง ในตัวเมืองสุวรรณภูมิ

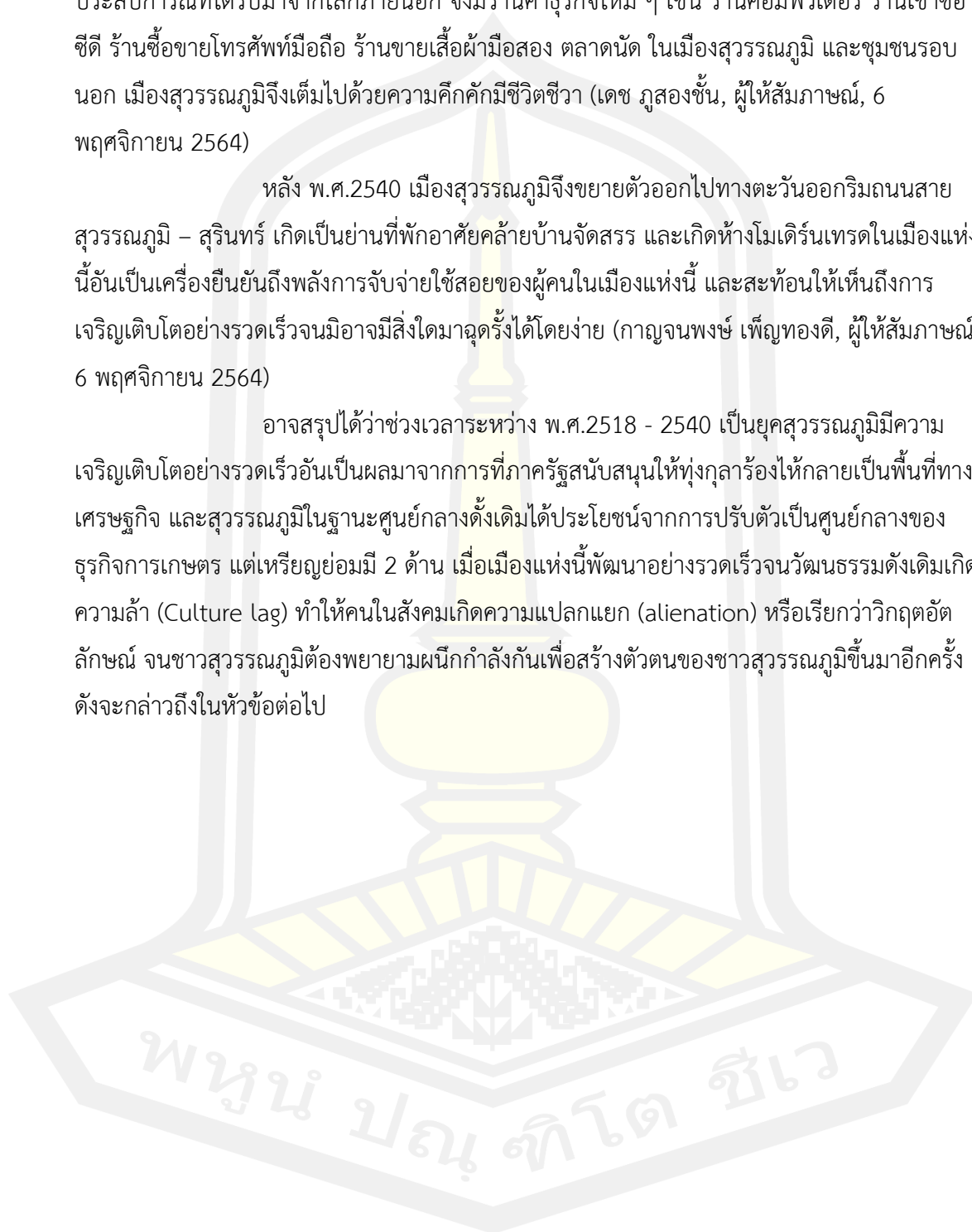
ความรู้เรื่องของธุรกิจการเกษตร ได้ทำให้สุวรรณภูมิกลายเป็นศูนย์กลางการค้าขายข้าวหอมมะลิ เนื่องจากผู้คนในแหล่งผลิตมีความคุ้นชินในการนำผลผลิตมาขายที่สุวรรณภูมิจนเกิดเป็นธุรกิจโรงสีข้าวขนาดใหญ่หลายโรง ซึ่งมีความสัมพันธ์อันแนบแน่นกับนายทุนระดับประเทศ (นรินทร์ ถนัดคำ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 6 พฤศจิกายน 2564)

เกิดวิกฤตการณ์การเงินในเอเชีย ในช่วง พ.ศ.2540 ส่งผลให้ธุรกิจเงินกรุงเทพฯมหานคร ๆ และเมืองใหญ่ได้รับผลกระทบจนต้องปิดตัวลงเป็นอันมาก บรรดาลูกจ้างโรงงานและลูกจ้างก่อสร้างถูกให้ออก และเลิกจ้างเป็นอันมาก ส่งผลให้ผู้คนเหล่านี้ต้องกลับหวนคืนสู่ท้องถิ่นเปรียบดังทุ่งกุลาดอกเป็นคำรบสอง (สะอาด ชันอาษา, ผู้ให้สัมภาษณ์, 6 พฤศจิกายน 2564)

อย่างไรก็ดี ผู้คนที่กลับมาสู่ท้องถิ่นเหล่านี้มีความรู้ และความคิดริเริ่มใหม่ ๆ จากประสบการณ์ที่ได้รับมาจากโลกภายนอก จึงมีร้านค้าธุรกิจใหม่ ๆ เช่น ร้านคอมพิวเตอร์ ร้านเช่าซีดี ร้านซื้อขายโทรศัพท์มือถือ ร้านขายเสื้อผ้ามือสอง ตลาดนัด ในเมืองสุวรรณภูมิ และชุมชนรอบนอก เมืองสุวรรณภูมิจึงเต็มไปด้วยความคึกคักมีชีวิตชีวา (เดช ภูสองชั้น, ผู้ให้สัมภาษณ์, 6 พฤศจิกายน 2564)

หลัง พ.ศ.2540 เมืองสุวรรณภูมิจึงขยายตัวออกไปทางตะวันออกริมถนนสายสุวรรณภูมิ – สุรินทร์ เกิดเป็นย่านที่พักอาศัยคล้ายบ้านจัดสรร และเกิดห้างโมเดิร์นเทรดในเมืองแห่งนี้ อันเป็นเครื่องยืนยันถึงพลังการจับจ่ายใช้สอยของผู้คนในเมืองแห่งนี้ และสะท้อนให้เห็นถึงการเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วจนมีอาจมีสิ่งใดมาจุดรั้งได้โดยง่าย (กาญจนพงษ์ เพ็ญทองดี, ผู้ให้สัมภาษณ์, 6 พฤศจิกายน 2564)

อาจสรุปได้ว่าช่วงเวลาระหว่าง พ.ศ.2518 - 2540 เป็นยุคสุวรรณภูมิมีความเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วอันเป็นผลมาจากการที่ภาครัฐสนับสนุนให้ทุ่งกุลาร้องไห้กลายเป็นพื้นที่ทางเศรษฐกิจ และสุวรรณภูมิในฐานะศูนย์กลางดั้งเดิมได้ประโยชน์จากการปรับตัวเป็นศูนย์กลางของธุรกิจการเกษตร แต่เหรียญย่อมมี 2 ด้าน เมื่อเมืองแห่งนี้พัฒนาอย่างรวดเร็วจนวัฒนธรรมดั้งเดิมเกิดความล่า (Culture lag) ทำให้คนในสังคมเกิดความแปลกแยก (alienation) หรือเรียกว่าวิกฤตอัตลักษณ์ จนชาวสุวรรณภูมิต้องพยายามผนึกกำลังกันเพื่อสร้างตัวตนของชาวสุวรรณภูมิขึ้นมาอีกครั้ง ดังจะกล่าวถึงในหัวข้อต่อไป

ภาพประกอบ 17 การสืบสานการตัดกระดาษลายศรีภูมิการช่วงชิงความหมาย และตัวตนผ่าน
ประเพณีบุญบั้งไฟ ระหว่าง พ.ศ.2540 - 2563 ยุคการสร้างตัวตนและการสร้างอัตลักษณ์
ของเมืองสุวรรณภูมิ

ที่มา : ปริณ รสจันทร์

4.1.1.6 ช่วงที่ 6 พ.ศ.2540 – 2563 ยุคการสร้างตัวตนและการสร้างอัตลักษณ์
ของเมืองสุวรรณภูมิ

ความเปลี่ยนแปลงในช่วงเวลาระหว่าง พ.ศ.2518 – 2540 ส่งผลให้สุวรรณภูมิ
ชาวสุวรรณภูมิเชื่อมโยงกับคนภายนอกมากยิ่งขึ้น อันเป็นผลจากที่คนภายนอกเข้ามาอยู่อาศัยใน
สุวรรณภูมิมากขึ้น และชาวเมืองสุวรรณภูมิได้เดินทางออกสู่โลกกว้างมากยิ่งขึ้นด้วยพลังแห่งความรู้ที่
เมืองแห่งนี้สะสมไว้เป็นระยะเวลานาน

ความสัมพันธ์กับภายนอกได้สร้างวิกฤตอัตลักษณ์ให้แก่ชาวสุวรรณภูมิ ทั้งใน
ระดับผู้ที่มีการศึกษา และบุคคลทั่วไป กล่าวคือในระดับผู้มีการศึกษาเกิดคำถามว่าเหตุใดเมืองที่มี
ความเก่าแก่อย่างสุวรรณภูมิจึงถูกจำกัดบทบาทกลายเป็นเพียงอำเภอเท่านั้น สำหรับคำถามในระดับ
บุคคลทั่วไปคือเหตุใดประเพณีที่ชาวสุวรรณภูมิสืบสานกันมาอย่างยาวนานเช่นบุญบั้งไฟกลับถูกริบไป
เป็นของจังหวัดอื่น สุวรรณภูมิจะมีสิ่งใดให้รักให้ภาคภูมิใจ และเป็นของตนเองได้บ้าง

1) วิกฤตอัตลักษณ์ในหมู่ผู้มีการศึกษา

เป็นไปได้ว่า จากความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ทำให้ทุ่งกุลาร้องไห้ และสุวรรณภูมิมีความน่าสนใจมากยิ่งขึ้น และเรื่องราวของสุวรรณภูมิได้ถูกเผยแพร่ในฐานะของเมืองที่เป็นรากเหง้าของจังหวัดร้อยเอ็ด ดังความว่า

“...เล่าประวัติศาสตร์จังหวัดร้อยเอ็ดมาเสียว กลายเป็นประวัติของอำเภอสุวรรณภูมิไปเสียได้ ไม่ใช่เล่าผิดหรอกครับ เพราะประวัติศาสตร์ของเมืองร้อยเอ็ดสมัยหลังนี้ เกี่ยวพันกับอำเภอสุวรรณภูมิอย่างแยกกันไม่ออก และจุดกำเนิดของเมืองร้อยเอ็ดก็มาจากอำเภอสุวรรณภูมิ...”

(ปราโมทย์ ทัศนาศูวรรณ. 2525 : 120 – 121)

ประวัติศาสตร์นิพนธ์ของร้อยเอ็ด จะบอกเล่าเรื่องราวอันขมขื่นของท้าวทนต์ที่ต้องโยกย้ายหลบหนีออกมาจากความขัดแย้งของถิ่นฐานเดิม และเมื่อกาลเวลาผ่านไปพวกเขาได้สร้างบ้านเมืองที่เจริญรุ่งเรืองกลายเป็นจังหวัดร้อยเอ็ด หรือแม้กระทั่งกลายเป็นมณฑลร้อยเอ็ด ในขณะที่ทิ้งให้เมืองสุวรรณภูมิให้ร้างโรย เปรียบดังเป็นภาพคู่ตรงกันข้ามระหว่างฝ่ายธรรม และฝ่ายอธรรม น้ำเสียงเหล่านั้นปรากฏอยู่ในงานเขียนหลายชิ้น เช่น งานเรื่องประวัติศาสตร์อีสาน ของเดิม วิภาคย์พจนกิจ ที่ตีพิมพ์ครั้งแรกใน พ.ศ.2513 กล่าวว่า

“...ฝ่ายท้าวเชียง ท้าวสุน บุตรท้าวเมธีมีความวิวาตหมางหาถูกกัน กับท้าวทนต์ผู้ไม่จึงคบคิดกับกรมการพากันไปพึ่งพระบรมโพธิสมภารสมเด็จพระบรมราชาที่ 3 พระที่นั่งสุริยาศน์อมรินทร์ ณ กรุงศรีอยุธยา ขอคำสั่งมาปราบปรามท้าวทนต์ สมเด็จพระเจ้ากรุงศรีอยุธยาจึงโปรดฯ ให้พระยากรมท่า พระยาพรหม เป็นข้าหลวงขึ้นไปจัดการบ้านเมืองพร้อมกับท้าวเชียง ท้าวสุน เพื่อให้อาภักดีกับหลานคืนดีกัน ครั้นจวนจะมาถึงบ้านเมืองทง ฝ่ายท้าวทนต์ เจ้าเมือง ทราบข่าวเข้า ก็พาครอบครัวอพยพหนีไปอยู่ ณ บ้านกุดจอก พระยากรมท่าพระยาพรหมจึงเข้าตั้งพักอยู่ในเมือง ต่อมาจึงมีบอกขอท้าวเชียงเป็นเจ้าเมือง ท้าวสุนเป็นที่อุปฮาดรักษาบ้านเมืองทงต่อไป แล้วพระยากรมท่า พระยาพรหมก็ออกไปตั้งพักอยู่ ณ ทุ่งสนามโนนกระเบา เมืองทงก็เป็นอันขาดจากความปกครองของเมืองนครจำปาศักดิ์ เข้าอยู่ในอำนาจของกรุงศรีอยุธยาโดยปริยาย แต่นั้นมา (แบบเดียวกับเจ้าพระวอฯ ยกเขตแคว้นดอนมดแดงเป็นเมืองขึ้นกรุงธนบุรี ดังกล่าวมาแล้ว)

จุลศักราช 1138 ปีวอก อัฐศก (พ.ศ. 2319) ในแผ่นดินสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี พระยาพรหม พระยากรมท่า เห็นว่าตำบลเมืองทงเป็นชัยภูมิ ไม่สมควรจะตั้งเป็นเมืองใหญ่ต่อไป เพราะเป็นที่เนินลำนน้ำไหลเซาะตลิ่งพังเข้ามา ทุกปีจะไม่ถาวรต่อไป จึงปรึกษาท้าวเชียง ท้าวสุน เห็นพร้อมกันว่า ที่ตำบลดงเท้าสารห่างจากเมืองทงประมาณเส้นเศษ เป็นที่ชัยภูมิที่ตั้งเมืองเก่า มาก่อน จึงได้อพยพไปตั้งเมืองใหม่ที่ดงเท้าสาร แล้วมีใบบอกมายังกรุงธนบุรี ขอตั้งดงเท้าสารขึ้นเป็นเมือง จึงโปรดฯ ให้ตั้งคง

เท่าสารขึ้นเป็นเมืองขนานนามว่า เมืองสุวรรณภูมิ มาแต่ครั้งนั้น... (เติม วิชาคัพพจนกิจ. 2546 : 156 - 157)

ทัศนคติแบบธรรม กับธรรม ระหว่างเมืองร้อยเอ็ดกับเมืองสุวรรณภูมิ ยังพบได้ในหนังสือเรื่อง อีสาน เล่ม 2 ของปราโมทย์ ทัศนาศูวรรณ ซึ่งตีพิมพ์ใน พ.ศ.2525 ซึ่งยกย่องท้าวทนต์ เจ้าเมืองร้อยเอ็ดอย่างสูงส่ง และมีความเป็นตัวแทนของความดีงาม ทั้งเหยียดหยามเจ้าเมืองสุวรรณภูมิว่าด้อยกว่า และเป็นตัวแทนของความเลวร้าย ดังมีความว่า

“...ท้าวทนต์ ซึ่งมาช่วยหลานปกครองเมืองสุวรรณภูมิ ทนเหมือนซื้อต่อไปอีกไม่ไหว จึงชวนสมัครพรรคพวกที่รักดีต่อตน พร้อมกับเทครัวอพยพออกจากเมืองสุวรรณภูมิ เดินทางมุ่งหน้าขึ้นไปทางเหนือ หวังไปตายเอาดาบหน้า จนกระทั่งมาถึงบริเวณบ้านกุ่ม อันเคยเป็นที่ ตั้งเมืองร้อยเอ็ดแต่โบราณ ซึ่งร้างไปเป็นร้อย ๆ ปีมาแล้ว ท้าวทนต์เห็นว่าบริเวณนี้เป็นชัยภูมิอันดี ควรจะตั้งเมืองขึ้นใหม่ จึงหยุดพักไพร่พล สร้างบ้านแปลงเมืองขึ้น ณ บริเวณเก่าของร้อยเอ็ดเจ็ดประตู

เมื่อสร้างเมืองขึ้นแล้ว ก็มีใบบอกมากราบทูลสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ณ กรุงธนบุรี ขอยุ้ในขอบขัณฑสีมาสืบไป ปรากฏว่าสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช โปรด ฯ ให้ท้าวทนต์เป็นพระขัติยะวงศา ดำรงตำแหน่งเจ้าเมืองร้อยเอ็ดสืบมา นับแต่ปี พ.ศ. 2518 นับมาถึงวันนี้ เมืองร้อยเอ็ดจึงมีอายุได้ 206 ปีแล้ว

พระขัติยะวงศา เจ้าเมืองคนแรกของร้อยเอ็ด ท่านเป็นคนเก่ง บ้านเมืองจึงเจริญอย่างรวดเร็ว ตรงข้ามกับเมืองสุวรรณภูมิที่มีแต่ เลื่อมลง ๆจนกระทั่งสมัยรัชกาลที่ 5 เมื่อทรงจัดการปกครองแบบมณฑลเทศาภิบาลนั้นปรากฏว่าเมืองสุวรรณภูมิ ถูกลดฐานะลงเป็นอำเภอขึ้นกับเมืองร้อยเอ็ด ความเจริญของสุวรรณภูมิจึงหมดลงเพียงแค่นั้น ส่วนร้อยเอ็ดก็เป็นเมืองใหญ่สืบมา...” (ปราโมทย์ ทัศนาศูวรรณ. 2525 : 121 - 122)

การกลายเป็นฝ่ายอธรรม คงเป็นปัญหาสำหรับผู้มีการศึกษาชาวสุวรรณภูมิมีใช้น้อย และเมื่อพวกเขาต้องติดต่อกับโลกภายนอก คำถามทำนองว่าทำไมอำเภอสุวรรณภูมิที่เคยเป็นเมืองใหญ่จึงกลายเป็นเพียงอำเภอในปัจจุบันนี้ กลายเป็นคำถามที่ตอบได้ยากเย็นที่สุด ด้วยเหตุนี้จึงเกิดกลุ่มผู้สนใจศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของตนขึ้น ดังความว่า

“...ในตอนเป็นเด็กยังไม่เคยคิดอะไร แต่เมื่อเติบโตแล้วได้ไปเรียนไปอยู่ที่อื่น เขาถามว่าทำไมสุวรรณภูมิยังเป็นแค่อำเภอ แล้วเกิดความสงสัยว่าทำไมเขาถามเช่นนั้น จึงเริ่มศึกษาความเป็นมาของสุวรรณภูมิจึงพบว่าบ้านเรามีความเป็นมายาวนานกว่าร้อยเอ็ดเสียอีก แต่ในที่สุดเรากลับกลายเป็นเมืองที่เล็กกว่า จึงอยากให้ชาวสุวรรณภูมิภาคภูมิใจในบ้านตนเองจึงพยายามนำ

ประวัติศาสตร์มาสร้างความสำเร็จให้สุวรรณภูมิ...” (กาญจพงษ์ เพ็ญทองดี, ผู้ให้สัมภาษณ์, 25 กรกฎาคม 2563)

อย่างไรก็ดี ในหน้าประวัติศาสตร์ย่อมมีการช่วงชิงพื้นที่ของการบอกเล่าเสมอ ดังเช่นที่สะอาด ชันอาษา (2531) ซึ่งทำการวิจัยเรื่องการอพยพย้ายถิ่นเข้าสู่ทุ่งกุลาร้องไห้ ระหว่างปี พ.ศ.2512 – 2529 : ศึกษากรณีบ้านสระโพนทอง ตำบลทุ่งหลวง อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด และต่อมาได้กลายเป็นประธานกลุ่มผู้สนใจประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมืองสุวรรณภูมิ ได้รำลึกถึงการช่วงชิงพื้นที่ทางประวัติศาสตร์ระหว่างร้อยเอ็ดกับสุวรรณภูมิ แต่ในที่สุดแล้วประวัติศาสตร์สุวรรณภูมินั้น ถูกจำกัดให้เป็นเพียงส่วนประกอบของประวัติศาสตร์ร้อยเอ็ดเท่านั้น ดังคำบอกเล่าว่า

“...จากการเป็นคณะกรรมการด้านประวัติศาสตร์จังหวัดร้อยเอ็ดหลายครั้งไม่ว่าจะเป็นการจัดทำหนังสือของจังหวัด ตลอดจนการจัดทำพิพิธภัณฑ์ของจังหวัด สิ่ง que พบเห็นอยู่เป็นประจำคือ ความสำคัญของสุวรรณภูมิ เช่นการอยู่ในพื้นที่ที่ต้มเกลือมาตั้งแต่ก่อนประวัติศาสตร์ หรือการตั้งอยู่ในทุ่งกุลาร้องไห้ที่มีพัฒนาการที่น่าสนใจ แต่ความสำคัญเหล่านี้เป็นเพียงส่วนประกอบที่เล็กน้อยในประวัติศาสตร์ของร้อยเอ็ด...” (สะอาด ชันอาษา, ผู้ให้สัมภาษณ์, 25 กรกฎาคม 2563)

อย่างไรก็ตาม การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นแบบศูนย์กลางที่เน้นความสำคัญของเมือง และบุคคลสำคัญในท้องถิ่น รวมไปถึงจนถึงศาสนสถานเท่านั้น เนื่องจากอิทธิพลของประวัติศาสตร์แห่งชาติที่มุ่งเน้นการรวมศูนย์ที่แบ่งแยกไม่ได้ ประวัติศาสตร์ของคนส่วนย่อยจึงไร้ความหมาย หากไม่เกี่ยวพันหรือส่งเสริมความสำคัญของประวัติศาสตร์ศูนย์กลาง (อานันท์ กาญจนพันธุ์, 2543 : 17 – 32)

ปัญหาด้านหนึ่งของการศึกษาประวัติศาสตร์สุวรรณภูมินั้น คือการรวนเวียนอยู่ในการศึกษาประวัติศาสตร์ของบุคคลสำคัญเป็นหลัก ซึ่งยิ่งส่งผลให้เกิดปัญหาวิกฤตอัตลักษณ์อย่างน้อย 2 ประการคือ

ปัญหาวิกฤตอัตลักษณ์ประการแรก คือประวัติศาสตร์บุคคลสำคัญของสุวรรณภูมิฉายภาพความอ่อนแอจากการถูกกดทับ และถูกบงการจากอำนาจภายนอกอยู่ตลอดเวลา ทั้งยังเต็มไปด้วยความวุ่นวายในการแย่งชิงอำนาจภายในเมืองสุวรรณภูมิ ที่เป็นเช่นนี้น่าจะมีเหตุสำคัญมาจากข้อจำกัดด้านหลักฐานเอกสารที่ใช้ศึกษานั้นล้วนมีที่มาจากการบันทึกของเจ้าเมืองร้อยเอ็ดคือ พงศาวดารภาคอีสานของพระยาขัติยวงษา (เหล่า ณ ร้อยเอ็ด) ซึ่งต่อมาพงศาวดารฉบับนี้ได้ถูกส่งไปยังมณฑลอีสานเพื่อกลายเป็นพงศาวดารหัวเมืองมณฑลอีสานของหม่อมอมรวงศ์วิจิตร และกลายเป็นเนื้อหาในหนังสือประวัติศาสตร์อีสานของเดิม วิภาคย์พจนกิจ ซึ่งเอกสารเหล่านี้นับเป็นคู่มือของผู้เริ่มต้นศึกษาประวัติศาสตร์อีสาน (เหล่า ณ ร้อยเอ็ด, 2509 : 31)

เมื่อประวัติศาสตร์บุคคลสำคัญ กลายเป็นเรื่องที่ไม่นำมาซึ่งความภาคภูมิใจได้ ตลอดรอดฝั่ง ในที่สุดการศึกษาของกลุ่มนี้จึงต้องย้อนไปให้ความสำคัญต่อเจ้าเมืองคนแรกถึงเจ้าเมืองคนที่สามเป็นสำคัญ คือจารย์แก้ว ท้าวमित และท้าวทนต์ผู้ซึ่งต่อมาเป็นผู้สถาปนาเมืองร้อยเอ็ด พระยาขัติยวงษาเขียนถึงบรรพชนของตนไว้ดังเช่นความว่า

“...และได้ปกครองบ้านเมืองสืบต่อ ๆ มา ราษฎรอยู่เย็นเป็นสุข...” (เหล่า ณ ร้อยเอ็ด. 2509 : 39)

อย่างไรก็ดี เจ้าเมืองทั้ง 3 ท่านนี้ล้วนเป็นเจ้าเมืองทุ่ง จึงยังนำมาใช้เชื่อมโยงกับเมืองสุวรรณภูมิได้อย่างไม่ราบรื่น ด้วยประเด็นของการแย่งชิงเมืองทุ่งจากท้าวทนต์ผู้เป็นอา และเมื่อแย่งชิงได้เมืองทุ่งมาแล้วกลับต้องย้ายเมืองตามคำสั่งสยาม ซึ่งล้วนไม่ใช่เรื่องที่ควรภาคภูมิใจ และไม่น่าจะแก้ไขให้ชาวสุวรรณภูมิมีตำแหน่งทางประวัติศาสตร์ที่ดีขึ้นแต่อย่างใด

ปัญหาวิกฤตอัตลักษณ์ประการที่สอง คือปัญหาที่เกิดจากประวัติศาสตร์บุคคลสำคัญไม่สามารถเชื่อมโยงกับผู้คนกลุ่มอื่น ๆ ได้ ไม่ว่าจะเป็นผู้คนภายในตัวเมืองสุวรรณภูมิเอง หรือผู้คนในชุมชนรอบข้างได้ ประวัติศาสตร์บุคคลสำคัญจึงเปรียบเหมือนการผลิตซ้ำผู้ตกขบวนทางประวัติศาสตร์ ที่ไม่สามารถสร้างพลังให้กับชุมชนอย่างจริงจัง ดังคำบอกเล่าของผู้ศึกษาประวัติศาสตร์สุวรรณภูมิต่านหนึ่งว่า

“...เมื่อกล่าวถึงประวัติศาสตร์สุวรรณภูมิ ควรเป็นการบอกเล่าเรื่องราวของคนหลาย ๆ กลุ่ม ที่มีชีวิตอยู่ในอดีต เขาอาจมีความทุกข์มีความสุข มีการเคลื่อนย้ายไปมาไม่ขาดสาย มากกว่าการบอกเล่าเรื่องราวคนกลุ่มเดียว จึงต้องเล่าให้เห็นว่าคนทุ่งกุลาร้องไห้ก็มีความเกี่ยวข้องหรือช่วยสร้างเมืองสุวรรณภูมิขึ้นมาเช่นกัน...” (อรรถชัย ไหมน้ำคำ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 7 กรกฎาคม 2564)

2) การช่วงชิงความหมาย และตัวตนผ่านประเพณีบุญบั้งไฟ

เนื่องจากสุวรรณภูมิเป็นเมืองในวัฒนธรรมลาวแห่งแรก ๆ ในดินแดนฝั่งขวาของกลุ่มแม่น้ำโขง จึงมีประเพณีฮีต 12 เป็นแห่งแรก ๆ แต่เนื่องจากนโยบายของทางภาครัฐในราวทศวรรษที่ 2510 ที่ต้องการให้แต่ละจังหวัดมีประเพณีประจำเมืองเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยว จึงเสมือนว่าบุญงานประเพณีต่าง ๆ ได้ถูกสงวนไว้เพื่อให้เป็นสมบัติของบางจังหวัดเท่านั้น (กาญจพงษ์ เพ็ญทองดี, ผู้ให้สัมภาษณ์, 25 กรกฎาคม 2563)

เดิมทีชาวสุวรรณภูมิมีความภาคภูมิใจในงานประเพณีบุญบั้งไฟของตนว่ามีความยิ่งใหญ่ และเก่าแก่ยาวนานที่สุดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ แต่เมื่ออำเภอยโสธร ได้แยกออกจากจังหวัดอุบลราชธานี และกลายเป็นจังหวัดใหม่ที่เลือกเอาบุญบั้งไฟเป็นสัญลักษณ์ประจำจังหวัดใน พ.ศ.2513 ทำให้ชาวสุวรรณภูมิหลายคนต้องร้องไห้ด้วยความคับแค้นใจ เนื่องจากเห็นว่าสุวรรณภูมิ

ถูกลดบทบาทจากส่วนกลางมาอย่างยาวนานนับร้อยปี แล้วยังริบเอาประเพณีของคนเมืองนี้ไปให้บ้านเมืองอื่น (กาญจพงษ์ เพ็ญทองดี, ผู้ให้สัมภาษณ์, อ้างแล้ว)

อิทธิพลจากรูปแบบบั้งไฟแห่งจากยโสธรได้แพร่หลายเข้ามายังสุวรรณภูมิในเวลาต่อมา เนื่องจากชาวยโสธรนิยมเข้ามาว่าจ้างช่างบั้งไฟฝีมือดีชาวสุวรรณภูมิให้ทำบั้งไฟตามมาตรฐานสนามแข่งขันของตน นั่นคือการตกแต่งบั้งไฟด้วยลายสับออก ซึ่งเป็นการใช้สีว่าเจอบนกระดาษให้เกิดลวดลาย ส่งผลให้ช่างบั้งไฟชาวสุวรรณภูมิละเลยการตัดลายบั้งไฟด้วยกรรไกรอันเป็นรูปแบบเฉพาะของตน (กาญจพงษ์ เพ็ญทองดี, ผู้ให้สัมภาษณ์, อ้างแล้ว)

จาก พ.ศ.2513 – 2519 บั้งไฟตัดลายแบบสุวรรณภูมิได้ค่อย ๆ หายไป เนื่องจากชาวเมืองนิยมไปว่าจ้างบั้งไฟที่ชนะจากสนามอื่น ๆ มาแข่งขันในงานของตน และถึงขนาดว่าจ้างคนภายนอกในขบวนแข่งบั้งไฟ จนประเพณีของตนเองมีคนต่างถิ่นเป็นผู้ประกอบพิธี ส่วนเจ้าของพื้นที่มีส่วนร่วมในฐานะผู้ชมเท่านั้น (นรินทร์ ถนัดคำ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 6 พฤศจิกายน 2564)

ปรากฏการณ์ดังกล่าวได้สร้างความเสียใจแก่ชาวสุวรรณภูมิบางกลุ่มเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้วยเหตุนี้กลุ่มข้าราชการ และผู้มีความรู้ในสุวรรณภูมิจึงเริ่มมีการแสวงหา และสืบสานรูปแบบบั้งไฟของสุวรรณภูมิโดยการหวนกลับไปใช้ลายตัดบั้งไฟศรีภูมิการตกแต่งตัวบั้งไฟของชาวสุวรรณภูมิ มีแบบแผนเฉพาะตัวจากการตัดกระดาษตกแต่งด้วยกรรไกร เรียกว่าลายตัด เช่น ลายกบปั้ง ลายตาบซึ่งเกิดจากธรรมชาติรอบตัว (อุดมการณ์ หลักคำ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 11 กรกฎาคม 2564)

หลังจากนั้น จึงเกิดการสร้างมาตรฐานในงานบุญบั้งไฟของสุวรรณภูมิ มีความเป็นเฉพาะที่แตกต่างจากงานบุญบั้งไฟที่อื่น 3 ด้านคือ ด้านแรก มีการกำหนดเวลาที่แน่นอนด้วยการจัดงานในทุกวันเสาร์ หรือวันอาทิตย์ในสัปดาห์แรกของเดือนมิถุนายนในทุกปี และด้านที่สองคือด้านขบวนแห่ที่สวยงาม ประกอบการตกแต่ง หรือแอดตัวบั้งไฟด้วยลายศรีภูมิ และด้านที่ 3 คือมีความเชื่อมโยงกับพระธาตุพระโมคคัลลานะที่วัดกลาง (กาญจพงษ์ เพ็ญทองดี, ผู้ให้สัมภาษณ์, อ้างแล้ว)

ขบวนบั้งไฟของชาวสุวรรณภูมิจะสร้างบั้งไฟจำลองเลียนแบบบั้งไฟจริง เพื่อใช้เป็นโครงสร้างสำหรับตกแต่งโดยเฉพาะ โครงสร้างบั้งไฟประกอบด้วยเสา หาง และลูกบั้งไฟ รูปทรงของบั้งไฟต้องเป็นทรงกระบอกยาวเรียวมาจากด้านหัวมาด้านท้าย ด้านหัวนิยมทำเป็นรูปพญานาคที่สามารถเคลื่อนไหวได้ (อำคา แสงงาม, 2537 : 313 – 316)

บุญบั้งไฟของสุวรรณภูมิสะท้อนความเชื่อ และวิถีชีวิตของชาวสุวรรณภูมิ ในคติความเชื่อทางศาสนา และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในตำนานท้องถิ่น เช่น การนำบั้งไฟไปถวายพระธาตุพระโมคคัลลานะ หรือถวายมเหสั๊กหลักเมือง อันเป็นสิ่งที่เพิ่มเติมมาจากการบูชาพญาแถน โดยมีจุดมุ่งหมายคือการวิงวอนร้องขอให้น้ำฝนตกต้องตามฤดูกาล และชีวิตที่ผาสุก (อำคา แสงงาม, 2537 : 313 – 316)

นอกจากนี้ ยังมีการเชื่อมโยงบุญบั้งไฟกับประวัติศาสตร์ของเมือง โดยเชื่อมโยงกับการก่อตั้งเมืองทุ่งศรีภูมิ เพื่อนิยามความหมายว่าบุญบั้งไฟของสุวรรณภูมินั้นย่อมเป็นบุญบั้งไฟที่

เก่าแก่ที่สุดในอีสานเนื่องจากเมืองทุ่งเป็นเมืองแห่งแรกตั้งแต่ 300 กว่าปีที่ผ่านมา แล้วเชื่อมโยงลาย ตัดกระดาษประดับบั้งไฟเข้ากับความเก่าแก่ของเมืองทุ่งศรีภูมิด้วยการเรียกลายตัดนั้นว่าลายศรีภูมิ ด้วยเหตุนี้บั้งไฟจึงเป็นโอกาสในการสร้างตัวตนทางประวัติศาสตร์ให้แก่บรรดาผู้มีความรู้ของเมือง สุวรรณภูมิได้ในทางหนึ่ง และยังสามารถสร้างความหมายในภารกิจของการสืบทอดการตัดกระดาษประดับบั้งไฟที่มีความพิเศษเป็นเฉพาะได้อีกด้วย (กาญจพงษ์ เพ็ญทองดี, ผู้ให้สัมภาษณ์, 11 กรกฎาคม 2564)

ต้นทศวรรษที่ 2540 เกิดการแสวงหาตัวตนของคนสุวรรณภูมิอย่างเข้มข้น เมื่อโรงเรียนของสุวรรณภูมิได้เข้าร่วมแข่งขันวงโยธวาทิตระดับชาติ พวกเขาจึงจำเป็นต้องหาอัตลักษณ์ของท้องถิ่นของตนเพื่อสื่อสารให้ได้ว่าพวกตนมีความสำคัญอย่างไร จึงเกิดการนำลายบั้งไฟมาประยุกต์ใช้ และมีกระแสการศึกษาประวัติศาสตร์เมืองจนเกิดการนำชื่อเมืองเก่าคือเมืองศรีภูมิมาใช้เรียกหลายแห่งนั้น ในที่สุดจึงเรียกว่าลายศรีภูมิ (นรินทร์ ถนัดคำ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 6 พฤศจิกายน 2564)

จากบั้งไฟ เกิดกระแสต่อเนื่องคือการรื้อฟื้นคำว่าศรีภูมิอันเป็นนามเมืองเก่าขึ้นเพื่อสร้างตัวตนของคนสุวรรณภูมิ และนำลายศรีภูมิ และนามเมืองศรีภูมิไปใช้ในกิจกรรมต่าง ๆ เช่นศรีภูมิรัน วิ่งชมเมืองเก่า เอาบั้งไฟ ไทศรีภูมิ มินิมาราธอน เป็นต้น จากนั้นจึงมีการตั้งกลุ่มผู้สนใจศึกษาประวัติศาสตร์เจ้าแก้วมงคล เพื่อชวนกลับไปสร้างความสามัคคีระหว่างชาวสุวรรณภูมิกับชาวร้อยเอ็ดเพื่อร่วมกันสร้างบ้านเมืองให้มีความรุ่งเรืองเหมือนดังเก่าก่อน (กาญจพงษ์ เพ็ญทองดี, ผู้ให้สัมภาษณ์, 6 พฤศจิกายน 2564)

3) ลูกหลานเจ้าแก้วมงคล : ประวัติศาสตร์กับการสร้างตัวตนของคนสุวรรณภูมิ
ระยะเวลาระหว่าง พ.ศ.2519 – 2563 เป็นห้วงเวลาที่บรรดาผู้มีความรู้ชาวสุวรรณภูมิได้พยายามสร้าง และตีความประวัติศาสตร์ของตนเองขึ้นมาในรูปแบบของการเขียนประวัติศาสตร์เพื่อสร้างสำนึกคนเมืองศรีภูมิขึ้น เพื่อสร้างความเชื่อมโยงระหว่างคนเมืองสุวรรณภูมิกับเชื้อสายของเจ้าแก้วมงคลที่มีอยู่ทั่วประเทศ (กาญจพงษ์ เพ็ญทองดี, ผู้ให้สัมภาษณ์, 6 พฤศจิกายน 2564)

แม้กล่าวอย่างตรงไปตรงมาได้ว่า เจ้าแก้วมงคลแทบจะไม่มีความสัมพันธ์กับเมืองสุวรรณภูมิที่ตึงเท่าไรนัก แต่นั่นไม่ใช่ประเด็นสำคัญเท่ากับความพยายามที่จะสร้างตัวตนของชาวสุวรรณภูมิผ่านการสร้างจิตสำนึกทางประวัติศาสตร์หรืออุดมการณ์การเป็นลูกหลานเจ้าแก้วมงคล ซึ่งเป็นต้นราชตระกูลผู้ครองเมืองทุ่งศรีภูมิ อันเป็นภาพแทนของยุครุ่งเรืองซึ่งมีอิสรภาพ (พันคำทอง สุวรรณธาดา. 2563 : 12 – 91)

รูปธรรมหนึ่งของความพยายามสร้างสำนึกทางประวัติศาสตร์ของชาวสุวรรณภูมิคือการก่อสร้างอนุสาวรีย์เจ้าแก้วมงคลตั้งแต่ พ.ศ.2561 ในบริเวณเมืองทุ่งเดิม โดยพระพรหมจริยคุณ

เจ้าคณะจังหวัดร้อยเอ็ดเป็นประธานฝ่ายสงฆ์ และนายอำนวย ปะติเส อธิบดีรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการคลังเป็นประธานฝ่ายฆราวาส ซึ่งการก่อสร้างอนุสาวรีย์นี้เป็นการปรับเปลี่ยนเรื่องราวที่เป็นนามธรรมให้เกิดเป็นรูปธรรมที่สามารถรำลึกนึกถึง และเคารพบูชาได้ (กาญจพงษ์ เพ็ญทองดี, ผู้ให้สัมภาษณ์, 6 พฤศจิกายน 2564)

หนังสือสุวรรณภูมิราชบุรินทร์ที่ตีพิมพ์ใน พ.ศ.2560 และหนังสือครลองไทอีสานล้านช้างที่ตีพิมพ์ใน พ.ศ.2563 เขียนโดยผู้รู้ในท้องถิ่นชื่อพันคำทอง สุวรรณธาดา นับเป็นงานประวัติศาสตร์นิพนธ์ที่เผยแพร่สำนักทางประวัติศาสตร์การเป็นลูกหลานเจ้าแก้วมงคลอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะหนังสือเล่มหลังที่มีความคาดหวังให้เป็นหนังสือเรียนประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคอีสาน ได้สะท้อนให้เห็นถึงความพยายามเผยแพร่อุดมการณ์ลูกหลานเจ้าแก้วมงคลให้เป็นกระแสหลัก (พันคำทอง สุวรรณธาดา. 2563 : 12 – 91)

งานเขียนทางประวัติศาสตร์เหล่านี้ ย้ำเตือนให้รำลึกว่าครั้งหนึ่ง เคยมีเอกราชปกครองตนเองในอาณาเขตอันกว้างใหญ่ครอบคลุมพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด จังหวัดมหาสารคาม จังหวัดขอนแก่น จังหวัดกาฬสินธุ์ จังหวัดสกลนคร จังหวัดหนองคาย จังหวัดบึงกาฬ จังหวัดอุดรธานี จังหวัดหนองบัวลำภู จังหวัดชัยภูมิ จังหวัดบุรีรัมย์ จังหวัดสุรินทร์ จังหวัดศรีสะเกษ จังหวัดยโสธร และจังหวัดอุบลราชธานี (พันคำทอง สุวรรณธาดา. 12 – 91)

เมื่อวิทยาการการสื่อสารพัฒนาสู่แพลตฟอร์มดิจิทัล อุดมการณ์ลูกหลานเจ้าแก้วมงคลได้เดินทางสู่โลกกว้างผ่านสังคมออนไลน์ เนื้อหาทางประวัติศาสตร์สุวรรณภูมิได้ถูกเผยแพร่ผ่านช่องทางต่าง ๆ เช่น เพจเจ้าแก้วมงคล เพจสุวรรณภูมิราชบุรินทร์ ตลอดจนช่องยูทูบ ที่ต่างผลิตซ้ำอุดมการณ์ดังกล่าวอย่างหลากหลาย

อย่างไรก็ดี สำนักทางประวัติศาสตร์ หรืออุดมการณ์ลูกหลานเจ้าแก้วมงคล คงมิได้เป็นเพียงกับโยทยาความรุ่งเรืองในอดีต หรือความร่มเย็นภายใต้ระบบเจ้าเมือง และคงมิใช่การยกตนเองให้เหนือกว่าผู้อื่น หากแต่เป็นความพยายามในการนิยามความมีตัวตนของคนสุวรรณภูมิ ด้วยการต่อต้านการถูกกลืนขูดรีดจากภายนอก เช่น การให้ความสำคัญกับคำว่าศรีภูมิที่เชื่อว่าเป็นคำท้องถิ่นมากกว่าคำว่าสุวรรณภูมิอันเป็นชื่อที่สยามมอบให้ (กาญจพงษ์ เพ็ญทองดี, ผู้ให้สัมภาษณ์, 6 พฤศจิกายน 2564)

การนิยามตัวตนเช่นนี้ เกิดขึ้นท่ามกลางบริบทของความสัมพันธ์เชิงอำนาจ และอีกทางหนึ่งคือเครื่องมือต่อรองกับอำนาจจากส่วนกลางด้วยการสร้างภาพอันเชื่อมโยงในความเป็นเครือญาติระหว่างหัวเมืองสำคัญต่าง ๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือโดยมีเมืองสุวรรณภูมิเป็นถิ่นฐานของบรรพชนร่วมกัน (กาญจพงษ์ เพ็ญทองดี, ผู้ให้สัมภาษณ์, 6 พฤศจิกายน 2564)

4.1.1.7 สรุปรประวัติศาสตร์เมืองสุวรรณภูมิกับทุนทางวัฒนธรรม

จากการศึกษาพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของสุวรรณภูมิ พบว่าสุวรรณภูมิตั้งอยู่ในพื้นที่ซึ่งมีทุนทางภูมิศาสตร์ที่ความเหมาะสมต่อการตั้งถิ่นฐาน โดยมีทรัพยากรธรรมชาติสำคัญ ได้แก่ เกลือ เหล็ก แหล่งน้ำ ตลอดจนพืช และสัตว์ อันเป็นปัจจัยพื้นฐานสำหรับการดำรงชีวิต

หลักฐานที่ยืนยันถึงปัจจัยเหมาะสมดังกล่าว คือร่องรอยการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ตั้งแต่ราว 4,000 ปี และมีการอยู่อาศัยต่อเนื่อง แสดงให้เห็นปัจจัยทางสภาพแวดล้อมที่มีส่วนสำคัญต่อการเกื้อหนุนให้สุวรรณภูมิสามารถสร้างบ้านแปลงเมืองได้อย่างรวดเร็ว

สุวรรณภูมิเคยมีเอกราชปกครองตนเองในอาณาเขตอันกว้างใหญ่ครอบคลุมพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด จังหวัดมหาสารคาม จังหวัดขอนแก่น จังหวัดกาฬสินธุ์ จังหวัดสกลนคร จังหวัดหนองคาย จังหวัดบึงกาฬ จังหวัดอุดรธานี จังหวัดหนองบัวลำภู จังหวัดชัยภูมิ จังหวัดบุรีรัมย์ จังหวัดสุรินทร์ จังหวัดศรีสะเกษ จังหวัดยโสธร และจังหวัดอุบลราชธานี

ตัวเมืองสุวรรณภูมิเองตั้งอยู่ในจุดที่มีความเป็นศูนย์กลางการคมนาคมโดยธรรมชาติ ด้วยเป็นพื้นที่ที่เชื่อมโยงระหว่างลุ่มแม่น้ำมูลกับลุ่มแม่น้ำชีอันเป็นลุ่มแม่น้ำสำคัญของแอ่งโคราช ทั้งยังอยู่ตรงกลางของทุ่งกุลาร่องไห้เชื่อมโยงหัวเมืองสำคัญในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเช่น ร้อยเอ็ด ยโสธร ศรีสะเกษ และสุรินทร์ เป็นต้น

อย่างไรก็ดี เมื่อสยามปรับตัวสู่การเป็นรัฐสมัยใหม่เนื่องจากภาวะการแข่งขันของลัทธิจักรวรรดินิยม สยามได้เปลี่ยนแปลงการปกครองของหัวเมืองลาวให้เป็นตามแบบแผนของสยามในราว พ.ศ.2442 ด้วยเหตุผลทางยุทธศาสตร์ และความจำกัดของจำนวนข้าราชการส่งผลให้สยามต้องสร้างเมืองศูนย์กลางราชการขึ้นโดยกำหนดให้เพียงบางเมืองเป็นเมืองหลักมีหน้าที่กำกับดูแลเมืองเล็กรองที่เป็นเพียงเมืองบริวาร และเมืองสุวรรณภูมิไม่ได้ถูกคัดเลือกให้เป็นเมืองศูนย์กลางดังกล่าว ในที่สุดเมืองสุวรรณภูมิจึงมีบทบาทเป็นเพียงเมืองรองเท่านั้น

อย่างไรก็ตาม ด้วยเหตุที่ว่าเมืองสุวรรณภูมิมีปัจจัยภายในอันเป็นพื้นฐานที่ดีดังที่กล่าวมาก่อนหน้านี้แล้ว ส่งผลให้เมืองสุวรรณภูมิมีการพัฒนาที่ต่อเนื่องในแบบของตน ยกตัวอย่างเช่น แต่เดิมนั้นปัญหาทางเศรษฐกิจสำคัญของเมืองสุวรรณภูมิคือปัญหาโจรผู้ร้าย จนเมื่อเกิดสถานที่ราชการคือสำนักงานที่ว่าการ และสถานีตำรวจซึ่งคงสร้างพื้นที่ปลอดภัยได้ในระดับหนึ่งทำให้รอบ ๆ สถานที่ราชการเหล่านี้ เกิดย่านตลาดอันใหญ่โตคึกคักสามารถดึงดูดผู้คน และทรัพยากรในพื้นที่ภายนอกเข้าสู่เมืองได้อย่างทรงพลัง

การเกิดย่านการค้าอันคึกคัก และความต้องการเชื่อมโยงตนเองเข้าสู่ระบบราชการ ส่งผลให้เกิดการจัดตั้งโรงเรียนขึ้นหลายแห่งจนเกิดการขยายตัวของเมืองเนื่องจากการศึกษาแสดงให้เห็นถึงความพร้อมด้านกำลังคนของเมืองแห่งนี้ในการกระโจนเข้าเป็นหุ้นส่วนของความเปลี่ยนแปลงแห่งยุคสมัย ซึ่งถือเป็นปัจจัยการพัฒนาที่สำคัญอีกประการหนึ่ง

การตัดถนนสายใหม่ในราว พ.ศ.2500 เป็นอีกตัวอย่างที่ดีของเหตุแห่งการสนับสนุนเพียงเล็กน้อยแต่ได้ผลการพัฒนาอย่างมหาศาล เมื่อถนนสายใหม่คือถนนปัทมานนท์ และถนนอรุณประเสริฐได้ทำให้การคมนาคมระหว่างสุวรรณภูมิเข้ากับหัวเมืองอื่น ๆ ในอีสาน เช่น ร้อยเอ็ด สุรินทร์ และยโสธรสะดวกรวดเร็วขึ้น และยังทำให้เกิดการขยายตัวของเมืองสุวรรณภูมิอย่างกว้างขวาง

ถนนที่ควรจะเป็นทางเลี้ยวเมืองกลับกลายเป็นย่านเมืองใหม่ ทั้งได้ทำให้ป่าดงและท้องทุ่งกลายเป็นย่านที่พักอาศัย ตลอดจนย่านการค้า การพัฒนาของเขตเมืองทำให้ถูกยกฐานะกลายเป็นเทศบาล ซึ่งต้องดูแลทั้งเขตเมืองเก่า และเขตเมืองใหม่ โดยมีถนนประสานเมืองเชื่อมโยงตัวเมืองทั้งสองฝั่งเข้าไว้ด้วยกัน

อย่างไรก็ดี นโยบายการพัฒนาทุ่งกุลาร้องไห้ ทำให้เห็นถึงศักยภาพของเมืองสุวรรณภูมิได้ชัดเจนยิ่งกว่าเรื่องราวของถนนด้วยซ้ำ เมื่อทางการดำเนินการก่อสร้างโครงสร้างพื้นฐานที่สนับสนุนให้เกิดการขยายตัวของพืชเศรษฐกิจ เมื่อ ถนน คลองชลประทาน เครื่องจักรการเกษตร ปุ๋ยเคมี ยาปราบศัตรูพืช และพันธุ์พืชสมัยใหม่ได้ทำให้สินค้าเกษตรกรรมเกิดความคุ้มค่าต่อการผลิตเพื่อขาย รอบ ๆ สุวรรณภูมิจึงกลายเป็นแหล่งผลิตสำคัญของ ข้าวหอมมะลิ และการปศุสัตว์

พืชผลทางการเกษตรเหล่านี้ ได้ทำให้สุวรรณภูมิกลายเป็นศูนย์กลางการอุตสาหกรรมที่มีความเกี่ยวเนื่อง ส่งผลให้เขตชานเมืองเกิดธุรกิจโรงสีขนาดใหญ่ สถานีบริการน้ำมัน ร้านบริการขายหรือซ่อมรถยนต์ และเครื่องจักรเพื่อการเกษตร ที่แสดงให้เห็นถึงการเชื่อมโยงระหว่างท้องถิ่นกับทุนระดับชาติ

อย่างไรก็ดี แม้สิ่งเหล่านี้จะแสดงให้เห็นถึงศักยภาพหรือพลังของเมืองสุวรรณภูมิมากเพียงใด แต่หาได้เพียงพอที่จะทำให้สถานภาพการกลายเป็นเมืองรองของสุวรรณภูมิเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย เนื่องจากส่วนกลางยังคงอำนาจในการกำกับบังการสถานภาพของเมืองแห่งนี้เอาไว้อย่างเหนียวแน่น สุวรรณภูมิจึงเป็นได้เพียงอำเภอแม่โดยศักยภาพแล้วสามารถเป็นจังหวัดได้เหมือนหลายจังหวัดที่มีขนาดแรกตั้งน้อยกว่าสุวรรณภูมิด้วยซ้ำ

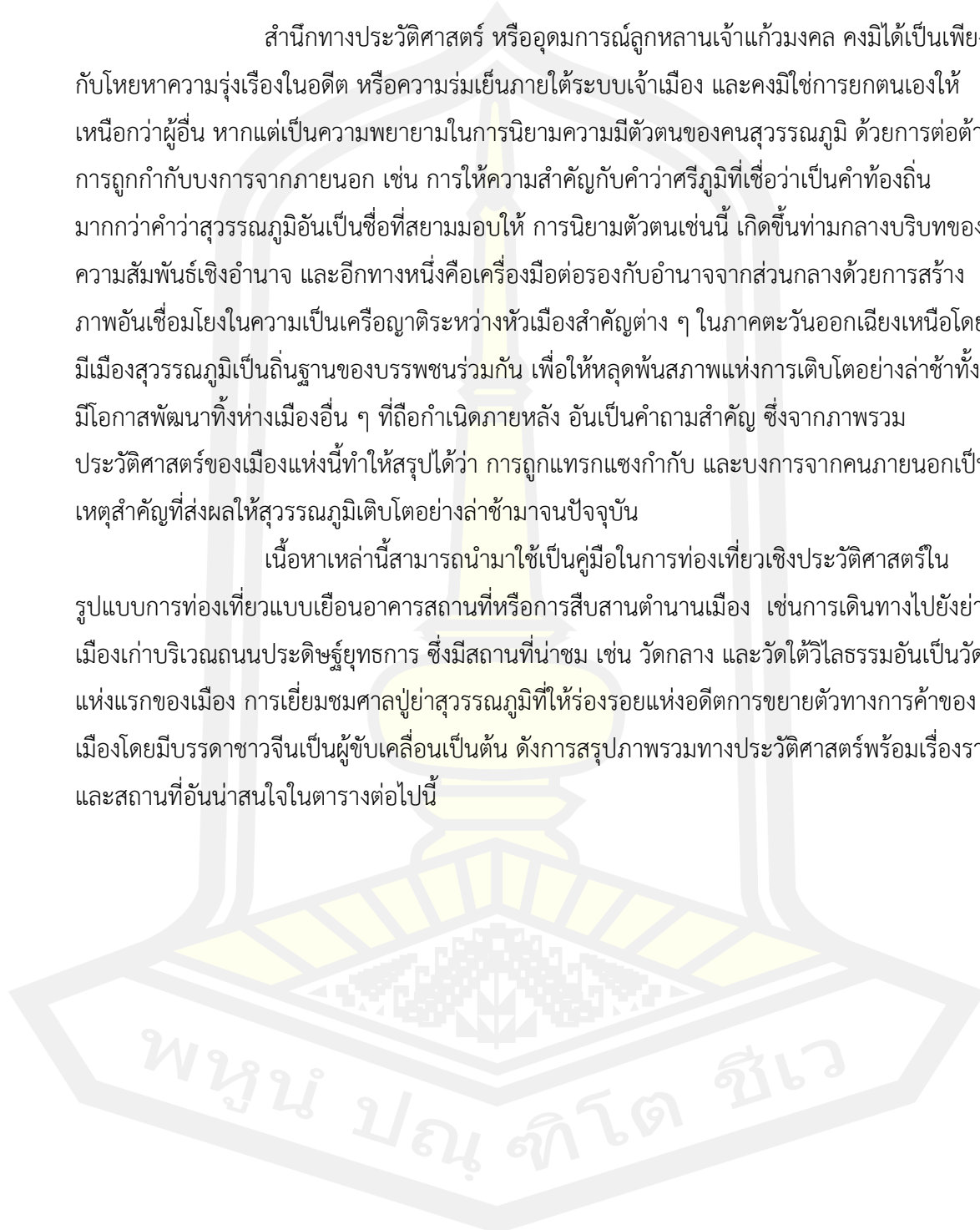
นอกจากการจำกัดสถานภาพของสุวรรณภูมิแล้ว ทางกรยังริบเอาประเพณีท้องถิ่นไปสวมสร้างสัญลักษณ์ให้จังหวัดต่าง ๆ เช่นบุญบั้งไฟอันเป็นประเพณี 12 เดือนที่เรียกว่าฮีต 12 ที่ชาวสุวรรณภูมิปฏิบัติสืบต่อกันมาจนน่าจะเก่าแก่ที่สุดแห่งหนึ่งได้ถูกนำไปเป็นประเพณีประจำจังหวัดยโสธรใน พ.ศ.2513 ทำให้หลายคนในสุวรรณภูมิดึงกับร้องไห้ด้วยความคับแค้น

การกำกับบังการเหล่านี้เอง ได้ทำให้ชาวสุวรรณภูมิที่มีความรู้ได้พยายามหิบบกทุนทางวัฒนธรรมที่มีแต่เดิมมาสร้างอัตลักษณ์ของตนขึ้น ผ่านการบอกเล่าเรื่องราวตำนานเมือง และการจัดประเพณีบุญบั้งไฟที่มีการสร้างภูทอกเทียนเป็นเฉพาะ ตลอดจนการสืบสานลายตัดตกแต่งบั้งไฟที่เรียกว่าลายศรีภูมิ และในที่สุดจึงมีการสร้างอัตลักษณ์ผ่านการสร้างสำนักทางประวัติศาสตร์ของ

การเป็นลูกหลานเจ้าแก้วมงคล และมีการผลิตซ้ำสำนักดังกล่าวผ่านหนังสือ แบบเรียน อนุสาวรีย์ และสื่อออนไลน์

สำนักทางประวัติศาสตร์ หรืออุดมการณ์ลูกหลานเจ้าแก้วมงคล คงมิได้เป็นเพียงกับโหยหาความรุ่งเรืองในอดีต หรือความร่มเย็นภายใต้ระบบเจ้าเมือง และคงมิใช่การยกตนเองให้เหนือกว่าผู้อื่น หากแต่เป็นความพยายามในการนิยามความมีตัวตนของคนสุวรรณภูมิ ด้วยการต่อต้านการถูกกำกับขังการจากภายนอก เช่น การให้ความสำคัญกับคำว่าศรีภูมิที่เชื่อว่าเป็นคำท้องถิ่นมากกว่าคำว่าสุวรรณภูมิอันเป็นชื่อที่สยามมอบให้ การนิยามตัวตนเช่นนี้ เกิดขึ้นท่ามกลางบริบทของความสัมพันธ์เชิงอำนาจ และอีกทางหนึ่งคือเครื่องมือต่อรองกับอำนาจจากส่วนกลางด้วยการสร้างภาพอันเชื่อมโยงในความเป็นเครือญาติระหว่างหัวเมืองสำคัญต่าง ๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือโดยมีเมืองสุวรรณภูมิเป็นถิ่นฐานของบรรพชนร่วมกัน เพื่อให้หลุดพ้นสภาพแห่งการเติบโตอย่างล่าช้าซึ่งที่มีโอกาสพัฒนาถึงท่าเมืองอื่น ๆ ที่ถือกำเนิดภายหลัง อันเป็นคำถามสำคัญ ซึ่งจากภาพรวมประวัติศาสตร์ของเมืองแห่งนี้ทำให้สรุปได้ว่า การถูกแทรกแซงกำกับ และขังการจากคนภายนอกเป็นเหตุสำคัญที่ส่งผลให้สุวรรณภูมิเติบโตอย่างล่าช้ามาจนปัจจุบัน

เนื้อหาเหล่านี้สามารถนำมาใช้เป็นคู่มือในการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ในรูปแบบการท่องเที่ยวแบบเยือนอาคารสถานที่หรือการสืบสานตำนานเมือง เช่นการเดินทางไปยังย่านเมืองเก่าบริเวณถนนประดิษฐ์ยุทธการ ซึ่งมีสถานที่ที่น่าสนใจ เช่น วัดกลาง และวัดใต้วิไลธรรมอันเป็นวัดแห่งแรกของเมือง การเยี่ยมชมศาลปูย่าสุวรรณภูมิที่ให้ร่องรอยแห่งอดีตการขยายตัวทางการค้าของเมืองโดยมีบรรดาชาวจีนเป็นผู้ขับเคลื่อนเป็นต้น ดังการสรุปภาพรวมทางประวัติศาสตร์พร้อมเรื่องราวและสถานที่อันน่าสนใจในตารางต่อไปนี้

ตาราง 5 สรุประยะเวลา เหตุการณ์ วัตถุ และสถานที่สำคัญของสุวรรณภูมิ

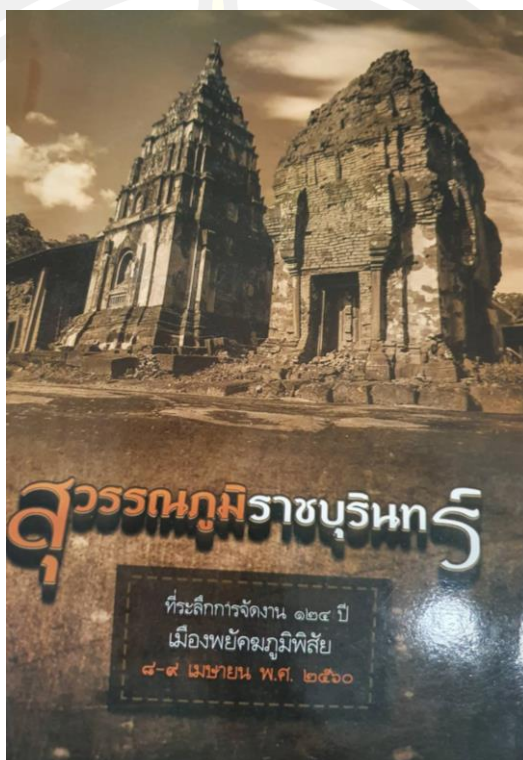
ช่วงเวลา	เหตุการณ์	วัตถุ /สถานที่สำคัญ
135,000,000 ปีมาแล้ว	ปลายยุคจูราสสิก (Jurassic) จนถึงต้นยุคครีเตเชียส (Cretaceous) แผ่นดินจมในท้องทะเลทำให้เกิดชั้นเกลือ และยิปซัมที่อยู่ใต้ดินราว 168 – 182 เมตร	แหล่งผลิตเกลือในทุ่งกุลา ร่องไห้
70,000,000 ปีมาแล้ว	ปลายยุคครีเตเชียสเปลือกโลกหมุนตัวขึ้นทุ่งกุลาร่องไห้จึงพ้นจากทะเล และกลายเป็นแหล่งน้ำจืดขนาดใหญ่	แหล่งน้ำในทุ่งกุลาร่องไห้
3,000,000 ปีมาแล้ว	ยุคควอเทอร์นารี (Quaternary) เกิดการทรุดตัวของหินทรายจนแหล่งน้ำดังกล่าวตื้นเขินปรากฏการทับถมจับตัวของซากหอยดีสีดำบรรพ์จนกลายเป็นฟอสซิลของหอยประเภทที่มีฝาเดียว (Gastropod) จำพวกหอยขม (genus viviparous) และประเภทสองฝา (bivalve) จำพวกหอยกาบ (family cardida) มีลักษณะ	

ช่วงเวลา	เหตุการณ์	วัตถุ /สถานที่สำคัญ
	เป็นแผ่นขนาด 10 – 30 เซนติเมตร เป็นที่มาของโพนซิงก ซึ่งมีกระจายรอบสุวรรณภูมิ	พอสซิลที่เรียกว่าซิงกอินทรี
4,000 – 3,500 ปีมาแล้ว	การตั้งถิ่นฐานของมนุษย์โบราณในสุวรรณภูมิ ค้นพบหลักฐานประเภทเครื่องมือเครื่องใช้ที่แสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่แบบสังคมเกษตรกรรมระดับหมู่บ้าน มีการผลิตเกลือสินเธาว์ มีการถลุงเหล็ก มีการเพาะปลูกข้าว และทำเครื่องปั้นดินเผา มีแบบแผนประเพณีฝังศพในภาชนะดินเผา (Burial jar) มีความสัมพันธ์กับกลุ่มชนที่มีประเพณีฝังศพครั้งที่สอง ตลอดจนมีการเลี้ยงสัตว์ และรู้จักการทอผ้า จับปลา หาของป่า	เศษเครื่องปั้นดินเผาจากเมืองโบราณจำปาขัน
ราว พ.ศ.1100	รัฐเจนละที่มีผู้นำคนสำคัญคือพระเจ้าจิตรเสน ได้แผ่อำนาจเข้าสู่บ้านเมืองในเขตเมืองสุวรรณภูมิเพื่อควบคุมทรัพยากรเกลือ และเหล็ก ในช่วงนี้มีการรับแบบแผนวัฒนธรรมด้านศาสนา การปกครอง และขนบธรรมเนียมแบบอินเดีย โดยมีการสร้างโบราณสถาน และโบราณวัตถุ 2 แบบ คือแบบพระพุทธศาสนาในวัฒนธรรมที่เรียกว่าทวารวดีอันเป็นของพื้นเมือง และแบบที่สร้างเนื่องในศาสนาฮินดูอันเป็นของชนชั้นปกครอง	พระธาตุบ่อพันขัน
ราว พ.ศ.1400 - 1700	วัฒนธรรมขอมจากทะเลสาบเขมรกำพูชาแผ่อำนาจเข้าสู่สุวรรณภูมิ การขยายตัวของการค้าส่งผลให้เกิดการสร้างศาสนสถานขนาดใหญ่ตามเส้นทางที่จะเชื่อมโยงไปสู่กำพูชา เช่น กู่พระโกนา กู่เมืองบัว กู่กาสิงห์ และกู่คันธนาม เป็นต้น	

ช่วงเวลา	เหตุการณ์	วัตถุ /สถานที่สำคัญ
		กูพระโกนา
ราว พ.ศ.2256	เจ้าสร้อยศรีสมุทรพุทธางกูรแห่งจำปาศักดิ์ ทรงให้จารย์แก้ว หรือเจ้าแก้วมงคลควบคุมไพร่พลประมาณ 3,000 คนมาสร้างบ้านเมืองในบริเวณลุ่มน้ำเสียวมีนามว่าเมืองทง หรือเมืองทุ่งศรีภูมิ	อนุสาวรีย์เจ้าแก้วมงคล
ระหว่าง พ.ศ. 2310 - 2441	ยุคการสร้างบ้านแปลงเมืองสุวรรณภูมิ ย้ายเมืองท่งมาตั้งที่ดงท้าวสารให้นามใหม่ว่าเมืองสุวรรณภูมิ ท้าวเซียงเจ้าเมืองมีตำแหน่งพระรัตนวงษา ปกครองเมืองระหว่าง พ.ศ.2310 - 2330	อนุสาวรีย์พระรัตนวงษา
ระหว่าง พ.ศ.2442 - 2479	ยุคการเปลี่ยนแปลงการปกครองในระบบเทศบาลและการขยายตัวเมืองที่เกิดจากการศึกษายกเลิกตำแหน่งอาญา 4 เกิดการตั้งสถานที่ราชการชุมชนเมืองสุวรรณภูมิจึงขยายจากบริเวณถนนประดิษฐ์ยุทธการ มาที่บริเวณตลาดสด ธนาคารอมสิน และธนาคารกรุงไทย	

ช่วงเวลา	เหตุการณ์	วัตถุ /สถานที่สำคัญ
	เกิดโรงเรียนประชาบาลแห่งแรกของเมืองคือโรงเรียนเมืองสุวรรณภูมิ	อาคารเก่าของโรงเรียนเมืองสุวรรณภูมิ
ระหว่าง พ.ศ.2480 - 2517	ยุคการปกครองแบบเทศบาล และการพัฒนาเมืองสุวรรณภูมิจากนโยบายของรัฐ เป็นยุคที่มีการขยายตัวของเมืองอย่างรวดเร็วตามแนวถนนสายใหม่คือถนนปัทมานนท์ และถนนอรุณประเสริฐ ถนนเหล่านี้เชื่อมโยงสุวรรณภูมิเข้ากับหัวเมืองอื่น ๆ ในอีสาน เช่น ร้อยเอ็ด สุรินทร์ และยโสธร ทั้งยังได้เปิดพื้นที่ใหม่ ๆ ที่เป็นป่าดง และท้องทุ่งให้กลายเป็นย่านที่พักอาศัย และย่านธุรกิจ	บริเวณย่านเมืองเก่า
ระหว่าง พ.ศ.2518 - 2540	ยุคการเปลี่ยนแปลงของทุ่งกุลาร้องไห้ “ทุ่งกุลาดำ” สุวรรณภูมิมีความเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วอันเป็นผลมาจากการที่ภาครัฐสนับสนุนให้ทุ่งกุลาร้องไห้กลายเป็นพื้นที่ทางเศรษฐกิจและสุวรรณภูมิในฐานะศูนย์กลางดั้งเดิมได้ประโยชน์จากการปรับตัวเป็นศูนย์กลางของธุรกิจการเกษตร หลัง พ.ศ.2540 เมืองสุวรรณภูมิจึงขยายออกไปทางตะวันออกริมถนนสายสุวรรณภูมิ - สุรินทร์	โรงสีขนาดใหญ่ และทุ่งข้าวหอมมะลิอันอุดมสมบูรณ์
ระหว่าง พ.ศ.2540 - 2563	ยุคการสร้างตัวตนและการสร้างอัตลักษณ์ของเมืองสุวรรณภูมิ ผ่านการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นประเพณีบุญบั้งไฟ และการฟื้นฟูการตัดกระดาษลายศรีภูมิ	

ช่วงเวลา	เหตุการณ์	วัตถุ /สถานที่สำคัญ
		การตัดกระตาศลายศรีภูมิ

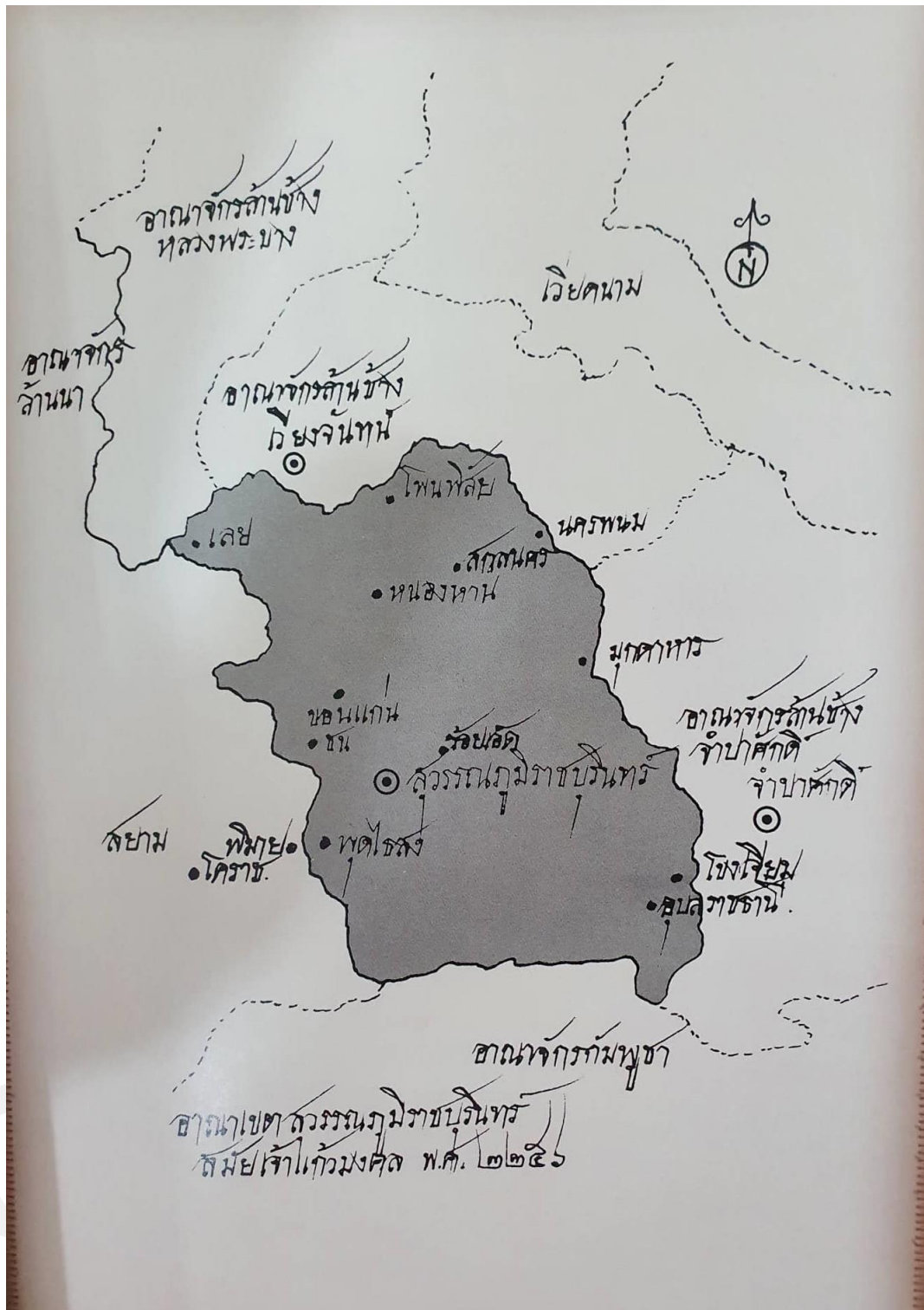
ภาพประกอบ 18 หนังสือสุวรรณภูมิราชบูรินทร์ ตีพิมพ์ใน พ.ศ.2560

พูน ปณ ฑิต ชีเว

ภาพประกอบ 19 หนังสือครรลองไทอีสานล้านช้าง ตีพิมพ์ใน พ.ศ.2563

ภาพประกอบ 20 อาณาเขตของเมืองสุวรรณภูมิเมื่อสมัยมีฐานะเป็นประเทศราช จากหนังสือครรถง
ไทยีสานล้านช้าง

ภาพประกอบ 21 บั้งไฟตัดลายศรีภูมิ จากเพจสุวรรณภูมิราชบุรินทร์ สืบค้นเมื่อวันที่ 7 มิถุนายน พ.ศ.
2564

SRIPHUME RUN
วิ่งชมเมืองเก่า เอาบุญบั้งไฟ ไทศรีภูมิ มิถุนาราชอน

SRIPHUME RUN 2019

SIZE CHART
ขนาดไซส์เสื้อที่ระลึก

SIZE	3XS	2XS	XS	S	M	L	XL	2XL	3XL	4XL	5XL	6XL
อก	30	32	34	36	38	40	42	44	46	48	50	52
ยาว	24	25	25	26	27	28	29	30	30	31	31	32

ภาพประกอบ 22 ลายศรีภูมิ กลายเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่มีการเดินทางไปสู่เทศกาลงานวิ่ง และ
เสื้อผ้าอาภรณ์

จาก letsracethailand.com สืบค้นเมื่อวันที่ 7 มิถุนายน พ.ศ.2564

4.1.2 ประวัติศาสตร์การเดินทางของนักสำรวจชาวฝรั่งเศส (The French route)

กิจกรรมการตามรอยการเดินทาง หรือการตามรอยจากบันทึกของคนรุ่นเก่าเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ที่มีความน่าสนใจอีกแบบหนึ่ง (ปวงปนต์ สอบขุนทด. 2561 : 2 -5) เนื่องจากสามารถทำให้อาคารสถานที่กลับฟื้นคืนชีวิตจากเรื่องราวที่บันทึกไว้ทั้งมีจุดที่น่าสนใจ เช่นการเปรียบเทียบความสืบเนื่องหรือความเปลี่ยนแปลงจากเรื่องราวที่ปรากฏในบันทึก

เมืองสุวรรณภูมิ ปรากฏในบันทึกการเดินทางของนักเดินทางชาวฝรั่งเศสนามเอเจียน แอมอนิเย (Etienne Aymonier) ซึ่งเข้ามาสำรวจสุวรรณภูมิเมื่อราว พ.ศ.2427 หรือราว 138 ปีที่ผ่านมา โดยบันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับเส้นทางการเดินทาง สถานที่สำคัญ ตลอดจนวิถีชีวิตของชาวสุวรรณภูมิ และพื้นที่รายรอบ ซึ่งการตามรอยเส้นทางของนักสำรวจชาวฝรั่งเศส หรือ The French route นี้ นอกจากจะเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวในสุวรรณภูมิแล้ว ยังเป็นแกนเชื่อมโยงสุวรรณภูมิกับพื้นที่รายรอบอันจะเป็นการขับเคลื่อนความเป็นศูนย์กลางของสุวรรณภูมิให้ฟื้นคืนเด่นชัดขึ้นอีกครั้ง โดยผู้วิจัยแบ่งประเด็นในการศึกษา ประกอบด้วย 1) จุดมุ่งหมายในการเดินทางของคณะนักสำรวจชาวฝรั่งเศส 2) เส้นทางการเดินทางของคณะนักสำรวจชาวฝรั่งเศส 3) สถานที่สำคัญในบันทึกของคณะนักสำรวจชาวฝรั่งเศส 4) วิถีชีวิตของชาวสุวรรณภูมิในบันทึกของคณะนักสำรวจชาวฝรั่งเศส ดังต่อไปนี้

4.1.2.1 จุดมุ่งหมายในการเดินทางของคณะนักสำรวจชาวฝรั่งเศส

การเดินทางของเอเจียน แอมอนิเย เกิดขึ้นท่ามกลางบรรยากาศของการช่วงชิงดินแดนในกลุ่มแม่น้ำโขงระหว่างสยามกับฝรั่งเศส แม้โดยจุดประสงค์ที่ระบุไว้ในบันทึกการเดินทางจะเป็นการค้นหาศิลาจารึกเป็นหลัก แต่ในการเดินทางนี้มีบันทึกเรื่องราวของทรัพยากรสำคัญ ประชากรการหาเลี้ยงชีพ ตลอดจน ภูมิประเทศ และสถานที่สำคัญต่าง ๆ ดังจะกล่าวต่อไป

4.1.2.2 เส้นทางเดินทางของคณะนักสำรวจชาวฝรั่งเศส

คณะเดินทางของเอเจียน แอมอนิเย เริ่มเดินทางสู่เมืองสุวรรณภูมิ ในวันอาทิตย์ที่ 20 มกราคม พ.ศ.2427โดยมีลำดับการเดินทาง เดินทางจากเมืองรัตนบุรี ด้วยเกวียนเทียมวัว 13 เล่ม มุ่งไปทางทิศเหนือสู่เมืองศรีภูมิ (สุวรรณภูมิ) ถึงบ้านแก มีวัด และกระท่อมประมาณ 30 หลัง หยุดพักให้วัวกินน้ำที่หนองแสง เดินทางผ่านทุ่งหนองโนถึงฝั่งแม่น้ำมูล เข้าเขตเมืองสุวรรณภูมิ โดยข้ามห้วยพลับพลาเข้าทุ่งหลวง ถึงห้วยเตย หยุดพักแรมที่ทุ่งไถ่ ๆ บ้านเตย

วันจันทร์ที่ 21 มกราคม พ.ศ.2427ออกเดินทางจากบ้านเตย เดินตัดทุ่งหลวง ผ่านหนองไผ่ ผ่านดงหนองกุ่มหยุดพักผ่อนริมสระสี่แจ ออกเดินทางจากสระสี่แจถึงกุดยาง ถึงริมลำน้ำเสียว หยุดพักที่วัดกลางเมืองสุวรรณภูมิ วันพุธที่ 23 มกราคม พ.ศ.2427 เดินทางด้วยเกวียนไปยังบ่อพันขัน พักรับประทานอาหารที่บ้านแวง เป็นกระท่อม 8 หลัง ชาวบ้านมีอาชีพทำเกลือ ลงจาก

เกวียนเดินเท้าที่บ้านหว่าน มีกระท่อม 14 หลัง ถึงบ่อพันขัน หยุดพักที่วัดที่มีเจดีย์ก่อด้วยอิฐ มีหมู่บ้านมีกระท่อม 25 หลัง มีอาชีพทำนาและทำเกลือ เปลี่ยนคนนำทางที่บ้านตาแฉกร ไปบ้านหนองคุณ ข้ามลำน้ำเสียว เข้าดงหมากไฟ หยุดพักนอนที่บ้านโพนทราย มีวัด และกระท่อม 40 หลัง มีอาชีพทำนา และผลิตเกลือ

วันพฤหัสบดีที่ 24 มกราคม พ.ศ.2427 ออกเดินทางจากบ้านโพนทรายผ่านป่าต้นประดู่ และต้นตะเคียนเรียกว่าดงบ้านด่าน หยุดพักที่บ้านหนองสรวง มีวัด และกระท่อม 15 หลัง ถึงบ้านด่าน มีวัดและกระท่อม 60 หลังออกเดินทางจากบ้านด่านกลับสุวรรณภูมิ มุ่งหน้าทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ผ่านหนองบัว และหมู่บ้านด่าน (คันธนาม) ผ่านทุ่งหนองหินสองคอน พักผ่อนที่หนองค้ำเหิง ออกเดินทางข้ามลำน้ำเสียวไปบ้านทุ่ง รับประทานอาหารเย็นที่บ้านสนาม มีกระท่อมอยู่ 5 หลัง กลับถึงเมืองสุวรรณภูมิ

วันเสาร์ที่ 26 มกราคม พ.ศ.2427เดินทางด้วยเกวียน 3 เล่มไปยังกุ๊กาสิ่งห์หยุดพักที่กุ๊กาสิ่งห์ รับประทานอาหารกลางวัน ออกเดินทางผ่านทุ่งหลวงถึงบ้านเมืองบัว มีกระท่อม 20 กว่าหลัง หยุดพักริมลำน้ำเสียว ถึงเมืองเกษตรวิสัย หยุดเพื่อพักแรม

โดยสามารถจัดทำเป็นตารางเดินทางได้ ดังนี้ (เอเจียน แอมอนิเย. 2541 : 37 - 45)

ตาราง 6 เส้นทางการเดินทางของคณะนักสำรวจชาวฝรั่งเศส

เวลา	สถานที่
วันอาทิตย์ที่ 20 มกราคม พ.ศ.2427	
9.00 น.	เดินทางจากเมืองรัตนบุรี ด้วยเกวียนเทียมวัว 13 เล่ม มุ่งไปทางทิศเหนือสู่เมืองศรีภูมิ (สุวรรณภูมิ)
12.00 น.	ถึงบ้านแก มีวัด และกระท่อมประมาณ 30 หลัง
12.20 น.	หยุดพักให้วัวกินน้ำที่หนองแสง
13.30 น.	เดินทางผ่านทุ่งหนองโน
15.00 น.	ถึงฝั่งแม่น้ำมูล
15.40 น.	เข้าเขตเมืองสุวรรณภูมิ โดยข้ามห้วยพลับพลาเข้าเขตทุ่งหลวง
17.00 น.	ถึงห้วยเตย หยุดพักแรมที่ทุ่งไกล้า ๆ บ้านเตย
วันจันทร์ที่ 21 มกราคม พ.ศ.2427	
6.30 น.	ออกเดินทางจากบ้านเตย เดินตัดทุ่งหลวง ผ่านหนองไผ่ ผ่านดงหนองกู่
8.30 น.	หยุดพักผ่อนริมสระสี่แจ

เวลา	สถานที่
9.30 น.	ออกเดินทางจากสระสี่แฉ
9.40 น.	ถึงกุศยาง
10.00 น.	ถึงริมลำน้ำเสียว
13.30 น.	หยุดพักที่วัดกลางเมืองสุวรรณภูมิ
วันพุธที่ 23 มกราคม พ.ศ.2427	
7.00 น.	เดินทางด้วยเกวียนไปยังบ่อพันขัน
8.30 น.	พักรับประทานอาหารที่บ้านแวง เป็นกระท่อม 8 หลัง ชาวบ้านมีอาชีพทำเกลือ
10.00 น.	ออกเดินทาง
10.30 น.	ลงจากเกวียนเดินเท้าที่บ้านหว่าน มีกระท่อม 14 หลัง
12.00 น.	ถึงบ่อพันขัน หยุดพักที่วัดที่มีเจดีย์ก่อด้วยอิฐ มีหมู่บ้านมีกระท่อม 25 หลัง มีอาชีพทำนาและทำเกลือ เปลี่ยนคนนำทางที่บ้านตาณร ไปบ้านหนองคุณ ข้ามลำน้ำเสียว เข้าดงหมากไฟ
18.30 น.	หยุดพักนอนที่บ้านโนนทราย มีวัด และกระท่อม 40 หลัง มีอาชีพทำนา และผลิตเกลือ
วันพฤหัสบดีที่ 24 มกราคม พ.ศ.2427	
6.00 น.	ออกเดินทางจากบ้านโนนทรายผ่านป่าต้นประดู่ และต้นตะเคียนเรียกว่าดงบ้านด่าน
7.00 น.	หยุดพักที่บ้านหนองสรวง มีวัด และกระท่อม 15 หลัง
7.30 น.	ถึงบ้านด่าน มีวัดและกระท่อม 60 หลัง
11.30 น.	ออกเดินทางจากบ้านด่านกลับสุวรรณภูมิ มุ่งหน้าทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ผ่านหนองบัว และภูบ้านด่าน (คันธนาม) ผ่านทุ่งหนองหินสองคอน
15.00 น.	พักผ่อนที่หนองค่างเหิง
16.00 น.	ออกเดินทางข้ามลำน้ำเสียวไปบ้านทุ่ง
17.00 น.	รับประทานอาหารเย็นที่บ้านสนาม มีกระท่อมอยู่ 5 หลัง
22.00 น.	กลับถึงเมืองสุวรรณภูมิ
วันเสาร์ที่ 26 มกราคม พ.ศ.2427	
7.00 น.	เดินทางด้วยเกวียน 3 เล่มไปยังภูกาสิงห์
10.00 น.	หยุดพักที่ภูกาสิงห์ รับประทานอาหารกลางวัน
12.30 น.	ออกเดินทางผ่านทุ่งหลวง

เวลา	สถานที่
16.30 น.	ถึงบ้านเมืองบัว มีกระท่อม 20 กว่าหลัง
17.00 น.	หยุดพักกริมลำน้ำเสียว
18.00 น.	ถึงเมืองเกษตรวิสัย หยุดเพื่อพักแรม

ที่มา : เอเจียน แอมอนิเย. 2541 : 37 – 4

4.1.2.3 สถานที่สำคัญในบันทึกของคณะนักสำรวจชาวฝรั่งเศส

สถานที่สำคัญในบันทึกของนักสำรวจชาวฝรั่งเศส ประกอบด้วย ตัวเมืองสุวรรณภูมิ และบ่อพันขัน โดยที่เอเจียน แอมอนิเยบรรยายไว้ว่าเมืองสุวรรณภูมิ แปลว่า แผ่นดินทองหรือคำย่อว่าศรีภูมิ ยาวประมาณ 1500-2000 เมตร จากตะวันออกไปหาตะวันตก และกว้าง 250-300 เมตร โดยมีการสร้างเมืองขึ้นบนโคกที่สูงกว่าทุ่งที่อยู่รอบๆ 7 - 8 เมตร บ้านเรือนตั้งอยู่กระจัด กระจายไปตามไต้ต้นไม้ และมีหญ้าปิดบังจนทำให้หมู่บ้านปรากฏเหมือนอยู่ท่ามกลางป่าเขา ส่วนถนนก็คล้ายกับเส้นทางไต้ป่าไม้ ถึงแม้ว่าศรีภูมิจะมีประชาชนน้อยกว่าอุบลราชธานีมากก็ตาม หมู่บ้านนั้นก็ขยายกว้างเกือบจะเท่าอุบลราชธานี พวกนกส่งเสียงร้องจากต้นไม้ในสวน ตรอกเล็กที่ตัดเส้นทางนั้นคล้ายกับหายเข้าไปในป่าทางทิศเหนือของเมือง ส่วนทุ่งที่ราบต่ำจะเรียกว่า หนองคู (Nong Kou) หนองนาแซง (Nong Na Seng) ซึ่งจะถูกน้ำท่วมสูงถึงระดับอกเมื่อถึงฤดูฝนในเดือนมิถุนายน พอถึงเดือนพฤศจิกายนน้ำจะแห้งหมด เป็นที่สังเกตได้ว่าเกือบทุกชุมชนที่อาศัยอยู่ในประเทศลาวแห่งนี้ โดยมากบรรดาเมืองและหมู่บ้านใหญ่นั้นก็จะ มีการก่อสร้างขึ้นบนเนินดิน ห่างจากที่น้ำท่วมพื้นดินในทุ่งราบในฤดูฝน อาจจะสังเกตได้อีกเหมือนกันว่า บ้านลาวซึ่งเป็นหมู่บ้านที่ค่อนข้างใหญ่ จะไม่กระจัดกระจายและอยู่ห่างจากกันกว่าที่เขมร ซึ่งอาจจะบอกถึงการดำรงชีวิตในสังคมนั้น ว่ามีความขยันขันแข็ง ส่วนชีวิต ครอบครัวในแถบนั้นจะมีมากกว่าที่เขมร เมืองสุวรรณภูมินี้มีวัดอยู่ถึง 6 วัด วัดกลางเป็นวัด ที่พวกเราได้มาพักอาศัย และกำลังมีการก่อสร้างพระวิหาร ฝาผนังก่อด้วยอิฐ มุงหลังคาด้วยแป้นเกล็ด แต่ทั้งหมดนั้นกลับทรุดลงก่อนที่จะเสร็จการก่อสร้างเสียอีก พระได้แกะสลักไม้ประดับกระจกที่เป็นส่วนประกอบหน้าบัน ซึ่งมีรูปพระพุทธรูปประทับนั่งและมีดอกไม้และพวงมาลัยอยู่ข้างวิหาร มีพระธาตุหรือเจดีย์ที่ก่อด้วยอิฐยอดแหลมตั้งสูงขึ้นไปถึง 15 -18 เมตร แล้วยังมีศาลาการเปรียญ ครึ่งวิหารครึ่งศาลา และหลังคามุงด้วยแป้นเกล็ด ศาลาการเปรียญใช้ในการประกอบพิธี และการแสดงธรรมตามประเพณีของบ้านเมือง (เอเจียน แอมอนิเย. 2541 : 41)

บ่อพันขันคืออีกสถานที่ที่มีการบรรยายไว้โดยละเอียดว่า บ่อพันขันนั้น เป็นอ่างน้ำที่มีรูปลักษณะเป็น ลำน้ำท่อนหนึ่ง ยาวประมาณ 2,000 เมตร กว้าง 200 เมตร ท้องน้ำเต็มไปด้วย

หินทรายแดง เป็นรูปกระดานหมากรุกธรรมชาติ มีขีดหินอื่น ๆ ตั้งสูงชันที่ปลายมนน้ำที่ยังมีน้ำขังอยู่ พอท่วมเท้า น้ำเค็มมากซึ่งช่วยให้เม็ดเกลือปรากฏตามพื้นดินทั่วไป ทุกหมู่บ้านที่อยู่ล้อมอ่างน้ำนั้นจะพากันมาผลิตเกลือในฤดูแล้ง (เอเจียน แอมอนิเย. 2541 : 39)

4.1.2.4 วิถีชีวิตของชาวสุวรรณภูมิในบันทึกของคณะนักสำรวจชาวฝรั่งเศส

บันทึกของคณะนักสำรวจชาวฝรั่งเศส ปรากฏเรื่องราววิถีชีวิตของชาวสุวรรณภูมิ เช่น การผลิตเกลือของชาวสุวรรณภูมิ ซึ่งมีเนื้อหาว่า การผลิตเกลือที่บ้านบ่อพันขัน เริ่มด้วยการเอาดินเค็มใส่ลงในรางไม้ยาวประมาณ 1 วา ซึ่งมีรูและอุดด้วยตะไม้ไผ่หรือหญ้า 1 กำ เพื่อทำการกรองเอาน้ำเค็ม พอ น้ำนั้นไหลลงจากที่กรองก็จะถูกนำไปเก็บ ไว้ เพื่อเอาไปต้มจนกลายเป็นเกลือ ยังมีการกำหนดวันที่จะพากันไปที่บ่อเกลือ ในวันที่ 3 หรือ 6 ของเดือนแรก (กุมภาพันธ์) เวลานั้นทุกแห่งจะทำการผลิตเกลือในอาณาบริเวณนี้ จะมีการมาชุมนุมกันแล้วจะมีการทำพิธีบวงสรวงเทวดาอารักษ์ด้วยหมู เต่า-ควาย ผลัดเปลี่ยนกันไปในแต่ละปี ในปีนั้นเป็นปีที่มีการบวงสรวงด้วยหมู หลังจากเสร็จพิธีและเริ่มการผลิตเกลือแล้ว จะต้องปฏิบัติตามข้อห้ามบางข้อ พวกเขาจะไม่โพนศีระชะและไม่สวมหมวก นอกจากจะอาศัยหลบแดดด้วยร่ม (หรือหลบฝน) หากว่ามีคนไหนล่วงเกินข้อห้ามตามประเพณีเขาจะต้องจ่ายค่าปรับเป็นเหล่า 1 ขวด กับสัตว์ที่จะใช้ในการบวงสรวงเมื่อเริ่มพิธีกรรมการผลิตครั้งแรก ค่าปรับนั้นจะต้องส่งไปให้แก่ผู้หญิงซึ่งถือว่าเป็นตัวแทนของบ่อเกลือ ตัวแทนของเทวดาอารักษ์ของบ่อเกลือ ผู้หญิงนั้นในปัจจุบันเป็นคนชาวบ้านชั้น พวกคนลาวจะเรียกคนประเภทนี้ว่า นางเทียม (คนทรง) เมื่อนางเทียมคนหนึ่งตายลง หญิงคนอื่นก็จะประกาศว่าถูกนางเทียมเข้าสิง (เอเจียน แอมอนิเย. 2541 : 39 - 40)

พิธีศพเจ้าเมืองเป็นเรื่องหนึ่งที่มีการบันทึกไว้ โดยมีเนื้อหาว่า เจ้าเมืองสุวรรณภูมิได้ถึงอสัญกรรมไปเกือบปี และมีอุปราชซึ่งเป็นน้องชายชั้นปกครองแทนชั่วคราว แล้วน้องชายอีกคน ซึ่งมีตำแหน่งเป็นราชวงศ์ ทำหน้าที่อุปราช พวกขุนนางได้ต้มน้ำสาบานตามจารีตประเพณี ในวันเพ็ญเดือนเจดร์มาศและเดือนเชษฐมาศ เจ้าเมืองผู้ที่ได้ล่วงลับไปนั้นจะทำการพระราชเพลิงศพในอีกสองเดือนข้างหน้า ยศของเจ้าเมืองคือพระรัตนวงศาเจ้าเมืองสุวรรณภูมิ ศพคนตายนั้นจะถูกใส่ในหีบใบใหญ่ปิดทอง ดอกไม้พลาสติก แล้วเก็บไว้ที่ห้องโถงที่กว้างและมีดี ภรรยาหม้ายของเจ้าเมืองและลูกสาว ซึ่งก็เป็นหม้ายเหมือนกัน และยังมีหญิงหม้ายที่เป็นคนจีนซึ่งมาจากบางกอก ทั้งสองหญิงหม้ายแม่ลูกได้นุ่งขาวห่มขาว โคนศีระชะเพื่อไว้ทุกข์ให้แก่ผู้ตาย และได้พูดจาซักถามผม ปรากฏว่านางมีท่าทางชอบโอ้อวดมีมรรยาทของผู้ดีและศิลปะของการดำรงชีวิต เพื่อชี้บอกให้รู้ว่าพวกนางเคยอยู่ที่บางกอกในสมัยก่อน ที่ข้างพวกเรายังมี พระอีก 2 รูป และเนรมิตรูปหนึ่งซึ่งได้ทำการสวดพระอภิธรรมในตอนกลางคืน กำลังฉันอาหารเช้าซึ่งครอบครัวของเจ้าเมืองจัดถวาย (เอเจียน แอมอนิเย. 2541 : 42)

สภาพชีวิตของชาวเมืองสุวรรณภูมิในสายตาคนฝรั่งเศสเป็นอีกประเด็นที่น่าสนใจ โดยพวกเขาบันทึกว่า ประชาชนเมืองศรีภูมิมีหน้าตาไม่ดีเท่าพวกคนลาวทางตะวันออก เพราะพวกเขาเมาเท่า ๆ กับการสุบ่ฝัน นอกจากนี้ยังมีพวกขโมย ซึ่งผมรู้สึกว่าจะมีมากเหลือเกินในที่นี้ และยังมีการนุ่งห่มแบบสยาม ส่วนพวกผู้หญิงนั้นยังคงนุ่งผ้าถุงยาวแทนการนุ่งโจงกระเบน และโดยทั่วไปแล้วจะตัดผม พวกขุนนางหลายคนที่ทำการต้อนรับพวกเราด้วยความไม่พอใจนั้นเป็นคนขี้เมาพูดเร็วและเสียงดัง พวกคนสยามซึ่งมาจากภาคตะวันตก ได้ถ่ายทอดนิสัยชอบโอ้อวดทวงตัว และความไม่เอาถ่านไว้เล็กน้อย เงินก็ใช้เงินบาทสยามและเงินลาดทองแดงนั้น 8 ลาดต่อหนึ่งสลึงเท่ากับ 32 ลาดต่อ 1 บาท เมืองสุวรรณภูมิไม่มีตลาดใหญ่ แม้แต่ตลาดสำหรับซื้อหาอาหารการกินก็ไม่มี มีเพียงร้านขายเครื่องเบ็ดเตล็ด พวกคนจีนไม่กล้าเข้ามาตั้งอยู่ที่นี้เพราะกลัวพวกขโมย มีการซื้อผ้าฝ้ายเข้ามา และการส่งเส้นไหมออกขาย แต่หมูนั่นจะไม่ขายตามน้ำหนัก จะเน้นตามขนาดของตัวหมูว่าเล็กหรือใหญ่ ส่วนราคาตก 6 สลึงถึง 5 บาทต่อ 1 ตัว ไก่หนุ่มราคา 2 ลาด ถ้าตัวใหญ่ก็ตก 1 เฟื้อง หรือครึ่งสลึง เบ็ด จะอยู่ในราคา 1 สลึง แต่ไม่มีเกษตรกรที่ปลูกฝิ่นหรือผลิตเหล้า ผู้ใดจะซื้อหรือขายสินค้าดังกล่าวได้ตามใจชอบ เหล้าที่ผลิตในท้องถิ่นจะมีราคาขวดละ 1 เฟื้อง ส่วนฝิ่นนั้นพวกคนลาวบอกว่า จะมีพวกกุลาซื้อเข้ามาและขายต่อในราคา 1 บาทต่อฝิ่นหนัก 3 สลึง ในวันเพ็ญขอเดือนมาฆะชาวเมืองสุวรรณภูมิจะพากัน ทำข้าวจีถวายพระ โดยปั้นข้าวเหนียวเอาไข่ไก่หรือไข่เป็ดทาด้ำนใน ต่อจากนั้นจึงปิ้งด้วยถ่านไฟร้อน ๆ จนข้าวพองเป็นสีเข้ม แล้วก็เอาไปถวายพระ (เอเจียน แอมอนิเย. 2541 : 43)

นอกจากนี้ คณะสำรวจของเอเจียน แอมอนิเยยังได้บันทึกสภาพทางเศรษฐกิจของเมืองสุวรรณภูมิไว้อย่างน่าสนใจว่า ชาวเมืองศรีภูมินั้น มาจากเมืองหนองคายภาคเหนือ แต่ก่อนเมืองนี้จะมีการจ่ายภาษีอากรด้วยผลกระวาน (เร็ว) แต่มาได้ผ่านมาถึง 20 ปีก่อน ประชาชนมักจะเก็บหาผลกระวานได้ยากเลยขอเปลี่ยนเป็นจ่ายภาษีอากรด้วยการจ่ายเงินแทน ปัจจุบันมีจำนวนคนในบัญชีอยู่ 1300 คน และภาษีอากร ประจำปีจะตก 1 หาบครึ่ง (เท่ากับ 75 ชั่ง) ประชาชนมีอาชีพทำนา และผลิตเกลือเล็กน้อย ตามที่ต่าง ๆ แต่ส่วนมากจะทำที่บ่อพันขันทางทิศตะวันออก ในระหว่างเก็บเกี่ยวจนถึงเวลาตกกล้า พวกชาวนาจะเปลี่ยนเป็นคนผลิตเกลือ แต่ละคนจะผลิตได้ 5 - 10 หาบในฤดูหนึ่ง ซึ่งขึ้นอยู่กับความชำนาญของแต่ละคนด้วย มีคนในท้องถิ่นบอกให้ฟังว่า เจ้าเมืองได้ซ้กค่าเกลือ 1 หาบต่อครอบครัวที่ทำอุตสาหกรรมนี้ ราคาเกลืออยู่ในระหว่าง 1 บาทต่อเกลือ 5 มิน (30 กิโล) และ 6 มิน (36 กิโล) (เอเจียน แอมอนิเย. 2541 : 43 - 44)

4.1.3 สายตระกูลสำคัญของเมืองสุวรรณภูมิ

ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเกี่ยวกับสายตระกูลสำคัญของเมืองสุวรรณภูมิ มีความเหมาะสมสำหรับการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ในรูปแบบพิพิธภัณฑ์เมืองสุวรรณภูมิที่สามารถแสดงให้เห็นถึงความรู้ความเชี่ยวชาญในอาชีพ และการทำมาหากินของชาวสุวรรณภูมิในช่วงเวลาต่าง ๆ

ตระกูลเก่าแก่หลายตระกูลในภาคอีสาน มีรากเหง้ามาจากการเป็นลูกหลานของ เจ้าแก้วมงคล เช่น ตระกูลรัตนวงศา ตระกูลธนสีลังกูร ตระกูลเรืองสุวรรณ ตระกูลภวภูตานนท์ ฌมหาสารคาม ตระกูลรัตนวงศาวัต ตระกูลสังขศิลา ตระกูลเจริญศิริ ตระกูลอรรถากร ตระกูลสุวรรณธาดา ตระกูลวลัยศรี ตระกูลหนองหารพิทักษ์ ตระกูลประจันตะเสน ตระกูลวรฉัตร ตระกูลสุนทรพิทักษ์ ตระกูลวรรณ ตระกูลศรีสารคาม โดยตระกูลในเชื้อสายของเจ้าแก้วมงคลเป็นกลุ่มเจ้าเมืองต่าง ๆ ในภาคอีสาน เช่น ตระกูลรัตนวงศาเมืองสุวรรณภูมิ ตระกูลธนสีลังกูรเมืองร้อยเอ็ด ตระกูลประจันตะเสน เมืองชลบทวิบูลย์ (ชนบท) ตระกูลสุนทรพิทักษ์เมืองขอนแก่นเป็นต้น (พินคำทอง สุวรรณธาดา. 2560 : 69)

เรื่องราวของกลุ่มผู้ปกครองเมือง สามารถนำมาอธิบายภาพรวมทางประวัติศาสตร์การเกิดเมืองในอีสาน และแสดงให้เห็นถึงบทบาทของกลุ่มเจ้าเมืองที่มีต่อสุวรรณภูมิ เช่นการขยายตัวของย่านการทำมาค้าขาย และการขยายตัวของเมืองตามการโยกย้ายของโฮงเจ้าเมืองอันเป็นศูนย์กลางราชการในอดีต ทั้งยังสามารถนำเสนอเรื่องราวอันเป็นคุณลักษณะเฉพาะของเจ้าเมืองแต่ละคน เช่น เจ้าแก้วมงคลที่เป็นผู้เชี่ยวชาญทางเวทมนตร์ และสำเร็จทางวิปัสสนา (ปฐมคนจน. 2545 : 295) หรือท้าวคำผายเจ้าเมืองลำดับที่ 11 ได้รับการขนานนามว่าเจ้าโฮงแดง และท้าวคำสิงห์เจ้าเมืองลำดับที่ 12 ได้รับการขนานนามว่าเจ้าโฮงตึก จากรูปแบบที่ปกอาศัยของเจ้าเมืองแต่ละท่าน เป็นต้น (พินคำทอง สุวรรณธาดา. 2563 : 36)

นอกจากกลุ่มเจ้าเมืองแล้ว กลุ่มตระกูลพ่อค้าชาวจีนนับว่าเป็นประเด็นที่น่าสนใจ โดยเฉพาะเรื่องราวของการทำมาค้าขาย ซึ่งในพิพิธภัณฑ์ของเมืองสุวรรณภูมิควรบอกเล่าเรื่องราวของร้านค้าร้านแรกของเจ๊กหลวงราช ที่เข้ามาโรงต้มเหล้าขายที่คุ้มหนองคูแม่ต้องผจญกับปัญหาโจรผู้ร้าย เรื่องราวของชาวจีนยังสามารถสร้างความน่าสนใจผ่านเรื่องราวเช่น ก๋วยเตี๋ยร้านแรกของสุวรรณภูมิ รถยนต์คันแรก ภาพถ่ายภาพแรก หรือเรื่องราวของโรงฝิ่น และบรรดาผู้เสพ ตลอดจนเรื่องราวของตลาด ผ่านตระกูลชาวจีนสำคัญ เช่น ตระกูลสายเชื้อที่เชี่ยวชาญด้านการค้า และการบริหารโรงเรียน ตระกูลชัคตตรัยหรือเดิมคือแซ่ไคว้ที่เชี่ยวชาญด้านธุรกิจอาหาร ตระกูลชิตทรงสวัสดิ์หรือเดิมคือแซ่ไฉ่ว ซึ่งสร้างฐานะจากการย้อมผ้า ทำขนม ขายเป็นยนต์ และตระกูลเวโรจน์หรือเดิมแซ่อึ้งที่เชี่ยวชาญในธุรกิจโรงสีข้าว เป็นต้น (นรินทร์ ถนัดคำ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 6 พฤศจิกายน 2564)

สายตระกูลของชาวบ้านที่เป็นผู้รู้ในเรื่องการทำมาหากิน ศิลปะการแสดง ตลอดจนช่างฝีมือ และผู้รู้แบบแผนประเพณี คืออีกเรื่องสำคัญที่ควรมีในพิพิธภัณฑ์เมืองสุวรรณภูมิ เช่น ตระกูลมุลสุขของพระราชพรหมจริยคุณเจ้าคณะจังหวัดร้อยเอ็ด ตระกูลสมศรีไสย ตระกูลสมภูงา ตระกูลแก่นสา ตระกูลวงศ์ณรัตน์ และตระกูลสิทธิศักดิ์ที่มีความรู้ด้าน ศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี ตระกูลสาสนาม มีความรู้ด้านหัตถกรรมทอผ้าพื้นเมือง ตระกูลนะราวัง และตระกูลเชิงหอม มีความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรม ตระกูลพันธ์หินกอง และตระกูลตันประเสริฐมีความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมดั้งเดิม

ตระกูลสุวรรณธาดา มีความรู้ด้านการเลี้ยง โค กระบือ เป็นต้น (เทศบาลตำบลสุวรรณภูมิ. 2561 : 9 - 19)

หากมีเรื่องราวเหล่านี้อยู่ในพิพิธภัณฑ์เมืองสุวรรณภูมิ ย่อมสามารถสร้างความเชื่อมโยงให้คนทุกกลุ่มในสุวรรณภูมิมีพื้นที่ในอดีตของเมือง และย่อมสร้างความมั่นใจให้แก่ผู้คนจำนวนมากในฐานะของผู้ที่เป็นลูกหลานของผู้คนที่ร่วมสร้างสรรค์เมืองสุวรรณภูมิจากอดีตมาจนถึงปัจจุบัน ถ้าทำได้เช่นนี้การท่องเที่ยวพิพิธภัณฑ์เมืองสุวรรณภูมิจะไม่ได้มีความหมายเพียงการเที่ยวดูของเก่าที่ไร้ซึ่งชีวิตเท่านั้น ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นแบบสายตระกูลจะทำให้ชาวสุวรรณภูมิมีโอกาสได้เห็นบรรพบุรุษของตนกลับมามีลมหายใจอีกครั้งผ่านเรื่องราวของการปรับตัวต่อปัจจัยภายใน และปัจจัยภายนอกผ่านการจัดแสดงเรื่องราวที่มีความสัมพันธ์กับคนในท้องถิ่นที่จะสร้างความรัก และความภาคภูมิใจร่วมกันจนกลายเป็นสำนึกร่วมที่ผลักดันสุวรรณภูมิไปสู่อนาคตได้อย่างแท้จริง

4.2 การศึกษาพฤติกรรมนักท่องเที่ยวของผู้เดินทางมาท่องเที่ยวในสุวรรณภูมิ

การศึกษาพฤติกรรมนักท่องเที่ยวของผู้เดินทางมาท่องเที่ยวในสุวรรณภูมิ ผู้วิจัยเก็บข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) ประกอบด้วย การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) และการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Interview) จากกลุ่มผู้รู้ (Key Informant) ได้แก่ ผู้บริหารเทศบาลตำบลสุวรรณภูมิ ผู้นำท้องถิ่น ผู้เชี่ยวชาญด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่น จำนวน 10 คน จากกลุ่มผู้ปฏิบัติ (Casual Informant) ได้แก่ ผู้ประกอบการร้านอาหาร ผู้ประกอบการบริการ ผู้ประกอบการร้านค้า ผู้ประกอบการโรงแรมที่พัก ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว และนักท่องเที่ยว จำนวน 20 คน และจากประชาชนทั่วไป (General Informant) ได้แก่ ประชาชนที่อาศัยอยู่ภายในเขตเทศบาลตำบลสุวรรณภูมิ จำนวน 20 คน จากนั้นจึงนำข้อมูลมาสังเคราะห์ตามประเด็นศึกษาประกอบด้วย 1) ข้อมูลเบื้องต้นของนักท่องเที่ยวเมืองสุวรรณภูมิ 2) พฤติกรรมของนักท่องเที่ยว 3) จุดเด่นและสิ่งที่ต้องพัฒนาของสุวรรณภูมิ

4.2.1 ข้อมูลเบื้องต้นของนักท่องเที่ยวเมืองสุวรรณภูมิ

จากการศึกษาภาคสนามโดยใช้การสัมภาษณ์ผู้ประกอบการร้านอาหาร ผู้ประกอบการบริการ ผู้ประกอบการร้านค้า ผู้ประกอบการโรงแรมที่พัก ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว และนักท่องเที่ยว เพื่อศึกษาข้อมูลเบื้องต้นของนักท่องเที่ยวเมืองสุวรรณภูมิ พบว่านักท่องเที่ยวของเมืองสุวรรณภูมิส่วนใหญ่เป็นผู้คนภายในพื้นที่ และมาจากพื้นที่ใกล้เคียง มีอายุระหว่าง 20 – 40 ปี มีรายได้ระหว่าง 10,000 – 30,000 บาท โดยเป็นกลุ่มนักเรียนนักศึกษา เจ้าของธุรกิจ ข้าราชการและพนักงานรัฐวิสาหกิจ (สาวิตรี เกตุสมภาร, ผู้ให้สัมภาษณ์, 4 กุมภาพันธ์ 2565)

4.2.2 พฤติกรรมของนักท่องเที่ยว

นักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวสุวรรณภูมิส่วนใหญ่มาท่องเที่ยวกับกลุ่มเพื่อน และเพื่อนร่วมงาน เพื่อศึกษาเรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่น โดยการสื่อสารแบบปากต่อปากจากผู้ที่เคยมาหรือ

คนใกล้ตัวมีผลต่อพวกเขามากที่สุด โดยมากมีระยะเวลาในการท่องเที่ยว 1 วัน และนักท่องเที่ยวส่วนมากเคยมาแล้ว และมาซ้ำอีกหลายครั้ง เป็นการท่องเที่ยวเดินทางภายในเมืองเป็นส่วนใหญ่ เห็นได้จากสถานที่ท่องเที่ยวที่มีผู้เคยไปมากที่สุดคืออนุสาวรีย์พระรัตนวงษา พระธาตุวัดกลาง สิมวัดใต้ วิไลธรรม และมีเทศกาลที่เป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยวได้แก่ บุญบั้งไฟ บุญคุณลาน งานจิว เป็นต้น (สรารุช สุจริต, ผู้ให้สัมภาษณ์, 5 กุมภาพันธ์ 2565)

พฤติกรรมของนักท่องเที่ยวด้านกิจกรรม นักท่องเที่ยวของสุวรรณภูมิมีความนิยมการท่องเที่ยวแบบชมสถานที่สำคัญภายในเมือง เช่น อนุสาวรีย์พระรัตนวงษา พระธาตุวัดกลาง สิมวัดใต้ วิไลธรรม และมีเทศกาลที่เป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยวได้แก่ บุญบั้งไฟ บุญคุณลาน งานจิว และต้องการกิจกรรมแบบมีส่วนร่วม (active) ให้ทำในจุดหมายปลายทางท่องเที่ยว เช่น การท่องเที่ยวแบบเที่ยวไปชิมไป (Gastronomy) การบันทึกภาพกับโบราณสถาน และโบราณวัตถุสำคัญ การได้ทดลองลงมือทำ ตลอดจนการผจญภัยในระดับต่ำ (สาวิตรี เกตุสมภาร, ผู้ให้สัมภาษณ์, 4 กุมภาพันธ์ 2565)

พฤติกรรมของนักท่องเที่ยวด้านการขนส่งและการเดินทางเข้าถึง นักท่องเที่ยวของสุวรรณภูมิส่วนใหญ่เป็นการเดินทางท่องเที่ยวเป็นกลุ่ม โดยใช้ยานพาหนะส่วนตัวเช่น รถยนต์ รถจักรยานยนต์ จึงมีความคล่องตัวสูง และมีความต้องการต้องการข้อมูลที่ชัดเจนเช่นป้ายบอกทาง และต้องการการเดินทางมีความปลอดภัยสูง (คำพอง แคนอินทร์, ผู้ให้สัมภาษณ์, 4 กุมภาพันธ์ 2565)

พฤติกรรมของนักท่องเที่ยวด้านที่พัก นักท่องเที่ยวของสุวรรณภูมิในปัจจุบันเป็นนักท่องเที่ยวแบบไปกลับ หรือแบบค้างคืนไม่เกิน 1 คืน แต่มีความพร้อมที่จะพักอาศัยนานขึ้นหากมีเทศกาลสำคัญ หรือหากมีโปรแกรมการท่องเที่ยวที่น่าสนใจที่ต้องใช้เวลามากขึ้น โดยต้องการที่พักในราคาประมาณ 200 – 500 บาท และที่พักต้องมีความปลอดภัยสูง ในขณะที่นักท่องเที่ยวอายุระหว่าง 20 – 30 ปี ต้องการที่พักในรูปแบบลานกางเต็นท์ที่มีเอกลักษณ์ของท้องถิ่น ตลอดจนต้องมีห้องน้ำที่สะอาด และมีแหล่งอำนวยความสะดวกเช่นร้านค้าร้านอาหาร เป็นต้น (สรารุช สุจริต, ผู้ให้สัมภาษณ์, 5 กุมภาพันธ์ 2565)

พฤติกรรมของนักท่องเที่ยวด้านข้อมูลการท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวของสุวรรณภูมิโดยมากจะได้ข้อมูลแบบปากต่อปากในประเด็นของความเป็นเมืองอันมีความเก่าแก่มีความเป็นมายาวนาน นักท่องเที่ยวต้องการรับรู้เรื่องราวความเป็นมาของสถานที่สำคัญภายในเมือง ตลอดจนอาหารการกินที่มีชื่อเสียง และธุรกิจบริการที่เป็นที่นิยมของคนในท้องถิ่น (สาวิตรี เกตุสมภาร, ผู้ให้สัมภาษณ์, 4 กุมภาพันธ์ 2565)

พฤติกรรมของนักท่องเที่ยวด้านราคา นักท่องเที่ยวของสุวรรณภูมิ มีรายได้ระหว่าง 10,000 – 30,000 บาท พวกเขาเต็มใจที่จะใช้จ่ายเงินประมาณ 1,000 – 3,000 บาทต่อการท่องเที่ยวหนึ่งครั้ง และมีความเต็มใจในการใช้จ่ายเพิ่มขึ้นในกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วม

ประมาณ 2,000 - 5,000 บาทต่อการท่องเที่ยวหนึ่งครั้ง (สาวตรี เกตุสมภาร, ผู้ให้สัมภาษณ์, 4 กุมภาพันธ์ 2565)

4.2.3 จุดเด่นและสิ่งที่ต้องพัฒนาของสุวรรณภูมิ

จุดเด่นและสิ่งที่ต้องพัฒนาของสุวรรณภูมิ มี 3 ด้านประกอบด้วย 1) ด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว 2) ด้านคุณลักษณะของคนในท้องถิ่น และ 3) ด้านนโยบายภาครัฐ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

4.2.3.1 จุดเด่นและสิ่งที่ต้องพัฒนาของสุวรรณภูมิด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว
จุดเด่นของทรัพยากรการท่องเที่ยวสุวรรณภูมิคือ สถานที่ท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะวัดวาอารามที่มีความเก่าแก่ เช่น วัดกลาง และวัดใต้ ตลอดจนอนุสาวรีย์เจ้าเมือง และพื้นที่รอบ ๆ เมือง เช่น บ่อพันขัน เป็นต้น (โชติกา สุรกิจ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 11 พฤษภาคม 2564)

จุดเด่นอีกด้าน มาจากความน่าสนใจของเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และทุนทางวัฒนธรรมซึ่งไม่สามารถสร้างใหม่ในแหล่งอื่นได้ เป็นพื้นฐานในการดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เดินทางมาซ้ำแล้วซ้ำอีก เช่น เมื่อผู้ที่เคยมาแล้วกลับไปบอกเล่าให้เพื่อนฟัง จึงถูกขอให้นำทางเพื่อนกลุ่มใหม่มาอีกครั้ง เป็นต้น (วิลาวรรณ อุตอมาตย์, ผู้ให้สัมภาษณ์, 4 กรกฎาคม 2564)

สิ่งที่ต้องพัฒนาของทรัพยากรการท่องเที่ยวเหล่านี้ คือ การไม่มีเจ้าหน้าที่หรือผู้มีความรู้คอยให้ข้อมูล เช่น ที่เมืองทุ่งซึ่งผู้คนในท้องถิ่นเรียกว่าบ้านไผ่เงิน และนับถือว่ามีศักดิ์สิทธิ์มาก ในขณะที่เวลานั้นมีความสำคัญในฐานะต้นกำเนิดเมืองสุวรรณภูมิจึงมีอนุสาวรีย์เจ้าแก้วมงคลผู้เป็นเจ้าเมืองคนแรกอยู่ที่นั่น แต่ขาดทั้งป้ายบอกทาง และป้ายข้อมูลความรู้จึงขาดการอธิบายเรื่องราวของอดีต ทั้งที่เมืองทุ่งอยู่ใกล้ตัวเมืองสุวรรณภูมิมากพอที่จะเข้ามาท่องเที่ยวได้โดยง่ายควรมีการเชื่อมโยงเรื่องราวให้มีความน่าสนใจยิ่งขึ้น (วิภาดา แสนภพ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 6 มิถุนายน 2564)

โครงสร้างพื้นฐานในแหล่งท่องเที่ยวยังเป็นจุดด้อยสำคัญอีกประการหนึ่ง เช่น ความสะอาดของห้องน้ำในแหล่งท่องเที่ยว จุดจอดรถในแหล่งท่องเที่ยว แผนที่เส้นทางในการเดินทางไปแหล่งท่องเที่ยวที่จะเชื่อมโยงไปยังแหล่งอื่น ๆ (สรรัรัตน์ จันทะคาม, ผู้ให้สัมภาษณ์, 4 กรกฎาคม 2564)

นอกจากนี้ สุวรรณภูมิยังขาดการพัฒนาภูมิทัศน์ของแหล่งท่องเที่ยว ขาดความหลากหลายของกิจกรรมในการท่องเที่ยว ขาดความปลอดภัยของแหล่งท่องเที่ยว ขาดป้ายบอกทางหรือป้ายข้อมูล ขาดร้านอาหาร ร้านค้า ร้านของฝาก ตู้เอทีเอ็ม หรือการใช้จ่ายผ่านโทรศัพท์มือถือ (สรารุช พลเสน, ผู้ให้สัมภาษณ์, 3 กรกฎาคม 2564)

เมื่อต้องเดินทางไปท่องเที่ยวในสุวรรณภูมิจึงต้องหาคนในพื้นที่เพื่อนำทาง เช่น จากตัวเมืองไปพื้นที่รอบเมือง เช่น บ่อพันขันหรือดอนขุมเงินนั้นมีเส้นทางที่ซับซ้อนมาก ไม่มีเจ้าหน้าที่ในแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ตลอดจน ไม่มีบริการข้อมูลการท่องเที่ยว เช่น นักท่องเที่ยวอาจไม่

ทราบว่าแหล่งท่องเที่ยวเหล่านี้ยังมีความสัมพันธ์กับพระธาตุบ่อพันขันที่อยู่บ้านตาเณร เพราะเป็น
เรื่องเศรษฐกิจการเมืองจากทรัพยากรเกลือ แต่ไม่มีการอธิบายเพื่อเชื่อมโยงเรื่องราวเหล่านี้ในแหล่ง
ท่องเที่ยว (นลินี ทับพวง, ผู้ให้สัมภาษณ์, 3 กรกฎาคม 2564)

4.2.3.2 จุดเด่นและสิ่งที่ต้องพัฒนาด้านคุณลักษณะของคนในท้องถิ่น มีจุดเด่น
คือคนในท้องถิ่นมีอัธยาศัยมิตรไมตรี มีความยุติธรรมในการขาย และการให้บริการ (สาวิตรี เกตุ
สมภาร, ผู้ให้สัมภาษณ์, 4 กุมภาพันธ์ 2565)

ความสามารถในการประกอบอาหารเป็นจุดเด่นอีกประการของคุณลักษณะของ
คนในท้องถิ่นสุวรรณภูมิ โดยผู้ประกอบการอาหารมีความรู้ความสามารถในทักษะการทำอาหาร
แบบท้องถิ่น อาหารไทย และอาหารต่างชาติที่มีรสชาติดี (สรารุช พลเสน, ผู้ให้สัมภาษณ์, 3
กรกฎาคม 2564)

ฝีมือในการให้บริการ เช่น การนวด สปา ตลอดจนการเสริมความงาม เป็นอีก
หนึ่งจุดเด่นของคนในท้องถิ่นสุวรรณภูมิ จากคุณลักษณะความเป็นกันเอง และการดูแลเอาใจใส่
ผู้รับบริการเป็นอย่างดี (วิภาดา แสนภพ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 11 พฤษภาคม 2564)

สิ่งที่ต้องพัฒนาด้านคุณลักษณะของคนในท้องถิ่น คือความรู้เกี่ยวกับกฎหมาย
เช่น กฎหมายเกี่ยวกับโบราณวัตถุ และโบราณสถานในพื้นที่ (สินีนาวุ เจริญภักดี, ผู้ให้สัมภาษณ์, 4
กุมภาพันธ์ 2565)

นอกจากความรู้ทางด้านกฎหมายแล้ว ความรู้ทางด้านเนื้อหาของสถานที่สำคัญ
ในท้องถิ่นยังเป็นสิ่งสำคัญที่ต้องพัฒนา เนื่องจากเป็นความคาดหวังของนักท่องเที่ยวที่มาเยือนที่จะ
ได้รับความรู้ทางประวัติศาสตร์และความเป็นมาของเมืองสุวรรณภูมิ และพื้นที่รอบเมือง (สรารุช พล
เสน, ผู้ให้สัมภาษณ์, 3 กรกฎาคม 2564)

4.2.3.3 จุดเด่นและสิ่งที่ต้องพัฒนาด้านนโยบายภาครัฐ จุดเด่นของนโยบาย
ภาครัฐ คือความมุ่งมั่นของหน่วยงานในพื้นที่ เช่น เทศบาลตำบลสุวรรณภูมิ ที่มีแนวนโยบายการ
พัฒนาด้านการท่องเที่ยว การพัฒนาด้านเศรษฐกิจ การพัฒนาด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม และ การ
พัฒนาด้านบริหารบ้านเมืองที่ดี โดยมีการวางแผนจัดเตรียมแหล่งเรียนรู้ทุ่งกุลาร้องไห้ โดยมี
เป้าหมายให้เมืองสุวรรณภูมิเป็นศูนย์กลางแหล่งเรียนรู้ครอบคลุมทั้ง 5 จังหวัดในเขตทุ่งกุลาร้องไห้
และสนับสนุนแหล่งท่องเที่ยวให้เป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้น มีการการจัดเตรียมทรัพยากรการท่องเที่ยว เช่น
ได้มีการเตรียมเส้นทาง ทำถนนใหม่ ปรับปรุงเส้นทางในการเดินทาง ให้สะดวกต่อการเดินทางของ
นักท่องเที่ยว การจัดเตรียมคนในท้องถิ่น และมีการวางแผนจัดเตรียมความพร้อมกับทางหน่วยงานที่
เกี่ยวข้อง ร่วมมือกับทางพ่อค้าแม่ค้า ผู้ให้บริการทุกประเภท เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้ใช้บริการให้
ได้มากที่สุด และมี นโยบายการวางแผนให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ โดยการดำเนินการชุด

ค้นแหล่งโบราณสถาน ประกอบด้วยโรงเรียนกระดังทอง และดอนธาตุ เพื่อที่จะบูรณะให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ต่อไป (คำพอง แคนอินทร์, ผู้ให้สัมภาษณ์, 4 กุมภาพันธ์ 2565)

สิ่งที่ต้องพัฒนาด้านนโยบายภาครัฐ ประกอบด้วย 1) ด้านการการจัดเตรียมทรัพยากรการท่องเที่ยว คือการสร้างจุดเช็คอินตามสถานที่สำคัญให้มากยิ่งขึ้น การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวแห่งใหม่ การสร้างเส้นทางท่องเที่ยวแบบตามรอย การพัฒนาป้ายบอกทางและป้ายข้อมูลด้านกฎหมาย และข้อมูลความรู้ 2) ด้านคุณลักษณะของคนในท้องถิ่น คือการพัฒนาผู้นำเที่ยวในท้องถิ่น การอบรมให้ความรู้ด้านกฎหมายและด้านเรื่องราวทางประวัติศาสตร์แก่ผู้ประกอบการในท้องถิ่นโดยประสานงานกับสถาบันอุดมศึกษาใกล้เคียง 3) สิ่งที่ต้องพัฒนาด้านนโยบาย คือการวางแผนการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยมีความสอดคล้องระหว่างสถานที่ท่องเที่ยว ผู้คน และสิ่งแวดล้อม ซึ่งต้องมีแผนการในระยะต่าง ๆ อย่างชัดเจน และมีการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวที่หลากหลายยิ่งขึ้น

4.3 การจัดทำข้อเสนอแนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองสุวรรณภูมิ

การจัดทำข้อเสนอแนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองสุวรรณภูมิ เกิดจากการสังเคราะห์องค์ความรู้ด้านประวัติศาสตร์เมืองสุวรรณภูมิสำหรับรองรับการท่องเที่ยว และองค์ความรู้ด้านพฤติกรรมนักท่องเที่ยวของผู้เดินทางมาท่องเที่ยวในสุวรรณภูมิ โดยมีกระบวนการจัดทำด้วยการประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) เป็นการประชุมกลุ่มผู้รู้ (Key Informant) กลุ่มผู้ปฏิบัติ (Casual Informant) และกลุ่มประชาชนทั่วไป (General Informant) เพื่อให้ได้ข้อเสนอแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองสุวรรณภูมิตามความมุ่งหมายการวิจัยผู้วิจัยแบ่งการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลเป็น 2 ประเด็น คือ 1) กระบวนการจัดทำข้อเสนอแนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองสุวรรณภูมิ และ 2) ข้อเสนอแนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองสุวรรณภูมิ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

4.3.1 กระบวนการจัดทำข้อเสนอแนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองสุวรรณภูมิ

กระบวนการจัดทำข้อเสนอแนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองสุวรรณภูมิ ประกอบด้วย 1) การศึกษาบริบทของการท่องเที่ยวเมืองสุวรรณภูมิ 2) การพัฒนาร่างข้อเสนอแนวทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมืองสุวรรณภูมิกับทุนทางวัฒนธรรมในการส่งเสริมการท่องเที่ยว 3) การนำเสนอผลการศึกษาข้อเสนอแนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองสุวรรณภูมิ ดังต่อไปนี้

4.3.1.1 การศึกษาบริบทของการท่องเที่ยวเมืองสุวรรณภูมิ สุวรรณภูมิมี

ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และวัฒนธรรม เป็นจุดเด่นในการท่องเที่ยว โดยมีโอกาสในวิกฤตการณ์การระบาดของของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ส่งผลให้เกิดการท่องเที่ยวระยะใกล้ภายในจังหวัดโดยนักกลุ่มนักท่องเที่ยวเหล่านี้มีความพร้อมในการใช้จ่ายเมื่อเดินทางมาท่องเที่ยว มีจุดด้อยคือเรื่องข้อมูล และโครงสร้างพื้นฐานคือการขาดการพัฒนาภูมิทัศน์ของแหล่งท่องเที่ยว ขาดความหลากหลาย

ของกิจกรรมในการท่องเที่ยว ขาดความปลอดภัยของแหล่งท่องเที่ยว ขาดป้ายบอกทางหรือป้ายข้อมูล ขาดร้านอาหาร ร้านค้า ร้านของฝาก ตู้เอทีเอ็ม หรือการใช้จ่ายผ่านโทรศัพท์มือถือ และมีอุปสรรคในการท่องเที่ยวคือหน่วยงานภายนอกมีความรู้เรื่องประวัติศาสตร์วัฒนธรรมท้องถิ่นมากกว่าบุคคลภายใน

จากข้อสรุปนี้จะนำไปสู่การจัดทำข้อเสนอแนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองสุวรรณภูมิ ด้วยการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมและศักยภาพ เพื่อการประเมินสถานการณ์กำหนดจุดเด่นและจุดด้อยจากปัจจัยภายใน โอกาส และอุปสรรคจากปัจจัยภายนอก เพื่อหาแนวทางในการหนุนเสริมจุดเด่น และโอกาส ตลอดจนแก้ไขจุดด้อย และอุปสรรค ดังนี้

ตาราง 7 การวิเคราะห์ศักยภาพการท่องเที่ยวของสุวรรณภูมิ

ตารางวิเคราะห์ศักยภาพการท่องเที่ยวของสุวรรณภูมิ	
จุดเด่น	จุดด้อย
1) สถานที่ท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมที่น่าสนใจ 2) ความเป็นเฉพาะของพื้นที่ที่ไม่สามารถสร้างใหม่ในแหล่งอื่นได้ 3) มีคำบอกเล่ากล่าวขานที่น่าสนใจ เป็นสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยวหน้าใหม่ได้เรื่อย ๆ	1) ขาดป้ายข้อมูลความรู้ และป้ายบอกทาง 2) ขาดเจ้าหน้าที่หรือผู้มีความรู้คอยให้ข้อมูล 3) ขาดโครงสร้างพื้นฐานที่ดี 4) ขาดเส้นทางในการท่องเที่ยวที่ดี 5) ขาดการพัฒนาภูมิทัศน์ของแหล่งท่องเที่ยว 6) ขาดความหลากหลายของกิจกรรมในการท่องเที่ยว 7) ขาดความปลอดภัยของแหล่งท่องเที่ยว 8) ขาดร้านอาหาร ร้านค้า ร้านของฝาก ตู้เอทีเอ็ม หรือการใช้จ่ายผ่านโทรศัพท์มือถือ
โอกาส	อุปสรรค
1) การระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ส่งผลเกิดการท่องเที่ยวระยะใกล้ 2) กลุ่มนักท่องเที่ยวมีความพร้อมในการใช้จ่าย	1) ขาดการเชื่อมโยงความรู้เรื่องความสำคัญของท้องถิ่นมีอยู่ในหน่วยงานภายนอก 2) คนภายในไม่รู้จักความเป็นมาและความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวบางแห่ง

หลังการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมและศักยภาพ เพื่อการประเมินสถานการณ์กำหนดจุดเด่น และจุดด้อยจากปัจจัยภายใน โอกาส และอุปสรรคจากปัจจัยภายนอก เพื่อหาแนวทางในการหนุนเสริมจุดเด่น และโอกาส ตลอดจนแก้ไขจุดด้อย และอุปสรรค นำสู่การพัฒนาาร่างข้อเสนอแนวทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมืองสุวรรณภูมิกับทุนทางวัฒนธรรมในการส่งเสริมการท่องเที่ยว ดังในหัวข้อต่อไป

4.3.1.2 ข้อเสนอแนะทางส่งเสริมการท่องเที่ยวสุวรรณภูมิ เป็นรูปแบบการนำเสนอข้อเสนอแนะทาง 1) ด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว 2) ด้านคุณลักษณะของคนในท้องถิ่น และ 3) ด้านนโยบายที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้ทำการประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) เป็นการประชุมกลุ่มผู้รู้ (Key Informant) กลุ่มผู้ปฏิบัติ (Casual Informant) และกลุ่มประชาชนทั่วไป (General Informant) เพื่อให้ได้ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองสุวรรณภูมิตามความมุ่งหมายการวิจัย และการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ในวันที่ 11 กรกฎาคม พ.ศ. 2564 ระหว่างเวลา 11.00 – 17.00 น. ณ วัดทุ่งลัญจิวิน อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด โดยมีกำหนดการดังนี้

เวลา	กิจกรรม
11.00 – 11.30 น.	ถวายภัตตาหารเพล
11.30 – 12.30 น.	อธิบายความเป็นมาของ และความสำคัญ กิจกรรมประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมืองสุวรรณภูมิกับทุนทางวัฒนธรรมในการส่งเสริมการท่องเที่ยว ด้วยกระบวนการแบบมีส่วนร่วม
13.00 – 14.00 น.	/ รับชมการแสดงลำแคน พื้นบ้านพื้นเมือง จากโรงเรียนสุวรรณภูมิพิทยไพศาล ความคิดเห็นต่อประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมืองสุวรรณภูมิกับทุนทางวัฒนธรรม : สุวรรณภูมิอดีตปัจจุบัน และอนาคต สู่การเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวแห่งร้อยเอ็ดโซนใต้ และพื้นที่การพัฒนาทุ่งกุลาร้องไห้ / ผู้อำนวยการอุดมการณ์ หลักคำ ที่ปรึกษา นายกเทศมนตรี เทศบาลตำบลสุวรรณภูมิ / นายภัทรพล ศรีประสาร สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดร้อยเอ็ด / คุณธนิต พันธุ์หินกอง ที่ปรึกษาผู้ว่าราชการจังหวัดร้อยเอ็ด/นางสาวพิมพ์ปวีณ์ ยอดแก้วตำแหน่งจากสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดร้อยเอ็ด/

คุณครูอรุณชัย ไหมน้ำคำ ผู้เชี่ยวชาญประวัติศาสตร์ท้องถิ่นสุวรรณภูมิ

13.30 – 14.00 น.

อาหารว่าง

14.00 – 16.30 น.

กิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ตรวจสอบข้อมูลทางประวัติศาสตร์ ตรวจสอบข้อมูลพฤติกรรมนักท่องเที่ยว และแนวทางการจัดทำข้อเสนอแนวทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมืองสุวรรณภูมิกับทุนทางวัฒนธรรมในการส่งเสริมการท่องเที่ยว / นายปริญ รสจันทร์

การท่องเที่ยวสุวรรณภูมิในมุมมองนอกประวัติศาสตร์กระแสหลัก / เกษัชกรกาญจพงษ์ เพ็ญทองดี

ทรัพยากรการท่องเที่ยวของสุวรรณภูมิ : การตรวจสอบหลักฐานและข้อบ่งชี้ทางโบราณคดี
นายพงษ์พิศิษฐ์ กรมพันธ์ สำนักศิลปากร ที่ 9 อุบลราชธานี /
ผู้อำนวยการสะอาด ชันอาษา ประธานกลุ่มผู้สนใจประวัติศาสตร์
ท้องถิ่นเมืองสุวรรณภูมิ

สุวรรณภูมิในยุคเปลี่ยนผ่าน คุณครูประกายกร กลางคาร โรงเรียนเจริญศึกษา

อาจารย์ประสพ วงศ์หนองหว้า ผู้เชี่ยวชาญประวัติศาสตร์เมืองสุวรรณภูมิคุณครูณริน
ถนัดคำ โรงเรียนสุวรรณภูมิพิทยไพศาล
มรดกทางวัฒนธรรมแห่งความเป็นศรีภูมิ จาฮีดและโอกาสสู่เมือง
ท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ / อาจารย์สุวิทย์ ศรีนิล / คุณครูประชา
รัฐ เดชสองชั้น โรงเรียนสุวรรณภูมิพิทยไพศาล

16.30 – 17.00 น.

อภิปราย สรุปประเด็นสำคัญของหัวข้อต่าง ๆ

นายปริญ รสจันทร์

หลังการประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เพื่อตรวจสอบร่างข้อเสนอแนวทางแล้ว พบว่ามีข้อเสนอแนะ และให้ทำการปรับปรุงร่างข้อเสนอแนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยผู้เข้าร่วมต้องการให้ปรับปรุงการเขียนให้มีความชัดเจนใช้ภาษาที่สื่อสารได้ง่าย มีการกำหนดระยะเวลาการดำเนินงานที่กระตุ้นการทำงาน

สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนและสังคมโดยรวม สอดคล้องกับแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงและมีความเป็นไปได้ในการนำไปปฏิบัติ ดังนี้

1) เป้าหมายที่วัดผลได้ ประกอบด้วย 1) จำนวนแหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับการให้มีเรื่องราวอันน่าสนใจ ภูมิทัศน์ที่สวยงาม ตลอดจนมีความสะดวก และความปลอดภัย และมีการกำหนดราคาสินค้า และบริการที่เหมาะสม 2) จำนวนบุคลากรท่องเที่ยวที่ได้รับการพัฒนาความรู้ ความเชี่ยวชาญในด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม 3) จำนวนชุมชนที่ได้รับข้อมูลข่าวสารในการพัฒนาการท่องเที่ยว การดูแลรักษาทรัพยากรทางธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม โดยกระบวนการมีส่วนร่วม

2) มีความสอดคล้องกับสนิยมของคนรุ่นใหม่ที่นิยมมาเที่ยวสุวรรณภูมิเพื่อศึกษาประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมท้องถิ่น เนื่องจากมีสถานที่ท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์วัฒนธรรมที่น่าสนใจ ที่มีความเป็นเฉพาะของพื้นที่ไม่สามารถสร้างใหม่ในแหล่งอื่นได้ ตลอดจนมีคำบอกเล่ากล่าวขานที่น่าสนใจ เป็นที่นิยมของคนรุ่นใหม่ที่ชอบการแสวงหา และเรียนรู้ประสบการณ์อันแปลกใหม่

3) มีกรอบเวลาในการปฏิบัติที่ชัดเจน มีความยืดหยุ่น และมีความเป็นไปได้ในการดำเนินงาน สามารถใช้เป็นตัวชี้วัดได้

4) มีความกลมกลืนกับชุมชนท้องถิ่น อยู่ร่วมกันบนฐานของความไว้วางใจ ระหว่างชุมชน กับการท่องเที่ยว และให้ความสำคัญอย่างจริงจังในการรับผิดชอบต่อท้องถิ่น การดูแลรักษาทรัพยากรทางธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วม

4.3.1.3 การนำเสนอผลการศึกษาคือข้อเสนอแนะทางส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองสุวรรณภูมิ

จากการศึกษาการนำเสนอผลการศึกษาคือข้อเสนอแนะทางส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองสุวรรณภูมิ โดยมีขั้นตอน ประกอบด้วย 1) การศึกษาบริบทของการท่องเที่ยวเมืองสุวรรณภูมิ 2) การพัฒนาร่างข้อเสนอแนะทางส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองสุวรรณภูมิ และ 3) การตรวจสอบร่างข้อเสนอแนะทางส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองสุวรรณภูมิ ดังนี้

ขั้นตอนการศึกษาคือบริบทของการท่องเที่ยวเมืองสุวรรณภูมิ พบว่าสุวรรณภูมิมีประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และวัฒนธรรมเป็นจุดเด่นในการท่องเที่ยว มีจุดที่ต้องพัฒนาคือ การให้ข้อมูลทางด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ตลอดจนโครงสร้างพื้นฐานของแหล่งท่องเที่ยว และความหลากหลายของกิจกรรมในการท่องเที่ยว ความปลอดภัยของแหล่งท่องเที่ยว ป้ายบอกทางหรือป้ายข้อมูล รวมถึงร้านอาหาร ร้านค้า ร้านของฝาก ตู้เอทีเอ็ม หรือการใช้จ่ายผ่านโทรศัพท์มือถือ และมีอุปสรรคในการท่องเที่ยวคือการขาดความรู้ด้านประวัติศาสตร์วัฒนธรรมท้องถิ่นของคนภายในพื้นที่ จึงควรการจัดทำข้อเสนอแนะทางส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองสุวรรณภูมิที่ส่งเสริมจุดเด่น และแก้ไข ปัญหาและอุปสรรคในการท่องเที่ยว

ขั้นตอนการพัฒนาร่างข้อเสนอแนวทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมืองสุวรรณภูมิกับ
 ทุนทางวัฒนธรรมในการส่งเสริมการท่องเที่ยว พบว่า การพัฒนาร่างข้อเสนอแนวทางประวัติศาสตร์
 ท้องถิ่นเมืองสุวรรณภูมิกับทุนทางวัฒนธรรมในการส่งเสริมการท่องเที่ยว

ขั้นตอนการตรวจสอบร่างข้อเสนอแนวทาง พบว่ามีข้อเสนอแนะ และให้ทำการ
 ปรับปรุงร่างข้อเสนอแนวทางในการส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยให้ปรับปรุงการเขียนให้มีความชัดเจน
 ใช้ภาษาที่สื่อสารได้ง่าย มีการกำหนดระยะเวลาการดำเนินงานที่กระตุ้นการทำงาน สามารถ
 ตอบสนองความต้องการของประชาชนและสังคมโดยรวม สอดคล้องกับแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงและ
 มีความเป็นไปได้ในการนำไปปฏิบัติ

ภาพประกอบ 23 การสนทนากลุ่มเพื่อร่วมกำหนดแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวของสุวรรณภูมิ ณ
 วัดทุ่งลัญจิววัน เมื่อวันที่ 11 สิงหาคม พ.ศ. 2564

ภาพประกอบ 24 ผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มจากชุมชน หน่วยงานราชการ หน่วยงานท้องถิ่น และประชาชนทั่วไป ณ วัดทุ่งลัญจิวิน เมื่อวันที่ 11 สิงหาคม พ.ศ. 2564

4.3.2 ข้อเสนอแนะทางส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองสุวรรณภูมิ

ข้อเสนอแนะทางส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองสุวรรณภูมิ คือผลจากการสังเคราะห์องค์ความรู้ทางประวัติศาสตร์ ทุนทางวัฒนธรรม ตลอดจนพฤติกรรมผู้บริโภค มีเนื้อหาประกอบด้วย

- 1) บทนำ
- 2) สถานการณ์การท่องเที่ยวในสุวรรณภูมิ
- 3) หากจะก้าวสู่การเป็นเมืองท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ : ข้อจำกัดที่ต้องจัดการ
- 4) ข้อเสนอแนะด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว
- 5) ข้อเสนอแนะด้านคุณลักษณะของคนในท้องถิ่น
- 6) ข้อเสนอแนะด้านนโยบายภาครัฐ

4.3.1 บทนำ

ข้อเสนอแนะทางส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองสุวรรณภูมิจุดนี้ สังเคราะห์มาจากงานวิจัยเรื่องประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมืองสุวรรณภูมิกับทุนทางวัฒนธรรมในการส่งเสริมการท่องเที่ยว คณะศิลปกรรมศาสตร์และวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม การจัดทำข้อเสนอแนะทาง

ชุดนี้มีวัตถุประสงค์สำคัญเพื่อเสนอแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์เพื่อคนในท้องถิ่น โดยมีหลักคิดพื้นฐานที่ว่าพัฒนาการท่องเที่ยวต้องตั้งอยู่บนความสอดคล้องระหว่างทรัพยากรการท่องเที่ยว ผู้คนในท้องถิ่น และนโยบายภาครัฐ ซึ่งเป็นดั่งกลไกสำคัญ 3 ด้านที่จะนำพาสุวรรณภูมิไปสู่ความยั่งยืน

ข้อเสนอแนวทางชุดนี้เริ่มต้นด้วยการแนะนำให้เห็นถึงสถานการณ์การท่องเที่ยวในสุวรรณภูมิที่สะท้อนให้เห็นว่าการก้าวสู่การเป็นเมืองท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ คือเป้าหมายที่สอดคล้องกับต้นทุนทางทรัพยากรการท่องเที่ยว ความต้องการของคนในพื้นที่ ความคาดหวังของนักท่องเที่ยว ตลอดจนแนวนโยบายของหน่วยงานในท้องถิ่น และเสนอให้ตระหนักถึงข้อจำกัดที่ต้องจัดการหากจะก้าวไปสู่จุดมุ่งหมายนั้น โดยมี 1) ข้อเสนอแนะด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว 2) ข้อเสนอแนะด้านคุณลักษณะของคนในท้องถิ่น 3) ข้อเสนอแนะด้านนโยบายภาครัฐ

4.3.2 สถานการณ์การท่องเที่ยวในสุวรรณภูมิ

นักท่องเที่ยวของเมืองสุวรรณภูมิส่วนใหญ่เป็นผู้คนภายในพื้นที่ และมาจากพื้นที่ใกล้เคียง มีอายุระหว่าง 20 – 40 ปี มีรายได้ระหว่าง 10,000 – 30,000 บาท โดยเป็นกลุ่มนักเรียน นักศึกษา เจ้าของธุรกิจ ข้าราชการและพนักงานรัฐวิสาหกิจ นักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวสุวรรณภูมิส่วนใหญ่มาท่องเที่ยวกับกลุ่มเพื่อน และเพื่อนร่วมงาน เพื่อศึกษาเรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่น โดยการสื่อสารแบบปากต่อปากจากผู้ที่เคยมาหรือคนใกล้ตัวมีผลต่อพวกเขามากที่สุด โดยมากมีระยะเวลาในการท่องเที่ยว 1 วัน และนักท่องเที่ยวส่วนมากเคยมาแล้ว และมาซ้ำอีกหลายครั้ง เป็นการท่องเที่ยวเดินทางภายในเมืองเป็นส่วนใหญ่ เห็นได้จากสถานที่ท่องเที่ยวที่มีผู้เคยไปมากที่สุดคืออนุสาวรีย์พระรัตนวงษา พระธาตุวัดกลาง สิมวัดใต้วิไลธรรม และมีเทศกาลที่เป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยวได้แก่ บุญบั้งไฟ บุญคุณลาน งานจิว เป็นต้น

นักท่องเที่ยวของสุวรรณภูมิมีความนิยมการท่องเที่ยวแบบชมสถานที่สำคัญภายในเมือง เช่น อนุสาวรีย์พระรัตนวงษา พระธาตุวัดกลาง สิมวัดใต้วิไลธรรม และมีเทศกาลที่เป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยวได้แก่ บุญบั้งไฟ บุญคุณลาน งานจิว และต้องการกิจกรรมแบบมีส่วนร่วม (active) ให้ทำในจุดหมายปลายทางท่องเที่ยว เช่น การท่องเที่ยวแบบเที่ยวไปชิมไป (Gastronomy) การบันทึกภาพกับโบราณสถาน และโบราณวัตถุสำคัญ การได้ทดลองลงมือทำ ตลอดจนการผจญภัยในระดับต่ำเช่นการเดินทางท่องเที่ยว หรือการใช้จ่ายพาหนะในท้องถิ่น เช่น จักรยาน การล่องแพ ตลอดจนการล่องเรือ เป็นต้น นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เดินทางท่องเที่ยวเป็นกลุ่ม โดยใช้ยานพาหนะส่วนตัวเช่น รถยนต์ รถจักรยานยนต์ จึงมีความคล่องตัวสูง และมีความต้องการต้องการข้อมูลที่ดีชัดเจน เช่น ป้ายบอกทาง และต้องการการเดินทางที่มีความปลอดภัยสูง

ปัจจุบันเป็นนักท่องเที่ยวแบบไปกลับ หรือแบบค้างคืนไม่เกิน 1 คืน แต่มีความพร้อมที่จะพักอาศัยนานขึ้นหากมีเทศกาลสำคัญ หรือหากมีโปรแกรมการท่องเที่ยวที่น่าสนใจที่ต้องใช้เวลาเพิ่มขึ้น โดยต้องการที่พักในราคาประมาณ 200 – 500 บาท และที่พักต้องมีความปลอดภัยสูง ในขณะที่นักท่องเที่ยวอายุระหว่าง 20 – 30 ปี ต้องการที่พักในรูปแบบลานกางเต็นท์ที่มีเอกลักษณ์ของท้องถิ่น ตลอดจนต้องมีห้องน้ำที่สะอาด และมีแหล่งอำนวยความสะดวกเช่นร้านค้าร้านอาหาร เป็นต้น นักท่องเที่ยวของสุวรรณภูมิ โดยมากจะได้ข้อมูลแบบปากต่อปากในประเด็นของความเป็นเมืองอันมีความเก่าแก่มีความเป็นมายาวนาน นักท่องเที่ยวต้องการรับรู้เรื่องราวความเป็นมาของสถานที่สำคัญภายในเมือง ตลอดจนอาหารการกินที่มีชื่อเสียง และธุรกิจบริการที่เป็นที่นิยมของคนในท้องถิ่น พฤติกรรมของนักท่องเที่ยวด้านราคา นักท่องเที่ยวของสุวรรณภูมิปี มีรายได้ระหว่าง 10,000 – 30,000 บาท พวกเขาเต็มใจที่จะใช้จ่ายเงินประมาณ 1,000 – 3,000 บาทต่อการท่องเที่ยวหนึ่งครั้ง และมีความเต็มใจในการใช้จ่ายเพิ่มขึ้นในกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วมประมาณ 2,000 - 5,000 บาทต่อการท่องเที่ยวหนึ่งครั้ง

4.3.3 หากจะก้าวสู่การเป็นเมืองท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ : ข้อจำกัดที่ต้องจัดการ

โจทย์สำคัญของการจัดการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ของสุวรรณภูมิ คืออะไร เป็นปัจจัยสู่ความสำเร็จ และมีนวัตกรรมอะไรที่จะช่วยให้เทศบาลตำบลสุวรรณภูมิดำเนินการได้เต็มประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังมีเป้าหมายในการสื่อสารให้บุคลากรของเทศบาลตำบลสุวรรณภูมิได้ตระหนักถึงความท้าทายในอนาคตอีกด้วย

สิ่งท้าทายในอนาคต 1 แรงแดงดูตจากเมืองใหญ่

ปัจจุบันมีการปรับปรุงเส้นทางคมนาคมให้มีความสะดวกรวดเร็วส่งผลให้เมืองที่ใหญ่กว่าสามารถดึงดูดทรัพยากรการท่องเที่ยวผ่านการประดิษฐ์ซ้ำ เช่น การนำเทศกาลงานข้าวหอมมะลิทุ่งกุลาร้องไห้ไปจัดในตัวจังหวัด หรือการนำคุณค่าของผ้าผะเหวดโบราณที่พบที่บ้านท่าม่วง อำเภอสลภูมิ ไปจัดเป็นบุญผะเหวดของจังหวัดซึ่งแม้จะสร้างความภาคภูมิใจแก่คนในท้องถิ่น แต่ย่อมไม่ได้สร้างผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจให้แก่ผู้เป็นเจ้าของ

สิ่งท้าทายในอนาคต 2 การทำลายล้างของกาลเวลา

กาลเวลาไม่เพียงแต่ทำให้ปัจจุบันกลายเป็นอดีตเท่านั้น หากแต่ได้ทำลายวัตถุองค์ความรู้ และทักษะให้เลือนหายตามไปด้วย แม้ในปัจจุบันมีหน่วยงานภาครัฐที่มีหน้าที่ดูแลโบราณสถาน และโบราณวัตถุโดยตรง แต่องค์ความรู้ ประสบการณ์เรื่องเล่า ตลอดจนทักษะความสามารถของคนรุ่นเก่าก่อนที่จะทำให้วัตถุทั้งหลายมีชีวิตขึ้นมาขึ้นนั้นนับวันย่อมมีแต่สูญหายไป

สิ่งท้าทายในอนาคต 3 โรคระบาดและชีวิตปกติใหม่

โรคระบาด และชีวิตปกติใหม่ได้ทำลายเศรษฐกิจของสุวรรณภูมิให้ซบเซาเป็นเวลานาน ผู้ประกอบการในพื้นที่มีความต้องการบรรยากาศการค้าขายที่มีชีวิตชีวาอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งไม่

อาจอาศัยการสนับสนุนจากรัฐบาลแต่เพียงอย่างเดียว เทศบาลตำบลสุวรรณภูมิจำเป็นต้องเป็นหลักในการพลิกฟื้นเศรษฐกิจของท้องถิ่นให้ดีขึ้น

สิ่งที่ต้องปรับปรุง 1 ความเป็นศูนย์กลางทางประวัติศาสตร์

ความเป็นศูนย์กลางทางการเมืองการปกครองในบริเวณทุ่งกุลาร้องไห้ คือสิ่งที่เมืองสุวรรณภูมิเป็นมาตั้งแต่แรกตั้ง จนเกิดการลอบทบาททำให้สุวรรณภูมิกลายเป็นเพียงอำเภอหนึ่งของจังหวัดร้อยเอ็ด แต่ไม่อาจลบเลือนอดีตที่เคยรุ่งเรืองของเมืองแห่งนี้ได้ เพื่อต่อสู้กับแรงดึงดูดจากเมืองใหญ่ สุวรรณภูมิจำเป็นต้องปรับปรุงความเป็นศูนย์กลางทางประวัติศาสตร์ตนให้มีความโดดเด่นมากยิ่งขึ้น

สิ่งที่ต้องปรับปรุง 2 การรักษาและเรียนรู้

การทำลายล้างของกาลเวลา ทำให้ต้องเร่งปรับปรุงการรักษาและเรียนรู้ เพื่อสืบทอดเรื่องราว และภูมิปัญญาด้านต่าง ๆ ให้อยู่เป็นต้นทุนทางวัฒนธรรมให้ลูกหลานในอนาคต

สิ่งที่ต้องปรับปรุง 3 การรับใช้คนในพื้นที่

การท่องเที่ยวที่รับใช้คนในพื้นที่ได้ดีที่สุดคือการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ เช่น การสืบสานตำนานเมืองสุวรรณภูมิ การตามรอยการเดินทาง ตลอดจนพิพิธภัณฑ์เมืองสุวรรณภูมิ

สิ่งที่ต้องสร้างใหม่ 1 เส้นทางท่องเที่ยวที่มีสุวรรณภูมิเป็นศูนย์กลาง

การท่องเที่ยวที่มีสุวรรณภูมิเป็นศูนย์กลางคือหัวใจหลักของการสร้างเนื้อหาการท่องเที่ยวที่สามารถนำจุดแกร่งของสุวรรณภูมิมาเป็นจุดขายทางการท่องเที่ยวที่จะทำให้เมืองสุวรรณภูมิ และพื้นที่รายรอบมีความเชื่อมโยงกันอย่างน่าสนใจมากยิ่งขึ้น และการที่สุวรรณภูมิจะเป็นศูนย์กลางของการท่องเที่ยวได้นั้นควรเริ่มต้นที่การให้ชาวสุวรรณภูมิเป็นศูนย์กลางของเรื่องราวการท่องเที่ยวผ่านประวัติศาสตร์ท้องถิ่นก่อนเป็นอันดับแรก

สิ่งที่ต้องสร้างใหม่ 2 พิพิธภัณฑ์หรือแหล่งเรียนรู้

พิพิธภัณฑ์หรือแหล่งเรียนรู้คือการรวบรวมองค์ความรู้ด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและภูมิปัญญาของสุวรรณภูมิอย่างเป็นรูปธรรม ทั้งยังสามารถแปลงเนื้อหาที่ซับซ้อนสู่การจัดแสดงที่เข้าใจง่าย และอาจเกิดพื้นที่ทางวัฒนธรรม และกิจกรรมแห่งใหม่ของเมือง โดยพิพิธภัณฑ์ดังกล่าวต้องมีเรื่องราวของผู้คนในทุกกลุ่มของสุวรรณภูมิ

สิ่งที่ต้องสร้างใหม่ 3 กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์

เมืองสุวรรณภูมิต้องการการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ เพื่อเพิ่มเติมให้มีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่หลากหลายขึ้น เช่น การท่องเที่ยวแบบเยือนอาคารสถานที่หรือการสืบสานตำนานเมือง การท่องเที่ยวแบบตามรอย และการท่องเที่ยวพิพิธภัณฑ์เมือง เป็นต้น

4.3.4 ข้อเสนอแนะด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว

จุดเด่นของทรัพยากรการท่องเที่ยวสุวรรณภูมิคือ 1) ประวัติศาสตร์พัฒนาการของเมือง สำหรับการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ในรูปแบบการท่องเที่ยวแบบเยือนอาคารสถานที่หรือการสืบสานตำนานเมือง 2) ประวัติศาสตร์การเดินทางของนักสำรวจชาวฝรั่งเศสสำหรับการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ในรูปแบบการตามรอย และ 3) สายตระกูลสำคัญของเมืองสุวรรณภูมิสำหรับการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ในรูปแบบพิพิธภัณฑ์

สิ่งที่ต้องพัฒนาของทรัพยากรการท่องเที่ยวเหล่านี้ คือ การไม่มีเจ้าหน้าที่หรือผู้มีความรู้คอยให้ข้อมูล ในเบื้องต้นจึงอาจแก้ปัญหาโดยการจัดทำป้ายความรู้ไปติดตั้งในสถานที่สำคัญต่าง ๆ นอกจากนี้โครงสร้างพื้นฐานในแหล่งท่องเที่ยวยังเป็นจุดด้อยสำคัญอีกประการหนึ่ง เช่น ความสะอาดของห้องน้ำในแหล่งท่องเที่ยว จุดจอดรถในแหล่งท่องเที่ยว แผนที่เส้นทางในการเดินทางไปแหล่งท่องเที่ยวที่จะเชื่อมโยงไปยังแหล่งอื่น และหมายเลขโทรศัพท์ที่สามารถติดต่อได้

4.3.5 ข้อเสนอแนะด้านคุณลักษณะของคนในท้องถิ่น

จุดเด่นและสิ่งที่ต้องพัฒนาด้านคุณลักษณะของคนในท้องถิ่น มีจุดเด่นคือคนในท้องถิ่นมีอัธยาศัยมิตรไมตรี มีความยุติธรรมในการขาย และการให้บริการ ความสามารถในการประกอบอาหารเป็นจุดเด่นอีกประการของคุณลักษณะของคนในท้องถิ่นสุวรรณภูมิ โดยผู้ประกอบการกิจการอาหารมีความรู้ความสามารถในทักษะการทำอาหารแบบท้องถิ่น อาหารไทย และอาหารต่างชาติที่มีรสชาติดี ฝีมือในการให้บริการ เช่น การนวด สปา ตลอดจนการเสริมความงาม เป็นอีกหนึ่งจุดเด่นของคนในท้องถิ่นสุวรรณภูมิ จากคุณลักษณะความเป็นกันเอง และการดูแลเอาใจใส่ผู้รับบริการเป็นอย่างดี

สิ่งที่ต้องพัฒนาด้านคุณลักษณะของคนในท้องถิ่น คือความรู้เกี่ยวกับกฎหมาย เช่น กฎหมายเกี่ยวกับโบราณวัตถุ และโบราณสถานในพื้นที่ นอกจากความรู้ทางด้านกฎหมายแล้ว ความรู้ทางด้านเนื้อหาของสถานที่สำคัญในท้องถิ่นยังเป็นสิ่งสำคัญที่ต้องพัฒนา เนื่องจากเป็นความคาดหวังของนักท่องเที่ยวที่มาเยือนที่จะได้รับความรู้ทางประวัติศาสตร์และความเป็นมาของเมืองสุวรรณภูมิ และพื้นที่รอบเมือง

4.3.6 ข้อเสนอแนะด้านนโยบายภาครัฐ

จุดเด่นของนโยบายภาครัฐ คือความมุ่งมั่นของหน่วยงานในพื้นที่ เช่น เทศบาลตำบลสุวรรณภูมิ ที่มีแนวนโยบายการพัฒนาด้านการท่องเที่ยว การพัฒนาด้านเศรษฐกิจ การพัฒนาด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม และการพัฒนาด้านบริหารบ้านเมืองที่ดี โดยมีการวางแผนจัดเตรียมแหล่งเรียนรู้ทุกระดับให้ โดยมีเป้าหมายให้เมืองสุวรรณภูมิเป็นศูนย์กลางแหล่งเรียนรู้ครอบคลุมทั้ง 5 จังหวัดในเขตทุ่งกุลาร้องไห้ และสนับสนุนแหล่งท่องเที่ยวให้เป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้น และมีการจัดเตรียมทรัพยากรการท่องเที่ยว เช่น ได้มีการเตรียมเส้นทางในการเดินทาง ให้สะดวกต่อการเดินทางของนักท่องเที่ยว การจัดเตรียมคนในท้องถิ่นเช่นการวางแผนจัดเตรียมความพร้อมทั้งทาง

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องร่วมมือกับทางพ่อค้าแม่ค้าผู้ให้บริการทุกประเภท เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้ให้บริการให้ได้มากที่สุด และมีนโยบายการวางแผนให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ โดยการดำเนินการชุดค้นแหล่งโบราณสถาน ประกอบด้วยโรงเรียนกระดังทอง และดอนธาตุ เพื่อที่จะบูรณะให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ต่อไป

สิ่งที่ต้องพัฒนาด้านนโยบายภาครัฐ ประกอบด้วย 1) การให้ความสำคัญต่อนักท่องเที่ยวภายในท้องถิ่นเป็นอันดับแรกโดยให้เรื่องราวของคนในท้องถิ่นเป็นแกนกลางของการท่องเที่ยว 2) การสร้างความรู้แก่คนในท้องถิ่น เช่นความรู้ด้านประวัติศาสตร์ความเป็นมาของสถานที่สำคัญ หรือการให้ความรู้ทางด้านกฎหมายผ่านช่องทางต่าง ๆ

ภาพประกอบ 25 การติดตั้งป้ายความรู้ และทดสอบการทำงานของคิวอาร์โค้ด

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมืองสุวรรณภูมิกับทุนทางวัฒนธรรมในการส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยใช้กรอบแนวคิดด้านต่าง ๆ ในการศึกษา บันทึกข้อมูล บันทึกภาพ และนำข้อมูลมาวิเคราะห์ตามหัวข้อ ดังนี้

1. ความมุ่งหมายของการวิจัย
2. สรุปผล
3. อภิปรายผล
4. ข้อเสนอแนะ

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์เมืองสุวรรณภูมิสำหรับรองรับการท่องเที่ยว
2. เพื่อศึกษาพฤติกรรมนักท่องเที่ยวของผู้เดินทางมาท่องเที่ยวในสุวรรณภูมิ
3. เพื่อจัดทำข้อเสนอแนะทางส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองสุวรรณภูมิ

สรุปผล

การวิจัยเรื่องประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมืองสุวรรณภูมิกับทุนทางวัฒนธรรมในการส่งเสริมการท่องเที่ยว ผู้วิจัยใช้วิธีการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลในเชิงลึก (In-depth Study) ด้วยการสำรวจ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participatory Observation) และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participatory Observation) การสัมภาษณ์ชนิดมีโครงสร้าง (Structured Interview) และการสัมภาษณ์ชนิดไม่มีโครงสร้าง (Non-Structured Interview) การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) การประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) การศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร (Document Analysis) และการเก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Study) เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์เมืองสุวรรณภูมิสำหรับรองรับการท่องเที่ยว และเพื่อศึกษาพฤติกรรมนักท่องเที่ยวของผู้เดินทางมาท่องเที่ยวในสุวรรณภูมิ ตลอดจนเพื่อจัดทำข้อเสนอแนะทางส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองสุวรรณภูมิตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยใช้กรอบแนวคิดด้านต่าง ๆ ในการศึกษา การบันทึกภาพ และนำข้อมูลมาวิเคราะห์ สามารถสรุปผลตามความมุ่งหมายของการวิจัย ดังนี้

ความมุ่งหมายข้อที่ 1 ศึกษาประวัติศาสตร์เมืองสุวรรณภูมิสำหรับรองรับการท่องเที่ยวพบว่าประวัติศาสตร์เมืองสุวรรณภูมิที่มีความเหมาะสมสำหรับรองรับการท่องเที่ยวประกอบด้วย 1) ประวัติศาสตร์พัฒนาการของเมือง สำหรับการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ในรูปแบบการท่องเที่ยวแบบเยือนอาคารสถานที่หรือการสืบสานตำนานเมือง 2) ประวัติศาสตร์การเดินทางของนักสำรวจชาวฝรั่งเศสสำหรับการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ในรูปแบบการตามรอย และ 3) สายตระกูลสำคัญของเมืองสุวรรณภูมิสำหรับการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ในรูปแบบพิพิธภัณฑ์

ความมุ่งหมายข้อที่ 2 พฤติกรรมการท่องเที่ยวของผู้เดินทางมาท่องเที่ยวในสุวรรณภูมิพบว่า นักท่องเที่ยวของเมืองสุวรรณภูมิส่วนใหญ่เป็นผู้คนภายในพื้นที่ และมาจากพื้นที่ใกล้เคียง มีอายุระหว่าง 20 – 40 ปี มีรายได้ระหว่าง 10,000 – 30,000 บาท โดยเป็นกลุ่มนักเรียนนักศึกษา เจ้าของธุรกิจ ข้าราชการและพนักงานรัฐวิสาหกิจ นักท่องเที่ยวของสุวรรณภูมิมีความนิยมการท่องเที่ยวแบบชมสถานที่สำคัญภายในเมือง และมีเทศกาลที่เป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยวได้แก่ บุญบั้งไฟ บุญคูณลาน และงานงิ้ว นักท่องเที่ยวต้องการกิจกรรมแบบมีส่วนร่วมให้ทำในจุดหมายปลายทางท่องเที่ยว เช่น การท่องเที่ยวแบบเที่ยวไปชิมไป การบันทึกภาพกับสถานที่หรือสิ่งของสำคัญ ตลอดจนการได้ทดลองประดิษฐ์ศิลปหัตถกรรมต่าง ๆ นักท่องเที่ยวของสุวรรณภูมิส่วนใหญ่มีพฤติกรรมการเดินทางท่องเที่ยวเป็นกลุ่ม โดยใช้ยานพาหนะส่วนตัวเช่น รถยนต์ รถจักรยานยนต์ จึงมีความคล่องตัวสูง และมีความต้องการข้อมูลเส้นทางเช่นป้ายบอกทางที่ชัดเจน นักท่องเที่ยวส่วนมากเป็นนักท่องเที่ยวแบบไปกลับ หรือแบบค้างคืนไม่เกิน 1 คืน แต่มีความพร้อมที่จะพักอาศัยนานขึ้นหากมีเทศกาลสำคัญ หรือหากมีโปรแกรมการท่องเที่ยวที่น่าสนใจที่ต้องใช้เวลามากขึ้น โดยต้องการที่พักที่มีความปลอดภัยสูงในราคาประมาณ 200 – 500 บาท ในขณะที่นักท่องเที่ยวอายุระหว่าง 20 – 30 ปี ต้องการที่พักในรูปแบบลานกางเต็นท์ที่มีเอกลักษณ์ของท้องถิ่น ตลอดจนต้องมีห้องน้ำที่สะอาด และมีแหล่งอำนวยความสะดวกเช่นร้านอาหาร นักท่องเที่ยวของสุวรรณภูมิโดยมากจะได้ข้อมูลแบบปากต่อปากในประเด็นของความเป็นเมืองอันมีความเก่าแก่มีความเป็นมายาวนาน นักท่องเที่ยวต้องการรับรู้เรื่องราวความเป็นมาของสถานที่สำคัญภายในเมือง ตลอดจนอาหารการกินที่มีชื่อเสียงและธุรกิจบริการที่เป็นที่นิยมของคนในท้องถิ่น นักท่องเที่ยวของสุวรรณภูมิมีรายได้ระหว่าง 10,000 – 30,000 บาท พวกเขาเต็มใจที่จะใช้จ่ายเงินประมาณ 1,000 – 3,000 บาทต่อการท่องเที่ยวหนึ่งครั้ง และมีความเต็มใจในการใช้จ่ายเพิ่มขึ้นในกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วมประมาณ 2,000 – 5,000 บาทต่อการท่องเที่ยวหนึ่งครั้ง

ความมุ่งหมายข้อที่ 3 จัดทำข้อเสนอแนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองสุวรรณภูมิพบว่าจุดเด่นของทรัพยากรการท่องเที่ยวสุวรรณภูมิคือ 1) ประวัติศาสตร์พัฒนาการของเมือง สำหรับการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ในรูปแบบการท่องเที่ยวแบบเยือนอาคารสถานที่หรือการสืบสานตำนานเมือง 2) ประวัติศาสตร์การเดินทางของนักสำรวจชาวฝรั่งเศสสำหรับการท่องเที่ยวเชิง

ประวัติศาสตร์ในรูปแบบการตามรอย และ 3) สายตระกูลสำคัญของเมืองสุวรรณภูมิสำหรับการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ในรูปแบบพิพิธภัณฑ์

สิ่งที่ต้องพัฒนาของทรัพยากรการท่องเที่ยวเหล่านี้ คือ การไม่มีเจ้าหน้าที่หรือผู้มีความรู้คอยให้ข้อมูล ในเบื้องต้นจึงอาจแก้ปัญหาโดยการจัดทำป้ายความรู้ไปติดตั้งในสถานที่สำคัญต่าง ๆ นอกจากนี้โครงสร้างพื้นฐานในแหล่งท่องเที่ยวยังเป็นจุดด้อยสำคัญอีกประการหนึ่ง เช่น ความสะอาดของห้องน้ำในแหล่งท่องเที่ยว จุดจอดรถในแหล่งท่องเที่ยว แผนที่เส้นทางในการเดินทางไปแหล่งท่องเที่ยวที่จะเชื่อมโยงไปยังแหล่งอื่น และหมายเลขโทรศัพท์ที่สามารถติดต่อได้

ข้อเสนอแนะด้านคุณลักษณะของคนในท้องถิ่น จุดเด่นและสิ่งที่ต้องพัฒนาด้านคุณลักษณะของคนในท้องถิ่น มีจุดเด่นคือคนในท้องถิ่นมีอัธยาศัยมิตรไมตรี มีความยุติธรรมในการขาย และการให้บริการ ความสามารถในการประกอบอาหารเป็นจุดเด่นอีกประการของคุณลักษณะของคนในท้องถิ่นสุวรรณภูมิ โดยผู้ประกอบการร้านอาหารมีความรู้ความสามารถในทักษะการทำอาหารแบบท้องถิ่น อาหารไทย และอาหารต่างชาติที่มีรสชาติดี ฝีมือในการให้บริการ เช่น การนวด สปา ตลอดจนการเสริมความงาม เป็นอีกหนึ่งจุดเด่นของคนในท้องถิ่นสุวรรณภูมิ จากคุณลักษณะความเป็นกันเอง และการดูแลเอาใจใส่ผู้รับบริการเป็นอย่างดี

สิ่งที่ต้องพัฒนาด้านคุณลักษณะของคนในท้องถิ่น คือความรู้เกี่ยวกับกฎหมาย เช่น กฎหมายเกี่ยวกับโบราณวัตถุ และโบราณสถานในพื้นที่ นอกจากความรู้ทางด้านกฎหมายแล้ว ความรู้ทางด้านเนื้อหาของสถานที่สำคัญในท้องถิ่นยังเป็นสิ่งสำคัญที่ต้องพัฒนา เนื่องจากเป็นความคาดหวังของนักท่องเที่ยวที่มาเยือนที่จะได้รับความรู้ทางประวัติศาสตร์และความเป็นมาของเมืองสุวรรณภูมิ และพื้นที่รอบเมือง

ข้อเสนอแนะด้านนโยบายภาครัฐ จุดเด่นของนโยบายภาครัฐ คือความมุ่งมั่นของหน่วยงานในพื้นที่ เช่น เทศบาลตำบลสุวรรณภูมิ ที่มีแนวนโยบายการพัฒนาด้านการท่องเที่ยว การพัฒนาด้านเศรษฐกิจ การพัฒนาด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม และการพัฒนาด้านบริหารบ้านเมืองที่ดี โดยมีการวางแผนจัดเตรียมแหล่งเรียนรู้ทุ่งกุลาร้องไห้ โดยมีเป้าหมายให้เมืองสุวรรณภูมิเป็นศูนย์กลางแหล่งเรียนรู้ครอบคลุมทั้ง 5 จังหวัดในเขตทุ่งกุลาร้องไห้ และสนับสนุนแหล่งท่องเที่ยวให้เป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้น และมีการจัดเตรียมทรัพยากรการท่องเที่ยว เช่น ได้มีการเตรียมเส้นทางในการเดินทาง ให้สะดวกต่อการเดินทางของนักท่องเที่ยว การจัดเตรียมคนในท้องถิ่นเช่นการวางแผนจัดเตรียมความพร้อมกับทางหน่วยงานที่เกี่ยวข้องร่วมมือกับทางพ่อค้าแม่ค้าผู้ให้บริการทุกประเภท เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้ใช้บริการให้ได้มากที่สุด และมีนโยบายการวางแผนให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ โดยการดำเนินการขุดค้นแหล่งโบราณสถาน ประกอบด้วยโรงเรียนกระดังงอ และดอนธาตุ เพื่อที่จะบูรณะให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ต่อไป

สิ่งที่ต้องพัฒนาด้านนโยบายภาครัฐ ประกอบด้วย 1) การให้ความสำคัญต่อนักท่องเที่ยวภายในท้องถิ่นเป็นอันดับแรกโดยให้เรื่องราวของคนในท้องถิ่นเป็นแกนกลางของการท่องเที่ยว 2) การสร้างความรู้แก่คนในท้องถิ่น เช่นความรู้ด้านประวัติศาสตร์ความเป็นมาของสถานที่สำคัญ หรือการให้ความรู้ทางด้านกฎหมายผ่านช่องทางต่าง ๆ

โดยสรุปแล้วงานวิจัยนี้ค้นพบว่า การใช้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเพื่อสร้างความน่าสนใจให้แก่ทุนทางวัฒนธรรมของสุวรรณภูมิสามารถทำได้ด้วย 1) เรื่องราวประวัติศาสตร์พัฒนาการของเมืองสำหรับการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ในรูปแบบการเยี่ยมชมอาคารสถานที่หรือการสืบสานตำนานเมือง 2) ประวัติศาสตร์การเดินทางของนักสำรวจชาวฝรั่งเศสสำหรับการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ในรูปแบบการตามรอย และ 3) สายตระกูลสำคัญของเมืองสุวรรณภูมิสำหรับการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ในรูปแบบพิพิธภัณฑ์ เรื่องราวเหล่านี้ย่อมสามารถสร้างความเชื่อมโยงให้คนทุกกลุ่มในสุวรรณภูมิมีพื้นที่ในอดีต และย่อมสร้างความมั่นใจให้แก่ผู้คนจำนวนมากในฐานะของผู้ที่เป็นลูกหลานของผู้คนที่ร่วมสร้างสรรค์เมืองสุวรรณภูมิมาจนถึงปัจจุบัน เนื่องจากประวัติศาสตร์ท้องถิ่นทั้ง 3 เรื่องบอกเล่าเรื่องราวของการปรับตัวต่อปัจจัยภายใน และปัจจัยภายนอกผ่านการจัดแสดงเรื่องราวที่มีความสัมพันธ์กับคนในท้องถิ่นจะสร้างความรัก และความภาคภูมิใจร่วมกันจนกลายเป็นสำนึกร่วมที่ผลักดันสุวรรณภูมิไปสู่อนาคต จนกล่าวได้ว่า ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นคือการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่ตอบสนองต่อคนท้องถิ่นได้อย่างแท้จริง

อภิปรายผล

จากการวิจัยสามารถอภิปรายผลได้ในประเด็น ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมืองสุวรรณภูมิกับทุนทางวัฒนธรรมในการส่งเสริมการท่องเที่ยว คือ

1. ประวัติศาสตร์เมืองสุวรรณภูมิที่มีความเหมาะสมสำหรับรองรับการท่องเที่ยว ประกอบด้วย 1) ประวัติศาสตร์พัฒนาการของเมือง สำหรับการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ในรูปแบบการท่องเที่ยวแบบเยือนอาคารสถานที่หรือการสืบสานตำนานเมือง 2) ประวัติศาสตร์การเดินทางของนักสำรวจชาวฝรั่งเศสสำหรับการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ในรูปแบบการตามรอย และ 3) สายตระกูลสำคัญของเมืองสุวรรณภูมิสำหรับการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ในรูปแบบพิพิธภัณฑ์ สอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่น (Local history) ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น คือ เรื่องราวในอดีตของความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนกับธรรมชาติ ผู้คนกับสิ่งเหนือธรรมชาติและกับผู้คนที่อาศัยอยู่ร่วมกัน ซึ่งผูกพันกันโดยสำนึกร่วมจากการเผชิญหน้ากับความเปลี่ยนแปลงอันเนื่องมาจากการปรับตัวภายใน และปัจจัยภายนอกจนเกิดเป็นประสบการณ์แห่งการปรับตัวจนกลายเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตของคนรุ่นหลัง และยังเป็นประวัติศาสตร์ที่บอกเล่าเรื่องราวของคนทุกกลุ่มในสังคมให้มีพื้นที่ในเรื่องราวของอดีตอย่างเท่าเทียมกัน (ทวีศิลป์ สืบวัฒนะ. 2554 : 28 - 32) ประโยชน์ของ

ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นมีหลายด้าน เช่น การสร้างความมั่นใจ และการเสริมสร้างความรักความภาคภูมิใจของผู้คนในแต่ละพื้นที่ และที่สำคัญคือเป็นเครื่องมือในการรื้อฟื้นความสัมพันธ์ของชุมชนที่เคยแน่นแฟ้นให้กลับคืนมาเป็นพลังของท้องถิ่นให้ก้าวไปสู่อนาคตอย่างมั่นคง (สีลาภรณ์ บัวสาย. 2547 : 9 - 21) และสอดคล้องกับการศึกษาของประภาวี วงษ์บุตรศรี (2556 : 1-2) ที่ศึกษาเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ไว้ว่าเป็นการท่องเที่ยวที่ได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวเป็นอย่างดี โดยเป็นการท่องเที่ยวที่มีเปิดโอกาสให้ผู้มาเยือนได้ชื่นชม เรียนรู้ประวัติศาสตร์และโบราณสถานในแหล่งท่องเที่ยว และสอดคล้องกับ ปวงปณิต สอบขุนทด (2561 : 2 -5) ที่กล่าวถึงการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ว่าเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่ทำให้ได้รำลึกนึกถึงอดีตที่ผ่านมา และเห็นถึงคุณค่าทางประวัติศาสตร์ สังคมวัฒนธรรม ตลอดจนวิถีชีวิตในท้องถิ่น โดยมีรูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ เช่น การจัดรายการเส้นทางท่องเที่ยวตามรอยประวัติศาสตร์ การชมซากอารยธรรม โบราณสถาน และหากชุมชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวแล้วจะสามารถส่งผลให้เกิดรูปแบบการท่องเที่ยวและกิจกรรมทางเศรษฐกิจหลากหลายประเภทจนก่อเกิดการหมุนเวียนของเม็ดเงินจำนวนมาก ด้วยเหตุนี้จึงมีหน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานส่วนท้องถิ่น ตลอดจนภาคประชาชนทั่วไปต้องการสร้างการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ให้เกิดขึ้นในท้องถิ่นของตน

2. พฤติกรรมการท่องเที่ยวของผู้เดินทางมาท่องเที่ยวในสุวรรณภูมิ พบว่า นักท่องเที่ยวของสุวรรณภูมิมีความนิยมการท่องเที่ยวแบบชมสถานที่สำคัญภายในเมือง และมีเทศกาลที่เป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยวได้แก่ บุญบั้งไฟ บุญคูณลาน และงานจิว นักท่องเที่ยวต้องการกิจกรรมแบบมีส่วนร่วมให้ทำในจุดหมายปลายทางท่องเที่ยว เช่น การท่องเที่ยวแบบเที่ยวไปชิมไป การบันทึกภาพกับสถานที่หรือสิ่งของสำคัญ ตลอดจนการได้ทดลองประดิษฐ์ศิลปหัตถกรรมต่าง ๆ นักท่องเที่ยวของสุวรรณภูมิส่วนใหญ่มีพฤติกรรมการเดินทางท่องเที่ยวเป็นกลุ่ม โดยใช้ยานพาหนะส่วนตัวเช่น รถยนต์ รถจักรยานยนต์ จึงมีความคล่องตัวสูง และมีความต้องการต้องการข้อมูลเส้นทางเช่นป้ายบอกทางที่ชัดเจน นักท่องเที่ยวส่วนมากเป็นนักท่องเที่ยวแบบไปกลับ หรือแบบค้างคืนไม่เกิน 1 คืน แต่มีความพร้อมที่จะพักอาศัยนานขึ้นหากมีเทศกาลสำคัญ หรือหากมีโปรแกรมการท่องเที่ยวที่น่าสนใจที่ต้องใช้เวลามากขึ้น โดยต้องการที่พักที่มีความปลอดภัยสูงในราคาประมาณ 200 – 500 บาท ในขณะที่นักท่องเที่ยวอายุระหว่าง 20 – 30 ปี ต้องการที่พักในรูปแบบลานกางเต็นท์ที่มีเอกลักษณ์ของท้องถิ่น ตลอดจนต้องมีห้องน้ำที่สะอาด และมีแหล่งอำนวยความสะดวกเช่นร้านค้าร้านอาหาร นักท่องเที่ยวของสุวรรณภูมิโดยมากจะได้ข้อมูลแบบปากต่อปากในประเด็นของความเป็นเมืองอันมีความเก่าแกมีความเป็นมายาวนาน นักท่องเที่ยวต้องการรับรู้เรื่องราวความเป็นมาของสถานที่สำคัญภายในเมือง ตลอดจนอาหารการกินที่มีชื่อเสียง และธุรกิจบริการที่เป็นที่นิยมของคนในท้องถิ่น นักท่องเที่ยวของสุวรรณภูมิมีรายได้ระหว่าง 10,000 – 30,000 บาท พวกเขาเต็มใจที่จะใช้จ่ายเงินประมาณ 1,000 – 3,000 บาทต่อการท่องเที่ยวหนึ่งครั้ง และมีความเต็มใจในการใช้จ่ายเพิ่มขึ้นในกิจกรรมการท่องเที่ยว

แบบมีส่วนร่วมประมาณ 2,000 - 5,000 บาทต่อการท่องเที่ยวหนึ่งครั้ง จุดเด่นของทรัพยากรการท่องเที่ยวสุวรรณภูมิคือ สถานที่ท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ที่มีความเก่าแก่ คนในท้องถิ่นมีอัธยาศัยมิตรไมตรี มีความยุติธรรมในการขายและการให้บริการ ตลอดจนมีการดำเนินการเพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์อย่างต่อเนื่อง จุดที่ต้องปรับปรุงประกอบด้วย การสร้างจุดเช็คอินตามสถานที่สำคัญให้มากยิ่งขึ้น การสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบใหม่ การสร้างเส้นทางท่องเที่ยวแบบตามรอย การพัฒนาป้ายบอกทางและป้ายข้อมูลด้านกฎหมาย และข้อมูลความรู้ การพัฒนาผู้นำเที่ยวในท้องถิ่น การอบรมให้ความรู้ด้านกฎหมายและด้านเรื่องราวทางประวัติศาสตร์แก่ผู้ประกอบการในท้องถิ่น และการวางแผนการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยมีความสอดคล้องระหว่างสถานที่ท่องเที่ยว ผู้คน และสิ่งแวดล้อม สอดคล้องกับการศึกษาของปรเม สตะเวทิน (2541 : 2-5) ที่อธิบายความแตกต่างของพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวตามหลักประชากรศาสตร์ เช่นอายุที่แตกต่างกันยังมีผลต่อการรับรู้ข้อมูลข่าวสารโดยผู้มีอายุน้อยนิยมรับรู้ข้อมูลข่าวสารผ่านสื่อออนไลน์มากกว่าผู้สูงอายุ ส่วนพฤติกรรมการตัดสินใจนั้นพบว่าผู้มีอายุน้อยมีโลกทัศน์ที่เปิดกว้างต่อสิ่งใหม่ ๆ มากยิ่งกว่าผู้สูงอายุ และสอดคล้องกับฉลองศรี พิมลสมพงษ์ (2550) กล่าวว่าอุปสงค์การท่องเที่ยวคือความต้องการในการเดินทางไปเยือน และการใช้บริการทางการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว ความเข้าใจอุปสงค์การท่องเที่ยวส่งผลต่อการเตรียมการวางแผนเพิ่มหรือลดจำนวนสินค้าและบริการบางชนิด ตลอดจนการเพิ่มสินค้าบริการต่อเนื่องอื่น ๆ เช่นการขนส่ง ที่พัก อุปกรณ์ต่าง ๆ เป็นต้น และสอดคล้องกับการศึกษาของอลิษา จิตติมานะกุล (2558) กล่าวว่าความพึงพอใจของผู้บริโภค (Consumer Satisfaction) คือการตัดสินใจของลูกค้าหลังการใช้สินค้าหรือบริการ เป็นผลจากการปฏิบัติ และคุณภาพของสินค้าและบริการกับความคาดหวังของลูกค้า (Expected Performance) ซึ่งหากสินค้าและบริการสามารถตอบสนองได้มากกว่าที่ลูกค้าคาดหวังจะทำให้เกิดความประทับใจ (Delighted Customer) และในทางตรงกันข้ามหากหากสินค้าและบริการสามารถตอบสนองได้ต่ำกว่าที่ลูกค้าคาดหวัง จะทำให้เกิดความไม่พอใจ (Satisfaction Customer) ขึ้น

3. การจัดทำข้อเสนอแนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองสุวรรณภูมิ พบว่า สิ่งที่ต้องพัฒนาด้านทรัพยากรการท่องเที่ยวสุวรรณภูมิ คือการไม่มีเจ้าหน้าที่หรือผู้มีความรู้คอยให้ข้อมูล เบื้องต้นจึงอาจแก้ปัญหาโดยการจัดทำป้ายความรู้ไปติดตั้งในสถานที่สำคัญต่าง ๆ นอกจากนี้โครงสร้างพื้นฐานในแหล่งท่องเที่ยวยังเป็นจุดด้อยสำคัญอีกประการหนึ่ง เช่น ความสะอาดของห้องน้ำในแหล่งท่องเที่ยว จุดจอดรถในแหล่งท่องเที่ยว แผนที่เส้นทางในการเดินทางไปแหล่งท่องเที่ยวที่จะเชื่อมโยงไปยังแหล่งอื่น และหมายเลขโทรศัพท์ที่สามารถติดต่อได้ สิ่งที่ต้องพัฒนาด้านคุณลักษณะของคนในท้องถิ่น คือความรู้เกี่ยวกับกฎหมาย เช่น กฎหมายเกี่ยวกับโบราณวัตถุ และโบราณสถานในพื้นที่ นอกจากความรู้ทางด้านกฎหมายแล้ว ความรู้ทางด้านเนื้อหา

ของสถานที่สำคัญในท้องถิ่นยังเป็นสิ่งสำคัญที่ต้องพัฒนา สิ่งที่ต้องพัฒนาด้านนโยบายภาครัฐ ประกอบด้วย 1) การให้ความสำคัญต่อนักท่องเที่ยวภายในท้องถิ่นเป็นอันดับแรกโดยให้เรื่องราวของคนในท้องถิ่นเป็นแกนกลางของการท่องเที่ยว 2) การสร้างความรู้แก่คนในท้องถิ่น เช่นความรู้ด้านประวัติศาสตร์ความเป็นมาของสถานที่สำคัญ หรือการให้ความรู้ทางด้านกฎหมายผ่านช่องทางต่าง ๆ ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับการวิจัยของดำเกิง อัครสุนทรางกูร (2562 : 1126 – 1139) ที่ว่าการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ยังต้องอาศัยปัจจัยพื้นฐานที่มีอิทธิพลต่อการท่องเที่ยว ประกอบด้วย 1) ทรัพยากรการท่องเที่ยว 2) คุณลักษณะของคนในท้องถิ่น และ 3) นโยบายภาครัฐ จากปัจจัยพื้นฐานเหล่านี้ นโยบายภาครัฐคือปัจจัยที่มีอิทธิพลโดยรวมต่อการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์อย่างยั่งยืนมากที่สุด โดยแนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์อย่างยั่งยืน คือการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวที่มุ่งเข้าไปยังต้นทุนที่เป็นจุดแข็งของการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ และต้องมีการสร้างการรับรู้ ความรู้ความเข้าใจปลูกฝังจิตสำนึกของคนในชุมชนท้องถิ่น นักท่องเที่ยวและเจ้าหน้าที่ของรัฐให้ตระหนักถึงความสำคัญของแหล่งโบราณสถาน พัฒนาเส้นทางคมนาคมให้เกิดความสะดวกและความปลอดภัย และสุดท้ายการบริหารจัดการบูรณาการหน่วยงานต่างๆ เพื่อการบริหารจัดการไปในทิศทางเดียวกัน และสอดคล้องกับกรวรรธ สันขกร (2552 : 47 - 48) ที่กล่าวไว้ว่าองค์ประกอบที่สามารถบ่งบอกว่าเป็นการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ประกอบด้วย 1) เป็นแหล่งโบราณคดีทั้งก่อนประวัติศาสตร์และสมัยประวัติศาสตร์ บางแห่งเป็นแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม บางแห่งเป็นพิพิธภัณฑ์ บางแห่งเป็นแหล่งมรดกโลก 2) เป็นการจัดการท่องเที่ยววัฒนธรรมศึกษา สิ่งแวดล้อมศึกษา และความปลอดภัย 3) เป็นการจัดการโดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมทุกภาคีและได้รับผลประโยชน์อย่างเสมอภาค 4) เป็นการจัดการท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบต่อรักษามรดกทางวัฒนธรรม และสภาพแวดล้อม 5) เป็นการจัดการที่ร่วมกันกำหนดนโยบาย แผนงาน และแผนปฏิบัติการ เพื่อส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวในระยะสั้นและระยะยาว 6) มีวิทยากรหรือมัคคุเทศก์ท้องถิ่นนำชม 7) นักท่องเที่ยวได้รับความเพลิดเพลิน ความปลอดภัย ความรู้และประสบการณ์ใหม่เพิ่มขึ้น และ 8) เป็นการจัดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน โดยมีกิจกรรมการท่องเที่ยวเช่น การท่องเที่ยวพิพิธภัณฑ์ การตามรอยประวัติศาสตร์ การสำรวจเส้นทางย่านถนน การเที่ยวชมโบราณสถาน การเที่ยวชมวัดวาอาราม เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

จากประสบการณ์ในการทำวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อคิดเห็นที่ต้องการเสนอแนะสำหรับการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ และข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ ประกอบด้วย ข้อเสนอแนะสำหรับหน่วยงานราชการขอ เสนอแนะสำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และข้อเสนอแนะสำหรับชุมชน ดังนี้

1.1 ข้อเสนอแนะสำหรับหน่วยงานราชการ

1.1.1 ก่อนนำผลการวิจัยไปใช้ควรเข้าใจต่อบริบทความเปลี่ยนแปลงของเวลา สถานการณ์ และเทคโนโลยีเป็นสำคัญ

1.1.2 ควรนำผลการวิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมืองสุวรรณภูมิกับทุนทางวัฒนธรรมในการส่งเสริมการท่องเที่ยว ในส่วนของข้อเสนอแนวทางไปปรับใช้เป็นคู่มือการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีทิศทาง

1.1.3 ผลการวิจัยชี้ให้เห็นชัดเจนว่า คนในสังคมสุวรรณภูมิมีหลายกลุ่ม หน่วยงานราชการจึงจำเป็นต้องเข้าใจต่อมุมมองของคนแต่ละกลุ่ม และหลีกเลี่ยงการถือเอาภาพตัวแทนของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งมาสร้างเป็นแบบแผนปฏิบัติเพียงด้านเดียว

1.1.4 หน่วยงานราชการควรประสานผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในสังคมสุวรรณภูมิให้เข้ามาเป็นกลไกการพัฒนาขับเคลื่อนข้อเสนอแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวเมืองสุวรรณภูมิ

1.2 ข้อเสนอแนะสำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

1.2.1 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น เทศบาลหรือองค์การบริหารส่วนตำบล ควรส่งเสริมให้ชุมชนเข้ามามีบทบาทในการเป็นกลไกขับเคลื่อนข้อเสนอแนวทางในงานวิจัยนี้

1.2.2 ควรนำข้อเสนอแนวทางในงานวิจัยนี้ไปเป็นแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวของท้องถิ่น เพื่อกำหนดจุดหมาย ทิศทาง และแนวปฏิบัติอย่างชัดเจน

1.3 ข้อเสนอแนะสำหรับชุมชน

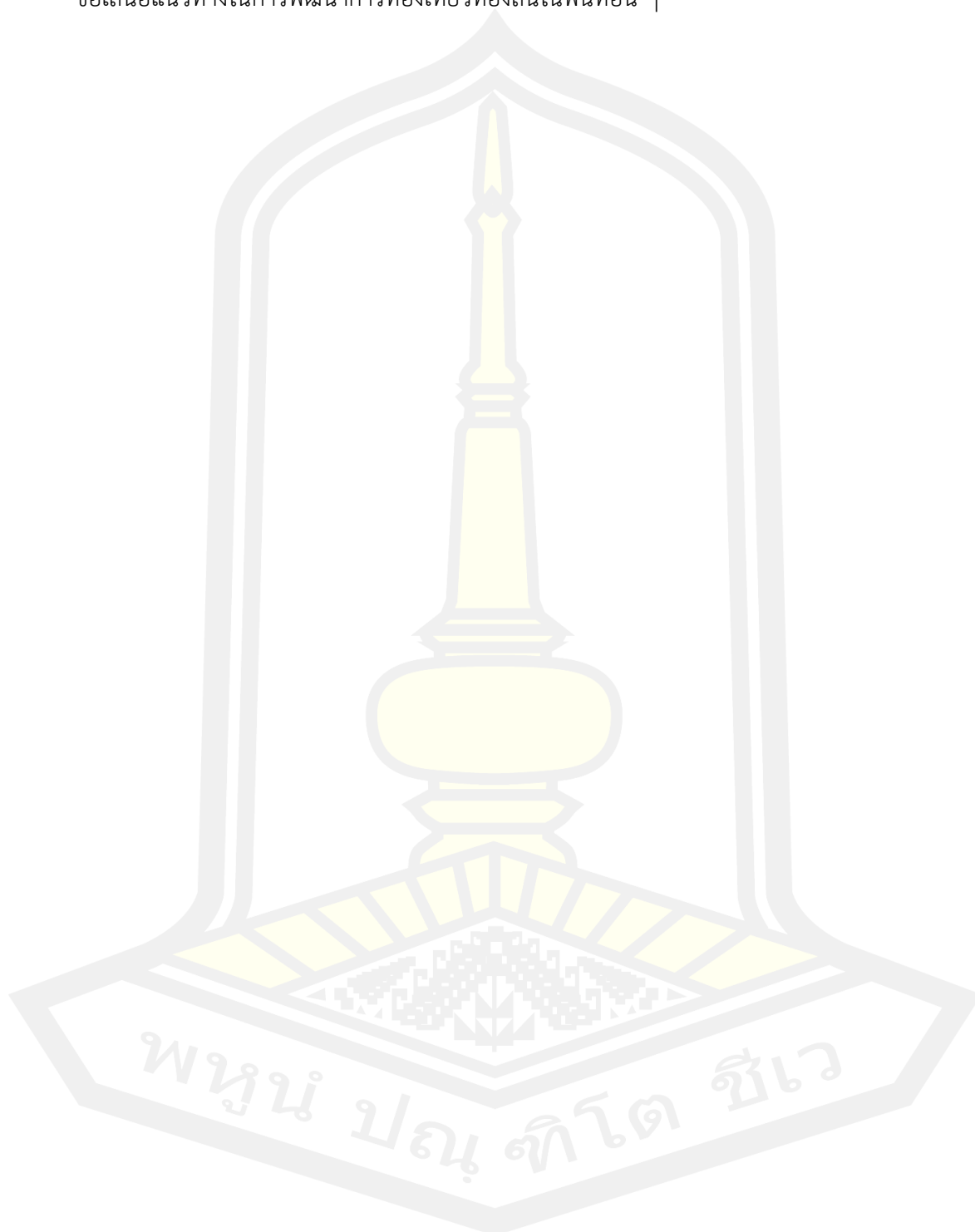
1.3.1 ชุมชนควรศึกษาทำความเข้าใจต่อมรดกทางวัฒนธรรม และทุนทางวัฒนธรรมที่มีในท้องถิ่น โดยประสานความร่วมมือจากสถาบันการศึกษาในท้องถิ่น

1.3.2 ในการนำผลการวิจัยไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาควรทำการประชาคมระดมความคิดเห็น และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันเพื่อร่วมกำหนดอนาคตของชุมชนร่วมกัน

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 มหาวิทยาลัยหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรสนับสนุนให้มีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่นกับทุนทางวัฒนธรรมในการส่งเสริมการท่องเที่ยวในพื้นที่อื่น ๆ

2.2 มหาวิทยาลัยหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรสนับสนุนให้มีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับ
ข้อเสนอแนะทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวท้องถิ่นในพื้นที่อื่น ๆ

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

เอกสารหลักฐานชั้นต้นที่ยังไม่ได้ตีพิมพ์

กฎหมายอาณาจักรหลักคำ. ตำนานฉบับเอกสารโบราณ พบที่วัดเมืองสรวงใหญ่ ตำบลเมืองสรวง อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด.

ประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่อง จัดตั้งสุขาภิบาลสระคู อำเภอสวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด. (2499, 3 สิงหาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 73.

ประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่อง ตั้งและเปลี่ยนแปลงเขตตำบลในท้องที่อำเภอเมืองร้อยเอ็ด เกษตรวิสัย และอำเภอสวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด. (2509, 12 เมษายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 83.

ประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่อง แบ่งท้องที่อำเภอสวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ตั้งเป็นกิ่งอำเภอโพหนองทราย. (2519, 23 พฤศจิกายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 93.

ประกาศนายกรัฐมนตรี เรื่อง ตั้งชื่อทางหลวงแผ่นดินและสะพานขนาดใหญ่. (2493, 12 ธันวาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 67.

แผนกศึกษาธิการ เรื่อง การจัดตั้งโรงเรียน. (2446, 30 สิงหาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 20.

แผนกศึกษาธิการ เรื่อง แจ้งความกระทรวงธรรมการ. (2448). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 22.

พระราชกฤษฎีกา เรื่อง กำหนดเขตที่ดินในท้องที่อำเภอสวรรณภูมิ และกิ่งอำเภอโพหนองทราย อำเภอสวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ให้เป็นเขตปฏิรูปที่ดิน. (2519, 31 ธันวาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 93.

พระราชบัญญัติ เรื่อง นโยบายการท้องที่แขวงชาติ ฉบับที่ 2. (2562, 22 พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 136.

หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, เอกสารเย็บเล่ม กรมราชเลขาธิการ รัชกาลที่ 5 กระทรวงมหาดไทย (ร.ศ. 103), ร.5 ม.2. 12 ก /3.

เอกสารหลักฐานขั้นต้นที่ตีพิมพ์แล้ว

ตำราพระราชานุญาต, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. (2538). จดหมายเหตุ เสด็จตรวจราชการ
มณฑลนครราชสีมา มณฑลอุดรอีสาน. กรุงเทพฯ ฯ : วัชรินทร์การพิมพ์.

ตำราพระราชานุญาต, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. (2555). เทศาภิบาล. กรุงเทพฯ ฯ : โรงพิมพ์
อสาารักชาติดินแดน.

ตำราพระราชานุญาต, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. (2560). นิทานโบราณคดี. พิมพ์ครั้งที่ 6.
กรุงเทพฯ ฯ : ดอกหญ้า.

ทิพากรวงศ์, เจ้าพระยา. (2504). พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์. กรุงเทพฯ ฯ : ครูสภา.

ปฐุม คนจร. (2545). ตำนานเมืองนครจำปาศักดิ์ ฉบับหม่อมอมรวงศ์วิจิตร. ประชุมพงศาวดารฉบับ
กาญจนนาภิเษก (9). กรุงเทพฯ ฯ : กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์กรมศิลปากร.

ปฐุม คนจร. (2545). พงษาวดารหัวเมืองมณฑลอีสาน. ประชุมพงศาวดารฉบับกาญจนนาภิเษก (9).
กรุงเทพฯ ฯ : กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์กรมศิลปากร.

พรหมเทวานุเคราะห์ และราชวงศ์. (2545). ตำนานเมืองนครจำปาสัก ฉบับเจ้าพรหมเทวานุเคราะห์
และเจ้าราชวงศ์เมืองนครจำปาสัก. ประชุมพงศาวดารฉบับกาญจนนาภิเษก (9). กรุงเทพฯ ฯ :
กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์กรมศิลปากร.

สกลวรรณากร วรวรรณ, หม่อมเจ้า. (2499). ประวัติกับปาฐกถาของหม่อมเจ้าสกลวรรณากร วร
รณ. กรุงเทพฯ ฯ : โรงพิมพ์พาณิชย์เจริญ.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2505). สรุปลสารสำคัญแผนพัฒนา
เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่หนึ่ง ระยะที่ 1 พ.ศ. 2504-2506. กรุงเทพฯ ฯ :
สำนักนายกรัฐมนตรี.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2507). สรุปลสารสำคัญแผนพัฒนา
เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่หนึ่ง ระยะที่ 2 พ.ศ. 2507-2509. กรุงเทพฯ ฯ :
สำนักนายกรัฐมนตรี.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2525). สรุปสาระสำคัญแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 พ.ศ. 2525-2529. กรุงเทพฯ ฯ : สำนักนายกรัฐมนตรี.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2530). สรุปสาระสำคัญแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 พ.ศ. 2530-2534. กรุงเทพฯ ฯ : สำนักนายกรัฐมนตรี.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2561). รายงานผลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2560 จังหวัดร้อยเอ็ด. กรุงเทพฯ ฯ : สำนักงานสถิติแห่งชาติ.

เหล่า ณ ร้อยเอ็ด. (2509). พงศาวดารภาคอีสาน. กรุงเทพฯ ฯ : โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่นกรมการปกครอง.

เหล่า ณ ร้อยเอ็ด. (2563). พงศาวดารเมืองร้อยเอ็ด. ร้อยเอ็ด : มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด.

เอกสารทางวิชาการ

กรมการศาสนา.(2533). ประวัติวัดในจังหวัดร้อยเอ็ด. กรุงเทพฯ ฯ : กรมการศาสนา.

กรมกิจการเด็กและเยาวชน. (2559). คู่มือการปฏิบัติงานกระบวนการจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบาย ยุทธศาสตร์ แผน และมาตรการด้านการคุ้มครอง และพัฒนาเด็กและเยาวชน. กรุงเทพฯ ฯ : กองยุทธศาสตร์และแผนงานกรมกิจการเด็กและเยาวชน.

กฤษณา กุลทรัพย์ศักดิ์ . (2540). ประเพณีพิธีกรรมควายฮ้างของชาวอีสาน. กรุงเทพฯ ฯ : ฐานข้อมูลวิทยานิพนธ์ไทย.

กัลปพฤกษ์ ผิวทองงาม. (2548). โครงสร้างตลาดการค้าชายแดนไทย-ลาว กรณีศึกษาด้านมุกดาหาร. ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

กาญจนา แก้วเทพ. (2538). การพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชน. กรุงเทพฯ ฯ : สภาคทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา.

กาญจนา แก้วเทพ. (2560). สายธารแห่งนักคิดทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมืองกับสื่อสารการศึกษา.

กรุงเทพฯ ฯ : อินทนิล.

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2544). การคิดเชิงวิพากษ์. กรุงเทพฯ ฯ : ชัคเชส มีเดีย.

แก้ว อุทุมมาลา. (2551). อรุณนิทาน ตำนานพระธาตุพนม (พิศดาร). กรุงเทพฯ ฯ : จูน พับลิชชิง.

แซ่ ประทุมชาติ. (2472). พงศาวดารภาคอีสาน. กรุงเทพฯ ฯ : โรงพิมพ์ศรีหงส์.

คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ. (2542). วัฒนธรรม พัฒนาการทาง

ประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญาจังหวัดร้อยเอ็ด. กรุงเทพฯ ฯ : กรมศิลปากร.

คาร์, อี. เอช. (2525). ประวัติศาสตร์คืออะไร. ชชาติชาย พณานานนท์(แปล). กรุงเทพฯ ฯ : อักษรเจริญทัศน์.

งามพิศ สัตย์สงวน. (2547). การวิจัยเชิงคุณภาพทางมานุษยวิทยา. กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

จันทร์ อุตตรนคร. (2504). ลัทธิธรรมเนียมราชาภรรภาคอีสาน. กรุงเทพฯ ฯ : องค์การค้าของคุรุสภา.

จิตตินันท์ เตชะคุปต์. (2539). จิตวิทยาการบริการ. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

จิรพรรณ กาญจนะจิตรา. (2530). การพัฒนาชุมชน .พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพฯ ฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

จිරศักดิ์ โส๊ะสัน. (2553). นูรัลฮิมาน: ดินแดนศรัทธาและอัตลักษณ์มุสลิมในพหุสังคมอีสาน. ขอนแก่น :มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

จุมพล หนิมพานิช. (2549). การวิเคราะห์นโยบาย : ขอบข่าย แนวคิด ทฤษฎี และกรณีตัวอย่าง. พิมพ์ครั้งที่ 3. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

เจียงอิงเหลียง. (2534). ประวัติชนเชื้อชาติไทย ตอนที่ 2. กรุงเทพฯ ฯ. คณะกรรมการสืบค้นประวัติศาสตร์ไทยเกี่ยวกับจีนในเอกสารภาษาจีน.

ฉลองศรี พิมลสมพงศ์. (2550). การวางแผนและพัฒนาตลาดการท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. (2524). เศรษฐศาสตร์กับประวัติศาสตร์ไทย. กรุงเทพฯ ฯ : สร้างสรรค์.

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. (2524). การศึกษาประวัติศาสตร์เศรษฐกิจใน : เศรษฐศาสตร์กับประวัติศาสตร์
ไทย. กรุงเทพฯ ฯ : สร้างสรรค์.

เฉลิม คำผาย. (2521). ประวัติศาสตร์เอเชียอาคเนย์. กรุงเทพฯ ฯ : อักษรบัณฑิต.

ชยันต์ ตันติวัตการ. (2556). เศรษฐศาสตร์จุลภาค : ทฤษฎีและการประยุกต์. กรุงเทพฯ ฯ :
สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ชัยสิทธิ์ ดำรงวงศ์เจริญ. (2553). ความสำคัญของแคนในประเพณีและพิธีกรรมของชาวบ้านหนองตา
ไก่อ ตำบลสีแก้ว อำเภอมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด. กรุงเทพฯ ฯ : กรมส่งเสริม
วัฒนธรรม.

ชัยอนันต์ สมุทรวานิช และชัตติยา วรรณสุต. (2510). รวบรวมเอกสารทางการเมืองการปกครองไทย
พุทธศักราช 2417 - 2477. กรุงเทพฯ ฯ : สังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย.

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. (2527). ปรัชญาประวัติศาสตร์. กรุงเทพฯ ฯ : สังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย.

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. (2534). พื้นฐานทางประวัติศาสตร์. กรุงเทพฯ ฯ : โรงพิมพ์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ชินสัคค สุวรรณอัจฉริย. (2546). เศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการในกลุ่มน้ำชี. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัย
มหาสารคาม.

ไชยรัตน์ เจริญสินโอสถ. (2554). วาทกรรมการพัฒนา : อำนาจความรู้ความจริงเอกลักษณ์และ
ความเป็นอื่น. กรุงเทพฯ ฯ : วิชาษา.

दनัย ไชโยธา. (2537). พัฒนาการวิธีการเขียนประวัติศาสตร์กับปรัชญาประวัติศาสตร์. กรุงเทพฯ ฯ :
โอเดียนสโตร์.

दनัย เทียนพุด. (2532). 110 โอเดียจาก 80 ยอดนักบริหารชั้นนำของเมืองไทย. กรุงเทพฯ ฯ : ดอก
หญ้า.

ดรรรัตน์ เมตตาริกานนท์. (2537). ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น. ขอนแก่น : คณะมนุษยศาสตร์และ
สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

เดช ภูสองชั้น. (2545). ประวัติศาสตร์สามัญชน: คนทุ่งกุลาร. กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์มติชน.

เดวิด เค. วัลลัจ. (2556). ประวัติศาสตร์ไทยฉบับสังเขป. กรุงเทพฯ ฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.

แดเนียลส์, โรเบิร์ต วี. (2520). ศึกษาประวัติศาสตร์อย่างไรและทำไม. ธิดา สารยา(แปล). กรุงเทพฯ ฯ : ดวงกลม.

เดช บุณนาค. (2548). การปกครองระบบเทศาภิบาลของประเทศไทย พ.ศ. 2435-2458 : กระทรวงมหาดไทยสมัยสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ. กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

เต็ม วิภาคย์พจนกิจ. (2546) . ประวัติศาสตร์อีสาน. กรุงเทพฯ ฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.

ถนอม ตะนา. (2547). การขยายตัวของชุมชนเมืองลุ่มแม่น้ำชี กรณีศึกษาเมืองร้อยเอ็ด. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

แถมสุข นุ่มนนท์. (2531). หลักฐานประวัติศาสตร์ในประเทศไทย. กรุงเทพฯ ฯ : มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ทรงคุณ จันทจร. (2553). การศึกษาศักยภาพทรัพยากรและการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมโดยชุมชนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว ในเขตทุ่งกุลาร้องไห้. กรุงเทพฯ ฯ : กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี.

ทวีศิลป์ สืบวัฒนะ. (2554). แนวคิดและแนวทางการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น. กรุงเทพฯ ฯ : อินทนิล.

เทศบาลตำบลสุวรรณภูมิ. (2561). แผนพัฒนาสี่ปี 2561 – 2564. ร้อยเอ็ด : เทศบาลตำบลสุวรรณภูมิ)

ธงชัย วินิจจะกุล. (2562). ออกนอกขนบประวัติศาสตร์ไทย. นนทบุรี : ฟ้ายั่ว.

ธัญชัย รสจันทร์. (2554). ข้อเสนอแนะบางประการเกี่ยวกับ ดำนาน จารึก พงสาวดาร เพื่อการศึกษาประวัติศาสตร์เบื้องต้น. ร้อยเอ็ด : รุจรีการพิมพ์.

ธัญชัย รสจันทร์. (2555). แนวคิดในการจัดทำพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น. ร้อยเอ็ด : รุจรีการพิมพ์.

ธเนศ อารณีสวรรณ. (2549). ความคิดทางการเมืองไพร่กระดุมพีแห่งกรุงรัตนโกสินทร์. กรุงเทพฯ : มติชน.

ธัญญา สังขพันธานนท์. (2546). การศึกษาสถานที่สำคัญของท้องถิ่นในกลุ่มแม่น้ำชีโดยกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

ธิดา สารระยา. (2529). ศึกษาประวัติศาสตร์อย่างไรและทำไม. กรุงเทพฯ : ดวงกมล.

ธิดา สารระยา. (2544). ประวัติศาสตร์ชาวนาอีสาน. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : อมรินทร์.

นราทิพย์ ชูติวงศ์. (2553). ทฤษฎีอุปสงค์. กรุงเทพฯ : คณะเศรษฐศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

นันทวัน แจกจันทิก. (2563). ร้อยเอ็ดศึกษา. กรุงเทพฯ : เรือนแก้วการพิมพ์.

นารินทร์ ปรีสุทธิวุฒิพร. (2546). คนจีนกับการขยายตัวของเมืองบริเวณลุ่มน้ำชี. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

นิติ เอียวศรีวงศ์ และอาคม พัทธยะ. (2525). หลักฐานประวัติศาสตร์. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พัฒนาพานิชย์.

นิติ เอียวศรีวงศ์. (2525). ประวัติศาสตร์นิพนธ์ตะวันตก. เชียงใหม่ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.

นิติ เอียวศรีวงศ์. (2545). ว่าด้วยการเมืองของประวัติศาสตร์และความทรงจำ. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : มติชน.

นุชรินทร์ มิ่งโอบ, วีระชัย สารระคร. (2563). การเพิ่มประสิทธิภาพการสำรวจวัดทรัพยากรที่ดินด้วยกระบวนการทางธรณีฟิสิกส์เพื่อความยั่งยืนในการจัดการทรัพยากรท้องถิ่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. ร้อยเอ็ด : มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด.

บุญจิตต์ ชูทรงเดช. (2545). ขบวนการค้าของกลางร้องให้ทุ่งกุลาอาณาจักรเกลือ 2,500 ปี. กรุงเทพฯ : มติชน.

บุญชัย งามวิทย์โรจน์. (2551). ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ: กรณีศึกษาพื้นที่ลุ่มน้ำชี. กรุงเทพฯ : กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. (2548). อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ : เพรส แอนด์ ดีไซน์.

- บุร์ดิเยอ, ปีแยร์. (2550). เศรษฐกิจของทรัพย์สินเชิงสัญลักษณ์. ชนิตา เสงี่ยมไพศาลสุข (แปล).
กรุงเทพฯ ฯ : คบไฟ.
- ป. อ. ปยุตโต. (2547). พุทธธรรม เล่ม 3. กรุงเทพฯ ฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ปฐม ตาคะนันท์. (2551). คณะสงฆ์สร้างชาติสมัยรัชกาลที่ 5. กรุงเทพฯ ฯ : มติชน.
- ปฐม หงษ์สุวรรณ. (2553). อาณาบริเวณชายแดนแม่น้ำโขงกับกระบวนการสร้างความหมายในบริบท
ของสังคมสมัยใหม่กรณีศึกษาเมืองหนองคายกับเมืองเวียงจันทน์. มหาสารคาม : คณะ
มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ประมะ สตะเตเวทิน. (2541). หลักนิเทศศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ 13. กรุงเทพฯ ฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ
มหาวิทยาลัย.
- ประชุม รอดประเสริฐ. (2545). นโยบายและการวางแผน:หลักการทฤษฎี. กรุงเทพฯ ฯ : เนติกุล.
- ประเวศ วะสี. (2541). บนเส้นทางใหม่การส่งเสริมสุขภาพ อภิวัดน์ชีวิตแลสังคม. กรุงเทพฯ ฯ : หมอ
ชาวบ้าน.
- ปราโมทย์ ทัศนาศูวรรณ. (2525). อีสาน เล่ม 2. กรุงเทพฯ ฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- ปริญ รสจันทร์. (2555). การสร้างความปรองดองระหว่างสยาม และท้องถิ่นหลังความขัดแย้งกรณี
กบฏผู้มีบุญอีสาน พุทธศักราช 2444-2455. ร้อยเอ็ด : มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด.
- ปริญ รสจันทร์. (2560). คนบวชควายแห่งลุ่มน้ำชี:ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นแห่งพื้นที่วัฒนธรรมควายจำ.
กรุงเทพฯ ฯ : กรมส่งเสริมวัฒนธรรม.
- ปริญ รสจันทร์. (2562) พงศาวดารร้อยเอ็ด พ.ศ. 2450 – 2470 : การศึกษาเอกสารปฐมภูมิเพื่อการ
เรียนการสอนวิชาประวัติศาสตร์. ร้อยเอ็ด : มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด.
- ปริญ รสจันทร์. (2562). ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนที่พัฒนาตามศาสตร์
พระราชานโยบายออกเฉียงเหนือ พุทธศักราช 2500 – 2560. ร้อยเอ็ด :
มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด.
- ปริญ รสจันทร์. (2562). เบื้องหน้า-เบื้องหลัง ประวัติศาสตร์เมืองร้อยเอ็ดจากราชกิจจานุเบกษาพ.ศ.
2256 – 2560 ร้อยเอ็ด : มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด.

- พรเพ็ญ อ้นตระกูล. (2529). สังคมศึกษา. กรุงเทพฯ ฯ : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- พัฒนา กิติอาษา. (2557). สุวีถีสานใหม่. กรุงเทพฯ ฯ : เคล็ดไทย.
- พินคำทอง สุวรรณธาดา. (2560). ประวัติศาสตร์สุวรรณภูมิราชบุรินทร์. มหาสารคาม : หยกศึกษา
ภักดิ์และการพิมพ์.
- พิเศษ เจียจันทร์พงษ์. (2521) ตำนานอุรังคธาตุ ตำนานพระธาตุพนม. กรุงเทพฯ ฯ : เรือนแก้วการ
พิมพ์.
- เพียงตา สาดร์รักษ์. (2554). การเปรียบเทียบอัตราการขยายตัวของหลุมยุบ และโพรงใต้ผิวดิน:
กรณีศึกษาที่บ้านบ่อแดง อำเภอบ้านม่วง จังหวัดสกลนคร. ขอนแก่น :
มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ไพฑูรย์ มีกุล. (2515). การปฏิรูปการปกครองมณฑลอีสานในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระ
จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. กรุงเทพฯ ฯ : โรงพิมพ์เพื่องอักษร.
- พรานซิส คริปส์. (2551). สภาพอีสาน. กรุงเทพฯ ฯ : แม่คำผาง.
- ภาสกร นันทพานิช. (2549). การศึกษาชุมชนเพื่อการวางแผนพัฒนาการเกษตร. อุบลราชธานี :
มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.
- มนตรี เตียนพลกรัง. (2561). ร้อยเอ็ดศึกษา. กรุงเทพฯ ฯ : เรือนแก้ว.
- ยง เศรษฐ์โยโกเศศ. (2472). ตำนานศุลกากร. กรุงเทพฯ ฯ : โรงพิมพ์พระจันทร์.
- ยงยุทธ ชูแว่น. (2551). ครึ่งศตวรรษแห่งการค้นหาและเส้นทางสู่นาคตประวัติศาสตร์ท้องถิ่นไทย.
กรุงเทพฯ ฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ยศ สันตสมบัติ. (2559). มนุษย์กับวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- รณชิต คูหา. (2563). กบฏขาวนา : มุทธฐานจิตสำนึกในอินเดียนคอกอานานิคม. ปรีดี หงษ์สตัน (แปล).
กรุงเทพฯ ฯ : อิลลูมิเนชั่น.
- รัชนิกร เศรษฐ์. (2532). โครงสร้างสังคมและวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพฯ ฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- ลิวอิส เอ. โคเซอร์. (2533). แนวความคิดทางสังคมวิทยา ตอนคาร์ล มาร์กซ์. จามะรี พัทธ์กังวงศ์
(แปล). กรุงเทพฯ ฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.

- เลี้ยง เจริญศิริ. (2563). พงศาวดารเมืองร้อยเอ็ด. ร้อยเอ็ด : มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด.
- วงเดือน นาราสังข์. (2550). ประวัติศาสตร์ : วิธีการและพัฒนาการ. กรุงเทพฯ ฯ : ภาควิชา
ประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- วิโรจน์ สารรัตน์. (2548) ผู้บริหารโรงเรียน : สามมิติการพัฒนาวิชาชีพสู่ความเป็นผู้บริหารที่มี
ประสิทธิผล. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: อักษราพิพัฒน์.
- วีณา เอี่ยมประไพ. (2535). หลักฐานทางประวัติศาสตร์. กรุงเทพฯ ฯ : โอเดียนสโตร์.
- ศรีศักร วัลลิโภดม. (2533). แอ่งอารยธรรมอีสาน. กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์มติชน.
- ศรีศักร วัลลิโภดม. (2560). สร้างบ้านแปงเมือง. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ ฯ : มติชน.
- ศิริโสภาคย์ บุรพาเดชะ. (2518). จิตวิทยาทั่วไป. กรุงเทพฯ ฯ. คณะพาณิชยศาสตร์ และการบัญชี
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สงัน สุวรรณเลิศ. (2523). ฝ่าไฟ:จิตบำบัดกลุ่มแบบโบราณในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศ
ไทย. กรุงเทพฯ ฯ : โรงพยาบาลศรีธัญญา กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข.
- สมบัติ ชำรงธัญวงศ์. (2544). นโยบายสาธารณะ : แนวความคิด การวิเคราะห์และกระบวนการ. พิมพ์
ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ ฯ : คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. (2536). สังคมวิทยา : หลักการศึกษา วิเคราะห์และปฏิบัติงานชุมชน. พิมพ์ครั้งที่
ที่ 2.ขอนแก่น : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สรกานต์ ศรีทองอ่อน. (2558). พุทธจักรวาล. กรุงเทพฯ ฯ : อมรินทร์ธรรมะ.
- สวิง บุญเจิม. (2554). ตำรามรดกอีสาน. อุบลราชธานี : สำนักพิมพ์มรดกอีสาน.
- สักรินทร์ แซ่ภู. (2546) การศึกษาวิวัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบทางกายภาพของ
ชุมชนริมฝั่งลุ่มน้ำชี. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม .
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2525). การพัฒนาชุมชน. พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพฯ ฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- สายชล วรรณรัตน์. (2548). การศึกษาประวัติศาสตร์ไทยและการใช้หลักฐานทางประวัติศาสตร์.
นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

สายชล วรรณรัตน์. (2548). การศึกษาประวัติศาสตร์ไทยและการใช้หลักฐานทางประวัติศาสตร์.

นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

สำนักงานพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2560). สรุปสาระสำคัญแผนพัฒนาเศรษฐกิจและ

สังคมแห่งชาติฉบับที่สิบสอง พ.ศ.2560 – 2564. กรุงเทพฯ ฯ : สำนักงานพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

สิลา วีระวงส์. (2540). ประวัติศาสตร์ลาว. กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์มติชน.

สิลา วีระวงส์. (มปป). พงศาวดารลาว. กรุงเทพฯ ฯ : ส.ธรรมภักดี.

สีลาภรณ์ บัวสาย. (2547). พลังท้องถิ่นบพสังเคราะห์งานวิจัยด้านชุมชน. กรุงเทพฯ ฯ : สำนักงาน

กองทุนสนับสนุนการวิจัย.

สุกัญญา เบนนิต. (2553). โบราณคดีในพื้นที่ทุ่งกุลาร้องไห้. อุบลราชธานี : สำนักศิลปากรที่ 11

อุบลราชธานี กรมศิลปากร.

สุจิตต์ วงษ์เทศ. (2549). พลังลาวชาวอีสานมาจากไหน. กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์มติชน.

สุจิตต์ วงษ์เทศ. (2553). ร้อยเอ็ดมาจากไหน. กรุงเทพฯ ฯ : กระทรวงวัฒนธรรม.

สุจิตต์ วงษ์เทศ.(2558). พระกฐินพระราชทาน. กรุงเทพฯ ฯ : โรงพิมพ์เรือนแก้วการพิมพ์.

สุจิตต์ วงษ์เทศ.(2560). ร้อยเอ็ดศึกษา. กรุงเทพฯ ฯ : โรงพิมพ์เรือนแก้วการพิมพ์.

สุเทพ สุนทรภะสิทธิ์. (2552). ทฤษฎีมานุษยวิทยา เล่ม 2. กรุงเทพฯ ฯ : ดวงกมลพับลิชชิง.

สุนีย์ ประสงค์บัณฑิต. (2553). แนวความคิดฮาบิตัสของปิแอร์บูร์ดิเยอกับทฤษฎีทางมานุษยวิทยา.

กรุงเทพฯ ฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.

สุภางค์ จันทวานิช. (2551). ทฤษฎีทางสังคมวิทยา. กรุงเทพฯ ฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุรียา สมุทคุปต์ และพัฒนา กิติอาษา. (2545). ทำไมคนอีสานในอดีตจึงใช้ผ้าชิ้นห่อคัมภีร์ใบลาน.

นครราชสีมา : มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี.

สุวิทย์ อิศาศวัต. (2543). ประวัติศาสตร์ลาว 1779-1975. กรุงเทพฯ ฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุน

การวิจัย.

- อดุลย์ จาตุรงค์กุล. (2543). ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาด. กรุงเทพฯ ฯ : มหาวิทยาลัยสยาม.
- อรรถจักร์ สัตตยานุรักษ์. (2546). การศึกษาประวัติศาสตร์ไทยและการใช้หลักฐานทางประวัติศาสตร์. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- อรรถจักร์ สัตตยานุรักษ์. (2559). ลืมตาอ้าปากจากชวานาสู่ผู้ประกอบการ. กรุงเทพฯ ฯ : มติชน.
- อรรถจักร์ สัตตยานุรักษ์. (2558). ชนบท: ประชาธิปไตยบนความเคลื่อนไหว. กรุงเทพฯ ฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- อ้วน ตีสโล. (2545). ทำเนียบสมณศักดิ์ของชาวเมืองเวียงจันทน์โบราณ. ประชุมพงศาวดารฉบับกาญจนาภิเษก (9). กรุงเทพฯ ฯ : กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์กรมศิลปากร.
- อัมพร จิรัฐติกร. (2558). ประวัติศาสตร์นอกรอบรัฐชาติ : 55 ปี ขบวนการกู้ชาติไทใหญ่. เชียงใหม่ : ศูนย์ศึกษาชาติพันธุ์และการพัฒนา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัย.
- อานันท์ กาญจนพันธ์. (2548). ความคิดทางประวัติศาสตร์และศาสตร์ของวิธีคิด. กรุงเทพฯ ฯ : อัมรินทร์.
- อานันท์ กาญจนพันธ์. (2553). ทฤษฎีและวิธีวิทยาของการวิจัยวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ ฯ : อัมรินทร์.
- อานันท์ กาญจนพันธ์. (2563). ทฤษฎีและวิธีวิทยาของการวิจัยวัฒนธรรม: การทะลุกรอบและกักตักของความคิดแบบคู่ตรงกันข้าม. กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์สยาม.
- อาร์โนลด์, จอห์น เอช. (2549). ประวัติศาสตร์ของประวัติศาสตร์. แปลโดย ไชยันต์ รัชชกุล. กรุงเทพฯ ฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- อำคา แสงงาม. (2549). การศึกษารูปแบบและการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ที่เหมาะสมกับศักยภาพของชุมชนบ้านกู่กาสิงห์ ตำบลกู่กาสิงห์ อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด. กรุงเทพฯ ฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- อุทุมพร หลอดโค. (2554) อาหารธรรมชาติ : วิธีการดำรงชีวิตของชุมชนอีสาน. ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- เอเจียน แอมอนิเย. (2541). บันทึกการเดินทางในลาว ภาคสอง พ.ศ.2240. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

เอกสารภาษาต่างประเทศ

- Annette Lareau and Elliot B. Weininger. (2003). Cultural Capital in Educational Research : A Critical Assessment. *Theory and Society*, 32(5/6), 567 – 606.
- Ayele Gelan. (2003). Local economic impacts: The British Open. *Annals of Tourism Research*, 30(2), 406 - 425.
- Barry Worthington. (2003). Change in an Estonian resort : Contrasting Development Contexts. *Annals of Tourism Research*, 30(2), 369 - 385.
- Bill Bramwell, Dorothe Meyer. (2007). Power and tourism policy relations in transition. *Annals of Tourism Research*, 34(3), 766 – 788.
- Carolyn Strange, Michael Kempa. (2003). Shades of dark tourism: Alcatraz and Robben Island. *Annals of Tourism Research*, 30(2), 386 - 405.
- Hanna, N., & Wozniak, R. (2001). Consumer behavior and applied approach. Upper Saddle River, New Jersey : Prentice-Hall.
- Laurie KroshusMedina. (2003). Commoditizing culture: Tourism and Maya Identity. *Annals of Tourism Research*, 30(2), 353 - 368.
- Li Yang, Geoffrey Wall, Stephen L.J. Smith. (2008). Ethnic tourism development : Chinese Government Perspectives. *Annals of Tourism Research*, 35(3), 751 – 771.
- Nancy Stevenson, David Airey, Graham Miller. (2008). Tourism Policy Making : The Policymakers' Perspectives. *Annals of Tourism Research*, 35(3), 732 - 750.
- Sung kwon Hong, Seong il Kim, Jae hyun Kia. (2003). Implications of potential green tourism development. *Annals of Tourism Research*, 30(2), 323 – 341.

เอกสารปริณิษยานิพนธ์

- กษริน พันธุ์พิทักษ์. (2543). นโยบายอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวไทยในช่วงวิกฤติเศรษฐกิจ ปี พ.ศ. 2540 – 2541 (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ ฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- กิตติธัช ชัยประสิทธิ์. (2552). การนำความเชื่อเข้าสู่วัฒนธรรมที่ปรากฏในงานสถาปัตยกรรมวัดคาทอลิกในประเทศไทย : กรณีศึกษา วัดคาทอลิกบ้านซ่งแย้ จังหวัดยโสธร. กรุงเทพฯ ฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- คณิง สายแก้ว. (2549). ข้อเสนอเชิงนโยบายการบริหารจัดการศึกษาปฐมวัยในจังหวัดสุรินทร์. ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- จूरรัตน์ ผลดี. (2545). การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมการหาปลาของชุมชนลุ่มน้ำมูลตอนปลายหลังการสร้างเขื่อนปากมูล. นครปฐม : มหาวิทยาลัยมหิดล.
- เจตต์จ คชฤทธิ์. (2549). กระบวนทัศน์ความยากจนภาพสะท้อนที่ปรากฏในเรื่องสั้นไทยร่วมสมัย พ.ศ. 2501 - 2545. กรุงเทพฯ ฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ .
- ฉลาด ขามช่วง. (2542). การพัฒนาการเมืองระดับท้องถิ่น : ศึกษากรณีองค์การบริหารส่วนตำบลอำเภอจังหาร จังหวัดร้อยเอ็ด. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ฉัตรชนก บุญไชยและรุ่งเกียรติ แก้วเพชร. (2556). การศึกษาเพื่อพัฒนาศักยภาพทางเศรษฐกิจจากการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ กลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบน กรณีศึกษาจังหวัดนครนายกและจังหวัดปราจีนบุรี. กรุงเทพฯ ฯ : มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต.
- ชูชีพ เปี้ยदनอก. (2545). การศึกษาวิธีการสื่อสารของชาวอีสานย้ายถิ่นทำไร่กาแฟ อำเภอทุ่งตะโก จังหวัดชุมพร. นครปฐม : มหาวิทยาลัยมหิดล.
- เชิดชัย หมั่นภักดี. (2559) การเปลี่ยนภูมิทัศน์ทางเศรษฐกิจและสังคมของชาวอีสานในจังหวัดบึงกาฬ. กรุงเทพฯ ฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ฐนิตา อภิชนะกุลชัย. (2550). ปิคอัฟ : พื้นที่อำนาจและการต่อสู้. นครปฐม : มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ณัฐริรา กาญจนศิลป์. (2546). การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของจังหวัดนครราชสีมา พ.ศ.2500 - 2540. นครปฐม : มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ดารารัตน์ เมตตาริกานนท์. (2543). การรวมกลุ่มทางการเมืองของ ส.ส. อีสาน พ.ศ. 2476-2494.

กรุงเทพฯ ฯ :จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ทรงคุณ จันทจร. (2544). การถ่ายทอดภูมิปัญญาพื้นบ้านเรื่องทรัพยากร ดินน้ำ ป่าไม้ของกลุ่มชาติ

พันธุ์กะเลิง. นครปฐม : มหาวิทยาลัยมหิดล.

ทัศนาคง ทองแก้ว. (2554). ความพึงพอใจของลูกค้าคนไทยที่มาซื้อสินค้าในตลาดนัดจตุจักรเขต

จตุจักร. กรุงเทพฯ ฯ : มหาวิทยาลัยนเรศวร.

ทิพย์วรรณ สุขใจรุ่งวัฒนา. (2557). การพัฒนาข้อเสนอเชิงนโยบายในการเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิง

สร้างสรรค์สำหรับผู้บังคับการนิสิต/นักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาในทศวรรษหน้า. กรุงเทพฯ

ฯ : มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ทิพย์สุดา ปริดาพันธ์. (2548). สถานที่สำคัญในเขตเทศบาลเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด.

มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

ธนิต แสงกระจ่าง. (2558). เรื่องการพัฒนาข้อเสนอเชิงนโยบายเพื่อการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนของประเทศ

ไทย. กรุงเทพฯ ฯ : มหาวิทยาลัยศิลปากร

ธิดิญา เหล่าอัน. (2553). ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของสังคมชาวนาอีสาน ตั้งแต่ พ.ศ.2500-

2550 : ศึกษากรณีหมู่บ้านกู่กาสิงห์ จังหวัดร้อยเอ็ด. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ธีรชัย บุญมาธรรม. (2536). ประวัติศาสตร์สังคมอีสานตอนบน พุทธศักราช2318-2450. มหาสารคาม

: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

ธีรศักดิ์ จุกกวโร. (2562). แนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของวัดกู่พระโกนา ตำบลสระคู

อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด. พระนครศรีอยุธยา : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ

ราชวิทยาลัย.

นงลักษณ์ ลิ้มศิริ. (2524). ความสำคัญของกบฏหัวเมืองอีสาน พ.ศ.2325 – 2445. กรุงเทพฯ ฯ :

มหาวิทยาลัยศิลปากร.

นภาพร อติวานิชยพงศ์. (2557). คนชนบทอีสานกับการทำมาหากิน: ความเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย.

กรุงเทพฯ ฯ :มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

นักรบ นาคสุวรรณ. (2560). อัตลักษณ์ชาวไทยซิกข์: การแสดงตัวตนในสังคม. กรุงเทพฯ ฯ : วิทยาลัย
ดุสิตธานี.

นันทนา เกษกมล. (ม.ป.ป.). ประวัติศาสตร์นิพนธ์. ชลบุรี : มหาวิทยาลัยบูรพา.

นาคยา อิงคนาภา. (2548). ประวัติศาสตร์นิพนธ์. กรุงเทพฯ ฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ประภาวี วงษ์บุตรศรี. (2556). การพัฒนาคุณภาพการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ในภาค
ตะวันออกเฉียงเหนือ. นครราชสีมา : มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี.

ประศาสตร์ อุ่นใจ. (2548). พัฒนาการของเมืองสุวรรณภูมิ. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัย
มหาสารคาม.

ประสพสุข ฤทธิเดช. (2550). การปรับตัวของชุมชนชาวนาในเขตทุ่งกุลาร้องไห้. มหาสารคาม :
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

ปฤษฎา บุญเจือ. (2536). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน : ศึกษาเฉพาะกรณี
โครงการประสานความร่วมมือพัฒนาทุ่งกุลาร้องไห้จังหวัดร้อยเอ็ด. กรุงเทพฯ ฯ : สถาบัน
บัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

ปวงปณิต สอบขุนทด. (2561). การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ในมุมมองของนักท่องเที่ยว
ชาวต่างชาติ. นครราชสีมา : มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี.

ปิยวุฒิ แก้วมณี. (2544). ความคิดเห็นของข้าราชการตำรวจในจังหวัดอุบลราชธานีต่อโครงการจ้าง
บัณฑิตเพื่อทำหน้าที่ประชาสัมพันธ์ ประจำสถานีตำรวจภูธร ตามโครงการมियाฮาวา .
กรุงเทพฯ ฯ : มหาวิทยาลัยมหิดล.

พัชรศร กนิษฐะสุนทร. (2559). การศึกษาอุปสงค์การท่องเที่ยวแบบ Green Tourism ของผู้อาศัยใน
เขตกรุงเทพมหานคร ฯ. กรุงเทพฯ ฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

พัชรินทร์ พรหมสา. (2541). ความต้องการสารสนเทศเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของสมาชิกสหกรณ์
การเกษตรเมืองร้อยเอ็ด จำกัด. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

พาหุรัตน์ คงเมือง ทัยสุวรรณ. (2555). การศึกษาเชิงระบาดวิทยาชาติพันธุ์ว่าด้วยความเชื่อพื้นบ้าน
และประสบการณ์การเจ็บป่วยด้วยไข้ในผู้ป่วยชาวลาวบริเวณพื้นที่ชายแดนลาว-ไทย.
นครปฐม : มหาวิทยาลัยมหิดล.

- พิชญา ดวงฟู. (2559). การศึกษาพฤติกรรมและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวชาวไทยในการเดินทาง มาท่องเที่ยว จังหวัดลำปาง. กรุงเทพฯ ฯ : มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.
- พิชัย ละแมนชัย. (2559). การพยากรณ์ระดับการตัดสินใจเข้าศึกษาต่อ โครงการการศึกษาเพื่อปวงชน มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ. กรุงเทพฯ ฯ : มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- พิมพ์า จันทรอยู่. (2546). พัฒนาการการผลิตเครื่องนอนด้วยเทคโนโลยีของชาวบ้านดงแดง ตำบลดงแดง อำเภอจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- เพิ่มศักดิ์ สัจจะเวทนะ. (2545). การมีส่วนร่วมในการใช้ทรัพยากรน้ำของเกษตรกรจากโครงการชลประทาน กรณีศึกษาโครงการเก็บน้ำห้วยแอ่ง จังหวัดร้อยเอ็ด. นครปฐม : มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ไพบุลย คำริห์. (2546). กระบวนการแลกเปลี่ยนรกรวมเพศของเยาวชนชายในจังหวัดมหาสารคาม. นครปฐม : มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ภัทร อินทรกำแหง. (2560). รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ไทยกุ่มไทยเขมร และไทยลาวในพื้นที่ทุ่งกุลาร้องไห้. ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม : มหาสารคาม.
- ยงยุทธ บุราสิทธิ์. (2556). ชุมชนคนอีสานกับปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมในกรุงเทพมหานคร : กรณีศึกษาชุมชนแห่งหนึ่ง ในกรุงเทพมหานคร. นครปฐม : มหาวิทยาลัยมหิดล.
- รัตนภรณ์ สมบูรณ์. (2556). ข้อเสนอเชิงนโยบายเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตนักเรียนโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์. ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ลัดดา ไวยวรรณ. (2552). เพศวิถีและอำนาจในตนเรื่องเพศของกะเทยที่ติดเชื้อเอชไอวี/เอดส์ในภาคอีสาน ประเทศไทย. นครปฐม : มหาวิทยาลัยมหิดล.
- วรรณมน จันทดิษฐ์. (2552). พฤติกรรมและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวชาวไทยศึกษา. กรณีตลาดน้ำอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.
- วรัญญา ทูลธรรม. (2552). วิธีการผลิตข้าวเพื่อการพึ่งตนเองในระดับครอบครัวและชุมชนบ้านหนองขามพัฒนา ตำบลวังหลวง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

- วัฒน์รัชต์ แสนสุพันธ์. (2556). การสำรวจและศึกษาชุมชนรอบโบราณสถานกุ้พระโกนา ตำบลสระคู อำเภอสวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด. ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา โบราณคดีสมัยประวัติศาสตร์. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- วิภา พงษ์สวัสดิ. (2527). การเปรียบเทียบเจตคติและพฤติกรรมการเจริญพันธุ์ของผู้ย้ายถิ่นและผู้ไม่ย้ายถิ่นในตำบลท่าไทร จังหวัดอุบลราชธานี. นครปฐม : มหาวิทยาลัยมหิดล.
- วีระพงศ์ ยศบุญเรือง. (2546). การจัดเก็บภาษีในหัวเมืองลาวฝ่ายตะวันออก พ.ศ.2367-2433 . กรุงเทพฯ :มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ศรีพรรณ แสงชัย. (2547). กระบวนการเรียนรู้ของสตรีต่างวัฒนธรรมในชนบทจังหวัดร้อยเอ็ด. มหาสารคาม :มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ศุภวรรณ ใหม่คามิ. (2539). การประกอบอาชีพหลอมทองคำของบ้านเหล่าลื้อ ตำบลศรีสมเด็จ อำเภอสรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- สมจิตร อินทมน. (2561). รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์พื้นที่จังหวัดสงขลา. สงขลา : มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- สมชาย งามกาละ. (2524). ผลกระทบของเส้นทางคมนาคมต่อการใช้ที่ดินของเมืองนครสวรรค์. กรุงเทพฯ ฯ :จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมปอง มุลมณี. (2560). ตำนานประจำถิ่นทุ่งกุลาร้องไห้ : เรื่องเล่าเชิงนิเวศกับการสร้างพื้นที่ทางสังคม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- สาคร สมเสริฐ. (2549) พลังสีหมากสุก: ทุนสังคมและทุนวัฒนธรรมของผู้เฒ่าบ้านนอกจากร้อยเอ็ดในบริบทสังคมนคร. กรุงเทพฯ ฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สาลินี มานะกิจ. (2548). ความเป็นมาและการเปลี่ยนแปลงของชุมชนคาทอลิกบ้านท่าแร่ จังหวัดสกลนคร พ.ศ. 2427 - 2508. กรุงเทพฯ ฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุธรรมา จันทรา. (2555). การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการทรัพยากรน้ำจากโครงการชลประทานแม่น้ำชีกรณีศึกษาโครงการสถานีสูบน้ำด้วยไฟฟ้าบ้านกุดแซ่งจังหวัดร้อยเอ็ด. นครปฐม : มหาวิทยาลัยมหิดล.

สุภาพร วีระปรียากร. (2554). สิมอีสาน : รูปแบบการอนุรักษ์เพื่อส่งเสริมคุณค่าด้านวัฒนธรรมโดย
การมีส่วนร่วมของชุมชน. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

สุภาวดี บุญเจือ. (2550). การศึกษาการเปลี่ยนแปลงระบบการผลิตข้าวของชุมชนในอีสาน :
กรณีศึกษาการปลูกข้าวหอมมะลิเชิงพาณิชย์ในเขตทุ่งกุลาร้องไห้. ขอนแก่น :
มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

สุรภี เหมวนิช. (2548). แนวทางการพัฒนาขีดความสามารถแรงงานนอกระบบ : กรณีศึกษาแรงงาน
นวดไทยบริเวณแหล่งท่องเที่ยวชายทะเล. นครปฐม : มหาวิทยาลัยมหิดล.

สุวัฒน์ จิตตจันทร์. (2552). การเคลื่อนย้ายและแนวทางการพัฒนาฝีมือแรงงานในการปลูกยางพารา
เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนภาคอีสาน. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

อมรรัตน์ รัตนสิริ. (2542). ประสบการณ์การเจ็บป่วยและพฤติกรรมกรมการเผชิญปัญหาโรคมะเร็งทางนรี
เวชในกลุ่มผู้ป่วยสตรีเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. นครปฐม : มหาวิทยาลัยมหิดล.

อรทัย เดชเกรียงไกร. (2550). กรณีศึกษา : การผลิตและการตลาดรูปหอม บ้านผือฮี หมู่ 2 ตำบลดง
แดง อำเภोजตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด พ.ศ.2549. ขอนแก่น :
มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

อรุณา รังผึ้ง. (2548). เรือนร่างอำนาจและวาทกรรมในการคลออดบุตร. นครปฐม : มหาวิทยาลัยมหิดล.

อลิษา ฐิติมานะกุล. (2558). ความพึงพอใจในคุณภาพบริการของผู้บริโภคที่มีผลต่อการเปลี่ยนผู้ให้
บริการเครือข่ายโทรศัพท์เคลื่อนที่โดยคงสิทธิเลขหมายเดิมในจังหวัดกรุงเทพมหานคร
และปริมณฑล. บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต. คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

อำคา แสงงาม. (2549). การศึกษารูปแบบและการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ที่เหมาะสมกับ
ศักยภาพของชุมชนบ้านกู่กาสิงห์ ตำบลกู่กาสิงห์ อำเภอกษัตริย์ศึก จังหวัดร้อยเอ็ด.
กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

เอกสารออนไลน์

กองยุทธศาสตร์และแผนงานสำนักงานปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2562) คู่มือการ
พัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของไทย.

องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน(องค์การมหาชน). (2554).
ท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์หนึ่งในรูปแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนที่น่าสนใจ.

อดิษฐ์ ชัยรัตนานนท์. (2563). Action Research วางรากฐานสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน พลิกฟื้น
เศรษฐกิจหลังโควิด-19. กรุงเทพธุรกิจ. (29 มิ.ย. 2563). สัมภาษณ์.

เอกสารจากวารสารวิชาการ

กมลเศ โปธิกนิษฐ. (2555). การทำให้เป็นผีปอบ และการกีดกันทางสังคม ในมุมมองของการบริหาร
ความขัดแย้ง. *วารสารสถาบันพระปกเกล้า*, 10(2), 121 – 143.

ฉลอง สุนทรวาณิชย์. (2529). สถานภาพการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในประเทศไทย. *วารสาร
เศรษฐศาสตร์การเมือง*, 5(3-4), 53 - 63.

ชฎาภา ประเสริฐทรง. (2555). การนอกใจ : ใครสุข ใครทุกข์. *วารสาร มจรวิชาการ*, 16(31), 17 –
30.

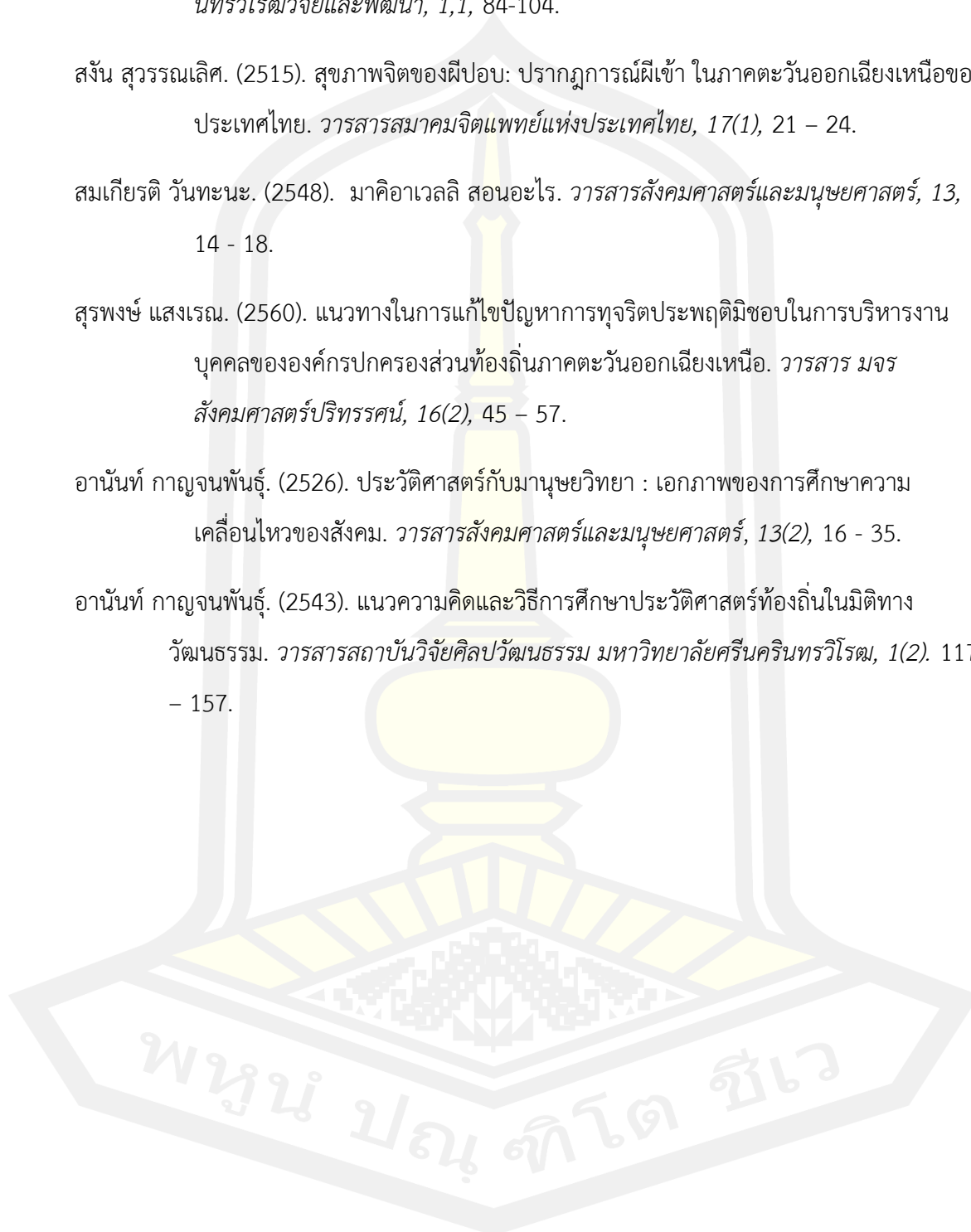
ณัฐพล ใจจริง. (2562). หม่อมเจ้าสกลวรรณกร วรวรรณ กับ การเทศบาลของไทย. *วารสารสถาบัน
พระปกเกล้า*, 17(3), 79 - 113.

ดารารัตน์ เมตตาริกานนท์. (2543). การเข้ามาครั้งแรกของคอมมิวนิสต์ในภาคอีสาน. *วารสาร
มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์*, 17(2), 62 – 70.

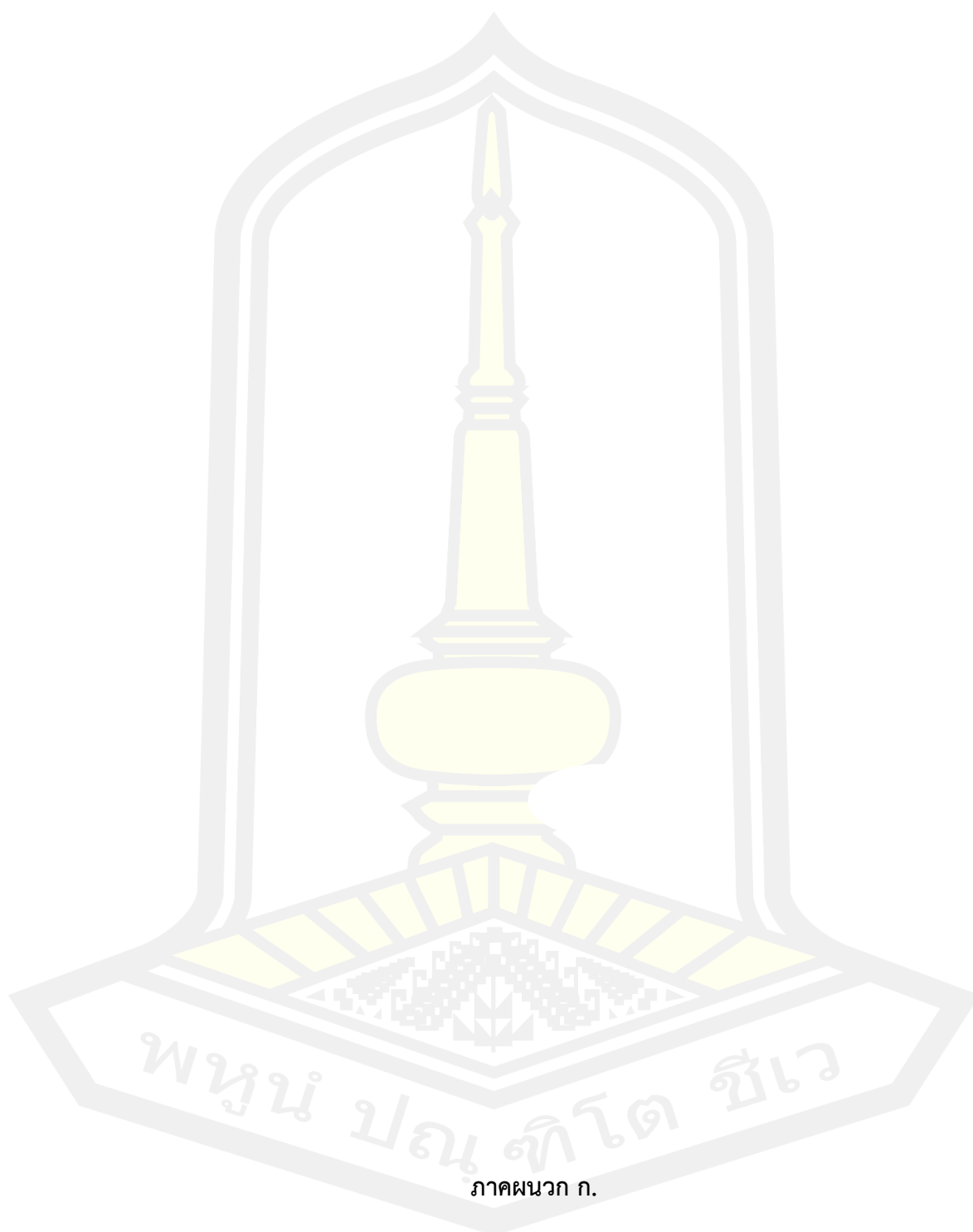
ดำเกิง อัครสุนทรางกูร. (2562). บุพปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์อย่างยั่งยืน
ของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*, 7(4), 1126 –
1139.

ปรียัติวรเมธี และคณะ. (2562). หลักคำ : เปรียบเทียบฉบับเมืองสุวรรณภูมิกับฉบับเมืองร้อยเอ็ด.
วารสารเนื่องในการประชุมวิชาการระดับชาติ, 1, 1367 – 1380.

- ศุภชัย สิงห์ยะบุศย์. (2552) หลวงพระบาง : การเปลี่ยนแปลงในฐานะเมืองมรดกโลก. *วารสารศรีนครินทรวิโรฒวิจัยและพัฒนา*, 1,1, 84-104.
- สงัน สุวรรณเลิศ. (2515). สุขภาพจิตของผีปอบ: ปรากฏการณ์ผีเข้า ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย. *วารสารสมาคมจิตแพทย์แห่งประเทศไทย*, 17(1), 21 – 24.
- สมเกียรติ วันทะนะ. (2548). มาคิอาเวลลี สอนอะไร. *วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์*, 13, 14 - 18.
- สุรพงษ์ แสงเรณ. (2560). แนวทางในการแก้ไขปัญหาการทุจริตประพฤติมิชอบในการบริหารงานบุคคลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*, 16(2), 45 – 57.
- อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2526). ประวัติศาสตร์กับมานุษยวิทยา : เอกภาพของการศึกษาความเคลื่อนไหวของสังคม. *วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์*, 13(2), 16 - 35.
- อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2543). แนวความคิดและวิธีการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในมิติทางวัฒนธรรม. *วารสารสถาบันวิจัยศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ*, 1(2). 117 – 157.

ภาคผนวก

รายนามผู้ให้สัมภาษณ์

รายนามผู้ให้สัมภาษณ์

1. กลุ่มผู้รู้ (Key Informant) จำนวน 10 คน

คำตา สาโพนทัน, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ที่ตำบลทุ่งศรีเมือง อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด, ปริณ
รสจันทร์ เป็นผู้สัมภาษณ์, วันที่ 13 มิถุนายน 2564.

คำพันธ์ แก้วพิลา, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ที่ตำบลทุ่งศรีเมือง อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด, ปริณ
รสจันทร์ เป็นผู้สัมภาษณ์, วันที่ 7 มิถุนายน 2564.

เดช ภูสองชั้น, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ที่โรงเรียนสุวรรณภูมิพิทยไพศาล อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัด
ร้อยเอ็ด, ปริณ รสจันทร์ เป็นผู้สัมภาษณ์, วันที่ 6 พฤศจิกายน 2564.

นรินทร์ ถนัดคำ, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ที่โรงเรียนสุวรรณภูมิพิทยไพศาล อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัด
ร้อยเอ็ด, ปริณ รสจันทร์ เป็นผู้สัมภาษณ์, วันที่ 6 พฤศจิกายน 2564.

บุญมี อ่อนหนองหว่า, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ที่ตำบลทุ่งศรีเมือง อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด,
ปริณ รสจันทร์ เป็นผู้สัมภาษณ์, วันที่ 15 มีนาคม 2564.

ประภากร กลางคาร, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ที่วัดทุ่งลำภูริวัน, อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด, ปริญญา
รสจันทร์ เป็นผู้สัมภาษณ์, วันที่ 11 กรกฎาคม 2564.

พัน สาฎา, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ที่ตำบลทุ่งศรีเมือง อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด, ปริญญา รส
จันทร์ เป็นผู้สัมภาษณ์, วันที่ 1 มิถุนายน 2564.

ไพบยนต์ นาวงค์, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ที่ตำบลทุ่งศรีเมือง อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด, ปริญญา รส
จันทร์ เป็นผู้สัมภาษณ์, วันที่ 7 มิถุนายน 2564.

อ่อนใจ วงจำปา, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ที่ตำบลทุ่งศรีเมือง อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด, ปริญญา
รสจันทร์ เป็นผู้สัมภาษณ์, วันที่ 5 มิถุนายน 2564.

อ่อนศรี เมืองแสน, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ที่ตำบลทุ่งศรีเมือง อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด, ปริญญา
รสจันทร์ เป็นผู้สัมภาษณ์, วันที่ 5 พฤษภาคม 2564.

2. กลุ่มผู้ปฏิบัติ (Casual Informant) จำนวน 20 คน

กาญจพงษ์ เพ็ญทองดี, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ที่เทศบาลตำบลสุวรรณภูมิ อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัด
ร้อยเอ็ด, ปริญญา รสจันทร์ เป็นผู้สัมภาษณ์, วันที่ 25 กรกฎาคม 2563.

คำพอง แคนอินทร์, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ที่เทศบาลตำบลสุวรรณภูมิ อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัด
ร้อยเอ็ด, ปริญญา รสจันทร์ เป็นผู้สัมภาษณ์, วันที่ 4 กุมภาพันธ์ 2565.

ชินวัฒน์ ตั้งสุทธิจิต, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ที่เทศบาลตำบลสุวรรณภูมิ อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัด
ร้อยเอ็ด, ปริญญา รสจันทร์ เป็นผู้สัมภาษณ์, วันที่ 13 พฤศจิกายน 2564.

โชติกา สุรกิจ, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ที่เทศบาลตำบลสุวรรณภูมิ อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด,
ปริญญา รสจันทร์ เป็นผู้สัมภาษณ์, วันที่ 11 พฤษภาคม 2564.

ธนาจุช โพธิ์สนาม, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ที่เทศบาลตำบลสุวรรณภูมิ อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัด
ร้อยเอ็ด, ปริญญา รสจันทร์ เป็นผู้สัมภาษณ์, วันที่ 11 กรกฎาคม 2564.

นลินี ทับพวง, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ที่เทศบาลตำบลสุวรรณภูมิ อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด,
ปริญญา รสจันทร์ เป็นผู้สัมภาษณ์, วันที่ 3 กรกฎาคม 2564.

บุญชู ภูศรี, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ที่เทศบาลตำบลสุวรรณภูมิ อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด, ปริญ
รสจันทร์ เป็นผู้สัมภาษณ์, วันที่ 31 พฤษภาคม 2564.

เพ็ญนภา เชื้อตาสืบ, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ที่เทศบาลตำบลสุวรรณภูมิ อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัด
ร้อยเอ็ด, ปริญ รสจันทร์ เป็นผู้สัมภาษณ์, วันที่ 3 กรกฎาคม 2564.

รุ่งโรจน์ ป่องทัพไทย, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ที่เทศบาลตำบลสุวรรณภูมิ อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัด
ร้อยเอ็ด, ปริญ รสจันทร์ เป็นผู้สัมภาษณ์, วันที่ 6 มิถุนายน 2564.

วิภาดา แสนภพ, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ที่เทศบาลตำบลสุวรรณภูมิ อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด,
ปริญ รสจันทร์ เป็นผู้สัมภาษณ์, วันที่ 6 มิถุนายน 2564.

วิลาวรรณ อุดอามาตย์, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ที่เทศบาลตำบลสุวรรณภูมิ อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัด
ร้อยเอ็ด, ปริญ รสจันทร์ เป็นผู้สัมภาษณ์, วันที่ 4 กรกฎาคม 2564.

สรลรัตน์ จันทะคาม, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ที่เทศบาลตำบลสุวรรณภูมิ อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัด
ร้อยเอ็ด, ปริญ รสจันทร์ เป็นผู้สัมภาษณ์, วันที่ 4 กรกฎาคม 2564.

สรารุช พลเสน, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ที่เทศบาลตำบลสุวรรณภูมิ อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด,
ปริญ รสจันทร์ เป็นผู้สัมภาษณ์, วันที่ 3 กรกฎาคม 2564.

สรารุช สุจริต, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ที่เทศบาลตำบลสุวรรณภูมิ อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด,
ปริญ รสจันทร์ เป็นผู้สัมภาษณ์, วันที่ 5 กุมภาพันธ์ 2565.

สะอาด ชันอาษา, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ที่เทศบาลตำบลสุวรรณภูมิ อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด
, ปริญ รสจันทร์ เป็นผู้สัมภาษณ์, วันที่ 25 กรกฎาคม 2564.

สาวิตรี เกตุสมภาร, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ที่เทศบาลตำบลสุวรรณภูมิ อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัด
ร้อยเอ็ด, ปริญ รสจันทร์ เป็นผู้สัมภาษณ์, วันที่ 4 กุมภาพันธ์ 2565.

สินีนางู เจริญภักดี, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ที่เทศบาลตำบลสุวรรณภูมิ อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัด
ร้อยเอ็ด, ปริญ รสจันทร์ เป็นผู้สัมภาษณ์, วันที่ 4 กุมภาพันธ์ 2565.

สุวิทย์ ศรีนิล, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ที่เทศบาลตำบลสุวรรณภูมิ อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด,
ปริญ รสจันทร์ เป็นผู้สัมภาษณ์, วันที่ 11 กรกฎาคม 2564.

อรรถชัย ไหมน้ำคำ, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ที่เทศบาลตำบลสุวรรณภูมิ อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด, ปริญญา รัสจันทร์ เป็นผู้สัมภาษณ์, วันที่ 1 มิถุนายน 2564.

อุดมการณ์ หลักคำ, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ที่เทศบาลตำบลสุวรรณภูมิ อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด, ปริญญา รัสจันทร์ เป็นผู้สัมภาษณ์, วันที่ 11 กรกฎาคม 2564.

3. ประชาชนทั่วไป (General Informant) จำนวน 20 คน

เกศินี มะโนนีก, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ที่เทศบาลตำบลสุวรรณภูมิ อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด, ปริญญา รัสจันทร์ เป็นผู้สัมภาษณ์, วันที่ 3 กรกฎาคม 2564.

จริยา สายสอน, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ที่เทศบาลตำบลสุวรรณภูมิ อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด, ปริญญา รัสจันทร์ เป็นผู้สัมภาษณ์, วันที่ 3 กรกฎาคม 2564.

จิรายุศ รัตนวงศ์, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ที่เทศบาลตำบลสุวรรณภูมิ อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด, ปริญญา รัสจันทร์ เป็นผู้สัมภาษณ์, วันที่ 6 มิถุนายน 2564.

ชไมพร บุญโท, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ที่เทศบาลตำบลสุวรรณภูมิ อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด, ปริญญา รัสจันทร์ เป็นผู้สัมภาษณ์, วันที่ 3 กรกฎาคม 2564.

ชลธิ์ สุราเมฆ, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ที่เทศบาลตำบลสุวรรณภูมิ อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด, ปริญญา รัสจันทร์ เป็นผู้สัมภาษณ์, วันที่ 6 มิถุนายน 2564.

นัยนา ไพโรโสภา, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ที่เทศบาลตำบลสุวรรณภูมิ อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด, ปริญญา รัสจันทร์ เป็นผู้สัมภาษณ์, วันที่ 4 กรกฎาคม 2564.

เบ็ญจมาศ ขานบุตรเป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ที่เทศบาลตำบลสุวรรณภูมิ อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด, ปริญญา รัสจันทร์ เป็นผู้สัมภาษณ์, วันที่ 4 กรกฎาคม 2564.

ปรีดาภรณ์ วันแสวง, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ที่เทศบาลตำบลสุวรรณภูมิ อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด, ปริญญา รัสจันทร์ เป็นผู้สัมภาษณ์, วันที่ 4 กรกฎาคม 2564.

พิรพรรณ จันทระ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ที่เทศบาลตำบลสุวรรณภูมิ อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด, ปริญญา รัชจันทร์ เป็นผู้สัมภาษณ์, วันที่ 3 กรกฎาคม 2564.

ภัทรวรรณ คำนนท์, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ที่เทศบาลตำบลสุวรรณภูมิ อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด, ปริญญา รัชจันทร์ เป็นผู้สัมภาษณ์, วันที่ 3 กรกฎาคม 2564.

วรายุทธ์ เทือกตาหลอย, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ที่เทศบาลตำบลสุวรรณภูมิ อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด, ปริญญา รัชจันทร์ เป็นผู้สัมภาษณ์, วันที่ 3 กรกฎาคม 2564.

วิทยา สมจิตร, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ที่เทศบาลตำบลสุวรรณภูมิ อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด, ปริญญา รัชจันทร์ เป็นผู้สัมภาษณ์, วันที่ 6 พฤษภาคม 2564.

วิทวัส เชื้อแก้ว, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ที่เทศบาลตำบลสุวรรณภูมิ อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด, ปริญญา รัชจันทร์ เป็นผู้สัมภาษณ์, วันที่ 3 กรกฎาคม 2564.

วุฒิพงษ์ สาระบัว, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ที่เทศบาลตำบลสุวรรณภูมิ อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด, ปริญญา รัชจันทร์ เป็นผู้สัมภาษณ์, วันที่ 3 กรกฎาคม 2564.

ศรวิชญ์ สัจจา, ผู้เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ที่เทศบาลตำบลสุวรรณภูมิ อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด, ปริญญา รัชจันทร์ เป็นผู้สัมภาษณ์, วันที่ 3 กรกฎาคม 2564.

สัมภาษณ์ ภูชิต จันทอง, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ที่เทศบาลตำบลสุวรรณภูมิ อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด, ปริญญา รัชจันทร์ เป็นผู้สัมภาษณ์, วันที่ 4 กรกฎาคม 2564.

สุดารัตน์ โคตุเคน, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ที่เทศบาลตำบลสุวรรณภูมิ อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด, ปริญญา รัชจันทร์ เป็นผู้สัมภาษณ์, วันที่ 3 กรกฎาคม 2564.

สุรศักดิ์ แสสนศรี, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ที่เทศบาลตำบลสุวรรณภูมิ อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด, ปริญญา รัชจันทร์ เป็นผู้สัมภาษณ์, วันที่ 6 มิถุนายน 2564.

อนุชา หินทอง, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ที่เทศบาลตำบลสุวรรณภูมิ อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด, ปริญญา รัชจันทร์ เป็นผู้สัมภาษณ์, วันที่ 5 มิถุนายน 2564.

อาริยา คงอิม, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ที่เทศบาลตำบลสุวรรณภูมิ อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด, ปริญญา รัชจันทร์ เป็นผู้สัมภาษณ์, วันที่ 3 กรกฎาคม 2564.

ภาคผนวก ข
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

พหุณฺ์ ปณฺุทฺิโต สิวเว

แบบสัมภาษณ์ชนิดมีโครงสร้าง

ส่วนที่ 1 ข้อมูลผู้ให้สัมภาษณ์

ชื่อ-สกุล		วันเดือนปีเกิด	วันที่	เดือน	พ.ศ.
ที่อยู่ปัจจุบัน บ้านเลขที่	หมู่	ตำบล	อำเภอ		
จังหวัดร้อยเอ็ด					
ระดับการศึกษา	อาชีพ	หน้าที่ในชุมชน			
สถานที่เกิด	จำนวนพี่น้อง	คน	เป็นลูกคนที่เท่าใด		
อาชีพ	หมายเลขโทรศัพท์				
สัมภาษณ์โดย	เมื่อวันที่	เดือน	พ.ศ.		
ระหว่างเวลา					
สถานที่สัมภาษณ์					

ส่วนที่ 2 เรื่องประวัติศาสตร์ท้องถิ่นกับทุนทางวัฒนธรรม สำหรับ กลุ่มผู้รู้ (Key Informants) และ กลุ่มประชาชนทั่วไป (General Informants)

1. ชื่อชุมชน
2. ความหมายของชื่อชุมชน
3. สมัยก่อนมีการหาอยู่หากินอย่างไร
4. การหาอยู่หากินสมัยนี้แตกต่างจากสมัยก่อนอย่างไร เริ่มเปลี่ยนแปลงเมื่อไหร่ เปลี่ยนแปลงอย่างไร ทำไมจึงเป็นเช่นนั้น
5. กิจกรรมประจำวันในอดีต (ตั้งแต่ตื่นจนถึงนอนทำอะไรบ้าง แต่ละฤดูกาลต่างกันหรือไม่ จัดหาปัจจัย 4 มาได้อย่างไร)
6. กิจกรรมประจำวันในปัจจุบัน (ตั้งแต่ตื่นจนถึงนอนทำอะไรบ้าง แต่ละฤดูกาลต่างกันหรือไม่ จัดหาปัจจัย 4 มาได้อย่างไร)

7. ในสมัยก่อนได้ติดต่อหน่วยงานรัฐในโอกาสใดบ้าง (จังหวัด อำเภอ ตำบล ไปทำอะไร ไปอย่างไร มีขั้นตอนการติดต่ออย่างไร ไปแล้วรู้สึกอย่างไร)
8. เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงเขตพื้นที่การปกครองมีความเปลี่ยนแปลงต่อชีวิตอย่างไรบ้าง (เช่น ยกตำบล เป็นอำเภอ หรือเปลี่ยนอำเภอ แยกตำบล แยกหมู่บ้าน ส่งผลต่อชุมชนอย่างไร และคิดว่าส่งผลต่อการปกครองอย่างไร)
9. ท่านคิดว่าชุมชนของท่านสามารถเจริญก้าวหน้ากว่านี้ได้หรือไม่ มีอุปสรรคคืออะไร ทำอย่างไรจึงจะเจริญ (หรืออยู่ที่กินดี)
10. เมื่อมีสถานที่ราชการมาตั้งในชุมชน เช่น โรงเรียน สถานีตำรวจ อนามัย ส่งผลต่อความเปลี่ยนแปลงต่อชีวิตชาวบ้านอย่างไร แต่ก่อนเป็นอย่างไร ปัจจุบันเป็นอย่างไร ต้องการให้ปรับปรุงอะไร
11. เมื่อมีการเกิดแก่เจ็บตายในอดีต แก้ปัญหาอย่างไร แล้วปัจจุบันเป็นอย่างไร เริ่มเปลี่ยนแปลงเมื่อใด
12. สาเหตุการตายในอดีตโดยมากมีเกิดจากอะไร (โรคติดต่อ อายุขัย ป่วยไข้ อุบัติเหตุ) ต่างจากสมัยนี้อย่างไร ต่างเมื่อใด
13. สมัยก่อนใช้บริการโรงพยาบาลจังหวัดในโอกาสใด ไปอย่างไร มีคนไปเฝ้าหรือไม่ คนไปเฝ้าอยู่อย่างไร
14. สมัยก่อนใช้บริการโรงพยาบาลอำเภอในโอกาสใด ไปอย่างไร มีคนไปเฝ้าหรือไม่ คนไปเฝ้าอยู่อย่างไร
15. สมัยก่อนใช้บริการสถานีอนามัยในโอกาสใด ไปอย่างไร มีคนไปเฝ้าหรือไม่ คนไปเฝ้าอยู่อย่างไร
17. สถานที่สำคัญของชุมชนท่านมีอะไรบ้าง มีความสำคัญอย่างไร หากจะพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวจะดีหรือไม่ และควรทำอย่างไร เพราะอะไรจึงควรทำอย่างนั้น
18. ในชุมชนของท่านมีศิลปวัฒนธรรม งานฝีมือหรือประเพณีใดบ้างที่โดดเด่น หากจะพัฒนาสู่การท่องเที่ยวจะดีหรือไม่ และควรทำอย่างไร เพราะอะไรจึงควรทำอย่างนั้น

ส่วนที่ 3 แนวทางสร้างแผนนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยว สำหรับกลุ่มผู้รู้ (Key Informants) กลุ่มผู้ปฏิบัติ (Casual Informants) และกลุ่มประชาชนทั่วไป (General Informants)

1. คิดว่าจุดเด่นทางการท่องเที่ยวของชุมชนคืออะไร เพราะอะไร
2. สิ่งที่ควรพัฒนาของชุมชนนี้คืออะไร แนวทางการท่องเที่ยวแบบใดคือสิ่งที่เหมาะสม เพราะอะไร
3. ใครหรือหน่วยงานใดที่ควรมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนการพัฒนาการท่องเที่ยว

1. นโยบายของหน่วยงานในพื้นที่

1.1. ชื่อ

สกุล

ตำแหน่ง

วันที่

สถานที่สัมภาษณ์

2. หน่วยงานของท่านมีนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างไรบ้าง
3. การจัดเตรียมทรัพยากรการท่องเที่ยว (เช่นการสร้างเส้นทางท่องเที่ยว)
4. การจัดเตรียมคนในท้องถิ่น (เช่นมัคคุเทศก์ ผู้ขายสินค้า และบริการ ผู้อยู่ใกล้แหล่งท่องเที่ยว)
5. นโยบายภาครัฐ (เช่นการวางแผนให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์)
6. จุดเด่นในการท่องเที่ยวของเมืองสุวรรณภูมิมีอะไรบ้าง
7. จุดที่ต้องปรับปรุงในการท่องเที่ยวของเมืองสุวรรณภูมิมีอะไรบ้าง
8. เมืองสุวรรณภูมิที่ท่านมุ่งหวังอยากเห็นเป็นอย่างไร
9. ความต้องการการสนับสนุนจากสถาบันอุดมศึกษาในท้องถิ่นมีอะไรบ้าง
10. การสนทนาเรื่องอื่น ๆ

แบบสัมภาษณ์ ร้านอาหาร ร้านนวด บริการขนส่ง แม่ค้า โรงแรมที่พัก ธุรกิจท่องเที่ยว และอื่น ๆ

1. พฤติกรรมของนักท่องเที่ยวในสายตาของผู้ประกอบการ

ชื่อ

สกุล

อาชีพ

วันที่

สถานที่สัมภาษณ์

- 2.นักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวเมืองสุวรรณภูมิมีพฤติกรรมอย่างไร
 - 2.1 โดยมากแล้วนักท่องเที่ยวเป็นใครมาจากไหนทางไกลหรือทางใกล้
 - 2.2 โดยมากแล้วช่วงเวลาใดที่มีนักท่องเที่ยวมาเป็นจำนวนมาก (เทศกาลสำคัญ งานวิ่ง)
 - 2.3 โดยมากแล้วนักท่องเที่ยวใช้เวลาอยู่ที่สุวรรณภูมินานเท่าใด
3. จุดเด่นในการท่องเที่ยวของเมืองสุวรรณภูมิมีอะไรบ้าง
4. จุดที่ต้องปรับปรุงในการท่องเที่ยวของเมืองสุวรรณภูมิมีอะไรบ้าง
5. เมืองสุวรรณภูมิที่ท่านมุ่งหวังอยากเห็นเป็นอย่างไร
6. ความต้องการการสนับสนุนจากสถาบันอุดมศึกษาในท้องถิ่นมีอะไรบ้าง
7. การสนทนาเรื่องอื่น ๆ

แบบสัมภาษณ์นักท่องเที่ยว

1. พฤติกรรมของนักท่องเที่ยวที่มาเยือนเมืองสุวรรณภูมิ

. ชื่อ

สกุล

อาชีพ

วันที่

สถานที่สัมภาษณ์

2. ความคาดหวังในการเดินทางมาเยือนเมืองสุวรรณภูมิ

ท่านเป็นใครมาจากไหนทางไกลหรือทางใกล้

ท่านนิยมเดินทางมาที่สุวรรณภูมิในช่วงเวลาใด

โดยมากแล้วท่านใช้เวลาอยู่ที่สุวรรณภูมินานเท่าใด

3.. จุดเด่นในการท่องเที่ยวของเมืองสุวรรณภูมิมีอะไรบ้าง

4. จุดที่ต้องปรับปรุงในการท่องเที่ยวของเมืองสุวรรณภูมิมีอะไรบ้าง

5. เมืองสุวรรณภูมิที่ท่านมุ่งหวังอยากเห็นเป็นอย่างไร

6. การสนทนาเรื่องอื่น ๆ

แบบสัมภาษณ์ชนิดไม่มีโครงสร้าง

ส่วนที่ 1 ข้อมูลผู้ให้สัมภาษณ์

ชื่อ-สกุล

วันเดือนปีเกิด วันที่ เดือน พ.ศ.

ที่อยู่ปัจจุบัน บ้านเลขที่

หมู่ ตำบล

อำเภอ

จังหวัดร้อยเอ็ด

ระดับการศึกษา

อาชีพ

หน้าที่ในชุมชน

สถานที่เกิด

จำนวนพี่น้อง

คน

เป็นลูกคนที่เท่าใด

อาชีพ

หมายเลขโทรศัพท์

สัมภาษณ์โดย

เมื่อวันที่

เดือน

พ.ศ.

ระหว่างเวลา

สถานที่สัมภาษณ์

1. สอบถามข้อมูลทั่วไป
2. สอบถามความรู้ด้านประวัติศาสตร์
3. สอบถามสภาพวิถีชีวิตของชุมชน
4. สอบถามสภาพการท่องเที่ยว
5. สอบถามเกี่ยวกับสุวรรณภูมิที่อยากเห็น

แบบบันทึกการสำรวจ การสังเกต การสนทนากลุ่ม และการประชุมเชิงปฏิบัติการ

วันที่สังเกต.....สถานที่

กิจกรรมที่สังเกต

สิ่งที่สังเกต	จุดมุ่งหมายการสังเกต	ผลการสังเกต

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ	นายปริญ รสจันทร์
วันเกิด	วันที่ 3 เดือนพฤษภาคม พ.ศ.2522
สถานที่เกิด	จังหวัดยโสธร
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	บ้านเลขที่ 198 หมู่ 14 ตำบลเกาะแก้ว อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด รหัสไปรษณีย์ 45120
ตำแหน่งหน้าที่การงาน	อาจารย์
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด เลขที่ 113 หมู่ 12 ตำบลเกาะ แก้ว อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด รหัสไปรษณีย์ 45120
ประวัติการศึกษา	พ.ศ.2539 มัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนอานาจเจริญ จังหวัดอานาจเจริญ พ.ศ.2544 ปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต (ศศ.บ.) สาขาวิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม พ.ศ.2550 ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต (อ.ม.) สาขาวิชาประวัติศาสตร์ เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มหาวิทยาลัยศิลปากร พ.ศ.2565 ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (ปร.ด.) สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

พูน บุญเกิด ชีวะ